00102893

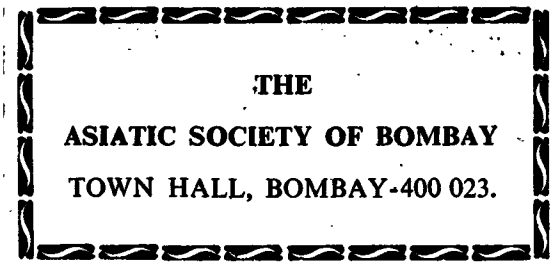

Digitized with financial assistance from the
Mr. Sangi
on 12 April, 2019

ખુનદેહેશ.

ગુજરાતી હરફે તેનું વાચન, તરજુમો અને નોટો

કર્તા

એરવદ જીવનજી જમશેદજી મોદી. બી. એ.

LIBRARY OF THE BOMBAY BRANCH OF THE ROYAL ASIATIC SOCIETY.

મુંબઇ :-
એજ્યુકેશન સોસાએટી સ્ટીમ પ્રેસ.

૧૯૦૨.

BUNDEHESH.

TRANSLITERATION AND TRANSLATION, WITH NOTES IN GUJRÁTI,

BY

JIVANJI JAMSHEDJI MODI, B.A.,

Fellow of the University of Bombay.

EE.C.22

102893 ac

LIB OF BOM BRA OF T ROYAL ASIAT

Bombay:

PRINTED AT THE

EDUCATION SOCIETY'S STEAM PRESS.

1901.

00102893

WORKS BY THE SAME AUTHOR.

ENGLISH.

The Religious System of the Parsees.
Wine among the Ancient Persians.
Asto-dán.
The River Kárun.
The Game of Ball-Bat among the Ancient Persians, as described in the Epic of Firdousi.
The Funeral Ceremonies of the Parsees, their Origin and Explanation.
Dante and Virâf, and Gârdis and Kâus.
The Persian Mâr-Nâmeh or, The Book for the taking of Omens from Snakes.
The Bas Relief of Behrâm Gour and the Horse in Ancient Irân.
Cucullin and Conlokh, and Rustam and Sohrâb.
Charms or Amulets and a few Ancient Beliefs about the Eclipse.
Cashmere and the Ancient Persians and the Indian Game of Chess.
The Antiquity of the Avestâ.
The Belief about the Future of the Soul among the ancient Egyptians and Irânians.
Marriage Customs among the Parsees, their comparison with similar customs of other nations.
Aryâdgâr-i-Zarirân Shatrôihâ-i-Airân va Afdya va Sahigîya-i-Seistan. (The Memoir of Zarir, Cities of Irân and the Wonders and Marvels of Seistân.
Impressions d'un Parsi sur La Ville de Paris.
La Cérémonie du Naojote parmi les Parsis.

ગુજરાતી.

વાયુચક્ર શાસ્ત્ર. Meteorology.
જમશેદ હોમ અને આતશ. Jamshed, Hom and Fire.
અવસ્તા જમાનાની ઘરસંસારી જીંદગી, ભૂગોળ અને એકરારનામું. The Social life, Geography and Articles of Faith of Avesta times.
અનાહીત અને ફરોહર. Anâhita and Farôhar.
ભવિષ્યની જીંદગી અથવા આત્માનું અમરપણું. Immortality of the Soul.
મેહેર અને જશને મેહેરગાન. Mithra and the Feast of Mithras.
અવસ્તાનાં વિશેષનામોની ફરહંગ. A Dictionary of Avestic Proper Names.
ઇરાની વિષયો. Irânian Essays, Part I.
મોત ઉપર વાએજ. A Sermon on Death.
શાહનામું અને ફીરદોશી. Shâhnâmeh and Firdousi.
જ્ઞાન પ્રસારક વિષયો. Lectures before the Dnyân Prasârak Society.
ઇરાની વિષયો ભાગ બીજો. Irânian Essays, Part II.
જરથોસ્તી ધર્મ સંબંધી વાએજો. (છપાય છે In the press). Sermons and Lectures on Zoroastrian subjects.
ઇરાની વિષયો ભાગ ત્રીજો. (છપાય છે). Irânian Essays, Part III.
શાહનામું, મીનોચેહરના રાજ્યસુધી. (છપાય છે). Shâh-nâmeh up to the Reign of Minocheher.

જરથોશ્તી દીનની ખોળ કરનારી મંડળીના સભાસદો.
મેહેરબાન મિત્રો.

ઘણીક સુંદર સંધ્યાકાળો, તમો ભલા અને ભણેલા ભાઇઓની ભલી સંગતમાં, આપણી પુરાણી હાદીશેઠની દરેમેહરના માળા ઉપર, મેં ગુજરી છે. ત્યાં હું બોલ્યો છું અને મેં વાંચ્યું છે, તે કરતાં વધુ મેં મારા લાભ અર્થે સાંભળ્યું છે. માટે એ સઘળાં માટેની એક નાની યાદ તરીકે, અને તમો મેહેરબાન ભાઈઓ માટેના માન અને મોહોબતની એક કમીની ઈંધાની તરીકે, માઇં આ પુસ્તક, તમો ભાઇઓને અર્પણ કરવાની રજા લેઉંછું.

સેવક
જીવનજી જમશેદજી મોદી.

DEDICATED

TO THE MEMBERS OF

(JARTHOSTHI DIN NI KHOL KARNARI MANDLI)

The Society for the Promotion of Researches into Zoroastrian Religion.

LIBRARY OF THE BOMBAY BRANCH OF THE ROYAL ASIATIC SOCIETY

સાંકળિયું.

પાનું.

દિબાચો ૧

પ્રસ્તાવના ૬

આ પુસ્તકનું નામ અને બાબત ૬

પુસ્તકની બાબતનો સારાંશ ૬

બુનંદેહેરા અસલમાં એક પુરાણી કેતાબ ૧૦

બુનંદેહેરાનું મૂળ, દામદાદ નુસ્કે ૧૦

તેની સાબિતીઓ ૧૧

૧) લી સાબિતી. નામોના અર્થ મુજબ ૧૧

૨) જી સાબિતી. બાબતોનું મળતાપણું ૧૧

(ક) દીનકંદના વર્ણનને આધારે ૧૧

(ખ) દીન વજરકંદને આધારે ૧૨

(ગ) રેવાયતને આધારે ૧૩

૩) જી સાબિતી. બુનંદેહેરાને મળતા જાદરપરસ પુસ્તકમાં દામદાદ નુસ્કેનું નામ ૧૪

બુનંદેહેરાનો લખનાર ૧૫

અસલ બુનંદેહેરાનો સને ૧૬

હાલમાં મળે છે તેમ, પાછલા વધારા સાથેની બુનંદેહરાનો સને ૧૬

આરબોની જીતના ઇસાસઓ ૧૬

આરબોની જીત પછીના ઇસારાઓ ૧૮

બુનંદેહેરાનો અસલ અને પાછલો ભાગ ૧૯

અસલ જણાવલી નકલોનો પુરાણો ભાગ. તેની દલીલો ૧૯

૧) લી દલીલ. દામદાદ નુસ્કના ફકત ૩૨ કરદા હતા ૨૦

૨) જી દલીલ. કેરદારના રૂપ બાબે નવું દાખલ થયલું તત્વ ૨૦

બાબ ૧—ઘદાર અહુરમજદની મૂળ પેદાયશ ઉપર ૩

બાબ ૨—રોશન (આકાશીગોળા) ઓની પેદા કરવાની બાબતમાં ૬

બાબ ૩—આહરેમનનું પેદાયશ તરફ દોડવું ૧૩

બાબ ૪—ગોશોરૂન ૧૫

બાબ ૫—ગ્રહો અને રાશિઓ ૨૧

બાબ ૬—દુનિયાની પેદાયશના, ગનામીનોની હરીફાઈ સાથેના ઝગડા બાબે ૨૫

બાબ ૭—પાણીસાથે ઝગડો ૨૭

બાબ ૮—ગનામીનોએ જે ઝગડો જમીન સાથે કર્યો હતો તે બાબત ઉપર ૩૩

બાબ ૯—ઝાડપાન સાથે ઝગડો ૩૩

બાબ ૧૦—(ગનામીનોએ) ગાન્યોદાદ સાથે જે લડાઈ કીધી તે બાબત ઉપર ૩૫

બાબ ૧૧—જમીનની હાલતની બાબતમાં ૩૫

પાનું

બાબ ૧૨—પહાડોની પ્રકૃતિની બાબતપર ૩૭
બાબ ૧૩—દરિયાઓની પ્રકૃતિ બાબે ૪૫
બાબ ૧૪—પાંચ જાતના ગેસ્પન્દોની પ્રકૃતિ બાબે ૪૯
બાબ ૧૫—માણસની પ્રકૃતિ બાબે ૫૯
બાબ ૧૬—(માણસ જાતની) ઉત્પત્તિની પ્રકૃતિ બાબે ૬૯
બાબ ૧૭—આતશની પ્રકૃતિ બાબે ૭૧
બાબ ૧૮—જેને ગોકર્ન ઝાડ કરી કહે છે તેની પ્રકૃતિ બાબે... ... ... ૭૫
બાબ ૧૯—અલંકારિક ગર્ધેડા ૭૭
બાબ ૨૦—નદીઓની પ્રકૃતિ બાબે ૮૯
બાબ ૨૧—પ્રવાહીઓ ૯૯
બાબ ૨૨—સરોવરની પ્રકૃતિ બાબે ૧૦૩
બાબ ૨૩—વાંદરા અને રીંછની પ્રકૃતિ બાબે ૧૦૫
બાબ ૨૪—માણસો અને જનવરો (અને) દરેક ચીજની સરદારી બાબે ૧૦૭
બાબ ૨૫—દીનના કામની બાબતમાં ૧૧૩
બાબ ૨૬—હાસર નામનો સાપ ૧૧૯
બાબ ૨૭—ઝાડોની પ્રકૃતિની બાબતપર ૧૨૧
બાબ ૨૮—આહરેમન અને દેવોનાં બૂરાં કામની બાબત ઉપર ૧૩૩
બાબ ૨૯—કેશ્વરી (એટલે કેશવરોની હાકમી) ની બાબત ઉપર ૧૪૩
બાબ ૩૦—રસ્તાખેજ અને ભવિષ્યની શરીરની હાલતની હકીકત બાબે ૧૫૧
બાબ ૩૧—કેઆનીઓના તોખમ અને પુનીઆદની બાબતપર ૧૬૫
બાબ ૩૨—પીશ્રેશ્પના બેશીઓ ૧૭૭
બાબ ૩૩—ઝોરેહોનું કુટંબ ૧૭૯
બાબ ૩૪—બારહજાર વર્ષના જમાનાની ગણુત્રિ ૧૮૩
વધારાનો બાબ—ચીનવદ પુલ અને ગુજરેલાંઓનાં રવાનની બાબત ૧૮૬

દિબાચો.

પહેલવી પુસ્તકોમાં ખુર્દેહરા એવું પુસ્તક છે, કે જેણે યુરોપિયન વિદ્વાનોનું ઘણું ધ્યાન ખેંચ્યું છે. આંકુએ્ઠીલ ડયુ પેરોંએ આજથી તજરીક સવાસો વર્ષ ઉપર ઈ. સ. ૧૭૭૧ માં એનો પહેલ વહેલો તરજુમો ફ્રેન્ચ ભાષામાં કર્યો હતો. ૧૮૫૩ માં ડા. ઉવી-ડીસાએ તેનો જર્મન ભાષામાં તરજુમો કર્યો છે. ૧૮૬૮ માં ડા. ફ્રેડનેન્ડ વુસ્ટીએ તેનો બીજી વાર જર્મન ભાષામાં શબ્દ કોષ સાથે તરજુમો કર્યો હતો. ૧૮૮૦ માં ડા. ઉવેસ્ટે તેનો ઇંગ્રેજીમાં તરજુમો કર્યો છે. એ પ્રમાણે જો કે એ જાણીતી કેતાબનો ત્રણ યુરોપિયન ભાષામાં—ફ્રેન્ચ, જર્મન અને ઇંગ્રેજીમાં—ચાર વખત તરજુમો થયો છે, તો પણ અજબ જેવું છે કે પારસીઓની પોતાની ભાષા, ગુજરાતીમાં તેનો હજુ સુધી સંપૂર્ણ તરજુમો થયો નથી. અલબતે દસ્તુરજી એદલજી દારાબજી જમાસ્પ આશાનાએ ઈ. સ. ૧૮૬૯ માં એનો ગુજરાતીમાં તરજુમો કર્યો હતો, જે તરજુમાની બીજી આવૃત્તિ ૧૮૭૩ માં મી. પેશોતન ફરામજે પ્રગટ કીધી છે. પણ તે તરજુમો, ડા. ઉવેસ્ટ કહે છે તેમ, તરજુમો કરતાં છુટો ભાષાર્થ (paraphrase) વધારે છે. તે તરજુમો તેના કર્તાને ઘણો માનભર્યો છે, પણ તે ખુર્દેહેરાનો બિલ્કુલ સીલસીલાબંદ તરજુમો નથી. તે તરજુમા કરતાં છુટો અર્થ અથવા મતલબ વધારે સમજાવે છે.

ગુજરાતીમાં ત્યારે ખુર્દેહેરાનો સંપૂર્ણ તરજુમો આ પહેલીવાર છે. હું તે એક ઊસ્તાદ તરકિ રજુ કરતો નથી, પણ એક અભ્યાસી તરકિ રજુ કરું છું. ખુર્દેહરા આપણાં પહેલવી પુસ્તકોમાં એક ઘણું અગત્યનું ગણાય છે, કારણ આ દુનિયા અને જરથુસ્તની ઉત્પત્તિ બાબતના અસલી ઇરાની વિચારો તે રજુ કરે છે. માટે આસરે પાંચ વર્ષ ઊપર, મેં વિચાર કર્યો કે આ પુસ્તકનો, તેના તરજુમા માટે નહીં, પણ ખુદ અસલ પહેલવી લખાણ માટે અભ્યાસ કરવો. ફરસુંદે કરેલા તેવા એક અભ્યાસનું આ કામનું પરિણામ છે. આ તરજુમો, જેમ સાધારણ વાચનારને સમજ પડે, તેમ અભ્યાસીઓને ઉપયોગી નિવડે, તેવો બનાવવાની કોશીશ કરી છે. હાલમાં, જ્યારે આપણી યુનીવરસીટીએ, અગરતા પહેલવીનો અભ્યાસ દાખલ કરી, આ પુસ્તકને, પહેલવીના અભ્યાસના એક પુસ્તક તરકિ કબૂલ રાખ્યું છે, ત્યારે તે વિદ્યાર્થી ભાઇઓને ઉપયોગી થઈ પડશે એવી હું આશા રાખું છું. આ મતલબથી તેમાં ઉપયોગી થઈ પડે એવી નોટો આપવાની ખાસ સંભાળ લીધી છે. હાલમાં અભ્યાસનાં પુસ્તકોના જે નોટો સાથેનાં (annotated) પુસ્તકો કહેવાય છે, તેવા એક પુસ્તક તરકિ આ તરજુમો બહાર પાડવાની મેં કોશીશ કીધી છે. પહેલવીનું વાચન હાલપણ અચોકસ છે. માટે વાચતાં તે સામા ઘણીને સમજ પડે એવી રીતે વાચવાનો મેં નિયમ રાખ્યો છે.

આ તરજુમો, મેં વુસ્ટીએ પ્રગટ કરેલા ટેક્સ્ટ પ્રમાણે કર્યો છે. એરવદ માનેકજી રૂસ્તમજી ઊનવાળા પાસેની એક પુરાણી નકલ અને એરવદ એદલજી કેરશાસ્પજી આંટીઆની પોતાની હાથની લખેલી નકલોનો, સરખામણી માટે મેં નોટોમાં ઉપયોગ કર્યો છે. પહેલીને મેં "મા. ઊ." તરકિ અને બીજીને 'એ.આં' તરકિ નોટોમાં જણાવી છે. સેવટના બાબોના તરજુમા વેળાએ રામગુલએાલમાં ડા. દસ્તુર હોશંગજીની એક ઘણી પુરાણી નકલ, જેને D H ના નામથી મેં ઓળખી છે, તેનો, અને એરવદ તેહમુરસ ધીનશાજી એકલેસરીઆની જાણીતી T D નકલની તેવણને હાથે કરેલી એક નકલનો, અને તેવણ પાસેની એક બીજી જુની નકલ, જેને હું T D, તરકિ ઓળખાવું છું, તેની નકલનો, લાભ ભોગવવાને હું શક્તિવાન થયો છું.(૧) જો કે મેં આપ્યા પુસ્તકનો તરજુમો વુસ્ટીના

(૧) ખુર્દેહેરાની આ પુરાણી નકલો લખનારાઓના કુટંબની વંશાવળી માટે જુઓ K. R. Cama Memorial Volume માં મારૂં Introduction p. LXXIII.

ટેક્ષ્ટ મુજબ કાપ્યો છે, તોપણ જ્યારે પાછળથી D H અને T D ની નકલ મારે હાથે આવી ત્યારે પુસ્તીના ટેક્ષ્ટના બાબો ઉપરાંત બીજા અગત્યના ભાગો, જેનો ડા. ઉવિસ્ટે તરજુમો આપ્યો છે, તે ભાગોનો પણ મેં તરજુમો આપ્યો છે. એ ઉપરાંત એક વધુ બાબ, જેને ડા. ઉવિસ્ટ બુનદેહેશના પોતાના તરજુમાના દિબાચામાં T D નો ૩૭ મો બાબ ગણેછે, તેનો પણ મેં તરજુમો આપ્યો છે. આ બાબનો ટેક્ષ્ટ વઠીક આજસુધી છપાઈ બહાર પડ્યો નથી. માટે ગુજરાતી હરફે તેનો ટેક્ષ્ટ પણ આ પેહેલીજ વાર બહાર પડશે. આ બાબનો તરજુમો આપવાનું મેં વધારે જરૂરનું આટલા કાજે ધાર્યુંછે. કે એમાં 'કેરૂદાર' ના સંબંધમા થોડાક તદ્દન નવાજ વિચારો છે. કે જે આજસુધી બીજા કોઇપણ અવસ્તા યા પેહેલવી પુસ્તકમાં જોવામાં આવ્યા નથી. બીજા પુસ્તકોમાં એક માણુસના મરણુબાદ તેના રવાન સામે, તેની કરણીઓનું ચિત્ર, યાને તેની કેરૂદાર, એક સ્ત્રીના રૂપમાં આવેછે. પણ આ બાબમાં તે કેરૂદારને એક બાગના રૂપમાં અને એક બાયના રૂપમાં પણ નજરે પડતી જણાવી છે. ઉપલી નકલો ઉપરાંત નૈસારીના નામ્બર દસ્તુર એદલજી નવરોજીની પાજંદ બુનદેહેશની એક નકલનો પણ મને સરખામણી કરવા માટે લાભ મળ્યો છે. એ સર્વ નકલના માલિક સાહેબોનો, તેઓએ પોતાની નકલો મને વાપરવા આપી તે માટે, મોટો ઉપકાર માનુછું.

ઉપર જણાવ્યા મુજબ, આજસુધી આ પુસ્તકના બે જર્મન, એક ફ્રેન્ચ અને એક ઇંગ્રેજી મળી ચાર તરજુમા બહાર પડ્યા છે અને ગુજરાતીમાં છુટા તરજુમો યા ખુલાસો બહાર પડ્યો છે. તે સર્વનો મેં લાભ ભોગવ્યો છે, તે માટે મારો મોટો આભાર જાહેર કરૂંછું, અને તેમાં વિદ્વાન ડા. ઉવિસ્ટના તરજુમાના ઉપયોગ માટે ખાસ આભાર જાહેર કરૂંછું. ડા. ઉવિસ્ટ જણાવે છે તેમ, આવા આગલા તરજુમાઓ જેમ છેલ્લા તરજુમા કરનારને કેટલીક બાબતોમાં મદદ આપેછે, તેમ તેના કામનો બોજો વધારે છે. જુદા જુદા તરજુમા કરનારાઓ, એક ફકરાને યા શબ્દને કેમ સમજે છે, તેની ખાતરી કરવાની જરૂર રહેછે. એમ સરખામણી કરતાં જ્યાં જરૂરનું દિસ્યુંછે ત્યાં નોટમાં મેં તરજુમો કરનારાઓનો તરજુમો યા ખુલાસો આપ્યો છે.

આ પુસ્તકને જરથોશ્તી દીનની બોળ કરનારી મંડળીના નામ સાથે મેં જોડ્યું છે. આ મંડળીના મારા ભણેલા ભાઇબંદ અભ્યાસીઓની ભલી સંગતમાં મેં ઘણીક સુંદર સાંજો પસાર કરી છે. સને ૧૮૮૪ ના સાલથી હું આ મંડળીમાં જોડાયો છું. તે વખતથી તે આજસુધી તેની પહેલી થી વધુ બેઠકોમાં, મારા કર્મીના અભ્યાસની જુદી જુદી નાની મોટી બાબતો, મેં રજુ કરી છે. તે બાબતો આ મંડળીના મેહલવાલોમાં છપાઈ છે અને છપાય છે. તે બાબતો બરાબર રજુ કરવા માટે તૈયાર થવા કાજે મને બારા કલાકજ ગુપ્તથી પડતી હતી અને મારા અભ્યાસમાં મને ઊંડાટ મળતી હતી. આ મંડળીમાં રજુ કરેલી ઘણીક બાબતો પાછળથી મેં વધારે જાહેર રીતે રજુ કરી છે. માટે આ મંડળીના નામ સાથે મારા આ પુસ્તકને જોડવાને મને ઘણી ખુશી ઊપજે છે.

ખેરાબા, તા૦ ૬ મે ૧૯૦૧.

PREFACE.

It is hoped that this book will be of some use to the students of the Bombay University which has now admitted the Pahlavi Bundehesh in its curriculum. It is for the first time that a complete Gujrati translation of the Bundehesh is published, with transliteration and notes. The text followed is that of Justi. Following Dr. West, I have also translated the chapter on the Family of the Mobeds. I think, we find from this chapter, that Dâtakyia was the name of the original writer of the Bundehesh and that he flourished at the end of the fifth century. I have also translated for the first time in this book a new chapter on the fate of the soul after death. What is new in this chapter is this: that while in the Avesta and other Pahlavi books, the Kerdâr, or the picture of one's actions in this life, is made to appear in the form of a damsel, in this new chapter, it is made to appear also in the form of a cow and in that of a garden. This fact, together with several other facts, leads me to infer that the additional matter found in the lately discovered manuscripts T D, T D$_2$ and D H is the addition of later writers and does not form a part and parcel of the original Bundehesh, whose chapters, like those of the Dâmdâd Nask, on which it was founded, must be 32 only. For the additional chapters I have followed the text of DH kindly placed at my disposal, by its owner Dastur Dr. Hoshang Jâmâsp.[1]

Colaba, 6th May 1901.

---

(1) For the geneology of the writers of TD TD$_2$ and DH vide my Introduction to the K. R. Cama Memorial Volume LXXIII.

INTRODUCTION.

પ્રસ્તાવના.

આ પુસ્તકનું નામ અને બાબત.

આ પુસ્તકનું નામ ખુર્દેહેરા અથવા ખુર્દેહરત પડયું છે. તેનો મતલબ આ કે તેમાં પેદાયશ (દેહરા અથવા દેહરત) ના મૂળ અથવા રાઇઆત (ખુત) ની હકીકત સમજાવી છે. ખ્રિસ્તિઓનાં ધર્મ પુસ્તકોમાં, જે જગ્યા તેઓનું જેનેસીસ (Genesis) નામનું પુસ્તક રોકે છે, તે જગ્યા ઝરિ-થ્રીઓનાં ધર્મ પુસ્તકોમાં, કેટલીક હદે, ખુર્દેહેરા રોકેછે. તેના કેટલાક વિચારો ઘણા અસલ છે, જેનું મૂળ આપણે અવસ્તામાં પણ જોઇએ છીએ. આ પુસ્તકની રાઇઆતમાંજ આ બાબે કહેછે કે એ પુસ્તકની બાબત "જદ આકારા" એટલે અવસ્તાને લગતી સરેહના જ્ઞાન ઉપરથી લીધીછે.

આ પુસ્તકમાં શી શી બાબતો સમાવી છે, તે બાબે પણ રાઇઆતમાંજ કહ્યું છે કે "પહેલે એોહરમજદની મૂળ પેદાયશ ઉપર અને પછી ગનામીનોની હરીફાઈ ઉપર, સૃષ્ટિની રાઇઆતથી તે 'તને પસીન' (યાને રસ્તા બેજ) ની સેવટ સુધીની પેદાયશની હકીકત ઉપર" આ પુસ્તક રચેલું છે.

આ પુસ્તકની બાબતનો સારાંશ.

આ પુસ્તકમાં જુદા જુદા બાબોમાં જે બાબતો આવીછે તેનો ટુક કનિતખાબ નીચે મુજબ છે.

બાબ ૧.—એોહરમજદ, હરબેસ્પ આગાહી અને ભલાઇને લીધે, રોશનીમાં બરોબરીઆ વગ-નો હતો. હદ વિનાની રોશની, એ એોહરમજદનું મકાન છે. દીન એટલે શું? "એોહરમજદની હરબેસ્પ આગાહી અને નહીં બરોબરી થાય એવી ભલાઈ" એ દીન છે. એટલે દીન અથવા ધર્મનું કામ દાદારની આગાહી અને ભલાઇ સમજવાનું છે.

જગતમાં હાલમાં બેઉનો કારોબાર છે. એોહરમજદ બરોબરીઆ વગરનો છે. તે હદવિનાના હમેશના જમાનાનો છે, કારણ કે એોહરમજદ પોતે, તેની જગ્યા, તેની દીન અને જમાનો હમેશ હતો, છે, અને કાયમ રહેશે. તેના કામમાં ખલલ નાખનાર આહરેમન હમેશ હતો નહીં, પણ પાછ-ળથી જાહેર થયો. તે અંધકારમાં હતો. તે હાલ હયાત છે ખરો, પણ તે હમેશ કાયમ રહેનાર નથી.

એોહરમજદે જે પેદાયશ પેદા કરી, તે પેદાયશનો એક ચકરવો જાણે ૧૨ હજારનો યાને ૧૨૦૦૦ વર્ષનો છે. તેની પેદાયશ રાઇઆતમાં ૩૦૦૦ વર્ષ સુધી અસ્પર્શ્ય (intangible) હાલતમાં હતી. ત્યારે ૩૦૦૦ વર્ષ પછી પેદાયશે સ્પર્શ્ય રૂપલીધું, ત્યારે આહરેમને તેમાં ખલલ દાખલ કરવા માંડી. ૩૦૦૦ વર્ષ સુધી તે જીવ જેવી ખલલ દાખલ કરી રાકયો નહીં. પણ પછી ૩૦૦૦ વર્ષ સુધી, યાને છઠ્ઠાથી નવમા હજારા સુધી, તેની ખલલો અવાર નવાર અસર કરવા લાગી, અને ભલાં ભૂંડાંની ભેળાભેળ થઈ. પણ સેવટના ૩૦૦૦ વર્ષમાં, એટલે ૧૦ થી ૧૨ મા હજારામાં, આહરેમન તદન અકાર થઈ પડશે યાને ભૂંડાઇ ઉપર સેવટે ભલાઇ તદન ફાવશે. એોહરમજદ અહુનવરના પવિત્ર કલામ (Word) થી પેદાયશ પેદા કરી રાકયો છે, અને તે શબ્દથીજ આહરેમનની બદકારીને દુર કરી રાકયો છે અને સેવટે કરશે.

એોહરમજદની મીનોઇ પેદાયશમાં પહેલો બહમન હતો. પછી અર્દીબિહેશ્ત, શેહરીવર, સપંદારમદ, ખોરદાદ અને અમરદાદ. એ મીનોઇ અમેશારા પેદા, તે દાદારની જોધીની પેદાયશો ઉપર અમલ કરવા લાગ્યા. આ જોધીની પેદાયશોમાં, દાદારે, પહેલવહેલે આસમાન પેદા કર્યું. એ આસમાન ઉપર બહમન અમલ કરવા લાગ્યો. આસમાનની રોશની એના અમલનું મુખ્ય ઓતર હતું. આસમાન પછી બીજી જોધીની પેદાયશો, જે

દાદારે પેદા કરેલી, તે પાણી, જમીન, ઝાડપાન, ગોસપંદ અને આદમી હતાં. એ સર્વે ઉપર પાસેબાની કરનારા ઉપલા અમેશાસપંદોનાં કામને આડે આવવા, આહરેમને ખલેલો નાખી, અને તે માટે તે અમેશાસપંદો સામે અકોમન, અન્દર, સરવર, નાકહેદ, તારીચ અને જરીચ નામના દેવોને તેણે ઉભા કર્યા.

આ બાબમાં, જેને દ્રિમત કહેછે, તેનું અનુમાન રજુ કરું છે. આ જગતમાં સારૂં અને માઠું બેગાયલું છે. રૂપેનામીનોના વૃદ્ધિ કરનારી શક્તિનું કામ ભલાઈ પાથરવાનું છે. આહરેમન તે સામે ભૂંડાઈ ફેલાવેછે. પણ સેવટે ભલાઈ ભૂંડાઈ ઉપર ફાવશે અને દીનનું કામ આ છે, કે આ પરિણામ જલદીથી લાવવું.

બાબ ૨.—દાદારની પેહેલી પેદાયશ આસમાન હતી. તે આસમાનમાં તેણે સેતારેઓ, ગ્રહો, ચંદ્ર અને સૂર્યને પેદા કર્યા. તેણે ૧૨ રાશિઓ અને ૨૮ નક્ષેતરોની રચના રચી. સેતારાઓની સંખ્યા ૧૪,૮૦,૦૦૦ ની જણાવી છે. એ સેતારાઓમાં તેશતર, સૂતવશ, વનન્ત અને હફતરંગ મુખ્ય છે. પેદાયશની શરૂઆતમાંજ દાદારે તે પેદાયશોનાં કરોહરો રચી રાખ્યાં હતાં. તેમ માણુસનાં પણ કરોહરો પેદા કર્યા હતાં. દાદારે ગોયા તે માણુસોનાં કરોહરોને પુછ્યું કે ૧) તેઓને હમેશાં આહરેમનથી બચાવ ભરેલી હાલતમાં રાખવામાં આવે તે પસંદ? કે ૨) તેઓ શારીરિક હાલતમાં જગતમાં જમ અને ત્યાં આહરેમન, જે મુશ્કેલીઓ નાખે, તે મુશ્કેલીઓ સામે લડે અને તેમાં ફાવે અને પછી અમર થાય તે પસંદ? ત્યારે કરોહરો પાછલો માર્ગ પસંદ કરેછે. આ વર્ણન જરથોશ્તી ધર્મની એક અગત્યની રિવાયતણી જાહેર પડેછે. આ દુનિયામાં માણુસ એક મીપાહ બરોબર છે. તેણે શાંત (passive) જીંદગી કરતાં બૂરાઈ સામે લડવાની ચપળ (active) જીંદગી પસંદ કરવી.

બાબ ૩.—આસમાનને પેદા પેડેલો જોઈ, આહરેમન, પોતાની બૂરી ઇચ્છાઓથી ઊશ્કેરાઈ, દાદારની પેદાયશોમાં ખલલ નાખવાને દોડ્યો. તેણે આસમાન, તેમ પાણી, જમીન, ઝાડપાન, ગોસપંદ માણુસ અને આતશ, એ સર્વેથી મળતાં માણુસજાતનાં સુખમાં કાંઈ નહીં ને કાંઈ ખલલ નાખી. દાખલા તરીકે જમીનપર તેણે સાપ, વીંછુ જેવાં ઝેહેરી જનવરો પેદા કર્યા. આતરાની સુંદર રોશની અને ગરમી સાથે તેણે ધુમાડો ભેળ્યો. આ બાબની મતલબ આ છે, કે તે દાદારની બધી પેદાયશોના ઉપયોગમાં, કાંઈ નહીં ને કાંઈ ખલલ છે. સઘળું સારૂં અને સુમારૂં નથી. માટે તે સઘળી પેદાયશનો બોગવટો બરાબર કરવા માટે માણુસે કોશીશ કરવી જોઈએ, અને તે પેદાયશો સાથે જુદું જોડાયું હોય તે તન અને મનના બળે દૂર કરી તેનો બોગવટો કરવો જોઈએ.

બાબ ૪.—શરૂઆતમાં ગાય ગોસપંદના રવાને અને કુલ કુદરતના રવાને, આ દુનિયામાં, આહરેમનની બૂરી અસરથી, પોતાઉપર આજમ પડતાં જોયો, ત્યારે ઓહરમજદ આગળ ફરીયાદ કીધી. ઓહરમજદે દિલાસો દીધો કે થોડા વખતમાં જરથોશ્તનો જનમ થશે અને તેની રેહબરીથી સઘળું સારૂં થશે.

બાબ ૫.—આ બાબમાં અસલી ઈરાનીહકીકત આપીછે. એ કેશવરોની ગોઠવણ હાલના કટિબંધો(Zones)ની ગોઠવણની થોડીક બરોબરની દિસે છે. આ બાબ અને ૨૫માં બાબ મુજબ, અલબુર્જના તબ્બર નામના પહાડમાંથી, જેને આપણે હાલની ભાષામાં, પેહેલી મધ્યાન રેખા (First Meridian) કહીએ છીએ, તે પસાર થતી જણાવી છે. તેની આજુબાજુ ૧૮૦ રોજીન, જેને હાલની ભાષામાં આપણે અંશ (degree) કહીએ છઈએ, તે છે. ખનીરથનો કેશ્વર હાલનો ઉષ્ણ કટિબંધ Torrid Zone ને મળતો છે.(૧)

બાબ ૬ થી ૧૦.—આપણે આગળ જોયું, કે કુલ જગતમાં, વૃદ્ધિ અને નાશ, ભલાં અને ભૂંડાં વચ્ચે જાણે લડાઈ ચાલેછે. આહરેમન ભલાં સામે ગોયા ઝગડો મચાવે છે. જૂદી જૂદી પેદાયશો સાથે તેનો ઝગડો કેવા પ્રકારનો છે, તે અહીં જણાવે છે. દાખલા તરીકે, વરસાદ, જે ઉપર તેશતર મવકફલ છે, તે દુનિયાને

(૧) જુઓ જરથોશ્તી દીનની ખોળ કરનારી મંડળી સનમુખ આ બાબતપર વાંચેલો મારો વિષય આ મંડળીનો ૨૨) મા વર્ષનો રીપોર્ટ. જરથોશ્તી દીનની ખોળ કરનારી મંડળીનો સને ૧૨૩૮-૩૯ યજદજર્દીથી સને ૧૨૫૮-૫૯ સુધીનાં વીસ વરસનો હેવાલ પાનું ૨૪૧.

આબાદ કરે છે, તો તે સાથે, અપોશ દેવ, જે ગરમી અને સુકારા ઉત્પન્ન કરેછે, તે જંગ મચાવેછે. જમીન ઉપર ધરતીકમ્પ વિગેરેના બનાવથી, તેની સપાટી ફાટી પહાડોનું નીકળી આવવું, જાણે આ ઝગડાનું પરિણામ છે. ઝાડપાનો, જે દુનિયાની આબાદીનું મૂળ છે, તેને સુકવી નાખવાં, તે પણ ઉપલા ઝગડાનું પરિણામ છે.

બાબ ૧૨ થી ૧૪.—આ બાબોમાં અસલી ઇરાની કેશ્વરો, પહાડો અને દર્યાઓનું અને ગોમબંદોના જાતોનું વર્ણન છે.

બાબ ૧૫.—આ બાબમાં માણુસ જાતની પેદાયશ માટેનું વર્ણન છે. પેહેલે દાદારે માણુસનું શરીર પેદા કર્યું કે આત્મા? તો તેના જવાબમાં કહેછે કે આત્મા. તેનું શરીર, બીજી આગળ પેદા થયલી પેદાયશમાંથી ઉત્પન્ન થયું. પહેલું જોડકું, જાણે ઝાડપાનની પેદાયશમાંથી પ્રગટી નીકળ્યું. એ જોડકાએ દુનિયાની નિયામતો ચાખી, અને પેહેલે તે દાદારને તેનો પેદા કરનાર કબૂલ રાખ્યો. પણ પાછળથી આહરેમને, જેમ બીજી પેદાયશોમાં, આગળ વર્ણવવા મુજબ, ઝગડો શરૂ કર્યો, તેમ માણુસની પેદાયશના સંબંધમાં કર્યું, અને તેઓનાં મનમાં બૂરા વિચારો દાખલ કીધા. તેથી માણુસે એ નિયામતોની પેદાયશ આહરેમનને લાયુ પાઠી. આ એક જુદું હતું. તેઓ તે બોલ્યાં અને દોજખને પાત્ર થયાં. તેઓની હાજતો વધતી ગઇ અને તે આહરેમનના બૂરા વિચારોને લીધે હતી. તેઓ પેહેલે વસ્ત્ર વિના ફરતાં, તે હવે વસ્ત્રનાં હાજતમંદ થયાં. પછી તેઓ ગોશતના ખોરાકના હાજતમંદ થયાં. ચામડાંના પોષાકપરથી વણેલા પોષાકો પેહેરવા લાગ્યાં. તેઓએ લોખંડ મેળવ્યું અને તેના હથિયારથી લાકડાં કાપી લાકડાંનાં ઘરો બનાવવાં માંડ્યાં. પછી મશી મરયાનીથી માણુસોની ઘણીક જાતોની વૃદ્ધિ થઇ.

બાબ ૧૬.—આ બાબમાં ફરજંદની વૃદ્ધિ કેવી રીતે થાયછે, અને બેટાનું અને બેટીનું ફરજંદ કયારે થાયછે તે બાબે અસલી ઇરાની વિચારો જાહેર કરેછે.

બાબ ૧૭.—આ બાબમાં જૂદી જૂદી જાતના આતરો યાને ગરમીના રૂપો (Manifestations of heat) વિગેરેનું અને આદર ફરોબા, આદરગુશાસ્પ અને આદરબુર્ઝીન નામના જાણીતા આતરાકદેહોની ઉત્પત્તિનું વર્ણન છે.[1]

બાબ ૧૮.—આ બાબમાં ગોકદ નામનું ઝાડ, જે અમલમાં સઘળાં ઝાડોનું મૂળ ગણવું, તેની હકીકત છે.

બાબ ૧૯.—આ બાબમાં "ત્રણ પગનાં ગધેડા" ના નામનાં એક જનવરનું વર્ણન છે, જે અલંકારિક રીતે કોઈ કુદરતના મોટા બનાવનું વર્ણન દિસેછે. જેમ આકાશમાંની કેટલીક રાશિઓને અસલમાં તેઓના કલ્પિત દેખાવથી, જનવરોનાં નામો આપવામાં આવતાં, તેમ આ બાબમાં દિસેછે. આ અલંકારિક જનવરનાં વર્ણન પછી બીજાં ચરન્દાં અને પરન્દાં પ્રાણીઓનું વર્ણન છે.

બાબ ૨૦ થી ૨૨.—આ બાબો સઘળાં પાણીના સંબંધના છે. તેઓમાં અસલી ઇરાનની નદીઓ અને સરોવરોનું વર્ણન છે અને પાણી અથવા પ્રવાહી પદાર્થ, જે જૂદાં જૂદાં રૂપે જોવામાં આવેછે, તેની હકીકત આપી છે.

બાબ ૨૩.—આ બાબમાં વાંદરા અને રીંછની ઉત્પત્તિની વિચિત્ર દંતકથા દિસેછે, કે જેવી કેટલાંક જનવરોના અને વળી ઝાડપાન અને ફળફળાદીના સંબંધમાં, આપણે બીજી કેટલીક પ્રજાઓના સંબંધમાં પણ જોઇએ છીએ. આ બાબમાં ઘણુંક અલંકારિક છે. કહેવાની મતલબ આ દિસે છે કે બલાએ બૂંડાં સાથે જોડાવાથી તેનું ફળ બૂરું આવે છે.

બાબ ૨૪.—આ દુનિયાની જૂદી જૂદી પેદાયશોમાં, તે વર્ગની ખાસ સર્વથી સરસ જાતની પેદાયશ કેઈ છે? તે આ બાબમાં જણાવ્યું છે. જેમ કે સરસમાં સરસ બકરો તે કયો? સરસમાં સરસ પક્ષી યા મેવો યા અનાજ તે કયાં?

---

(૧) જુઓ મારા ઈરાની વિષયો. ભાગ પેહેલો.

બાબ ૨૫.—આ બાબ અસલી ફરિશ્તાઓની વખ્તની વેહેચણી બાબતના વિચાર માટે અગત્યનો છે. કપીસાની અને જમશેદી નએરોજ બાબતની તકરારમાં આ બાબ ઘણીક રીતે શાહનામા તરફ એક યા બીજી બાજુથી રજુ કરવામાં આવેછે. નાના મોટા દિવશો કયા અને રૂતુઓ શી? તેનું આ બાબમાં વર્ણન છે.

બાબ ૨૬.—આ નાના બાબમાં હાસ્ત નામના અસલી ફરિશ્તા માપની હકીકત છે.

બાબ ૨૭.—જૂદી જૂદી જાતનાં ઝાડપાનો, ફુલો, ફળો, અનાજને વિગેરેની બાબત આ બાબમાં સમાવી છે. આ બાબની સેવટે ફુલોનું વર્ણન છે. તે એક જાતની અસલી ફરિશ્તાઓની ફુલની ભાષા (Language of flowers) રજુ કરેછે. એમાં જૂદાં જૂદાં ફુલોનો, ત્રીસે રોજનું નામ ધરાવતારા જૂદા જૂદા ત્રીસે યઝદો સાથે, સંબંધ દરસાવ્યો છે કે ખોહરમઝદનું ફળાવું ફુલ છે, બહમનનું ફળાવું ફુલ છે. હવે એ યઝદો જેમ જેથીની પેદાયશો ઉપર તેમ માણસ જાતના સદ્‌ગુણો ઉપર મદદકાર છે, તેથી એ ફુલોનો તે સદ્‌ગુણો સાથે સંબંધ છે. ત્યારે તે સદ્‌ગુણોનો સંબંધ, એક જાતની ફુલોની ભાષા રજુ કરેછે.

બાબ ૨૮.—જેમ અસલી ફરિશ્તી યઝદ મંડળમાં અમેશાસપેંદો ઉપરાંત ઘણાક યઝદો છે, તેમ દેવ મંડળમાં ૬ અમેશાસપેંદોની વિરૂદ્ધનાં ૬ દેવો ઉપરાંત બીજા ઘણા દેવો છે. તે દેવોનું કામ શું છે અને તેઓ શું દુષ્કૃત્યો કરેછે તેનું આ બાબમાં વર્ણન છે.

બાબ ૨૯.—અસલી ફરિશ્તાઓ જમીનને હફ્‌ત કેશ્વરમાં વેહેચતા હતા. તે સાતે મુલકોમાં અને બીજા મુલકોના, અસલમાં જે ફરિશ્તા મહાત્માઓ ધર્મ સંબંધી રાહનુમાઈ કરવા હતા, તેઓનાં નામો અને તેઓની હકીકત આ બાબમાં લખી છે.

બાબ ૩૦.—રસ્તાખેજ અથવા કેઆમત અને ફરીંગરદ, એ જરથોશ્તી ધર્મમાં, ભવિષ્યની જીંદગીના સંબંધના વિચારમાં અગત્યનો ભાગ લેછે. તે બાબનું આ બાબમાં લંબાણ વર્ણન છે. ખોહરમઝદને જરથોશ્તથી સવાલ કરવામાં આવેછે કે, જ્યારે ગુજરેલા માણસોનાં શરીરો, હવા, પાણી, આદિ વિગેરે તત્વો સાથે મળી જાયછે, ત્યારે ખોહરમઝદ રસ્તાખેજ વખતે તેઓને પાછાં કેમ ઊભાં કરશે? ખોહરમઝદ જવાબ દેછે કે તે કામ મુશ્કેલ નથી. જ્યારે પેદાયશની શરૂઆતમાં, જ્યારે કાંઇ નહીં હતું ત્યારે, તે, પેદાયશને એક પછી એક ઉત્પન્ન કરી શક્યો, ત્યારે રસ્તાખેજની વખતે ગુજરેલાંઓને પાછાં ઊભાં કરવાનું કામ મુશ્કેલ નથી, કારણ માણસોનાં હાડકાં, લોહી, બાલ વિગેરે શારીરિક પદાર્થો, જો કે ઉપર ટપકેથી જોતાં નાશ પામ્યાં છે, તોપણ ખરેખરાં નાશ પામ્યાં નથી. તેઓ હવા, પાણી વિગેરે તત્વોમાં એક યા બીજે રૂપે હૈયાત છે. તેમાંથી તે, સર્વને પાછાં ઊભાં કરશે.

બાબ ૩૧.—આ બાબમાં પેશદાદીઅન અને કેઆનીઅન વંશના પાદશાહોની વંશાવળી આપીછે. આ બાબ અગત્યનો એટલા માટે છે કે તે કેટલીક બાબતમાં શાહનામાની એક પુરવણી મિસાલે છે. શાહનામામાં કેટલાક પાદશાહોના મરણપણા વચ્ચે આળા દિસેછે તે આ બાબથી પુરાય છે.

બાબ ૩૨—૩૩.—આ બાબોમાં પેગમબર જરથોશ્તના બાનદાનની અને અસલી ફરિશ્તના મોબેદોનાં બાનદાનોની વંશાવળી આપી છે.

બાબ ૩૪.—આ બાબમાં ફરિશ્તાનાં રાજ્ય કરી ગયલાં વંશોના, અને તેમાં મુખ્ય કરી પેશદાદીઅન અને કેઆનીઅન વંશોના પાદશાહોનાં રાજ્યનાં વર્ષો આપ્યાં છે. એ વર્ષો, જે શાહનામું, જમાશપી વિગેરેમાં પણ આપ્યાં છે તે સાથે સરખાવવા માટે અગત્યનાં છે. (જુઓ મારી અવસ્તાનાં વિશેષ નામોની ફરહંગમાં, સેવટે આ બાબતનો કોઠો.)

વધારાનો બાબ.—આ બાબમાં ગુજરેલાંઓ જે ચીનવદ પુલપરથી પસાર થાયછે તેને લગતી બાબત છે, કે જે બાબત વંદીદાદ, હાદોખ્ત નુસ્ક, વીસ્તાસ્પ યશ્ત, મીરાફનામું, મીનોગેરદ, રાદસ્તાને ધીની વિગેરેમાં પણ આવેછે. પણ આ બાબમાં આ બાબતના સંબંધમાં અગત્યનો વધારો આ છે કે જ્યારે

ઉપલા પુસ્તકોમાં માણસની કેરદાર યાને કરણીને ત્રીજી બામદાદે, મરનારની મનમુખ એક સ્ત્રીના રૂપમાં આવી ઊભી રહેતી જણાવી છે, ત્યારે આ બાબતમાં સ્ત્રી ઉપરાંત, એક બાગના રૂપમાં, અને એક ગાયના રૂપમાં પણ તેણીને આવી ઊભી રહેતી જણાવી છે.

ખુનદેહેરા અસલમાં એક પુરાણી કેતાબ.

ખુનદેહેરા કેતાબ, હાલ જેમ આપણને મળે છે તેમ, એક હાથ લખાયલી નથી. તેમાં અવાર નવાર જૂદે જૂદે હાથે લખાણો થયાં છે. તે અસલમાં પુરાણી છે, પણ પાછળથી તેમાં વધારો થયો છે.

તે પહેલે ક્યારે લખાઈ હતી તે ચોકસ નથી. એ એક પુરાણી કેતાબ છે એમ મનાતું આવ્યું છે. કાંઈ નહીં તો તેમાં સમાયેલી બાબતો ઘણા પુરાણા વખતમાં અવસ્તામાં લખાઈ હોય, અને ત્યારપછી તે અસલનો, અથવા અસલના કોઈ મોટા ભાગનો, પહેલવીમાં તરજુમો થયો હોય, એ સંભવિક છે. એ અસલ પહેલવીમાં પાછળથી થોડો થોડો વધારો થયો હોય એ પણ સંભવિક છે.

ખુનદેહેરાનું મૂળ દામદાદ નુસ્ક—આ પહેલવી કેતાબનું અસલ મૂળ કોઈ અવસ્તા કેતાબ હોય એવા પારસી વિચારને મરહુમ દસતુરજી એદલજી દારાબજી જમાસપજી પોતાની ખુનદેહેરામાં નીચલા શબ્દોમાં, જાહેર પાડેછે, જે શબ્દો તેવાનુંજ ફર્માયતમાં આપેલું. "કેતાબ પહેલવીમાં ખુનદેહરને નામની "છે. જેહવારેકે આપડા પેગમબર શાહેબ જરથોશ્ત હકની દરગાહથી (૨૧) શે નસાક લાવા હતા. બાદ- "શાહ ગોશતાશપની બાદશાહીનાં વખત ઊપર તે (૨૧) શે નસાકમાંહાંથી પેગમબર શાહેબ જરથોશતના "શાગિરદોએ દાદાર હોરમજદની પેદાયશની શરૂઆતથી તે કએમએમતના તલકની હકીકતો તમામ "ચુંટી કાહાડી તેહની (૨) કેતાબ પહેલવીમાં બનાવી હતી. તેહનું નામ ખુનદેહરાને પાડીઉં હતું."[૧]

દસતુરજી એદલજી કહેછે તેમ પહેલવી ખુનદેહેરાનું અસલ મૂળ કોઈ યુમ થયલું અવસ્તાનું નુસ્ક હોવું જોઇએ. ડા. ઊવેસ્ટ[૨] કહેછે તેમ તે 'દામદાદ' નામનું નુસ્ક હોવું જોઇએ. દીનકર્દ મુજબ દામદાદ નુસ્ક ૨૧ નુસ્કોમાંથી ચોથું નુસ્ક હતું.[૩]

દીન વજર કર્દ પ્રમાણે તે પાંચમું નુસ્ક હતું. એ પહેલવી કેતાબ પ્રમાણે અને રેવાયતો પ્રમાણે આ નુસ્કનું બીજું નામ દવાજદ્દે હમારત હતું, યથા અહુવઇર્યોના ૨૧ શબ્દોના નામથી. આ ૨૧ નુસ્કોને, આ કેતાબ અને રેવાયતોમાં ઓળખવામાં આવેછે. તે મુજબ યથાઅહુવઇર્યોના પાંચમા શબ્દ રતુરાને મળતું આ દામદાદ નુસ્ક હતું. એમ દીન વજર કર્દ જણાવે છે. જૂદી જૂદી રેવાયતોમાં એના અનુક્રમ બાબે ફેર છે. બહમન પુંજ્આ (ઇ. સ. ૧૬૨૭)[૪] ની રેવાયત મુજબ તે ચોથું નુસ્ક છે. કામા બેહરામની રેવાયત એને પાંચમું નુસ્ક જણાવે છે. નરીમાન હોશંગ (ઇ. સ. ૧૪૭૮) ની રેવાયત મુજબ પણ એ પાંચમું નુસ્ક છે. અર્જન કામદીન (ઇ. સ. ૧૬૧૪ થી ૧૬૪૬) મુજબ પણ એ પાંચમું નુસ્ક છે. દીનકર્દના લખાણને આપણે વધારે વજન આપવું જોઇએ. ત્યારે તે પુસ્તક મુજબ, બહમન પુંજ્આની રેવાયત એને ચોથું પુસ્તક ગણેછે, તે બરાબર છે.

---

(૧) દિબાચો પા. ૪-૫. (૨) S. B. E. Vol. V. West. Introduction XXIV.

(૩) અવસ્તાનાં ૨૧ નુસ્કોના પેહેલવી દીનકર્દે (દફતર ૮ બાબ ૧ ફ. ૧૦ ઊવેસ્ટ) ત્રણ ભાગ કીધા છે. ૧) ગાથાનાં નુસ્કો. ૨. હધ માઝ્રનાં નુસ્કો અને ૩. દાતનાં નુસ્કો. એ ત્રણમાંથી બીજા પ્રકારનાં નુસ્કો એટલે હધ માઝ્રના વર્ગનાં નુસ્કોમાં દામદાદ નુસ્ક આવેછે. બચી રહેલાં નુસ્કના અવસ્તાના ભાગ અને તેની પેહેલવી હકીકતની કેટલીક સરખામણી ઊપરથી ડા. ઊવેસ્ટ ગણત્રિ કરેછે કે એ નુસ્કના અસલ અવસ્તાના પુસ્તકમાં આસરે ૮૯૦૦ અવસ્તાના શબ્દો હોય અને તેની અસલ પેહેલવીમાં આસરે ૨૯૩૦૦ શબ્દો હોય. (S. B. E. XXXVII. West. Introduction p. XLV.)

(૪) આ તારીખો આ ધર્મગ્રંથોના જવાબો લાવ ઈરાનથી પાછા ફરવાની છે.

ખુનદેહેશનું મૂળ દામદાદ નુસ્ક તેની સાબિતીઓ. ૨. પહેલી સાબિતી. પુસ્તકોનાં નામોના અર્થ—હવે ખુનદેહેશનું મૂળ ડા. ઉવેસ્ટ કહેછે તેમ દામદાદ નુસ્ક હોય તે અનુમાનના ટેકામાં કેટલીક બાબતો રજુ કરી શકાય.

૧. પહેલું તો હું ધારૂં છું કે ખુનદેહેરા અથવા ખુનદેહરને અને દામદાદ શબ્દોમાં તેઓના અર્થ પ્રમાણે, કેટલું ઘણું મળતાપણું છે. ખુનદેહેરા અથવા ખુનદેહરન શબ્દનો અર્થજ દેખાડે છે કે તેમાં 'દેહરા અથવા દેહેરને,' એટલે પેદાયશની બાબત છે. તેજ મુજબ દામદાદનો અર્થ પણ દેખાડે છે કે તે 'દામ' અથવા 'પેદાયશ'ની બાબત ઉપર છે. "ખુનદેહેરાને" નો અર્થ 'પેદાયશનું મૂળ' થાય. તેમ 'દામદાદ' નો અર્થ 'પેદાયશનો કાયદો અથવા તરીકો' થાય. એ દામદાદ નુસ્કનું બીજું નામ દીનકર્દમાં "દેહેરને એ જોતીદાદ" છે, જે નામ પણ "ખુનદેહેરને" નામ સાથે તેનું વધુ સરખાપણું દેખાડેછે.

૨. બીજી સાબિતી. બાબતોનું મળતાપણું.—આ યુમ થયલા દામદાદ નુસ્કમાં સમાયલી બાબતોની હકીકત જે પાછળનાં પહેલવી ફારસી લખાણોમાં બચી રહીછે, તેને ખુનદેહેરાની બાબતોની હકીકત સાથે સરખાવતાં માલુમ પડેછે, કે આ બેઉ પુસ્તકોમાં લખાયલી બાબતો મોટે ભાગે સરખી છે. આ યુમ થયલાં દામદાદ નુસ્કમાં શું શું બાબતો સમાયલી હતી, તેનો ટુંક ઇતિહાસ, સરખામણી કરવા કાજે, આપણને ઘણુ ઠેકાણે મળેછે. (ક) તે મુખ્ય કરીને દીન કર્દના આઠમાં દફ્તરમાં મળેછે.[૨] (ખ) તે દીન વજર કર્દ નામના પુસ્તકમાં મળેછે.[૩] (ગ) અને તે રેવાયતોમાં મળેછે, જેમાં તે દીન વજર કર્દને આધારે લીધેલી દિસે છે.[૪] દામદાદ નુસ્કમાં શું બાબતો સમાયલી હતી તે બાબેના દીનકર્દના, દીન વજર કર્દના અને રેવાયતોના ફકરા આપણે અહીં તપાસીશું, કે તે ઉપરથી જોવાને અને કે દામદાદ નુસ્ક, ખુનદેહેરાનું મૂળ કેટલી હદ છે.

(ક) દીનકર્દને આધારે દામદાદ નુસ્કની બાબત.—દીનકર્દના આઠમાં દફ્તરમાં નુસ્કોની બાબત આવી છે. તેમાં દામદાદ નુસ્ક બાબે નીચલો ફકરો મળેછે, જે દેખાડે છે, કે તેમાં ખુનદેહેરાની માફક પેદાયશની ઉત્પત્તિ તે લગતી બાબત હતી. આ ફકરામાં પહેલાજ વાક્યમાં આપણને 'દામદાદ'માટે નો બીજો બીજો શબ્દ મળે છે કે 'દામદાદ' તે "યેહબુન્તને દામ", એટલે "પેદાયશનું આપવું અથવા ઉત્પન્ન કરવું." ઘરાની 'દાદ' ને બદલે આ શબ્દોમાં આપણે સેમેટીક 'યેહબુન્તન' જોઇએ છીએ.

[illegible] (૪).

(૧) S. B. E. XXXVII. West. p. 8, Bk. VIII., Ch. I. 16.
(૨) S. B. E. XXXVII. West. p. 13, Bk. VIII., Ch. V.
(૩) Ibid. p. 439. (૪) Ibid. pp. 418, 420, 427, 433.
(૫) એ. તેહમુરસની તકલ. દ્વોલીઓ ૩૭૭.

LIBRARY OF THE BOMBAY BRANCH ROYAL

દામદાદ મીઆન માદીગાન મદમ કુનશ્ન દાશ્તારીઅ વ યેહબુન્તન દાખે પાહલુમ. કૂર્દુમ પવત મીનોઈ-અ વ મન્દ ચેગુન દાશ્તની પવન મીનોઈ વ ઘદને અજ્જરા ગેતી ચીહરીનીતી[૧] વ માખ્તે વલ દવન અખ્મે—બદતીક કુરાશને કુતુદન[૨] વ રાહનીદન પત્વસ્તે શાસ્તને વલ કૂર્દુમ નીકઈ અઇબિદ્દીગીઅ વ રસ્તે[૩] વ આઝનીન દામ દેહશ્નીઅ અવ્શાન ગેતી વ તોખ્મે વ મરતિ ચેહર વ કાર વ મેમન દવન હમાખ્યા વ ચિમ વલ મેમન દેહશ્નીઅ વ અકુદુમ વલ મેમન રસરનીઅ વ મદમ જક દામ પરસ્તાર વ વજ્જન્દ વ હનાકીઅ અવરા નેહુન વ ચાર અવજનેરે મદમ વાનીદન અવસાઝનીદન બોખ્તન વ અવીજારીનીદન[૪] દામ અજ્જરા. આહલાયરા આવાદીઅ પાહલુમ અખ્મેત આવાદીઅ.

અર્થ—દામદાદ નુસ્કની અંદર કામની જાળવણી અને ચડતી પેદાયશની ઉત્પત્તિ બાબે વર્ણન (છે). પેહેલું મીનોઈ હાલત બાબે, અને કેટલું અને કેવી રીતે મીનોઈ હાલતમાં રહેવા બાબે, અને તેમાંથી ગેતીનું લાયક બની અને તમામ બની ઉત્પન્ન થવા બાબે, અને આહરેમનને મારવાની બાબતમાં વિચાર કરી બોલવા બાબે, અને આહરેમંદીના જોરને સેવટે હાંકી કાઢવા (રાહનીદન) ને હમેશાં શક્તિવાન થવા બાબે, અને પેદાયશની ઉત્પત્તિના માર્ગ અને તરીકા બાબે, અને તેમ્માની દુનિયાઈ (હાલત) બાબે, અને તોખ્મ અને જાતના મૂળ અને ઉપયોગ બાબે, અને બીજી બાબત ઉપર જે બી કાંઈ હોય તે બાબે, અને પેદાયશ શા કાજે છે અને સેવટે તેનું ક્યાં પોહોંચવું છે તેનાં કારણ બાબે, અને તે પેદાયશને નુકસાન અને દુઃખ અને હલાકી (પહોંચે છે તે) બાબે, અને તેના ભેદ અને ઇલાજ અને ઉપાય બાબે, અને તે (નુકસાન વિગેરેને) મારી હટાડવા અને નારા કરવા બાબે, અને પેદાયશને તે (દુઃખ) થી છોડાવવા અને નુકસાન વગરની કરવા બાબે (આ દામદાદ નુસ્કમાં વર્ણન છે). અશોઈની આબાદી બે પેહેલા પ્રકારની આબાદી છે.

દીન વજર કર્દને આધારે દામદાદ નુસ્કની બાબત.

દીન વજર કર્દને આધારે દામદાદ નુસ્કની બાબત.—દીન વજર કર્દમાં દામદાદ નુસ્ક બાબે નીચલો ફકરો મળે છે.

[illegible]

(૫)

---

(૧) [illegible] to qualify. (૨) ફા. [illegible] to spek with premeditation. (૩) ફા. رستن (૪) [illegible] અને ફા. زار affliction.

(૫) દીન વજર કર્દ કેતાબ વજર કર્દ દીની નામે જણાયલી કેતાબથી જૂદી છે અને તે હાલમુંથી ફકત દસ્તુરજી ડા. હોસંગજી જમાસ્પજી પાસેજ જણાયલી છે. તેમાંથી દસ્તુર કેકોબાદ આદરબાદે ઊપલો ફકરો મેહરબાની કરી મારે માટે ઊતારી મોકલ્યો છે. આ ફકરાની ઈબારત દેખાડે છે કે રેવાયતમાં દામ-દાદ નુસ્કની બાબતનું જે વર્ણન છે તે આ કેતાબને આધારે છે. આ પેહલવી અને રેવાયતના ફારસી ફકરા લગભગ મળતા છે.

પન્જુમ નુસ્ક રતુશ દવાજ્દેહ હોમાસ્ત. કદૂં એ જક નુસ્ક પીરતો દો હુમન્દ. દયન જક નુસ્ક હમાક ચીમે મીનોઈ ગરૂતમાનીઅ. નીએંઆકાઅ એ સરીતરીઅ એ ગેતીક[૧] વ દેતમન ગીહાનીઅ વ મદમ આસ્માન વ મદમ જમીક વ કોલા મનદવમ મુન એંહરુમજદ બરેહીનીદ દયન મય વ આતરા વ એંવિર હુમન્દ, વ મદુમાન એહાર પામાન ફરાજ રફતારાન વ વાઇનન્દગાત વ કોલા મનદવમ મુન મિન આવ હમબરેહીનીદ વ દ્રો એ કોલા મનદવમીહા. દેદીગર જક મુન રસતાખીજ વ તન પસીન કદૂંન ચીનવદ[૨] વદર્ગ હસ્રસશને વ જવીતાક કદૂંન વ મદમ કેરેફકારાન પાત દેહશને વ મદમ વિનાસકારાન પાદ ફરાસ ગેહવુન્દ પવન તને પસીન હમ અમ્મેદુન એયુન હુમન્દ.

અર્થ—પાંચમું નુસ્ક રતુશ (અથવા) દવાજ્દે હોમાસ્ત (છે). એ નુસ્કના ૩૨ કદૂં છે. તે નુસ્કમાં સમણી (નીચલી) બાબતો (છે). મીનોઈ અને ગરોથમાની હાલત, ગેથીની અને આએ જેહાનની નેકી અને બદી, અને આસમાન ઉપર અને જમીન ઉપર દરેક ચીજ જે એંહરુમજદે પેદા કીધી હોય (અને જે)પાણી અને આતશ અને ઝાડપાનમાં હોય; અને માણસો અને ચોપગાં અને પરન્દાં અને દરેક ચીજ જે પાણીમાંથી પેદા કીધી હોય અને દરેક ચીજની બાસિયતો. બીજું તે કે જે રસતાખેજ અને તન પસીનનું ઉત્પન્ન કરવું છે, અને ચીનવદ (પુલ)ના રસ્તાને પહોંચવું અને તેનાથી છુટા પડવું છે અને સવાબકારોનો બદલો ઉપર અને ગુનેહગારોની સજા ઉપર છે. તને પસીનને લીધે આ મુજબની બાબતો (બને) છે.

રેવાયતને આધારે દામદાદ નુસ્કની બાબત— દારાબ હોરમજદયારની રેવાયતમાં નુસ્કોની હકીકત બાબે જુદીજુદી રેવાયતોમાંથી જે સાર આપ્યો છે, તેમાં કામા ઓહરાની રેવાયતમાંથી દામદાદ નુસ્કની હકીકત બાબે નીચલો સાર મળે છે. બોંબે યુનીવરસીટીની દારાબ હોરમજદયારની રેવાયત જે ૧૬૭૯માં લખાઈ છે તેમાંથી હું નીચલો ફકરો આપું છું.(૩)

(૪) (૫)
پنجم نامش دوازده پاسات است و تفهیم این کتاب در امداد است و
این کتاب سی و دو کرده است کر بارچ سبحانر تعالي فرو فرستاد در ذکر بدي
خلق عالم علوي وعالم سفلي و صفت جمع آن و آنچر حق سبحانر و تعالي یاد
کرد در آسمان و زمین و آب و اورور و آتش و مردم و چهارپاي و چرنده و فرنده
و آنچر بیآفرید در منفعت والات آن و مثل این دیگر قیامت یعني رستخیز و
صراط و گرد کردن و پراگنده کردن و چگونگي احوال قیامت از نیک کرداران و بد
(٤)
کرداران بسنگ بر عمل کر در نیک بد کنند

---

(૧) ગેતીક જો 'વ' ને શબ્દની સાથે લેખો તો કદાચ 'વહીસ્તીક' એટલે 'બેહેશ્તી' માટે હોય, એટલે બેહી જેહાનની.' (૨) મને મળેલા ફકરામાં આ શબ્દ ચીનાવ્ર છે જે દેખીતી રીતે ચીના વાર્ઝ નો બિગડેલો આકાર છે. કારણ કારસી રેવાયત, જેમાં આ ફકરો મોટે ભાગે દીન વજર કદૂં મુજબ છે. તેમાં આ શબ્દની જગ્યાએ ચીનવર શબ્દ છે જે ચીનવદ પુલને અર્થે વપરાય છે અને જે નામથી ઈસ્લામી ધર્મમાં પણ એક ચીનવદ પુલના જેવો પુલ યા માર્ગ જણાયલો છે.

(3) Fragmens relatifs a la religion de Zoroaster par Mohl. et Olshausen નામના ૧૮૩૯ માં છપાયલા નાના પુસ્તકમાં પણ એ નુસ્કો બાબેના ફકરાઓ પ્રગટ થયાછે.

(૪) Olshausen et Mohl, p. 12. પ્રમાણે explanation ખુલાસો. (૫) ડા. ઊવિસ્ડ, 'દામદાદ,' સૂચવેલે.

(૬) Revayet of Dârâb Hormazdyâr in the Bombay University Library, f. 109a.

અર્થ—પાંચમા (નુસ્ક) નું નામ દવાજદે હોમારત છે અને આ કેતાબની મહમજ (ખોદાની) મદદ-માટે છે. (૧) અને આ કેતાબના ૩૨ ફરદા છે અને તે આરાધણાને લાયકના ખોદાતાલાએ ઊપરની દુનિયા અને નીચેની દુનિયાની પલકની ભલાઈ અને ભૂંડાઈનાં વર્ણનને માટે નીચે (એટલે આ દુનિયામાં) મોકલી છે. અને તે સઘળાંનું, અને આરાધનાને લાયકના ખોદાતાલાએ આસમાન અને જમીન અને પાણી અને ઝાડપાન અને આતશ અને માણસ, અને ચોપગાં અને ચરનારાં જનવરો અને પક્ષીઓ બાબે, જે કોંઈ યાદ કર્યું અને જે કાંઇ તેઓના ફાયદાને માટે અને તેઓના ઊપયોગનાં સાધનો તરીકે પેદા કર્યું છે, તે બાબત ઊપર, અને આના જેવી બીજી બાબત ઊપર તેમાં વર્ણન છે. બીજું કીમામત એટલે રસ્તાબિજ (૨) અને ચીનવદ પુલ અને સઘળું એકકું કરવું અને બીજી નાંખવું અને કેઆમતના એહવાલની પ્રકૃતિની બાબત અને ભલું કરનારા અને ભૂંડું કરનારા ભલા ભૂંડાના સંબંધમાં જે કાંઈ કરેછે તેની અગત્યતા ઊપર (આ પુસ્તકમાં વર્ણન છે).

અસલ દામદાદ નુસ્કમાં સમાયલી બાબતો, જે ઉપલા ત્રણ ફકરાઓમાં જણાવી છે, તેને બુનદેહેશ-માં સમાયલી બાબતો, જેનો સારાંશ ઊપર આપ્યો છે, તે સાથે સરખાવી જોતાં, વધારે ખુલ્લું દિસેછે કે દામદાદ નુસ્ક આ બુનદેહેશ પુસ્તકનું મૂળ હોવું જોઇએ.

૩. ત્રીજી સાબિતી. બુનદેહેશને મળતા જાદસ્પરમ પુસ્તકમાં દામદાદ નુસ્કનું નામ.

બુનદેહેશનું મૂળ દામદાદ નુસ્ક હોવું જોઇએ, તેની એક બીજી સાબિતી ડા. ઉવેસ્ટ રજુ કરેછે. તે નીચે મુજબ છે. જાદસ્પરમના નામથી ઓળખાતી કેતાબ, જે જાદસ્પરમ નામના હેરબદ ઇ૰ સ૰ ની નવમી સદીની સેવટે લખેલી દિસેછે, તેમાં કેટલીક બાબત બુનદેહેશની બાબતોને મળતી છે. તેની કેટલીક ઇબારત બુનદેહેશને મળતી છે. નીચે તેના થોડાક દાખલા રજુ કરૂં છું. બુનદે-હેશની ઇબારત આ પુસ્તકમાં ઉતારી છે તેનો અર્થ આ પુસ્તકમાં આપ્યો છે, તેથી અહીં ફરીથી એલાવંદા આપ્યો નથી. જાદસ્પરમની ઇબારત એ. તેહમુરસ દીનશાજી અંકલેસરીઆએ મેહેરબાની કરી વાપરવા આપેલી એક નકલ ઉપરથી ઉતારી છે. તેનો અર્થ તેની નીચે આપ્યો છે.

૧. બુનદેહેશ.—ચેગુન ફરાજ વદર્દ ઓવેર ચીહરક રાએ મિન હમ અન્દામે તોરા પન્જ વ પંજ સેંદ ગોતોક દવાજદેહ સર્દે ઓવેર બએસરાજ મિન જમીક ફરાજ વખ્શીદ (બાબ ૧૦ ફ. ૧ પાનું ૩૪).

જાદસ્પરમ.—ચેગુન તોરાએ અયોક દાદ વદર્દ મિન જક ચેગુનીએ એ ચીહરકે ઓવેરીક દાશ્ત (૩) પન્જ વ હફ્ત સર્દે ગોતોક વ દવાજદે સર્દે ઓવેરે બએસરાજ મિન અન્દામ અન્દામ વખ્શીદ હુમન્દ ચેગુન વીનન્દ અયોક અયોક મિન કતાર અન્દામ દયન દામદાદ પએમતાક (૪)

અર્થ.—જ્યારે પેહેલે ઉત્પન્ન કરેલો ગોધો યુજર પામ્યો (ત્યારે) ઝાડપાનનું બીજ, જે તે ધરાવતો તેની ખાસિયતથી ૫૦ જાતનાં અનાજે અને ૫૨ જાતનાં દવાઇનાં ઝાડો તેના શરીરના ભાગોમાંથી ઉગી નીકળ્યાં. દરેક જાત કયા ભાગમાંથી નીકળેછે તે બાબે દામદાદ (નુસ્ક)માં જણાવેલું છે.

૨. બુનદેહેશ—અરપ હફ્ત સર્દે. સપેદ સ્યાહ, જર્દ, ખોર, કુમઇત, તાજી પારસી અસ્તર ખરી ગોર અસ્પે આવિ અવરે અરપ સર્દે ગાન. ગમલા દો સર્દે કોહ ચરા અર્જનની મેમન અયોક પવન કુક શાયદ દાશ્તન અયોક પવન દશ્ત અએત અયોક કોફ દુ કોફ (બાબ ૧૪ ફ. ૯ અને ૭ પાનું ૫૩ અને ૫૨).

---

(૧) 'દામદાદ' ને બદલે ભૂલથી આ શબ્દ 'દર ઈમદાદ' લખ્યો છે એમ ડા. ઉવેસ્ટ ધારે છે.

(૨) 'અલ સરાત' નામના ઈસલામી પુસ્તકોમાં પણ એક પુલ છે, જે ચીનવદ પુલને મળતો છે. સરાતનો અર્થ 'રસ્તો.''

(૩) નકલમાં ગ્ર છે જે . ગ્ર ને બદલે ભૂલથી છે.

(૪) એ. તેહમુરસની નકલ પા. ૪૯૨ લીટો ૧૦

જાદસ્પરમ.—મિન હમ સંદેહા ચેચુન પવન દામદાદ દેગાન હુરમોદ અવમ દયન નાપીક તોખ્મે હુરમોરસની અહનગર્દીક નપીશત. દેતમન જીનાક હનૂગર્દીક આઈ અખ્મેતે નુમાઇખ્મિત મદમ સંદ અસ્પાન ફરુંમ તાજીક વ અવરાન રદ સપીદ જરદુશ્ર. દેદીગર પાર્સીક વ અસ્તર વ ખ્યા વ ગુર વ અસ્પે આવીક વ અવારીક. વ ઉશ્તોર મદિવર દો. દશ્ત કુફ દોગાને કુફ.

અર્થ.—સઘળી જનો દામદાદ (નુસ્ક) માં વિગતવારે ગણુલિથી જણાવી છે, તેથી મેં આ લખાણમાં તેખ્મેની ઉત્પત્તિનું વર્ણન ટૂંકમાં લખ્યું છે. આ જગ્યાએ તેનો સાર આ છે કે ઘોડાની જાતની (બાબત) ઉપર દેખાડયું છે કે પેહેલી (જાત) આરબ (છે) અને તેનો સરદાર (એટલે તેની સરસ જાત) સફેદ, પીળા કાનવાળો (ઘોડો છે). બીજી જાત ઇરાની (છે અને પછી) ખચ્ચર અને ગધેડા અને ગોરખર અને દયાઈ ઘોડા અને બીજા ઘોડા. અને ઊંટમાં મુખ્ય બે (છે. એક) જંગલનું (અને બીજું) પહાડી બે ખુંધવાળું.

આ ફકરાઓની સરખામણી ઉપરથી દિસેછે કે તેઓની ઇબારત કેટલેક દરજ્જે મળતી છે. એટલુંજ નહીં, પણ જાદસ્પરમની બીજી કેટલીક બાબતો ખુર્દેહેરાની બાબતોને મળતી છે. તેનો રાઇઆતનો ભાગ, જેનો ડા. ઉવેસ્ટે ૧૧ બાબ કરી તરજુમો આપ્યો છે, તેની બાબત અને ખુર્દેહેરાના રાઇઆતના બાબાની બાબત કેટલેક દરજ્જે મળતી આવેછે. હવે આ ખુર્દેહેરાને મળતી જાદસ્પરમની બાબતમાં દામદાદ નુસ્કનો હવાલો આપ્યો છે કે તેમાં એ બાબત વધારે વિગતે જાહેર કરેલી છે. ત્યારે દિસે છે કે આ જાદસ્પરમનું મૂળ, તેમ ખુર્દેહેરા, જેની બાબત પણ તેને મળતી છે, તેનું મૂળ પણ દામદાદ નુસ્ક હોય.

ડા. ઉવેસ્ટ ધારે છે કે જાદસ્પરમના લખનારે ખુર્દેહરાનો ઉપયોગ કર્યો હોય. ડા. ઉવેસ્ટ કહે છે કે, "Zâd-sparam uses in many places, precisely the same words as those employed in the Bundahis, interspersed with much matter written in a more declamatory style; it is, therefore, evident that he had the Bundahis before him to quote from"[1]—પણ હું ધારૂંછું કે જાદસ્પરમની સામે દામદાદ નુસ્કના સારનુંજ કોઈ પેહેલવી પુસ્તક હોય. જો જાદસ્પરમ સામે ખુર્દેહેરા હતો. અને જો તેણે તેનો ઉપયોગ કર્યો હતો, તો તે ખુર્દેહેરાનું નામ દેતે અને દામદાદ નુસ્કનું નામ નહીં દેતે. એમવું દિસેછે કે બેઉએ દામદાદ નુસ્કના કોઈ પેહેલવી સારાંશનો ઉપયોગ કર્યો હોય. ગમે તેમ હોય, પણ ખુર્દેહેરા અને જાદસ્પરમની કેટલીક બાબતોની સરખામણી દેખાડે છે, કે ખુર્દેહેરાનું મૂળ દામદાદ નુસ્ક હોય કે જે નુસ્કનું નામ, જાદસ્પરમ, જે બાબતો ખુર્દેહેરા અને તેના પુસ્તકમાં સામાન્ય છે, તે બાબતોના વર્ણનમાં, પોતાના આધાર તરીકે લે છે. આ લખનાર પોતાના આ ખુર્દેહેરાને મળતાં લખાણમાં દામદાદ નુસ્કનું નામ વાપરેછે અને તેનો હવાલો આપેછે, તે બે જગ્યાએ કહેછે કે "દયન દામદાદ પર્મેતાક" "પવન દામદાદ દેગાન હુરમોદ" એટલે "દામદાદ (નુસ્ક) માં જણાવેલું છે" "દામદાદમાં વિગત વારે ગણુલિથી જણાવ્યું છે." આ ઉપરથી ખુલ્લું દિસે છે કે તેના પોતાના લખાણનો આધાર તેણે દામદાદ નુસ્ક ઉપર રાખ્યો હોય. ત્યારે ખુર્દેહેરા, જેની ઇબારત પણ જાદસ્પરમને મળતી છે, તેનું મૂળ પણ દામદાદ નુસ્ક હોવું જોઇએ.

ખુર્દેહેશનો લખનાર.—આ પુસ્તકના ૩૩ માં બાબમાં ઇરાનના જાણીતા મોબેદ કુટુંબોની વંશાવળી આપીછે. તેમાં આ પુસ્તક લખનાર પોતાનું નામ અને વંશાવળી નીચે મુજબ આપેછે અસલ ઇબારત D.H. મુજબ હું આપુંછું.

[illegible] (2)

1 S. B. E. V. West. Introduction, p. XLVII.

(૨) D.H. માં [illegible] છે પણ T. D. માં [illegible] બરાબર છે.

આવારીક કેાલા મગેાપતાન ઈ વ્હકરાન પવન ખુદાઈઝ નામે મિન હમદુદે ઈમિલ્લુનેત મિન દિનમન તેાખ્મે માનુશચેહર હુમન્દ વલ્મન્શાનસ્ચ મગેાપતાન ઈ કુન હુમન્દ હમાક મિન હમ દુદે હુમન્દ કરીતુન્દ વ ખિચ લે બન્દે કરીતુન્દ દાતકીઅ ઈ અરાવહિશ્ત ઈ ગેાશન જમ ઈ વાહરામશાદ ઈ જરતુહશ્ત ઈ જરતુહશ્ત[૨] આતરપાત મારસ્પન્દાન.

અર્થ—બીજા સઘળા મેાબેદા, જેઓને ખુદાઈ નામે (નામની કેતાબ) માં એક કુટંબના કહેછે, તેઓ મીનેાચેહરના આ તેાખ્મના છે. વળી તે મેાબેદા, કે જેઓ હાલમાં છે, તેઓ સર્વ આ એકજ કુટંબનાં પેાતાને કહેછે, અને હું બેદા પણ આજ કુટંબનેા છું, કે જેને લેાકેા દાતકીઅ કહેછે, કે જે અરાવહિશ્ત નેા (છેાકરેા) છું, જે ગેાશન જમનેા, જે વાહરામ શાદનેા, જે જરથેાશ્તનેા, જે જરથેાશ્ત આદરબાદ મારેસપન્દનેા (છે).

આ ફકરા ઉપરથી ત્યારે માલમ પડેછે કે ખુનદેહરાનેા લખનાર દાતકીઅ નામનેા મેાબેદ હતેા અને તે આદરબાદ મારેસપન્દના વેરાની પાંચમી પેઢીનેા હતેા. આ લખનાર પેાતાની માતાનું નામ પણ આજ બાબમાં આગળ જણાવે છે કે "મારી મા જેનાથી હું જનમ્યેા તે માહઅયારત માહરેાબખ્તની (છેાકરી) ફરેહમાહની અને માહબેાખ્તના માહ ખુનદાકની છેાકરી હતી.

ખુનદેહેશનેા સને.

અસલ ખુનદેહેશનેા સને—હવે આદરબાદ મારેસ્પંદ શાપુર બીજાનેા વેરેા દસ્તુર હતેા. એ શાપુર બીજાએ ઈ. સ. ૩૦૯ થી ૩૭૯ સુધી રાજ્ય કર્યું હતું. તેથી જે આદરબાદ મારેસ્પંદનેા વખત તેના રાજ્યની આસરે સેવટે ગણીએ-કહેા કે ઈ. સ. ૩૫૦ માં ગણીએ,—અને દરેક પેઢી ૨૫ વર્ષની ગણીએ,તેા ખુનદેહેરાનેા અસલ લખનાર દાતકીઅ ઈ. સ. (૩૫૦+૧૨૫) ૪૭૫ માં થાઈ ગયેા હેાય, એટલે તે ઈ. સ. ની પાંચમી સદીના સેવટે થઈ ગયેા હેાય.

ડા. ઉવેસ્ત્ર ઉપલા ફકરામાં જે "દાતકીઅ ઈ અરા વહીશ્ત" શબ્દેા છે તેને માટે શકમંદ છે, અને કહેછે કે "This looks more like a complimentary title than a name." એટલે કે તે વિશેષ નામ તે બદલે સેફાતી ઈજતના શબ્દેા છે, અને આમ લેઈ અર્થ કરેછે કે the administrator of perfect justice. ત્યારપછીના શબ્દને તે વિશેષ નામ લેઈ ઈબારત ચાલુ કરેછે. પણ D H માં અને T D ની બીજી નકલમાં, પછીનાં નામ ગેાશન જમની આગમચ 'ઈ' છે, જે દેખાડે છે કે આગલું નામ વિશેષ નામ છે અને પછી તેની પેઢી દર પેઢીના નામ છે.

હાલમાં મળેછે તેમ, પાછલા વધારા સાથેની ખુનદેહેશનેા સને—આ તેા ત્યારે ખુનદેહેરાના એક અસલ લખનારનેા સને થયેા. પણ ખુલ્લું દિસેછે કે તે અસલ ખુનદેહેરામાં પાછળથી ઘણેા વધારેા થયેા છે. તેમાં કેટલેાક ભાગ, છેક આરબેાને હાથની ઈરાનની ફતેહ પછીનેા પણ છે. તે જેતાં ત્યારે ખુનદેહેરા, જેવી રીતે તે આપણી પાસે હાલ છે, તેવી રીતે તેનેા થેાડેાક ભાગ આરબેાની ફતેહ પછીનેા છે. ત્યારે એ બાબેના આપણે ફકરાએેા તપાસીએ અને જેાઇએ કે તેમાં આરબેાની ફતેહ પછી કયા વખત સુધી ફકરાએેા ઉમેરાયા હતા.

આરબેાની છતના પાછળા વખતના ઉસારાએેા—૧) બાબ ૩૪ માં, જ્યાં જુદા જુદા પાદશાહેાનાં સને આપ્યાં છે, ત્યાં સેવટે "આખેર વલ તાબકાન વજ્રુન્ત" એટલે "સેવટ આરબેાને હાથ

(૧) T. D. માં આ બરાબર છે. D H માં 'બ' અને 'ન' ફેરબદલ લખાયા છે.

(૨) TD માં બે નામ એકજ વખત છે. પણ TD માં બે વખત છે.

પાદશાહી) ગઈ" એમ જણાવે છે. એ ઇસારો ત્યારે ખુલ્લું દેખાડે છે કે આરબોને હાથ ઇરાનીઓની હાર થવા પછી પણ, એમાં કોઇક ભાગ ઊમેરાયો હોય.

૨. વળી આરબોનો ઇસારો એક બીજે ઠેકાણે પણ છે. તે બાબ ૨૩ ફ. ૩ માં છે. ત્યાં "જુન્જે સોહાક પુસ્ત" એટલે "કાળી ચામડીના હબસીઓ"ની ઉત્પત્તિ કેમ થઈ, તે જણાવી કહેછે કે " કુન દોબારસ્તને તાજીકાન લખ્વાર વલ ઇરાન શત્ર ગોમીખ્ત હુમંદ" એટલે "હાલમાં તાજીઓ (એટલે આરબો)ના હુમલા (સાથે) તેઓ ઇરાન શહેરમાં પાછા (બીજાઓ સાથે) ભેળાઈ ગયા છે." આરબોની ફતેહ માટેનો આ બીજો ઇસારો પણ ત્યારે દેખાડે છે કે બુન્દહેશનો આ ભાગ, જેવી રીતે આપણે તેને હાલ જોઇએ છીએ તેવી રીતે, તે આરબ ફતેહ પછી એટલે ઇ. સ. ૬૫૧ પછી લખાયલો હોવો જોઇએ.

૩. આરબોની ફતેહનો વધુ ખુલ્લો ઇસારો D. H. અને T. D. ની નકલોની રાઇ આતમાંજ મળેછે. એ નકલ પ્રમાણે તો આરબોની ફતેહ પછી તેઓ ઇરાનમાં મુળકમાં આવવા પછીજ (મીન મતને તાજીકાન વલ અઇરાન રાત્ર) આ ભાગ લખાયો હોય.

૪. આરબોની ફતેહના ઇસારા માટેનો બીજો અગત્યનો અને લંબાણ ફકરો, જે ડા. ઉવેસ્ટ રજુ કરેછે, તે બુન્દહેશની હાલની સાધારણ નકલોમાં નથી મળતો, પણ તે D H અને T. D. ની જુની નકલોમાં નીચે મુજબ છે.(૧)

અમત ખુદાએ વલ યજદગર્દ મદ બીરત શન્ત ખુદાએ કર્દ અદીન તાજીકાન પવન કબદ મરબીઅ વલ અઇરાન દોબારેસ્તન હુમન્દ. યજદગર્દ પવન કારીજાર બેયતમત વલમનશાન લા શીકુફ્તન.(૨) વલ ખોરાસાન વ તુર્કસ્તાન વજલુન્ત, અસ્પ વ ગાવ્રા અખ્વેગારીએ બવીકુનસ્ત. અવશાન તેમમન બકતલુન્ત. બેતમને યજદગર્દ વલ હીન્દુકાન વજલુન્ત. સેપાહ વ ગોર્દ બાઇસ્તુન્ત. પીરા મિન સાતુનતન વલ ખોરાસાન અખ્વેજીત(૩) વ જક સેપાહ વ ગોર્દ બેશુકુન્ત(૪) વ ઇરાન શત્ર પવન તાજીકાન કતુન્ત. અવશાન જકે નેકુરામન દાતે અક-દીનીએ રોબાકીનીત વ કબદ આઇનીને પીરોનીકાન વશુરીનીત. વ દીને મજદયસ્નાન જરીનીદ વ નમા શુયસ્નીએ વ નમા નેમાનીએ(૫) વ નમા ખુરસ્નીએ પવન કર્દે બુનખ્તુન્ત વ મિન બુનદેહસ્નીએ વહ લ દેનમન યુમ હલાકીએ મિન દેનમન ગેરાનતર(૬) લા મદ નેમત દુરા કુનસ્નીએ એ વલમતરાન રાએ નેઆજ વ હુગેરાનીએ(૭) વ મુસ્ત(૮) કુનસ્નીએ વદ્દાતીએ વ વદ્દીનીએ રાએ મીસ નીઆજ વ અવારીક હલાકીએ મેહમાન વાદુન્ત.

અર્થ.—જ્યારે પાદશાહી યજદગર્દને પહોંચી, ત્યારે તેણે ૨૦ વર્ષ રાજ્ય કર્યું. પછી આરબો મોટી સંખ્યામાં ઇરાન ઉપર ધસી આવ્યા. યજદગર્દ તેઓ સાથેની લડાઇમાં ફતેહમંદ થયો નહીં. તે ખોરાસાન અને તુર્કસ્તાન ભણી ગયો અને ઘોડાઓ અને માણસોની મદદ માગી. તેઓએ તેને મારી નાખ્યો. યજદગર્દનો છોકરો હિંદુઓના (મુલક) તરફ ગયો (અને) લશ્કર અને પેહેલવાનો લાવ્યો. ખોરાસાન ભણી જવા આગમચ, તેઓ અટકી પડ્યા અને તે લશ્કર અને પેહેલવાનો નારા પામ્યા અને ઇરાનનો મુલક આરબોના હાથમાં રહ્યો. તેઓએ પોતાની ઊળખી દીનનો કાયદો જારી કર્યો અને અસલનાં લોકોના ઘણા તરીકાઓનો નારા કર્યો અને માજદયસ્ની દીનને નબળી કરી અને નમાને પાણીમાં નાખ્યો (lit. ધોયો) અને નમો દાઢ્યો (lit. છુપાવ્યો યા તપાસી રાખ્યો) અને નમો ખાધો (એ મઘણું) અમલમાં લાવ્યા અને પેદાયશની રાઇ આતથી તે હાલના દિવસ સુધી, આના કરતાં વધારે સખ્ત હલાકી

---

(૧) D. H. પાનું ૨૨૨ લીટી ૨૦. T. D. ની નકલ પા. ૨૫૨. (૨) ફા. شكفتن શીકુફ્તન to expand, flourish, open. (૩) ફા. بسيختن to suspend. TD ૭૩૨ આપેલે તે બરાબર છે.

(૪) ફા. بشكستن કુશુકતન to destroy T D માં ૭૩૨૦ છે. તે દુરસ્ત છે.

(૫) ફા. نهادن or for نهان (નેહાનીએ) છુપું રાખવું (૬) T. D. માં ૭૩૬ ઈમલો છે. તે બરાબર છે. D. H. માં ૭૩૭ છે. (૭) T. D. માં ૭૩૮૭ ઈમલો બરાબર છે. D. H. માં ૭૩૮૭ છે. તે ઉપર 'ગેરાન' શબ્દ એ નકલમાં ભમ્યો છે, તેમ વાંચીએ તોપણ હુગેરાનીએ એટલે 'ઘણી સખ્તી' અર્થ થાય. ડા. ઉવેસ્ટ "અન-ઈરાનીએ" વાંચે છે. (૮) ફા. شدت મુસ્ત trouble, distress.

કોઈ પણ વખત પહોંચી હતી નહીં, કારણ કે તેઓનાં બૂરાં કામને લીધે, અને તંગી અને ઘણી સખ્તી અને મુશ્કેલ કામો અને બૂરા કાયદા અને બદ દીનાને લીધે, દુઃખ અને હાજતમંદી અને બીજી હલાકીઓએ (દેશમાં) મકાન કીધું.

આ ફકરા ઉપરથી ત્યારે આપણને ખુલ્લું દિસેછે કે યજદગર્દની હાર અને કતલ પછી, અને વળી તેના બેટાની હાર પછી, લાંબે વખતે બુનદેહેરાનો કોઇકે ભાગ લખાયલો હોવો જોઇએ. દેશમાં ફેલાયલી તંગી ગરીબી અને બદ આબ્રૂની માટે, અને માજદયસ્નની દીન નબળી પડવા માટે, અને પારકી દીન ફેલાવા માટે, જ્યારે અહીં બોલવામાં આવેછે, ત્યારે ખુલ્લું દિસેછે, કે યજદગર્દની હાર પછી ઘણે લાંબે વખતે, કાંઈ નહીં તો સો બસો વર્ષ પછી, આ ભાગ લખાયલો હોવો જોઇએ. કારણ આરબોની ફતેહ પછી, તેઓની દીન ફેલાવા માટે, અને જરથોશ્તી દીન નબળી પડવા માટે કેટલોક વખત લાગવો જોઇએ.

આરબોની જીત પછીના વધુ પાછલા વખતના ઇસારાઓ.—૬. હવે ત્યારે સવાલ ઊઠેછે કે યજદગર્દ પછી, કેટલે લાંબે વખતે, બુનદેહેરા હાલમાં જેમ છે તેમ લખાઈ હતી. આગળ બાબ ૨૩ માંના 'જંગી સીહા પોશ્ત'ના ઇસારા વાળા ફકરાની આપણે તપાસ લીધી છે, તે ફકરાને આધારે, મરહુમ દાર્મસ્ટેટરે આ પુસ્તક વાને તેનો કોઇકે ભાગ લખવાનો વખત વધારે ચોકસ મુકરર કરવાની કોશીશ કીધી છે.

બાબ ૨૩ માં "જંગે સીહાફ પુસ્ત" એટલે "કાળીચામડીના હબસીઓ"ની ઉત્પત્તિનો ઇસારો છે. ત્યાં નીચલો ફકરો છે "હાલમાં તાજીઓ (એટલે આરબો) ના હુમલા (સાથે) તેઓ (એટલે હબસીઓ) ઈરાન શેહરમાં પાછા ભેળાઈ ગયા છે." આ બાબત ઉપરથી, પ્રોફેસર દાર્મસ્ટેટરે દલીલ રજુ કીધી છે કે બુનદેહેરા કેતાબ ઇ. સ. ૮૬૨ પછી લખાઈ હોય. આ ફકરાના "જંગે સીઆફ પુસ્ત"ને દાર્મસ્ટેટર "જંગી લોકો" વાને "જંગબારના લોકો" ગણેછે. જંગબારના લોકોએ ખલીફાઓના વખતમાં થોડા વખત સુધી ઘણી બહાદુરી કીધી હતી. ઇ. સ. ૮૬૯ માં અલી એબ્નને અબદુલ રેહમાન નામે એક સરદારે એવો ઓટો દાવો કીધો કે તે હજરત અલીથી ઊતરી આવેલો છે, માટે તેને ખેલાફત ઘટેછે. એ વિચારથી તેણે જંગબારી ગુલામો ખરીદ કરી તેઓનું એક લશ્કર ઊભું કીધું અને તે લશ્કરની મદદથી ૨૦ વર્ષ સુધી લડી ઇરાનની પુર્વના મુલકો જીતી લઈને તેને તારાજ કીધા. પાછળથી ઇરાનીઓએ ઇ. સ. ૮૯૨ માં તે જંગબારીઓને મારી હટાવ્યા હતા. માટે, ધારી શકાય કે, બુનદેહેરાના સેવટના લખનારનો જમાનો ઇ. સ. ૮૬૨ થી ૮૯૨ ની વચ્ચે હોય.(૧)

૨. પુસ્તીની અને બીજી નકલોમાં ૩૪ મા બાબની સેવટે ઉપર જણાવ્યા મુજબ ઇબારત છે કે "આખેર વલ તાજીકાન બજલુન્ત" એટલે "સેવટે (પાદશાહી) આરબોને હાથ ગઇ." એ ફકરાને બદલે દસ્તુર હોશંગજી વાળી અને એરવદ તેહમુરસવાળી પુરાણી D. H. અને T. D. નકલોમાં નીચલી ઇબારત છે. "વદ જુનાફ અયાફત અનરાકુઇ તાજીકાન વદ રાન્તે એહાર સદ એહલો હફ્ત ઇ પારસીકાન. કુન પન્જ બીસ્તો હફ્ત રાન્તે પારસીક." આ જરા ગુચવણ ભર્યો ફકરો છે. પણ એનો અર્થ હું નીચે પ્રમાણે કરૂંછું. "જ્યાં સુધી કમ બખ્ત આરબોએ (ખરાનના મુલકની) જગ્યા મેળવી (ત્યાં સુધી) ૪૪૭ પારસીઓનાં વર્ષ. હાલ પારસીઓના પાંચ ૨૭ વર્ષ."

એ ફકરા ઉપરથી મતલબ નીચે મુજબ દિસેછે. આગલા ફકરામાં કહ્યું છે કે "અરદેશાર બાબેગાન અને કુલે સાસાનીઓનોએ ૪૯૦ વર્ષ પાદશાહી કીધી." હવે આ લખનાર કહેવા આગે છે કે, એ સઘળાં ૪૯૦ વર્ષ સાસાનીઓની પાદશાહીનાં નહીં ગણવાં, પણ આરબોને હાથ પાદશાહી ગઇ ત્યાં સુધી ૪૪૭ વર્ષ ગણવાં. તેની મતલબ એવી હોય કે (૪૯૦—૪૪૭) ૨૩ વર્ષ તો એમાં યજદગર્દની નામ ભાગના હોય, જે બાદ કરવાં જોઇએ. પણ ઉપર ઊતારેલા ફકરામાં જે અગત્યનો ભાગ છે તે પાછલો ભાગ છે. જેમાં કહેછે કે "હાલ પારસીઓના પાંચ ૨૭ વર્ષ" એટલે ૧૪૫ વર્ષ. આપણે જાણીએ છીએ કે યજદગર્દની હાર પછી પણ અઢારતવાર જરથોશ્તી પાદશાહો અને હાકેમોનું છુટું રાજ્ય કેટલુંક સુધી ખોરાસાનના પહાડી

(૧) "જરથોશ્તી દીનની ખોળ કરનારી મંડળીનો એહવાલ (૧૮૯૧) પા. ૨૫૦. પ્રોફેસર દાર્મસ્ટેટરનો વિષય."

મુલકોમાં અને બીજા મુલકોમાં ચાલ્યું હતું. ત્યારે આ લખનારની મતલબ એવી દિસે છે કે, આરબોને હાથ યજદગરદનું રાજ્ય જવા પછી પણ ૧૩૫ વર્ષ સુધી પારસીઓનું છુટું છવાયું કેથે રાજ્ય હતું. આ લખાણના સંબંધમાં, લખનાર 'કુન' એટલે 'હાલ' શબ્દ વાપરેછે, તે ઉપરથી ત્યારે દિસેછે કે યજદગરદ પછી ૧૩૫ વર્ષે કોઈ લખનારે બુનદેહેશમાં એ ફકરો ઉમેર્યો હોય. ત્યારે દિસેછે કે યજદગરદ પછી ૧૩૫ વર્ષે એટલે આસરે (૬૫૧+૧૩૫=) ઈ. સ. ૭૮૬ માં બુનદેહેશમાં એ ફકરો ઉમેરાયો હોય.

૩. વળી બાબ ૩૩ માં નીચલો ફકરો મળેછે. "જાદસ્પરમ ઈ ગોશનજરમાં આતરોપાત હામીદાન ઇ અશો વહીશ્ત ઈ ફ્રેરેહ મઝ્રા અવારીક મગોપતાત મિન હમ્દુંદે યેહવુન્ત હુમન્દ" એટલે "જાદસ્પરમ, જે ગોશન જમનો, અને આદરબાદ જે હામીદનો, જે અશા વહીશ્તનો, જે ફ્રેરેહ મઝ્રાનો, અને બીજા મોબેદો આ એકજ કુટુંબના હતા."

આ ફકરામાં જણાવેલો જાદસ્પરમ તે પેહેલવી જાદસ્પરમ કેતાબનો લખનાર છે. આ જાદસ્પરમ દાદેસ્તાને દીનીનાં લખનાર માનુશ્ચેહરનો બાપ થતો હતો. ડા. ઉવેસ્ટ પિગતવાર દેખાડેછે તેમ એ માનુશ્ચેહરના એક લખાણનો યજદગર્દી ૨૫૦ (ઈ. સ. ૮૮૧) નો સને મળેછે. ત્યારે ખુલ્લું દિસે છે કે હાલની બુનદેહેશમાં કોઈ ભાગ છેક ઈ. સ. ૮૮૧ પછી ઉમેરાયો હોય.

બુનદેહેશનો અસલ ભાગ અને પાછલો ભાગ.—એ તપાસ ઉપરથી આપણે જોયું કે દામદાદ નુસ્કને આધારે રચેલો અસલ બુનદેહેશમાં પછવાડેથી થોડોથોડો ઉમેરો થતો આવ્યો છે. હવે ૩૦ વર્ષ આગમચ જણાવેલી નકલો ઉપરાંત હાલ બુનદેહેશની બીજી નકલો, એ. તેહમુરસવાળી T. D અને દસ્તુર હોશંગજીવાળી D. H. જાણમાં આવીછે. તેમાં કેટલીક બાબતો વધારે છે. આ નવી વધારાની બાબતો અસલ દામદાદ નુસ્કના મૂળવાળી બુનદેહેશની મુખ્ય થયલી બાબતો છે, યા તેની નકલ કરનારએઓએ ઉમેરેલી બાબતો છે, એ એક સવાલ છે. ડા૦ ઉવેસ્ટ આ બાબે કહેછે કે " Whether T. D. may be considered as a copy of the text as it stood originally, or merely of an after rescension of the work, can hardly be determined with certainty, until the whole contents of the manuscript have been carefully examined . . . . . But the writer of the text as it appears in T. D. calls Zadsparam, one of his contemporaries(see Chapter XXXIII., 10, 11 of the translation). It may therefore be suspected that he merely re-edited an old text with some additions of his own, which, however, are rather difficult to distinguish from the rest." (*)

ડા૦ ઉવેસ્ટ કહેછે તેમ આ નવી યા વધુ બાબતોનો તરજુમો આ સવાલ ઊપર રોશની નાખે કે તે અસલ દામદાદ નુસ્કના મૂળવાળી બુનદેહેશનો ભાગ છે, કે પછવાડેના લખનારાઓએ ઉમેરેલો ભાગ છે. એક વધુ બાબતો તરજુમો, જે મેં કર્યો છે, અને આ પુસ્તકની શેવટે આપ્યો છે, તે ઉપરથી હું ધારૂં છું કે આ પાછળથી જણાવેલી બુનદેહેશની નકલો, T. D. અને D. H. માંની મધ્યની નહીં તો અર્વાચીન થોડો ભાગ, અસલ બુનદેહેશનો નથી. તે પાછળથી કોઈ લખનારે ઉમેર્યો છે. તે આપણે હેઠે જોઇશું

અસલ જણાવેલી નકલોમાં પુરાણો ભાગ. તેની દલીલો.

એમ દિસેછે કે અસલ જણાવેલી નકલો, જેમાં થોડાજ બાબો છે, તે બુનદેહેશના અસલ ભાગોથી બનેલી છે, અને થોડુંક થયું હોય આવેલા વધારે પુરાણા હસ્ત લેખોમાં, જે વધુ ભાગો મળે છે, તે પાછલા ભાગો દિસેછે. એ અનુમાન માટે મને બે દલીલો મજબુત દિસે છે.

---

૧ ડા. ઉવેસ્ટ આ નામ 'યુદાન યીમ' વાંચેછે, પણ D. H. અને T. D. ની બરાબર નકલોમાં છ ઠેકાણે જેમ લખેલો હમેશ મળેછે તેમ તે 'દાન' કદી વંચાતો નથી, તે 'યુને' જ વંચાતો જોઈએ.

(*) Introduction XXXVIII.

૧. પહેલી દલીલ. દામદાદ નુસ્કેના કુલ ૩૨ કરદા—જો દામદાદ નુસ્કેને આપણે બુનદેહેરાનું મૂળ લઇએ, અને આપણે જોયું કે તેમ તે દિસેછે, તો એક બાબત આપણનું ધ્યાત ખેચ છે, અને તે આ, કે દીને પહર કદે અને રેવાયતો, મુજબ દામદાદ નુસ્કેના ૩૨ કદા હતા.(૧) બુનદેહેરાની કેટલીક નકલો, જે ઘણી સાધારણ છે, તેમાંની ઘણીકમાં ૩૨ મથાળાં અથવા બાબ તળે સઘળી બાબતો વહેચેલી છે. પણ કેટલીક અસાધારણ જુની નકલોમાં, દાખલા તરીકે DH અને TD માં, આપણે ૮૨ મથાળાં યા બાબો છે. ત્યારે સવાલ આ છે કે, "બાકી શું છે? કે અસલમાં ઘણા બાબો હોય તે પાછળથી નીકળી ગયા હોય, યા અસલમાં થોડા હોય અને પાછળથી નવા ઉમેરાયા હોય?" જો દામદાદ નુસ્ક, જે બુનદેહેરાનું મૂળ ગણાય છે તેના કરદા અથવા બાબ તરફ જોઇએ છીએ, તો પાછલું અનુમાન સંભવિક દિસેછે.

૨. બીજી દલીલ. નવું દાખલ થયલું તત્વ—બીજા બાબોના સંબંધમાં આમ હોય કે નહીં, પણ એક બાબના સંબંધમાં તો મને દિસેછે કે પાછલું અનુમાન સંભવિક છે, કે નવા ઉમેરાયલા ભાગ, અસલ બુનદેહેરામાં નથી, પણ પાછળથી ઉમેરાયા છે. મીનવદ પુલ અને બુજરેલાઓનો રવાનની બાબત ઉપરનો એક બાબ, જે D. H. અને T. D. માં મળે છે, પણ બીજી નકલોમાં નથી, તે મને અસલ બુનદેહેરામાં પાછળથી ચણારેલો દિસેછે. આ બાબમા એક મરનારના રવાનની સામે તેની કરણીનુ, તેની કેરદારનું ચિત્ર, એક સ્ત્રીના રૂપમાં આવી ઊભું રહેછે. આ વિચાર અસલી પુરાણો વિચાર છે, જે આપણે અવસ્તા વદીકમાં જોઇએ છે. તે બીજાં પહેલવી પુસ્તકોમાં પણ મળેછે. પણ આ ઉપરાંત આ નવા બાબમાં આપણે કેરદારને એક બાગના રૂપમાં, અને વળી એક ગાયના રૂપમાં પણ રજુ થતી જોઇએ છીએ. આ-ત્યારે કોઈ પાછળું તત્વ, કોઈ પાછળો વિચાર છે, જે આપણે નથી અવસ્તામાં જોતા, કે નથી કોઇપણ પહેલવી પુસ્તકમાં. એ ત્યારે દેખાડે છે કે આ બાબતવાળો બાબ અસલ બુનદેહેરામાં નહીં હોવો જોઇએ, પણ પાછળથી દાખલ થયલો હોય. એ વિચાર ત્યારે દેખાડેછે કે કદાચ સંભવિક હોય કે અસલ બુનદેહેરામાં તેના મૂળ દામદાદ નુસ્કની માફક ૩૨ કદા યા બાબો હોય અને પાછળથી તેમાં વધારો થયો હોય.

---

(૧) اين كتاب هي رواية كرده است Rewayet Folio 109, Bombay University Library.

ખુનદેહેશ.

બુન દેહેશ.

બાબ ૧.

પવન શમ-એ-દાદાર ઓહરમજ્દ.

૧. મિન જંદ આકાસ ઈ નજ્દેસ્ત મદમ બુનદેહેશનીઅ-એ-ઓહરમજ્દ વ પત્યારે-એ-ગનાક મીનોએ, આખેર મદમ ચેગુનીઅ એ દામ મિન બુનદેહેશનીઅ વદ કર્જમે તને પસીન ચેગુન મિન દીને મજ્દયસ્નાન,(૧) અવીન પએતાક આઈગ ઓહરમજ્દ બાસ્તેસ્તન પવન હરવેસ્પ આકાસીઅ વ શપીરીઅ દયન રોશનીઅ અ-હુમઠી(૨) બુદ. જક રોશનીઅ ગાસ વ જનાકે ઓહરમજ્દ અએત બુન અસર રોશન ઈમિલ્લુન્દ. વ હરવેસ્પ આકાસીઅ શપીરીઅ અહુમઠી એ ઓહરમજ્દ અએત બુન ઈમિલ્લુન્દ દીન.

૨. હુમ કોલા દો વજરશને અચોક જક ઈ અહુમઠી જમાને અકેનારેહોમંદ ચેગુન ઓહરમજ્દ વ ગાસ વ દીન વ જમાને ઓહરમજ્દ યેહવુન્ત વ અએત વ હુમાએ યેહવુનેત. આહરેમન દયન તારીકીઅ પવન આખેર—દાનેશ વ જદાર—કામગીઅ વ જર્પોહા(૩) યેહવુન્ત વ અએત બુન લા યેહવુનેત. વ જક જદારીઅ વ હુમ જક તારીકીઅ જનાક અએત બુન અસર તારીક ઈમિલ્લુન્દ અવ્શાન મીઆન તોહીગીઅ બુત. અએત બુન વાએ ઈમિલ્લુન્દ, બુન કુન ગોમીજશને પતશ. કોલા દો મીનોએ, કેનારેહોમંદ વ અકેનારેહોમંદ. બાસ્તેસ્ત જક ઈ અસર રોશનીઅ ઈમિલ્લુન્દ વ જર્પોહા જક અસર તારીક. આઈગ શાન મીઆન તોહીક વ અચોક સેવતમન દુદ લા પતવસ્ત ઈકવીમુનેત. વ દુદ કોલા દો મીનોએ પવન નેકૂશમન તન કેનારેહોમંદ હુમંદ વ દુદ હરવેસ્પ આકાસીઅ એ ઓહરમજ્દ રાએ કોલા દો મનદવમ દયન યહુબુનરને-એ-ઓહરમજ્દ કેનારેહોમંદ વ અકેનારે હોમંદ. મેમન દેનમન જક ઈ દયન કોલા દો આન મીનોએ પતમાન ખવીતુનદ વ દુદ બુન્દે વ પાતખશાહીઅ વ દામે ઓહરમજ્દ પવન તન પસીન યેહવુનેત વ જદીચ અએતે વદ હુમાક હુમાક રોબરનીઅ અકેનારેહોમંદ.વ દામે આહરેમન પવન જક જમાન બરા અકૂસીનેત બુન તનપસીન યેહવુનેત જદીચ અએત અકેનારગીઅ.

---

(૧) મઝીસ્તાન અથવા મજ્દયસ્નાન.
(૨) માથી વગરનો.
(૩) ફા. ઉજ્

BRANCH OF THE ROYAL ASIATIC SOCIETY

બુન્દેહેશ.

બાબ ૧.

દાદાર ઓહરમજ્દના નામથી.

૧. સરેહને લગતા જ્ઞાનપરથી (આ બાબત લીધી છે), જે પેહેલે ઓહરમજ્દની મૂળ પેદાયશ ઉપર, અને પછી ગના મીનોની હરીફ્રાઈ ઉપર, સૃષ્ટિની શરૂઆતથી તે તનેપસીનની છેવટ સુધીની પેદાયશની હકીકત ઉપર (લખેલીછે). જેમ માજ્દયસ્નની દીનમાં (જણાવેલું છે) તેમ, એ પ્રમાણે જણાયલું છે કે, બુલંદ મરતબાનો ઓહરમજ્દ (પોતાની) હરવેસ્પ આગાહી અને ભલાઇને લીધે રોશનીમાં બરોબરીઆ વગરનો હતો. તે રોશની, કે જેને અસર રોશની કહેછે, તે ઓહરમજ્દની જગ્યા અને મકાન છે. અને જેને દીન કહેછે તે, ઓહરમજ્દની હરવેસ્પ આગાહી (અને) નહીં બરોબરી થાય એવી ભલાઈ છે.

૨. બેઉ જણનો સાથે (આ દુનિયામાં) કારોબાર છે. એક તે, કે જે બરોબરીઆ વગરનો અને હદવિનાના હમેશના જમાનાનો છે, કારણ કે ઓહરમજ્દ અને ઓહરમજ્દની જગ્યા અને દીન અને જમાનો હતો, છે અને હમેશ કાયમ રહેશે. (બીજો) આહરેમન (પોતાની) પછિમ બુધ્ધિ, નાશ કરનારી ઇચ્છા, અને ઊંડાણ (ની બૂરી મતલબ) ને લીધે અંધકારમાં હતો અને છે પણ જે કાયમ રેહેવાનો નથી. અને તેના તે નાશ કરનારા ગુણ અને વળી અંધકારની તે જગ્યા તે છેકે જેને અસર* તારીકી કહેછે. એ બેની વચ્ચે એક ખાલી જગ્યા હતી. (તે જગ્યા તે) છે કે જેને 'વાએ' કહેછે કે જેમાં (ઉપલા બેઉનું, હરીફ્રાઈ માટે) હાલ મળવું થાયછે. બેઉ મીનો હદવાળા અને હદવિનાના છે. બુલંદ તે છે કે જેને "અસર રોશની" કહેછે અને ઊતરતો તે છે કે જેને "અસર તારીક" (હદ વિનાનું અંધકાર) કહેછે. એપ્રમાણે તેઓ વચ્ચે ખાલી જગ્યા છે, અને એકને બીજા સાથે સંબંધ નથી. અને બીજું એ કે બેઉ મીનો પોતાની જાતમાં હદવાળા છે. વળી બીજું એ કે ઓહરમજ્દની હરવેસ્પ આગાહીને લીધે, એ બેઉ ચીજો હદવાળી અને હદવિનાની, ઓહરમજ્દની બક્ષેશથી (છે). કારણ કે આ (ગોઠવણ) ને તે બેઉ મીનો વચ્ચેના સંબંધ તરીકે તેઓ (એટલે તે બે મીનો) પીછાને છે. અને બીજું એ કે ઓહરમજ્દની સંપૂર્ણતા અને પાદશાહી અને પેદાયશ, તનપસીનના વખત સુધી રેહેશે અને વળી તે પણ હમેશાં હમેશ સુધી વગર હદે ચાલુ રેહેશે, અને આહરેમનની પેદાયશ તે વખતે ખલાસ થશે કે જ્યારે તનપસીન થશે. તે (વખત) પણ વગર હદનો છે.

* અસર એટલે હદવિનાની.

૩. ઓહરમજ્દ પવન હરવેસ્પ આકાસીઅ ખવીતુનાત આઈગ આહરેમન અગ્યેત મેમન અનદાજ્દ[1] પવન રેશક વકામે દયન ગેામીજેત વદ કર્ન્દમ. મેમન કર્નમ પવન ચન્દ અવન્દર અનજમીનેદ અવશ મીનોઈહા જક દામી પવન જક અવન્દર દયન આવાયસ્ત કરાજ બરહેનીદ સે હજ્દર શન્ત દયન મીનોએ ઈકવીમુનેત હુમંદ આઈગ યુદ હુમંદ અ-મુઈતાર[2] વ અ-રવા તન -અગેરકૃતાર.

૪. ગનાક મીનોએ આખેર-દાનેશનીઅ રાએ મિન અગ્યેતે ઓહરમજ્દ લા આકાસ યેહવુન્ત વ આખેર મિન જક જર્પહા આખેજ્જત વ વલ દયન વદ રોશન મત. વ મુનશ[3] ખદીતુન્ત જકે ઓહરમજ્દ રોશનીઅ અગેરકૃતાર પવન દરજ જદાર-કામે વ અશૌક ગુહરીઅ રાએ પવન મરોચીનીતન દયન દોખારેસ્ત. અવશ ખદીતુન્ત ચીરીઅ વ અપરવીજ્જ[4] કરેહ મિન જકે નેકૃયમન લખ્વાર વલ તારો તુમ દોખારેસ્ત[5] વ કરીનીદ કખદ શએદા વ દરજ દામે મરોચીનીદાર ખાસ્ત વલ અરગંદ.[6]

૫. ઓહરમજ્દ મુનશ દામે ગનાક મીનોએ દીદ દામે સહમગુન[7] પુતે[8] સલીઆ અવશ લા યુર્જશનીક મગ્યેમમુનેસ્ત. આખેર ગનાક મીનોએ દામે ઓહરમજ્દ ખદીતુન્ત, મગ્યેમમુનેસ્ત કખદ દામે ખય[9] દામે પુરસશનીક, અવશ યુર્જશનીક મગ્યેમમુનેસ્ત વ યુર્જ્ત જકે ઓહરમજ્દ દામ વ યહયુનશને.

૬. અદીન ઓહરમજ્દ લેવતમન મેમન આઈનીને ખવીતુનેસ્ત ઈ કર્ન્દમે કાર વ પતીરે એ ગનાક મીનોએ વજ્લુન્ત મલીઆ આશ્તીઅ મદમ દાશ્ત ગેાકૃત આઈગ ગનાક મીનોએ મદમ વલ દામે લે અઈબારીઅ ઈદુન સેતાયશને વાદુન વદ પવન જક પાદેહશને અમગ વ અજર્માન અસુજશને વ અપુજશને યેહવુનીત. અજશ દરાઈદ ગનાક મીનોએ આઈગ બરા લા વજ્લુનમ[10], વીશ અગ્યેબારીઅ વલ દામે લક લા વાદુનમ વ સેતાયશને પવન દામે લક લા વાદુનમ વ પવન મનદવમ નીગ્રોક

(૧) અન્દાજ્તન શબ્દ હા. ગુજ. 'એકઠું કરવું, રચવું' એ અર્થે વપરાય છે.

(૨) અવ. -મારનાર- જ નહીં અને ૪ હીલવું એટલે 'હાલે નહીં એવું, મક્કમ.'

(૩) 'અમત' ને બદલે લેવો.

(૪) ૪ા ક્રિયાપદ (અથવા અવરવીજીઅ).

(૫) મરચાવો.

[illegible]

હમકારાની આકીનની રાહ્માત. [illegible] વેદી ૨૨ ક્ર. ૨.

(૬) હા. અરંગ્ passionate, covetous, angry.

૩. ઓહરમજ્દે પોતાની હરૂવેસ્પ આગાહીથી જાણ્યું કે આહરેમન હૈયાત છે અને (ઓહરમજ્દ) જે પણ યુક્તિ રચેછે તેમાં અદેખાઈ અને બૂરી ઇચ્છાથી સેવટ સુધી ભેળાઈ જવાયછે. તે કેટલાંક સાધનોથી પોતાના કામનું સેવટ તમામ કરી શકે છે, તેથી તેણે જેમી રીતે તે પેદાયશને, તે સાધનો મારફતે, જેમ ઘટતું હતું તેમ પેદા કીધી. ૩૦૦૦ વર્ષ સુધી (તે પેદાયશ) જેમી હાલતમાં રહી હતી એટલે કે તે મક્કમ અને હીલચાલ વગરની અને તેનું શરીર નહીં પકડી શકાય એવી હાલતમાં રહી.

૪. ગનામીનો, પોતાની પછિમ બુધ્ધિને લીધે, ઓહરમજ્દની હસ્તીથી નાવાકેફ હતો, અને સેવટે ઊંડા ગારમાંથી ઊઠી બહાર આવ્યો અને રોશની તરફ અંદર આવ્યો. અને જ્યારે(૧૦) તેણે ઓહરમજ્દની રોશનીને દરજ્જાથી નહીં-ગીરફતાર થયલી જોઈ, ત્યારે પોતાની નુકસાન કરનારી ઇચ્છા અને અદેખા ખવાશને લીધે, તેનો નાશ કરવાને દોડ્યો. (જ્યારે) તેણે તે (રોશની) નું કૌવત અને ફૂતેહ પોતાના કરતાં વધારે જોયું, ત્યારે પાછો અંધારામાં અને ચીહા અંધકારમાં દોડ્યો, અને તેણે ઘણાક દેવો અને દરૂજોને ઉત્તપન્ન કર્યા અને (એ પ્રમાણે) નુકસાન કરનારા (આહરેમન) ની પેદાયશ જોસ્સામાં ઉભી થઈ.

૫. ઓહરમજ્દને, જ્યારે તેણે ગનામીનોની પેદાયશ જોઈ ત્યારે, તે ભયંકર, સરેલી અને બૂરી પેદાયશ માલૂમ પડી. તેને તે બુલંદ નહીં માલૂમ પડી. સેવટે ગનામીનોએ ઓહરમજ્દની પેદાયશને જોઈ. તે ઘણી જન ધરાવનાર પેદાયશ, ઘણી પુછપરછ કરવા લાયક પેદાયશ માલૂમ પડી. તેને તે બુલંદ માલૂમ પડી, અને (તેથી) તેણે ઓહરમજ્દની પેદાયશ અને ખલકતને બુલંદ ગણી.

૬. ત્યારે ઓહરમજ્દે, તે કે જે કામનું સેવટ, તે કેવી રીતથી (આવશે) તે જાણ્યું અને ગનામીનોની સામે ગયો, દોસ્તીના સબુત આગળ ધર્યો (અને) કહ્યું કે, "ઓ ગનામીનો! મારી પેદાયશને મદદ કર (અને) તેની સ્તુતિ કર કે તેથી તેના બદલામાં તું અમર્ગ અને જવાન, વગર બળાપાનો અને ભાકીની જરૂર વિનાનો થશે." તે ઉપરથી ગનામીનો પોકારી ઊઠ્યો કે "હું પાછો હઠીશ નહીં, તારી પેદાયશને ઘણી મદદ કરીશ નહીં, અને તારી પેદાયશની હું સ્તુતિ કરીશ નહીં, અને ભલી ચીજોમાં હું

(૭) ફા. ﻫﻮﻟﻨﺎﻙ formidable.

(૮) ધાતુ અથ, ૦ પૂ= Lat. pu-trere=to putrefy.

(૯) ૭૦ એ શબ્દ આગળ કોઈ નકલમાં ! આવેછે તેથી ૭૦ વગ્રા લેતાં અર્થ બુલંદ. એ શબ્દ ગણ્યાના ઉગવું, વધવું ઉપરથી લેવો.

(૧૦) મા. ફ. નકલમાં એ શબ્દ નથી. એ શબ્દની જરૂર દિસતી નથી. ૬. એ. બાકી પાન્દ બુનદેહેશમાં પણ એને મળતો કોઈ શબ્દ નથી.

લેવત્મન લક હુમદાદસ્તાન લા યેહવુનમ વ દામે લક મરોચીનમ વદ હુમાક હુમાક રોખશનીઅ બરા હુરવેસ્પ દામે લક વલ અન્દુસ્તીઅ એ લક વ દુસ્તીઅ એ નેકુશ્મન વાદુનમ. અવશ વજ્રરને દેન્મન, આઈગ ગનાકમીનોએ પવન ઈ[1] દાશત આઈગ એાહુર્મજ્દ દયન વલ અચારે અએત, હુના રાએ આશ્તીઅ ઈદ્રુનેત વ લા મકીદુન્ત અવશ પવન સતીજ્ચ[2] મદમ ઈદ્રુન્ત મલીઆ.

૭. ગોકુત એાહુર્મજ્દ આઈગ લા હુરવેસ્પ આકાસ હુમનીદ વ હુરવેસ્પ કેરદાર ગનાક મીનોએ! આઈગત લે લા તોખાન મરોચીનીદન અવત દામે લે અએદુન લા તોખાન કર્દન આઈગ લખ્વાર વલ નેકુશ્મનીઅએ લે લા યામેતુનન્દ. આખેર એાહુર્મજ્દ પવન હુરવેસ્પ આકાસીઅ ખવીતુનેસ્ત, આઈગ આત જમાને કારીન્દર લા યહુમુનમ અદીનશ તોખાન કર્દને દામે લે નીઆન્દનીદન વલ નેકુશ્મન કર્દન તોખાન ચેગુત કુનચ મર્દુમ દયન ગોમીજ્શનીઅ કખદ હુમંદ મુન અવાકનીઅ વીશ વરજન્દ આઈગ કરાકનીઅ. મીનશ ગોકુત એાહુર્મજ્દ વલ ગનાકમીનોએ આઈગ જમાન વાદુન, વદ કારીન્દર પવન ગોમીજ્શનીઅ વલ નોહ હન્દર શન્ત, મુનશ ખવીતુનેસ્ત આઈગ પવન દેન્મન જમાન વાદુનતન અકાર અએત ગનાક મીનો. અદીન ગનાકમીનોએ અવીનાક વ અકરજ્નગી રાએ પવન જક પત્માને હમદાદસ્તાન યેહવુન્ત અએદુન ચેગુન દો ગખ્રાએ હુમ-કોખશને મુન જમાન કરાજ વાદુનન્દ આઈગ હામાન[3] યુમ વદ કારીન્દર વાદુનમ.

૮. એાહુર્મજ્દ દેન્મન મેમન પવન હુરવેસ્પ-આકાસીઅ ખવીતુનેસ્ત આઈગ દયન દેન્મન નોહ હન્દર શન્ત સે હન્દર શનત હુમા કામે એ એાહુર્મજ્દ સાતુનેત સે હન્દર શન્ત દયન ગોમીજ્ગી કામે એ એાહુર્મજ્દ વ આહરેમન વ સે હન્દર શન્ત અકુદુમ ગનાક મીનોએ અકાર યેહવુનેત, મિન દામે પત્યારે લખ્વાર યખસુનન્દ. આખેર એાહુર્મજ્દ અહુનવર કરાજ સરૂદ આઇગ યથા અહુ વઇર્યો[4] યક બીસ્તો અયેાક મારીક બરા ગોકુત. અવશ કરજ્મ પીરુજ્જ એ નેકુશ્મન અકારીઅ એ ગનાકમીનોએ અએાસીનીદને શએદાખ્યાન રીસતાખીજ તનેપસીન અપતીઆરે એ દામાન વદ હુમાક હુમાક રોખશનીઅ બરા વલ ગનાકમીનોએ નમુદ વ ગનાક મીનોએ મુનશ અકારીઅ એ નેકુશ્મન

---

(૧) ફા. ચાલીસ વિચારું પાજંદ જ્યોતિષ્માન્ (૨) ફા. ઉત્પન્ન કરજીએ. (૩) ફા. બાજ

(૪) મા.ઉ. માં એ હમલો કરેલ છે તે બરાબર દિસેછે. જો એ શબ્દને ૧૬ સંખ્યા ઉપરથી લઇએ તો એમ પણ અર્થ થાય કે "યથા અહુ વઇર્યો એક ૨૧ સંખ્યામાં (એટલે ૨૧ વાર) ભણ્યો."

તારી સાથે એકમત થઈશ નહીં, અને તારી પેદાયશનો હમેશાં હમેશ સુધી નાશ કરીશ, (અને) તારી સઘળી પેદાયશને તારી દુશ્મની તરફ્ અને મારી પોતાની દોસ્તી તરફ્ ચલાવીશ, (એટલે તારી તરફ્ નારાજ અને મારી તરફ્ રાજી બનાવીશ).” એનો ખુલાસો એ કે ગનામીનોએ ધાર્યું કે એહુરમજ્દ તે(બાબત)માં નાચાર થયોછે, તેથી સુલેહ કરવા માગેછે અને (એવા વિચારથી આહરેમને) સુલેહ કબૂલ રાખી નહીં અને તેની સામે વળી કજીઆના શબ્દો વાપર્યા.

૭. એહુરમજ્દે કહ્યું કે “એ ગનામીનો! તું સર્વ જ્ઞાની અને સર્વ શક્તિવાન નથી, તેથી તું મને નુકસાન કરી શકશે નહીં અને તું મારી પેદાયશને એ પ્રમાણે કરી શકશે નહીં કે તે પાછી મારી પોતા તરફ્ નહીં આવે.” (એટલે તારા ભમાવવાથી કદાચ થોડો વખત મારી પેદાયશ તારે બૂરે માર્ગે ચાલશે પણ સેવટે તે સમાર્ગે ચાલી મારાથી રાજી થશે). આખરે એહુરમજ્દે પોતાની હુરવેસ્પ-આગાહીથી જાણ્યું કે “અગરએ લડાઈ કરવા માટેની મુદત હું નહીં આપું તો તેથી તે મારી પેદાયશને મારા પોતા તરફ્ નાફ્રમાન[1] કરી શકવાનું કામ કરી શકશે; કારણ કે હાલમાંજ માણસો, જેઓ ભલાઈ કરતાં બુંડાઈ વધારે કરેછે, તેઓ (સારાં નરસાંની) ભેળાભેળમાં ઘણાં છે.” તે ઉપરથી એહુરમજ્દે ગનામીનોને કહ્યું કે “એક મુદત મુકરર કર, કે ભેળાભેળથી (સારાં નરસાં વચ્ચેનો) ટંટો નવ હજાર વર્ષસુધી (રહે),” કારણ કે તે (એહુરમજ્દ) જાણતો હતો કે એટલી મુદત કરવાથી ગનામીનો વગર કામનો (અથવા અકારો) થઈ પડશે. ત્યારે ગનામીનો આંધળો થઈને અને બીઅક્કલને લીધે તે કરાર ઉપર એકમત થયો, એ પ્રમાણે કે, જેમ બે કજીઓ કરતા શખ્સો, જેઓ મુદત બાંધેછે કે ‘કલાણા દહાડાસુધી હું કજીઓ કરીશ.’

૮. એહુરમજ્દ હુરવેસ્પ-આગાહીથી આ પણ જાણતો હતો કે આ નવ હજાર વર્ષમાંથી[2] ત્રણહજાર વર્ષ એહુરમજ્દની સઘળી ઈચ્છા ચાલુ રહેશે, ત્રણહજાર વર્ષ ભેળાભેળીમાં, એહુરમજ્દ અને આહરેમનની ઈચ્છા (ચાલુ રહેશે), અને સેવટના ત્રણહજાર વર્ષ ગનામીનો વગર કામનો થઈ પડશે, અને હરીફ્રાઇની પેદાયશમાંથી તેઓ તેને દૂર રાખશે. સેવટે એહુરમજ્દ અહુનવર ભણ્યો એટલે યથા અહુ વઇર્યો એક (અને) તેના એકવીસ શબ્દો બોલ્યો. તેનું સેવટ (એ કે તેણે) પોતાની કૃતેહમંદી, ગનામીનોનું નિરૂપયોગીપણું, દેવોનું નાશ થવું, રસ્તાખેજ, તનેપસીન અને પેદાયશનું હમેશ અને

(૧) “નીઆજ્ઞન કર્દન” એટલે બલચાવવું, આડે માર્ગે લઈ જવું.

(૨) મા. ઉ. માં ‘દિનમન’ શબ્દ આગળ ‘દમન’ શબ્દ આપ્યો છે તે દુરસ્ત છે.

વ અઝોસીનીદને શઐદાઅન બરા બદીતુન્ત સ્તર્ત (૨) યેહવુન્ત લખ્વાર વલ તારતુમ નેકુનેસ્ત અવીન ચેગુન પવન દીન પએતાક, આદગ અમતશ સે અયોષ્ટી ગોકુત યેહવુન્ત, ગનાક મીનોએ મીન બીમ તન દયન અઝોચીદ (૩) વ અમતશ દો. બાર ગોકુત યેહવુન્ત પવન જ્વનુક દયન નેકુનેસ્ત વ અમતશ હુમાક ગોકુત યેહવુન્ત સેતર્ત વ અકાર યેહવુન્ત પવન દામાને ઓહરમજ્દ હુલાષ્ટીએ કર્દ સે હુન્દર શન્ત પવન સેતર્તીએ ઈકવીમુનેત.

૯. ઓહરમજ્દ પવન સેતર્તીએ એ આહુરેમન દામ દાદ નજ્દેસ્ત વોહુમન ફરાજ બરેહુનીદ મુનશ રોષાષ્ટીએ એ દામે ઓહરમજ્દ ફરાજ બુદ ગનાકમીનોએ નજ્દેસ્ત મીતોમ્ર (૪) વ આખેર અકોમન યહબુન્ત. ઓહરમજ્દ મિન દામે ગેતી અવલ આસ્માન અવશ વહુમન મિન નીઓક રોષ્નીએ એ ગેતી રોશનીએ ફરાજ બરેહુનીદ, મુનશ-દીને શપીરે મજ્દયસ્નાન સેવતમન યેહવુન્ત દેનુમન આઈગ જકે વલ દામ યામતુનેત ફરી-કર્દ અશ અવીતુનેસ્ત. આખેર અશવહિશ્ત વ આખેર શતવીન વ આખેર રોંદ્રામદ વ આ-ખેર ખુરદદ વ આખેર અમેરોદદ. વ આહુરેમન મિન ગેતીએ તારીક અકોમન (૫) વ અન્દર વ આખેર સરવર વ આખેર નાકહેદ વ આખેર તારીચ વ જ્વરીચ.

૧૦. ઓહરમજ્દ મિન દામે ગેતી ફરુમ આસ્માન વ દેદીગર મય વ સેદીગર જમીક ચેહારુમ ઓર્વર પન્જુમ ષ્ટીરા શશુમ અનુશુતા.

ભાગ ૨.

મદમ ફરાજ બરેહુનીદને રોશનાન.

૧. ઓહરમજ્દ અન્દરે આસમાન વ જમીક રોશનીએ બરેહુનીદ સેતારાને અખ્તરીક વ જષ્ટીએ લા-અખ્તરીક પસ માહ આખેર ખુરોંદ, ચેગુન ઈમિલ્લુનેત (૧) ફરુમ

(૧) ||||||| અઝોસીનીદનઃ નારા કરવો. ||| = અવ. |||||| = ફા. ||||| નારા, બોત.

(૨) |||| સ્તર્તઃ અવ. |||||| સરખાવો |||||||| |||||| 'દરજ બીહીને દૂર નોઠો' વદી. ૧૯ ફ. ૨.

(૩) કદાચ ||| હુ અને ||||| ચીદન ઝેંટલે ઝેંકવું કરવું. (શરીરને) સારી રીતે ઝેંકવું કર્યું ઝેંટલે મંડ્યું, ચોળાવ્યું.

(૪) |||||| મીતોમ્રઃ જુઠાનો દેવ. અવ. |||||| ||| (ઝેંટલે ખોટું બોલેલું) |||||||| |||||| વદી ૧૯ ફ. ૬૬.

(૫) ઝે દેવોનાં અવસ્તાનાં નામ નીચે પ્રમાણે છે. અકમનઝહ, ઈર્ષ્ય, સાઉર, નાઝ્ઘાઝહઇય્ય, તઉરવો અને જઇરિચ ઝે દેવો ઊપલા અમેશાસ્પેંદોના હરીફ છે.

હમેશની (વખતની) ચાલ સુધી વગર હરીફાઈએ રહેવું, આહરેમનને દેખાડયું; અને ગનામીનો, જેણે પોતાનું નિરૂપયોગીપણું અને દેવોનું નાશ થવું જોયું તે, બીધેલો થયો, (અને) પાછો અંધકારમાં પડયો, તે એવી રીતે કે, જેમ દીનમાં જણાવ્યું છે તેમ, જ્યારે તે (યથા અહુ વર્યો)નો ત્રણમાંથી એક ભાગ ભણાઈ રહ્યો ત્યારે ગનામીનોએ ધાસ્તીથી શરીરને મંડયું અને જ્યારે બીજો ભાગ ભણાઈ રહ્યો ત્યારે ગુંઠણપર પડયો, અને જ્યારે આખો ભણાઈ રહ્યો ત્યારે બીધેલો અને અહુરમજ્દની પેદાયશને હલાક કરવાના કામ માટે વગર કામનો થયો [એટલે હલાક કરી શકયો નહીં] (અને) ત્રણ હજાર વર્ષ ગભરાટમાં રહ્યો.

૯. આહરેમનના ગભરાટ(ની વેળા)માં ઓહરમજ્દે પેદાયશ પેદા કરી; પેહેલવેહેલાં તેણે બહમનને પેદા કીધો કે જેનાથી ઓહરમજદની પેદાયશનું ચાલવું આગળ થયું. ગનામીનોએ પેહેલવેહેલાં મીતોગ્ર (જુઠ્ઠા સુખન)ને અને પછી અકોમન (બૂરો વિચાર)ને પેદા કર્યો. ઓહરમજ્દે આએ દુનિયાની પેદાયશમાં પેહેલે આસમાન (પેદા કીધું), અને તે ઉપર બહમને (અહુરમજદના ભલા વિચારે) દુનિયાની ભલી ગેરદેશથી રોશની પેદા કીધી કે જે (બહમનની) સાથે (સંબંધ રાખનાર) માજદયશની ભલી દીન હતી. આ (સઘળું એટલા માટે કર્યું) કારણ કે તે જાણતો હતો કે (સેવટે) પેદાયશને ફરીફરી પહોંચશે. તે પછી અરદીબેહેશ્તને, અને પછી શેહેરેવરને, અને પછી સપંદારમદને અને પછી ખોરદાદને અને પછી અમરદાદને (ઓહરમજ્દે પેદા કર્યા.) આહરેમને અંધકારની દુનિયામાંથી અકોમન અને અન્દરને અને પછી સરવરને અને પછી નાકૃહેદને અને પછી તારીચ અને જરીચ (દેવો) ને (પેદા કર્યા.)

બાબ ૨.

રોશન (આકાશી ગોળા) ઓ પેદા કરવાની બાબતમાં.

૧. ઓહરમજ્દે આસમાન અને જમીનની વચ્ચે રોશનીઓ પેદા કરી—(જેવીકે) સેતારાઓ અને વળી મહો; પછી ચંદ્ર અને સેવટે ખુર્શેદ. જે પ્રમાણે કહે છે તેમ, પેહલ વેહલાં

---

(૬) કોઈ નકલોમાં 'મલ્યુનમ' (બાજદ) લખેલ છે. એમ વાંચતાં અર્થ કરવો કે "જે પ્રમાણે હું (નોચે) કહું છું તેમ."

* 'સેતારાનેં અખ્તરીક' તે સેતારા (fixed stars), અને લા-અખ્તરીક તે ફરતા તારાઓ અથવા મહો. નક્ષત્રોમય આકાશને રાખીને અર્થ કરેલ છે.

સેપેહેર બરહેનીદ અવશ સેતરાને અખ્તરીક પતશ ગુમાર્દ હુમંદ. માદ્વેવર દ્વેન્મન[૧] દવાજદેહ મુન શમ વર્ક વ તોરા વ દ્વોપત્ફર વ કર્ચંગ વ શીર વ ખુશે વ તરાજ્ધુ વ ગજ્દુમ વ નીમારૂપ વ વીમાજ્જ વ દુલ વ માહી મુનશાન મિન બુનદેહુશને પવન બીસ્તો હુરત ખોરદે એ હમારીશને[૨] મુનશાન શમ પદેવર પેશ પરવિજ પરવિજ પહ અવેસર બેખન રખવત તરહ અવ નહુન મિયાંન અવદેમ માપાહ રથુર હુસ્તુ સ્રોબ નુર ગેલુ અકૂશ વરન્ત ગાએા ગોઈ મુરૂ બુન્દ કહુતસર વહત મિયાન કહત.

૨. અજશ હુરવેરપ બુનદેહુશનાને ગેતી માનશને ખુબીએ કર્દ હુમેંદ, વદ અમત અએબ્દત યામતુનેત પત્યારે હુમીમારે નેકૂશ્મન કુશીનન્દ[૩] વ દામાન મિન વહ્મનશાન પતીઆરગાન બોખ્તન્દ. અન્દાજે સેપાહી ચન્દ મુન વહ્ન કારીજ્વર ખરકુન્ત ઈકૂવીમુનન્દ કોલા અખ્તરી મિન વહ્મનશાન રશ હુજ્દર ચેહારસદ હરતાદ હુજ્દર ખુરદે સેતારે પવન અએબારીએ કૂરાજ બરહેનીદ હુમેંદ. વ પવન વહ્મનશાન અખ્તરાન ચેહાર સેપાહપત પવન ચેહાર કોસ્તે ગુમાર્દ સેપાહ પતાન. મદમ વહ્મનશાન સેપાહપતાન ગુમાર્દન કબદ હુરમાર સેતારે નામ્ચેરતી પવન કોસતે કોસ્તે વ જ્નાક જ્નાક ગુમાર્દ પવન હુમજ્જેરીએ નીરૂ એ દાદે વહ્મનશાન અખ્તરાન. ચેગુન ઈમલ્લુનેત આઈગ તીશ્તર[૪] ખોરાસાન સેપાહપત સતવશ ઉર્વરાન સેપાહપત વનન્દ નીમરૂજ સેપાહપત હફ્તોરંગ આપાખ્તર સેપાહપત. મસે ગાસ કરીતુન્દ મુન મસી મીઆને આસ્માન ઈમલ્લુન્દ વદ લવીન મુન અએબ્દત મત હુમાંશે નીમરૂજ બુદ અએત એ રપીતવીન.

૩. ઓહરમજ્દ લેવતુમન અમેશોસપન્દાન પવન રપીતવીન ગાસ મીનોઈ ઈજરને કૂરાજ સાખ્ત અવશ દયન ઈજરને કોલા અકૂજ્વરી પવન જદને પત્યારે દયન આત્રાયસ્ત બરા યહુમુન્ત લેવતુમન બુએ કૂરોહુરે અનશુતાઆન હુસ્કાર્દ વ ખોરદે હુરવેરપ આકાસ પવન મર્દુમાન કૂરાજ ઈર્ક્ન્ત.

---

(૧) મીનોખ્રેરદ (બા. ૪૯ ફ. ૧૮) માં પણ સેતારાઓ માટે બોલતાં એજ રથી વાપરવામાં આવેલ છે. Pahl. ગજ્દુમ. અહીં નેર્યોસંગ 'મુખ્યતમા' અર્થ કરેલ છે. ધાતુ કદાચ ગજ to measure અથવા ગજ માપવું. તે ઉપરથી 'માપને તોલનું' તે પરથી 'અગતનું'.

(૨) એ બાર રાશિઓનાં પહેલવી નામને મળતાં ફારસી નામો નીચે પ્રમાણે છે. (૧) હમલ અથવા કુચ (૨) ગાવ (૩) જવ્ઝા (૪) સરતાન (૫) અસદ (૬) સુમ્બુલા (૭) મીઝાન (૮) અકરબ (૯) કમાન (૧૦) જદી (૧૧) દલ્વ (૧૨) હૂત. ગજ્દુમ નાણ 'બોરદેહે હમારીશને' એટલે 'ગણત્રીના નાના ભાગ.' મુસ્તી ફા. بال 'સરખા ભાગ'માંથી સરખાવે છે ને (બોરદેહ એટલે) નાના "સરખા ભાગ" અર્થ કરેછે. ઉવેસ્ટ 'હમારીગાન' વાંચી "ગણત્રી ભાગ સાથે કરનાર" અર્થ કરેછે.

(૩) કોઈ નકલો ફકત કેશ્ચાગ કુશીન્દ આપેછે. તેને ગાજ્ઝા મારી નાખવું પરથી લેવું. કુશીનીતન એટલે લડવું, સામે થવું. આગળા તરીકેમા કરનારાઓ ફા. كوشش ઉપરથી 'કોશીશ કરવી' લેછે.

(૪) તીશ્તર તે Sirius છે, હફ્તોરંગ તે Ursa Major છે, સતવશ તે Antares છે. અને હફ્તોરંગ તે Fomalhaut છે.

આકાશને પેદા કર્યું અને પછી તેની ઉપર થમ સેતારાઓ મેલ્યા. (તેની) મુખ્ય કરીને આ બાર (રાશિ) જેનાં નામ (નીચે પ્રમાણે છે). મેશ, અને વરખ અને મિથુન અને કરક અને સિંહ અને કન્યા અને તોલા અને વૃશ્ચિક અને ધન અને મકર અને કુંભ અને મીન કે જેઓ પેદાયશની શરૂઆતથી અઠાવીસ નક્ષત્રો(ની સાથે છે), કે જેઓનાં નામ (નીચે પ્રમાણે છે*). અશ્વિની, ભરણી, કૃત્તિકા, રોહિણી, મૃગશર, આરદ્રા, પુનર્વસૂ, પુષ્ય, આશ્લેશા, મઘા, પૂર્વા, ઉત્તરા, હસ્ત, ચિત્રા, સ્વાતી, વિશાખા, અનુરાધા, જેષ્ઠા, મૂળા, પૂર્વાષા, ઉત્તરાષા, અભાજેત, શરવત, ધનિષ્ઠા, શતારેકા, પૂર્વાભાદરપદ, ઉત્તરાભાદરપદ, રેવતી.

૨. તે (નક્ષત્રો) થી આ દુનિયામાં વસનારી સઘળી મૂળ પેદાયશોએ ખુણી કીધી છે, (એટલે તે નક્ષત્રોની અસર તળે આ દુનિયાની પેદાયશનું સારૂમાઠું થાયછે) કે તેથી જ્યારે આહરેમન† આવી પહોંચે છે, ત્યારે તેઓ પોતાના હરીફ સાથે સામે થઈ લડેછે અને તે સામે થનારાઓથી પેદાયશને છોડવે છે. એનો અંદાજે (એટલે મિસાલ એમ છે) કે, જેમ કેટલાક સેપાહો, જેઓને લડાઈ માટે નેમેલા હોય છે, તેમ તે ૬૪૮૦ હજાર (એટલે ૬૪,૮૦,૦૦૦) નાના સેતારાઓમાંથી દરેક સેતારો (આ જગતમાં) મદદ આપવાને પેદા થયલો છે. અને એ સેતારાઓમાં ચાર સરદાર (એટલે મુખ્ય તારાઓ) ચાર બાજુએ સરદારો તરીકે નેમાયલાછે. તે સરદાર સેતારાઓની રચનાની બાબતમાં (એમ છે કે), નામ બ નામ સેતારાઓની મોટી સંખ્યા ઠેકાણે ઠેકાણે અને જગેજગ તે નક્ષત્રોનાં ભેગાં જોર માટે અને મુકરર કરેલી શકતી માટે ગોઠવી મેલીછે. જેમકે કહેલુ છે કે તીશ્તર સેતારો પૂર્વ તરફનો સરદાર છે, સતવશ સેતારો પશ્ચિમ તરફનો સરદાર છે, વનન્દ દક્ષિણ તરફનો સરદાર છે, અને હફતોરંગ ઉત્તર તરફનો સરદાર છે. જે (સેતારો) આસમાનની વચ્ચે મોહટો છે તેને દરજ્જા (ગાસ) માં ચઢતો કહેલો છે. (આએ જેહાનમાં પોતાની અસર ચાલુ કરવાને) તે કે જે આહરેમન પહોંચ્યો તેની આગમચ સુધી તે હમેશાં દક્ષિણે હતો એટલે કે રપીથવન (દિશાએ હતો.)

૩. ઓહરમજદે અમેશાસપેંતો સાથે રપીથવન ગેહમાં મીનોઇ ઈજશને કીધી. તેણે તે (ઈજશનેમાં આહરેમનને મારવા માટે જે કોઈ હથિયારો જરૂરનાં હતાં તે આપ્યાં. તેણે માણસોના બોએ (અને) ફરોહર સાથે વિચાર કર્યો‡ અને માણસો માટે સઘળી સમજ ધરાવનારી અક્કલ આગળ બહાર પાડી (એટલે ઓહરમજદે માણસોના બોએ અને ફરોહરની પેદાયશ બાબે વિચાર કર્યો અને તે પેદા કરી તેઓને પછી અક્કલ બક્ષી.)

* એ નક્ષત્રોનાં હિંદી નામો છે.
† એનો આપનાર એટલે આહરેમન.
‡ ફા. خمیدہ, inclined.

૪. ગોકુત આઈગ કતાર જએોતાન યુદહુમેદતર મયમયુનેત યુન તાન બરા વલ ગેતી યહબુનમ? તન–કદેગીહા લેવતમન દરજ બરા કુશીત, વ દરજ બરા અવસીનેદ, અવતાન પવન કર્જમ દરસ્ત વ અનુશે લખ્વાર વીરાયમ, અવતાન પવન કર્જમ લખ્વાર વલ ગેતી યહબુનમ, હમેશે અમર્ગ અજમીન અવીપતીઆરે યેહવુનીત? આયુપ તાન હમીશે પાનકીએ મિન અએબ્દત આવાએદ કદેન? દુદ કરોહરે મદુમાન પવન જક ખેરદે હરવેસપ–આકાસ, હલાકીએ મિન દરજે આહરેમન દયન ગેતી પતશ યામયુનેત, વ અવદુમ અવી-હમીમાલ મિન પતીઆરે વ દરસ્ત વ અનુશે લખ્વાર યેહવુનતન પવન તને પસીન વદ હમાક હમાક રોબશનીએ રાએ પવન વજલુનતન વલ ગેતી હમદાદસ્તાન યેહવુન્ત હુમંદ.

બાબ ૩.

મદમ દોબારેસ્તને અએબ્દત વલ દામ.

૧. ઈમલ્લુનેત પવન દીન આઈગ ગનાક મીનોએ અમતશ અકારીએ એ નેકુશ્મન વ હામી(૧) ત શએદાએાન મિન ગબ્રાએે આહલોબન બદીતુન્ત સેતર્દ યેહવુન્ત સે હજ્વર શન્ત પવન સેતર્દીએ(૨) મયમયુનેસ્ત. દયન જક સેતર્દીએ કમાગોંત(૩) શએદાએાન જવીદ જવીદ દરાઈદ હુમન્દ આઈગ મદમ આખીજ અબુ એ લેનુમન, મેમન લેનુમન દયન જક ગેતી કારીન્વર વાદુનીમ, જક જયશ ઓહરમજદ અમેશોસપન્દાન તંગીએ(૪) વ હલાકીએ મિનશ યેહવુનેત. જવીદ જવીદ દુશ-કુનશનીએ એ નેકુશ્મન દોગાને હુશ્મોર્દ અજશ લા રામા-સસ્ત વ વલ્મન દરવન્દ ગનાકમીનોએે બીમે ગબ્રાએે આહલોબન રાએે રોયશ્મન મદમ કદેન લા તોબાનેસ્ત વદ અમત જહી એે દરવન્દ મદ પવન યુન્દગીએ એે સે હજ્વર શન્ત, મિનશ(૫) દરાઈદ વલ ગનાકમીનોએે આદગ મદમ આખીજ અબુએે લેનુમન, મેમન લે દયન જક ગેતી કારીન્વર વાદુનમ, જયશે ઓહરમજદ વ અમેશોસપન્દાન તંગીએ વ હલાકીએ અજશ યેહવુનેત, અવશ જવીત જવીત દુશ્કુનશનીએ એે નેકુશ્મન દોગાને હુશ્મોર્દ અજશ લા રામીનીદ વલ દરવન્દ ગનાકમીનોએે લા ખાસ્ત મિન જક સેતર્દીએ બીમે ગબ્રાએે આહલોબનરાએે.

---

(૧) હામીસ્તઃ યુસ્તી એ 'હામ'નો superlative ફે છે. અર્થ "સર્વે". ઉપેસ્ટ હામ દરત વાંચો "એક હાથે કામ કરનાર અથવા સાથી" એમ : મર્થ લે છે. (૨) સેતરદીએઃ ફા. સેંતારદન એટલે ભુમી નાખવું, રદ કરવું, ઉપરથી એનો અર્થ 'હાર અથવા સુસ્તી' પણ થાય. (૩) કમાગોંતઃ પૂરાં માથાંઓ એટલે પૂરા મરદોએ. અવસ્તા "દએવનામ કમરેથના ત."

(૪) એ કમિતો બરાબર જુઓ જોયા એ.

૪. (ઓહરમજ્દે) કહ્યું કે "જ્યારે હું તમોને દુનીયામાં આણું (એટલે મોકલું) ત્યારે તમોને વધારે ફાયદેમંદ શું લાગેછે ? તમારા શરીરની હાલતમાં તમો દરજ સાથે લડો અને દરજ નાસ પામે અને સેવટે હું તમોને દુરસ્ત અને વગર નુકસાનના પાછા બનાવું અને સેવટે તમોને પાછા દુનિયામાં પેદા કરૂં અને તમો હમેશાં અમર્ગ, જવાન અને નુકસાન વિનાના થાઓ તે ? યાતો આહરેમનથી તમારો હમેશાં બચાવ કરી રાખવો જોઇએ તે ?" પછી માણસોના ફરોહરો, પેલી સર્વ બાબતની વાકેફી આપનારી અક્કલ (જે તેઓને ઉપર પ્રમાણે બક્ષત્રામાં આવી હતી તેથી) દુનિયામાં દરજ આહરેમનથી તેઓને જે હલાકી પહોંચે તે બાબતમાં, અને સેવટે પાછા આહરેમનની દુશ્મની વગરના, દુરસ્ત અને વગર નુકસાનનાં તન પસીનના વખતે થવાની બાબતમાં, અને તેમ હમેશ અને હમેશ ચાલુ રહેવાની બાબતમાં, આ દુનિયામાં જવા માટે (ઓહરમજ્દ સાથે) એકમત થયાં.

બાબ ૩.

આહરેમનનું પેદાયશ તરફ દોડવું.

૧. દીનમાં કહેલું છે કે ગનામીનોએ જ્યારે અશો માણસોને લીધે પોતાનું અને સઘળા દેવોનું નિરૂપયોગીપણું જોયું ત્યારે ગભરાયલો બન્યો (અને) ત્રણ હજાર વર્ષસુધી ગભરાટમાં રહ્યોયો. તે ગભરાટમાં દેવોના સરદારો જૂદા જૂદા પોકારી ઉઠયા કે "ઓ અમારા બાપ! તું ઊઠ, કારણકે પેલી દુનિયામાં અમો લડાઈ કરીશું, કે તેથી જે કોઈ ઓહરમજ્દ અને અમેશાસપંદોને લગતી ચીજો છે તેને સખતી અને હલાકી થશે." તેઓએ જૂદી જૂદી પોતાની બૂરી કરણીઓ વિગતે વર્ણવી (પણ) તેથી તે ખુશી થયો નહીં અને તે દરવન્દ ગનામીનો અશો માણસની વાસ્તીથી પોતાનું માથું ઊંચકી શક્યો નહીં, ત્યાંસુધી કે જ્યારે દરવન્દ બૂરી ઓરત ત્રણ હજાર વર્ષની સેવટે (આહરેમન આગળ) ગઈ, અને ગનામીનોને પોકાર કરી કહ્યું કે "ઓ અમારા બાપ! તું ઊઠ, કારણ હું તે દુનિયામાં લડાઈ કરીશ, કે તેથી ઓહરમજ્દ અને અમેશાસપંદોને લગતી ચીજોને સખતી અને હલાકી થશે." તેણીએ જૂદી જૂદી પોતાની બૂરી કરણીઓ વિગતે વર્ણવી પણ તેથી તે ખુશી થયો નહીં અને તે દરવન્દ ગનામીનો અશો માણસની વાસ્તીને લીધે પેલા ગભરાટથી બીદાર થયો નહીં.

---

(૫) મિનશ એટલે "તથી. તે ઉપરથી". કોઈ નકલ અજરા આપેછે, તે ઉપરથી એ અર્થ દુરસ્ત દિસેછે. એ શબ્દ "મસ્યા" વાંચી "શબ્દ" અર્થ લેવાય કે તેણીએ "શબ્દો પોકારીને કહ્યા."

૨ વ દુદ જહીએ દરવન્દ દરાઈદ આઈગ મદમ આખીજ અશુ એ લેન્મત મેમન લે દયન જક કારીન્દર દેન્મન ચન્દ વીશ[૧] મદમ ગબ્રાએ આહુલોબન વ તોરાએ વર્જીક શેદ્કુનમ[૨] આઈગ કુનશને એ લે રાએ જીવન્દગીએ લા આવાથેત અવ્શાન ગદ્મન બરા મરોચીનમ બીશીનમ મય બીશીનમ ઓવીર બીશીનમ આતશે ઓહર્મજદ્દ બીશીનમ હરવેસ્પ દેહુશને એ ઓહરમજદ્દ. અવશ જક દુશકુનસનીએ અવીન પવન દોગાને હુશ્નોદ્દ આઈગ ગનાક મીનોએ બરા રામીસ્ત, વ મિન જક સેતદ્દીએ ફરાજ જસ્ત વ સરે જહી મદમ બુસ્તીદ વ દેન્મન રીમનીએ ઈ દશ્તાન કરીતુન્દ પવન જહી પએતાક યેહુન્ત.

૩. દરાઈદ વલ જહી આઈગત મેમન કામે વદત યહબુનમ? અવશ દરાઈદ જહી વલ ગનાક મીનોએ આઈગ ગબ્રા કામે વદ વલ લે યહબુન ગનાકમીનોએ કલ્પ સેતુન દશ્કે[૩] વજગ કલ્પ અજશ ગબ્રાએ ગોશને પાન્જદેહ શન્તે વલ જહી નમુદ. જક જહી મીનશને અએબોબશ ઈદ્ધન્ત. આખેર ગનાક મીનોએ લેવન્મન હામીસ્ત શએદાત્માન વલ પતીરે એ રોશનાત વજલુન્ત હુમંદ અવશ ખદીતુન્ત આસ્માન અવ્શાન અશ્ક કામગીહા તન્ગ[૪] મદમ ઈદ્ધન્ત મિન અન્દરૂને આસ્માન સે-અબોક બરા ઈકવીમુનાત અજશ માર હુમાનાક આસ્માન અજ્જરે જમીક બરા જસ્ત, બીના એ ફરવરદીન યુમે ઓહર્મજદ્દ દયન દોબારેસ્ત નીમરજ, અજશ આસ્માન અએદુન અજશ શેકસ્ત વ બરા તરસીદ યેગુન મીશ મીન ગોગ.

૪. બરા વલ મય મદ વ[૫] અજ્જરે દેન્મન જમીક વીનાદ્દ ઈકવીમુનાત. અવશ આખેર મીઆને દેન્મન્ જમીક સુકૃત દયન યાઈત્યુન્ત. આખેર વલ ઓરવર મદ વ આખેર વલ તોરા વ આખેર વલ ગયોમર્દ આખેર વલ આતશ મદ અએતુન યેગુન મગુસ હુમાનાક પવન હરવેસ્પ દેહુશને બરા દોબારેસ્ત અવશ

---

(૧) મા વીરા દુખ. જુઓ તો ફેરવાયલો આકાર જે અવસ્તામાં [illegible] દિપ છે. અથવા એ અવસ્તાના [illegible] અથવા [illegible] વિષ એટલે 'જેહેર, વિષ' એ ઉપરથી લેવાય.

(૨) શેદ્કુનતન નાખવું ફેંકવું. કોઈ એને ફા. શેકસ્તન તોડવું એની સાથે જોડેછે.

(૩) સેતુન દશ્કે વજગ. એમાં [illegible] તે અવસ્તા [illegible] ફા. [illegible] થાંબલો. પણ "દશ્ક"તે અવસ્તા [illegible] નિશાણી. એટલે અવસ્તા [illegible] ફા. દ્રંઝ દેડકો. દેડકાની જીંદગી લાંબી ગણાયછે. તે સુકો તત જેવો સીધો લાંબો વખત પડી રહેછે અને વરસાદનું પાણી પડતાં તાજો અને નવો દેખાયછે. તેના આ ફકરામાં ઈસારો છે કે જેમ દેડકો સુકેલો છતાં જવાન દેખાયછે તેમ.

(૪) નન તન્ગ તંગીયો. જો 'દુદ' વાંચીએ તો 'બીજી વખત' એટલે 'પછી'. અર્થ કે "પછી તે ઈંડાને ઉપર લીધા."

૨. બીજી વખત ફરવન્દ બૂરી ઔરતે પોકાર કરી કહ્યું કે "ઓ અમારા બાપ! તું ઊઠ, કારણ કે હું એ લડાઇમાં આ પ્રમાણે કેટલુંક દુઃખ અશો મરદની ઉપર અને ખેતીનું કામ કરતા બળદની ઉપર ગુજરીશ કે મારા (તેવા) કામથી (તેઓની) જીંદગીની જરૂર રહેશે નહીં અને તેઓનાં ખોરેહનો હું નાશ કરીશ. હું પાણીને નુકશાન કરીશ, ઝાડપાનને નુકશાન કરીશ, ઓહરમજદના આતશને નુકશાન કરીશ, ઓહરમજદની સઘળી પેદાયશને નુકશાન કરીશ." તેણીએ (પોતાની) તે બૂરી કરણીઓ એવી રીતે બીજીવાર (અથવા વિગતવાર) વર્ણવી કે, ગનામીનો ખુશી થયો અને તે સુસ્તીમાંથી બીદાર* થયો અને બૂરી ઔરતના માથા ઉપર બોસો દીધો, અને તે રીમની, કે જેને દસ્તાન કહેછે તે, પેલી બૂરી ઔરતમાં જાહેર પડી.

૩. તેણે બૂરી ઔરતને કહ્યું કે "તારી શું મોરાદ છે કે તે હું તને બક્ષું"? તે બૂરી ઔરતે ગનામીનોને કહ્યું કે "મારી મોરાદ એક મરદ (મેળવવાની છે). તેથી તે મને આપ." ગનામીનોનું શરીર એક દેડકાના શરીરની નિશાણીવાળા થાંભલા (ની મિસાલે સીધ્યું હતું) તેથી તે પેલી બદકાર ઔરતને ૧૫ વર્ષના જવાન મરદની માફક દેખાયો. તેણે તે બૂરી ઔરતનો વિચાર તે (પોતાના જવાન રૂપ) ઉપર ખેંચ્યો. સેવટે ગનામીનો સર્વ દેવોની સાથે રોશન સેતારાઓ સામે ગયો અને તેણે આસમાન જોયું, અને તેઓ (દેવો) ને અદેખાઈની ઇચ્છાથી મુશ્કેલીથી ઉપર ખેંચ્યા અને આસમાનના અંદરના ભાગમાંથી ત્રીજે ભાગે ઉભો રહ્યો અને ત્યાંથી સાપ મિસાલે આસમાન પરથી જમીનપર કુદયો. ફરવરદીન મહિના ને ઓહરમજદ રોજે બરી બપોરે તે અંદર ઘસ્યો અને તેથી આસમાન તેનાથી એ પ્રમાણે ભાગ તુટ થઈ ગયું અને ધાસ્તી ખાઈ ગયું કે જેમ એક મેંઢું† વરથી (ધાસ્તી ખાઈ જાય).

૪. (પછી આહરમન) પાણી નજદીક આવી પહોંચ્યો કે જે પાણી આ જમીન નીચે તૈયાર કરવામાં આવેલું હતું. ત્યાર પછી તેણે આ જમીનનું પેટું ફોડ્યું અને અંદર દાખલ થયો. પછી તે ઝાડપાન ઉપર (નુકસાન કરવા માટે) આવી પહોંચ્યો, અને પછી ગોરપંદ ઉપર, અને પછી ગયોમર્દ (એટલે માણસ જાત) ઉપર, અને સેવટે આતશ ઉપર આવી

---

(૫) કોઈ નકલોમાં એ 'વ' નથી તે વધારે દુરસ્ત દિસેછે. એમ લઈ "કે" આપણે મતલબ તમામ કરવા માટે લેવો જોઈએ.

* કુદી ઉઠ્યો.

† મેઢા વરથી ધાસ્તી ખાય જાય તેની એને મજકુર મિસાલ આપણે અરદા ફરોરાની આફરીનમાં પણ જોઈએ છીએ.

ગેહાન પવન નીમરૂજ અવીન હુન્ગીદતુમ[૧] બરા કદ્દ ચેગુન પવન લેલીઆ એ તાર હુમાનાક. અવશ જમીક બરફ્સ્તાર મદમ શેદકુન્ત ગન્ધક જેહરહુમંદ ચેગુન માર હુમાનાક ગજ્દુમ, કુરૂનાક[૨] વ વજ્રંગ[૩] આઈગ સુજની[૪] તહી મિન બરફ્સ્તાર લા માન્દ. અવશ ઓરવર મખ્યા[૫] મદમ શેદકુન્ત વ હમ જમાન બરા ખુશીનીદ. અવશ આજ વ નેઆજ દદ્દ સુઈ[૬] અયરેક વરૂન ખુશાસ્પ પવન તને તોરા વ ગયોમર્દ ફરાજ શેદકુન્ત.

૫. લવીન મિન મતને વલ તોરા ઓહરમજ્દ બગેશાજ[૭] મીનોએ મુન અગ્યેત બીનાક કરીતુન્દ વલ મય પવન ખુરદે ફરાજ પીશે ચશમ બરા સુદ. આઈગ વદ મિન જનરને વજ્રન્દ દુશામીએ કયમ ચેહવુનેત વ અમત હમ જમાન જર વ વીમાર ચેહવુન્ત પવન દમ બરા વજ્રવુન્ત ફરાજ વદ્દદ મલીઆ ગોફ્ત તોરા આઈગ જકે ગોસ્પંદાન દેહરને વલ્મનશાન કુનરને કાર પાહરીજ ફરમાયશને.

૬. લવીન મીન મતન વલ ગયોમર્દ ઓહરમજ્દ ખુઈ[૮] મદમ ગયોમર્દ ફરાજ ઇદકુન્ત ચન્દ દરાના[૯] ત્રયેસ્તે વાજ બરા ઈમિલ્વુનેત મદમ બરહેનીત ઓહરમજ્દ જકે ખુઈ પવન કહપે (ગબ્રા[૧૦]) ગોશન પાંજદેહ શન્તે રોશન બુલંદ. અમત ગયોમર્દ મીન ખુઈ ફરાજ બુદ[૧૧] અહુ ખદીતુન્ત તારીક ચેગુન લેલીઆ વ જમીક ચેગુન બરફ્સ્તારાન સુજન તહી લા માન્દ, સેપેહેર વલ ગેદરને, ખુરશીદ વ માહ વલ રોશનરને ઈફ્સીમુનાત, ગેહાન મીન દરાયશને એ માજ્દનીકાન રાચ્યેદાઆન ફોખ્શાન લેવત્મત અખ્તરાન. અવશ મીનીદ ગનાક મીનોએ આઈગ દમાને ઓહરમજ્દ હુમાક આકારીનીદ જવીદ મિન ગયોમર્દ અવશ અસ્તોવીદાત લેવત્મત હજર રાચ્યેદા એ મનીકરદેરાન પવન ગયોમર્દ ફરાજ શેદકુન્ત. મિનશે જમાને બરીન લા ગત ઇદકીમુનાત આવ્જ્દન[૧૨] ચારે લા યાફ્ત ચેગુન ઈમિલ્વુનેત આઈગ અમત ગનાકમીનોએ પતીઆરે મદ જમાન જકે ગયોમર્દ જવન્દગીએ વ ખુદાઈએ વલ સી શન્ત બરહેનીદ.

---

(૧) અવ્સ્તા, હંગીદન એટલે "રજુદે થવું" ઉપ, જરૂમ, તુકસાન દ્વારા superlative નો પ્રત્યય છે.

(૨) ફા. નરૂ (૩) ફા. હંરૂ (૪) ફા. ગરૂ

(૫) 'મખ્યીતુન્તન' એટલે "નારા કરવો", એ શબ્દ ઉપરથી. કોઇકે નકલ કરી (અવ.) એટલે લાકડું શબ્દ આવેછે. પાજંદ પુસ્તક પણ એ શબ્દ આપેછે પણ એમ લેતાં અર્થ બરાબર ઉઠતો નથી.

(૬) અવ. ક્ષુધા ભુખ.

(૭) ઉવેસ્ત. અને ફારસી પાજંદમાં મીનંગ વાંચેછે. ઉવેસ્ત 'મીનંગ બગેશાજ'નો 'માઠે કરનારો એવો' અર્થ કરેછે. (૮) ફા. ખરૂ

(૯) અવ. stanza. "The meaning of this word is proved by a passage in the Pahlavi Rivayet which states that the five Gâthâs together with the Yasna Haptanhaiti contain 278 Vachest 'Stanza'. Glossary of Virâf, West-Haug, p. 249.

પહોંચ્યો. એપ્રમાણે એક માખ માફક તમામ પેદાયશમાં દોડી વળ્યો. તેણે દુનિયાને બપોરને વખત" એપ્રમાણે સૌથી ઘણી રંજદે કીધી કે જેમ અંધારી રાતને વખત હોય. તેનાથી જમીન ઉપર ડંખ દેનારા જેહેરી જનવરો જેવાં કે સાંપ વીછુ બિલાડી અને દેડકા છુટાં મેલ્યાં કે જેથી એક તાંચણી (જેટલી જગ્યા પણ) ખરફસ્તરથી ખાલી રહી નહીં. તેનાથી ઝાડપાન ઉપર સડો પડ્યો અને તેથી તુરત તેઓ સુકાઈ ગયાં. તેનાથી લોભ અને તંગી, દરદ, ભુખ, બિમારી, હવશ, આળસાઈ, ગાવનાં અને ગયોમર્દના તન ઉપર લાગુ પડ્યાં.

તે (આહુરેમન) ના ગોસપંદની આગળ આવી પહોંચવા આગમચ મીનો ઓહુરમજદે એક દવા જેને 'મીનાક' કહેછે તે પાણીમાં બારીક કરીને તેની આંખ આગળ ધસી. કે (આહુરેમનના) મારથી દુખ અને બેચેની કમ થાય અને જ્યારે તેજ વખતે (તે ગોસપંદ) નબળું અને બિમાર થયું અને દમ જવા લાગ્યો અને ગુજરવા લાગ્યું ત્યારે ગોસપંદે (નીચલા) શબ્દો કહ્યા કે "ગોસપંદોની પેદાયશને અને તેઓનાં કામ અને મેહેનતને તપાસવાને ફરમાવ."

તે (આહુરેમન) ના ગયોમર્દ આગળ આવી પહોંચવા આગમચ ઓહુરમજદે ગયોમર્દની ઉપર પરસેવો ઉત્પન્ન કર્યો. જેટલા વખતમાં બાજની એક કલી ભણાય તેટલો વખત પરસેવો ઉત્પન્ન કર્યો. ઓહુરમજદે તે પરસેવાનો 15 વર્ષની ઉમ્મરના જવાનના શરીરનો એક રોશન અને બુલંદ મરદ બનાવ્યો.

જ્યારે પરસેવામાંથી ગયોમર્દ બહાર પડ્યો (ત્યારે), તેણે જોયું કે (આ દુનિયાના) ઘરમાં રાત માફક અંધારું (હતું), જમીન ખરફસ્તરોથી એક તાંચણી જેટલી જગ્યા ખાલી રહેલી નહીં એવી રીતની (હતી), આકાશ ફરતું (હતું), ખોરશેદ અને ચંદ્ર પોતાની ગતિમાં હતા (અને) દુનિયા માજ્દનદરાનના દેવોના પોકારથી સેતારાઓ સાથે લડતી (હતી). ગનામીનોએ વિચાર કર્યો કે ગયોમર્દ સિવાય ઓહુરમજદની સઘળી પેદાયશ વગર કામની હતી, તેણે અસ્તો વીધાત દેવને મોત લાવનાર હજાર† દેવો સાથે ગયોમર્દ ઉપર છોડી દીધો. (પણ) ધટતો વખત આવી પહોંચ્યો ન હતો તેથી (ગયોમર્દને) લટકાવી દેવાનો ઉપાય કરી શક્યો નહીં કારણ કહેલું છે કે જ્યારે ગનામીનો સામે થયો ત્યારે ગયોમર્દની જીંદગી અને પાદશાહીનો વખત 30 વર્ષનો નેમાયલો હતો.

(૧૦) એ શબ્દની જરૂર દિસેછે. તે બીજી નકલોમાં છે.

(૧૧) કોઈ નકલમાં ઈરાન છે જે લેતાં અર્થ થાયછે કે "તેમણે (ગયોમર્દે) રાત માફક અંધારી જોઈ."

(૧૨) ફા. ગ્રજ્દન અથવા ગ્રજ્દન્ એટલે લટકાવવું.

* અથવા દક્ષિણ તરફના મુલક મુખી.

† કોઇકિ નકલમાં હરત હજાર એટલે આઠ હજાર દેવો લખ્યા છે.

આખેર મિન મતને પત્યારે સી શન્ત જ્વરત મિનશ ગોફ્ત ગયેામર્દ આઇગ અમા અએબદત મદ મર્દુમ હુમાક મિન તોખ્મે એ લે યેહવુલન્દ વ મનૂદબી દેન્મન્ શમીર અમત કાર વ કેરફે વાદુનન્દ.

૬. વ આખેર વક્ત આતશ મદ મિનશ દુદ વ તારીકીએ મદમ ગોમીખ્ત. અપાખ્તરાન લેવત્મન કબદ શએદા વક્ત સેપેહેર પતકુકુત વ અખ્તરાન ગોમીખ્ત હુમંદ વ હુરવેસ્પ દેહશને અવીન આદુકીનીદ યેગુન અમત આતશ હુમાક જીનાક આદુકીનેત વ દુદ મદમ આખીજેત, વ નવદયુમ શપાન મીનોયાંન યજ્દાન લેવત્મન ગનાકમીનોએ હામયસ્ત શએદાઆન વક્ત ગેતી હુમ કોખ્શને યેહવુન્ત હુમંદ સેતુકાઈનીદ વક્ત દુશખુ રમીતુન્દ વ દરપુશ્તી એ આસ્માન કર્દ આઇગ વદ પત્યારે અએાબશ ગોમીખ્તન લા તોબાન.

૭. દુશખુ દયન મીઆને એ જમીક તેમમન આઇગ ગનાકમીનોએ જમીક મુફ્ત પતશ દયન દોબારેસ્ત યેગુન હુમાક યબને ગેતી પવન તરીનીએ વદશનીક, હુમીમાલ વ હુમકોખ્શને લાલા વ ફરદ ગોમીજ્ગીએ પએમેતાક યેહવુન્ત.

ભાગ ૪.

૧. દેન્મનચ ઈમલ્લુનેત આઇગ અમત તોરાએ અયેાકદાદ ફરાજ વદર્દ પવન દશેન યદ્મન નેકુનેસ્ત વ ગયેામર્દ આખેર અમત વદર્દ પવન હોઇ યદ્મન. ગોશેરન યેગુન રોબાને તોરા એ અયેાકદાદ મિન તને તોરા બીરન યાઈત્યુન્ત લવીન તોરા બરા ઈકલીમુનાત ચન્દ હુજ્દર ગબ્રા અમત પવન અયેાકબાર વાન્ગ દારેન્દ વક્ત ઓહર્મજ્દ મરજ્બદ આઇગત સરદારીએ દામાન પવન મુન બરા રેહકુન્ત અમત જમીક વજ્ન્દ દયન તેખ્તુન્ત વ ઓવીર ખુશક વ મય વજ્લુન્ત આઇગ એમેત જક ગબ્રા મુનત ગોફ્ત આઇગ યહ્મુનમે વદ પાહરીજ બરા ઈમલ્લુનેત.

---

(૧) From વાંક, ખામી, દાગ. (૨) ફા. causal of એટલે તાયાર કરવો. (૩) ફા. (૪) એનેડીક 'તરીન' એટલે બે કે પરથી.

(૫) અવ. સં. ક્ષિણ L. dexter.

(૬) અવ. સં. સવ્ય

(૭) તેખ્તુનતા ફાડી નીકળવું. Arab. destruction.

(૮) " વ મય" એ શબ્દો કોઇકે નકલોમાં નથી.

સામે થનાર (આહરેમન) નાં આવી પહોંચવા પછી તે ત્રીસ વર્ષસુધી જીવ્યો અને પછી ગયોમર્દ બોલ્યો કે "જોકે આહરેમન આવી પહોંચ્યો છે તોપણ મારી તોખ-મથી સઘળાં માણસો (ઉત્પન્ન) થશે અને એ ચીજ ભલી (છે) કે તેઓ (ભલાં) કામ અને સવાબ કરે."

૬. અને ત્યારપછી તે (આહરેમન) આતશ તરફ પહોંચ્યો અને તે સાથે ધુમાડો અને અંધકાર ભેલી નાખ્યો. મહો ઘણાક દેવો સાથે આસમાનને અથડ્યા અને સેતારાઓ ભેલાઈ ગયા અને સઘળી પેદાયશ એવી બગડી ગઈ કે જે જ્યારે આતશ સઘળી જગ્યાને ખરાબ કરેછે અને ધુમાડો ઊઠેછે (ત્યારે બગડી જાયછે તેમ). અને ૬૦ દહાડા અને રાતસુધી મીનો યજદો ગનામીનો (અને તેના) સોબતી દેવો સાથે દુનિયામાં લડ્યા, તેઓને લાચાર કર્યા અને દોજખમાં નાખી દીધા, અને આસમાનને કિલ્લેબંદી કીધી કે સામે થનાર (આહરેમન) તેઓ સાથે ભેલાઈ શકે નહીં.

૭. દોજખ જમીનના વચલા ભાગમાં (આવ્યું છે) ત્યાં કે જ્યાં ગનામીનોએ જમીનને ચીરી નાખી હતી અને તેમાં પોતે દોડી ગયો હતો, કે જ્યારે આ દુનિયાની સઘળી ચીજોનું બે રીતમાં ફરવું*, અને હરીફાઈ, અને તંતો, અને ચહદતા અને ઊતરતાઓનું ભેલાઈ જવું, એ સઘળું જાહેરમાં આવ્યું.

બાબ ૪.

૧. વળી એ પ્રમાણે કહેલું છે કે જ્યારે પેહેલો પેદા કીધેલો ગોધો (ગયોદાદ) ગુજરી ગયો ત્યારે તે જમણા હાથ ઉપર પડ્યો અને ગયોમર્દ, પછી જ્યારે ગુજર્યો ત્યારે, ડાહ્યા હાથ ઉપર (પડ્યો). પેહેલા પેદા કરેલા ગોધાના રવાન તરીકે, ગોધાના તનમાંથી, ગોશોરૂન જ્યારે બહાર આવ્યો, ત્યારે ગોધા સનમુખ ઉભો રહ્યો, અને જેમ એક હજાર મરદો એકી વખતે પોકાર ઉઠાવે, તેમ ઓહરમજદ આગલ પોકાર કર્યો, કે "પેદાયશની સરદારી તુંએ કોણને આપીછે? જ્યારે જમીન ઉપર આફત ફાટી નીકળે, અને ઝાડપાન સુકાં (થાય), અને પાણી સુકાઇ જાય (lit. જતાં રહે), ત્યારે કયાં છે તે શખસ કે જેને માટે તેં કહ્યું છે કે 'હું તેને પેદા કરીશ કે તે (બુરાઈથી) પરહેજ રહેવા માટે (સખુન) બોલશે?'"

('ગોશોરૂન' તે ગાત્ર ગોસપંદના પ્રાણીનું રૂપ આપેલો (personified) આત્મા છે. તે કુલ કુદરતનો પણ ગોયા એવો આત્મા છે. તે ઓહરમજદને પુછે છે કે "આ દુનિયાને સારી સમજણ આપવા માટે તે જરથોશ્ત જેવા મરદને પેદા કરવા કહ્યું હતું, કે તે પેદાયશનું રક્ષણ કરશે, તે કયાં છે?")

---

* એટલે ગનામીનોને લીધે વૃદ્ધિ સામે નારા ઉત્પન્ન થયો.

૨. મિનશ ગેાફુત ઓહરમજ્દ આઈગ વીમાર હુમનીદ ગેાશેાઇન મિન જફ ગનાક-મીનોએ વીમારીએ મદમ ઈદ્રુન્ત હુમનીદ આત જફ ઈ ગન્રા દયન દેનમેન જમીક દયન દેનમેન જમાને ફરાજ શાયદ યહબુનતન ગનાક મીનોએ પવન દેનમેન સેતહમૂજગી લા યેહવુન્ત હુમનાત.

૩. ફરાજ ગેાશેાઇન રફુત વદ સેતર પાયાક ગરજ્દ પવન હુમ આઈનીને વ ફરાજ વદ માહ પાયાક ગરજ્દ પવન હુમ આઈનીને ફરાજ વદ ખુરશીદ પાયાક અવશ આખેર ફરેાહરે જ્તોહરત બરા નમુદ આઈગ બરા યહબુનમ વલ ગેતી મુન પારહીજ બરા ઈમ-લ્લુનેત ખુરસન્દ યેહવુન્ત મીનો એ ગેાશેાઇન મકીઇન્ત આઈગ દામ બરા પરવરમ આઈગ પવન ગેતી લખ્વાર વલ ગેતી દેહરનીએ હુમદાદસ્તાન યેહવુન્ત.

બાબ ૫.

૧. હફુત અપાખ્તરાન સેપાહપતાન વલ હફુત સેપાહપતાન્ અખ્તરીક ચેગુન તીર અપાખ્તર વલ તીસ્તર વાહરામ અપાખ્તર વલ હફુતેારંગ ઓહરમજ્દ અપાખ્તર વલ વનન્દ અનાહીત અપાખ્તર વલ સેતવસ કએવાન અપાખ્તર વલ મસ ઈ મીઆને આસ્માન ગુરચેહર વ દુજ્દે મુશપર દુખેાહુમંદ વલ ખુર્શેદ વ માહ વ સેતારેગાન મત ઈકવીમુનેત. ખુર્શેદ મુશપર વલ (૧)રએ નેકુશમન અસ્તુનસ્ત ઈકવીમુનેત પવન હુમપત્માને આઈગ વદ (૨)વિનાસ કમ તોબાન કદન.

૨. કુદે અલખુર્જ પએતાક આઇગ પએરામુને ગેહાન કુદે તીરક મીઆને ગેહાન ખુર્શેદ ગર્દોન ચેગુન મયગીર પએરામુને ગેહાન દયન અવીજગી મિન વરે કુદે અલખુર્જ પએરામુને તીરક લખ્વાર ગર્દેદ. ચેગુન ઈમલ્લુનેત આઈગ તીરકે અલખુર્જ મુન જફે તે ખુરશેદ વ (૩)મીના વ સેતારેગાન મિન આખેર લખ્વાર વર્દોદ.

---

(૧) અવ. ર=સં. રૈ L. rés એટલે ચળકાટ. ray.

(૨) જો વનામ વાંચીએ તો અર્થ "તેનીથી થોડો ગુનાહ થઈ રાકે."

(૩) ડા. ઊપેસ્ટ અને હાઉ એ શબ્દને 'બિદના' વાંચી તેને 'વિદનાનો બીજો આકાર લેખે છે. જેનો અર્થ વપ્રત થાયછે. અને જે અરબીક બ્રૉબ્દ ને મળતો છે. ફા. ઃ month તેપરથી ચંદ્ર-જેની ચાલથી મહિનો બનેછે. ફા. ઃ પણ એમ 'મહિનો' અને 'ચંદ્ર' એ બેઉ માટે આવેછે.

૨. તે પરથી ઓહરમજદે જવાબ દીધો કે "ઓ ગોશોરૂન! તું બિમાર થયોછે. તે ગનામીનોથી તે બિમારી મેળવીછે. અગર જો આ જમીનપર આ વખતે તે મરદને પેદા કરી શકાતે તો ગનામીનો આવા પ્રકારના જુલમ સાથનો થતે નહીં."

(ઓહરમજદ કહેછે કે જરથોશ્તને જનમ આપવાનો વખત હજુ આવ્યો નથી. જો તેને જનમ આપી શકાતો હોતે તો ગનામીનોનો દોર એટલો ચાલતે નહીં.)

૩. (પછી) ગોશોરૂન સેતર પાયા (પેહેરત) તરફ આગળ ગયો. અને તેજ (ઉપલી) રીતે પોકાર કર્યો; અને (પછી), માહા પાયા સુધી આગળ (ગયો અને) તેજ રીતે પોકાર કર્યો, (અને પછી) ખુર્શેદ પાયા સુધી આગળ (ગયો). એવટે તેને (ઓહરમજદે) જરથોશ્તનું ફરોહર (દેખાડ્યું) (અને કહ્યું) કે "હું તેને દુનિયામાં પેદા કરીશ કે તે (બુરાઈથી) પરહેજ રેહેવાનાં (સબુતો) કહે." (તેથી) ગોશોરૂનનું મીનોઈરૂહ ખુશ થયું અને કબુલ કીધું કે "પેદાયશને હું પાળીશ" એટલે કે તે દુનિયામાં દુનિયાની પેદાયશ માટે પાછું એકમત થયું.

(એ ફકરાની મતલબ એ દિસેછે કે શરૂઆતમાં ગાય ગોસપેંદના રવાને, પોતા ઉપર આએ દુનિયામાં આજનમ પડતાં જોયો, ત્યારે ઓહરમજદ આગળ પોતાની હાલત માટે ફર્યાદ કીધી. ત્યારે ઓહરમજદે પએગમબર જરથોશ્તનું ફરોહર દેખાડી તેને દિલાસો દીધો, કે થોડા વખત પછી, ઘટતે વખતે, એનો દુનિયામાં જનમ થશે, અને એ તમો ગોસપેંદને દુખ દેવાથી પરહેજ રેહવાને માણુસજાતને શિખામણ દેશે.)

બાબ ૫.

૧. ગ્રહોના સાત સરદારો નક્ષત્રના સાત સરદારોને પહોંચેલા છે; જેમકે તીર (બુધ) નો ગ્રહ તીશતરને, વાહરામ (પેહેરામ એટલે મંગળ) નો ગ્રહ હફતોરંગને, ઓહરમજદ (બ્રસપતી) નો ગ્રહ વનન્તને, અનાહીત (શુકર) નો ગ્રહ સેત્વસને, કએવાન (શનીશ્ચર) નો ગ્રહ આસમાનની વચે આવેલા* મસને અને ગુરએહર અને પુછડી સાથના દુજદેહો મુશપરા એ ખુર્શેદ અને ચંદ્ર અને સેતારાઓને. ખુર્શેદે મુશપરને પોતાના નુર સાથે એકમેક સાથના (પેંચાણુના) સંબંધથી જોડી રાખ્યો છે કે તે થોડું નુકસાન કરી શકે.

૨. અલબુર્જ પહાડ માટે જણાયલું છે કે તે દુનિયાની આસપાસ (છે). તીરક પહાડ દુનિયાની વચ્ચોવચ્ચમાં (છે). ખુર્શેદનું ફરવું દુનિયાની આસપાસ પાણીની નીમ્મ† (પ્રમાણે છે). અલબુર્જ પહાડના ઘેરાવાથી તીરકની આસપાસ તે ખાલેશીની હાલતમાં પાછો ફરેછે. કારણકે કહે છે કે અલબુર્જનો તીરક (તે પહાડ છે કે) જેની પાછળથી મારો ખુર્શેદ અને ચંદ્ર અને સેતારાઓ પાછા ફરેછે, કારણ કે

---

* ફા. ડા. ઉવિસ્ત the great one એમ અર્થ કરેછે. બાબર જમાં પણ એજ શબ્દ આવેછે.

† એ એની સાથ અપાખ્તર શબ્દ નથી વાપર્યો તેથી દિસેછે કે તે ગ્રહ નહીં એવા આકાશી પદાર્થો, જેવા કે પુંછડીઆ તારાઓ છે. જુએ ખા. ૨૮. કંજિ. હા. ૧૬ ફ. ૮ હા. ૧૭ ફ. ૮ ફાર્સી શબ્દ જુએ મારી અવસ્તાના વિશેષનામોની ફરહંગ શબ્દ. એ નામ સાથ 'દુજદેહ' (ફા. ગ્રા ચોર) શબ્દ આવેછે. 'મુશ' શબ્દનો ધાતુ પણ એજ અર્થ દેખાડી શકે. સં. મુસ ચોરવું એ શબ્દ અંગ્રેજી mouse ફા. [illegible] છે. ડા. ઉવીનદીરામાન એ શબ્દને 'ગુર્ગ એહર' એવો એમ સુચવેછે તે દરસ્ત છે, કારણ એ બારતા તારાના પડવાથી જમીનપરના માણસોને એ પ્રમાણે બીહતાં જણાવ્યાછે કે જેમ એતાંબ્રા વરૂ (ગુર્ગ) થી બીહે.

‡ મમગીર એ ફા. ઝમીન (pound) ને મળતો છે. એ શબ્દમાં ફા. 'આબ' ને બદલે સેમેટીક મય (પાણી) શબ્દ વપરાયો છે. પાજંદ નકલો [illegible] આપેછે.

મેમન સદેા હુરતાદ યુમ અએત પવન ખેારાસાન વ સદેા હુરતાદ પવન ખુરવરાન પવન અલબુર્જ ખુર્શેદ કેાલા યુમ પવન રેાજ્ની દયન સાતુનેત વ પવન યુમી બરા વજ્લુનેત બીના વ અખ્તરાન વ અપાખ્તરાન હુમાક બન્દ વ રેાબરને વલ વલ્મન કેાલા યુમ સે કેશ્વર નીમ હુમાએ તાપેત (૧) ચેયુન પવન ચશમ્-દીદ પએતાક. વ પવન કેાલા શન્ત દેા બાર યુમ વ લેલીઆ રાસ્ત મેમન પવન યુન હુરદેા યુન મિન નજ્દેસ્ત ખેાર્દકી વલમન ફરાજ રફ્ત યુમેા લેલીઆ રાસ્ત યુદ હંગામે વહાર યુદ યુન વલ નજ્દેસ્ત ખેાર્દકે કરજંગ યામતુનેત જમાને મહીસ્ત યુન્દગીએએ હામીન યુન વલ ખેાર્દકે તરાજુ યામતુનેત યુમ વ લેલીઆ રાસ્ત યુને પાતીજ વ યુન વલ ખેાર્દકે વહી યામતુનેત શપ મસ યુને જમેસ્તાન યુન વલ વરક યામતુનેત લેલીઆ યુમ રાસ્ત લખ્વાર ચેહવુન્ત, ચેયુન યુન મિન વરક ફરાજ સાતુન્ત. વદ અમત લખ્વાર વલ વરક સાતુનેત પવન સે સદ એા શસ્ત યુમ વ જકે પન્જ રેાજ્ને (૩) ગાસાનીક પવન હમ યુમી દયન સાતુનેત બરા વજ્લુનેત રેાજ્ન લા ગેાફુત ઈક્લીમુનેત મેમન આત બરા ગેાફ્ત હુમનાત શએદાઆન રાજ બરા ખલીતુનેસ્ત હુમના વ વજન્દ અન્દાખ્તન તેાબાનેસ્ત.

૩. મિન તેમમન આઈગ ખુર્શેદ પવન યુમે મહીસ્ત મદમ સાતુનેત વદ પવન યુમે કસીસ્ત મદમ સાતુનેત ખેારાસાન કેશ્વર સવહી મિન તેમમન આઈગ પવન યુમે કસીસ્ત મદમ સાતુનેત વદ પવન યુમે કસ બરા વજ્લુનેત કેાસ્તે નીમરૂજ કેશ્વરે કુર્દદકુશ વ વીદદકુશ મિન તેમમન આઈગ પવન (ફીચ) યુમે કસ દયન વજ્લુનેત વદ પવન યુમે મસ દયન વજ્લુનેત ખુરવરાન કેશ્વર અર્જહી મિન તેમમન આઈગ પવન યુમે મસ દયન સાતુનેત વદ તેમમન આઈગ પવન યુમે મસ દયન વજ્લુનેત અપાખ્તર કેશ્વર વેારૂખરેશ્ત વેારૂજરેશ્ત.

---

(૧) બીજી નકલેામાં ૧૭મે રેાજન શબ્દ આપેછે તે પણ દુરસ્ત છે. યુસ્તી યુમ આપેછે તે ભુલ છે. ૭૩૭) એટલે બારી, અથવા રેારાની આવવાનાં શરાખ. જે નકલેામાં યુમ શબ્દ આપ્યેા છે તેમાં એ શબ્દને ૭૩૭) એટલે "દરરેાજનેા નેમેલેા દર" એ ઉપરથી લઈ તેને મળતેા મેમેટીક શબ્દ આપ્યેા છે. એકેક રેાજનમાંથી સૂર્યને દરરેાજ પમાર થતેા જણાવ્યેા છે, તે પરથી એ શબ્દ વાપર્યેા હેાય. એ બાબમાં રેાજન શબ્દ meridian મધ્યાન રેખાથી ગણાતી રેખારેાને મળતેા છે. તમ્મરક પહાડપર પહેલી મધ્યાન રેખા firs meridian ગણી બેઉ બાજુએ ૧૮૦ રેખારેા degrees of longitude ગણીછે. હિંદી જ્યેાતનારાએાએ વાપરેલેા જુરૂજ શબ્દ તરજુમામાં વાપર્યોછે.

(૨) અથવા "તાજેત" વાંચીએ તેા અર્થ "સેતાખીથી ચલેચ."

(૩) બીજી નકલેામાં "રેાજન" ને બદલે 'રેાજ ' આપેછે તે દુરસ્ત દિસેછે.

અલબુર્જમાં ૧૮૦ બુર્જ પૂર્વ ભણી છે અને ૧૮૦ પશ્ચિમ ભણી છે. બુર્શેદ દરરોજ એક બુર્જમાં દાખલ થાયછે અને એક બુર્જમાં બહાર નિકળેછે. ચંદ્ર અને સેતારાઓ અને ગ્રહો સઘળા પોતાનો સંબંધ અને ચાલ તેની સાથે (રાખેછે). દરરોજ જેમ આંખે નજરે પડેછે તેમ, સાડાત્રણ કેશ્વરોને (તે બુર્શેદ) રોશન કરેછે, અને દરવર્ષે બે વખત દહાડો અને રાત સરખાં (થાયછે), કારણકે જ્યારે (સુત) શરૂઆતમાંતે (બુર્શેદ) પેહેલાં અંશ (ઝાદક)થી આગળ ચાલ્યો (ત્યારે) બેઉ (એટલે) દિવસ અને રાત સરખાંહતાં અને બહારની મોસમનો વખત હતો. જ્યારે તે (બુર્શેદ) કરક રાશિના પેહેલા અંશ આગળ આવી પહોંચે છે, ત્યારે (દહાડાનો) વખત લાંબામાં લાંબો (થાયછે અને) અને ઊનાળાની શરૂઆત (થાયછે).* જ્યારે તે તોળા રાશિના અંશ ઊપર આવી પહોંચેછે ત્યારે દિવસ અને રાત સરખાં (થાયછે) અને પાનખર ઋતુની શરૂઆત (થાયછે), અને જ્યારે તે મકર રાશિના અંશ ઊપર આવી પહોંચેછે ત્યારે રાત મોટી (થાયછે અને) શિયાળાની શરૂઆત (થાયછે). જ્યારે તે મેષ રાશિપર આવી પહોંચેછે ત્યારે, જેપ્રમાણે કે મેષ રાશિમાંથી બહાર પડ્યો હતો (ત્યારે બન્યું હતું તે પ્રમાણે), રાત અને દિવસ પાછા સરખાં થાયછે. તેથી જ્યારે તે મેષ રાશિમાં ૩૬૦ દહાડા અને ગાથાના ૫ દહાડામાં પાછો આવેછે ત્યારે તેજ બુર્જમાં દાખલ થાયછે અને બહાર આવેછે. તે બુર્જ (કયો) તે કહેલો નથી, કારણ કે જો કહેલો હતે તો, દેવો તેનો ભેદ જાણી લેતે અને (દુનિયાપર) આફત નાખવાને શક્તિવાન થતે.

૩. જ્યાંથી લાંબામાં લાંબે દહાડે બુર્શેદ નિકળે છે, ત્યાંથી ટુંકામાં ટુંકે દહાડે જ્યાં સુધી તે જઈ પહોંચેછે ત્યાં સુધી, પૂર્વ ભણીનો 'સવહી' કેશ્વર છે. જ્યાંથી ટુંકામાં ટુંકે દહાડે તે નિકળે છે, ત્યાંથી ટુંકે દહાડે જ્યાં સુધી તે જઇ પહોંચે છે ત્યાં સુધી, દક્ષિણ બાજુના ફૂર્દદકૃશ અને વીદદકૃશના કેશ્વરો છે. જ્યાં ટુંકે દહાડે તે આવી પહોંચે છે, ત્યાંથી મોટે દહાડે જ્યાં સુધી તે જઈ પહોંચેછે ત્યાં સુધી, પશ્ચિમ ભણીનો અર્જહી મુલક છે. જ્યાં લાંબે દહાડે તે આવી પોંહચે છે, ત્યાંથી લાંબે દહાડે જ્યાં સુધી તે જઈ પહોંચે છે ત્યાંસુધી, ઉત્તર ભણીના વોરૂબરેશ્ત અને વોરૂજરેશ્ત કેશ્વરો છે.

---

(૪) 'યુમીન્ને અહેલે બીજી નકલોમાં 'રોજીન' આપેછે. તે સહી છે.

(૫) ફા. હૂર્ ના નું થાકું. એ શબ્દ કોઇ નકલોમાં નથી. એ ફાલતુ જરૂર વગરનો દિસેછે.

(૬) ફા. બાખ્તર પશ્ચિમ.

* ખરેખર તો લાંબામાં લાંબો દહોડો ઊનાળાની અધ્યવચમાં થાયછે. મહીયરતને બદલે 'અસ' શબ્દ વાંચાવિનાનો થઈ પડે.

૪ અમત પુર્શંદ મદમ સાતુનેત કેશ્વરે સવહ્રી વ ફ્રૂંદફ્રૂશ વીદફ્રૂશ નીમ મિન ખોનીરસ તાપેત મુન પવન જક કેસ્તે એ તારીક દયન વજ્લુનેત કેશ્વરે અર્જહ્રી વેારૂબરેશ્ત વેારૂ બરેશ્ત નીમી મિન ખોનીરસ તાપેત અમત સેત્મમન યુમ તેમમન સેલીઆ.

બાબ ૬.

મદમ અંદબે દેહરનાને ગેતી લેવત્મન પતીઆરે એ ગનાકમીનોએ.

૧. ઈમલ્લુનેત પવન દીન આઇગ ગનાકમીનોએ યેગુન દયન દોબારેસ્ત મેમન મદમ ચીરીઅ એ અવીજેહ્રુ એ યજ્દાન[૨] વ બ્યુરીઅ એ નેકૂશ્મન દીદ લખ્વાર દોબારેસ્તન કામેસ્ત.

૨. મીનો એ આસ્માન યેગુન જકે અર્તેશ્તરાન મુન જરાએ[૩] પતમુખ્ત ઈલ્લીમુનેત બેનેકૂશ્મન અએત આસ્માન પતીરે એ ગનાક મીનોએ બરા વીનાદ્રે[૪] વ પવન સતીએ મદમ ઈદ્રુન્ત વદ અમત ઓહરમજ્દ ફરપુરતીઅ સાખ્તતર[૫] મિન આસ્માન પતીરે એ આસ્માન પએરામુન બરા કદ્રે. અવશ કૂરોહરે અર્તેશ્તરાન વ આહુસેબન ગુર્તાસ્પ[૬] વ નીજે યદ્મન પએરામુને આસ્માન અવીન હુમાનાક મુઇ દયન રોયશ્મન આનગોશીદે વલ્મનશાન મુન ફરપુરતીઅ પાસ નેગુનન્દ.

૩. મિનશ લા યાકૂત ગનાક મીનોએ વદ્દે મુન લખ્વાર દોબારેસ્ત અવશ બરા બદીતુન્ત અવ્સીનીદને શએદાઅન વ અકારીઅએ નેકૂશ્મન યેગુન ઓહરમજ્દ ફરમે પાકજ્ઞઅએ નેકૂશ્મન કૂશેકન્ત કેર્તાર વદ હુમાક હુમાક રોબરનીઅ.

---

(૧) પાજંદ નકલો એ શબ્દ 'હરદા' વાંચેછે. આએ બાબમાં એમ વાંચતાં અર્થ ઉઠી શકેછે પણ એ પછીના બીજા ચાર બાબોમાં એ પ્રમાણે અર્થ વાંચતાં અર્થ ઉઠતો નથી. પુરતી 'અરદબ' વાંચેછે તે દુરસ્ત દિસેછે. એ ફા. અરદા કહેવાયા છે. ડા. ઉવેસ્ટ એને અરદ ફા. ઇર્દ વાંચેછે જેનો અર્થ હુમલો થાયછે.

(૨) પાજંદ નકલો આગલી, 'ઈ' તે એ શબ્દ માંથે લઈ 'જેહાન' વાંચેછે તે પણ દુરસ્ત છે.

(૩) અવ [illegible] ફા. કરદ્ (૪) [illegible] બનાવવું, કરવું (૫) ફા. [illegible]

(૬) ફા. [illegible] બહાદુર અથવા મજબુત ઘોડા. પછી 'મજબુત ઘોડાપર સવારી કરનાર.

(૭) ગાહમબારની આગ્રીનમાં [illegible] એટલે "આણુસોએ પણ એ પ્રમાણે કરવું જોઇએ." ડા. ઉવેસ્ટ "આનયુને અધતક" વાંચેછે. એ વાચણ એનો અર્થ બરાબર સમજાવે છે [illegible]

૪. જ્યારે ખોરશેદ બહાર નિકળે છે ત્યારે સવ્હી અને ફૂદદકુશ વીદદકુશ(અને) અર્ધા ખનીરથના મુલકોને રોશન કરેછે. જ્યારે તે અંધારી બાજુમાં દાખલ થાયછે ત્યારે અર્જ્હી, વેારૂબરેશ્ત, વેારૂજરેશ્ત (અને) અર્ધા ખનીરથના મુલકને રોશન કરેછે. જ્યારે અર્હી (એટલે પાછ્લા મુલકોમાં) દિવસ હોયછે ત્યારે ત્યાં (એટલે આગલા મુલકોમાં) રાત (હોયછે).*

બાબ ૬.

દુનિયાની પેદાયશનાં, ગનામીનોની હરીફાઈ સાથેના ઝગડા બાબે.

૧. દીનમાં કહેલું છે કે જ્યારે ગનામીનો (પેદાયશની) અંદર દાખલ થયો, અને વળી યજદોની ખાસેશ ગાલેબી ઉપર અને પોતાના જોર ઉપર નજર કીધી, ત્યારે તેણે પાછું દોડી જવાને ચાહ્યું. (એટલે યજદોની શકિત આગળ પોતાના જોરને બીસાદ વિનાનું જોયું તેથી આહરેમને નાશી જવાને ચાહ્યું.)

૨. આસમાનનું મીનોઈ રૂહ લડવૈયાઓના(રૂહ) ની માફક છે કે જેણે બખ્તર પેહેરેલું હોયછે. તેણે (એટલે આસમાનના મીનોઈ રૂહે) આસમાનને ગનામીનોની સામે(થવાને)તૈયાર કીધું, અને જ્યાં સુધી ઓહરૂમજ્દે આસમાનના કરતાં વધારે મજબુત કિલ્લેબંધી આસમાન સનમુખ આજુબાજુથી તૈયાર કીધી, ત્યાં સુધી(ગનામીનો સામે), લડાઇમાં આગળ પડ્યું, અને મજબુત ઘોડા પર સવારી કરનાર અને હાથમાં નેજા સાથેના રથેશ્તારો અને અશો માનસોના તેના ફરોહરો આસમાનની આસપાસ(ચોકી કરતા હતા). જે પ્રમાણે કે બાલ માથા ઉપર (માથાના બચાવ માટે હોયછે) તેજ પ્રમાણે (આતગોશાદ) તેઓ (હતા કે) જેઓ કિલ્લેબંદીના બચાવ (પાસ)ની તપાસ રાખતા.

૩. તેથી ગનામીનો રસ્તો મેળવી શકયો નહીં અને પાછો દોડી ગયો. તેણે દેવોનો નાશ અને પોતાનું નિરૂપયોગીપણું જોયું, જ્યારે ઓહરૂમજ્દે પોતાની ફરેહનું સેવટ હમેશાં હમેશ સુધી ફરશોકન્ત ઉત્પન્ન કરનાર (તરીકે જોયું).

---

* અહી વર્ણન કરેલા કેશ્વરો તે હાલના કટિબંધ (Zones) દિસેછે. ખનીરથ તે ઉષ્ણ કટિબંધ (Torrid Zone) છે. જુઓ મારી " અવસ્તા જમાનાની ઘર સંસારી જીંદગી બાબત અને ઝોરાસ્ત્રનામું" પાનાં ૧૦૩ અને ૧૦૪.

ભાગ ૭.

૧. દેદીગર અદમ સેવત્મન મય કર્દ મિન જક્ક ચેગુન તીશ્તર સેતર પવન કર્જંગ મય ઈ પવન ખુર્દક અવક કરીતુન્દ શનાવ[૧] યુદ દયન હુમ યુમ અમત અએબૂદત દયન દોખા-રેસ્ત લખ્વાર અચારે[૨] પવન કોસ્તે ખુરવરાન મદમ વલ પએતાકીએ સાતુન્ત. મેમન કોલા બીનાઈ નેકૂશ્મને અખ્તરી. બીના એ તીર ચેહારૂમ બીના મિન શન્ત, કર્જંગ ચેહારૂમ અખ્તર મિન વરક, ચેગુણ નેકૂશ્મને કર્જંગ, યુનશ તીશ્તર દયન જસ્ત વ દખ્શકે[૩] વારાન કેરદાર તયુદ, મિનશ મય લાલા મદમ ઈદ્રુન્ત પવન નીરૂ[૪] એ વાત. હુમકારાન સેવત્મન તીશ્તર ઈકવીયુનેત હુમંદ વહુમન વ હોમ યાતુન પવન પર-વાનગીએ[૫] ખોર્દ યાતુન વ અદીકૂરોહાર પવન પત્માન વીનારશનીએ.

૨. તીશ્તર પવન તતી કર્ષ બરા વશ્ત. ગશ્રા કર્ષ વ અસ્પ કર્ષ વ તોરા કર્ષ. સી યુમ શપાન દયન રોશનીએ વજેદ[૬] વ પવન કોલા કર્ષી[૭] દેહ યુમ શપાન વારાન કર્દ, ચેગુન અ-ખ્તરમારાન ઈમલ્લુન્દ આઈગ કોલા સેતારે તતી કર્ષ દારેન્દ. જક વારાન કોલા સરરઝી ચન્દ તશ્તી રખ્શ[૮] વશ્ત, વ હુમાક હેન્મન જમીક ગશ્રા બાલા મય બરા ઈકવીયુનેત જકે ખરકૂતરાન ઈ પવન જમીક હુમાક પવન જક વારાન બરા જકૂતલુન્ત પવત સુલાખે[૯] જમીક દયન વજ્લુન્ત હુમંદ. વ આખેર મીનો એ વાત ચેગુન લા ગોમીખ્ત ઈકવીયુનેત ચેગુન મય દયન તન બુખ્મીનેદ વાત અન્દરવાએ ફરાજ બુખ્મીનેદ અવશ જક મય હુમાક બરા મુસ્ત[૧૦] બરા વલ કેનારે જમીક યાઈત્યુન્ત વ જરેહે ફરાહોકન્ત મિનશ ચેહલુન્ત.

---

(૧) ફા. شنا તરૂ. (૨) كشتى કોઈકે નકલમાં એમ મિલેલો كشتن છે. ડા. ઉશ્ઠ તેને આધારક વાળી mischief અર્થ કરેછે. જો એમ વાંચીએ તો તે ફા. كشتار છે.

(૩) અવ. خشخشك નિશાની. (૪) ફા. نرم (૫) અવ. پاىوند અને ફરમાન મદદ. ફા. فرمان

(૬) بيختن અવ. વે અને ન પસંદ કરવું ફા. برگزيدن

(૭) અવ. કાંઈક સં. કન્થ F. corpus ફા. كالبد

(૮) અવ. خشخشك ફા. خشخاش એ શબ્દ જેમ આંસુને અર્થે તેમ ટીપાંને અર્થેપણ આવેછે from خشك એટલે ટીપાવું.

(૯) અવ. તશ્ત્ત ફા. تشت Fr. tasse, Ger. tasse, dish રકાબી. from تشت તથ ફા. تشتن મડીને બતાવવું

(૧૦) ફા. دوشيدن અથવા دوشيدن પુરતી મુદાહ વાંચે છે. તે ફા. دوش સાથે સરખાવાય જેનો અર્થ પણ ખોળ છે.

(૧૧) نابود મુકાઈ જવું, નાહ થઈ જવું. અવ. ખ્ય = મુચ = L. mungere 'છોડી દેવું' એ ધાતુપરથી.

બાબ ૭.

૧. (ગનાબીનોએ) બીજો ઝગડો પાણી સાથે કર્યો, કારણકે જ્યારે તીશ્તર સેતારો કર્ક રાશિમાં (હતો) ત્યારે, જે નક્ષત્રને અવક* કહેછે, તે (નક્ષત્ર) માંનું પાણી, તેજ દાહાડે, કે જ્યારે આહરેમન (પેદાયશની) અંદર ધસી આવ્યો અને નાચાર થઇને પશ્ચિમ ભણીની બાજુએ ખોટ્ટી રીતે પાછો ફર્યો ત્યારે વેહતું હતું. કારણ કે દરેક મહિનો એકેક રાશિનો પોતાનો (ઠેરવી આપેલો)છે. તીર મહીનો વર્ષનો ચોથો મહિનો (છે અને) કર્ક રાશિ એ મેષ રાશિથી ચોથી રાશિ છે. તેથી (તીર) કર્ક રાશિનો પોતાનો છે કે જે (કર્ક રાશિ) માં તીશ્તર પ્રગટી નિકળ્યોછે† અને વરસાદ ઉત્પન્ન કરનારી નિશાનીઓ દેખાડીછે અને તેમાંથી પવનની શક્તિ (ની મદદ) થી પાણી ઉપર ખેંચી કાઢ્યું છે. બહમન અને હોમ યજદ, બર્જો યજદ અને અશો ફ્રોહરોના હુકમ સાથે, અને અંદાજ સરની ગોઠવણ સાથે તીશ્તરની સાથેના સાથે કામ કરનારા છે.

૨ તીશ્તર‡ ત્રણ રૂપમાં ફર્યો હતો. માણસના રૂપમાં, ઘોડાના રૂપમાં અને ગોધાના રૂપમાં. ત્રીસ દિવસ અને રાત તે રેશનીમાં જાહેર પડતો હતો. દરેક રૂપમાં તે ૧૦ દિવસ અને રાત વરસાદ વરસાવતો. જે પ્રમાણે સેતારેશનાસો કહેછે, કે દરેક સેતારો ત્રણ રૂપો ધરાવે છે (તે પ્રમાણે તીશ્તરના સંબંધમાં હતું.) તે વરસાદનું દરેક ટીપું એક રકાબી જેટલું મોટું થયું અને કુલે આ જમીન માણસ પુર પાણી પાણી થઈ ગઈ હતી. જે ખરફ્સ્તરો જમીન ઉપર (હતાં, તેઓ) સઘળાં તે વરસાદથી માર્યા જતાં હતાં, (તેથી) તેઓ જમીનનાં ગુરાખમાં અંદર ભરાઈ ગયાં. સેવટે પવનનો મીનો (ગોઅાદ યજદ), (જે એ સઘળાં સાથે) ભેળાયલો નહીં હતો, તેણે જે પ્રમાણે કે શરીરમાં જાન હીલચાલ કરેછે, તેમ પવન (અને)હવાને હીલચાલ આપી, અને તે પાણી સઘળું સુકાઈ ગયું અને જમીનના કિનારાપર લાવ્યામાં આવ્યું અને તેમાંથી ફ્રાહોકન્ત દરિયો બન્યો.

(ઘણાં પુરાણાં જમાનામાં મધ્ય એશિઆમાં બનેલા જમીનના ફેરફારના એક બનાવનો ઇસારો છે. અંહી ઈસારો કરેલો ફ્રાહોકન્ત અથવા ફ્રાખોકન્ત દરિયો તે અવસ્તાનો વોઉરૂકશ અને હાલનો કેસપીઅન છે. પૃથ્વીની પ્રાકૃતિક ભૂગોળ (physical geography) લખનારાઓ જણાવે છે કે હાલનો કેસપીઅન અને એરલ સરોવરોવાળો મુલક અને તેઓની આસપાસનો બોહોળો મુલક એક વખત પાણીના મોટા ભાગથી ઢંકાયલા હતા અને આસ્તે આસ્તે કોઈ મોટા કુદરતી બનાવ પછી તે પાણી નિકળી જઈ સુકક જમીન બની અને એ સરોવરો બન્યાં.)

---

* બાબ રોજમાં ચંદ્રના માર્ગના ૨૮ વિભાગો છે તેમાંનો ૯ મો. † lit. કુદી નિકળ્યો છે.

‡ તીર યશ્તમાં પણ તીરને એ ત્રણ રૂપમાં જણાવ્યો છે. તીરયશ્તનું અનુક્રમ આંહીથી જરા જુદું છે. ત્યાં માણસ પછી ગાય યા ગોધો અને પછી ઘોડા એમ રૂપો જણાવ્યાં છે.

જક અરફ્તારાન મોર્દે પવન જમીક દયન માન્દ અવશ જેહુર વ ગુન્દગીએ પવન જમીક દયન ગોમીએ્ત વ જક વિશ મિન જમીક બરા ઈદ્રુનતન રાએ તીશતર પવન અન્પ કર્યે સફીદ વ દરાજ સુમ્બ દયન જરેહ ફરૂદ વજ્જલુન્ત.

૩. મિનશ અપવશ શએ્દા પવન હુમાનાકે અસ્પે સીહાક કોક સુમ્બે પતીરે સાતુન્ત બરા તશીદ મિનશ અયોક ફરસન્ગ તીશતર પવન સેતુશ્ટી બરા તાજ્વનીદ. વ તીશતર મિન ઓહરમજ્દ પીરૂજીએ ખ્વારત વ ઓહરમજ્દ અએ્ઓજે વ જુર યહ્યુન્ત યેગુન ઈમલ્લુનેત આઈગ તીશતર પવન હમેજમાન દેહ સુસીઆએ ગેાશન દેહ જમલાએ ગેાશન દેહ તોરાએ ગેાશન દેહ કુફ વ દેહ રૂદ અએ્ઓજ મદમ ઈદ્રુન્ત. મિનશ યક ફરસન્ગ અપવશ શએ્દા પવન સેતુશ્ટી નીરૂ બરા તાજ્દ હુના રાએ પવન જક ચિમ તીર સેવત્મન તીશતર નીરૂ ઇમલ્લુન્દ.

૪. આમેર પવન અત્ર વલ પુમ્બી પત્માને અજ જરેહ જક કાર અએ્તુન ઇમલ્લુન્દ મય મદમ ઈનસ્યુન્ત ચન્દ શેગુફતતર વારાનીદ પવન સરરકે તોરા રોયશ્મન વ ગબ્રા રોયશ્મન મુરત જક્રાક યદમન જક્રાક મેહુચ વ કેહુચ.

---

(૧) સરખાવો તીરયશ્ત ફ. ૩૦ [illegible]

(૨) તીરયશ્તનો [illegible] દેવ. સરખાવો તીર યશ્ત ફ. ૨૧.

[illegible]

(૩) કદાચ ફા. ચકર. [illegible] એટલે 'એક મળતું કરવું'. ડા. ઊપેરા એ ઇમલો 'કુન્દ' અને 'ખેરાળ' અર્થ કરેલ છે જે ફા. બંડ તે મળતો છે.

(૪) [illegible] વેહવું, નિકળવું. ફા. [illegible] અવ. [illegible] વેહવું, દોડવું. સરખાવો તીરયશ્ત ફ. ૨૩

[illegible]

(૫) ઊપલા શબ્દનો પ્રયોજક છે. ફા. [illegible] દોડાવવું. એક નકલ (માં ઉ.) માં [illegible] એ શબ્દની નીચે ફા. [illegible] ઇમલો આપેલ છે, અને એ વાક્યનો અર્થ એમ સમજે છે કે "અને ઘોડાને દોડાવ્યો." એ નકલમાં એ ઇમલાનો આગળનો [illegible] શબ્દ આપ્યો નથી. ફા. [illegible] 'ધાસ્તી' એ વધારે દુરસ્ત દિસે છે, કારણ તીરયશ્ત (ફ. ૨૩) માં પણ તેને [illegible] 'સંકત' સાથ નાહસતો જણાવ્યો છે જો પવન શબ્દ નહીં જઇએ તો અર્થ કે "ગભરાટે તેનો નહસાડ્યો."

(૬) અરબી [illegible]. (૭) ફા. [illegible] નર. (૮) ફા. [illegible] અર્થ 'મતલબ'.

(૯) અવ [illegible] (lit. 'આપણર' એટલે પાણી લઈ જનાર.) સં. અમ્ર. ફા. [illegible] Gr. ombros L. imber. ધુસ્તી 'ભેર' એમ અર્થ કરે છે. ત્યારે એ શબ્દ અવ. [illegible] સં. વીર L. vir ફા. [illegible] અથવા [illegible] (જેનો અર્થ 'નર' પણ થાયછે) સાથ મરખાવી રાકાય. તેનો અર્થ નર અથવા વિરો થાય. જે પરથી નર અથવા મરદનું કૈવત. તેમ એ 'અવ' (ફા. [illegible]) શબ્દ વાદળ તેમજ નર અથવા મરદ એ બેથી અર્થ વાપરાયછે તેમજ એને મળતો Gr. ombre પણ વપરાયછે. જેને મળતો L. homo Fr. homme છે.

તે બરફરતરો મરણ પામી જમીનમાંજ રહી ગયાં, અને તેઓનું ઝેહર અને ગંધકી જમીન સાથે મળી ગયાં, અને જમીનમાંથી તે ઝેહેર ખેંચી કાઢવાને માટે તીશ્તર (યજદ) સફેદ અને લાંબી ખરીવાળા ઘોડાના રૂપમાં દરિયામાં દાખલ થયો.

(ઉપલી દરિયાવાળી જગ્યા અસલમાં ખારી હોવાથી વેરાન હતી, અને તે આસ્તે આસ્તે દરસાલ વરસાદ પડવાથી સુધરતી અને ઝેહેર વિનાની યાને મીઠી થતી ગઈ, તેનો એ ઈસારો દિસેછે. હવે નીચે વરસાદ પડવાના બનાવનું જે અલંકારીક વર્ણન છે કે એક હાથ ઉપર વરસાદ ઉપરના મવકકલ તીર અને બીજા હાથ ઉપર સુકાશ અને ગરમીના દેવ અપોશ વચ્ચે ગોયા લડાઇ ચાલેછે, તે લડાઈનું અલંકારીક વર્ણન તીશ્યષ્ટ ૨૦–૩૦ પરથી લીધેલું છે.

૩. પછી અપઓશ દેવ ગોળ ખરીવાળા કાળા ઘોડાના રૂપમાં સામે આવ્યો. તેનાથી તીશ્તર એક ફરસંગ દૂર હોડી ગયો. ગભરાટને લીધે તેણે (પોતાને અથવા ઘોડાને) દોડાવ્યો. તીશ્તરે ઓહરમજદ પાસેથી કૂતેહ માગી અને ઓહરમજદે કૌવત અને જોર આપ્યું. કારણ કે કહેલું છે કે તીશ્તરે તેજ વખતે દસ નર ઘોડા, દસ નર ઊંટ, અને દસ નર ગોધા, દસ પહાડ, અને દસ નદીનાં જેટલું જોર બહાર પાડ્યું*. તેનાથી અપઓશ દેવ તેના જોરથી ગભરાઇ જઇ† એક ફરસંગ દૂર નાઠો, એટલા માટે, એ સબબને લીધે, 'તેશતરના જોર સાથેનો તીર' એમ લોકો બોલેછે. (એટલે એક ઘણો સરસ ફેકાયલો તીર માટે બોલવું હોયછે તો 'તીશ્તર યજદના કૌવતથી ફેકાયલો તીર,' એમ કહેવત તરીકે બોલાય છે.)

૪. સેવટે (તીશ્તર) એક બરનીના કદના વાદળ રૂપે દરિયામાંથી તે કામ માટે (એટલે અપોશ દેવને આજેજ કરવા માટે), એમ કહેછે કે, પાણી બાહાર લાવ્યો,‡ અને ઘણી અજબ રીતે ગોધાના માથાના અને માણસના માથાનાં જેટલાં, અને મુઠી જેટલાં મોટાં અને હાથ જેટલાં મોટાં, જેમ મોટાં તેમ વળી નાનાં ટીપામાં તેણે વરસાદ વરસાવ્યો.

---

(૨૦) અવ. [illegible] સં. કુમ્ભ ફા. [illegible] એટલે (કુંભારનું) માટીનું વાસણ, બરણી. પુસ્તી એને એક તકાવતનું માપ ગણેછે.

(૨૧) કદાચ અરબી [illegible] એટલે, 'આગેવાની લેનાર, પછી આવું.' અથવા 'વેહતું' અર્થ પણ થાય. જુઓ પાનું ૩૦ નોટ ૬ "હાથ જેટલા વેહતાં". * સરખાવો તીરયશ્તનો એને મલતો ફકરો રૂપ. [illegible]

† અથવા તેના જોરથી થાકી જઈ. ફા. [illegible]

‡ પુસ્તી અર્થ કરેછે, 'કે ત્યાર પછી જોર માર્યે દરિયાથી દૂર એક ખુબ્બમુખી (તીશ્તરે અપોશ દેવને હાંકી કાઢ્યો) એ કામ માટે કહેછે કે તે (તીશ્તર) પાણી લાવ્યો."

૫. દયન જક વારાન કેર્દારીએ અસ્પનજરગાક અપવશ શએદા કાખ્શીત હુમંદ વ આતશ વાજ્શત ગદ દયન સાતુન્ત વ અસ્પનજરગાક મિન જક ગદ મણીતુનશનીએ ગેરાનતુમ કાલા કર્દ ચેગુન કુનચ પવન જક અર્દમ પવન વારાન કેરદારીએ દરાનાએ વ રએાચાક પએતાક.

૬. અવશ દેહુ તેલીઆ વ યુમ પવન જક આઈનીને વારાન કર્દ વ જક વિશ વ જહુરે ખરફસ્તારાન દયન જમીક યેહવુન્ત હુમાક દયન જક મય બરા ગેામીખ્ત વ જક મય શુર બરા યેહવુન્ત મેમન દયન જમીક બરા માન્દ મિન જક તોખ્મે ખરફસ્તારાન હુમાએ હુમણેાકસેન્દ.

૭. આખેર વાત જક મય પવન હુમ આઈનીને વદ બુન્દગીએ એ સે યુમ પવન કાસ્તે કાસ્તે એ જમીક લખ્વાર દાશત વ તર્તા જરેહે મસ બીશતેા સે જરેહે કસ અજશ યેહવુન્ત. દેા ચશ્મે એ જરેહ અજશ પએતાક યેહવુન્ત હુમંદ અએાક ચએચસ્ત વર વ અએાક સેાવુખર મુનશાન ખાનાન વલ ચશ્મે એ જરેહ પતવસ્ત ઈકવીમુનેત. અવશ વલ કાસ્તે અપાખ્તર દેા રૂદ બરા તાજ્શત અએાક વલ ખેારાસાન અએાક વલ મુરવરાન વજવુન્ત હુમંદ અએત અરંગ રૂદ વ વેહ રૂદ ચેગુન ઈમિલ્લુનેત આઈગ પવન જક અન્યુરેત જહાક હન્દ એાહરમજ્દ દેા મય તચેત ફરાજ કેશ. જક કાલા દેા રૂદ પવન સરે જમીક બરા ગર્દેન્દ વ જરેહ ફરાહેાકન્ત લખ્વાર વલ આવ દયન ગેામીજેત.

૮. અમત જક દેા રૂદ બરા તચેત મિન હુમ બુન ખાનાત વલ વલમનશાન હશત દેહુ રૂદે નાવતાક બરા તચેત વ આખેર અવારીક મય હા મિન જક નાવુતાક બરા તચેત હુમંદ વલમનશાન હુમાક લખ્વાર વલ અરવન્દ રૂદ વ શપીર રૂદ રીજેન્દ મુનશાન ખ્વાપરદારીએ ગેહાન મિનશ.

---

(૧) વંદીદાદનો ‘વરુગ્રઘ્ન’ દેવ જે વાજ્શત એટલે વીજળી, જે વરસાદના કામને મદદ કરેછે. તેના આડે આવિછે. ફા. ‘બહ્રામ’ હમકારાની આફ્રીનનો ‘બહ્રામ’

(૨) ફા. બમ્બેઈ કજી એા કરવો. (૩) અવ. ‘વરેથ્રઘ્ન યુરજ. સં. વદા.

(૪) એરેબીક ‘ઝ’ કલો, પોકાર. (૫) ‘ઝાઈ’ એટલે પોકાર કરવો. ફા. ‘બાઝ’

(૬) ‘રએાદાક’નો બીજી રીતે વચાએલો દખિલો છે. પહેલવીના ‘ચ’ અવરતાના ‘વદ’ સ્ને મળતો છે. ધાતુ ‘અવ’ સં. રુદ્ = L. rudere = રડવું.

(૭) ‘નામ’ ફા. બમ્બેઈ એ શબ્દના ઘણાક અર્થ થાયછે જેમ કે ‘જાહેર પડવું; એકઠું થવું’ મરી જવું.’ ડા. ઉવેસ્ટ ‘એકઠું થવું’ લેછે. ડા. પુરતી ‘મરી જવું’ લેછે.

(૮) અવ. ‘અઝ’ સં. થા ફા. ‘ઝરેા.

(૯) ‘નદ’ ફા. બમ્બેઈ to flow. તે ઉપરથી, ‘નાના ઝરા.’

૫. તે વરસાદ ઉત્પન્ન થવાના કામમાં અસ્પનજરગાઇ (અને) અપઓશ દેવ સામે થયા, અને આતશ વાજ્રસ્ત ગુરજ ફેરવતો હતો, અને અસ્પનજરગાઇ તે ગુરજનો માર ખાવાથી ઘણો મોહોટે બુમ મારતો હતો, જે પ્રમાણે કે હાલમાં પણ વરસાદ ઉત્પન્ન કરવાના કામ (સામે)ના જઘડામાં બુમ અને પોકાર જાહેર છે.

(વરસાદ સાથે જે ગગડાટ અને વીજળીના તોફાન થાય છે તેનો એ ઇસારો છે. તેમાં એક હાથ ઉપર તીરતર અને વાજ્રસ્ત (હવાની વીજળી) અને બીજા હાથ ઉપર અપઓશ (ગરમી) અને સ્પેનજગર દેવ વચ્ચેની ગોથા લડાઈ થાયછે. ગગડાટનો અવાજ તે પાછલા દેવનો પોકાર છે.)

૬. તેણે (તીશતરે) એ પ્રમાણે દસ રાત અને દાહડા સુધી વરસાદ ઉત્પન્ન કર્યા, અને અરફ્રસ્તરેસ્નું તે વિષ અને જેહેર, કે જે જમીનમાં હતું, તે સઘળું તે પાણીમાં મળી ગયું, અને તે પાણી ખારૂં થયું, કારણ કે જમીનની અંદર (તે બીજાં), કે જે તે અરફ્રસ્તરોના તોખમથી હમેશા માલમ પડેછે, તે રહી ગયલાં હતાં.

૭. ત્યારપછી પવને, તે પાણીને, તેજ રીતે, ત્રણ દહાડાની સેવટે, જમીનની બાજુ બાજુએ અટકાવી રાખ્યું અને તેથી ત્રણ મોટા દરિયા (અને) તેવીસ નાના દરિયા ઉત્પન્ન થયા. (વળી) દરિયાના (પાણીના) બે ચશ્મા તેથી ઉત્પન્ન થયા, એક ચઝ્મચરત સરોવર, અને બીજો સોવબર, જેના ઝરાઓ દરિયાના ચશ્મા સાથે જોડાયલા છે. અને તેની ઉત્તર બાજુએ બે નદીઓ વહેતી હતી, એક પુર્વ ભણી અને (બીજી) એક પશ્ચિમ ભણી જતી હતી. અરંગ નદી અને વેહે નદી (નામની એ બે નદીઓ) હતી. જેમ કહેવામાં આવ્યું છે તેમ, ઓ ઓહરૂમજ્દ! એ બે નદીઓ આંગળાં જેટલા ઝરામાંથી બુલંદ તરીકાની વહેછે. (એટલે આંગળાં જેટલા નાના ઝરામાંથી શરૂ થઈ તેનો બુલંદ પ્રવાહ બન્યોછે.) તે બેઉ નદીઓ દુનિયાના છેડાસુધી ફરી વળેછે અને પાછી ફરાહોકન્ત દરિયાના પાણીને મળી જાયછે.

૮. જ્યારે તે બે નદીઓ વહેછે ત્યારે તેઓનાજ મુળ ઝરાઓમાંથી વહાણ ચાલી શકે તેવી ૧૮ નદીઓ તેઓ તરફ વહેછે અને સેવટે તે વહાણ ચાલી શકે તેવા પાણીમાંથી બીજી નદીઓ વહેછે. તે સઘળીઓ પાછી અરવન્દ નદી અને શપીર નદી તરફ વેહેછે કે જેઓથી દુનિયાની આબાદી (થાયછે.)

---

(૧૦) અહીં 'વેહેરૂદ'નાં 'વેહ' શબ્દને બદલે તેનો સમઠીક ઇમલો 'રાગર' વાપર્યો છે. તેથી 'વેહેરૂદ' ને માટેજ બોલવાનો મતલબ છે.

(૧૧) ન્યૂ અવ. બોર્ડ્સ દા ગ્રેટ બેર.

બાબ ૮.

મદમ અર્દબ ઈ ગનાકમીનોએ લેવતમન જમીક કર્દ.

૧. ચેગુન ગનાક મીનોએ દયન કોબારેસ્ત જમીક બરા ચીનીદ જક યુહરે કુરૂ દયન જમીક યેહવુન્ત ઈકલીમુનેત. કૂર્દુમ અલબોર્જ કુરૂ બાખ્ત આખેર અવારીક કુકુલાનીહા એ મીઆને જમીક મેમન ચેગુન અલબોર્જ કૂરાજ વખ્શીદ હુરવેસ્પ કુરૂ વલ રોબરને ઈકલીમુનેત હુમંદ મેમન હુમાક મીન રીશ્કે અલબોર્જ કૂરાજ વખ્શીદ હુમંદ. પવન જક જમાન મિન જમીક મદમ સાતુન્ત હુમંદ દરખ્ત હુમાનાક મુન વદ વલ અપ રખ્ષાક વલ અજ્જર રૂસ્ત અવુશાન રીશ્ક અચેાક દયન દુદ અવીન બરા વદાર્દ પવન હમે યુનદેરનીએ બરા વીનાર્દ હુમંદ.

૨. આખેર મિન જક જમીક પવન જક શેગુકૃત ચીનીદન ઈમદલુનેત આર્ઝુ કુરૂ બરા અન્દે જમીકાન વદર્ગે મયાન દયન કુકુલા રીશ્કે કુકુલા અજ્જર અજ્પર બરા શેદ્ કુનન્દ આર્ઝુ પ્રતશ દયન તાજેન્દ અવીન ચેગુન રીશ્કે દરખ્તાન દયન જમીક પદીરેન્દ આલ-ગોશીદે એ યુન દયન રગે મર્દુમાન યુન જ્વુર વલ હમાક તન યકબનન્દ.

૩. પવન હમે જવીદ મિન અલબુર્જ પવન હસ્તદેહ શન્ત હુમાક બરા કુરૂ મિન જમીક મદમ રસ્ત હુમંદ, યુન પરહીખ્તશને યુદે અનશુતાઆત મિનશ.

બાબ ૯.

૧ અર્દબ લેવતમન ઓવેર કર્દ જક યુન ખોશક બરા યેહવુન્ત અમોરદદ અમશારપેદ ચેગુનીએ ઓવેર નેકુશમન જક ઓવેર ખોર્દ કાસ્ત લેવતમન મય તીશતર ઈનસ્યુન્ત

---

(૧) [illegible] ફા. [illegible] to pluck, to swallow. અરબ કરવું. ખાટવું. અથવા ફા. [illegible] to [illegible], pluck ફા. ઉપરથી 'જુનદીદ' વાંચી તેને 'જુનદીદ'ના કૈરલાયલો ગમલો લેખે અને તેને 'જુન ચીદ'ના પીછે આકાર ગણે છે. જેનો અર્થ 'હોલવું' થાયછે. બેઉ રીતે લેતાં મતલબ એકજ જાયછે.

(૨) ફા. [illegible] રમવું તે પરથી અર્થ 'એકદમ બહાર આવવું.'

(૩) અથવા 'કુહાતરામ' એટલે પહોડાની જગ્યા.

(૪) ફા. [illegible] ઝાડનું મૂળ.

(૫) આ ફકરાનાં અલબુર્જને મારે જે કોઈછે તે સાથે જગ્યાદ યઝતનો ફકરો ૧ લો સરખાવો. [illegible]

(૬) ફા. [illegible] કોનારો.

(૭) એનો મજદર પતીરફતન ફા. [illegible] લેનો અર્થ લેમ 'કબુલ કરવું' તેમ 'લબાવવું, દાખલ થવું' પણ થાયછે.

(૮) એ શબ્દ માટે જુઓ બાબ ૬. નોટ ૭.

(૯) 'પવન હમ' એનો પાજંદ ગમલો [illegible] છે. પુરૂષી પણ એને મળતોજ અર્થ આપેછે.

(૧૦) એ નાકલ એ ગમલો ૧૬ આપેછે તે પુરતીનાં 'મિન'ને બદલે દુરસ્ત દિસેછે.

બાબ ૮.

ગનામીનોએ જે ઝગડો જમીન સાથે કર્યો હતો તે બાબત ઉપર.

૧. જ્યારે ગનામીનો ધસી આવ્યો, ત્યારે જમીન ફાટી ગઈ (અથવા જમીનમાં સુરાખ પડ્યો) અને પહાડોનું ગોહર (અથવા મૂળ) જમીનમાં ઉત્પન્ન થયું. પહેલાં અલબુર્જ પહાડ ઉભો થયો અને પછી પૃથ્વીની અંધવચના બીજા પહાડોની હારો (ઉભી થઈ), કારણ કે જ્યારે અલબુર્જ પહાડ બહાર ઉગી નિકળ્યો ત્યારે, સઘળા પહાડો હીંલચાલમાં પડ્યા, કારણ કે સઘળા (પહાડો) અલબુર્જના મૂળમાંથી ઉગી નિકળ્યા છે. તે વખતે તેઓ જમીનમાંથી, જેમ એક ઝાડ, કે જે વાદળાની ટોંચ સુધી અને (જમીનના) છેક નીચલા ભાગ સુધી, ઉગ્યું હોય, તેમ ઉપર નિકળી આવ્યા, અને તેઓનાં મૂળ એક બીજાની અંદર એ પ્રમાણે પસાર થયાં અને તેઓ (સઘળા) એ પ્રમાણે મૂળમાં સાથે ગોઠવાઈ ગયા.

૨. પછી તે જમીન માટે, (જમીનની) તે અજબ ફાટ (અથવા ધુજારી) માટે કહેછે કે એક મોહોટો પહાડ જમીનોનો (જેડી તાબ્બનાર) ગાંઠ છે. પહાડોની અંદર પાણીના માર્ગો, નીચે પહાડોનાં મૂળો(માં છે). (તે માર્ગો જમીનના) ઊપલા ભાગોને તજ્જ દેછે, કે તેથી તેઓ અંદર વહે, જે પ્રમાણે કે ઝાડોનાં મૂળ જમીનના અંદર પસાર થાયછે, જે પ્રમાણે કે માણસોની રગમાં લોહી (વહેછે) કે જે આખા શરીરને જોર આપેછે.

૩. સામટી રીતે અલબુર્જ સિવાય બીજા સઘળા પહાડો, ૧૮ વર્ષમાં જમીનમાંથી ઉપર ઊગી નિકળ્યા, જેઓથી માણસોને (દુઃખોનું) ટાળવું (અને) ફાયદા (થયા).

બાબ ૯.

૧. (આહરેમને) ઝાડપાનો સાથે ઝગડો કર્યો તે (તે હતો કે) જ્યારે તેઓ સુકઈ ગયાં.† અમરદાદ અમશારસ્પંદે, ઝાડપાનોની જાત પોતાની (હોવાને લીધે એટલે પોતે તે ઉપર

---

(૧૧) અરે. દમિલો 'પરહીજગારને' એનો મજદર

બરા ગેામીખ્ત વ તીશ્તર જક આવ પવન હુમાક જમીક બરા વારાનીદ. પવન હુમાક જમીક ઓવૅર બરા ફરત ચેગુન મુઈ દયન રોયશ્મને મર્દુમાન. હેહ હુન્દર મિનશ અયેાક સર્દે માદેવર ફરાજ વખ્શીદ હુમંદ પવન લખ્વાર યખ્સુનશ્નીઅ એ હેહ હુન્દર સર્દે વીમારીખ્ય ઈ ગ્નાકમીનેાએ વલ દામાન ફરાજ કરીનીદ. મિન જક હેહ હુન્દર યક સદેા બીસ્ત હુન્દર સર્દે ઓવૅરાન ફરાજ વખ્શીદ હુમંદ. મિન જક હુમ તેાખ્મે ઓવૅરાન વને હુરવેસ્પ તેાખ્મે ફરાજ દાદ, દયન જરેહ ફરાહેાકન્ત મદમ રોશ્ત, મુન હુમાક સર્દે એ ઓવૅરાન તેાખ્મે મીનશ હુમાએ વખ્શીદ, વ નજ્દીક વલ જક વને હુરવેસ્પ તેાખ્મક ગેાકર્દ દરખ્ત બરા યહમુન્ત પવન લખ્વાર યખ્સુનશ્નીઅએ જમીને દુશ્પદ. પુર પરહીખ્તશ્નીખ્ય ગેહાન મિનશ યેહવુન્ત.

બાબ ૧૦.

મદમ અર્દખ લેવત્મન તેારા અયેાક દાત કર્દ.

૧. ચેગુન ફરાજ વદર્દ ઓવૅર ચીહરદ રાએ મિનશ્ન અનદામે તેારા પન્ન વગંસર્દે ગેાતીક દવાજ્દેહ સર્દે ઓવૅરે બએશાજ મિન જમીક ફરાજ વખ્શીદ. અવ્રશાન રોશનીવ વ્નુર જક તેાખ્મીએ તેારા બુદ. વલ બીના પાયાક અવરપાર્દ જક તેાખ્મે. પવન રોશનીએ માહ બરા પાલુદ, પવન હુમાક ગુને બરા વીરાયસ્ત, વ જન દયન તન કર્દ. મિન તમમન દેા તેારા અયેાક જકર વ અયેાક વકદ વ આખ્ેર મિન કેાલા સર્દેહ દેા સદ હફ્તાદ વ દેા સર્દે પવન જમીક ફરાજ પએતાક યેહવુન્ત હુમંદ. મેાવીન માનેસ્ત પવન અન્દરવાએ વ માહીક પવન મય જ્વશનીખ્ય.

બાબ ૧૧.

મદમ ચેગુનીખ્ય એ જમીક.

૧. પવન દીન ઈમિદ્લુનેત આઈગ જમીક સી ઓ સે સર્દે. જક યુમ અમત તીશ્તર વારાન કર્દ, અમતશ જરેહ મિનશ યેહવુન્ત હુમંદ, હુમાક જ્નાક નીમ મય ગીરફ્ત,

(૧) પુસ્તીમાં એ શબ્દ પછી 'ન' છે તેની અગત નથી. બીજી નકલમાં તે નથી.

(૨) મીનેાખિરદમાં એ શબ્દ આવેછે ત્યાં સંસ્કૃતમાં નર્યોસંગ એ શબ્દ માટે મુખ્યતય શબ્દ વાપરે છે. કેાઈ એને 'મદિનર' અથવા 'માદિનર' વાંચી 'નરમાદાનાં ઝાડેા' અર્થ કરેછે. કેાઈ નકલમાં ફા. માં એ માટે અર્થ કરેછે.

(૩) ફા. [illegible] (૪) ફા. એક કદરૂપું હાડકું.

(૫) અવ. [illegible] ફા. ત્રણ તેાખ્મ. (૬) અવ. [illegible] ફા. ગાયોનો ભાગ, સાંધો.

અવક્ષલ હોવાને લીધે) તે ઝાડપાનોનો ઝીણો ઝીણો ભુકો કર્યો, અને (જે) પાણીને તીશ્તરે ઉત્પન્ન કર્યું હતું તે સાથે તેને ભેળી નાખ્યો અને તીશ્તરે તે પાણીને સઘળી જમીનપર વરસાવ્યું. (તેથી) સઘળી જમીન ઉપર ઝાડપાનો, જેમ માણસોના માથા ઉપર બાલ (ઊગે), તેમ ઊગી નિકળ્યાં. (એટલે ઝાડોનાં બીજો પાણી સાથ ભેળાઈ જઈ જ્યાં તે પાણી ગયું ત્યાં ઝાડો ઊગી નિકળ્યાં). તે (ઝાડપાનો)માંથી એક મુખ્ય જાતનાં ૧૦૦૦૦ (ઝાડો), ૧૦૦૦૦ જાતની બિમારી, જે ગનામીનોએ પેદાયશમાં ઉત્પન્ન કરી હતી, તે દૂર કરવા માટે ઊગી નિકળ્યાં. તે ૧૦૦૦૦ માંથી ૧૨૦૦૦૦ જાતનાં ઝાડો ઊગી નિકળ્યાં. તે ઝાડોનાં તેજ બીજમાંથી હરવેસ્પ તોખમ (એટલે સઘળાં બીજોનું) ઝાડ પેદા કરવામાં આવ્યું, અને તે ફરાહોકન્ત દરિયામાં ઊગી નિકળ્યું, જેમાંથી સઘળી જાતનાં ઝાડોનાં બી ઊગી નિકળ્યાં, અને હરવેસ્પ તોખમનાં તે ઝાડની આગળ, ગોકર્ન દરખ્તને કહરૂપા બુદ્ધાપાને દૂર રાખવાને માટે ઉત્પન્ન કરવામાં આવ્યું. દુનિયાનું (દરદોથી) પુરતી રીતે પરહેજ રેહેવું એથી થયું હતું.

બાબ ૧૦.

(ગનામીનાએ) ગાવ્યાદાદ સાથે જે લડાઈ કીધી તે બાબત પર.

૧. જ્યારે (પેહેલા ઉત્પન્ન કરેલો ગોધો અથવા ગાવ્યોદાદ) ગુજર પામ્યો (ત્યારે), તે ગોધાના બુદ્ધ શરીરના ભાગોમાં ઝાડપાનનું બીજ હોવાને લીધે જમીનમાંથી ૫૫ જાતનાં અનાજે અને ૧૨ જાતનાં દવાઈનાં ઝાડો ઉગી નિકળ્યાં. તેઓની રોશની અને જોર તે ગોધાના તોખમ (ને લીધે) હતાં. તે બીજ માહ પાયા (આસમાન) ને સોંપવામાં આવ્યું. ચંદ્રની રોશનીથી તે સ્વચ્છ થયું, સઘળી રીતે સીગાર પામ્યું અને તનમાં જાન ઉત્પન્ન કર્યો. તેમાંથી બે ગાવ, એક નર અને એક માદા, અને સેવટે દરેક જાતમાંથી બસો ને બોતેર જાત જમીનપર જાહેર થઈ. પક્ષીઓનું રેહેવું વાતાવરણમાં અને માછલીઓનું રેહેવું પાણીમાં (થયું).

બાબ ૧૧.

જમીનની હાલતની બાબતમાં.

૧ દીનમાં કહેલું છે કે જમીનની ૩૩ જાત છે. તે કહાડે, કે જ્યારે તીશ્તરે વરસાદ વરસાવ્યો, અને જ્યારે તેમાંથી દરિયા ઉત્પન્ન થયા, ત્યારે, તમામ જમીન

(૭) અવ. અહ્રીમન ફા. કઝ્ઝ. (૮) ફા. ગોકર્ન અવ. ગોજ અને ૯ 'એટલે ધસવું, ચોળવું' તે પરથી 'આજુ બાજુથી ઘસવું અથવા ચોળવું, એટલે સાફ કરવું.'

(૯) અરબી ફરંડ નર.

(૧૦) ફા. કઝ્ઝ માદા.

પવન હુકૂત પારે બરા એહવુન્ત. પારે હુના ચંદ નીમે મીઆને શશ પારે. પએરામુન જક શશ પારે ચન્દ ખ્વનીરસ. અવશ કેશ્વર શમ ખનખૂતુનાત વ કશ કશ બરા એહવુન્ત એગુન પારે હુના. પવન કાસ્તે ખોરાસ્તાન સવેહ કેશ્વર, ખુરવરાન અર્જીહ કેશ્વર દો પારે. પવન કાસ્તે નીમરૂજ ફૂદદફૂશ વિદદફૂશ કેશ્વર, દો પારે. પવન કાસ્તે અપાખ્તર વોરૂબરેશ્ત વોરૂજરેશ્ત કેશ્વર દો પારે.(૧) જકે મીઆન ખ્વનીરસ.

૨. વ ખ્વનીરસ જરેહ યખ્સુનેત મેમન બાહરી મિન જક જરેહ ફરાહોકન્ત પએરામુને બરા ગશ્ત. વોરૂબરેશ્ત વોરૂજરેશ્ત કુરૈ યુલંદ બરા રોશ્ત આઈગશ વદ મિન કેશ્વર વલ કેશ્વર લા તોબાન વજલુન્ત. વ મિન દેનૂમેન હુકૂત કેશ્વર હુમાક નીઓકીઅ દયન ખ્વનીરસ વીશ દાદ, વ ગનાકમીનોએચ વલ ખ્વનીરસ વીશ કરીનીદ જદારીઅ(૨) રાએ કરઅશ અવશ બદીનુન્ત. મેમન કયાન વ વીરાન દયન ખ્વનીરસ યહુયુન્ત, વ દીને શપીર મજદયસ્નાન પવન ખ્વનીરસ દાદ, વ આખેર વલ અવારીક કેશ્વર ઈદ્રુન્ત. રોશીઓસ દયન ખ્વનીરસ જરહુનાત, યુન ગનાકમીનોએ અકાર વાદુનેત વ રસ્તાખેજ તનેપસીન વાદુનેત.

બાબ ૧૨.

મદમ એગુનીઅ એ કુફ્રાન.

૧. ઈમિલ્લુનેત પવન દીન આઈગ કૂદુમે કુફ્ર ફરાજ ઇસ્ત હુમંદ પવન હુસ્તઈક શન્ત. અલયુર્જ વલ યુન્દગીઅ હુસ્તયદ શન્ત હુમાક ઇસ્ત. દો સદ શન્ત વલ સેતર પાયાક વ દો સદ શન્ત વલ માહા પાયાક, વ દો સદ શન્ત વલ ખુર્શીદ પાયાક, વ દો સદ શન્ત બલ અસર રોશન. એગુન અવારીક કુફ્રાન મિન અલયુર્જ ઇસ્ત હુમંદ પવન મર્દ દો હજાર દો સદ એહલ ચહાર. કુફ્ર અએત હુગરે યુલંદ, તીરકે અલયુર્જ, એકાતે દાદતીક, વ અબ્દુર પુરસ

---

(૧) આ 'કેશ્વર દો પારે' શબ્દો કોઇપણ નકલમાં નથી. પાજંદ નકલમાં પણ એ નથી. ડા. ઉવેસ્ટની નકલમાં નથી.

(૨) કોઇપણ નકલમાં એ દમિલો શબ્દ છે, જે ડા. ઉવેસ્ટ "સરીહ" વાંચી "સર" ઉપરથી 'સરદારી, પ્રધાનપ' અર્થ કરેછે. પણ પાજંદ નકલપ્રમાણે તે જપનારાઓ એ શબ્દને "સેલીઆ" વાંચી 'બદી' અર્થ કરેછે. એ બેઉ રીતે વાંચતા પણ અર્થ ઘટેછે. જદારીઅ દમિલો અહીં દુરસ્ત દિસેછે, કારણ કે રોશનીનો અને આહરેમનની પેદાશો એકમેકને મારવા મથે છે. એમ ઘણાક આપણને ખાને કેહાણે પણ મલેછે, તેમજ આગીને હુકૂત અમેશાસંદમાં, જ્યાં સાતે અમેશાસંદોની પેદાશને ગણત્રી ૯૦ આહરેમનની પેદાશને મારવા માટે પેદા કરેલી જણાવી છે. એ આગીનની સહાયતામાંજ આહરેમનને મોહતાલાની પેદાશને નુકસાન કરવા માટે દેવોને પેદા કરતો જણાવ્યો છે.

દુસ્તૂર યુનદે ખુર્દાવેસ્તા : ભાષાન્તર અને ટીકા : ૨૦૨

અડધો અડધ પાણીમાં ગીરફ્તાર થઈ હતી, અને તેના સાત ભાગો થયા હતા. તે ભાગો એ પ્રમાણેના, કે (જમીનવાળો) અડધો ભાગ ૬ ભાગોની વચ્ચે આવેલો હતો. તેઓની આજુબાજુ, તે ૬ ભાગોના જેટલો ખનીરથ (નો મુલક આવેલો હતો). તે (ભાગો) ને કેશ્વર નામ આપેલું છે, અને (તેઓ એક બીજાની) બાજુબાજુએ આવ્યા છે, જેમકે (એ) ભાગો એ પ્રમાણે (છે). પુર્વબાજુએ સવેહ કેશ્વર, અને પશ્ચિમ બાજુએ અજીદેહ કેશ્વર (ના) બે ભાગો. દક્ષિણ બાજુએ ફૂર્દદકુશ વીદદકુશ કેશ્વર (ના) બે ભાગો. ઉત્તરની બાજુએ વોઉરૂ બરેશ્ત વોઉરૂ જરેશ્ત કેશ્વર (ના) બે ભાગો. વચ્ચો વચ્ચમાંનો ખનીરથ.

૨. અને ખનીરથે દરિયો પકડેલો છે (એટલે તેની એક બાજુએ દરિયો આવેલો છે), કારણ કે પેલા ફ્રારોહકન્ત દરિયાનો એક ભાગ તેની આસપાસ ફરી વળેલો છે. વોરૂબરેશ્ત વોરૂજરેશ્ત (આગળ) એક મોટો પહાડ ઊગી નિકળ્યો છે, કે તેથી એક કેશ્વરથી બીજ કેશ્વર જવાઈ શકાય નહીં. અને એ સાત મુલકો કરતાં ખનીરથમાં સઘળી નેકી વધારે ઉત્પન્ન કરેલી છે, અને વળી આહરેમને પણ ખનીરથમાં જેવું કાંઈ (નેક) જોયું તેને નુકસાન કરવા માટે, ઘણું (જૂર) ઉત્પન્ન કર્યું છે. કારણકે કેઆનીઓ અને શરવિરોને ખનીરથમાં પેદા કરવામાં આવ્યા હતા, અને ભલી મજદયસ્નની દીન ખનીરથમાં બખશવામાં આવી હતી, અને સેવટે (ત્યાંથી) બીજા મુલકોમાં લઈ જવામાં આવી હતી. સોશીઆસ, જે ગનામીનોને વગર કામનો કરશે અને રસ્તાખેજ તનપસીન ઉત્પન્ન કરશે તે ખનીરથમાં જન્મશે.

બાબ ૧૨.

પહાડોની પ્રકૃતિની બાબતપર.

૧. દીનમાં કહેલું છે કે પેહલા ૧૮ વર્ષમાં પહાડો ઊગી નિકળ્યા છે. અલબુર્જ* ૮૦૦ વર્ષની આખેરી સુધી વધ્યા કીધો હતો. ૨૦૦ વર્ષમાં સેતરપાયાક (બેહેશ્તના આસમાન) સુધી, અને ૨૦૦ વર્ષમાં માહ પાયાક સુધી, અને ૨૦૦ વર્ષમાં ખુર્શીદ પાયાક સુધી, અને ૨૦૦ વર્ષમાં અસર રોશની (વાળા બેહેશ્તના આસમાન) સુધી (તે ઊંચે વધ્યા કીધો હતો.) અને અલબુર્જીમાંથી બીજા પહાડો, સંખ્યામાં ૨૨૪૪, ઉત્પન્ન થયા છે. તે પહાડો (નીચે

* સઘળા પહાડો ૧૮ વર્ષમાં ઊગી નિકળ્યા છે, તે બાબે જુઓ બાબ ૮ ફ. ૫. જમ્માદયશ્તમાં પણ કહેછે કે પહેલો પહાડ અલબુર્જ છે. અવસ્તાનો હરા બરેજતી તે એ અલબુર્જ પહાડ છે. પણ તે હાલના અલબુર્જ માટેજ વપરાતો નથી. પણ તે પશ્ચિમ એસિઆના માઉનિશ્ચો, પૂર્વે હિંદકુશ અને હિમાલય સુધીની આખી હારને માટે વપરાયલો છે. જુઓ મારી અવસ્તાની ચોપડી.

વ આસીનદુમ કુફ્ર, કુફ્રે હરપાર્સીન યુન કુફ્રે પાર્સે ઈમલ્લુન્દ, કુફ્રે જરિદ્રચ યુન અચ્ચેત કુફ્રે માનુશ, કુફ્રે અઇરચ, કુફ્રે કાફ્ર, કુફ્રે વાદગીસ, કુફ્રે હુશ દાશ્તાર, કુફ્રે અર્જીરયુમ, કુફ્રે રોશન હુમંદ, કુફ્રે પદશખ્વારગર યુન મહીસ્ત દયન ખ્વારીહ કુફ્રે ચીન કરીતુન્દ, કુફ્રે રચ્ચેવંદ, કુફ્રે દાસીપીત બકીર, કુફ્રે કબદ શીકફ્ત, કુફ્રે સીહાક યુઈમંદ, કુફ્રે વહ્હુમંદ, કુફ્રે સેપન્દયાદ, કુન્દ્રાસ્પ, કુફ્રે અસ્તનવંદ કુન્દ્રાસ્પ, કુફ્રે સચદહી, કુફ્ર દયન જાદી દયન કન્દજ યુન ઈમલ્લુન્દ આઈગ આસાનીહાહુમંદ વ રામશને દાતાર શપિર, ખુર્દ કુફ્ર.

૨. અયશાન દોગાને ઈમલ્લુનમ અલખુર્જ કુફ્ર પઈરાસુને દેનમન જમીક વલ આસ્માન પતવસ્ત ઈશ્વિમુનેત. (૧) પ તીરકે અલખુર્જ જક યુન સેતર માહા ખુર્શીદ પતશ દયન વજ્લુનેત વ પતશ લખ્વાર યાતુનેત. (૨) હુગરે યુલંદ જક યુન આપોઝે (૩) અર્દવ્યુસુર અબ્જશ કુરૂદ જહેદ હુબ્દર ગબ્રા બાલા. આસીનદુમ કુફ્ર જક યુન મિન ખુનઆહીન (૪) મિન ગોહરે આસ્માન મીઆને જરેહ ફ્રાહોકન્ત અમતશ મય ઈ મિન હુગર પતશ કુરૂદ રીજેદ. ગેકાને દાઈતીક જક ઈ મિઆને ગેહાન સદ ગબ્રા બાલા યુનશ ચીન્વર પુહુર પતશ ઈશ્વિમુનેત. રોબાન પવન જક હ્રુનાક હોમિઆરેન્દ. અલખુર્જ કુફ્ર અર્જીર (૫) ગીવદ (૬) ગેકાની પવત બબા ગે હોરાંખુ યુનશ હુમ્બાર શગેદાઆન દ્વારશિનચ તેમમન વાદુનેન્દ. દેનમનચ ઈમલ્લુનેત આઈગ જવીદ મિન અલખુર્જ હરપાર્સીન (૭) કુફ્ર મસ અચ્ચેત. હરપાર્સીન કુફ્ર કુફ્રે પાર્સે કરીતુન્દ અવશ યુન પવન સીસ્તાન અવશ રોયશમન (૮) પવન ખોજસ્તાન.

---

(૧) અહીં 'પ' દેખાવની રીતિ ભૂલથી દાખલ થયો છે. કદાચ 'વ' નેબદલે ભૂલ થઈ હોય. એ અવસ્તાનો ખંડ છે. આપણે આગળ કહ્યું તેમ એમાંથી first meridian પમાર થતી ગણાતી. અથવા તો એ શબ્દ 'પદીર' લઈએ તો "અલખુર્જની મોકાબિલ તે પહાડ કે જે" એમ અર્થ થાય. એ પણ 'તએર' પહાડનો ઈશારો છે. અહીં અદવિસુરને હુકઈર્યે પહાડમાંથી ૧૦૦૦ માણસ પુર ઉચાઈથી વહેતી જણાવેછે. તે સાથે સરખાવો આંવાયસ્તનો એવોજ ફકરો (ફ. ૬૨) "હુકઈરીમ બરેજો મહમાત જે હચ ફ્રજગયાપતિ અદવિસુર અનાહિત હજંઘરાઈ બરેજત વીરનામ." જુઓ ઈજ. હા. ૬૫ ફ. ૩ આવાંયસ્ત ફ. ૩ ૨૬નેય. ફ. ૨૪. ફ્રરવર્દીન ય. ફ. ૬ દાબિસ્તાને દીની બાબ ૬૨ ફ. ૫.

(૨) અવ. ઉપરીંજ માનેન્દગાન

(૩) એ ઈમિલો પાછળ એક 'ા' કાલતુ છે તેની અગત નથી. અવસ્તાની ઈસ્તેલાહને એમની એમ અહીં લીધેલા દિસે છે.

(૪) લોહીનો પથ્થર, એટલે લાલ અથવા માણુક. ॥ અવ. માઓઝ સં. વસા ફા. ૭૮ અને અવ. ૧૯૯૯ સં. અસ્રાન્ ફા. ૭૮૯૯. કોઈ એનો અર્થ 'તીખું લોહું' કરેછે. (લોહી જેવું લોહું). એમજ લઈએ તો ફા. ૭૮ અને ૭૮. મીનોખ્રદની સંસ્કૃતમાં નર્યોસંગ એજ અર્થ લે છે. કારણ ત્યાં (બા. ૯ ફ. ૭) એ શબ્દ આવેછે તેનું સંસ્કૃત તે તીક્ષ્ણ લોહ આપેછે. મા. ઊ. નકલમાં એ ઈમિલાની જાગે ખોટા ઉચ્ચાર એમજ લખે છે જે દેખાડે છે કે એવો રંગ ભલો ગણાતો.

પ્રમાણે) છે. બુલંદ હુગર, અલબુર્જનો તીરક, ચેકાતે દાઈતીક, અને અર્જુરની હાર, અને આસીનદુમ પહાડ, હરપાસીન પહાડ, જેને પારસનો પહાડ કહેછે, વળી જરીદ પહાડ જે માનુશ પહાડ છે, અઈરચ પહાડ, કાફ પહાડ, વાદગીસ પહાડ, હુશદાશ્તાર પહાડ, અર્જુર બુમ પહાડ, રોશનકુમંદ પહાડ, પદશખ્વારગર પહાડ જે ખ્વારીહ(ના મુલક)માં મોટામાંમોટો (છે અને જેને વળી) ચીન પહાડ કહેછે, રઝેવંદ પહાડ, દાસીપીન બદ્રીર પહાડ, કબદ શીકકુત પહાડ, સીહાક મુઈમંદ પહાડ, વકકુમંદ પહાડ, રોપન્દયાદ પહાડ, કુન્દ્રાસ્પ અસ્તવંદ કુન્દ્રાસ્પ પહાડ, સચદહી પહાડ, કુન્દજમાંનાં તે (પહાડ) માંનો પહાડ કે જે, કહેછે કે આસાની ભર્યો અને ખુશાળી આપનાર ભલોછે. (અને એ વતરેગે બીજા) નાના પહાડો.

૨. તેઓ માટે હું બીજ્વાર (એટલે વિગતે) બોલુંછું. અલબુર્જ પહાડ, આ આસપાસ જમીનની આસમાન તરફ જોડાયલો છે. અલબુર્જનો તીરક તે (છે કે), જેમાંથી સેતરા, ચંદ્ર, અને ખુર્શીદ અંદર પસાર થાયછે અને પાછા આવેછે. બુલંદ હુગર પહાડ તે છે કે, જેની ઊપરથી અર્દવીસુરના પાણી, એક હજાર માણસપુર ઊંચાઈથી, નીચે કુદી પડે છે. આસીનદુમ પહાડ તે કે જે, જ્યારે તેનું પાણી, જે હુગર પહાડમાંથી આવેછે તે તેની ઊપર પડે છે ત્યારે, લાલ અને આસમાનના ગોહર (ના રંગનો બનેલો) છે. અને વોઉરૂકશ દર્યાની વચ્ચે (આવેલો છે). ચેકાત દાઈતીક તે કે જે દુનિયાની વચોવચમાં, સો માણસપુર ઊંચો (આવેલો છે, અને) જેની ઊપર ચીનવદ પુલ આવેલો છે. તે જગ્યાએ (ફરેસતાઓ) રવાનનો શુમાર (એટલે ઈનસાફ) કરે છે. અલબુર્જ પહાડ (ની) અર્જુર (નામની) સાકડી ટોંચ, દોજખના દરવાજા પર આવેલી એક ટોંચ છે, કે જ્યાં હમેશાં દેવો મિજલસ કરેછે. વળી એમ પણ કહે છે કે અલબુર્જ શિવાય હર પાર્સીન પહાડ મોટામાં મોટો છે. હર પાર્સીન પહાડને પારસનો પહાડ કહેછે. તેની શરૂઆત સીસ્તાનમાં છે અને તેનો છેડો ખોજીસ્તાનમાં છે.

---

(૫) અવ. [illegible] સ. પ્રાવા ગરદન. પછી 'સાંકડી ઉંચે આવેલી જગ્યા અથવા ટેકરી.' સરખાવો વ. ૩૬. ૭માં [illegible] (૬) ફા. [illegible] પહાડની ટોંચ.

(૭) દોડવું. એ શબ્દ 'દોબારસ્નીઅ' પણ આવેછે. [illegible] દોડવું અવ. [illegible] સ. દુ=(ખરાબ માણસનું) દોડવું. સરખાવો [illegible] (સદોરા હદીદ્ત ફ. ૪) 'દેવોની સાથે મળવાની જગ્યા અથવા મિજલસ. પંતિતમાં એ દવારિતઅ શબ્દ ફકત 'દોડવા' ને અર્થે આવેછે. જેમકે 'બરૂહને દવારિતઅ' એટલે 'નાશું દોડવું અથવા ફરવું.' (૮) અવ. [illegible] આકીને ફકત અનેશાસપંદનો [illegible]

(૯) અરબી [illegible] માથું અથવા છેડો. જેમ ફા. [illegible] એ બેઠી અર્થે વપરાયછે તેમ એ શબ્દ પણ વપરાયછે.

કુદે માનુશ મસ જક કુદ મુનશ માનુશખેહર પતશ જદ. અવારિક કુદ ફદસ્ત[1] મિન વહુમનશાન ૩સ્ત હુમંદ. ચેગુન ઈમલ્લુનેત આઈગ અકુસારીએ[2] મતા પએરામુને વહુમનશાન સે કુદ વીશીસ્ત[3] ઈક્વિમુનેત. કુદે અઈરિચ પવન મિઆને હુમદાન વદ પ્વારજમ વ મિન કુદે હરપાર્સીન ૩સ્ત ઇક્વિમુનેત. કુદે ચીન મુનશ પવન ખોરાસાન પવન વીમંદે[4] તુર્કસ્તાન વલીચ હરપાર્સીન પતવસ્ત ઇક્વિમુનેત.

કુદે કાફ[5] મિન હમ કુદે હરપાર્સિન ૩સ્ત ઇક્વિમુનેત. કુદે હુશન્દાસ્તાર પવન સીસ્તાન. કુદે અર્જુર[6] જક ઈ પવન કોસ્તે અરૂમ. વ પાદશૂખ્વારગર કુદ જક ઈ પવન તપરિસ્તાન વ ગીલાન જક કોસ્તે. રએવન્દ કુદ પવન ખોરાસાન મુનશ આતરે બુર્ઝીન પતશ નશેસ્ત. અવશ રએવન્દ હુના આઈગ રચેમંદ. વાદગીસ કુદ[7] જક ઈ પવન વાદગીસાન વીમંદ જક કોસ્ત પુરદાર પુરદરખ્ત. બઝીર કુદ જક ઈ ફારસીઆને તુર પવન દરખુસ્તીએ કર્દ. અવશ જક માન અન્દરૂન કર્દ અવશ લેનમન ૩જ[8] શત્રો રામશને પીરૂજ બીવર મતા વ શત્રોસ્તાન મદમ રમીતુન્ત. કુદે કબદ શેકફૂત જક પવન પારસ મિન હમ કુદે હરપાર્સીન.

---

(૧) અવ. ... ત. ગ્રેદ = first, Ger. ferste. (૨) ફા. ... Head stall. લગામનો તે ભાગ કે જે માથાને ફબજામાં રાખેછે. તેપરથી 'હકુમત, ફબજો.' (૩) પુસ્તી પ્રમાણે 'વીશીસ્તન' ફા. ... એટલે 'એકઠું થવું. પાંથરવું.' એ 'વીશીસ્ત' 'શબ્દને' 'વીશ જસ્ત' લઈ 'વીશ'નો અર્થ (ફા. ...) 'ઘણો' કરવો અને 'જસ્તન' એટલે 'પહોંચવું,' એમ લઈ 'મુખ્ય કરી પહોંચી છે,' એમ અર્થ લેવો. 'પાજંદ. બુનદેહેશમાં ... એમજ વાંચ્યુછે.

(૪) અવ. ...

(૫) બીજી નકલો અને પાજંદ કેતાબ પણ બધે 'કફ' આપેછે 'કાફ' નહીં.

(૬) એ આગલો 'અર્જુર' જેને અલબુર્જનો અર્જુર કહ્યો છે તેથી જુદો છે. એને આગળ 'અર્જુરૂમ' કરી ઓળખ્યો છે. 'જમાદયશ્ત' ના બે પહાડો નામે ... અને ... એ બે મળી એ જગેલો દિસેછે, એમ ડા. ઉવેસ્ટ કહેછે.

(૭) જમાદયશ્તનો ... એના લતાને ઝાડપાનથી ભરેલો કહ્યોછે, તે આજે પણ એવો છે. હાલમાં પણ 'બાદગીસ' ને નામે જણાયલો એ મુલક અફગાનીસ્તાનનો ઘણો ફળદ્રૂપ ભાગ ગણાયછે. હેરાતને મધ્ય એશિઆનો 'બાગ અને અનાજની વખાર' (garden and granary) કહેછે તે એ તેની પડોશમાં આવેલા બાદગીસના મુલકને લીધેછે.

(૮) પુસ્તી 'રામન ૩જ' વાંચી એને વિરોધ નામ ગણી અર્થ કરેછે કે "તેણે (અફ્રાસીઆબે) રામન ૩જ નામનું ખુરાલી અને કૃતેહનું રોહેર અને ૧૦૦૦૦ ગામો અને રોહેરો સ્થાપ્યાં." ડા. ઉવેસ્ટ 'શત્રો રામશને' એક રાખ્સનું નામ લેછે તે દુરસ્ત દિસેછે. પાજંદ નકલોમાં 'લેનમન ૩જ'ને બદલે ... 'ખમિરોજ' આપે છે તેમાં 'બીમ'ને ઉવેસ્ટ 'બીમ' 'જમરોદ' લેછે તે ભૂલ દિસેછે. એ ... તે ફા. ... "આજના વખતમાં" ને બદલે દિસેછે.

મીનોચેહર જનમ્યો હતો.* બીજા પહાડો મુખ્ય કરીને તેઓમાંથી ઊગ્યા હતા. જેમકે કહે છે કે (સઘળા) મુલકોની હકુમત એ ત્રણ પહાડોની આજુબાજુ પથરાયલી છે. (એનો અર્થ એવો દિસેછે કે એ ત્રણ પહાડો નામે અલબુર્જ, હરપારસેન અને માનુશની આસપાસના મુલકોમાં મુખ્ય કરીને ઈરાનનું રાજ્ય ફેલાયલું છે. એ પહાડની આસપાસના મુલકોની સત્તા સઘળા મુલકો ઊપર પથરાઈ હતી. તેજ પ્રમાણે સઘળા પહાડો પણ એજ પહાડોની શાખા જેવા હતા). અર્ઇરિચ પહાડ હમદાનથી બારજમ સુધીની વચમાં આવેલો છે અને હરપાર્સીન પહાડમાંથી ઊગી નિકળ્યો છે. ચીન પહાડ, જે બોરાસાનમાં તુર્કિસ્તાનની સરહદમાં (આવ્યો છે) તે પણ હરપાર્સીન સુધી જોડાયલો છે. કાફનો પહાડ પણ તેજ હરપાર્સીન પહાડમાંથી ઊગી નિકળ્યો છે. હુશદાશ્તાર † પહાડ સીસ્તાનમાં છે. અર્ન્દુર પહાડ તે (છે) કે જે અરૂમની તરફ આવેલો છે. અને પાદશ ખ્વારગર પહાડ તે (છે) કે જે તબરીસ્તાન અને ગીલાનની તે તરફ છે. રએવન્દ પહાડ બોરાસાનમાં છે, કે જેની ઊપર આદરબુર્ઝીન (આતશ) ને પરથ્યો છે.‡ તેને રએવંદ એટલા માટે (કહેછે) કે તે નુરમંદ છે. વાદગીસ પહાડ તે કે જે વાદગીસની સરહદની પેલી બાજુએ લાકડાંથી ભરપૂર અને ઝાડોથી ભરપૂર છે. બકીર પહાડ તે, કે જેપર તુરના અફ્રાસીઆબે કિલ્લો કર્યો હતો. તેણે તે માંહે રેહેઠાણ કીધું હતું અને આપણા વખતમાં કૂતેહમંદ શત્રો રામશનએ દસહજ્જર ગામો અને શહેરો તે ઊપર બાંધ્યાં છે. કબદ શેકફુતનો પહાડ તે (છે), કે જે પારસમાં, તેજ હર પાર્સીન પહાડમાંથી (નિકળેલો છે).

---

* બારબો-દની રોજે તુસ રફા પ્રમાણે એરચની એક બાયડી, ફેલમ અને તુરથી બીહીને, એરચના મરણ બાદ માનુશ નામના પહાડમાં નાસી ગઈ હતી. તેણીએ ત્યાં એક બેટાનો જન્મ આપ્યો હતો અને તેનું નામ માનુશચેહર અથવા મીનોચેહર આપ્યું હતુ.

† એ પહાડ અવસ્તાનો ખાએન્દ્રજ્ઞ પહાડ છે. તે દાંદરતાને દીની (બા. ૩૦ ફ. ૨) પરથી દિસેછે, કારણકે ત્યાં ગેહારમની બામદાદે 'રશને આસ્તાદ'ની બાજ ધરવામાં આવેછે, તેનો સબબ જણાવતાં કહેછે કે આસ્તાદ યજદની ક્ષતુમનમાં 'હોરાદાશ્તાર' પહાડને યાદ કરવામાં આવેછે. હવે સીરોજ્તમાં આસ્તાદ યજદની ક્ષતુમનમાં જોઇએ છીએ તો 'ગઇરીમ ઉશિદરેનમ' એટલે ઉશિદરેન પહાડને યાદ કરેછે. ત્યારે દિસે છે કે દાંદરતાનનો હોરાદાશ્તાર તે અવસ્તાનો ઉશિદરેન છે.

‡ કોઈ આકાશી ગોળી કુદરતી બનાવથી ઉત્પન્ન થયલો એ આતશ, જે લોહોરાસ્પે પરોસો તે, પેગમ્બર જરથોસ્ત પહેલાં શાહ ગુશ્તાસપ સનમુખ લાવ્યા હતા. શાહગુશ્તાસપે જરથોસ્તી દીન કબુલ કરી ત્યારે તે આતશને પહેલાં એક ફામ ચલાઓ આતશકદેહમાં પરથ્યો. પછી દીન દુશ્મન અરજાસ્પ સાથેની પહેલી લડાઇયો ફારેગ થઇ, તેમાં મેળવેલી ફતેહની યાદમાં, રએવન્ત પહાડની પુઠે વીશ્તાસ્પાન નામની એક ટેકરી ઉપર, મોટર નામના સરોવરની પડોશમાં, "બાને વીશ્તાસ્પી" નામનું એક બુલંદ આતશકદેહ બાંધી તેમાં તેને જાયુકનો પરથ્યો. જુઓ મારા "ઇરાની વિષયો" પાનુ ૧૬૯.

કુદે સીઆક[૨] હુમેદ, કુદે વદ[૩] હુમેદ વદ જ્ઞાને કાવુલ જદ કારતેહા અજશ ઇસ્તા ઈક્વિમુનેત વદ કાસ્તે ચિન. સપેન્દયાત કુદ્ પવન વર રએવન્દ. કુન્દ્રોસ્પ[૪] કુદ્ પવન તુસ શત્રો મુનશ વરે સોવણર પવન સર. કુન્દ્રોસ્પ[૫] કુદ્ પવન અઈરાન વેજ. અસ્તવન્દ[૬] કુદ્ પવન આત્રો પાતકાન. શાઈશનહુમંદ[૭] કુદ્ જદ મુન ઔર્વર પતશ ઇસ્ત ઈક્વિમુનેત. યુમ[૮] કુદ્ જદી પવન હુમાદ જ્ઞનાદ શત્રો શત્રો યુમ યુમ અજશ વજ્ર આવાદાનીઅ પતશ વાદુનન્દ. કબદ શમ વ કબદ મર્દ મિન હુમ દેનૂમન કુદ્હા ઇસ્ત ઈક્વિમુનેત. કુદે ગનાવદ[૯] કુદે અસ્પદ્રજ[૧૦] કુદે પાહરગર[૧૧] કુદે દમાવંદ[૧૨] કુદે રાવદ કુદે જરીન[૧૩] કુદે ગોસિબખ્ત કુદે દાવદ કુદે મીચીન[૧૪] કુદે મર્દ મુન હુમાદ મિન કુદે હર પાર્સીન ઇસ્ત ઈક્વિમુનેત. મુનશ અવારિક કુદ્હા હુશમોદ ઇક્વિમુનેત.

મેમન દાવદ કુદ્ વલ ખોજ્જસ્તાન ઇસ્ત ઈક્વિમુનેત હુમ મિન હર પાર્સીન કુદ્. દમાવન્દ કુદ્ જદ જ્ઞઅશ ઔવર અસ્પ[૧૫] પતશ બસ્ત ઈક્વિમુનેત. મિન હુમ પાદશ-ખ્વારગર કુદ્ વલ કુદે કાનીરા કુદે ~~મેમ કર્યાદ કરીતુન્દ~~ જદ મુનશ વિશ્તાસ્પ અરજ્જસ્પ પતશ સેતુકાઈનિદ[૧૬] કુદે મીઆને દસ્ત મિન જદ કુદી તેમમન વસેસ્ત[૧૭]

---

(૧) જરમાદયશ્ટ ફ. ૫નો ~~~~ (૨) જરમાદયશ્ટનો ~~~~ (૩) જરમાદયશ્ટ ફ. ૬ નો ~~~~

(૪) એ નામ મા. ઉ. નકલમાં ~~~~ 'કુન્દર અસ' છે. જો કે રાઇઆતમાં ત્યાં પહોડાનાં નામ દીધાં છે ત્યાં તો 'કુન્દર અસ્પ છે.' પાજદ કેતાબોમાં એ જેવા નામો સરખાં છે. પણ આગલા કુન્દ્રાસ્પથી એને જુદો પાડવા એ નામમાં કઈ ફરક હોવો જોઇએ. ડા. ઉવેસ્ટ જેવા કેટલાક એ નામ કોન્દ્રામ વાંચેછે અને એમને જરમાદયશ્ટ ફ. ૬નો ~~~~ ગણેછે.

(૫) જરમાદયશ્ટનો ~~~~

(૬) જરમાદયશ્ટનો ~~~~

(૭) બીજી નકલો પ્રમાણે એ શબ્દને બદલે ડા. ઉવેસ્ટ ~~~~ શબ્દ લેછે. તે 'કોઈપણ' એમ અર્થ કરેછે. પણ એ બાબની મેખટે જ્યાં બાજીના પહોડાનું સામાન્ય વર્ણન આવેછે ત્યાં નાનો 'યુમ' શબ્દ આવેછે તેથી અહીંપણ 'યુમ' લેવો દુરસ્ત દિસેછે. કેટલાક પહોડા માટે બાકી રહી એને બાબની મેખટે મુકેછે મુલક (યુમ) ના પહોડા માટે માનટો બોલ બોલે છે.

(૮) શાહનામાનો કેઆઉ કનાપડ પહાડ, કે જ્યાં ઇરાન અને તુરાનના ચુનેદા ૧૨ સેપાહો લડ્યા હતા. જેજરત જે મનીજેહના બાપને લીધે અફ્રાસીઆબના બંડમાં પડ્યો હતો તેને છોડાવવા ઇસ્ફમ અફ્રાસી-આબને હરાવેછે. ત્યારપછી અફ્રાસીઆબ મોટું લશ્કર એકઠું કરેછે તે લડાઈ કરેછે તેમાં એ બાર પેહલવાનોની લડાઈ થાયછે. એ એક પહાડ હતો તે નીચલી મતર પરથી દિસેછે.

~~~~ Vüller III, p. 1154.

(૯) શાહનામાનો ~~~~ Mohl. I, p. 500; cf. Vüll I. p. 530; IV. 150.
~~~~

સીઆકહુમંદ પહાડ, અને વફ્હુમંદ પહાડ, તે કે જે કાબુલની પેલી સરહદ અને ચીનની સરહદ ત્યાંસુધી, તે (હરપાર્સીન પહાડ) માંથી ઉગી નિકળ્યા છે. સપેન્દ-યાત પહાડ રયેવન્દ (પહાડ) ની* ગોફ્રા પાસે છે. કુન્દ્રાસ્પ પહાડ, જેના મથાળા ઉપર સોળભરનું સરોવર (છે) તે, તુસના મુલકમાં (છે). કુન્દ્રાસ્પ પહાડ ઈરાન વેજમાં છે. અરન્વન્દ પહાડ આત્રોપાતકાનમાં છે. રોઈશન હુમંદ પહાડ તે, કે જેની ઉપર ઝાડપાનો ઉગેલાં છે. મુલકે મુલકના પહાડ તે, કે જે સઘળી જગ્યાએ, શેહેરે શેહેર, મુલકે મુલક (છે.) તેનાથી ખેતી અને આબાદાની (તોકો) કરેછે. ઘણા (પહાડો જૂદાં જૂદાં) નામનાં અને ઘણી સંખ્યામાં એજ પહાડોમાંથી નિકલ્યા છે. ગનાવંદ પહાડ, અસ્પરૂજ પહાડ, પાહરગર પહાડ, દમાવંદ પહાડ, રાવક પહાડ, જરીન પહાડ, ગીસ્ બખ્ત પહાડ, દાવંદ પહાડ, મીચીન પહાડ, મર્દ પહાડ, (તે કે) જે સઘળાંઓ હરપાર્સીન પહાડમાંથી ઉગી નિકલ્યા છે કે જેમાંથી (નિકળેલા) બીજા પહાડોનાં નામ દેવામાં આવ્યાં છે. કારણકે દાવંદ પહાડ પણ હર્ પર્સીન પહાડમાંથીજ ખોજસ્તાનમાં ઉગી નિકલ્યોછે. દેમાવંદ પહાડ તે કે જેની ઉપર બીવરે અસ્પ (એટલે જોહાક) ને બાંધ્યોછે. એજ (એટલે ઉપર નામ દીધેલા) પાદશાખ્વારગર પહાડમાંથી, કોમીશનો પહાડ, જેને મદો ફર્યાદનો પહાડ કહેછે, અને જેની ઉપર ગુશતાસ્પે અર્જાસ્પને હરાવ્યો ત્યાંસુધી મીઆને દશતનો પહાડ (છે. તે) તે પહાડમાંથી ત્યાં ભાગી છુટો પડી ગયો હતો. કહેછે કે દીન સંબંધી લડાઈમાં, જ્યારે ઈરાનીઓ થાકી જવા પર હતા, ત્યારે તે પહાડમાંથી તે (ડુંગર) ભાગી છુટો પડ્યો, અને મેદાનની વચ્ચે નીચે આવી પડ્યો. ઈરાનીઓ તેથી છુટકારો પામ્યા અને તેઓ તેને "મદ વલ ફર્યાદ" (અથવા "મદો ફર્યાદ" એટલે "અમારી મદદે પહોંચ્યો") કહેવા લાગ્યા. (એટલે જ્યારે ગુશતાસ્પનું લશ્કર થાકી ગયું હતું, અને તુરાની લશ્કર તે ઉપર હુમલો લાવવાની તૈયારીમાં હતું, ત્યારે કોઈ કુદરતી બનાવથી નજદીકમાં આવેલા એ પહાડમાંથી એક ડુંગરનો કકડો ધસી પડ્યો, જેથી તુરાની અરજાસ્પના લશ્કરનો માર્ગ બંધ થઈ ગયો અને ઈરાનીઓ બચ્યા. તેથી ઈરાનીઓએ

---

(૧૦) એ એકરામાનેનો એક પહાડ છે. (૧૧) શાહનામાનો કુલિંગ જોહાકને ફરેદુને બંધ પાડ્યો હતો.
(૧૨) પુરતી પ્રમાણે મદ મરાનનો એક પહાડ છે. (૧૩) પુરતી એને મુસીઆનાનો પહાડ ગણેછે.
(૧૪) પુરતી પ્રમાણે લારીસ્તાનનો એક પહાડ.
(૧૫) એને મળતીજ હકીકત આપણને આપીને હકીકત અગેરાસ્પંદમાં નોંધેછે કે

(૧૬) ફા. બન્ધીદન નાચાર કરવું થાકવું નાખવું ગળગળી નાખવું.

(૧૭) ફા. ગુરેખ્તન ભાગી જવું.
* પુરતી "વ રયેવંદ" એમ વિશેષનામ લેછે.

ઈબ્ત્વિમુનેત. ઈમલ્લુન્દ પવન કારિન્દરે દીન મુન સેતુગીઅ પવન અઈરાનગાન યુદ મિન જક કુફ્ બરા વસેસ્ત મીઆને દરત ફ્રરદ સાતુન્ત. અઈરાનગાન પતશ બોખ્ત હુમંદ અવશાન મદ વલ ફ્રર્યાદ કરીતુન્દ. ગનાવદ કુફ્ પવન હુમ તેમમન પવન પુરતે વીશતાસ્પાન વલ માને આતરે યુજ્દ્ન મીત્રો તીશીઆ ફ્રરસંગ વલ પુરવરાન.

રાવક બીશન પવન જરાવકદ દેનમન જ્ઞનાક અગ્રેત મુન અગ્રેતુન ઈમલ્લુન્દ જરાવદ અગ્રેત મુન બીશન અગ્રેત મુન કલાક કરીતુન્દ મિન દેન્મન દો કારસ્તે કુફ્ રાસ મીઆને દજ્જ ફ્રરદ હુનારગ્રે આદગ તેમમન કદ ઈબ્ત્વિમુનેત રાગ્રે કલાક દજ્જ કરીતુન્દ દેન્મન જ્ઞનાક દર સર્કચ યુમ કરીતુન્દ. કુફે અસ્પરચ મિન વરે યગ્રેચરત દગ્રેસુનેસ્ત પવન પાર્સ. પાહ્રગર પવન ખોરાસાન. કુફે મરક[1] પવન ઙારાન. કુફે જરીન પવન તુર્કસ્તાન. કુફે બખ્તતન પવન સ્પાહાન. અવારીકી મિન દેન્મન મર્ક મુન પરવરશ્ને હુમંદ કુફે યુમ બરા અન્ગારેન્દ દયન દીને માજદયસ્નાન યુર્દે કુફે જદે પારે પારે પવન જ્ઞનાક ફ્રસ્ત ઈબ્ત્વિમુનેત.

બાબ ૧૩.

મદમ ચેગુનીઅ એ જરેહ્હા.

૧. ઈમલ્લુનેત પવન દીન આઈગ જરેહ ફ્રરાહોકન્ત પવન કારસ્તે નિમરૂજ કેનારે ગ્રે અલબુર્જ સે અગ્રોક દેન્મન જમિક યખ્મસુનેત અગ્રેતુન જરેહ ફ્રરાહોકન્ત આઈગશ હુજ્જર વર મય દારત ઈબ્ત્વીમુનેત અગ્રેતુન ચેગુન ચરમેગ્રે અરેદ્રીઉસુર અગ્રેત મુન ખાનીક વર ઈમલ્લુન્દ.

૨. કોલા વરી રાગ્રે આઈનીને અગ્રેત મુન મસ વ અગ્રેત મુન કસ. અગ્રેતચ મુન ચન્દ અમત ગશ્રાઈ ચેવતમન સોસીઆઈ પવન ચેહ્લ યુમ પગ્રેરામુન બરા ગર્દેહ મુન ચેહ્લુનેત હુજ્જર હુકુત મદ ફ્રરસંગ મસ.[2] મિન જક આપો પવન ગર્મીઅ વ અર્મીતીઅ[3] ચોશદ્દાસર ફ્રરેહ મિન અવારિક આપોહ્રા.[4] કોલા મનદવમ મિન ચરમેગ્રે અરેદ્રીઉસુર હુમાગ્રે તચેત.[5]

---

(૧) ડા. ઇવેસ્ટ્ર્ ગ્મને લારીસ્તાનનો 'ગર્મીના' પહાડ લાગેછે.

(૨) અર્દવિસુર નીઆગ્મેશમાં પણ તેના કોઇકે મુળ મારે ગ્મેમજ કહેછે. (આબાં ય. ફ. ૪)

(૩) ફા. સ્પ્રુક્ લાલોતરી જર્યું અનાજ; કાલોતરી, તાજગી, સરદી.

એ પહાડનું નામ મદ્દો કૃર્યાદ (અમારી મદદે પહોંચનાર) આપ્યું. એ કૃતોફની યાદમાં ગુશ્તાસ્પે 'પુશ્તે વીશ્તાસ્પાત' નામની ટેકરી ઉપર "ખાને વીશ્તાસ્પી"ના મકાનમાં આદર બુર્જીન આતશ સ્થાપ્યો.)

ગનાવદ પહાડ પણ ત્યાંજ 'પુશ્તે વીશ્તાસ્પ' (નામની ટેકરી) ઉપર, 'આદરબુર્જીન મેહેર' (નામના આતશ)ના મકાન આગળ પશ્ચિમ તરફ નવ ફરસંગ (દૂર આવેલો છે).

રાવક બીશન જરાવકદમાં છે. કેટલાકો છે જેઓ એ જગ્યાને જરાવદ એ પ્રમાણે કહે-છે, કેટલાકો છે જેઓ બીશન, (અને) કેટલાકો છે જેઓ કલાક કહેછે. આ પહાડની બેઉ બાજુએથી રસ્તો એક કિલ્લાની વચમાંથી નીચે (જાયછે). એ સબબને લીધે. એટલે કે ત્યાં તે બનાવેલો છે તેને લીધે, કલાકને એક કિલ્લો કહેછે. એ જગ્યા લગી સર્ક મુલકમાં (આવેલી) કહેછે. અસ્પરૂચ પહાડ ચઐચશ્ત સરોવરથી પારસસુધીમાં લંબાવેલો છે. પાહરગર ખોરાસાનમાં (છે). મરકનો પહાડ લારાનમાં (છે). જરિન પહાડ તુર્કસ્તાનમાં છે. બખ્તતન પહાડ ઈસ્પહાનમાં (છે). આ (ઉપલી) ગણત્રિ, જે મુલકેમુલકના (બુમ) પરવરશી આપનાર પહાડોની ગણત્રિ કરેછે, તે ઉપરાંત માજદયશ્નની દીન (નાં પુસ્તકો) માં બીજા નાના પહાડો છે, કે જે કટકે કટકે (જુદી જુદી) જગ્યાઓમાં ઊગેલા છે.

બાબ ૧૩.

દરિયાઓની પ્રકૃતિ બાબે.

૧. દીનમાં કહેછે કે ફરાહોકન્ત દર્યો અલબુર્જના કિનારાપર દક્ષિણ બાજુએ આ જમીનનો ત્રીજો ભાગ રોકેછે. એ પ્રમાણે ત્યારે ફરાહોકન્ત દરિયો તે છે કે જે ઉત્તર સરોવરોનું પાણી ધરાવેછે. એ પ્રમાણે ત્યારે તે અર્દવીસુરના ચશ્માની માફક છે કે જેને (લોકો) સરોવરનું મૂળ કહેછે.

૨. દરેક સરોવરની જાત છે જે મોટાં હોય છે અને નાનાં હોયછે (એટલે સઘળાં સરોવરો જુદી જુદી જાતનાં મોટાં કે નાનાં હોય છે). વળી કેટલાંક એવાં (મોટાં) હોયછે કે એક ઘોડા સાથેનો શખ્સ તેની આસપાસ ચાલીસ દહાડામાં ફરી શકે. (એટલે કે) જે ૧૭૦૦ ફરસંગ મોટાં છે. તે પાણીથી શું ગરમીમાં કે સરદીમાં બીજાં પાણીઓ કરતાં વધારે પવિત્રાઈ (ભળેછે.) (એટલે અર્દ્વિસૂરના ચશ્માની માફક સરોવરનાં પાણી. એકસ-રખી રીતે ગરમીમાં અને ઠંડીમાં, બીજાં પાણીઓ કરતાં વધારે પવિત્રાઈ આપનાર છે). અર્દવીસુરના મૂળ ચશ્મામાંથી સઘળી ચીજ વહેછે.

---

(૪) સરખાવો અર્દવિસ્નર, નીઆર્મેશનો ફકરો. આવાં ય. ફ. ૫.

(૫) સરખાવો આવાં ય. ફ. ૪.

૩. વલ નિમ રૂજ કુદે અલબુર્જ તેમમન સદ હજ્ઞર નાવીચે[૧] જરીનકદ્દ ઇક્વિમુનેત જરૂક મય પવન ગર્મીએ વ ચીહરીએ[૨] પવન નાવિચે મદમ વલ જરૂક હુગરે બુલંદ વજ્લુનેત, પવન બાલિસ્તે જરૂક કુદે વરી અએત દયન જરૂક વર રીજેત, ચેશ્દાસ્ત્રે બરા ચેહલુનેત, પવન જવીદ નાવીચે જરીન લખ્વાર યાતુનેત. પવન હજ્વર ગશ્રા બાલા મિન જરૂક નાવીચે તાકી[૩] ગુદાખ્તે[૪] જરીન ફરાજ વલ કુદે ઓસી નદુમ્બ જહદ મીઆને જરેહ ફરાહોકન્ત, મિન તેમમન બાહરી[૫] ચેશ્દાસ્તીએ એ જરેહ રાએ ફરાજ વલ જરેહ રીજેત. બાહરી પવન હુમાક દેનમન જમીક પવન નીમ્બો[૬] પશીત્જેદ[૭], વ હુમાક દેહશનીએ ઓહરમજ્દ બએશાજ્ઞ્ય મિનશ તખ્તુનન્દ વ ખુશ્કીએ અન્દરવાએ બરા જરૂતલુનેત.

૪. જરેહે સુર સે હુમંદ માદેવર, બીસ્તો સે અએત કસ. જરૂક સે માદેવર અયોક પુતીક વ અયોક કમરૂદ વ અયોક સીહબુન. મિન કોલા સે પુતીક મસ, મુન પીર હુગાર પતશ હુમ કોસ્તે જરેહે ફરાહોકન્ત. વલ જરેહે ફરાહોકન્ત પતવસ્ત ઇક્વિમુનેત. મીઆને દેનમન જરેહ ફરાહોકન્ત જરૂક પુતીક પદલ[૮]ીએ જરેહ યખ્સુનેત મુન વરે સત્વીસ કરિતુન્દ.[૧૦]

૫. સેતુરી[૧૧] સુરી ગંદગીએ મિન જરેહે પુતીક વલ જરેહે ફરાહોકન્ત કામેત વજ્લુન્તત, પવન વાતે રબા વ બુલન્દ મિન જરૂક વરે સત્વસ લખ્વાર મખીતુનેત ગન્દક. બરા મેમન દસ્તીઆ વ રોશન દયન વલ ફરાહોકન્ત ચશ્મે એ અરેદ્વીકુસુર વજ્લુનેત, જરૂક દેદીગર લખ્વાર વલ પુતીક રીજેત. બન્દે દેનમન જરેહ વલ માહ વાત પતવસ્ત ઇક્વીમુનેત. પવન અકુબ્બયરને વ કાહરને લખ્વાર સાતુનેત ફરૂદ વજ્લુનેત મેમનશ ગેદ્દેશનીએ.[૧૨] બન્દચે વરે સત્વેસ વલ સત્વેસ સેતારે અસ્તુનસ્ત ઇક્વીમુનેત મુનશ જરેહે કોસ્તે નિમરૂજ દયન પનાહીએ અવીન ચેગુન હફ્તોરિન્ગ વલ કોસ્તે અપાખ્તર દયત પનાહીએ.

---

(૧) અવ. આવાના સં. નાવ્ય ફા. ૩૫ વહેતું પાણી. તોહર. (૨) અવ. ચીહ્ન દેખાદેનાર દેખાવનું સ્વચ્છ રૂપ. (૩) ફા. ૩૫ twig ડાળા. (૪) ફા. ગુદાખ્તે પ્રવાહી થયલો સ્વચ્છ થયલો. (૫) ફા. ૩૫ (૬) અવ. ધાતુ ઉના ઍટલે બીતું થયું. (૭) ફા. પશીત્જેદ ઍટલે છોડવું અવ. ૦૫ અને ૫૭ સિચ બાંધુ કરવું.

(૮) કોઈ નકલ (ઍ. આંતીયા) ઍ શબ્દ ૫૦ આપેછે જે ફા. ૫૭ અવ. ૫૦૬૦ છે, અને જેનો અર્થ ભરપૂર થાયછે. નદીમાં પાણીનું 'પર' થાયછે. ઍમ હજુ પણ ભરતીને માટે બોલાયછે. ૫૭ ઍ અર્થની ૫૭૮ લોક દેખેછે.

(૯) ફા. ૫૭૮ પહેલું બાજુ.

(૧૦) રાઇઆતના ભાગનો ઍમ પણ અર્થ થાયછે "આઍ ફરાહોકન્ત દરિયા અને તે પુલ્લીની પચ્ચેની બાજુ ઍક દરિયો પરાયેછે."

૩. અલબુર્જ પહાડની દક્ષિણે સો હજાર સોનેરી નેહેરો બનેલીછે. તે ગરમી અને સફાઈ સાથેનું પાણી તે નેહેરમાંથી તે બુલંદ હુકઈર્યે (પહાડ) ઉપર જાયછે. તે પહાડની ટોચ ઉપર એક સરોવર છે, તે સરોવરમાં તે વહેછે, પાક થાયછે, અને બીજી સોનેરી નેહેરમારફતે પાછું જાયછે. હજાર માણસ પૂરની ઊંચાઈએ તે નેહેરમાંથી એક સ્વચ્છ થયલી સોનેરી (પાણીની) શાખા ફરાહેકન્ત દરિયાની વચ્ચેના ઓસીનદુમ પહાડપર ચઢેછે. ત્યાંથી એક ભાગ દરિયાને પવિત્ર કરવાને માટે દરિયા તરફ્ વહેછે. એક ભાગ આ સર્વે જમીન ઉપર ભીનાશથી છટકાવ કરેછે અને ઓહરમજદની સઘળી પેદાયશ તેનાથી તનદુરસ્તી મેળવેછે અને તે હવાના સુકાશને મારી નાખેછે.

૪. ખારા દરિયા ત્રણ મુખ્ય છે, અને ત્રેવીસ નાના છે. તે ત્રણ મુખ્યમાં, એક પુતીક અને એક કમરૂદ અને એક સહીબુત (છે). સઘળા ત્રણમાં પુતીક મોટો છે, જેમાં ફરાહેકન્ત દરિયાની બાજુએ ભરતી ઓટ (થાય છે). તે ફરાહેકન્ત દરિયાની સાથે જોડાયલો છે. એ ફરાહેકન્ત દરિયાની વચ્ચે તે પુઈતીકની બાજુએ એક દરિયો ધરાવેછે, જેને સતવસ વર કહેછે.

૫. એક મજબુત ખારી ગંધ પુતીક દરિયા તરફથી ફરાહેકન્ત દરિયા તરફ્ જવાને ઇચ્છેછે. (પણ તે) સતવસ વર, તે તરફથી એક મોટા અને બુલંદ પવન મારફતે તે ગંધને પાછી હાંકી કાઢે છે. જેથી કાંઈ પાક અને રોશન (હોયછે તે) ફરાહેકન્ત તરફ્ અને અર્દવીસુરના ચશ્મા તરફ્ જાયછે અને તે પાછું બીજી વખત પુઇતીક તરફ્ વહેછે. આ દરિયાનો સંબંધ ચાંદ (અને) પવન સાથે જોડાયલો છે. વધારા ઘટાડાથી તે પાછો જાયછે અને નીચે આવેછે તે તેના ફરવાને લીધે છે.

(એ દરિયામાં થતી ભરતીઓટનો ઈસારો છે કે મહાતાબની અસર પ્રમાણે દરિયામાં પાણી વધારો પામી ભરતી થાયછે અને ઘટાડો પામી ઓટ થાયછે. પવનને પણ પાણીના વધારા સાથે થોડોક સંબંધ છે. તોફાની પવનો કિનારાપર ભરતીનું જોર વધારે છે.)

સતવસ વરનો સંબંધ પણ સતવસ સેતારા સાથે જોડાયલો છે, કે જેની પનાહમાં દક્ષિણ તરફના દરિયાઓ (છે) કે જે પ્રમાણે હુકૂતોરંગની પનાહમાં ઉત્તર તરફના (દરિયાઓ છે).

---

(૧૧) ફા. زورمند strong.

(૧૨) એમ ફકરામાં 'બન્દ' શબ્દ છે તેને 'બુર્દ' વાંચી શકાય અને "બાદ વાત" શબ્દોને બદલે કોઈક નકલ (એમ. આંતી આની) "બી આને વાત" આપેછે. એમ લખ્યે તો એ ફકરાનો અર્થ નીચે પ્રમાણે છે. "એ દરિયાનો વાસ પવનના આધનમાંથે સંબંધ ધરાવેછે. તે પવનનાં) વધારા ઘટાડા પ્રમાણે વાસ પાછો આવેછે યા નીચે બેસી જાયછે. તેનો સંબંધ (પવનનું) ફરવું છે."

(૧૩) ગણાવેલ અથવા ગણ્યાવેલ બાંધવું. અરબી ઝ્ન્ા.

૬. પિર હોગાર રાએ ઇમલ્લુનેત આઈંગ મિન રવીતે બીના કોલા ગાસી દો વાત હુમાએ વજેત, મુનશ માનેસ્ત દયન વરે સતવેસ. અયેાક ફ્રરદ્દ આહુન્ગ (૧) વ અયેાક લાલા આહુન્ગ કરીતુન્દ. અમત જકે લાલા આહુન્ગ વજેત પિર વ અમત જકે ફ્રરત આહુન્ગ વજેત હોગાર યેહુવુનેત. પવન અવારિક જરેહા મિન જક ચેગુનીએ વ ગેદેશનીએ માહ પતશ લયેત, પીર હોગાર લા યેહુવુનેત.

૭. જરેહ કમરરદ જક ઇ પવન અપાખ્તર પવન તપરિસ્તાન વદારેન્દ. જકે સહીખુન પવન અરૂમ.

૮. મિન જરેહા એ કસ જક ઇ (૨) નીરતુમ જરેહ કુઆનસી ચેગુન પવન સીસ્તાન. ફ્રદુમ ખરફ્સ્તર માર વ વજગ દયન લા યેહુવુન્ત. મય શીરીન અવારીકચ જરેહા. દેદીગર સુર પવન નજદેસ્તા ગન્દગીએ રાએ વદ અયેાક ફ્રરસંગ વલ નજદીક લા તોખાન વજલુન્તન. હુન્દ હુન્દ પવન જનશનીએએ વાતે ગર્મ જક ગન્દગીએ વ સુરીએ. અમત ફ્રશીકન્ત યેહુવુનેત શીરીન લખ્વાર યેહુવુનેત. (યુસ્ટીમાં અંહી બીજો થોડોક ભાગ છે તે દેખઈતી રીતે નદીની બાબતનો છે માટે તે તેના બાબમાં લઇશું).

બાબ ૧૪.

મદમ ચેગુનીએ એ ગોસ્પન્દાન પંજ આઈનીને.

૧. ઇમલ્લુનેત પવન દીન આઈંગ અમત તોરાએ અયેાકદાદ બરા વદદે તેમમન આઈંગ (૩) મજગ બરા મદ જુર્તીક લખ્વાર ફ્રસ્ત પન્જાહ વ પન્જ સદે દવાજદહ સદે આવિરે બએશાજ ફ્રસ્ત. ચેગુન ઇમલ્લુનેત આઈંગ મિન (૪) મજગ દામે જવીદ જવીદ કોલા મનદવમી મુનં પવન મજગ મેહુમાન. મિન સરૂવ (૫) મીવે મિન વીનીક (૬) ગન્દનાક (૭) મિન ખુન

(૧) ફા. ‌ઁ‌ઁ,‌ ધારણા, મરજી, હાર, બાજુ.

(૨) ડા. ઉવિલ્સ ફા. ‌ઁ‌ઁ મિસ્ત એંદ્રવે તંદુરસ્ત સાથે સરખાવી wholesome અર્થ કરેછે. પણ એ દરિયાનું જે વર્ણન અહીં આપ્યું છે તે પ્રમાણે તે દુરસ્ત દિસતું નથી. ડા. 'પુસ્તી સર્વથા નાશ' અર્થ કરેછે પણ તે કયા રાબ્દ સાથે તેને સરખાવેછે તે કહેતો નથી. એને ફા. ‌ઁ‌ઁ નરત સાથે સરખાવવો દુરસ્ત દિસેછે. જેનો અર્થ ruined, withered, થાયછે. એના વર્ણન પ્રમાણે એ અર્થ દુરસ્ત દિસેછે.

(૩) અવ. મજ્દ ફા. ‌ઁ‌ઁ સં. મજ્જન્.

(૪) ‌ઁ‌ઁ એ ઇમિલાને બાબ્દ નકલો, અને બીજી નકલો છેલ્લા અક્ષરપર 'દ' ની નિશાની મુકી 'મજ્દ' વાંચેછે અને 'અહુરમજ્દ' ને માટેનો એ રાબ્દ ગણેછે. એમ લેતાં પણ અર્થ થઇ રહેછે કે "બધી બધી પેદાયશ અહુરમજ્દથી છે." પણ 'અહુરમજ્દ' ને માટે 'મજ્દ' ઇમિલો ઉપરાંતર જોવામાં આવેછે. તેથી મજગ લેવો દુરસ્ત દિસે છે.

(૫) અવ. ‌ઁ‌ઁ‌ ફા., ‌ઁ‌ઁ Ceros, જેમ rhinoceros માં.

૬. ભરતીઓટ માટે કહેછે કે ચંદ્રની આગળથી સર્વ જગ્યાએ બે પવન ફુંકેછે કે જેઓનું રહેઠાણ સતવસ વરસાં છે. એકને નીચલી બાજુનો અને એકને ઉપલી બાજુનો (પવન) કહેછે. જ્યારે તે ઉપલી બાજુનો (પવન) ફુંકેછે (ત્યારે) ભરતી અને જ્યારે તે નીચલી બાજુનો ફુંકેછે (ત્યારે) ઓટ થાય છે. બીજા દરિયાઓમાં આવી પ્રકૃતિ અને ચંદ્રનું ફરવું નથી હોતું તેથી ભરતી ઓટ થતી નથી. (એ ઉત્તર તરફના નહાના દરિયાઓ જેને inland seas કહેછે તેને માટે છે કે તેમાં ભરતીઓટ થતી નથી.)

૭. કમરૂદનો દરિયો તે કે જે ઉત્તર તરફ તબરીસ્તાનમાં (લોકો) પસાર કરેછે. સહીબુનનો (દરિયો) અરૂમમાં (છે).

૮. નહાના દરિયાઓમાં, સૌથી ખરાબ દરિયો, કેઆનસી છે જે સીસ્તાનમાં છે. પેહેલાં ખરફસ્તર સાપ અને દેડકા તેમાં રહેતા હતા નહીં. વળી બીજા દરિયાનાં પાણી તેનાથી મીઠાં છે. બીજું એ કે તે ખારો (દરિયો છે). ઘણી નજદીકીમાં ગંધકીને લીધે એક ફરસંગ નજદીક (પાણ) જવાઈ શકાય નહીં. ગર્મ પવન મારવાથી (એટલે જોરાબંદ ફુંકવાથી) એટલી બધી ગન્દગી અને ખારાશ (છે) (એ Dead sea જેવા ઉતરના દરિયાઓનો ઈસારો છે). જ્યારે ફરીઓકન્ત થશે ત્યારે (તેનાં પાણી) પાછાં મીઠાં થશે.

બાબ ૧૪.

પાંચ જાતના ગોસ્પન્દોની પ્રકૃતિબાબે.

૧. દીનમાં કહેલું છે કે, જ્યારે ગાવયોકદાદ હુક થયો, ત્યારે ત્યાં, કે જ્યાં તેનું મગજ નિકળી પડ્યું, ત્યાં પંચાવન જાતનાં અનાજે ઊગી નિકળ્યાં, (અને) બાર જાતનાં તનદુરસ્તી આપનારા રોપાઓ ઊગી નિકળ્યા. જેમ કહેલું છે તેમ (તે) મગજમાંથી જૂદી જૂદી પેદાયશ, દરેક ચીજ કે જે તે મગજમાં રહેલી હતી (તે ઉત્પન્ન થઈ). શિંગડાંમાંથી મેવો, નાકમાંથી ગાજર, લોહીમાંથી દરાખના ઝુંમખા (બન્યા છે) કે જેમાંથી શરાબ બનાવે છે. એને લીધે શરાબ લોહીથી વધે છે.†

---

(૬) ૧૭૮ પુસ્તી 'મીકન્ગ' વાંચી એનો અર્થ એવો કરે છે. પાન્દ નકલ અને બીજી નકલ એને 'મીવે' વાંચેછે. એમ. આંતીયાની એક નકલ એ ઈમિલા બરાબર ૧૭૮ 'મીવે' આપેછે. ડા. ઊેસ્ટ 'મીજુક' વાંચેછે ને 'વટાણા' અર્થ કરેછે. તે ત્યારે ૪૨. [illegible] ને મળતો છે. ગુજરાતી તરજુમામાં પણ 'ચણા' તરકિ એવોજ અર્થ કરેછે.

(૭) ફા. [illegible] (૮) ફા. [illegible] a leek જે 'કુવાર'ની જાતનો એક છોડવો છે, જેને ગુજરાતી તરજુમામાં ગાજર કહ્યોછે.

* પુસ્તી અને ઊેસ્ટ પ્રમાણે "તેનાં પાણી બીજા દરિયાઓથી મીઠાં છે."

† (અંહી કહેવાની મતલબ એ દિસેછે કે લોહીના શરાબથી વધારો થાય છે) 'પવન અરા ખુન' એમ ઈબારત વધારે દુરસ્ત દિસેછે.

કતુકે (૧) રજ્જ (૨) મુન અસ અજશ વાદુનેન્દ હના રાએ અસ પવન યુન અકુન્દએત મિન (૩) સુશ સેપન્દાન (૪) મિન મીઆને સર (૫) આવીશન (૬) લખ્વાર યખ્સુનશનીએ ગન્દગીએ અવારીક અયોક અયોક ચેગુન પવન અવસ્તા પએતાક.

૨. શોસરે તોરા મદમ વલ માહાપાયાક બોદ્દે તેમમન બરા પાલુદ્દ ગોસ્પન્દ પુર સદ્દે ફરાજ બરેહનીદ. કુદ્દેમ દો તોરા અયોક જક વ અયોક વકદ્દ વ આખેર મિન કોલા (૭) સદ્દે ઈ જુખ્તી દયત જમીક શદકુન્ત. હાસરી મુન અઈ ફરસંગ હુમાનાક પવન અઈરાનવેજ પએતાક બુદ. ચેગુન ઈમલ્લુનેત આઈગ નકદીએ (૮) તોરા રાએ દોબાર યહબુન્ત અયોક બાર પવન તોરા વ અયોક બાર પવન ગોસ્પન્દે પૂર સદ્દે.

૩. હજાર યુમ શપાન વલ્મનશાન અખુતાર બુદ હુમંદ. અવશાન નજદેસ્ત મય વ આખેર ઓવેર વસતમુન્ત. મિનશ આખેર સે કદ્દે (૧૦) ગોસ્પન્દ ફરાજ બરેહનીદ. ચેગુન ઈમલ્લુનેત આઈગ નજદેસ્ત બુજ (૧૧) વ મીશ (૧૨) વ આખેર ગમલા (૧૩) વ ખોક (૧૪) વ આખેર સુસીઆ (૧૫) વ ખમરા (૧૬) મેમનશ કુદ્દેમ યહબુન્ત ચરાક—અર્જનીક જક કુન પવને (૧૭) રાએ દાશ્ત ઇકલીમનેત હદીગર યહબુન્ત જક ઈ ગીરીસચી (૧૮) અએત ફરાખુ રફતાર વ અન્દક વલ વલ્મનશાન લા-યદ્મન આમુખ્ત સેદીગર દાદ આવી (૧૯) મુની.

૪. ચેગુન આઈનીને કુદ્દેમ આઈનીને જક ઈ ચકાકુત (૨૦)—પાય ચરાક—અર્જનિક મુન મિન વલ્મનશાન ગમલા (૨૧) મસ મિન સોસીઆ કસ નોક જદ્દે.

---

(૧) ફા. કજ 'ખર' એટલે 'કુમખ્યો' 'જખ્યો.' (૨) ફા. રજ્જ દરાખ. (૩) ફા. شُش દમ લેવાની રગ. (૪) ફા. સ્પન્દ wild rue. (૫) પાજંદ નકલ અને બીજી નકલ એમ વાંચેછે. ગુરતી 'જખર' વાંચેછે. ઉવેસ્ટ 'દલ' વાંચેછે.

(૬) ૪૧. اوشُو અથવા اوشُو Wild marjoram.

(૭) અવ. કાવાસ્ત્રુ સ. ક્ષુદ્ર = બી. મની. ધાતુ—સં. ક્ષુદ્ર L. Cudere ફા. كُشتن ખાંડવું, ખા નાખવું ફા. كُشت આ ધાતુ પરથીજ છે.

(૮) અવ. નજદેસ્ત સં. ક્ષુતિ ફા. نخست. પેહેલવી જુખ્તિમાં 'ખ' છે તે ફા. نخست માં 'ક' થઈ ગયોછે. એમ કેટલીક વાર બનેછે. જેમકે 'તાખ્તન' ને 'તાફતન' 'નાખ્ત' ને 'નાફ્ત' એ શબ્દને કોઈ 'દવાદ' વાંચેછે અને એને 'દા' ઉપરથી ગણી 'જોડવું' અર્થ કરેછે. અવ. 'સખ્સોઇતિ' સાથ સરખાવતાં તેને બદલે એટલે 'જોડવું' એ ધાતુપરથી લેવો.

(૯) અરબી ઝરા (૧૦) ફા. دَرُو અવ. ધાતુ દ્રાંવ્ સ. કૃત્ L. Curture to cut કાપવું કાપીને ભાગ કરેલા.

(૧૧) અવ. બુજ સં. બુક્ક બકરો Fr. Bouc, Ger. Bock ૪૧. بز

(૧૨) અવ. મશ્યાન્દ સં. મષે ફા. مِيش (૧૩) અરબી ગમલ (૧૪) ફા. خوك (૧૫) અરબી ખિન્ઝ (૧૬) ફા. خَرزَه. "ચરાક અર્જનીક" એટલે 'ચરવા લાયક' ચરનારાં (પ્રાણીઓ).

(૧૭) ૭૫ ફા. ٥ ને બદલે. ગુરતી એમ લેછે. પણ ડા. ઉવેસ્ટ એ શબ્દને 'લાર્ડ' ફા. دُم એટલે પૂંછ વાંચેછે અને અર્થ કરેછે કે "તેઓને હાલ પૂંછમાં રાખ્યાછે."

ફેફસાંમાંથી સેપન્દ પાલો, માથાના વચલા ભાગમાંથી ગંધથી દૂર રાખવા માટેનો આવીશન પાલો, અને બીજા એક પછી એક (પાલાઓ) જેમ અવસ્તામાં જણાવેલા છે (તેમ ઉત્પન્ન થયા.)

૨. તે બળદનું બીજ મોટા પાયાક ઉપર લઈ જવામાં આવ્યું. ત્યાં તે સ્વચ્છ થયું અને તેણે પુષ્કળ જાતનાં ગોસ્પન્દો પેદા કીધાં. પેહેલાં બે બળદ, એક નર અને એક માદા, અને આખરે સઘળી જાતનાં એકેક જોડકાં (નાં બીજ) જમીનમાં છોડવામાં આવ્યાં. ઈરાન વેજમાં તેઓ એક હાસર, કે જે એક ફરસંગ બરાબર છે, ત્યાં સુધી તેઓ જાહેર થયાં હતાં, કારણ કે કહેલું છે કે, બળદના કિમતિપણાને લીધે, તેને બે વખત પેદા કર્યો, એક વખત બળદ તરીકે અને એક વખત પુષ્કળ જાતનાં ગોસપન્દ તરીકે.

૩. એક હજાર દિવસ અને રાતસુધી તેઓ વગર ખોરાકે હતાં. તેઓએ પેહેલાં પાણી અને (પીવું) અને પછી ભાજીપાલો ખાધો. સેવટે તેમાંથી ત્રણ વર્ગના ગોસપેંદો પેદા કર્યા ~~જેમકે કહેછે કે પેહેલા બકરા અને મેંઢા અને પછી ઉંટ અને ડુકર અને પછી ઘોડા અને ગધેડાં~~ (પેદા કર્યા). કારણ કે પેહેલવેહેલાં ચરન્દાં (જનવરો) પેદા કર્યા. તેઓને હાલ રસ્તા માટે રાખ્યાં છે. (એટલે માણસ હાલ તેઓને સવારીમાં વાપરે છે). બીજાં પેદા કીધાં તે તે કે જેઓ પહાડમાં રહેનારાં છે. (તેઓ) ક્રૂરાખ રીતે ફરહર કરનારાં અને નાનાં છે. તેઓને હાથથી શીખવી શકાય નહીં (એટલે પેહેલા વર્ગનાં જનવરો માફક તેઓને સવારી વિગેરેનાં કામમાં લાવી શકાય નહીં). ત્રીજાં પાણીમાં રહેનારાં (જનવરો) પેદાં કીધાં.

૪. (એ જનવરોની જૂદી જૂદી) જાતોની બાબતમાં પેહેલી જાત તે, કે જે કાટેલા પગનાં અને ચરનારાં જનવરોની છે, જેઓમાંથી ઊંટ, જે ઘોડા કરતાં મોટું (છે), તે નાનામાં નાનું અને નવામાં નવું જન્મેલું છે. (અથવા એમ પણ અર્થ થાય કે "જેઓમાંથી ઊંટ, ઘોડો, જે નાનો છે અને નવો (એટલે છેલ્લો) જન્મેલો છે, તેનાં કરતાં મોટું છે).''

---

(૧૮) અવ. પનાસ્ત્રાન્હ (જરમાદ ૪. ફ. ૬૬) પહાડી, પહાડમાં રહેનાર. ગાન્હ અને ૧૭૭ સં. સ્થ લા. sedyui પુંઠે લાગવું. ઉવેસ્ટ એ શબ્દ 'મરે દ્રઝ' વાંચ્યો "કુંગરની ટોચ" (પર રહેનારાં) અર્થ કરેછે.

(૧૯) ફા. ડગા, આગળનાં ન. સાથે ઉવેસ્ટ એ શબ્દને 'નેહાદક' વાંચેછે, જે ફા. ઉપર અથવા ડુંડ છે. જેનો અર્થ 'રીતભાત' 'જાતી બાબિયત' થાયછે. એમ વાંચી તે અર્થ કરેછે કે "તેઓને તેઓના" બાબિયતો હાથથી શીખવી શકાતી નથી.

(૨૦) ફા. ઘાડ અથવા ઘાડ (૨૧) ફા. ઘાઈદન to split.

(૨૨) પછવાડે જે બીજા સાર "આફ્રીનીને" 'વર્ગની ઇબારત છે તે પરથી દિસેછે કે આ 'મિન' ફોકટ દાખલ થયેછે. એની અગત નથી કારણકે પાછલી ઇબારતમાં નથી. એમ એ મિન મેલી દેતાં અર્થ બરાબર થાયછે. કે "જે જનવરોમાં ઉંઠ મોટું છે અને ઘોડો નાનો અને નવો એટલે છેલ્લો જન્મેલોછે." એ તરજુમો વધારે દુરસ્ત દિસેછે.

* અથવા વુસતા અર્થ કરેછે, તેમ 'પ્રગિનવેજથી એક હાસ્ત દૂર.'

દેદીગર આઈનીને ખમરા-પાએ મુન મિન વલમનૂશાન સોસીઆ જખાર(૧) મસ ખમરા નીતુમ. સેદીગર આઈનીને જકે પન્જ અન્જનાક(૩) પન્જ(૪) મુન મિન વલમનૂશાન કલખા મ-સ મેશકા ફ્રૈખ(૫) નિતુમ. ચેહારૂમ આઇનીને વાયન્દ(૬) કે અજ ઓશાન સીને સે અવીના(૭) મેહ(૮) નતરૂ નીતુમ. પન્જુમ આઈનીને આને આઓઈ કે અજ ઓશાન દરમાહી મેહ નેમદુ નીતુમ.

દેનૂમન પંજ આઇનીને પવન દો સદ હશ્તાદ દો સદેં બરા બરેહનીદ ઈસ્વિમુનેત.

૫. કુદુમ ખુજ પંજ સદેં ખરૂબેજ(૧૦) ગોસ્પન્દ અર્રાન(૧૧) પાજેન(૧૨) નરીક(૧૩) ખુજ.

૬. દેદીગર મીશ પંજ સદેં. જકે પવન દેઝ(૧૪), જકે ઈ મુન દુમ લા દારેદ, સગમીશ, મેશે તગર(૧૫), કોરીશક મેશ, મેશ મુન સરૂ રખા વલ અસ્પ હુમાનાક સે કોહ યખ્સુનેત વેશ વલ બારેહ(૧૬) વાદુનન્દ ચેગુન ઈમિલ્લુનેત આઈગ માનુશચેહેર કોરીશકી પવન બારે દાશ્ત.

૭. સેઊમ ગમલા દો સદેં કોહ(૧૭) ચરા(૧૮) અર્જની. મેમન અચોક પવન કુકૂ શાયદ દાશ્તન અચોક પવન દશ્ત. અખ્ત અચોક કોકૂ(૧૯) દુ કોકૂ.

---

(૧) એ એક ઘોડાની જાત છે જે ચાલમાં ઘણો ચેતાપ અને ઝડપવાળો છે. ૪૫. ૮૫૬ ઝડપથી જતો ઘોડો.

(૨) અવ. ન્યાયા superlative of ન નિ નીચું.

(૩) ફા. ક્રાંટો બાગ. મસદર ક્રાંટન to divide.

(૪) ફા. ક્રાંટ પેલે. એ શબ્દને આગલા શબ્દો સાથે પાજંદ ખુનદેહેશવાળાએ ન્યાયા દ્રન્ત વાંચ્યો છે. એમ વાંચી ગુજરાતી તરજુમો કરનારે તરજુમો કર્યો છે કે "ત્રીજી રથરી પાંચ જલુસના તે જોવા માટે નથી અને તે પાંચમાં સગ ખુજેગે છે." આગલા ફકરાઓની એને મળતી કિબારત ઉપરથી એ અર્થ ભૂલ ભરેલો દિસે છે કારણ અહીં એ વર્ગનાં જનવરોનો કોઈ શારીરીક ગુણ દેખાડવાની મતલબ છે.

(૫) ગુજરાતી તરજુમો કરનારે એનો "મશક બીલાડી" તરજુમો કર્યો છે. એ એક જાતની બિલાડી છે, જેને આપણે હાલ "મસકતી (બરી રીતે મસ્કી) બિલાડી કહીએ છીએ તે છે. ન્યાયા ફા. مشک Ger. moschus, musk. ઉંડાણે ફા. كرگدن The Lybian lizard on crocodile (Richardson).

(૬) અવ. ન્યાયા ઊડનારાં 'પરદાં' બે વિ. L. avis પક્ષી. એ શબ્દ પાજંદ નકલમાં અને બી જી કોઈક નકલોમાં ગોસ્પન્દ ઉાયા આપ્યો છે તે ભૂલ છે.

(૭) અવ. ન્યાયા

(૮) અસલ શબ્દ ન્યાયા 'અનજના'ને 'અવિના' વાંચી અવસ્તા હરફે એમ લખ્યો છે. આપણે આગળ કહ્યું તેમ આગલા ફકરામાં પણ પાજંદ નકલવાળાએ એમ ભૂલથી વાંચ્યો છે. પાજંદ નકલમાં અને ગુજરાતી તરજુમામાં એ ફકરો ઘણો ગુંચવાળો થઈ ગયો છે. દાખલા તરીકે એમાં આગલા ફકરાઓની પેહેલવી કિબારત "મિન વલમનશાન"ની પાજંદ કિબારત 'અજ અઓશાન' (એટલે તેઓમાંથી) આપી છે. તેથી ગુજરાતી તરજુમામાં ભૂલ ખાઈ તેનો ભૂલ ભર્યો અર્થ કર્યો છે કે 'તેને પેહેલવીમાં અલેએશારોને' કહેછે. એ ગુચવણ ભર્યો ફકરો હોવાથી કોઈ નકલમાં અવસ્તા હરફે લખવો દુરસ્ત ધાર્યો છે. ખા. ૨૪ ફકરો ૨૧ માં એ શબ્દ આઇનીને મળેછે તે વધારે દુરસ્ત છે.

બીજી જાત ગધેડાનાં પગવાળાં (જાનવરો) ની છે, જેઓમાં જબાર જાતનો ઘોડો ઘણો મોટો છે અને ગધેડો નાનામાં નાનો છે. ત્રીજી જાત, પાંચ ભાગમાં વેહેંચાયલી બરીવાળાં (જાનવરો) ની છે, કે જેમાં, કુતરો સૌથી મોટો અને મરકી બિલાડી સૌથી નાની છે. ચોથી જાત પરંદા (પક્ષીઓ) ની છે, કે જેઓમાં ત્રણ વર્ગનું સઐન પક્ષી (એટલે ત્રણ જાતનાં જાનવરોની આસિયત ધરાવનાર સઐન પક્ષી) મોટું છે અને નતરૂ (નામનું પક્ષી) સૌથી નાનું છે. પાંચમી જાત પાણી (માં રહેનારાં જાનવરો) ની છે, કે જેમાં કર માછલી મોટી છે અને નેમદુ નાની છે. આ પાંચ જાત બસો ને બેઆસી જાતમાં (વેહચાઈને) પેદા થયલી છે.*

૫. પેહેલું બકરાં પાંચ જાતનાં (છે.) ખરબેજ (એટલે ગધેડાંની જાતનાં બકરાં), ગાસપંદ, મેંઢું, પહાડી બકરો, નરીક જાતનો બકરો.

૬. બીજું મેંઢાં પાંચ જાતનાં છે. પુછડી સાથેનાં, તે કે જે પુછડી ધરાવતાં નથી, સગમીશ (એટલે કુતરાં જેવાં મેંઢાં), શિંગડાવાળો મેંઢો, કારીરક જાતનો મેંઢો (જે એવો) મેંઢો છે કે જેના શિંગડાં મોટાં છે અને જે ઘોડાની માફક ત્રણ પહાડો વસવે છે (એટલે પહાડોપર ચઢી જાયછે). તેનો ઘણો ખરો ઘોડા (તરીકે ઉપયોગ) કરેછે, જેમકે કહેછે કે મીનોચેહરે ઘોડા તરીકે એક કારીરક રાખ્યો હતો.

૭. ત્રીજું. ઊંટ બે પ્રકારનાં (છે). પહાડી (અને) ચરવા લાયક (મેદાનનાં). કારણ કે એક પહાડોમાં રાખવા લાયક છે અને એક મેદાનમાં (રાખવા લાયક છે). તેઓ

---

(૯) 'નતરૂ' એ એક જાતનું પક્ષી છે. આ શબ્દને છુટો પાડી ઉચ્ચારણ 'ન તરૂ' એમ વાંચી આને ફા. نر a small bird with a melodious voice સાથે સરખાવેછે. પણ યાદ રાખવું જોઈએ કે એને મળતા આગળા ફકરાઓમાં એમ 'મોટાં' અને 'નાના' વચ્ચે । 'વ' આવ્યો નથી.

(૧૦) 'ખરબેજ' અને 'ખરબુજ' તે એકજ.

(૧૧) બીજે ઠેકાણે એ શબ્દ આવ્યો જણાયછે. 'મેંઢું' કોઈ નકલમાં એ શબ્દ નથી.

(૧૨) ફા. جُپ a mountain goat. (૧૩) ગુજરાતી તરજુમામાં એને 'વરેહ' વાંચેછે. એમ લાગે તો તે પેહેલવી કે ફા. بهر છે જેનો અર્થ 'હલવાન' થાયછે. (૧૪) ફા. نر અને مَيْ અવ. ખાતુ نر = પૂ = હીલવું

(૧૫) ફા. كَبْ "a horned and pugnacious sheep." Steingass.

(૧૬) ફા. كَرْ

(૧૭) ગુજરાતી તરજુમામાં જુલથી એમને 'સે યુમ' વાંચી 'ત્રણ દહાડા' અર્થ કર્યો છે.

(૧૮) ફા. ચરવાની જગ્યા.

(૧૯) અવ. ફા.

* ગાહમબારની આફીનમાં પણ પાંચ જાતના ગોસપંદની ઉદ્દામશ માટે બોલવામાં આવેછે.

૮. ચેહારૂમ તોરા પાંજદેહ સર્દે સપેદ, અશ્ગુન(૧), સુર્ખ, જર્દ, સ્યાહ, પએસ(૨), ગવજન(૩), ગાએ(૪) મેશ એશ્તર ગાએ(૫) પલન્ગ, ગાએમાહી(૬), ખુ ઉશાન(૭) ગાવે પાસ, કજએ, અવરે તોરા સર્દે.

૯. પન્જુમ અસ્પ હુશ્ત સર્દે સપેદ, સ્યાહ, જર્દ, બૌર(૮), કુમેદ્ત, તાજ, પારૂસી(૯), અસ્તર ખરી, ગોર, અસ્પે આવી(૧૦), અવરે અસ્પ સર્દે ગાન.

૧૦. શશુમ કલબા દેા સર્દે, પસુશુહવર(૧૧) વિશુહવર(૧૨) હુરતી માનવાન, તોહુનબગ(૧૩), તરોક(૧૪), બએાહવરથી(૧૫) આવિ કે સગે આવી કરીતુન્દ, રૂબાસ(૧૬), રાસુ(૧૭), જએાજ્વુગ(૧૮) મુન ખારપુશ્ત કરીતુન્દ, ઊદ્ર(૧૯), મેશ્કા ફ્રૌખ્ય, કે વલમનશાન દેા સર્દે સુરખ આમેાખ્તેશ્ન અયેાક રૂપાહ, અયેાક રાસુ. વેશ આમેાખ્તેશ્ન ચેગુન ઊદ્ર કે ખાર પ પુશ્ત યમ્સુનેત જેજગા યે હુમ.

૧૧. હફ્તુમ સેયા ખરગશ પંજ સર્દે દેા ન્યાવાની(૨૦) સર્દે અયેાક ખુ માનેસ્ત અયેાક વીશે(૨૧) માનેસ્ત.

૧૨. હશ્તુમ રાસુ હુશ્ત સર્દે અયેાક સમુર(૨૨) અયેાક સ્યાહ સમુર સેન્જએા(૨૩) બેજ કાકેમ કાકેમે સપેદ અવરે રાસુ સર્દે.

૧૩. નેાહુમ મેશ્ક હુશ્ત સર્દે. અયેાક ~~અદ ક મવન ચુશ્ની આશ્તાએ(૨૪) અયેાક મેશ્ક~~ નાફ કેશા બેાયે પબાએ(૨૫) અન્દર બેશ મેશ્ક મુન બેશ(૨૬) ખરેદ મેશ્કે સ્યાહ શ્રી હુમેસ્તારે ગેરેજ્દ(૨૭) પલન દર્યાક વીશ યેહુનેત અવરે મેશ્ક સર્દે.

---

(૧) યુસ્તી પ્રમાણે ગ્રીકું. ઉવેસ્ટ પ્રમાણે 'ચાકલના' રંગનું. ફા. ~~અશ્ગુન~~ યુજરાતી તરજુમેા 'આસમાની'. આંકુએટીલ એ બળદની જાતિવિશેષને કહેછે કે 'એના પગલાં મેાટાં અને મજબુત હેાય છે'.

(૨) ફા. ~~પએસ~~ કદાચ અવ. ~~પઇતિ~~

(૩) ફા. ~~ગવજન~~ "kind of mountain ox." Steingass. (૪) ફા. ~~ગાએકાવ~~

(૫) ફા. ~~ગાએ પલન્ગ~~ Camel, leopard, giraffe.

(૬) ~~ગાએમાહી~~ a creature half bull, half fish.

(૭) યુસ્તી પ્રમાણે 'ખુ ઉશાન' તે પાણીનેા બળદ. એમ એમ સમજાવી શકાય. એવી પાજંદ હરફે ~~ખ~~ લખ્યેાછે તે પેહેલવી હરફે ~~ર~~ થાય એ 'આવ' વાંચી શકાય. જો કે 'આવ' પાણીનેા ~~ઇ~~નેા જુદેા છે. અને ~~આપ~~ તે અવસ્તાનેા ~~આપ્ઓ~~ ઉક્ષન ox. ઉવેસ્ટ 'આસ્માહી ખુ ઉશાન' એ પાજંદ હરફે લખેલા શબ્દાને પેહેલવી હરફે લખી તેઓને 'માહીકાન ખ્વશાન' વાંચી અર્થ કરેછે કે 'માછલી ખાનારેા બેધિ. આંકુએટીલ 'ખુઉશાન' ને જુદેા લઈ 'પહાડી બળદ' અર્થ કરેછે તે નજદીક દુરસ્ત છે. યુસ્તી ધારે છે કે આંકુએટીલ 'ખુ' ને ~~ખ~~ ને બદલેલે છે પણ નહીં એ 'ખુ' તે ફા. ~~ખુક~~ a narrow pass between two hills ખેાર.

(૮) ફા. ~~બૌર~~ a bay horse. (૯) અરબી ~~કુમેદ~~ a bay horse with a black tail and mane.

(૧૦) ફા. ~~પારૂસી~~ સં. અશ્વતર a mule. (૧૧) ~~પસુ~~ 'અવારીક'નું બીજું રૂપ. અવ ~~પઇતિ~~ સં. અપર.

(૧૨) અવ. ~~વિશુહવર~~ (૧૩) ~~તોહુનબગ~~ વંદી. ૫.ફ. ૨૯. (૧૪) અવ. ~~તરોક~~ વંદી ૫.ફ. ૩૦

(૧૫) અવ. ~~બએાહવરથી~~ તરજુ 'નાનું બચ્ચું'. (૧૬) અવ. ~~રૂબાસ~~ beaver.

(૧૭) અવ ~~રાસુ~~ ફા. ~~રાસુ~~ (૧૮) ફા. ~~જએાજ્વુગ~~ a weasel.

(૧૯) અવ. ~~ઉદ્ર~~ વં. ૧૩. ફ. ૨. એનું બીજું નામ અવસ્તામાંથી 'વઝહાપર' છે. એનું કામ હેારાન જેહમાં તપાસ રાખવાનું છે. વંદીદાદની પેહેલવી સરેહમાં એને ~~ઉદ્ર~~ કરી લખ્યેા છે. (બાકીનેા પા. ૧૦૭).

એક ખુંધવાળાં (અને) બે ખુંધવાળાં છે.

૮. આઠમું. બળદ ૫ જાતના છે. સફેદ, અશગુન રંગનો, રાતો, પીળો, કાળો, (અને પંચરંગી; પહાડીબળદ, ભેંસ, જરાફ, ગાયોમાહી, (પહાડના) ખોહની ગાય, પારસ (ના મુલક) ની ગાય, કજાયો ગાય, અને બળદની બીજી જાતો.

૯. પાંચમું, ઘોડાની આઠ જાત છે. સફેદ, કાળો, પીળો, ભુરારંગનો, (કુમૈત નામનો) બદામી રંગનો, આરબી, પારસી (એટલે પારસનો ઘોડો), અચ્ચર, જંગ્લ દરિયાઈ ઘોડો અને ઘોડાની બીજી જાતો.

૧૦. છઠું. કુતરાની ૧૦ જાત છે. પશુની પાસબાની કરનાર, મોહલ્લાની પાસબાની કરનાર કે જે ઘરોનો બચાવનાર છે તે, વોહુનજગ, તરોક, પાણીનું બવરી કે જેને પાણીનો કુતરો કહેછે તે, કોહોલું, નોળિયો, જરોબ્જુગ જેને ખારપુશ્ત કહેછે તે, ઊદ્ર, મેશકા ફરોખ. એઓમાંથી બે જાતના (કુતરાઓ) બારો (બોડી તેમાં રહેવાને) સીખેલા છે. (તેમાં) એક કોહલું અને એક નોળીયો. જંગલમાં (રહેવાને) શીખેલાઓમાં (નીચલાં છે). જેવાં કે ઊદ્ર કે જે પીઠ ઉપર કાંટા ધરાવે છે, (અને) ~~જેવાજ કે જેવણ એજ~~ પ્રમાણે છે.

૧૧. સાતમું. સીહા બરગોશ પાંચ જાતનાં છે. બે જંગલી જાતનાં છે. એક બોહમાં રહેનાર છે અને એક જંગલ (યાને મેદાનમાં)માં રહેનાર છે.

૧૨. આઠમું. નોળીઆની આઠ જાત છે. એક સમુર અને એક કાળો સમુર. સન્જાબ, બેજ કાકેમ, સફેદ કાકેમ, અને બીજી નોળીઆની જાતો.

૧૩. નવમું. મેશક (જાનવરો) ની આઠ જાત છે. એક જે કસ્તુરી સાથે મિત્ર છે (એટલે જે કસ્તુરીને ઘણી પસંદ કરેછે) અને બીજી મેશક નાફ (એટલે જે પોતાના નાફમાં કસ્તુરી ધરાવેછે) કે જેનાં બીજની કોથળી (બાયે) માં સોરમ (ભરેલો છે). બેશ મેશક કે જે બેશ નામનો પાલો બાયછે. કાળો મેશક જે સાપોનો દુશ્મન છે (કે જે સાપો) દરિયામાં ઘણા થાય છે અને બીજી મેશકની જાતો.

---

(૨૦) એટલે "પીઠ ઉપર કાંટાસાથેનો." વંદીદાદ (૫૨. ૧૩, ફ. ૨) માં પણ એ કુતરાને [illegible] એ-હલે 'કાંટાવાળો' કરી કહ્યો છે. (૨૧) અવ. [illegible] સં. उद्र otter (૨૨) ફા. [illegible].

(૨૩) ફા. [illegible]. અર્થ પ્રમાણે 'ગધેડાના કાનનું જાનવર'. મસલું. (૨૪) ફા. [illegible].

(૨૫) ફા. [illegible] or [illegible] આંકુ એકઠીલ અર્થ કરેછે કે 'વસ્તીમાં રહેનાર.' કદાચ તે અવ. [illegible] સ. स=विश= 1. vicus, 'wick' 'મોહલો' એ સાથે સરખાવતો હોય.

(૨૬) ફા. [illegible] the Scythian weasel or marten.

(૨૭) ફા. [illegible] Ermine. (૨૮) ફા. [illegible] Ervimis. (૨૯) ફા. [illegible]

(૩૦) ફા. [illegible]. પાજંદ નકલવાળો એ શબ્દને 'ખુશ' વાંચેછે, જોકે 'ખુરા' નોહનેરાનો ઈમિલો જ છે. ડા. ઉવેસ્ટ પણ ખુરા વાંચી અર્થ કરેછે.

(૩૧) આંકુ એકઠીલ પ્રમાણે 'ધાણું'. ફા. [illegible] (૩૨) ફા. [illegible] a venomous serpent.

૧૪. દેહુમ મુવાન્. સદ દેહ સર્દે વેય ચુન સીન[1] મુ કશીકૃત[2] અવા કહુકાસ[3] કે કર્ગજ કરીતુન્દ વરાગ[4] અર્દા કુલવંગ[5] દેહુમ શબા[6].

અજ વલમનૂશાન દો હુમંદ કે શીર યખ્સુનન્દ પવન પીસ્તાન[7] વચે પરવરન્દ સીનમુ વ શબા કે પવન લેલીઆ પરન્દ ચેગુન ઈમલ્લુનેત આઈગ શબા પવન સે સર્દે દાદ ઈફ્વીમુનેત; કલબા મુરૂ મેશ્ક આઈન મેમન વજ્જદ ચેગુન મુરૂ વીશ દાતાન[8] યખ્સુનેત ચુન સગ, સુલા માનેસ્ત ચુન મુરક. ઈન સદ દેહ સર્દે મુરૂઆન પવન હશ્ત આઇનીને બરા દાદ વીશ અચ્ચેતુન બરા પેરગન્દ[9] ચુન મર્દા અમત તોખમ પેરગન્દ જક તોખમ દયન અન્ગેસ્ત[10] બે ચો[11] જમીક શેદ્કુનન્દ મસ મીઆને કતશ[12].

૧૫. દવાજ દેહુમ માહી દાદ દેહ સર્દે નજ્દેસ્ત માહી અરીજ[13] અર્નુવ અર્નુકા મરજુકા અવરે નામે અવસ્તાએ. આખેર દયન કોલા સર્દેઈ સેર્દેઈ દયન સર્દે દાદ હુમંદ. અચ્ચેતુન બુન્દ એ દવેસ્ત હશ્તાદ દો સર્દે.

૧૬. કલબા રાચ્ચે ઈમલ્લુનન્દઆઈગ મિન સતર પાયાક આઈગ મિન જક કોસ્તે સેતર હફ્તોરંગ અશ[14] મિન મર્દુમાન પવન ચોજ્જસ્ત[15] નીરો ફ્રાજ દાદ. પનાહે ગુરપન્દાન રાચ્ચે ચેગુન ગમેજ્જે[16] મિન ગુરપન્દાન મર્દુમાન હુના રાચ્ચે સગ ખાની હુમંદ મેમનશ સે અચ્ચેક મિન મર્દુમ વેશ દાદ અવેન્દ[17] ખ્વીશમુક ખ્વીશ વસ્તગી અખ્વેશ તુખ્શા વીરાક[18].

---

(૧) અવ. [illegible] ફા. [illegible].

(૨) વદી. ૫૨. ૨ ફ. ૪૨ ના [illegible] ને કરીપ્ર નામનું પક્ષી (વીરા) ગણી તેને આ કશીકૃત સાથે મરખાવે છે. કેટલાકો એ વીરા કરીપ્ર નામના રાખ્ષસને એક ડાહ્યો પુરૂષ ગણેછે. ઉપર આવેલા 'સીન મુ' 'સીમર્ગ' માટે પણ એમ છે. કોઈ એ નામનો એક ડાહ્યો પુરૂષ ગણેછે.

(૩) ફા. [illegible]. (૪) અવ. [illegible] ફા. كركس ગીધ.

(૫) અવ. બેરામ ય. ફ. ૧૯ [illegible] ફા. [illegible]. એ ઇમિલો અહીં અવસ્તા હરફે લખેલો છે. પહેલવી હરફે તે બાબ. ૧૬ માં [illegible] લખેલો મળેછે. જો 'વલાગ' પણ વંચાય.

(૬) ઊવીનદીદામાન પ્રમાણે મરધો.

(૭) ફા. [illegible] અથવા [illegible] crane સં. कुरंकरः અથવા कुरंकुर.

(૮) ફા. [illegible] 'રાત્રે ઊડનાર.'

(૯) અવ. [illegible] સં. स्तन ફા. [illegible]. (૧૦) ફા. [illegible] (૧૧) અવ. [illegible] દાંત. ફા. [illegible]

(૧૨) ફા. [illegible] (૧૩) ફા. [illegible] (૧૪) 'બે ચો' એ રાબ્દો સેમેટીક "બરા વલ" ને મળતા ઈરાની રાબ્દો છે. "બરા વલ જમીક" એટલે "જમીન ઉપર."

(૧૫) અવ. [illegible] ફા. કર્ક ઓદિલી જગ્યા, કથારા. ડા. પુસ્તી અને ઊવેસ્ટ તરજુમો કરેછે કે "મોટાં વચલાં અને નાનાં (ફા. [illegible])" એટલે "જેમ નાનાં મોટાં ભેળસેળ બી નાખે તેમ."

(૧૬) યુનદેહેરાના બાબ ૧૮ અને ૨૪ પ્રમાણે, માછલીઓમાં એ મોટામાં મોટી માછલી છે. કલાચ ફા. ઘ' swan જે એક માછલી નથી પણ પાણીનું હંસ છે. બાબ ૨૪ માં એનું બીજું નામ કરમાઊ કહેછે.

૧૪. દસમું. પક્ષીઓની ૧૧૦ જાત છે. પક્ષી જેવાં કે સીનમુ, કર્શીફ્ત, ગુરૂદ, કરકસ કે જેને કરજ કહેછે, કાગડો, અદા, બગલું અને દસમું (પક્ષી) વાગેતું. એઓમાંથી બે (જાત એવી છે) કે પોતાનાં થાનમાં દુધ ધરાવે છે, (અને તેથી) બચ્ચાંઓને ઉછેરે છે. સીનમુ અને વાગલું કે જે રાત્રે ઉડેછે. જેમ કહેલું છે તેમ, વાગળાં ત્રણ જાતનાં બનાવેલાં છે. કુતરાની, પક્ષીની અને મેરકની જાતનાં, કારણ કે તે પક્ષીની માફક ઉડેછે, કુતરાની માફક ઘણા દાંતો ધરાવે છે અને મુશ્કની માફક ખાડાઓમાં રહેનાર છે. પક્ષીઓની આ ૧૧૦ જાત, આઠ જાતમાં વહેચાયલી છે. મુખ્ય કરીને તે એ પ્રમાણે વીખરાઈ ગયલી છે, કે જે પ્રમાણે એક માણસ જ્યારે બી વીખરી નાખેછે ત્યારે તે બીને આંગળાંમાં (લઈને) જમીનપર ઘણાં ખરાં તેના ક્યારાઓની વચ્ચે નાખેછે.

૧૫. બારમું. માછલી ૧૦ જાતની પેદા કરીછે. પેહેલી અરીજ (માછલી.) અર્જુન, અર્જુકા, મરજુકા અને બીજાં અવસ્તાનાં નામો (પ્રમાણેની). સેવટે દરેક જાતમાં, જાતની અંદર જાત, પેદા કરીછે. એપ્રમાણે ૨૮૨ જાતનો જુમલો થયો છે.

૧૬. કુતરાને માટે કહેછે કે સતર પાયાક (બેહેશ્ત) થી, એટલે કે હકતોરંગ સેતારાની પેલી બાજુથી, માણસ કરતાં વધારે દૈવતમંદ શક્તિ સાથે તેને પેદા કર્યો. ત્રીસપેદાની પનાહી કરવાને લીધે, (અને) ગોસપેદા અને માણસો સાથે ભળી જઇ રહેવું એ સબબને લીધે, કુતરો ઘેરગતું (જનવર ગણાય) છે. આ સબબથી માણસથી ત્રણ ગણો દરજ્જો (એટલે ફાયદો) તેને આપ્યોછે. (તે એ કે) તે પોતાનાજ જોડાવાળો (છે). પોતાનાજ વસ્તવાળો (છે) અને જાતી કાશેશ વગર સાહેબ જેવો છે.

---

(૧૭) એ શબ્દને 'ખય' વાંચીએ તો એરેબીક ખેક્ તે મળતો એનો અર્થ 'જાન' થાય. તો અર્થ કરીએ કે 'તેનો જાન પેદા કર્યો.'

(૧૮) યુસ્તી તે ઊંચેસ્થ એક માપનું નામ લે છે. તે અવ. ઉપરોક્ત 'એક તફાવત માપવાનું માપ છે. વંદીદાદ (૧૩. ૧૩) માં એ શબ્દ એક કુતરાના સંબંધમાંજ વાપરવામાં આવેછે. જાનવરોની જરૂર ક્યાં તે બચાવ કરેછે ત્યાંથી તે કેટલો દુર, તેના સંબંધમાં બોલવામાં આવેછે. એ પ્રમાણે એનો અર્થ એમ થાય છે કે "તે કુતરાને સતર પાયાક બેહેશ્તમાં (તેની રક્ષણ કરવાની ખુબીને લીધે) માણસ કરતાં એક ચોક્કસ માપ જેટલો દુર પેદા કર્યો." હું ધારૂંછું કે એ શબ્દને અવ. ઉપરોક્ત "ઘણોજ જોરાવર, દૈવતમંદ" સાથે સરખાવવો દુરસ્ત છે. માણસ કરતાં તે વધારે જોરાવર પ્રાણી ત્રણ સબબે છે તે પછી જણાવેછે.

(૧૯) ફા. ઉપરોક્ત

(૨૦) ફા. એજ્ઝ અથવા એઝ્ઝ એટલે દરજ્જો, અનુભવ.

(૨૧) યુસ્તી ફા. ઉપ્ર સાથે સરખાવે છે જેનો અર્થ "બાદશાહ રાખનાર, શીખનાર" છે. એ અર્થ કરીછે કે "પોતાનો ફાયદો જોનો (જાણનો) નથી." ઉપ્ર Lord (Steingass) એ અર્થ દુરસ્ત દિસેછે. એટલે વગર કામ કરવે માણસ પેર બેઠો તેને ખપ લાગેછે.

૧૭. યેહાર દેહુન. કકા તેજ દેન્દાન રમા સાલાર મેમન રમે યુરપેદાન જક સલીતર મતાર્યીહેદ કે સગ લેવતમન લવેત પવન જક અશ બીમ અઝમત.

૧૮. ગોકુતશ ઓહરમજ્દ અમતશ મુએ વારેશ દાત અઝેત મુએ શકરા આઈગમ દાત હે તો મુએ વારેશ, આઈગમ મિન લક બીશીએ વીશ યેહવુન્ત હુએ કુ શનાયનરને મેમને કામે ગનાક મીનાએ વીશ વાદુન્દ કુ જકે લે. યેગુન મર્દુમે કરવંદ મેમન મિન ખ્વાશ્તે સીર લા યુદ તો યીચ મિન મ્રુ અવજ્દન સીર લા યેહવુની બરા અગરેન લા દાત હે લક મુએ વારેશ અશ દાત હુમનાએ ગનાકમીનાએ જુરીક પ નર પાય કર્દ બરા દામ જ્વેશ્ત લા હીશ્ત હુમનાએ.

૧૯. વીશ યુરપન્દ પવન અએ હુમાક. સર્દે હના રાએ યાહવુન્ત આઈગ અમત ગનાક મીનાએ અયોક બરા અવસીહેત અયોક બરા માનન્દ.

બાબ ૧૫.

મહમ યેગુનીએ એ યહુદાન.

૧. પવન દીન ઈમલ્લુનેત આઈગ ગયોમર્દ હયન વદીરશનીએ તોખમ બરા દાદ. જક તોખમ પવન રોણરનેએ રોશનીએ ખુરશીદ બરા માલુદ વ દો બાહર નીયેસંગ નેદાસ દાશ્ત વ બાહરી રોન્દોમદ પદીરફ્ત. યેહલ શન્ત રીવાસ કર્યાસ અયોક સેતુન પા-ન્જયેહ શન્તે પાન્જયેહ વગ મનો મયોયાન મિન જમીક મહમ રોસ્ત હુમંદ અવીન હુમા-નાક આઈગ શાન યહમન પવન દુશ લખ્વાર ઈસ્લીમુનાત વ અયોક વલ હુદ પતવસ્ત હુમણીશન વ હુમદસ્ક યેહવુન્ત હુમંદ. અવશાન મીઆને કાલાકો હયન મહમ યાઈત્યુનેત અવીન હુમણીશન યુદ હુમદ આઈગ લા પએતાક કાદામ જક વ કાદામે વકદ વ કાદામ જક ઈ મદમને ઓહરમજ્દ લખ્વાર લવેત.

---

(૧) ૧૬ મા અને ૧૩ મા વર્ગોનાં વર્ણન મળતાં નથી.

(૨) પેહલવી પાજંદ શબ્દ કોશમાં એ શબ્દ 'દન્દાન' (દાંત)ના સમોચ્ચારક શબ્દ તરીકે છે (ભા. ૨૦). કેલ-દાક બાબમાં દાંત માટે એનો મળતોજ શબ્દ છે. વદીદાદ (૫૨. ૨૬. ૨૯) ના શબ્દનો પેહેલવીમાં એ જ શબ્દથી તરજુમો કર્યોછે. એ ઉપરથી અહીં 'કકા' શબ્દનો 'અથે દાંતવાળાં જનાવરો.' થાય.

(૩) Inf. 'પત આમદન' = ફા. આમદન

(૪) ફા. અયવા

(૫) અરબી.

(૬) અવ. દ્વિષ.

(૭) અવ. ખુ=ખુશી થવું.

(૮) અવ. અવહત. મારી નાખવું.

(૯) ફા.

(૧૦) ફા. ઉપરથી જોરાવર, બળિયા. ઉર્વિસ્ત ફા. ('female pigeon.' Steingass) સાથે સરખાવી 'માદી પક્ષીનો અર્થ લે છે.

(૧૧) ઠીક અવ. સ્વાભાવિક શરીર.

૧૬. ચોથું. દાંતવાળાં જનવરો (કે જેઓ) તેજ દાંતવાળાં (અને ગોસપેંદાના) ટોળાના સરદાર છે, કારણ ગોસપેંદાનું તે ટોળું, જેના સાથે (પાસણાની કરવા માટે) કુતરૂં હોતું નથી, તેની ખરાબ હાલત થાયછે. (iii તે ખરાબ રીતે પાછું આવિછે). એથી (ગોસપંદના ટોળાને નુકસાન કરનાર જનવરને) ઘણી ધાસ્તી રહેછે.

(અહીં વર્ણન કરેલું જનવર કોઇ એવું જનવર દિસેછે કે જે, કુતરાઓની ગેર હાજરીમાં કુતરાની માફક ગોસપંદાને, ફાડી ખાનારાં જનવરોથી બચાવેછે. યુસ્તી એ દાંતવાળું જનવર તે ફાડી ખાનારૂં જનવર ગણેછે. પણ તેમ નહીં હોવું જોઈએ. કારણ આ બાબના વર્ણનમાં વાઘવરૂ જેવાં જનવરની હકીકત છેજ નહીં).

૧૮. ઓહરમજદ, જ્યારે તેણે વારેશ પક્ષી, જે સકરો પક્ષી છે, તે પેદા કર્યુ, ત્યારે બોલ્યો કે "ઓ વારેશ પક્ષી! તું મારીથી પેદા થયું છે. તારીથી મને ખુશી કરતાં દુઃખ વધારે થયું છે, કારણ કે તે મારા કરતાં ગનામીનોની વધારે મરજી શોધીછે. એક બુરો માણસ, જે દોલતથી સંતોષ પામતો નથી, તેની માફક તું પણ પક્ષીઓને મારવાથી સંતોષ પામતું નથી પણ ઓ વારેશ પક્ષી! અગર એ હું તને નહીં પેદા કરતે તો તે અલેમ ગનામીનોથી તું માણસના પગ અને શરીરનું પેદા થતે (અને) તેથી કોઈપણ પેદાયશ જીવતી રહેતે નહીં.

૧૯. આ સઘળી વતનનાં ઘણા ગોરકૂદ્દો એટલા માટે પેદા કર્યાં છે કે જ્યારે ગનામીનો તેઓને ગોલાને નષ કરે તો તેઓ પાછા રહે.

બાબ ૧૫.

માણસની પ્રકૃતિ બાબે.

૧. દીનમાં કહેછે કે ગયોમર્દ, ગુજરતી વખતે તોખમે બાહાર આવ્યું. ત તોખમે ખોરશેદની રોશનીની ચાલથી સ્વચ્છ થયું અને (તેના) બે ભાગ નેચોંસંગે તયારી રાખ્યા અને એક ભાગ સપેન્દારમદે કબુલ રાખ્યો. રીવાસ (નામનું ઝાડ, જે) એક થાબલા (માફક) ૧૫ વર્ષે ૧૫ પાનાં (સાથેનું ઊગેછે, તેના) રૂપમાં (કપાસ) ચાલીસ તર્ખે અશી અને બશીઆન જમીનમાંથી એ મિસાલે ઊગી નીકળ્યાં કે, તેઓના હાથ તેઓની બાંય ઉપર પાછળ રહેલા, અને એક બીજા સાથે જોડાયલા અને એક સરખી ઊંચાઈના

---

(૧૨) ફા. ગ્રીવ્ય સ્વચ્છ થવું. અવ. ગ્રીવ્યાઓ એટલે 'વધારે પ્રસન્ન યા ચોખ્ખ' (૧૩) ફા. ઉશ્ત (૧૪) ફા. ગ્રાજ્ર, Sorrel જે Rumex નામના વર્ગની જાતનો પણ છે.

(૧૫) ઑંકુએટીલ અને યુસ્તી એને "ઝહેર ઝહેરગાન" તે અર્થે લે છે કે એ ઝહરગાનના જનવરને દિને એમ બન્યું. પણ ફારસી તરજુમો કરનારા આ શબ્દોને 'અશી મરદાન' માટે લેછે તે બરાબરછે. (૧૫) ફ અને ઉ એટલે ફક, ઉંચાઈ, રાશીર. અવ. ગ્રાઓઓ ફદ.

(૧૭) ફ અને ઉ એટલે 'સરખા' યુસ્તી અવ. ગ્રીઓ સાથે સરખાવેછે જેનો અર્થ 'દબાવ' થાયછે.

(૧૮) ફ્ર કોઈ નકલમાં એ શબ્દની આગળ 'ઇ' મળેછે. તે લેતાં એ ઇમિલો 'નશમન' એટલે દમ અથવા બનતા. ફા. નશ્ત અથવા નિશ્ત થાય. એમ લેતાં પણ અર્થ એક સરખો થાયછે. પણ ચોથા ફકરાની ઇબારત જોતાં આંહી અને તે ફકરામાં એ ઇમિલો દુરસ્ત દિસેછે.

" કોઈ નકલમાં ઇગ્રીઓ છે અને તેનો ફારસીમાં અર્થ કરેછે કે ગ્રીઓ તે ફા. ગિરફ્ત (" seized, taken ") સાથે યુસ્તી સરખાવે છે. ' યુસ્તી ' અફસાનબન્દ ' ઇમિલો આપેછે તે શબ્દ જો કબુલ રાખીએ તો તે ઇમિલો ' અફસાનદ ' બનાએ. ફા. to tame, make obedient. ગ્રીઓ

૨. ચેગુન ઈમલ્લુનેત આઈગ કોદામ પીશ યહુબુન્ત ગદ્મન આયુપ તન. મિનશ ગોકૃત ઓહ્રમજ્દ આઈગ ગદ્મન લવીન યહુબુન્ત તન આખેર વલ જકે દાદ ઇક્વીબુનેત, દયન તન દાદ આઈગ ખ્વીશકારીએ(૧) બરા બરહેનીત વ તન બરા વલ ખ્વીશકારીએ યહુબુન્ત. મિનશ વચારશને(૨) દેનમન આઈગ રોબાન લવીન દાદ વ તન આખેર મિનશ.

૩. કોલા હો મિન ઓરવર કર્પીએ બરા વલ અનુશુતા કર્પીએ વશ્ત(૩) હુમેદ. જકે ગદ્મન મીનોઈહા દયન વલ્મનશાન્(૪) વજ્લુન્તે અદત ઈ રોબાન. કુનચ પવન જકે અનુશુહીદ દરખ્ત લાલા ફસ્ત ઇક્વીબુનાત કેશ બર દેહ આઇનીને મર્દુમ.

૪. ગોકૃતશ ઓહ્રમજ્દ વલ મશી મશીની આઈગ અનુશુતા હુમનીદ, અબીતારીએ(૧) ગોહાન હુમેનીદ, અવમ બુન્દે મીનશને(૨) પાદલુમ(૩) યહુબુન્ત હુમનીદ. કાર દીના બુન્દે મીનશનેહા વાદુનીદ. હુમત મીનીદ, હુખ્ત ઈમલ્લુનીદ, હુવર્શ્ત વજ્જીદ, શએદાઆન અલ ઈજ્જત.

૫. વલ્મનશાન કોલા હો ફર્દુમ દેનમન મીનીદ આઈગ્ શાન(૧) અચેાક વલ દુદ રામીનેદ આઈગશ મર્દુમ અએત. મિન શાન નજદેસ્ત કુનશને દેનમન કદ અમત બરા રકૃત હુમેદ(૨) મિનશાન બરા મીઇશ્ત હુમેદ અવશાન અવલા ગોબશને દેનમન ગોકૃત આઈગ ઓહ્રમજ્દ યહુબુન્ત મય વ જમીક વ ઓવેર વ ગોસ્પેદ વ સેતર વ મોહ વ ખુર્શેદ વ હુરબેસ્પ આવાદીએ મુત મીન આહલાયશ પએતાકીએ બુન વ બર.

૬. અવ્શાન આખેર પત્યારે પવન મીનશને મદમ દોબારેસ્ત. અવ્શાન મીનશને બરા આહુર્મીનીદ(૧૧) મીનુશાન દરાઈદ(૧૨) હુમેદ આઈગ ગનાકમીનોએ યહુબુન્ત મય વ જમીક વ ઓવેર વ ગોસ્પેદ અવારીક મનદવમ ચેગુન ગોકૃત. જકે કદબા ગોબશનીએ પવન

---

(૧) ફા. خويشكارى lit. જાતે કામ કરવું. (૨) ફા. چارش 'ચલાસો.'

(૩) ફા. بخشيدن કરવું. કોઇકે નકલમાં આગલો ا નથી હોતો તેથી જી 'દાદ' એટલે 'પેદા કર્યો' અર્થ થાય. આંકુમેટીલે પણ એમ વાંચ્યું છે.

(૪) એ કમિલાને યુસ્તી 'યજદાન' વાંચ્યો અર્થ કરેછે કે "તે નુર યજદાને બખ્શી મુક્યું."

(૫) અવ. ابيتارى ફા. بى

(૬) સરખાવો "યુન્દે મીનશને કાર વજ્ર" આશીર્વાદની દુઆ.

(૭) એ અવ. ના نجدستم રાબ્દના તરજુમા તરીકે વદીદાદમાં આવેછે અને એ રાબ્દ ઉપરથીજ એ ફકરામ બન્યો હોય એમ ડા. ઉવેસ્ટ ધારેછે. એમને મળતો પાજંદમાં نجد મળેછે. લાગે એ نجد અથવા પેહેલવી نجد તે અવ. نجدستم ઉપરથી બન્યો. 'વ' નો 'પ' વંચાતાં બન્યો હોય, અને સેવટના 'ત' નો લોપ થયો હોય.

(૮) યસ્તો 'યજદાન' (માહાન) વાંચી અર્થ કરેછે કે "યજદોએ તેઓને એકમેક તરફ જુદા રાખ્યા."

અને એક સરખા દેખાવના બનેલા હતા, અને બેઉની કમર એકમેકની અંદર આવી ગઈ હતી, અને તેઓ એપ્રમાણે સરખાં કદનાં હતાં કે જણાતું હતું નહીં કે નર કોણ અને માદા કોણ અને (એમાંથી તે) કયું કે જેમાંથી અાહરમજ્દનું નુર દૂર થયલું નથી.

૨. એ પ્રમાણે કહેલું છે કે "પેહેલું શું પેદા કીધું હતું (આત્માનું)નુર કે તન?" તેઉપરથી અાહુરમજ્દે કહ્યું કે "નુર (અથવા આત્મા) આગમચ પેદા કર્યું હતું અને શરીરને તે પછી પેદા કર્યું હતું." (આત્માના નુરને) શરીરને આપવામાં આવ્યું કે તેથી તે અને હુઝોગ ઉત્પન્ન કરે અને શરીરને ઉઘોગ કરવા માટે ઉત્પન્ન કર્યું છે. એ ઉપરથી ખુલાસો એ કે આત્માને પેહેલાં પેદા કર્યો છે અને શરીરને તેની પછી.

૩. બેઉ ઝાડના રૂપમાંથી માણસના રૂપમાં ફેરવાયાં. તે (જીંદગીનું) નુર કે જે રેણી રીતે તેઓમાં (એટલે માણસમાં) દાખલ થયું છે તે રવાન છે. વળી હાલમાં તેજ રીતે એક ઝાડ ખુલંદ ઊગ્યું છે કે જેનાં ફળ માણસ જાતની ૧૦ જાતો છે.

૪. અાહુરમજ્દે મશી મશ્યાનને કહ્યું કે "તમો માણસ છેઓ, દુનિયાના વડલા છો, આજથી તમો પુખ્ત વિચારથી તમારી તરફ પેદા થયા છો. દીનનાં કામ પુખ્ત વિચારથી કરજો. સારા વિચાર વિચારજો, સારા શબ્દો બોલજો, સારાં કામ કરજો, દેવોને ઈજતાં માં."

૫. તેઓ બેઉ જણે પેહેલાં એ વિચાર્યું કે, તેઓએ એકબીજાને ખુશ રાખવાં, કારણ કે તે (બેઉ જણ હવે) માણસ થયાં છે. તેઓથી પેહેલું કામ આ કરવામાં આવ્યું કે જ્યારે તેઓ બાહાર ગયા ત્યારે તેઓએ ખાધું ખાધું. તેઓ પેહેલ વેહેલા સખુન એ બોલ્યા કે "અાહરમજ્દે પાણી અને જમીન અને ઝાડપાન અને ગોસપંદ અને સેતારા અને ચંદ્ર અને ખુર્શેદ અને સઘળી આબાદી, કે જેનું મૂળ અને ફળ અશોહથી જાહેર છે, તે પેદા કર્યા.

૬. આખરે તેઓના વિચારમાં (આહરેમનની) હરીફાઈ ઘસી આવી (યાને આહરેમને ઊથકેરેલો વિચાર દાખલ થયો), તેઓનો વિચાર ખરાબ થયો, અને તેથી તેઓએ પોકાર કર્યો કે "ગનામીનોએ પાણી અને જમીન અને ઝાડપાન અને ગોસપંદ

---

(૯) યુરતી અર્થ કરેછે કે "તેઓનું પેહેલું કામ જવાનું અથવા ચાલવાનું હતું અને પછી ખાવાનું હતું."

(૧૦) ક્ષ. ∞ to taste. ગુજરાતી તરજુમો કરનાર પ્રમાણે 'તેઓ માંયાં (મેળાપ કીધો)' ફા. ∞ એપણ દુરસ્ત દિસેછે. ફારસી તરજુમો કરનાર ∞ એટલે "પીશાબ કીધો" અર્થ કરેછે. જોતાં તે અવ. ∞ મિશ્ર ∞ L. mingere 'મુતરવું' એને મળતો છે.

(૧૧) ફા. ∞ એમણ. (૧૨) ફા. ∞

૧૩. (વદીદાદની બીજી ફરગરદમાં એને મળતા ઇસારા છે કે મરિનવેતરમાં ચાલીસ વર્ષ એક જોડકું જાનવર છે અને બાપ અને દીકરા ૧૫ વર્ષના જવાન હોય એવા દિસેછે.)

૧૪. અથવા જદમન લાંબીએ તો 'અાહરમજ્દનો' હાથ દૂર થયો નથી." એટલે માલમ નહીં પડતું કે કયું જીવતું છે અને કયું મુવેલું.

આવાયસ્તે શઞેદાઞ્માન ગેાકૃત. ગનાકમીનાઞ્ચે નજ્દેસ્ત ઊર્વાખ્મીનીઞ્ચ મિન વલ્મનશાત: અજ્જ દેન્મન ખ્વીશીનીદ. પવન જ્ક દરૂગ ગેાબરનીઞ્ચ કેાલા દેા દર્ખન્દ યુદ હુમંદ. અવૃશાન રેાબાન વદ તને પસીના પવન દેારાજુ. મિન્શાન સી યુમ પુરશને વજ્હુન્ત યેહવુન્ત. વસ્તગે ગીહા નહુકૃત. આખેર મિન સી યુમ પવન વરકર કૃરાજ્ર રકૃત હુમંદ વલ. યુજે સફીદ યુઈ મદ હુમંદ. અવૃશાન પવન કુમમન પીમ મિન પીરતાન દુખ્ત.

૭. અમવૃશાન પીમ વસ્તમુન્ત યેહવુન્ત હુમંદ મશી વલ મશીની આઈગ શાદીઞ્ચ એ હી મિન જ્ક અમેતમ લા વસ્તમુન્ત યેહવુન્ત જ્ક શીર, અવમ શાદીઞ્ચ શાદતર કુન અઞ્ચેત. અમેતમ વસ્તમુન્ત અન પવન તન સલીઞ્ચ.[૭] જ્ક દેદીગર દરૂગ ગેાબરનીઞ્ચ શઞેદાઞ્માન અઞ્ચેાજ્ર મદમ મદ. અવૃશાન મીઞ્જે પુરશને બરા આપેાદ અવીન આઈગ મિન રહ બાહર અયેાક બાહર બરા માન્દ.

૮. આખેર પવન સી યુમ શપાન દેદીગર વલ ગેાસ્પન્દ, મદ હુમંદ ગફ્ સફીદ અહરમાર અવૃશાન બરા દુરત અવૃશાન મીન દાર કુનાર ન રાશતીદ પવન ખુબનીઞ્ચ એ અવસ્તાને મિનેાયાન આતશ રમીતુન્દ. મેમન વલ વલ્મનશાન કેાલા દેા દાર આતશ દાતારતાર હુમંદ. મિન્શાન પવન કુમમન આતશ અકુખ્ત. અવૃશાન નજ્દેસ્ત ચીબાઞ્ચે કહકે કેન્દાર કેનાર પેશી ખેરમા મુતે સુજ્તનીદ. અવૃશાન જ્ક ગેાસ્પન્દ ગતેાનાક કદ. મિન્શાન સે મુસ્ત

(૧) ફા. ૩૫૭ (૨ ૩૫૭૫૫ wish).

(૨) અવ. ૩૭૭૫૭૭ યુરાણી (આતશ-નીઆઞ્મરા).

(૩) ફા. ૫૫૬ યુસ્તી 'સહીક' વાંચી અરબી ૫૫૬ પાતરા સાથે સરખાવેછે. અર્થ "પાતરેાના પેાપડા" આંકુઞ્મેડીલ ઞે પ્રમિલાને 'મીઆહ' વાંચી 'ઝાલુ' અર્થ કરેછે. ફારસી તરજુમેા કરનાર પણ 'મીહા' અર્થ કરે છે.

(૪) ફા. ૫૫૬ ફારસી અને યુજરાતી તરજુમેા કરનાર 'વરાકર' વાંચી 'જરગર' અર્થ કરેછે. તે ફા. ૫૫૬ ની બરાબર છે. આંકુઞ્મેડીલ પણ 'રેાકાર' અર્થ કરેછે.

(૫) અવ. ૫૫૭ દુખ્ર ફા. ૫૫૬૭ 'દોહતું. ફા. ૫૫૬૭ daughter Ger. Tochter સં. દુહિતર નેા અપભ્રંશ અર્થ 'દુધ દોનારી.'

(૬) અવ. ૭૭૭૬ (૭) 'પવન તન સલીઞ્ચ'. આંકુઞ્મેડીલ ઞે કરેરા જુદેા લઈ અર્થ કરેછે કે " દુખ મારાથી ઊભરાઈ ખુશી શરીરમાંથી ઞેક બહી હતી " યુસ્તી ઞેકકરાને મળતેાને પાસ સાથે સે છે કે "અને બીજુ બધે તિઞેતનેા શરીરનેા હાલી માંરે હતું."

(૮) ફા. ૫૫૬૫૭ to taste મળવું. યુસ્તી અને આંકુઞ્મેડીલ ઞે ભીવે' વાંચી 'ભેવા' અર્થ કરેછે કે "દેવા મેમાનેા ખેારાક માણુસ મનમુઞ્મ લાવ્યા" (૧૬૭). (૯) ફા. ૫૫૬૫

(૧૦) અવ.-૭૭૭૭૭ સ. ગર્ભ ઞેસ્ટિ ગર્ભસ્તાન-તેપરથી 'ફરજે'. યુસ્તી પેાતાના અનુવાદમાં શબ્દકેાશ ઞને ફા. ૫૫૬ સાથે સરખાવે છે જેનેા અર્થ 'જવાન ઊભરનું બચ્ચું' થાયછે.

(૧૧) ઞે શબ્દ માટે જુઓ પા. ૨૪. (૧૨) ફા. ૫૫૬ the late fruit. (૧૩) ફા. ૫૫૬૫૭

(૧૪) ફા. ૫૬ યુકુ માસ. (૧૫) ફરાસ. ઊપલું કુનાર ફા. ૫૫૬ (૧૬) ઞેક જાતનેા ખેરાક પાણિ.

(૧૭) ફા. ૫૫૬ (૧૮) ફા. ૫૫ અથવા ૫૫૬૫ (૧૯) ફા. ૫૫૬૭ યુજરાતી સીક.

(અને) બીજી ચીજો જે પ્રમાણે (ઉપર) કહીછે તેમ પેદા કરીછે." એ જુદા સપુત તેઓ દેવોની મરજીથી બોલ્યા. ગનામીનોએ તેઓ તરફથી પેહેલ વેહેલી ખુશી આ (શબ્દો) થી મેળવી. એ જુદા સપુતોથી બેઉ જણ ખુશ થયેલ. તેઓનાં રવાન રસ્તાબેજ ખુશી દોજખમાં (ગયા). તેઓથી ત્રીસ દહાડા સુધી ખોરાક જતો રહ્યો (એટલે તેઓને ખોરાક મળ્યો નહીં). (તેઓએ પોતાનાને શરીરને) ઘાસપાલાથી ઢાંકયું. ત્રીસ દહાડા પછી શિકાર માટે બહાર ગયાં. એક સફેદ બાલની બકરી આગળ આવ્યું. તેઓએ પોતાને મોહોંડે (તેના) થાનમાંથી દુધ દોહી લીધું.

૭ જ્યારે તેઓએ દુધ પીધું, ત્યારે મશીએ મશીઆનીને (કહ્યું) કે "જ્યારે મેં તે દુધ નહીં પીધું હતું ત્યારે તેથી મને ખુશી હતી અને હુ જ્યારે બુરાં શરીરથી તે મેં પીધું છે ત્યારે મારી ખુશી વધારે ખુશાલ થઈ છે (એટલે પેહેલું માણસ જેમ તેની હાજતો વધતી જાયછે તેમ ખુશાલ થતું જાયછે, એ બદીની નિશાણી છે. પેહેલે તેને ખાધા અને પીધા વગર ચાલતું હતું. હવે તેની શારીરિક હાજતો વધતી ચાલી). આ બીજું જુઠું બોલવાથી દેવોનું તેજ બુલંદ થયું. તેઓએ ખોરાકના મઝા લઇ લીધી, તે પ્રમાણે કે, બેઉ ભાગમાંથી એક ભાગ રહ્યો.

(એટલે માણસ જાતની શારીરિક હાજતો દેવો વધારવા લાગ્યા. પેહેલાં તેઓ ખોરાક અને વસ્ત્ર વિના ફરી શકતાં હતાં. તેઓએ તેઓને ખોરાક અને વસ્ત્રનાં હાજતમંદ કીધાં પછી તેઓ દુધ પીવા લાગ્યાં, પણ તેથી તેઓને અસંતોષી કરવા દુધનો સ્વાદ બદલે બટાડી નાખ્યો, એટલે દુધને દુધ પીતાં તેઓને કંટાળો આવ્યો અને તેઓનું મન ગોદેતના ખોરાક ઉપર લગાડયું.)

૮. બીજા ત્રીસ દહાડા અને રાત પછી તેઓ એક ગોસ્પન્દ આગળ આવી પહોંચ્યા (જે) ફરગે સફેદ જર્બાનું (હતું). તેઓએ તેને માર્યું. તેઓએ મીનો યજદાના દેખાડવા પ્રમાણે, કુનાર અને શમશીરના લાકડાંથી આતશ રોશન કર્યો, કારણ કે તેઓને માટે (એ જાતનાં) બેઉ લાકડાં આતશને વધુ ઉત્પન્ન કરનારાં હતાં. તે (લાકડા) ઓથી મોહોંડાએ ફરી આતશ રોશન કીધો. તેઓએ પેહેલાં ખુકું ઘાસ, કેન્દાર, કેનાર, પેશી, ખજુરીનું ઝાડ, મેડીનું ઝાડ (એ સર્વે) નાં લાકડાં સળગાવ્યાં. તેઓએ તે ગોસપંદને ભુંજ્યું (Lit. ભુંજવાની સીક ઉપર કીધું.) તેમાંથી ત્રણ મુહીબર મેઢાંનું ગોસ્ત તેઓએ આતશમાં નાખ્યું (અને) કહ્યું કે "આ ભાગ આતશનો (છે)." તેમાંથી બીજો કટકો આસમાન ભણી

(૧) યસ્તી 'રોશુન ગેહત' એ શબ્દોને પાછલા વાક્ય સાથે લે છે કે "જ્યારે તેઓએ જુદા શબ્દો બોલ્યા ત્યારે તે દેવોની મરજીથી બોલ્યા." (૨) Lit. પોતાની કીધો.

મીશ ગુરુત દયન આતશ શેહકુન્ત ગોકૃત આઈગ હેનમન બાહુરે આતશ મિન જક ઈદુહ પારેહ(૧) વલ આસ્માન રવનીદ ગોકૃત આઈગ હેનમન બાહુરે યજદાન. મિન મીશ મુરગ્રો કહરકાસ મદમ રકુત મિન વલ બરા ઈદુન્ત ચેગુન કુદુમ ગુરતી કલબા વરતમુન્ત.

૯. અવૂશાન મિન જક નજદેરત તરતગ પુરતીન નેહકૃત આગ્મેર પવન વરાકર,(૩) અશાગ્મે(૪) તદ જકે તંધ(૫) અને બરા કદ ગોકૃત હુમંદ. મીનૂશાન પવન જમીક ગારી(૬) બરા અકુન્ત અજશાન અસીન બરા યાકૃત અજશાન પવન સન્ગ બરા જદ મિનૂશાન તાવશી(૭) બરા તેહી(૮) અજશ બરા જદ અવૂશાન દાર પતશ બરીદ જકે દારીન પદશાપુર(૯) આરાસ્ત.

૧૦. મિન જક અનસેપાસ જશાન કદ શગ્મેદાગ્મન સેતાગ્મેતર યેહવુન્ત હુમંદ. અવૂશાન બેનકુશમન પવન બેનકુશમન જક ઈ અવારૂન અશ્કુ મદમ ઈદુન્ત. અગ્મોક પવન દુદ કુરાજ સાતુન્ત હુમંદ મખીતુન્ત વ દરીદ હુમંદ વર્સ રૂદ.(૧૦) આગ્મેર શગ્મેદાગ્મન મીન તુમ કાલા કદ આઈગ મદુમ હુમનીદ શગ્મેદા યજબહુનીદ, વદતાત અશ્કુ શગ્મેદા ઈતીમુનેત. મશી કુરાજ રકુત ન સીરે નોસ હુશીદ વલ અપાખ્તર(૧૧—૪) રૂત મદમ રીખ્ત પવન જક શગ્મેદાગ્મન અગ્મોજમંદતર યેહવુન્ત હુમંદ. અજશાન વલૂમનૂશાન કોલા દો અગ્મેદુન ખુરક શતમન(૧૨) ખુદ હુમંદ મિનૂશાન પવન પંજાહ જમેસ્તાન કામગીગ્મ પવન હમગોમીજરનીગ્મ લા ખુદ અમતશાન હુમગોમીજરનીગ્મ કદ અદીન શાન કુરજંદ જરહુન-

---

(૧) અવ. ગ્મિજ્ઞ કા. ૪૬૬ (૨) ગ્મેજ્ઞ નો પ્રયોગ ય, જવા દેવું, મોકલવું.

(૩) પુરતી કા. ૭૬૬ સાથે સરખાવી 'શિકારનાં પ્રાણીઓ'નો અર્થ કરેછે. ગ્મોકુગ્મેદીલ પણ ગ્મે અર્થ લેછે. ઉવેસ્ટ ગ્મેનો અર્થ 'જંગલ' કરેછે જે કા. ગ્મેજ્ઞ છે. કા.સી અને ગુજરાતી તરજુમો કરનારા ગ્મે અર્થ લેછે.

(૪) પુરતી અરબીક ગ્મજ્ઞ gray સાથે સરખાવે છે. ઉવેસ્ટ ગ્મે પાજંદ કપિલાને બેશી (કા. ગ્મેજ્ઞ coarse linen cloth) વાંચેછે. ગ્મે નામે 'બેરા' નામનું કપડું હાલપણ સુરતમાં જણાય છે.

(૫) પુરતી ૭૭ 'દદ' (કા. ૭૭ કાડી ખાનારાં જનાવર) નો બીજા આકાર છે. પણ ઉવેસ્ટ પ્રમાણે કા. ૬૭૬ વપરાયું. (૬) 'તધ' ઉપલા 'તદ' નો બીજો આકાર લે છે. (૭) અરબી ૭૬ (૮) અવ. ગ્મજ્ઞ ગયત કા. ૭૭ (૯) કા. ૭૭ બદલે ૭ frying pan.

(૧૦) કા. ૭૭ anything sharp. ગ્મે સાથે સરખાવી ઉવેસ્ટ 'તિખ' વાંચેછે. કા. ૭ સાથે સરખાવી ડા. પુરતી 'તેહી' વાંચેછે. અર્થ બેઉના નજદીક સરખા છે.

(૧૧) ૭૭૬, 'પત' અવ. ૭૭૭ અને 'ખુર' "ઓરરીદ સામે (બચાવ)." ડા. ઉવેસ્ટ 'પાશાખુર' વાંચેછે ગ્મેટલે "સુરજથી બચવા સુરજ આગળ" (બચાવ:)

(૧૨) અવ. ૭૭૭ કા. ૭૭૭ ગુજરાતી તરજુમો કરનાર 'નદી' અર્થ કરી 'વર્સ રૂદ' નામની નદી લઈ પાછલા વાક્ય સાથે જોડેછે. (૧૨—૪) ૭૭ બાજુ. આ શબ્દ ફારસી ૭૭૭૭ (બાહારની બાજુ) અને ૭૭૭૭ (ઉલટી બાજુ unlucky) નાં મળે છે.

(૧૩) અરબી ૭૭ buttocks.

નાખ્યો (અને) કહ્યું કે "આ યજ્ઞોનો ભાગ છે." આગળથી કહર્કાસ પક્ષી આવ્યું (અને) તે (ગોશ્ત) માંથી ખેંચી લઈ ગયું, જે પ્રમાણે કે પેહેલે થોડુંક ગોશ્ત કુતરો ખાતો હતો.

(હાલમાં જેમ ગંભીર બાણ વખતે કુતરાંનો જુદો કાઢવાનો રિવાજ છે તેને મળતા કાંઈ રિવાજનો ઈસારો છે. અહીં કહેવા માગેછે કે જેમ પેહેલું ગોશ્ત કુતરાને ખવાડવામાં આવતું તેમ થોડું તે આતશમાં અને આસમાન પર પણ નાખવામાં આવતું.)

૯. પેહેલાં તેઓ મેઢાંનાં ચામડાના પોષાકથી (પોતાના શરીરને) ઢાંકતા હતાં. પછી કહેછે કે જંગલમાં કાબરચીતા રંગનાં વણેલાં કપડાંમાંથી વણેલા પોષાકો બનાવ્યા.* અને તેઓએ જમીનમાં એક ખાડો ખોદયો. તેઓએ લોખંડ મેળવ્યું અને તેઓએ તેને પથ્થરથી ઠોકયું અને એક ભઠીમાં તેને અણી માટે ઠોકયું, અને તે (અણીદાર બનેલા હથિયાર) થી તેઓએ લાકડું કાપ્યું (અને) તેથી એક લાકડાનું મકાન બનાવ્યું.

૧૦. તેઓએ એ નિરઉપકારીપણું જે કર્યું તેથી દેવો વધારે જુસ્સમી થયા. તેઓ એકમેક પોતપોતા ઉપર બૂરી અદેખાઈ કરવા લાગ્યાં. તેઓ એક બીજા ઉપર આગળ વધવા લાગ્યાં અને મારવા લાગ્યાં અને માર અને ચોટ્ટા પીણાં લાગ્યાં. સેવટે દેવોએ અંધકારમાંથી પોકાર કર્યો કે, "તમો માણસ છો, તમો દેવને પુંજો જેથી અદેખાઈનો દેવ શાંત થાય (Lit. એસી જાય)." મશી આગળ વધ્યો અને એક ગાયનું દુધ દોહ્યું અને ઉતર બાજુએ ઠોળ્યું તેથી દેવો વધારે મજબુત થયા. તેઓથી (એટલે દેવોથી) તેઓ બેઉ એ પ્રમાણે સૂકકી કમ્મરનાં થયાં કે તેથી ૫૦ શિયાળા સુધી (એટલે ૫૦ વર્ષ) તેઓને એકમેકની સોબતની મરજી થઈ નહીં. (અને) જો તેઓ એકમેકની સોબતમાં પડ્યાં હતે તો તેઓને ફરજંદનું જાણવું નહીં થતે. પચાસ વર્ષની સેવટે ઓલાદની બાહેશની શરૂઆત પેહલાં મશીમાં અને પછી મશીઆનીમાં બરપા થઇ. તે ઉપરથી મશીએ મશીઆનીને કહ્યું કે "જ્યારે આ તારી જાત હું જોઉં છું ત્યારે....(એટલે મને શોખ ઉત્પન્ન થાયછે). પછી મશ્યાનીએ કહ્યું કે ભાઇ મશી જ્યારે હું તારી મોટી જાત જોઉં છું ત્યારે મારી ઈચ્છા ઉથડકરાય છે.

૧૧. સેવટે તેઓની મરજી એક સરખી થઇ કે તેઓની ઈચ્છા પાર પાડવામાં આવે. તે પ્રમાણે તેઓએ કર્યું. તેઓએ એપ્રમાણે વિચાર્યું કે આપણું આ ૫૦ વર્ષ સુધી પણ એ કામ હતું.

૧૨. નવ મહિનામાં તેઓથી નરનારીનું જોડકું જન્મ પામ્યું. ફરજંદ માટેનાં

---

* પુરતી પ્રમાણે "પછી શિકારના કાબરચીતા રંગના ફાડી ખાનારાં જનવરો (નાં ચામડામાં) થી કાબરચીત્રા રંગના પોષાકો તૈયાર કીધા." આંકલેસરીયા પણ એમને મળતોજ અર્થ લેછે. ગુજરાતી તરજુમામાં અર્થ કરેછે કે "જંગલમાં જઇને તે બોરડાન ને લીલા સોદાની છાલ કાઢીને કાંતારો સાંધીને પેહેરવાનું કપડું કરતા હતા." એ તરજુમો કયા શબ્દોને આધારે છે તે સમજ પડતી નથી.

-શનીઅલા યેહવુન્ત. વ પવન બુન્દગીએ પન્જ શન્ત પેમ (૧) બાહેશની ફરાજ મદ નજદેસ્ત મશી વ આખેર મશીની. મેમન ગોકુત મશી વલ મશીની આઈગ અમત દેન્મન લક કેરેપેમ (૨) બદીતુનમ જકે લી મસ ગાલા આખીજેત આખેર મશીની ગોકુત આઈગ બરાદ મશી અમત જકે લક કરએમ મસ બદીતુનમ જકે લી કરએમ દરકુશેત.

૧૧. આખેર વલ્મનશાન કામે વલ હમ મદ આઈગ શાન કામે વજરશનીઅ કદ. જશાન કદ. અએતુન મદમ મીનીદ આઈગ લેન્મન જકીએ પન્જહ શન્તે કાર દેન્મન યેહવુન્ત.

૧૨. મિન વલ્મનશાન જદ પવન તીશીઆ બીના જેખ્તે ગબ્રા નીશ્મન. મિન શીરીનીએ (૩) એ ફરજંદ અયેાક એમ વ અયેાક અબુ બરા દુદ. (૪) વ આખેર ઓહરમજદ શીરીનીએ એ ફરજન્દ મિન વલ્મનશાન લખ્વાર ઈનરયુન્ત, વદ ફરજન્દ પરવરેદ વ ફરજન્દ બરા કતુનેત. અવશાન હકુત જેખ્ત મિનશ યેહવુન્ત હુમન્દ જકર વકદ. હુમાક અખ વ અખ્તમન નર નીશ્મન બુદ હુમંદ. અજશાન કોલાઈ પવન પંજહ શન્ત ફરજન્દ મિનશ જરહુન્ત હુમંદ વ ગેનકુશમન પવન સદ શન્તે બરા યમીતુન્ત (૫) હુમન્દ. મિન જક હકુત જેખ્ત અયેાક સીઆકમક શમ ગબ્રા વ નીશ્મન નેશાક અજશાન જેખ્તી મિનશ જદ બુન ગબ્રા ફરાક વનીશ્મન ફરાકઈન શમ બુદ હુમન્દ

૧૩. મિ વલ્મનશાન પાન્જદેહ જેખ્ત જરહુન્ત હુમન્દ બુન કોલા જેખ્તી સરદેઈ યેહવુન્ત હુમન્દ અજશાન પુર રોંબશનીઅ પતવન્દ ગેહાન મિનશ યેહવુન્ત. મીન કોલા પા-ન્જદેહ સદેં જશાન (૬) નોહ સરદે પવન પુશ્તે તોરા એ સરસંગાક પવન જકે ફરાહોકન્ત જરેહ વલ જક શશ કેશ્વરે દેદીગર વદાદ વ તેમમન યેહવુન્ત હુમન્દ વ શશ સદેં મદુમ પવન મ્વનીરસ માન્દ હુમન્દ. મિન જક શશ સદેં જેખ્તી ગબ્રા તાજ વ નીશ્મન તાજક શમ યેહવુન્ત હુમન્દ વ દશ્તે તાજકાન વજરુન્ત હુમન્દ વ જેખ્તી હોરયંગ (૭) ગબ્રા વ નીશ્મન ગુજક શમ અજશાન. અઈરાનકાન મિન વલ્મનશાન યેહવુન્ત હુમન્દ વ જેખ્તે માજન્દ-રાન (૮) અજશ યેહવુન્ત હુમન્દ. પવન આઈ મર (૯) જકે પવન સુરાએ (૧૦) મતાખાન જકે પવન અનીર (૧૧) મતા જકે પવન તુર (૧૨) મતાખાન જકે પવન સરમ (૧૩) મતા અઇત ઈ અરૂમ જકે પવન સીની (૧૪) મતા જકે પવન ચીનસ્તાન જકે પવન દાઈ (૧૫) મતા (જકે પવન સીન્દ મતા.) જકીએ પવન હકુત કેશ્વર હુમાક મિન પતવન્દ ફવાકે (૧૬) સીઆકમક મશી હુમન્દ.

૧૪. યેગુન દેહ સદેં મરદુમ પાન્જદેહ સદેં મિન ફવાક બુદ વ બીસ્તોપંજ સદેં હુમાક મિન તોખ્મે ગયોમર્દ યેહવુન્ત હુમન્દ યેગુન જમીદી આવી વરગુશ વરસરમ વ અયેાક રેગલુમન જકીએ મુન પરર દારેન્દ યેગુન શબા યેહુશી (૧૭) શીઈ દેમ્બીમદ મુન મુઈ પવન તન દારેન્દ.

---

(૧) ફા. ફ્રમ્ મુળ, રાજઆત. પુસ્તી 'પમ' વાંચેછે અને તેને 'પુસ' ના બીજો આકાર ગણી તેને અવ. ફ્રાંગ્ય ફા. ફ્રમ્ સાથે સરખાવેછે. "પમ માહેશની" એટલે "અચ્યાં જણુવાની મરજી" એટલે 'હુકમ' અર્થ કરેછે.

મીઠાસ (એટલે પ્યાર) ને લીધે થએ એક અને બાપે એક (ફરજંદ) ને ઉઘાર્યું. અને પછી ઓહરમજ્દે તે ફરજંદો મેટેનો પ્યાર તેઓથી છીનવી લીધો, કે ફરજંદોને પાળે અને ફરજંદો કાયમ રહે. તેઓમાંથી સાત જોડકાં નર અને નારી પેદા થયાં. તેઓ સર્વ, ભાઈ અને બેહેન, નર અને નારી હતાં. તેઓ દરેકમાંથી ૫૦ વર્ષમાં ફરજંદોને જનમ્યાં હતાં અને તેઓ પોતે ૧૦૦ વર્ષમાં ગુજરી ગયાં હતાં. તે સાત જોડકાંમાંથી એક સીઆકમક નામનો મરદ અને ઓરત નેશાક (નામની હતી). તેઓમાંથી એક જોડકું જનમ્યું જેમાં મરદ ફ્વાક નામનો અને ઓરત ફ્વાકદન નામની હતી.

૧૩. તેઓથી ૧૫ જોડકાં જનમ્યાં હતાં, જેઓમાંથી દરેક જોડકું, એક જાત (એટલે એક મૂળ પેઢી) થઈ પડી હતી. તેઓથી દુનિયાની ઓલાદોનું પૂર ચાલવું થયું હતું. તેઓમાંની પંદર જાતમાંની દરેકમાંથી નવ જાત સરસઓક ગાયની પીઠ ઉપર ફરાહોકન્ત દરિયા તરફથી બીજા દેશવરો ભણી પસાર થઈ અને ત્યાં રહી અને માણસની છ જાત ખ્વનીરસમાં રહી. તે ૬ જાતોમાંથી એક જોડકું, (જેનો) મરદ તાજ અને ઓરત તાજ્જક નામની, તે પેદા પડ્યું અને તેઓ તાજ્જોનાં જંગલ ભણી ગયાં; અને એક જોડકું, જેનો મરદ હોશ્યંગ અને ઓરત ગુજ્જક નામની, તે તેઓથી (પેદા પડ્યું). ઈરાનીઓ તેઓથી પેદા થયા અને માજ્નદરાનીઓનું જોડકું તેમાંથી પેદા થયું. તે સંખ્યામાં સુરાએના મુલકોનાં, અનીરના મુલકના, તરના મુલકોનાં, ચમનો મુલક, જે અરૂમ છે, તેનાં, સીનીના મુલકનાં, ચીનસ્તાનના મુલકનાં, દાઈના મુલકનાં (અને) સીન્દના મુલકનાં (લોકો હતાં). વળી હકુત કેરવરના સઘળા લોકો મશીના સીઆમકના ફ્વાકના સંબંધથી છે.

૧૪. જેમ માણસની ૧૦ જાત (ઉપર વર્ણન કરવા પ્રમાણે છે) અને ફ્વાકથી ૧૫ જાત ઉતરી છે અને (એ પ્રમાણે) ગયોમર્દના તોખમથી સઘળી મળી ૨૫ જાત ઉત્પન્ન થઈ છે, તેમ (વળી નીચલી જાતો છે). જમીનની, પાણીની, છાતી ઉપરના કાન વાળી, છાતી ઉપરની આંખવાળી, એક પગવાળી, વળી જેઓ વાગલાં માફક પાંખ ધરાવેછે તેઓની, જંગલી પુછડી સાથેની, અને જેઓને શરીરપર વાળ ઊગેલા હોયછે તેઓની (એ પ્રમાણે રાક્ષસી માણસોની પણ જાત છે).

---

(૨) એક સનેટીક શબ્દ જેનો અર્થ organs of generation થાયછે.

(૩) બુસ્તી ફા. an eruption common to children સાથે સરખાવી એક દરદનો અર્થ કરેછે કે 'મા બાપે તે બચ્ચાંઓને દરદને લીધે તજી દીધાં.'

(૪) ઉઘાર્યું. ફા. to run, make haste, to be carried up. આંકલેશ્વરીલ અને ગુજરાતી તરજુમા કરનાર એમ અર્થ કરેછે. પણ બુસ્તી ઉપલા ફારસી શબ્દ સાથે સરખાવી અર્થ કરેછે કે "મા અને બાપે ફરજંદને છોડ તજી દીધાં." ઉવેસ્ટ અર્થ કરેછે કે "ખાઈ ગયાં" અને પેહલવી રેવાયતનો દાખલો આપેછે કે જેમાં એ ખાવાનો ઇશારો આવેછે. (૫) અરબીક.

(૬) ડા. ઉવેસ્ટ 'જાયરન' વાંચી 'વધારો' અર્થ ગણી અર્થ કરેછે કે "તે સઘળી પંદર જાતના વધારા માંથી". બીજી નકલો અને ગુજરાતી તરજુમા કરનાર એવી "સરસેદાઆન" દિવો) ધરાવેલો લેછે, પણ તેથી અર્થ બરોબર ઉઠતો નથી. (૭) અવસ્તાનો (૮) અવસ્તાનો. (૯) ફા. સંખ્યા. બુસ્તી 'આઇમિર' વિરોધ નામ ગણી એક મુલકનું નામ ગણેછે. (૧૦) ઉવેસ્ટ એને અવસ્તાનું નામ ગણેછે. જેને પેહેલવી તરજુમામાં કંઈ લખ્યું છે. સીગલ પા. ૩-૪. (૧૧) અવ. જે મુલકો ઇરાની નહીં તે. તેઓનાં નામ નીચે આપેછે. ફરવ. ૫. (૧૨) અવ. (૧૩) અવ. (૧૪) અવ. (૧૫) અવ. (૧૬) એ ફકરો બુસ્તીની નકલનાં જથી પણ બીજી નકલોમાં છે. (૧૭) બુસ્તી એ પ્રમાણે નામોની વચ્ચે 'વ' આપેછે પણ બીજી નકલોમાં નથી તે દુરસ્ત દિસેછે. (૧૮) ફા. A beast.

બાબ ૧૬.

મદમ ચેગુનીએ જરહુનશનીઅ.

૧. ઈમલ્લુનેત પવન દીન આઈગ નીશમન અમત મીન દશ્તાન બરા યાતુનેત વદ દેહ યુમ લેહીઆ અમતશ વલ વજ્લુનન્દ લવીન અપોસ્તન યેહવુનેત. અમતશ મીન દશ્તાન ખલલુન્ત ઈક્વીમુનેત અમત અપોસ્તન જમાન મદ ઈક્વીમુનેત હુમાક અમત તોખ્મે ગશ્રા નીશ્કહુમંદતર યેન્મા અમત જકે નીશમન નીશ્કહુમંદતર દોખ્ત અમત કોલા દો રાસ્ત તોખ્મ દોકાને વ સેકાને મીનશ યેહવુનેત. આત તોખ્મે જકર લવીન યાતુનેત વલ માદે અક્જ્યેદ અવશ ફર્પાએ યેહવુનેત આત તોખ્મે વકદ લવીન યાતુનેત યુન યેહવુનેત વકદ મીનશ જરીએ.

૨. તોખ્મે વકદ સદ્દ વ અર્વ...જીજશ્ને મિન પાહલુ વ ગુને સફીદ સુખ્ર વ જર્દ વ તોખ્મે નરાન ગર્મ વ ખુશ્ક તીજશ્તે મિન મજ્ગે રોયેશમન ગુને સફીદ વ અશગુન.

૩. હુમા તોખ્મે વકદાન લવીન બરા યાતુનેત દયન કતે ગાસ વખદુનેત વ તોખ્મે નરાન અજ્ગર જક બરા ઈક્વીમુનેત જક કતે ગાસ પુર બરા વાદુનેત. કોલા મેમન મિનશ બરા પરીજેદ લખ્વાર વલ યુન યેહવુનેત, પવન રગે આદગાન દયન વજ્લુનેત પવન હંગામ યુન બરા જરહુનેત શીર યેહવુનેત અવશ પરવરેદ યેગુન હુમાક શીર મિન તોખ્મે નરાન યેહવુનેત યુન જકે માદેગાન.

૪. દેન્મન યેહાર મનદવમ નર માદે ઈમલ્લુનેત, આરમાન અયેાકશુરત વાત આતશ જહ અકેર્જ જવીદતર લા યેહવુનેત. જક મય વ જમીક વ ઓવિર વ માહીક વકદ અકેર્જ જવીદતર લા યેહવુનેત. અવારીક દેહરને નર વકદ વલ યેહવુનેત.

---

(૧) પાલાડ મેમેદીક. જન્મ આપવો. (૨) અવ. ... (૩) ફા. ... (૪) પાલાવી. મેમેદીક. તાહવું. (૫) ફા. ... (૬) ફા. ...

(૭) યુસ્તી ફા. ... સાથે સરખાવેછે પણ ફા. ... 'પરસેવા' સાથે પણ સરખાવાય. 'પરસેવા સાથેનું' એટલે 'ભીનું'.

(૮) યુસ્તી 'તીજશ્તે' પછી 'વ' આપેછે તે બીજી નકલોમાં એ શબ્દની આગળ મળેછે તેમ દુરસ્ત દિસેછે.

(૯) ... મેલવો અને ... ઉચિત પ્રમાણે 'ચીકલનાંરંગનો' ફા. ... mud.

(૧૦) ...'પાહરીજેદ'ને બદલે. ફા. ... અવ. ... અને ... 'દૂર રેહેવું, કોઈ ચીજ નહીં કરવું'. ફારસી તરજુમા કરનાર ... અર્થ કરેછે તે એને મળતો છે. યુસ્તી 'ફરીફેદ' વાંચી ... 'ફગવું' સાથે સરખાવેછે અને અર્થ કરેછે કે 'જે ભાગ ફોલેછે' એટલે 'જે ભાગ ગર્ભસ્તાનમાં દેખાતી રીતે દાખલ થાયછે પણ બરોબર ફરજંદનું તોખમ બનાવવામાં કામ લાગતો નથી'.

BRANCH OF THE ROYAL ASIATIC SOCIETY

બાબ ૧૬.

(માણસ જાતની) ઉત્પત્તિની પ્રકૃતિ બાબે.

૧. દીનમાં કહેલું છે કે ઔરત જ્યારે દરતાનથી ફારેગ થાયછે ત્યારે જે દશ દહાડા (અને) રાત સુધીમાં (મરદો) તેણીની પાસે જાયતો તેણી હમેલદાર થાયછે. જ્યારે તેણી દરતાનથી નાહેછે, (અને) જ્યારે હમેલદાર થવાનો વખત આવી પહોંચેછે, ત્યારે હમેશાં જે મરદનું બી (ઔરતના બી કરતાં) વધારે મજબુત હોયછે, તો છોકરો અને જે ઔરતનું (બી) વધારે મજબુત હોય છે તો છોકરી (જન્મે છે). જ્યારે બેકુનાં બી સરખાં હોય છે ત્યારે તેમાંથી બેનાં જોડકાં અથવા ત્રણનાં જોડકાં પેદા થાયછે. અગર જે મરદનું બી સ્ત્રી તરફ પેહેલું આગળ વધેછે, તો વૃદ્ધિ પામે છે અને તે પુષ્ટ થાયછે. અગર જે સ્ત્રીનું બી પેહેલું આગળ વધેછે તો લોહી બને છે અને તેથી સ્ત્રીને દુઃખ (થાયછે).

૨. ઔરતનું બી ઠંડું અને ભીનાશવાળું (હોયછે). તેનું વેહેલું કમ્મરમાંથી છે અને રંગ સફેદ, લાલ અને પીળો છે; અને મરદોનું બી ગરમ અને સૂકું છે (અને તેનું) વેહેલું માથાના મગજમાંથી છે અને રંગ સફેદ અને કાળો (છે).

૩. સ્ત્રીઓનું બીજ હમેશાં આગળ બહાર પડેછે. ગર્ભસ્થાન (રહે)માં જગ્યા લે છે અને મરદોનું બીજ તેની નીચે રહેછે અને તે ગર્ભસ્થાનની જગ્યાને પૂર કરેછે. જે કાંઈ એથી દૂર રહેછે (એટલે ગર્ભસ્થાનમાં ફરજંદનું તોમમ બંધાવાથી બીજનો જે ભાગ બાકી રહેછે) તે પાછું લોહી બનેછે, સ્ત્રીઓની રગોમાં દાખલ થાયછે (અને) તે વખતે કે જ્યારે જન્મ આપેછે ત્યારે દુધ બનેછે જે તે (બચ્ચાં) ને ઉછેરે છે, કારણ કે સઘળું દુધ મરદોનાં બીજમાંથી બનેછે અને લોહી સ્ત્રીઓનું છે.

(એટલે દુધ મરદોનાં બીજમાંથી અને લોહી સ્ત્રીઓનાં બીજોમાંથી બનેછે. યુસ્તી અર્થ કરેછે કે "સઘળું દુધ મરદોનાં બીજમાંથી અને સ્ત્રીઓનાં લોહીમાંથી બનેછે." આંકુએટીલ અર્થ કરેછે કે સઘળું દુધ મરદોનાં બીજમાંથી ઔરતોનાં લોહીમાં બદલાઇને બનેછે.)

૪. આ ચાર ચીજોને નર (અને) નારી કહેછે. આસમાન, ધાતુ, પવન (અને) આતશ નર (છે). હરગેજ બીજાં (એટલે નારી) થતાં નથી. પાણી અને જમીન અને ઝાડપાન અને માછલી નારી (છે), હરગેજ બીજાં (એટલે નર) થતાં નથી. બીજી પેદાયશો નર અને માદા હોયછે.

---

(૧૧) યુસ્તી ફ આપેછે પણ બીજી નકલો 'રગ' આપેછે તે વધારે દુરસ્ત છે.

(૧૨) આંકુએટીલ 'માહ' વાંચી 'ચંદ્ર' અર્થ કરેછે. (૧૩) ફા. ઇ.

(૧૪) યુસ્તી એ શબ્દ ની નર આપેછે અને વાક્ય 'વકદ' આગળ ખલાસ કરી એ શબ્દને પછીના શબ્દો સાથે વાંચેછે, કે "નર વેહવુનેત ચેચુન જંકે જક" એટલે "નર (શબ્દ) જકના જેવોજ છે."

(૧૫) કોઈ નકલમાં 'ઉજ અજ્જપા' ફા.ઇ. છે તે દુરસ્ત છે.

ચેગુન જક[1] માહીક રાએ ઈમલ્લુનેત આઈગ પવન હુંગામે પસ-ખ્વાહેશનીએ પવન જક તબાક મય અયેાક હાસ્ત્રે દરાનાએ યુન અએત ચેહાર અયેાકે ફરસંગ દોદો પવન મય ફરાજ શાયન્દ વ લખ્વાર યાતુનન્દ. દયન જક યાતુનન્દ વ વજ્લુન્તન અદીન કર્પ ફરાજ શાયન્દ[2] અજશાન[3] ખેર્ય[4] આઇનીને મીઆન બરા નેકુનેત કેાલા દેા અપેાસ્તન ચેહવુનન્દ.

બાબ ૧૭.

મદમ ચેગુનીએ એ આતશ.

૧. ઈમલ્લુનેત પવન દીન આઈગ પન્જ આઇનીને આતશ બરેહુનીદ ઇક્વી-યુનેત, ચેગુને આતશે બેરેજ્જસવંધ[5] આતશ ઈ લવીને ઓહરમજદ[6] ખેાદાએ વખ્શેદ;[7] આતશે વેાહુ ફ્રેયાન આતશ જક ઈ દયન તને મર્દુમાન વ ગેાસ્પન્દાન.[8] આતશે ઉર્વા-જ્શત આતશ જક ઈ દયન ઊર્વરાન.[9] આતશે વાજ્જશ્ત[10] આતશ જક ઈ પવન અબ પતીરએ સેપીન્જગર પવન કેાખશને ઈક્વીયુનેત. આતશે સ્પનેનીશ્ત આતશ જક ઈ પવન ગેહાન પવન કાર દારેન્દ આતશીએ વાહુરામ.[11]

૨. મિન વલ્મનશાન પન્જ આતશ અયેાક મય ખુરશ્ને કેાલા દેા વશ્તમુનેત ચેગુન જક દયન તને મર્દુમાન. અયેાક મય વશ્તમુનેત ખુરશ્ને લા વશ્તમુનેત ચેગુન જક દયન ઊર્વરાન યુન પવન મય જ્વેત વખ્શેદ. અયેાક ખુરશ્ને વશ્તમુનેત મય લા વશ્તમુનેત ચેગુન જક પવન ગેતી પવન કાર યખ્સુનન્દ વ આતશ મેમન વાહુરામ. અયેાક લા મય વશ્તમુનેત વ લા ખુરશ્ને વશ્તમુનેત ચેગુન આતશે વાજ્જશ્ત. જકે બેરેજ્જસવંધ[12] જક દયન જમીક વ કુર્ અવારીક મનદવમ. મિન યુનદ્હેરને ઓહરમજદ ચેગુન સે ગદમન[13] યહુયુન્ત વલ્ વલ્મનશાન. પવન પારપાનીએ વ પનાહશ્રીએ ગેહાન હુમાક હુમાક વખ્શેદ.

---

(૧) એ શબ્દની પાછળ યુસ્તીની નકલમાં 'જક' શબ્દ મળેછે જે બીજી નકલેામાં મળતેા નથી. યુસ્તી આગલા વાક્યને અહીં સુધી લંબાવી ઉપર પ્રમાણે અર્થ કરેછે. (૨) ફા. ૭૭૯ to ૪૦.

(૩) ફા. ૭૭૯ to rub. (૪) ફા. ૬૭૯

(૫) અવ. ૭૭૭૭૭ નથી

(૬) એની આગમચ યુસ્તીની નકલ 'વ' આપેછે. એ બીજી નકલેામાં નથી મળતેા તે દુરસ્ત છે. યુસ્તી અને આકુએદીલ અર્થ કરેછે કે "અને પાદશાહ."

(૭) અવ. ખ્રુર્ઝન્ઘ સં. વક્ષ આગળ વધવું. Ger. wachsen, to wax. એ બેરેજ્જસવંધ આતશને માટે અહીં જે કહેછે, તે ઉર્વરાનેના ૧૭ મા હા ફ્ર. ૧૧ ના પેહેલવી તરજુમામાં પાચમાં સ્પેનીશ્ત આતશને લાગુ પાડ્યું છે અને જે સ્પેનીશ્તને માટે કહેછે તે બેરેજ્જસવંધને લાગુ પાડેલું છે. બાદરપરમાં પણ એમ છે. માટે અહીં એ અનુક્રમ ફેરવાયલું દિસેછે. ૧૭ મા હાની પેહેલવીમાં એ આતશ માટે કહેછે કે ૭૭૭૭૭૭૭ ૭૭૭૭ ૭૭૭૭ ૭૭૭૭ ૭૭૭૭ આતશ બુલંદ મુદ યજ્દાનહુનમ વહેરાન પવન અપેાકદંગીએ આહાફરીદ યસ્ન પા. ૨૬૧).

માછલીની બાબતમાં કહેછે કે ફરજંદ ખાહેશ કરવાની વખતે તે વેહતાં પાણીમાં એક હાસ્તે-જે ફરસંગનો ચોથો ભાગ છે-તેની લંબાઈ સુધી બબે (નાં જોડકામાં) પાણીમાં આગળ જાયછે અને પાછી આવેછે. તે આવજાવમાં તેઓ પોતાનાં શરીરને (એકમેક સાથે) મસળેછે. (એમ કરતાં) તેઓમાંથી એક જાતનો પરસેવો બહાર પડેછે અને બેઉ હુમેલ દાર થાયછે.

બાબ ૧૭.

આતશની પ્રકૃતિ બાબે.

૧. દીનમાં કહેછે કે પાંચ જાતનો આતશ પેદા થયો છે, જેવો કે બેરજ્જસવંધ આતશ, તે આતશ કે જે અોહરમજ્દ બોદાની આગળ વૃદ્ધિ પામે છે. બોહુકૂયાન આતશ, તે આતશ કે જે માણસોના અને ગોસ્પંદોનાં તનમાં (છે). ઉર્વાજ્શ્ત આતશ, તે આતશ કે જે ઝાડપાનોમાં છે. વાજ્શ્ત આતશ, તે આતશ કે જે વાદળાંની અંદર સેપીન્જગર (દેવ) સામે લડાઈ કરતો રહેછે. સ્પેનીશ્ત આતશ, તે આતશ કે જે દુનિયામાં સૌકો કામમાં લાવેછે અને વળી જે (આતશ) બેહેરામનો આતશ (છે).

(યુસ્તી અને ગુજરાતી તરજુમો કરનાર પાછળ આગનો અર્થ કરેછે કે "જેને બહેરામનો આતશ (કહેછે)." આંકુએટીલ પ્રમાણે "જેમાંથી બેહેરામનો આતશ આવેછે.")

૨. તે પાંચ આતશોમાંથી એક પાણી (અને) ખોરાક બેઉ ખાયછે, જેવોકે તે (આતશ) કે જે માણસોનાં તનમાં (છે). એક પાણી પીએ છે, ખોરાક ખાતો નથી, જેવો કે તે કે જે ઝાડોમાં છે કે જે (ઝાડો) પાણીથી જીવેછે (અને) વધેછે. એક ખોરાક ખાયછે, પાણી પીતો નથી, જેવોકે તે કે જે દુનિયામાં (માણસો) કામમાં લે છે અને આતશ કે જે બેહેરામનો છે. એક નથી પાણી પીતો કે નથી ખોરાક ખાતો, જેવો કે વીજળીનો આતશ. બેરેજ્જસવંધનો (આતશ) તે કે જે જમીન અને પહાડ અને બીજી ચીજોમાં (છે). પેદાયશની શરૂઆતથી અોહરમજ્દે ત્રણ ખોરેહ જેટલું (ખોરેહ) તેઓને આપ્યું. (અથવા ત્રણ ખોરેહ જેટલાં ખોરેહ સાથે તેને પેદા કર્યો). તેઓની પાસબાની અને પનાહથી દુનિયા હમેશને હમેશ વધેછે.

---

(૮) એને મજાતુ પેહેલવી યજરાતેમાં કહેછે કે "આતરો રાયીર ફરહતાર યજ્દાનુનમ જક દયન તને અનથુતા" એટલે "ભલી વૃદ્ધિ કરનાર આતરાને આરાધું છું કે જે માણસોનાં તનમાં છે."

(૯) પેહેલવી યજરાતેમાં "આતરો ફરાસુન જીવરને યજ્દાનુનમ જક દયન ઉર્વર" એપ્રમાણે છે એટલે "જીંદગીના વૃદ્ધિ કરનાર આતરાને આરાધું છું જે ઝાડપાનોમાં છે."

(૧૦) પેહેલવી યજરાતેમાં "આતરો વાજીસ્ત યજ્દાનુનમ જકે રાયેદા સેપુજગર મપીતુનેત" એટલે "વાજીશ્ત આતરાને આરાધું છું જે સેપુજગર દેવને મારેછે."

(૧૧) પેહલવી યજરાતેમાં "આતરો અવજુનીક યજ્દાનુનમ દયન ગરૂતમીન ગીરો અોહરમજ્દ પવન મીનોઇઅિ ઇસ્પીમુનેત" એટલે "વૃદ્ધિ કરનાર આતરાને આરાધું છું (કે જે) ગરોચમાનમાં અોહરમજ્દની આગળ મીનોઇમાં છે."

(૧૨) યુસ્તી અને આંકુએટીલની નકલો 'મુન' ઇમલો લેછે તેથી તેઓ અર્થ કરેછે કે "જે (એટલે જમીન પહાડ અને બીજી) ચીજો અોહરમજ્દે પેદા કરીછે."

(૧૩) ઉવેસ્ટની અને બીજી નકલો એ ઇમલાની આગળ 'વ' વધારે આપેછે તેથી તે 'નીસમો વંચાય, જેનો અર્થ આગલા એક બાબની નોટમાં કહ્યું તેમ 'દમ' થાયછે એટલે "ત્રણ દમો માફક પેદા કર્યા." પાજંદ નકલ એ શબ્દને 'યદમન' વાંચી ફ્રેન્ચ 'હાય' અર્થ કરેછે.

૩. દયન યુદાઈએ તખ્મુરપ આઇગ મર્દુમ (૧) (મુન) પવન પુરતે તોરા એ સરસ-ઓક મિન ખ્વનીરસ વલ અવારીક કેશ્વર હુમાએ વદર્દ હુમંદ તેલીઆઇ મીઆને જરેહ આતરેગાસ વાત (૨) સેતકુત આતરેગાસ મુનશ આતશ દયન યેહવુન્ત યેગુન પવન પુરતે તોરા પવન સે જનાક કર્દ ઈક્વીમુનેત મુન (૩) વાત તેવતુમન આતશ બરા વલ દર્યાક નેકુન-રત. વલ્મનશાન કોલા સે આતશ યેગુન સે ગદમન પવન જનાક વ ગાસે આતશ પવન પુરતે તોરા હુમાએ વખ્શીદ હુમંદ વદ રેશન બરા યેહવુનેત જક મર્દુમાન પવન જરેહ (૪) લખ્વાર વદીરેન્દ.

૪. વ જમ દયન યુદાઈએ હુમાક કાર પવન અએબારીએ વલ્મનશાન કોલા સે આતશ અવીરતર કરદ, અજશ આતરો ફ્રોણા વલ દાદગાસ પવન ગદમન હુમંદ કુફ્ ઈ પવન ખ્વારજમ ઈતીમુનેસ્ત ઇક્વીમુનેત મુનશાન જમ બરા કરીનીદ (૫) વ ગદમને જમ મીન યદમને દહાક આતરો એ ફ્રોણા યુજ્જદ. (૬) દયન ખોદાઇએ વિશ્તાસ્પ મલેકા પવન પએતાકીએ મિન દીન મિન ખ્વારજમ વલ રેશન કુફ્ પવન કાબુલિસ્તાન કાબુલે મતા ઇતીમુનેસ્ત યેગુન કુનય (૭) તેમમન કતુનેત.

૫. આલો ગુશસ્પ વદ ખોદાઇએ કએખુસ્રુબી પવન જક આઇનીને પનાહીએ ગેહાન હુમાએ કર્દ. અમત કએ ખુસ્રુબ અજદીનચારે વરે (૮) ચએચસ્ત હુમાએ કુનદ (૯) મદમ વલ (૧૦) પુશ (૧૧) સુસીઆ નેશસ્ત વ તાર તુમ બરા જદ વ રેશન બરા કર્દ વદ અજદીનચાર અકુનદ (૧૨) પવન હુમ તેમમન પવન અસ્તવંદ કુફ્ આલો ગુશસ્પ બરા વલ દાદગાસ ઇતીમુનેસ્ત.

૬. આતરો યુજ્જન મીલો વદ યુદાઇએ વીશતાસ્પ મલકા હુમ આઇનીને દયન ગેહાન હુમાએ વજ્જદ (૧૩) પનાહીએ હુમાએ કર્દ અમત અનુશેરોબાન જરતુહુસ્ત દયન યાઈત્યુન્ત પવન રેબાકીએ દીન અવી ગુમાનીએ વાદુનતન (૧૪) વીશતાસ્પ મલેકા વ ફ્રરજન્દાન પવન દીને યજ્દાન ઇક્વીમુનેત હુમંદ વીશતાસ્પ પવન કુફ્ રએવન્દ આઇગ પુરતે વીશતાસ્પાન ઈમિલ્લુન્દ વલ દાદગાહ ઇતીમુનેસ્ત.

---

(૧) એ 'મુત' બીજી નકલોમાં નથી. પાજંદ નકલમાં પણ નથી. એની અગાય નથી.

(૨) અથવા પ્રસ્થો ફા. ૮૭૬૮૬

(૩) પુરની 'મિન' આપેછે પણ બીજી નકલો અને પાજંદ નકલ આપેછે તેમ ૮ મુન જોઇએ.

(૪) બીજી નકલોમાં એ શબ્દ આગળ 'વ' આપેછે તેથી આગળ માફક અંહી પણ ગ. ઉચે. નામ વાંચી 'દમ' અર્થ કરેછે.

(૫) એ ફકરાની મતલબ બરાબર સમજ પડતી નથી. પણ એમ દિસેછે કે એક દરિયામાં કોમતીઓને ગતને વખતે માર્ગ બતાવવા માટે કોઇ યુક્તિથી દીવાદાંડી માફક રોશનીનુ મકાન બાંધવામાં આવ્યું. તે મકાન એક રાતે તોફાનથી ભાગી ગયું. તે વખતે આ કોઇ આતરા કોઇ કુદરતી બનાવથી ઉત્પન્ન થયો અને દરિયાનો માર્ગ રોશન કર્યો.

૩. તેહમુરસ્પની પાદશાહીમાં જ્યારે માણુસો સરસગ્મોક બળદની પીઠ ઉપર ખનીરસમાંથી બીજા મુલકોમાં પસાર થતાં હતાં, ત્યારે એક રાત્રે દરિયાની વચ્ચે, પવને એક આતશગાહ બુઝવી નાખી-આતશગાહ કે જેની અંદર જે પ્રમાણે બળદની પીઠ ઉપર ત્રણ જગ્યાએ બરપા કરેલો હતો તેવો આતશ હતો. તે (આતશગાહ) ને પવને આતશ સાથે દરિયામાં નાખી દીધી. (તે વખતે) તે ત્રણે આતશો ત્રણ ખોરેહની માફક આતશની જગ્યા અને મકાનપર બળદની પીઠ ઉપર પ્રગટી નિકળ્યા કે તેથી સઘળું રોશન થાય અને માણસો દરિયામાંથી પાછાં પસાર થાયછે.

૪. અને જમશેદ (પોતાની) પાદશાહીમાં સઘળું કામ એ દરેક ત્રણ આતશોની મદદથી ઘણું સરસ રીતે કર્યું હતું, અને તેનીથી આતશ ફરોબા બારજમમાં ગદમન હુસંદ પહાડમાં દાદગાહે સ્થપાયલો છે, કે જે (દાદગાહ) જમશેદે બનાવી હતી, અને જમશેદના ખોરેહને જોહાકના હાથથી આતર ફરોબાએ બચાવ્યું. ગુશ્તાસ્પ પાદશાહની પાદશાહીમાં, દીનના મુલાસા પ્રમાણે બારજમમાંથી કાબુલના મુલકમાં કાબુલસ્તાનમાં રોશન પહાડપર તે (આદર ફરોબા) ને સ્થાપ્યો કે જેમ ત્યાં હાલમાં બરી છે.

૫. ફ્રએખુસ્રુની પાદશાહી સુધી આદરગુશસ્પ એજ રીતે દુનિયાની પાસબાની કરતો હતો. જ્યારે ફ્રએખુસ્રુએ ચએચસ્ત સરોવરની મૂર્તિઓનાં મકાનો ખોટી કહાડ્યાં ત્યારે (તે-૧૧) બેઝની ધાર ઉપર ત બેઠા. અને સીહા અંધકારને મારી દૂર કીધું અને (સઘળું) રોશન કીધું કે તેથી મૂર્તિઓનાં મકાનો ખોટી કહાડ્યાં. તેજ જગ્યાએ અસનવંદ પહાડ ઉપર તેણે દાદગાહમાં આદર ગુશસ્પને સ્થાપ્યો.

૬. ગુશ્તાસ્પ પાદશાહના રાજ્ય સુધી આદરબુર્જીન મેહેર એજ પ્રમાણે દુનિયામાં ઊગી નિકળ્યો અને રક્ષણ કરવા લાગ્યો. જ્યારે અનોશેરવાન જરથોશ્ત એકીન ઉત્પન્ન કરવાને માટે (અવીગુમાનીએ વાદુનતન) દીનને ચળાણમાં (પવન રોબાકીએ) લાવ્યા ત્યારે ગુશ્તાસ્પ પાદશાહ અને (તેના) ફરજંદો ખોદાતાલાની દીન ઉપર સાબેત હતા. ગુશ્તાસ્પે રએવંદ પહાડ, જ્યાં કહેછે કે પુશતેવીસ્તાસ્પાન (નામની ટેકરી છે, તે) ઉપર દાદગાહમાં (એ આતશને) સ્થાપ્યો.

---

(૬) 'કરીનીતન' ના બે અર્થ થાયછે, 'બનાવવું' અને 'કાપવું.' મુસ્તી "કાપવું" અર્થ લઈ તરજુમા કરેછે કે "જ્યારે તેઓએ જમશેદને કાપી નાખ્યો ત્યારે જમશેદનું ખોરેહ વિગેરે." પણ એમ અર્થ લેતાં 'કરીનીદ'પછીનો 'વ' ગલત દિસેછે. આપણે જેમ અર્થ કર્યોછે તે લેતાં 'મુનશાન' માં 'શાન'બેઉ વચનમાં છે તે જરા ગુમવાયેછે.

(૭) ગુજ. અર્થ ક્યા મુજ 'છુટકો થવો, બચી જવું.' એ ફકરાનો એમ પણ અર્થ થાય કે 'આતશ ફરોબાએ જમશેદના ખોરેહને જોહાકના હાથથી છોડાવ્યું."

(૮) ક્યા"હાલમાં પણ."

(૯) અવ. મજ્ઝ્ lit. 'ઉંચે બાંધેલું, પુતળું.' પતેતપરોમાનીમાં 'એોજદીશ્ત પરસ્તી' 'પુતળાં પૂજવાં' એમ તુનાહ ગણાયો છે. પેહેલવી વંદીદાદ પરગ. ૧ ફ. ૩૪. સ્પીગલ પા. ૪ ના ૭૭૭"

(૧૦) ૭૭૭ to dig (૧૧) ફા. ૭૭૭ (૧૨) અરબીક ૭૭૭ ખોદી કહાડવું.

(૧૩) અવ. ૭૭૭ ફા. ૭૭૭ ઉગવું.

(૧૪) મુસ્તી તેક્ષટમાં 'વાદુનેત' આપેછે પણ 'વાદુનતન' વાંચેછે. તેક્ષટમાં ભૂલ દિસેછે. બીજી નકલોમાં એનો પાજંદ ઇમલો 'કદંન' મળેછે તે બરાબર છે.

૩. વલમનશાન કોલા સે આતરાન આતશે વાહરામ હુમાકતન, હુમ આતશે ગેતી, અવ્શાન જૂક ગદ્મન પતશ મેહુમાન. અન્યુશીદે તને મદુમાન અમત દયન અરકુએ અમીતર ફરાજ યેહલુનેત રોબાની મિન મીનોઈ દયન ઇતીબુનેત મુન જક તન વદ જ્વન્દે વલ રાઇનેદ. અમત જક તન ફરૂદ યમીતુનેત તની વલ જમીક ગોમવ્જિત રોબાન લખ્વાર વલ મીનોઈ વજ્લુનેત.

બાબ ૧૮.

મદમ ચેગુનીએ ગોકર્દ (૧) દરખ્ત કરીતુન્દ.

૧. ઈમલ્લુનેત પવન દીન આઈગ રૂજે નખુસ્ત અમત ગોકર્દ દરખ્ત કરીતુન્દ દયન જરેહ ફરાહોકન્ત પવન જકે જક્ ગર (૨) રૂસ્ત ઇક્વીમુનેત પવન ફરીકન્ત કેતાર (૩) દયન આવાયદ મેમનશ અનુશેકીએ અજશ વીરાયન્દ. ગનાકમીનોએ પવન જકે વલ હુમીસ્તાર દયન પવન જક જક્ મય વજગી વલ હુમીસ્તાર દયન કરીનાદ ઇક્વીમુનેત આઈગ જક હોમ બરા વનાસેન્દ. (૪) વ લખ્વાર યખ્સુનશનીએ જક વજગ રાએ ઓહરમજ્દ દેહુ મહીએ કરતેમમન યહબુન્ત ઇક્વીમુનેત મુન પેરામુને જક હોમ હુમ્વાર હુમાએ ગર્દન્દ વદ હુમાક અયોશ્ટી મિન જક મહી રોયશમન વલ વજગ. (૫) વ હુમ (૬) વજગ વલમનશાન મહીકાન મીનોઈ ખોરશને હુમંદ આઈગ શાન ખુરશને લા આવાયદ. વદ ફરીકન્ત પવન કોખ્શસ્તે ઇક્વીમુન્દ.

૨. અએત જનાક જક મહીક અરિજ મય નપેસ્ત ઈક્વિમુનેત. (૭) ચેગુન ઈમલ્લુનેત આઈગ મહીસ્ત જકે ઓહરમજ્દ દામાન જકે મહીક વ મહીસ્ત જકે મિન ગનાકમીનોએ જકે વજગ. પવન તન જક્ (૮) (મય) મુન મીઆને વલમનશાન દયન જુદ મિન કોલા દો દામાન પવન દો બરા નસીવન્દ (૯) જવીદ જક અયોક મહીક મુન અએત વાસી પન્જ

---

(૧) અવ. ગોકર્ડન્ધ. પેહલવી લખ્નારાઓ એને ગુજ્ર્ા 'હોમ મકીદ' પણ કહેછે.

(૨) ઉવેસ્ટ ગેલ. ફા. ૮૬ વાંચી 'ગીકલ' અર્થ કરેછે.

(૩) મા.ઉ. નકલમાં 'ફરીકર્દ કેતોરીએ' છે એટલે "ફરીકરદના કામ માટે."

(૪) એ શબ્દ માટે જુઓ બાબ ૩ (૫) ૧૭૭૫૫૫૫ અવ. ને અને ૫૫

(૫) એ શબ્દ પછી મુસ્તીની નકલમાં ૬૮ શબ્દ છે કે જે બીજ જરૂરનો છે અને બીજી નકલોમાં નથી.

(૬) એ શબ્દનો અર્થ અહીં "બી અથવા પણ" થઈ શકશે.

(૭) અનંકલેરીયા એ ફકરાનો અર્થ કરેછે કે "એ માછલીની જગ્યા પાણી છે કે જે તેને એક કિલા મિસાલ છે." 'અરિજ' માછલી માટે જુઓ બા. ૧૪ની નોટ.

૭. એ સઘળા ત્રણ આતશો, આતશ બેહેરામનાં સઘળાં તન (જેવા છે), તેમજ દુનિયાનાં આતશ (નાં તન જેવા છે). તેઓના તે ખોરેહે તે (આતશબેહેરામ) માં વાસો કરેલો છે. તેજ મિસાલે (અનુશાદે) માણસોનું તન (છે કે), જ્યારે માઓના પેટમાં (તે શરીર) બનેછે ત્યારે રવાન મીનોમાંથી તેમાં આવી બેસે છે કે જે (રવાન) તે તનને જ્યાં સુધી જીવે ત્યાંસુધી ચલાવેછે. જ્યારે તે શરીર મરણ પામેછે, ત્યારે તે તન જમીન સાથે આમેજ થાયછે અને રવાન પાછું મીનોઇમાં જાયછે.

(એટલે જેમ જાન મીનોઈ છે ને તે આ શરીરીક તનમાં આવી વાસો કરેછે તેમ ઉપલા આતશો મીનોઈ છે તેઓ આ જેહાનમાં માણસોને રાહપર ચલાવવા માટે આવી આતશકદેહોમાં વાસો કરેછે).

બાબ ૧૮.

જેને ગોકર્દ ઝાડ કરી કહેછે તેની પ્રકૃતિ બાબે.

૧. દીનમાં કહેછે કે, જેને ગોકર્દ ઝાડ કહેછે તે, ફરાહોકન્ત દરિયામાં પહાડની ઉડાણુમાં (એટલે ખીણમાં) પહેલે દહાડે જ્યારે ઊગ્યું ત્યારથીજ કૃશોકર્દ ઉત્પન્ન કરનારે તરીકે જરૂરનું છે. કારણ કે અમર્ગો તેનાથી ઉત્પન્ન કરવામાં આવેછે. ગનામીનોએ તેના હરીફ તરીકે તે ઉંડા પાણીમાં એક દેડકાને તેનો હરીફ પેદા કર્યો કે તે હોમનો નાશ કરે. અને તે દેડકાને દૂર રાખવા માટે ઓહરમજ્દે દસ કર માછલી ત્યાં પેદા કીધી છે, કે જે તે હોમની આજુબાજુ હમેશાં ફર્યા કરેછે, એવી રીતે કે, હમેશાં તે માછલીમાંની એકનું માથું તે દેડકાની તરફ (રહેછે). અને તે દેડકા સાથે તે માછલીઓ મીનોઈ ખોરાક લેનારી છે એટલે કે તેઓને ખોરાકની અગત્ય નથી. તેઓ કૃશોકર્દ સુધી (દેડકા સાથે) લડાઈ કરતી રહેશે.

૨. કેટલીક જગ્યા છે (એટલે લખાણો છે) કે જેમાં તે માછલીને "પાણીની અરિજ" કરીને લખીછે. જેમ કહેલું છે તેમ ઓહરમજ્દની પેદાયશોમાં મોટામાં મોટી તે માછલી છે, અને ગનામીનોની પેદાયશમાં મોટામાં મોટો તે દેડકો છે. પોતાના શરીરના જડબાંથી બેઉ (મીનો) ની પેદાયશમાંથી જેબી કાંઈ તેઓની વચમાં આવેછે, તેને તેઓ બે ભાગમાં, ચીરી નાખે છે, સિવાય તે એક માછલી, જે "વાસી પન્જસદ વરાન" (નામની) છે.

---

(૬) એ 'મય' શબ્દ બીજી નકલોમાં નથી. પુસ્તી અને આંકુમેદીલની નકલોમાં એ શબ્દ છે. એ શબ્દ લેઈને પુસ્તી "પવન તન" શબ્દો આગળા વાક્ય સાથે લેછે કે "શરીર માંયેનો દેડકો." પછી "જક મય" ને પાછળા વાક્ય સાથે લઈ અર્થ કરેછે કે "પાણીની ઉંડાઇ કે જે તેઓના વચમાં છે તે બે (પ્રકારની) પેદાયશોને લીધે બે ભાગમાં વેહેચાઈ ગઇછે (કે તેથી બેઉ પેદાયશો પોત પોતાની હદમાં રહે).

(૧૦) "નસીવનતન." સેમેટીક. વેહેચાઈ જવું.

સદવરાન.[1] દેનમનચ ઈમલ્લુનેત આઈગ જક માહી અવીન મારઆ[2] દો દયન જકે જક્ મય સુજ્જન[3] તેહુ માતૈશને[4] મય પતશ બરા અફ્જ્જયન્દ આયુષ મુન કેહાન[5] હુમંદ ખ્વાનુનેત.[6]

વાસી પંજસદ વરાન રાએ પએતાક આઈગ દયન જરેહુ ફ્રાહોકન્ત રોએત. અવશ દરાનાએ હુન્દ ચન્દ અએત મુન વદ ગશ્રાઈ પવન તકે તીજ બરા સાતુનેત બામદાદ વદ અમત ખુર્શીદ ફ્રરૂદ વજ્લુનેત હુન્દ ચન્દ આઈગશ દરાનાએ નેકૂશમન લા સાતુનેત મિન જક મસ કર્ય હુરવેસ્પ. દેનમનચ ઈમલ્લુનેત આઈગ જક સરદારીએ ઈ દામાને આપીગાન ફ્રરહેસ્ત મેમન જવન્દ.

૩. વને કમદ તોખ્મે મીઆને જરેહુ ફ્રાહોકન્ત ફ્રરત ઈક્વીમુનેત. અવશ તોખ્મે હુરવેસ્પ ઓવરાન પતશ, અએત મુન ફ્રરાફ્રન બજશક અએત મુન તોખ્શાક બજશક અએત મુન હુમાક બજશક ઈમલ્લુનેત.

દયન અએ વનઈ એાઈ નોહ[7] બરેહુનીદ ઈક્વીમુનેત જક ગરે સુરોમંદ નોહ હુખ્વર નોહસદ નોહાદનોહ બીવર, કેાલા બીવરી દેહુ હુખ્વર ચેહલુનેત.

દયન જક ગર પાનશ્રીએ આપાન ચેહલુન્ત ઇક્વીમુનેત આઈગ મય મિન તેમમન પવન જક બુઈ વદદ[8] ફ્રરાજ સાતુનેત પવન હકુત કેશ્વર જમીક, ચેગુન હુમાક મય એ જરેહુ પવન હકુત કેશ્વર જમીક ચસ્મે મિન તેમમન.

બાબ ૧૯.

૧. મમ્રાએ[10] તતી રેગલમન રાએ ઈમલ્લુન્દ આઈગ મીઆને જરેહુ ફ્રાહોકન્ત ઇક્વીમુનેત. અવશ રેગલમન સે, ચશ્મ શશ, ચેાન્ગ[11] નોહ, ગુશ દો, સરૂબન અચેાક, તન સફીદ. મીનોઈ ખોરશને અએત વ આહલેાખન.

---

(૧) ઇજ. હા ૪૨ ફ્ર. ૪ ની ટીકા ... દરમ્યાન

(૨) 'માર આ દો' એમ પાજંદ ઈમલાને પેહેલવીમાં લખતાં ... 'તે માર આઇન' વંચાય. ડા. હુવેશ્ટ એમ વાંચેછે, અને "સાપ માફક" અર્થ કરેછે. પુરતી 'માર' નો અર્થ ... અવ. ... 'સ્મર' ઉપરથી 'ગણવું' અને 'ગણતી' અથવા 'જાણતી' એટલે 'તિક્ષ્ણ નજરની' અર્થ કરેછે. બેહેરામ યશ્ત (ફ્ર. ૨૯) માં એ ફરમાહી માટે આને મળતો નીચલો ફકરો છે.

... એમ ફકરામાં 'મારગેર્તી' એટલે 'જોએમછે, તપાસેછે.' શબ્દને અર્થ એ "માર આ દો" બગાડીને પાજંદ હરપે લખાયેલો દિસેછે. કેાઈ નકલોમાં એ શબ્દની હેઠે ફા. ... એટલે 'ગણવું' અર્થ આપેછે તે એ વિચારને ટેકો આપેછે. (૩) ફા. ... (૪) ઇ. ...

(૫) બીજી નકલોમાં 'કેહાન હુમંદ' બદલે 'કાહેદ' મળે છે. બેઉનો અર્થ સરખો છે.

(૬) આ ફકરામાં ફરમાહીને ઉંડા પાણી (જક્ મય)માં રહેનારી ગણીછે, તે વંદીદાદ (ફરગ. ૧૯ ફ્ર. ૪૨) પ્રમાણે છે ત્યાં તેને નીચલા શબ્દોમાં આરાધી છે. ... "ઉંડા સરોવર (દરિયા) ના તળિયાના પાણીમાં રહેનારી ફરમાહીની હું સ્તુતિ કરૂંછું." આ ખાલમાં ફરમાહીનું જે કામ દરશાવ્યું છે તે કામનો બીજો ઉલ્લેખ (૬૨ ફ્ર. ૩૭) માં પણ કરિયારો છે.

વળી એમ પણ કહેલું છે કે એ માછલી તે ઊંડાં પાણીમાં એ પ્રમાણે તપાસે છે કે એક સોયના અણીદાર ઘસારાને પિછાની શકે છે કે જેથી પાણી વધેછે યા ઘટતાં રહેછે.

"વાસી પંચસદવરાન" (માછલી) માટે જણાયલું છે કે તે ફરાહોકન્ત દરિયામાં રહેછે. તેની લંબાઈ એટલી બધી છે કે એક શખ્સ બામદાદથી તે સુરજ અસ્ત પામે ત્યાંસુધી ઝડપની દોડથી જેટલી મજલ કાપે તેટલી; એટલી બધી કે તે પોતાની લંબાઈ (જેટલો તફાવત) તે તમામ મોટાં આંગને લીધે નહીં જઈ શકે. વળી કહેલું છે કે તે (માછલી) ની સરદારી છે કે જેની નીચે પાણીની પેદાયશો મુખ્ય કરીને રહેછે.

૩. ધણાં બીજવાળું ઝાડ ફરાહોકન્ત દરિયાની વચ્ચે ઊગેલું છે. સઘળાં ઝાડોનાં બી તેની અંદર (છે), તેથી કેટલાકો એવા છે કે જેઓ તેને 'સારા ઊપાયવાળું,' કેટલાકો 'મજબુત ઊપાયવાળું' અને કેટલાકો 'તમામ ઊપાયવાળું' કહેછે.

આ ઝાડમાંથી તે સુરાખદાર પહાડ (ઉપર) ૯૯૯૯ દસ હુજ્જર (બીજ) નવાં (ઝાડો) પેદા કર્યા છે. દરેક 'બીજ' તે ૧૦ હુજ્જર થાયછે. (એટલે ઉપલાં હુરવેસ્પ તોખમી ઝાડનાં બીજમાંથી કરોડો અને અબજો નવાં ઝાડો ઉત્પન્ન થયાં છે. સુરાખદાર એટલે છીદ્રવાળો, એટલે ખડક નહીં પણ માટીવાળા પહાડો ઉપર, તે બી પડ્યાથી અગણિત ઝાડો ઉત્પન્ન થાયછે.)

ત પહાડન પાણીના તપાસ સોંપીછે, એટલે કે પાણી ત્યાંથી નાળાંઓના માર્ગોથી હુકુતકેશ્વર જમીનમાં વહેછે, કારણ કે હુકુતકેશ્વર જમીનમાંના દરિયાના પાણીનું મૂળ ત્યાંથી છે.

બાબ ૧૯.

ત્રણ પગના ગધેડા માટે કહેછે કે તે ફરાહોકન્ત દરિયામાં છે. તેને ત્રણ પગ, છ આંખ, નવ મોઢાં, બે કાન, એક શિંગડું અને સફેદ શરીર (છે). તેનો ખોરાક મીનાઈ છે અને તે અશો છે.

---

(૭) એ ૨૬ને પટ્ટ ફ. ૧૭ માં જણાવેલાં 'મુગ્ગુન' બાબ માટે છે. ત્યાં બરાબર એને મળતા નીચેના ફકરો છે. આ પહેલાની ફકરો જાણે તેનો તરજુમો છે.

[illegible]

ત્યારે એ ફકરાના "હુ-બિરા એરેધ્વાબિરા અને વીરેબિરા" તે બુનદેહેશના આપણા ઊપલા ફકરાના "ફરાહુન બજરક તોખ્માક બજરક અને હુમાક બજરક" છે. હું ધારૂંછું કે બુનદેહેશમાં આ વાક્ય પછી "અએ વન ઇ એાર્મઝ્દ નોહ" એ શબ્દો છે તે ઊપલા ૨૬ને પટ્ટના "અવામ વનામ યામ સહેનહે" નો તરજુમો છે. એમાં "એાર્મઝ્દ નોહ" શબ્દો જે પાનંદ હરફેબો કે લખેલા છે તે [illegible] નું બિગોડેલું રૂપ છે.

(૮) ફા. [illegible] I. ગવ novus Fr. neuf. Germ. neu new.

(૯) ફા. [illegible] પસાર થવાનો માર્ગ.

(૧૦) આ ફકરો ફજરાને ફા. ૪૨ ફ. ૪ માં બસાગેા કરેલા 'અશો ખર'ની બાબતમાં છે. જેને વાળુકરા દરિયામાં ઉભેલો જણાવેછે.

[illegible]

આ ખર અને આગલા બાબની કરમાલીનું વર્ણન કોઈ દરિયાઈ રાક્ષસીક પ્રાણી (Sea-monster) નું દિસેછે. દામેસ્ટેટર એને કોઈ હવાને લગતા બનાવનું અલંકારીક વર્ણન ગણેછે.

(૧૧) ઉવેરટ એને ચાન્ગ વાંચી અવ. [illegible] (ફા. ૨૮ ફ. ૧૨) માંથે ઝરમાવેછે.

૨. અજશ જક શશ ચશ્મ હો પવન ચશ્મગાસ, વ હો પવન બાલેસ્તે રોયશમન, હો પવન કુફ્રાન(૧) ગાસ. પવન જક શશ ચશ્મ સીજ્હુમંદીગ્ય(૨) તરવીનેત(૩) મખીતુનેત. જક નોહ યોન્ગ સે પવન સર સે પવન કુફ્રાન સે પવન અન્દરૂને નીમે પાહલુ(૪) વ કોલા યોન્ગી ચન્દ કતે મસાઈ અવશ હુન્દચન્દ કુફે અલવન્દ. જક સે રેગલમન કોલા અયોક અમત ખનખતુન્ત ઇક્વીમુનેત પવન જમીક ચન્દ હુજ્વર મીશ અમત પવન હુમ ઈતીજુનન્દ ગેદ કુરૂદ સાતુનન્દ. ખુરદકે રેગલમન હુન્દ ચન્દ હુજ્વર ગશ્રા લેવતમન સોસીગ્યા હુજ્વર વેરહુ(૫) પતશ દયન વદીરેન્દ. પવન જક હો ગુસ માજ્નદરાન મુન જક બરા વદીનેદ. જક અયોક સોખન જરીન હુમાનાક સુરાખહુમંદ મિનશ હુજ્વર સોખન પતશ રૂસ્ત ઇક્વિમુનેત, અગ્યેત ગમલા જહ્હાક, અગ્યેત અરપ જહ્હાક, અગ્યેત તોરા જહ્હાક અગ્યેત ખમરા જહ્હાક મસચ કસચ. પવન જક સોખન હુરવેસ્પ જકે કાખ્શનીગ્યે(૬) ખરફ્સ્તર સરીતર સીગ્ય(૭) બરા જનેત બરા તખ્નુનેત(૮).

૩. અમત જક ખમરા દયન જરેહુ ગર્દન બરા ચખસુનેત ગુશ બરા આસામેદ હુમાક મય એ જરેહે ફ્રરાહોકન્ત પવન જુન્દાન બરા જુન્દીનેત બરા શેદુનેત કોસ્તે હવાનેદ(૧૦).

૪. અમત કાલા વાદુનેદ હુમાક દામે આપીક વક્દ એાહરૂમજ્દ દામાન આપોસ્તન બરા ચેહવુનન્દ વ હુમાક ખરફ્સ્તર આપીક આપોસ અમત જક કાલા વરમસુનન્દ રીતક(૧૩) બરા રમીતુન્દ. અમત દયન જરેહુ મીજેત હુમાક મય એ જરેહુ ચોરાદાસ્ત બરા ચેહવુનેત મુન પવન હુકુત કેશ્વર જમીક. પવનચ(૧૪) જક ચીમ અમત ખમ્રા હુમાક પવન મય સામતુનન્દ દયન મય મીજેન્દ ચેગુન ઈમિદ્લુનેત આઈગ આત ખમ્રાએ સે રેગલમન બરા વલ મય લા ચેહવુન્ત હુમનેદ હુરવેસ્પ મય ઈ પવન જરેહુ અવ્સીનેત(૧૫) હુમનાત મિન અયોક ગોશનીગ્ય(૧૬) હુજ્અશ જેહુરે ગનાકમીનોગ્યે મદમ વલ મય ઈદ્રુન્ત ઇક્વીમુનેત પવન મર્ગે દામાને એાહરૂમજ્દ.

---

(૧) ફા. ૦૮૬૯ "the hump of a camel or of an Indian ox" (Steingass). (૨) ફા. ૦૮૬૯ sharp (૩) ૦૮૬૯ અવ. ૦૮૬૯ વર્તુ L. torquere. Fr. Tortuer, to torture દુઃખ દેવું.

(૪) ફા. ૦૮૬૯ side, અંગની ઉપરનો ભાગ. (૫) ફા. ૦૮૬૯ અકરાવો. બીજી નકલોમાં એ શબ્દ ૦૮૬૯ ગેરદુ લખેલો છે.

(૬) ક્રિયાપદ 'જીયાક' પરથી ફા. ૦૮૬૯ to suit, befit માટે મરબાવેછે. પણ ફારસીમાં એ અર્થે ૦૮૬૯ જેવો કોઇ શબ્દ નથી મળતો. અરબી શબ્દ એ અર્થે તો ૦૮૬૯ છે. આંકુમેટીલ એ શબ્દનો અર્થ 'જીંદગી આપનાર' કરેછે. પાર્સદ નકલવાળા ૦૮૬૯ કરેછે તે કદાચ એનો અર્થ હોય.

૨. તે છ આંખોમાંથી બે, આંખની જગ્યાપર (છે), અને બે, માથાંના ઊપલા ભાગપર (અને) બે, ખુંધની જગાપર (છે). એ છ આંખોના તિક્ષ્ણપણાથી તે (બીજાઓને) દુઃખ દે છે અને મારી નાખે છે. તે નવ મોહોડાં (માંથી) ત્રણ, માથામાં, ત્રણ, ખુંધ ઊપર, ત્રણ, બાજુના અંદરના ભાગમાં (છે). અને દરેક મોહોડું એક ઘરની મોટાઈ જેટલું અને તે (ખર) પોતે એટલો (મોટો) કે જાણે અલવન્દ પહાડ. તે ત્રણ પગમાં (થી) દરેક જ્યારે જમીનપર મેલેછે ત્યારે એટલો (મોટો હોય છે), કે જ્યારે એક હજાર મૈંદાઓ સાથે બેઠેલાં હોયછે ત્યારે તેઓ તેની આસપાસ ફરી વળેછે. (એટલે તેના પગનો ચકરાવો એટલો મોટો છે કે ૧૦૦૦ બકરાંઓ તેની આસપાસ બેસી શકેછે). તેનો નાનો પગ એટલો મોટો છે કે હજાર માણસો હજાર ઘોડાઓ સાથે તેની આજુબાજુ ચકરાવો ફરી વળેછે. તે બે કાનથી માજ્ઞનદરાન (નો મુલક છે કે) જે તે ઢાંકે. (એટલે તે ખરના કાન એટલા મોટા છે કે તેથી તે આખા માજ્ઞનદરાનના મુલકને ઢાંકી શકે). (તેનું) પેલું એક શિંગડું સોનેરી મિસાલનું (અને) મુરાખદાર (છે). તેમાંથી હજાર શિંગડાં તે ઊપર ઊગેલાં છે, (જેમાંનાં) કેટલાંક ઊંટ જેટલાં મોટાં છે, કેટલાંક ઘોડા જેટલાં મોટાં છે, કેટલાંક બળદ જેટલાં મોટાં છે, કેટલાંક ગધેડાં જેટલાં મોટાં છે. તેઓ મોટાંબી છે અને નાનાં પણ છે. તે શિંગડાથી તે બૂરાં નાશકારક ખરફસ્તરોની સઘળી દુશ્મનીને મારે છે અને નાશ કરે છે.

૩. જ્યારે તે ગધેડો દરિયામાં ગર્દન ઊઠાવે છે અને કાન ફફરાવે છે ત્યારે ફરાહોકન્ત દરિયાના તમામ પાણીને હીલચાલથી હીલાવે છે, તે (પાણી)ને ગતિ આપે છે અને કિનારાપર ઠોડાવે છે (અથવા તે પાણીને કિનારાપર મોકલે છે (શેદુનેત) અને ઠોડાવે છે.)

---

(૭) ફા. كوشش જેનો "પ્રયત્ન, લડાઈ" તેમજ "કોશીશ અથવા બલ" એમ બેઉ અર્થ થાયછે. પહેલવી કોખશાશ્ન નો પણ એમ બેઉ રીતે અર્થ થાયછે અને તે બેઉ અર્થ અહીં લાગુ પડી રાકેશે.

(૮) અવ. બન્દ્યુબન્દ્ય ફા. جنبش trouble અથવા جنبيدن vehement. (૯) ગજ્ઞાવેજ તોડવું, અરબી جبذ (૧૦) જુ-દીનીતન ફા. جنبانيدن નો પ્રયોજ્ય. 'હીલવવું'. (૧૧) ઉવેસ્ટ ફા. جنبانيدن 'to cause to tremble' સાથે સરખાવેછે. પુસ્તી રોદુનતન વાંચી 'હીલવવું, ગતિ આપવી' અર્થ કરેછે. 'રોદુનતન'નો અર્થ મોકલવું પણ થાયછે. (૧૨) ફા. دوانيدن to cause to run. ઉવેસ્ટ 'ગનાવદ' વાંચેછે અને એમ વાક્યનો અર્થ કરેછે કે "ગનાવદ (પહાડની) બાજુ ધુનેછે." (૧૩) ફા. كوزه a lad.

(૧૪) 'પવન ચ' ને બદલે પુસ્તીની નકલ 'પવન મુન' આપેછે પણ બીજી નકલોમાં મળતો 'ચ' વધારે દુરસ્ત દિસેછે. (૧૫) ગજ્ઞાવજ્ઞ નાશ પામવું. અવ. જ્ઞ નીચે અને ન્ન થી પડી રહેવું.

(૧૬) 'અયાક ગોશનીઅ' મેળાપ, મેળવણી mixture ફા. گشنی act of generation. પહેલવી ન્ન અવ. ગજ્ઞુબન્દ્ય ગુશ્ક એટલે નર.

૫. તીશ્તર મય મિન જરહ પવન અચેબારીચે બ્રા ચે સે રેગલમન રાચે અવીરતાર ઈનસ્યુનેત હુમબૌર્જ. પચેતાક આઈગ સર્ગીને બ્રાચે સે રેગલમન અચેત મેમન આન કબદ મીનોચે ખુરશને અચેત આખેરીચ જક નમે પરવરેશ આપીક રગાન વલ તન વજ્લુનેત પવન ગેામીજ સર્ગીન લખ્વાર રમીનુનેત.

૬. તોરાચે હુમયચેાશ કે સરસચેાક કરીતુન્દ ઈમિલ્લુનેત આઈગ પવન યુનદેહશને મર્દુમ મિન કેરવર વલ કેશ્વર વદર્દ હુમંદ પવન ફ્રશીકન્ત હુશ મિનશ આરાયંદ.

૭. ઈમિલ્લુનેત આઈગ જન્દહ પવન યદ્મને જકે અગ્રી મર્દ પવન સરે શ્વદઈ. દેન-મન, જમીક વીશ દરપુરતીહા પચેરામુન કર્દ ઇક્વીમુનેત અન્દા ફ્રશીકન્ત અન્દર આવાયેદ.

૮. ચામરૂશ મુરૂ રાચે ઈમિલ્લુનેત આઈગ પવન સરે કુરે અલ્બુર્જ કેાલા સે શન્ત કબદ અનીરાત મતાન વલ ગેર્દ સાતુન્દ પવન વજ્લુન્તાન વલ ઈરાન મતાચાન જીચાન ચા-ઈસ્યુનશને વીનાસરનીચ ગેહાન કર્દન અદીન બૌર્જ યજદ મિન જક જરૂ રોસ્તાક વરે અરન્ગ મદમ સાતુન્ત જશીચ ચામરૂશ મુરૂ લાલા ઇક્વીમુનેત પવન બાલેસ્ત હુમાક જકે બુલન્દ કુરે વજેત જક હુમાક અનીરાત મતાચાન ચીનેત ચેગુન મુરૂ દાને.

---

(૧) ૮ અને ૮૮ બુરૂજ constellation. પુસ્તી બૌર્જને બરબેયજદ ગણેછે અને અર્થ કરેછે કે "તેશતર બરબે યજદ સાથે પાણી ખેંચેછે." આંકુચેટીલ ચેની પહેલીના 'પચેતાક' શબ્દને પણ ચેજ વાક્યમાં ગણી અર્થ કરેછે કે "અને તે (પાણી) ને બૌર્જમાં જાહેર કરેછે." મા. ઉ. ની નકલમાં ચેનો અર્થ ડાબલ્ 'હમ બુલંદ' કર્યોછે. ચેટલે 'પોતાની બરાબરની ઉંચાઇચે પાણીને ખેંચેછે.' ડા. ઉવેસ "અમબ-રચ" વાંચેછે અને પાછળા વાક્ય સાથે લઈ અર્થ કરેછે કે "વળી અમબર માટે કહેછે કે "તે ત્રણ પગવાળા ગધેડાના છાણ (મરીન) માંથી (બને) છે."

(૨) ફા. ૮૮૮૮ (૩) ફા. ૮૮૮ આત્મા. જીવ.

(૪) અવ. ૮૮૮૮ lit માથાને લગતું. પેહેલી પંક્તિનું માણસ, સરદાર. અવ. ૮૮૮ અપ ચેટલે માથું.

(૫) ફા. ૮૮૮૮ મુદ્દી perfection, completion. અહીં ફ્રશોકન્તનો ઇસારો છે કે જ્યારે દુનિયા ચેક રીતે સુધરી રહેશે. ઉવેસ ચે ઇબલાને પેહેલવી હરફે ૮૮૮૮ લખી રનદીદ વાંચેછે અને વાર્તની મુદ્દત' અર્થ કરેછે. અરબી ૮૮૮

(૬) અવ. ૮૮૮૮ ફા. ૮૮૮ (૭) ૮૮૮૮ નુકસાન કરવું. અવ.૮ અને ૮૮ નસ.

(૮) ફા. ૮૮૮૮ to blow as the wind અવ. ૮૮ ૮૮ ઉપ-વહ = ઉડવું.

(૯) ચે ચામરોસ પક્ષીને ફરવરદીન ય. (ફ. ૧૦૬) નાં ૮૮૮ ની સાથે સરખાવામાં આવેછે. ચેનું નામ ત્યાં અમરૂ સાથે આવેછે. જેમ સીમાર્ગ માટે કોઈ કહેછે કે તે બુલેર્ગ પીર મર્દ હતા અને કોઈ કહેછે કે પક્ષી હતું તેમ અમુ અને ચમુ માટે દિસેછે. મીનોખેરદ (બાબ ૬૨-૩) માં ચે પક્ષીચેા માટે કહેછે કે અમુ પક્ષી જાદચીસ (ચેટલે દુઃખને દૂર કરનાર) ઝાડપર બેસેછે, ત્યારે તેના ભારથી ડાંખળીચેા ભાંગી તેનાં બીજો નીચે પડેછે. જે અમુ ઊંચકી લઈ જ્યાં નેશતર પાણી રેડેછે ત્યાં લઈ જાયછે. ત્યાં તે પાણી સાથે જમીનપર પડેછે. ત્યારે ચે પણ કોઈ વાતાવરણના બનાવનું અલંકારીક વર્ણન દિસેછે.

૪. જ્યારે (તે ખર) પોકાર કરેછે ત્યારે ઓહરમજદની પેદાયશમાંની સઘળી નારીવર્ગની પાણીની પેદાયશ ગર્ભવતી થાય છે અને પાણીના સઘળાં ગર્ભવંતા ખરફ્તરો જ્યારે તે અવાજ સાંભળે છે ત્યારે બચ્ચાંને ફેંકી દે છે (એટલે તેઓના ગર્ભ તુટી પડેછે). જ્યારે-તે દરિયામાં મુતરે છે ત્યારે દરિયાના તમામ પાણી, જે સાતે ખંડોમાં છે, તે પવિત્ર થાય છે. વળી તે સબબને લીધે જ્યારે સઘળાં ગધેડાં પાણીમાં આવેછે (ત્યારે) પાણીમાં મુતરે છે, જેમ કે કહેછે કે 'અગરજો ત્રણ પગના ગધેડાને પાણીમાં પેદા કર્યો નહીં હતે તો દરિયાનું સઘળું પાણી, જે મેળવણી ગનામીનોના જેહરે ઓહરમજદની પેદાયશનું મરણ ઊપજાવવા માટે પાણીમાં દાખલ કરીછે, તેનાથી ખરાબ થતે.'

૫. તીશ્તર ત્રણ પગવાળા ગધેડાની મદદથી ઘણું સરસ રીતે દરિયામાંથી પાણી પોતાના બુરજપર ખેંચેછે (એ ફકરો વધારે ખુલ્લી રીતે દેખાડે છે કે એ 'ખર'ને લગતી બાબત કોઈ વાતાવરણના બનાવનું અલંકારીક વર્ણન છે). જણાયલું છે કે એ ત્રણ પગના ગધેડાનું છાણ હોય છે, કારણ કે અગરજો તેનો મીનોઈ ખોરાક વધારે હોય છે તો વળી સેવટે તેના પ્રવાહી ખોરાક (પરવરશે આપીક) નો ભીનાશ રગો (ભારફ્તે) શરીરમાં જાયછે અને મુતર સાથે છાણ પાછું (બહાર) ફેંકી દે છે.

૬. હુધયઓશ ગાવ કે જેને સરસઓક કહેછે તેને માટે કહેછે કે પેદાયશની શરૂઆતમાં માણસો (તેની ઊપર) એક કરવરથી બીજે કરવર પસાર થતા હતા (અને) ફ્રશોકન્તની વખતે તેમાંથી હોશ ઊત્પન્ન કરશે. (ફ્રશોકન્ત વખતે માણસને અમર્ગી આપવા માટે એ ગાયની ચરબી તૃપ્તી અથવા સંતોષની નિશાની તરીકે ખવાડવામાં આવશે એવો ઈસારો બુનદેહેશના બાબ ૩૦ (ફ્ર. ૨૫)માં અને દદિસ્તાને દીનીના ૮૯ ના સવાલના જવાબમાં પણ આવેછે. સરશઓક ગાયની પીઠપર માણસોએ સફર કરી હતી તેના ઈસારા આગળ બાબ ૧૫ (ફ્ર. ૨૭) અને બાબ ૧૭ (ફ્ર. ૪)માં પણ આવ્યા છે).

૭. કહેછે કે આ યુગની શેવટે જીવતાંઓ એક સરદાર મરદના હાથમાં(રહેશે)કે જેણે આ જમીનપર આજુબાજુ ઘણી પનાહબંદી કીધી છે, જે ફ્રશોકન્ત સુધી જરૂરની છે. (એ સરદાર માણસ તે સોસ્યોસનો ઈસારો દિસેછે કે જે સઘળી બૂરાઈઓ સામે બચાવો બરપા કરી ફ્રશોકન્ત ઊત્પન્ન કરશે).

૮. ચામરૂશ પક્ષી માટે કહેછે કે તે અલબુર્જ પહાડની ટોચ ઊપર (છે અને) દર ત્રણ વર્ષે ઘણાક ઈરાનની બહારના મુલકો(ના લોકો) ઈરાનનાં ગામો ઊપર (હુમલો લઈ) જવાને, તેપર નુકસાન લાવવાને, અને દુનિયાને ખરાબ કરવાને એકઠા મળેછે (ગર્દ સાતુન્દ), ત્યારે બરજો યજદ અરંગના સરોવરના મુલકના નીચલા (lit. ઊંડા ખીણવાળા) ભાગમાંથી ઊપર આવેછે અને તે ચામરૂશ પક્ષી પણ ઊપર આવેછે અને તે સઘળા બુલંદ પહાડોમાંના ઊંચા પહાડ ઊપર ઊડેછે અને જેમ પક્ષી દાણા ચુંટે તેમ સઘળા ઈરાનની બહારના મુલકોને ચુંટે છે.

૬. કરીમ રાએ ઈમલ્લુનન્દ આઈગ મલીઆ અવીતુનેસ્ત ગોફ્તન. દીન વલ વરે જમ-કદે ઈદ્રુન્ત રોબાકીનીત. તેમમન અવસ્તા પવન હુજ્વાને(૧) મુરૂઆન ઈમલ્લુન્દ(૨). તોરા માહીક રાએ ઈમલ્લુનન્દ આઈગ દયન હુમાક જરેહુ યેહવુનેત. અમત વાન્ગ વાદુનેત હુમાક માહીકાન અપોસ્તન યેહવુનન્દ વ હુમાક ખરફ્સ્તરાને આપીક રીતક બરા અફ્ગનન્દ. સીન મુરૂ ઈ શવ બાક(૩) પવન હાન બબા દો ગાન કદે ઇક્વીમુનેત. મુ ઈ અશોઝુશ્ત(૪) કે મુ ઈ જેબર(૫) વ હમ આન મુ ઈ શોકનચ રાએ(૬) ઈમલ્લુનન્દ આઈગ અવસ્તાક પવન હવજ્વાન યેહમુન્ત ઇક્વીમુનેત. આઈગત ઈમલ્લુનેત શએદાઆન મિનશ લર્જેન્દ તેમમન બરા લા ગીરેન્દ.

૧૦. નાપુન અમત લા અફ્સુદ ઇક્વીમુનેત શએદાઆન જદુગાત ઈનસ્યુન્દ તીર હુમાનાક વલ જક મુરૂ શદીતુનેત(૭) જકતલુનેત. હના રાએ જક મુરૂ નપુન અમત અફ્સુદ(૮) ઇક્વીમુનેત ઈન્સ્યુનેત વશતમુનેત આઈગ વદ શએદાઆન કાર લા ફરમાયન્દ. અમત લા અફ્સુદ ઇક્વીમુનેત લા વશતમુનેત શએદાઆન વનાસ્ત પતશ કર્દન તોખાન.

૧૧. અવારીકચ દદાન વ મુરૂઆન હુમાક પવન હુમેસ્તારીએ ખરફ્સ્તરાન યેહમુન્ત ઇક્વીમુનેત યેગુન ઈમલ્લુનેત આઇગ અમત મુરૂઆન દદાન હુમાક પવન હુમેસ્તારીએ ખરફ્સ્તરાન જદુગાન.....

૧૨. દેનમનચ ઈમલ્લુનેત આઈગ મુરૂ હુમાક જગર(૯) વલાગ(૧૦) જગરતર યેહવુનેત.

---

(૧) અવ. ઝાઓન્ઘ જિહ્વા. L. Lingua, Fr. Langue, Ger. Zunge ઝુબ્ tongue જુબાન.

(૨) જેમ અમુ અને ચમુ પક્ષીઓના સંબંધમાં તેમ કર્સાસ્પના સંબંધમાં કોઈ તેને પક્ષી ગણેછે તો કોઈ ડાહ્યો પુરૂષ ગણેછે. યુનદેહરા અહી તેમ બાબ ૧૯ માં તેને પક્ષી ગણેછે. વંદીદાદમાં (ફરગ. ૨ ફ. ૬૨ મા) પણ એ બાબતનો ઇશારો છે કે જમશેદના 'વર'માં 'વીરકરીટે' દીન કેલાવી હતી.

(૩) ફા. ઝ્રુબ્ lit. 'રાત્રે ઉડનાર.' આગળ એ શબ્દ ફકત "રાબા" તરીકે પણ આવ્યોછે. 'શીનમુરૂ' ઉપરથી સીમોર્ગ બનેલો કોઈ ધારેછે. 'શીનમુરૂ એ રાવબાક' એનો અર્થ 'રાત્રે ઉડનાર શીનમુરૂ' પણ થઈ શકે.

(૪) વંદીદાદ (૧૭ ફ. ૬) અર્થ પ્રમાણે 'ઝરોશ્તનો રોગ્ય રાખનાર.' અહી યુનદેહેશમાં કહેછે, તેમ ત્યાં કહેછે કે નપ્ત ગેતારી પરહેજવાં તે જાણે એ પક્ષીને અર્પણ કરવા બરાબર છે. એમ એને અર્પણ કરવાથી તે નપ્તો જડાઈનાં હથિયાર તરીકે દેવોની સામે થવાને તેને કામ લાગેછે. અને જો નહીં અર્પણ કર્યો તો સામા તે દેવોના હાથમાં હથિયાર તરીકે થઈ પડેછે.

(૫) કદાચ ફા. ઝુબ્ a bird of prey, a hawk. એની સાથના શબ્દ 'વહમાન' ને ઉંચેરૂં ઉડવું નામ ગણે છે પણ તે ત્યાં ભય છે. એટલે "અને તે વળી."

(૬) યસ્તીનો નકલમાં શોકતીન વાંચ્યો છે, તે ભૂલથી નકલ કરનારે છેલ્લા ૨ 'ચ'ને ૨ 'મ' વાંચી લખ્યોછે.

૯. કર્શીપ્પને માટે કહેછે કે તે શબ્દો બોલવાને જાણતું હતું. જમશેદના બનાવેલા વરમાં તે દીન લાવ્યું અને ચાલુ કીધી. ત્યાં અવરતા પક્ષીઓની બોલીમાં બોલે છે. ગાયની સીકલની માછલી માટે કહેછે કે તે સઘળાં દરિયાઓમાં હોયછે. જ્યારે તે પોકાર મારેછે ત્યારે સઘળી માછલીઓ ગર્ભવતી થાયછે અને સઘળાં પાણીનાં ખરફ્તરો બચ્ચાં (એટલે હમેલ) મેલી દે છે. સીનમુરૂ જે (એક જનતનું) વાગલું (છે તે માટે) બીજા બાબમાં બે વખત (અથવા વિગતવાર વર્ણન) કરેલું છે. અશોજુશત પક્ષી, કે જે જોખર પક્ષી, અને જે વલી શોકન પક્ષી બી છે તેને માટે કહેછે કે તે પોતાની જબાનથી અવરતા આપે છે (એટલે બોલેછે). જ્યારે તે (અવરતા) બોલેછે ત્યારે દેવો તેનાથી ધ્રુજેછે અને ત્યાં પકડી શકતા નથી (એટલે અસર કરી શકતા નથી).

૧૦. જ્યારે નખ પરહેજવામાં આવતા નથી ત્યારે દેવો (અને) જાદુગરો પકડી શકેછે અને તીરની માફક તે પક્ષી તરફ (હથિયાર) ફેંકેછે અને તેને મારી નાખે છે. એ સબબને લીધે તે પક્ષી, જ્યારે નખ પરહેજવામાં આવેછે ત્યારે તે પકડી લે છે અને ખાઇ જાયછે કે તેથી દેવો કાંઈ કામ ફરમાવી શકતા નથી (એટલે તે નખ મારફ્તે બુરી અસર કરી શકતા નથી). જ્યારે તેને પરહેજવામાં આવતાં નથી ત્યારે તે (પક્ષી તે નખને) ખાતું નથી અને દેવો તેમની મારફ્તે નુકસાન કરી શકે છે.

૧૧. બીજાં પણ જનવરો અને પક્ષીઓ (એ) સર્વને ખરફ્તરોની સામે થવા માટે પેદા કર્યાછે, જેમ કે કહેછે કે જ્યારે પક્ષીઓ અને જનવરો એ સર્વને ખરફ્તરો અને જાદુગરોની સામે થવા માટે (એ ફકરો અધુરો રહી ગયો છે. કહેવાની મતલબ એ દિસેછે કે જ્યારે એવાં પક્ષીઓ અને જનવરોને પેદા કરવામાં આવેછે ત્યારે તેઓ નજ્જસાત વિગેરે ખાઇ જઇ ખરફ્તરોથી થતાં નુકસાનથી આપણો બચાવ કરેછે).

૧૨. વળી કહેછે કે સઘળાં હલકા વર્ગનાં પક્ષીઓ(માં) કાગડો વધારે હલકા વર્ગનો છે.

---

(૭) ||||||||| શદીતુન્તન અથવા ||||||| શેદુન્તન ફેંકવું.

(૮) ||||||| "to subdue especially by magic" અથવા ફા. |||||| to subdue. આપણી રેવાયતોમાં નખને ઊતારી પરહેજીને દાટવા માટે ખારા નીરંગ ફરમાવેલા છે. બુરા આદમીઓ એક માણસના નખ બાળ વિગેરે મારફ્તે તેની ઊપર જાદુ અથવા બરાબ અસર કરી શકે છે એવો વિચાર હાલ પણ ઘણાંક ટોળાઓમાં છે.

(૯) પેહેલવી પાજંદ શબ્દ કોશ (હોશંગજી હાઉ. પા.૨૬)માં એ ||| શબ્દનો અર્થ ||||| ફા. |||| એટલે 'મસતુ' આપેછે અને તેથી ઊલટું ||| 'દબરનો અર્થ ||| ફા. |||| એટલે 'ભારી, મોટું' આપેછે. તેથી મુસ્તી અને ઉબ્બસ એ શબ્દનો અર્થ ફિમતિ કરેછે, તે બરાબર દિસતું નથી.

(૧૦) ફા. ||||| અથવા |||

બાજે સફીદરાએ ઈમલ્લુનેત આઇગ મારૂ ઈ પવન પર જકતલુનેત. કાસ્ત્રીને(૧) મુરૂ મલાક જકતલુનેત. પવન જક હમેસ્તારીએ યેહબુન્ત ઇક્વીમુનેત. કહર્કાસે(૨) જર્મીન માનરને(૩) અએત કર્ગસ. નસાએ વશ્તમુનતન રાએ દાત ઇક્વીમુનેત. અએતુનચ વલાકે સારે(૪) ગિર. તોરાએ કુફીક પાન્બુન(૫) આફ્રુ ગુર અવારીક દદાન હમાક માર વશ્તમુનન્દ.

૧૩. અએતુનચ અવારીક(૬) સગાન પવન હમેસ્તારીએ યેહબુન્ત ઇક્વીમુનેત ગુર્ગ સદેંગાન. પાનશ્રીએ ગુસ્પંદાન કર્તન રાએ યેહબુન્ત ઇક્વીમુનેત. રૂપાહ પવન હમેસ્તારીએ ખવ શએદા યેહબુન્ત ઇક્વિમુનેત. રાસુઈ પવન હમેસ્તારીએ ગર્જક(૩) અવારીક ખરૂતરાને સુલાહાક યેહબુન્ત ઇક્વીમુનેત. અએતુનચ મીશ્કે વજર્ગ પવન હમેસ્તારીએ કતુક(૭) દાને(૮) ગર્જક(૯) યેહબુન્ત ઇક્વીમુનેત. જુજક(૧૦) પવન હમેસ્તારીએ મુરે(૧૧) દાનેકશ યેહબુન્ત ઇક્વીમુનેત. ચેગુન ઈમલ્લુનેત આઇગ જુજક(૧૨) કોલા સુર મુન દયન મુર માનેર્ઇ મીજેત હબર મુર બરા જકતલુનેત. જમીક અમતશ દાનેકશ મદમ સાતુનેત સુરાક બરા વાદુનેત અમતશ જુજક મદમ સાતુનેત સુરાક અવશ બરા જકતલુનેત(૧૩) વ રાસ્ત સેવત્મન યેહવુનેત. બીવર્કે આપીક પવન હમેસ્તારીએ શએદા ઈ દયન મય યેહવુનેત દાદ ઈક્વીમુનેત. હનગેર્દ(૧૪) દેન્મન

---

(૧) ફા. ﻗﺎﺳﺘﺮﻳﻚ a green magpie. કોઈ ચોકસ પક્ષી તીડોનો ધાણ કાઢવા માટે, જ્યારે બોલાવીએ ત્યારે, આવી ઊભાં રહેલે એવી એક આર્મીનીઅનોમાં મનાતી વાર્તા મી. જેમ્સ બ્રાઇસ આપેછે. (Trans-Caucasia and Ararat, by James Bryce, p. 223), "There is a bird, called by the Armenians tetagusch, which pursues and feeds on the locusts whose swarms are such a plague to this country. Now the water of this sacred spring possesses the property of attracting the tetagusch, and when the locusts appear the first thing to be done is to fetch a bottle of it and set it on the ground near them, taking care not to let it touch the ground upon its way. The bird immediately appears, the locusts are devoured and the crops are saved."

(૨) ફા. ﻛﻬﺮﻛﺲ (૩) મેહેરામ યશ્ત (ફ. ૩૩) અને દીન ય. (ફ. ૧૩)નું ﺟﻨﻨﺪﻩ ﻣﺮﻍ-ﻫﻤﺎ-ﻣﺎﻧﻨﺪ. અવસ્તાના એ શબ્દનો દાર્મસ્ટેટર, સ્પીગલ, કાંગા, મેહેરજીરાના, બાજા, "સોનેરી રંગનું કહર્કાસ પક્ષી" એમ અર્થ કરેછે. પણ હારલે 'બુદું' એવો અર્થ કરેછે. ખુનદેહેરા લખનાર પણ "જર્મીન માનરને" શબ્દ વાપરી એનજ અર્થ (ઘણો વખત સુધી રહેનાર) સમજતો દેખાયછે. અવ. ﻣﺎﻧﻰ વખત (ધાતુ ﻣﺎ જર=બુદું થવું). ફા. ﺑﻮﺩﻥ બુદો શબ્દ. યુસ્તી અને દાર્મસ્ટેટર (Le Zend Avesta, Vol. II., p. 570) પણ ખુનદેહેરાના એ શબ્દનો એનજ અર્થ કરેછે.

(૪) ﺳﺎﺭ એક જાતનું પક્ષી. ફા., ﺳﺎﺭ Ger. Staar. યુસ્તી 'અએતુનચ'થી સઘળા ભાગને મધીના વાક્ય સાથે લઈ સર્વને સાપ ખાનાર પક્ષી ગણેછે.

(૫) ﭘﺎﻧﻮ mountain goat. (૬) 'બીજા કુતરાઓ' એટલે આગળ કુતરાઓનું વર્ણન કર્યું છે તે સિવાયના. અથવા બીજાં (જનવરોમાં) કુતરાઓ.

સંફેદ બાજને માટે કહેછે કે પાંખ સાથેના સાપને તે મારી નાખે છે. કાલ્શીને પક્ષી તીડને મારી નાખે છે. તેની હરીફાઈ માટે તેને પેદા કીધું છે. બુઢામા સુધી જીવનાર કહર્કાસ (પક્ષી તે) કર્ગસ છે. તેને નસા ખાવાને માટે પેદા કર્યુ છે. વળી એજપ્રમાણે પહાડી સાર પક્ષી (ની જાત) નો કાગડો. (એટલે એ કાગડાને પણ નજ્જસાત ખાવા માટે પેદા કર્યો છે). પહાડી બળદ, પહાડી બકરો, હરણ, ગુરખર (અને) બીજાં જાનવરો સઘળાં સાપ ખાય છે.

૧૩. એજપ્રમાણે બીજાં (જાનવરોમાં) કુતરાઓને વરૂની જાતોની સામે થવાને માટે પેદા કર્યા છે. ગોસપંદોની પાસબાની કરવા માટે (તેઓને) પેદા કર્યા છે. કાહલાંને ખવ દેવની સામે થવા માટે પેદા કર્યુ છે. નોળીઆને ઝેરી સાપની અને બીજા મુરાખમાં રેહેનારાં ખરફસ્તરોની સામે થવા માટે પેદા કર્યો છે. એજપ્રમાણે મોટાં મરદ જાનવર કુમારો હેતા કરમની સામે થવાને માટે પેદા કર્યો છે. (એટલે એ જાનવરમાંથી ઊત્પન્ન થતી કોઈ દવા કરમનો ઈલાજ છે). જુજકને દાણો ખેંચી લઈ જનારી કીડીની સામે થવા માટે પેદા કર્યા છે. કારણ કે કહેછે કે જુજક હરેક દર જેમાં કીડીનું મકાન (હોય તેમાં) મુતરે છે, ત્યારે હજારો કીડીને મારી નાખે છે. જયારે દાણો ખેંચી લઈ જનાર (કીડી) જમીનપર ચાલે છે (અને) દર બનાવે છે અને જયારે જુજક તેની ઊપર ચાલેછે ત્યારે તે દરોનો નાશ કરેછે (Lit. મારી નાખે છે) અને (જમીન) સરખી થઇ જાયછે. (એ કુકરા પ્રમાણે જુજક કુતરાના મુતરથી કીડીઓ મરી જાયછે અને વળી તેની ચાલ હાલથી કીડીઓના દરો પુરાઈ

---

(૭) ફા. ઇઝદ એક ઝહેરી સાપ. (૮) 'કતુક દાને' ફા. ના ૦૭૦૮ lit. દોષી (કદુ) નાં બી (દાને). પેટમાં બંધાતા કરમ. (૯) અવ. ઝંઘ્ન્ન્ન

આઈગ હુમાક દદાન મુરઅાન માહીકાન કોલા અયોક પવન હમેસ્તારીએ બરફસ્તરી દાદ ઇક્વીમુનેત.

કર્કાસરાએ ઈમિલ્લુનેત આઈગ મિન જંકે બુલન્દતરચ પરવાજ અમત મુસ્ત મસાઈ બસ્તીએ[૧] પવન જમીક ખદીતુનેત[૨]. અવશ બુઈએ મુરક અજ્જરે પર યેહબુન્ત ઇક્વિમુનેત આઈગ આત પવન નસાઈ બુર્દન ગન્દગીએ નસાએ અવશ યાતુનેત સર અજ્જરે પર લખ્વાર વાદુનેત લખ્વાર આસાયેદ. સુસીઆએ તાજ્જકરાએ ઈમિલ્લુનેત આઈગ આત પવન લેલીઆ એ તારીક મુએ તાક[૩] પવન જમીક મએમમુનેત ખદીતુનેત[૪].

હુલકા[૫] પવન હમેસ્તારીએ શએદાઆન વદુગાન યેહબુન્ત ઇક્વીમુનેત. લેવત્મન કલબા હુમકાર હુમંદ. યેગુન ઈમિલ્લુનેત પવન દીન આઈગ મિન ગેતી દામાન જંકે પવન દરૂજ જદારીએ લેવત્મન સરૂશ હુમકાર હુમંદ હુલકા વ કલબા. દેનમનચ ઈમિલ્લુનેત આઇગ લા વીનાદૅ[૬] હુમનાત અમતમ લા દાત હુમનાએ કલબાએ શવાઈ[૭] પસુશહુવર કલબાએ માનપાન જંકે વીશહુજીર્વન. મેમન ઈમિલ્લુનેત પવન દીન આઈગ કલબા પવત જથી પવન અએતીએ એ મદુમ વ જંકે ગોસ્પન્દ અએતુન દરૂજ જદાર યેગુન અન્જુરીએ[૮].

મેમન ઈમિલ્લુનેત આઈગ પવન મેમન[૯] બરા જકતલુનેત હુમાક અસ્પૂશતાને. અમત વાંગ વાદુનેત દદૅ બરા જકતલુનેત. અવશ બસ્તીએ વ તર્બા[૧૦] પવન સીચ વ દદૅ મિન મદુમાન બરા જદન બએપાજ.

---

(૧) એજ અર્થનો એવો એક કેલ્દીક શબ્દ છે. (૨) એ પક્ષીની જોવાની તીક્ષણ શક્તિ માટે બેહેરામ યશ્ત (ફ. ૩૩) માં એવુજ વર્ણન છે. ત્યાં કહેછે કે તે બુલંદીથી મુઠીભર ગોસ્તના કટકાને તેમજ જીણી સોય વટીકને જોઈ શકેછે.

(૩) ફા. [illegible] અથવા કાં

(૪) એને મળતુંજ ઘોડા માટે વર્ણન બેહેરામ યશ્ત (ફ. ૩૧) માં છે.

(૫) પેહેલવી પાજંદ શબ્દકોશ (બાબ ૮ પ્રમાણે) 'ખરૂશ' મરવાનો એ પેહેલવી શબ્દ છે. મરવા માટેનો પુનાની શબ્દ Alector કોઈ એ 'હુલકા' પરથી નીકળેલો ધારેછે. ઝુનદેહેશમાં બીજી જગ્યાએ મરવા માટે નવો અર્દા શબ્દ આવેછે તે એ નવો શબ્દજ દિસેછે. એમાં 'ક' નું પલાંગરૂં લાંબુ થઈ 'દ' બન્યો છે.

(૬) ઉત્પન કરવું, ગોઠવણ કરવી. મીનોએરદ (બાબ ૨૨-૫૨) માં એ શબ્દ આવેછે ત્યાં નેર્યોસંગ 'સમારવા' ને અર્થે લેછે. એ પારસી ભાષાનું ને મળતો છે. આરાસ્તન, વીરાસ્તન અને વીનારતન એ શબ્દો નજદીક એક અર્થે આવેછે જેમકે આદીને રાષ્પ્યવનમાં અરદેશર બાબેગાન, જેણે દીન મજ્યવન કરી હતી તેના, જેવા કામ કરનારાઓને [illegible] કહેલા છે.

બચાવે). પાણીના બીવર જનવરને દેવ કે જે પાણીમાં હોય છે તેની સામે થવા માટે પેદા કર્યું છે. સાર એ કે સઘળાં જનવરો, પક્ષીઓ અને માછલીઓ દરેકને કાંઈ એક બરફસ્તરની સામે થવા માટે પેદા કર્યા છે.

કર્કાસ માટે કહેછે કે જ્યારે મુર્દાની કદનું ગોસ્ત જમીનપર (પડેલું હોય છે ત્યારે તે) છેક ઘણીજ બુલંદ ઊડવા(ની ઊંચાઈપર)થી બી જોયછે. તેને માટે કસ્તુરીની બુશબો તેનાં પાંખની નીચે પેદા કરીછે કે નસો બાતાં નસાની ગંધથી તેને આવે તો પોતાનું માથું પાંખ નીચે પાછું કરે અને પાછું આસાન થાય (એટલે પોદ્દાતાલાએ તેને નસો આવા પેદા કર્યું છે, તેથી નસો બાતાં નસાના કોહોવાટનો વાસ જો તેને આવે તો તેની પાંખ તળે એવો બુશબો ઉત્પન્ન કરેલો છે કે ત્યાં માથું લઈ જતાં તે પાછું હોશિયાર થઈ જાયછે). આરબી ઘોડાને માટે કહેછે કે અગર જો અંધારી રાત્રે એક એકલો બાલ જમીનપર દેખાય તો તે જોયછે.

મરઘાને દેવો અને જદુગરોની સામે થવા માટે પેદા કર્યોછે. તે કુતરાની સાથે કામ કરનારો છે. ફરમાવ્યું કે દીનમાં કહેછે કે આ દુનિયાની પેદાયશમાં દરજ્જને મારવા માટે જે સરોશની સાથે કામ કરનારાં છે તે મરઘો અને કુતરો છે. વળી એમ પણ કહેછે કે અગરજો મેં મરઘાડોનો કુતરો પસુશહુઊર્વ અને ઘરનું રક્ષણ કરનાર કુતરો જે વીશાહ-ઊર્વ તે નહીં પેદા કર્યા હતે તો (જનદાર પેદાયશના રક્ષણ માટે) બરાબર ગોઠવણ થઈ શકતે નહીં. વળી દીનમાં કહેછે કુતરો માણસ જાતની પેદાયશ અને ગોસપંદોની (પેદાયશ અર્થાત Lit. હસ્તી)માં જે કાંઈ છે તેમાં દરજ્જને યોગ્યપ્રમાણે મારનાર (જદાર) છે કે તે વગર જોરનો (અજુરીઅ) (થઈ જાયછે) (એટલે જનદાર પેદાયશમાં તે દરજ્જને નાચાર કરેછે.)

(ડા. ઉવેસ્ટ પ્રમાણે કુતરો લોભ (આજુરીઅ ફા.) જેવા દેવનો નાશ કરનાર છે. યુસ્તી પ્રમાણે "કુતરાની પોતાની મારફતે અને માણસો અને ગોસપંદોની હૈયાતી મારફતે લોભ જેવા દરજ્જનો નાશ થાયછે.")

વળી કહેછે કે તેટલા માટે (પવન મેમન) તે સઘળા નાફરમાનોને મારેછે. જ્યારે તે બાંગ મારેછે (એટલે ભસેછે) ત્યારે દર્દને નાબુદ કરે છે. તેનું માસ અને ચરબી માણસોમાંથી નાશ અને દરદને મારી કાઢવાને માટે ઈલાજ તરીકે છે.

---

(૭) ફા. અથવા from પશુનું રક્ષણ કરનાર.

(૮) આંકુમેદીલ Sans. forces અર્થ કરેછે તે બરાબર દિસેછે.

(૯) મે વાક્યનો અર્થ મેમ પણ થાય કે (ઉપર કહેછે કે તે સઘળા દરજ્જને મારેછે તથી પૂછે છે કે) "તે શાથી (પવન મેમન) સઘળા નાફરમાનો (અસુરતાતે એટલે 'તેનું ભસવું અથવા ચેતવણીને નહીં સાંભળનારાઓ) ને મારેછે"? (જવાબ કે) "જ્યારે તે બાંગ મારેછે (એટલે ભસેછે ત્યારે) તેનો બાપ અથવા દરદ તેને મારી નાખેછે." અહીં કુતરાની મતલબ સાધારણ કુતરા કરતાં વધુ દિસે છે. જેમ કુતરાઓ પારકાઓને પોકાર મારી મરઘી દૂર રાખેછે તેમ અહીં અંતઃકરણના ભલા વિચારોથી બૂરા વિચારોને દૂર રાખવાનો ઇશારો છે. (૧૦) fat, grease.

૧૪. ઓહુરમજ્દ મન્દવમીચ અવીસુદ લા આફ્રીદ મેમન કેલા (૧) અચ્ચે પવન સુદગીઅ યેહુમુન્ત ઇક્વીમુનેત. અમતશ યીમ લા ખવીતુનેત મિન દસ્તોબરાન ઓવાયદ પુરસીદન. મેમનશ પેન્જ ખુક પવન દેન્મન આદનીને આફ્રીદ આઇગ દરૂજ હુમાચ્ચે જકૂતાલુનેત. (૨)

(એ પાંચ બાસિયતો નીચે પ્રમાણે છે.)

ו ליבים קשה וזה ליבים ק ש ה מאוד ו שיגעון וזה שיגעון ו
וזה שיגעון ק ש ה שיגעון. ומעשה שיגעון ו ש ג ע ו ן ו
ש ג ע ו ן ו ש ג ע ו ן ו ש ג ע ו ן ו ש ג ע ו ן ו
ש ג ע ו ן ו ש ג ע ו ן ו ש ג ע ו ן ו ש ג ע ו ן ו
ש ג ע ו ן ו ש ג ע ו ן ו ש ג ע ו ן ו ש ג ע ו ן ו
ש ג ע ו ן ו ש ג ע ו ן ו ש ג ע ו ן ו ש ג ע ו ן ו
ש ג ע ו ן ו ש ג ע ו ן ו ש ג ע ו ן ו ש ג ע ו ן ו

બાબ ૨૦.

મદમ ચેગુનીએ રૂદહુ.

૧. ઇમિલ્લુનેત પવન દીન આઇગ દેન્મન દો રૂદ મિન અપાખ્તર નીમે અલબોર્જ નીમે મિન અલબોર્જે ઓહુરમજ્દ (૩) ફરાજ તચેત. અચોક વલ ખુરવરાન આઇગ અરંગ અચોક વલ ખોરાસાન આઇગ વેહુ.

૨. રૂદ મિન આખેરે વલ્મનશાન હુસ્તદેહુ રૂદ મિન હુમ ખુને ખ્યાન ફરાજ તચેદ હુમંદ ચેગુન અવારીક મય મિન વલ્મનશાન પવન કબદ મરપ્રીચ (૪) ફરાજ તચેદ

---

(૧) યુસ્તા એને 'સે' વાંચેછે. ફારસી તરજુમા કરનાર પણ એમ વાંચેછે. જો એમ બા/એ તો છેલ્લાં ત્રણ પ્રાણીઓ 'કહકાસ મરઘો અને કુતરો' એનો ક્રમિસારો હોય.

(૨) આચારનામાની એ પાંચ બાસિયત શું તે બાબે આપણને વજ્જર કંઇ દીધી (દસતુર યેરીતનકજ પા. ૧૩-૧૪) માં એ ફકરો મળેછે.

(૩) " અલબોર્જ નીમે મીન અલબોર્જ ઓહરમજ્દ " એને બદલે કેટલીક નકલોમાં (મા. હ. અને એ.આ. ની અને પાજંદ નકલમાં) ફકત ખ્યાન્ જ હોય છે અને એટલે " પૂર્વ ભણીના અલબોર્જથી" મળેછે. (૪) ૧૦ ફા. ૯૦ અથવા ૬૯૦ સંખ્યા અથવા જરથોસ્ત.

બુદ. ઓહરમજદે કાંઈપણ ચીજ ફાયદા વિનાની પેદા કીધી નથી, કારણ કે આ દરેક (પેદાયશ) ફાયદાને માટે પેદા કીધી છે. જ્યારે કોઈ તેનો સબબ નહીં જાણે ત્યારે તેણે દસ્તુરોથી પૂછવું જોઇએ. કારણ કે તે (દસ્તુર)ની પાંચ ખાસિયતો આ રીતને માટે પેદા કીધી છે કે તે દરજ્જને મારે. (એટલે દસ્તુરોમાં પાંચ સદ્‌ગુણો ભેલ્યા છે તે એટલા માટે છે કે અજ્ઞાનોને સમજ આપી દરજ્જનું જોર તોડે. (એ સદ્‌ગુણો વજર કર્દ દીનીમાં નીચપ્રમાણે આપેલ છે. ૧) નિરદોષીપણું. ૨) વિચાર, વચન અને કામનું ડહાપણ. ૩) એક ડાહ્યા ઉસ્તાદ માફક ધર્મને ખરી રીતે શિખાડવો. ૪) ખોદાની સેતાયશ વધતી ક્રિયા સાથે કરવી અને ૫) પોતાના પેશામાં ઘટતી રીતે હુશ્યાર રહેવું. વજર કર્દ દીનીના પાસેના પાના પર આપેલા પેહેલવી ફકરાનો તરજુમો નીચે પ્રમાણે છે.

બુજોગે ખોદાતાલાના નામથી, આથોરનાનની પાંચ ખાસિયતો ઉપર અને દસ નસિયતો, કે જેની[૫] ઉપર સઘળી દીનની નસિયતનો આધાર છે, તે બાબત ઉપર. તે પાંચ ખાસિયતો (માંથી) પેહેલી બીગુનાહપણું (અવનાસીઅ). બીજી વિચાર, વચન અને કામની સારી પસંદગી (વજ્ન કર્દારીઅ). ત્રીજી ઘણાજ દાનાવ અને ઘણું રાસ્ત બોલનાર સરદાર, કે જે દીન આગાહી સાથે શિખે છે અને સચ્ચાઈ સાથે શિખવે છે, તેના જેવી દસ્તુરદારી. ચોથી રાસ્ત[૬] સખુનોવાળી (રાસ્ત વાચકહા) બાજે (વાજહા) અને મોહોડે ભણાયલા નુસ્કો સાથેની (નમે નસ્કાહા), નીરંગની આરાધના સાથેની ખોદાતાલાની ઈજશને. પાંચમી રાત દહાડો (રુજે[૭] શમાત) પોતાના કામમાં મશગુલ (રનાયાનીહા) રહેવું, અને પોતાની સાથેજ હરીફ તરીકે ઝગડો કરતા રહેવું (એટલે પોતાના હવશો સામે લડવું), અને જીંદગીની લંબાઈ સુધી દીનની ઉસ્તવારી પરથી પાછું નહીં ફરવું, અને પોતાના કામમાં કોશેશ કરતા રહેવું.[૮])

બાબ ૨૦.

નદીઓની પ્રકૃતિ બાબે.

૧. દીનમાં કહેછે કે આએ બે નદીઓ ઉત્તરબાજુ (નીમે)થી, અલબુર્જની બાજુથી, ઓહરમજદના અલબુર્જ તરફથી વહેછે. એક પશ્ચિમ ભણી (વહેછે) જે અરંગ (નામની છે, અને) એક પૂર્વ ભણી જે વહે (નામની છે).

૨. એઓ પછીની નદી (માં) ૧૮ નદીઓ તેજ મુળમાંથી વહેછે, જે પ્રમાણે કે બીજાં પાણીઓ (એટલે નદીઓ) તેઓમાંથી મોટી સંખ્યામાં વહેછે. જેમકે કહેછે કે (તે

(૫) વજર કર્દમાં ૬ । આવ્યું છે તે । નહીં જોઇએ. દસ્તુરજી પ્રા. જમાસ્પજીવાળી બાદગારે જરીશ્તાન સાથેના પેહેલવી લખાણની નકલમાં એમ । નથી. (૬) વજર કર્દ દીનીમાં ફકત ૬ છે તે ભુલ છે. દસ્તુરજી પ્રા. જમાસ્પજીવાળું એ બાબતનું લખાણ જીજ્ઞા આપે છે તે દુરસ્ત છે. (૭) પ્રા. જમાસ્પજીવાળી નકલમાં 'યુમાનશપાત.' (૮) ગુજરાતી રનાઇનીદન to pay attention.

(૫) દસ્તુરોના પાંચ સદ્‌ગુણોની બાબત જીંદઅવસ્તામાં પણ આવેછે (S. B. E. Vol. V., p. 187. ઉપરથી પેહેલવી તેકસ્ટ તરજુમો પાન ૨૮૬).

ઇઝ્યીમુનેત, ચેગુન ઈમિલ્લુનેત આઇગ અચેતુત જ્યુદજ્યુદ અચેાક મિન દુદ બરા તચેત હુમંદ ચેગુન ગ્રાઈ અમત અશેમ વહુઈ મિન પતીસાર(૧) બરા ઇમલ્લુનેત. વલ્મનશાન હુમાક રૂદ મિન હુમ મય લખ્વાર વલ દેનમન રૂદ ગેામીશ્ન હુમંદ અચેત અરંગ રૂદ વેહે રૂદ.

૩. વલ્મનશાન કેાલા દેા પવન દેા કેનારગીચ જમીક હુમાચે ગર્દેન્દ પવનચ જરેહુ વદારેન્દ વ હુમાક કેશવર વશતમુનન્દ મીન જક કેાલા દેા જહાક(૨) ઈ આખેર કેાલા દેા બર વલ જરેહે ફરાખેાકન્ત વલ હુમ યામતુનન્દ લખ્વાર વલ બુને ખાતાન યામતુનન્દ આઇગ અજશ બરા તચેદ હુમંદ, ચેગુન ઈમિલ્લુનેત પવન દીન આઇગ અવીન ચેગુન રેાશનીચ પવન અલખેાર્જ દયન યાતુનેત પવન અલખેાર્જ બરા વજલુનેત મય મેમન પવન અલ-ખેાર્જ બરા યાતુનેત વ પવન અલખેાર્જ બરા વજલુનેત(૩).

૪. દેનમન મેમન ઈમિલ્લુનેત આઇગ મીનેાચે અરંગ મિન ઓહરમજ્દ ખ્વાસ્ત આઇગ "કૂદુમ હરવેસ્તીન રનાઇનીદારીચ બુન વેહેરૂદ નીચેાકીચ અવશ બરા ફરહુનેત(૪) આઇગ બરા યેહબુન્ત(૫) આખેર પવન વે મરડીચ બરા યેહબુન."

મીનેાચે એ વેહરૂદ મિન ઓહરમજ્દ અરંગ રૂદ રાચે અચેતુન ખ્વાસ્ત. દુશમે અચેમારીચ અચેાક દયન દુદ રાચે પવન હુમ જુરીચ ફરાજ તચેત હુમંદ ચેગુન પીશ મિન મતને અચેમદત અતજરને ફરાજ યેહવુન્ત હુમંદ વ અમત દરૂજ બરા જકતલુનન્દ અતચશને લખ્વાર યેહવુનન્દ.

---

(૧) ફા. پتيسار "Taking up and finishing any business which has already been begun," Steingass. પેહેલવી પાનંદ શબ્દકેાશમાં એ શબ્દ 'પતીસર' અર્થે છે. ત્યાં કહેલ છે કે [illegible] એટલે "દરેક મહિનાની પાછી રાત્રિઆત (પખ્તીસર) અને સેવટ ઓહરમજદથી અનેરાન સુધી છે." ડા. ઉવેસ્ટ 'series' હાર અર્થ કરેછે, એટલે "જ્યારે ઘણી અરીસવેાહુ બણવાની હેાય ત્યારે તેમાંની એક અરીસ વહુ જેટલી જડપથી બણવામાં આવેછે તેટલી જડપથી." એ અર્થ પણ થઈ શકે છે. પુરતી 'સેવઠ' અર્થ કરેછે પણ એ અર્થ લેતાં 'પખ્તી' ના અર્થ ગલી જેવા પડેછે.

(૨) ફા. જહાક અથવા 'જહે'ભી વંચાય. ફા. offspring, bringing forth. તે પરથી ફુણકુપખ્ચ અથવા રેાહ. ઉવેસ્ટ discharge એટલે 'તેએા જે પાણી બહાર પાડેછે તે,' અર્થ કરેછે, તે પણ એજ ફારસી શબ્દ પરથી લેવામ. પુરતી 'ફુણકુપખ્ચ' અર્થ કરેછે.

(૩) અલબુર્જના ૧૮૦ રેાજનેામાંથી રેાશની આવવા જવાની બાબત આગળ (બાબ ૫ મા) આવીછે.

નદીઓ) એક બીજ્માંથી એટલી તો ઝડપથી વહેછે કે (એટલી ઝડપથી) જ્યારે એક માણસ અશેમવોહુ ફ્રીની શરૂઆતથી ભણી જાય. તે સઘળી નદીઓ જે એકજ પાણીમાંથી (એટલે એકજ મૂળના પાણીમાંથી નિકળેલી છે તે) પાછી આ નદી જે અરવંદ નદી અને વેહે નદી છે તેની સાથે મળી જાયછે.

૩. તે બેઉ (નદી) જમીનના બેઉ છેડાઓ ઉપર ફ્રી ફ્રળે છે અને વળી દરિયામાં વહેછે અને સઘળા કેશ્વરો એ બેઉના (પાણીના) રોહથી આબાદી મેળવે છે (Lit. આગે છે) કે જે રોહ એ બેઉ ફ્રાખોકન્ત દરિયામાં સાથે મળેછે તે પછી પાછા અસલ મૂળ ભણી પહોંચે છે કે જ્યાંથી તેઓ વહેતા નિકળ્યા હતા. જેમકે દીનમાં કહેછે કે જે પ્રમાણે રોશની અલબુર્જમાંથી આવેછે અને અલબુર્જમાંથી જાયછે તે પ્રમાણે પાણી પણ અલબુર્જમાંથી આવે છે અને અલબુર્જમાં જાયછે.

૪. આ પણ કહેછે કે અરંગના મીનોએ ઓહરમજ્દ પાસે અરજ કરી કે "પેહેલવેહેલાં (તુંને) સઘળી ખુશનુદી! વેહે નદીએ જે નેકી ચાહી કે તું તેણીને આપે તે (નેકી) સેવટે મારા પુરતા જથ્થા (મરફાએ)માં આપ." (એટલે અરંગ નદીએ પોતાની બેહેનપણી વેહે નદી માટે અરજ ગુજારી કે તેણીની અરજ કબુલ રાખી મારા પાણીના જથ્થા જેટલો જથ્થો તેણીને આપ. એવીજ દુઆ નીચેના ફકરામાં વેહે નદી પોતાની બેહેનપણી અરંગ માટે ગુજારે છે).

વેહે નદીના મીનોએ (એટલે મીનોઈ શક્તિઓ) ઓહરમજ્દ પાસે અરંગ નદી માટે એજ પ્રમાણે દુઆ ગુજારી. એકબીજાને માટે ખુશાલી ભરી મદદ સાથે, એકસરખા કોવત સાથે, તેણીઓ (તે પ્રમાણે) વેહેવા લાગી કે જે પ્રમાણે આહરેમનના આવી પહોંચવાની આગમચ ઉતાવળા પ્રવાહ વગર (અ-તજરને) તેઓ આગળ જતી હતી અને જ્યારે દરૂજને મારી નાખવામાં આવશે ત્યારે પાછી ઉતાવળા પ્રવાહ વગરની થશે.

(એટલે એ બે નદીઓ સમધાત રીતે શાંતપણે વેહેતી હતી. જોશબંદ પ્રવાહો, જેઓથી દિલ્લી વિગેરેને નુકસાન થાય તે તો આહરેમને તેઓમાં એબ તરીકે પેદા કર્યા હતા. આહરેમનના નાશ પછી તેઓ પાછી અસલની માફક સમધાત રીતે વેહેશે.)

---

(૪) ગાથાઓમાં અથવા યશ્તોમાં કેટલુંક ખુશી કરવું. બીજી નકલોમાં એ શબ્દવાળો વાક્ય નીચે પ્રમાણેછે ખોનન્દ્રા ચન્દ્રન્ ઉસ્ફેર. તાજેઓ "દરદુમ હરવેરપ આકારા દાદારીઆ" એટલે "એ પેહલવેહેલા હરવેરપ આગાહ દાદર." (૫) ગાથાઓમાં આહવું મૂમવું. (૬) કેટલીક નકલોમાં આન્નાયેમાં લેછે ગુજ્

૫. જક હસ્તદેહુ રૂદ માદેવર (૧) જવીત મિન અરંગ રૂદ વેહુ રૂદ અવારીક મેમન (૨) રૂદહા મિન વલ્મનશ્તાન બરા તચેત હુમંદ નામચેશ્તીફ્તાર ઈમિલ્લુનમ. અરંગ (૩) રૂદ, વેહુ રૂદ, દેયૂરીદ (૪) રૂદ, વેહ (૫) રૂદ કુદિગરીચ કરીતુન્દ, ફ્રરાત રૂદ, દાઈતીક રૂદ, દર્શાન રૂદ, જેન્દક રૂદ, હુરોઈ રૂદ, મર્વ રૂદ, હુચેતમુન્દ રૂદ, ખાન્શીર (૬) રૂદ, નાવદા રૂદ, જ્રશ્મુન્દ રૂદ, ખજન્દ રૂદ, બલ્ખ રૂદ, મેહવી રૂદ હેન્દવા રૂદ કરીતુન્દ, સ્પેદ રૂદ, રદ રૂદ મુન દાઈરીચી (૭) કરીતુન્દ, ખોહરદે રૂદ મુન મેસ્રીગાનેચ કરીતુન્દ, હરહુજ રૂદ, તેરેમેત રૂદ, ખ્નનથીદીશ (૮) રૂદ, દારજ રૂદ, કાસીક રૂદ, શેદ રૂદ, પૈદ્યમેયન ચીતુમેયન રૂદ, મોકરતાન રૂદ.

૬. અવ્શાન દોગાને ઈમિલ્લુનમ. અરંગ રૂદ જબ્રી ગોકુત આઈંગ મિન અલબોર્જ બરા યાતુનેત પવન સુરીક (૯) સુમ મુનશ આમેચે કરીતુન્દ. પવન અસ્પેતુસ (૧૦) સુમ મુન મેસ્રચ કરીતુન્દ બરા વદીરેદ મિનશ તેમમન રૂદી નીવ (૧૧) કરીતુન્દ. વેહ (૧૨) રૂદ પવન ખોરાસાન બરા વદીરેદ પવન સીન્દ સુમ વજ્લુનેત પવન હિંદુસ્તાન વલ જરેહુ રીજેત અવશ તેમમન મેહુરા રૂદ કરીતુન્દ. ફ્રરાત રૂદ સુને ખાનાન મિન વીમંદે (૧૩) અરૂમ. પવન સુરિસ્તાન વશ્તસુનન્દ (૧૪) વલ હેજલત રૂદ રીજેત, અજશ ફ્રરાત હના આઈંગ

---

(૧) જુગ્મો એ શબ્દ માટે પાનું ૧૦ નોટ ૧. (૨) બીજી નકલો અને પાજંદ નકલમાં એ ૬૬ શબ્દ નથી તે બરાબર દિસેછે. (૩) કેટલીક નકલમાં એ નામ 'અરગ' ૮૦૬ છે. (૪) પહેલવી 'દીજલત'નુ એ ભૂલ ભર્યું પાજંદમાં વાચન છે એમ ડા. ઉવેસ્ટ ગણેછે. (૫) આગ્મે "વહરૂદ" શબ્દે કેટલીક નકલો અને પાજંદ નકલમાં નથી અને 'દુદીગર' ને બદલે 'દીદગર' શબ્દ છે. તેથી અર્થ એમ થાયછે કે "દેખારીદ નદી જોને વળી દીદગર કહેછે." ઉવીન્દીરામાન એમ અર્થ કરેછે. (૬) ઉવેસ્ટ વાંચેછે તેમ 'અખ્શીર' અને ઉવીનદીરામાન વાંચેછે તેમ 'અહુશીર' અથવા 'અરાનશીર' પણ વંચાય.

(૭) ઉવેસ્ટ 'ચી' ને જુદો લેઈ' વળી કોઇરિ' અર્થ કરેછે. આંકુએટીલ પુરતી, ઉવીન્દીનમાન સર્વ આખા શબ્દને નદીનું નામ ગણેછે.

(૮) એ પાજંદ હરફે નામ લખ્યું છે માટે બીજાઓ વાંચેછે તેમ 'ા' ને 'વ' વાંચવો દુરસ્ત દિસતુ નથી.

(૯) બીજી નકલોમાં ૧૦૬૭૭ અથવા ૧૦૬૭૭ સુરાક મળેછે. પાજંદ નકલમાં એ શબ્દને ૧૦૬૭૭ અખ્સેરાક વાંચેછે તેમ ઉવન્દીરામાન પણ 'એસરાક' વાંચેછે. ઉવેસ્ટ પ્રમાણે એ સુરાકનો મુલક તે Sogdiana છે.

(૧૦) બીજી નકલોમાં ૧૦૬૭૭૭૦૬ રૂપેતાસ છે. ઉવીનદીસ્માન અને પુરતી એને ૧૬૭૭૭૦નો મુલક લેછે. ઉવેસ્ટ કહેછે કે એ શબ્દના પહેલા હરફ ૬ ને 'ઇગ' અથવા 'ઇકિ' લેઈ ઇગપેતાસ અથવા ઇકિપેતાસ વાંચીએતો તે Egypt માટેનો શબ્દ થાય.

(૧૧) પાજંદ હરફે લખેલા એ 'નીવ' શબ્દને પહેલવી હરફે લખીએ તો છેલા 'વ' ને 'લ' પણ વંચાય. ત્યારે એ શબ્દ 'નીલ' પણ વંચાય. ત્યારે તે નાઇલ નદી ગણાય. એ પ્રમાણે ૧૬૭૭૭૦ તે ૧૬૭૭૭૦'નીલ' તે 'ઇગ્પ'નું પૂર્વ ભણીના લખનારાઓનું નામ અને તેની 'નીલ' નદી તે નાઇલ નદી છે. ત્યારે

૫. અરંગ નદી (અને) વેહનદી સિવાયની તે ૧૮ મુખ્ય નદીઓ (અને) બીજી નદીઓ જે તેઓમાંથી વેહેછે તેઓનાં હું વિગતવારે નામ દેઉંછું.

(ગુસ્તી અર્થ કરેછે કે "અરંગ અને વેહ નદી પછી તે ૧૮ નદીઓ મુખ્ય છે, કારણ કે (મેમત) બીજી નદીઓ તેઓમાંથી વેહેછે. તેઓનાં હું નામ દેઉંછું").

અરંગ નદી, વેહ નદી, દેયરીદ નદી (જેને) વળી બીજી વેહ નદી કહેછે, ફરાત નદી, દાઈતીક નદી, દગીમ નદી, જેન્દક નદી, હરોઈ નદી, મર્વ નદી, હએતમુન્દ નદી, ખાન્શીર નદી, નાવદા નદી, જરમુન્દ નદી, ખજન્દ નદી, બલ્ખ નદી, મેહવી નદી (જેને) હેન્દવા નદી કહેછે, સ્પેદ નદી, રદ નદી જેને કોઈરિ પણ કહેછે. ખોહરહે નદી જેને મેસ્રીગાન પણ કહેછે, હરહજ નદી, તેરેમેત નદી, પ્તનયીદીશ નદી, દારજ નદી, કાસીક નદી, શેદ નદી, પેદામેયન ચિતુમેયન નદી, મોકરતાન નદી.

૬. બીજી વખત હું તેઓને બોલી જઈશ. અરંગ નદી તે (છે કે જેને માટે) કહેલું છે કે તે અલબુર્જમાંથી સરીકનો મુલક જેને આવી પણ કહેછે તેમાં વેહેછે. અરપેતુરાનો મુલક જેને 'મેસ્ર' પણ કહેછે તેમાં ત્યાં એક નદી વેહેછે (જેને) નીવ કહેછે. (અથવા 'ફરીતુન્દ' આગળ વાક્ય તમામ કરી અર્થ થાય કે "જ્યાંથી એક નદી વહેછે જેને નીવ કહેછે").

વેહરૂદ પૂર્વભણીના મુલકમાં વેહેછે, સીન્દ મુલકમાં જાયછે, અને હિંદુસ્તાનમાં દરિયા ભણી વેહેછે, અને તેને ત્યાં મેહેરા નદી કહેછે. ફરાત નદીના ઝરાનાં મુખો અરમની સરહદથી છે. તે (ઝરા) ઓ સુરિસ્તાનમાં ખોરાક લે છે (એટલે પોતાનાં પાણીનો મોટો જથ્થો એકઠો કરેછે) અને દેજલત નદીતરફ્ તે વેહેછે અને એ ફરાત (નદી) થી એ પ્રમાણે છે કે (માણસો) જમીન ઉપર ખોરાક ઉત્પન્ન કરેછે.

એ અરંગ નદી જે અવસ્તાની અરંગ નદી છે તે એક હાથપર એશિઆની નદી છે કારણ તેને અલબુર્જમાંથી નિકળતી જણાવી છે અને બીજા હાથપર આફ્રિકાની નદી હોય એમ દિસેછે. પણ એવું દિસેછે કે એ ફકરામાં ફકત મિસાલ આપેલી છે કે જેમ અલબુર્જમાંથી અરંગ નામની મોટી નદી વેહેછે તેમ મોસરમાં એક નાહલિ નામની નદી વેહેછે. હવે એ અરંગ અથવા રંગાના નદીવાળા મુલકને 'આમો' પણ કહ્યોછે તે પરથી એનું નામ 'આમુ' પણ હોય તે વિચાર સુજ પડેછે. એમ હોય તો તે Oxus નદી હોવેછે કે જેમ ડા. ઉવેસ્ટ ધારે છે. પણ વળી અવસ્તાની અર્દવીસુર નદીને Oxus માંથે મરજાવામાં આવેછે. ત્યારે એવું દિસેછે કે એ અરંગ અથવા રંગા અર્દવીસુર (Oxus)ની મોટી શાખા છે. આબાંયષ્ટમાં વક્રનવાજ અર્દવીસુર આગળ બંદગી કરી તેણીને મદદે બોલાવેછે અને કબુલ થાયછે કે જો તેના મારફ પાર પડે તો તે રંગા આગળ 'જેર' રજુ કરે. એ દેખાડેછે કે એ રંગા અર્દવીસુરની મોટી શાખા હોય.

(૧૨) એ નદી તે હાલની ઇન્ડસ ધારવામાં આવેછે. (૧૩) સરહદ. અવ. ૪૬ વધારે જીઆદે અને જાહુન્દ મધ્ય L. medius ger. mitte માપ. (૧૪) "પવન સુરિસ્તાન વશાયુન્દ" એનો અર્થ એમ પણ થાય કે "સુરીસ્તાનના મુલકમાં (લોકો એના પાણી) આગ્યેછે અથવા પીગ્યેછે". એ સુરીસ્તાન તે સીરીઆનો મુલક છે. અરમ તે આરમીનીઆ છે જે રોમનો પૂર્વ તરફનો મુલક હતો.

મદમ જમીક ખ્વારશ્ને વાદુનન્દ. પચ્ચેતાક આઈગ જક યુને ખાનાન માનુશ-ચેહેર કુન્દ મય હમાક લખ્વાર વલ અચેાક જનાક રમીતુનેત ચેગુન ઈમલ્લુનેત આઈગ યજ્બહુનમ ફ્રરાતે પુર માહીક યુન બેનકુશમત રેાબાન રાચ્ચે અકુન્દ[1] માનુશચેહર મય ઈનન્યુન્ત વ અવારીનીદ.[2]

દજ્લત[3] રૂદ મિન સલમાન બરા યાતુનેત પવન ખેાજસ્તાન વલ જરેહ રીજેત. દાઈતીક[4] રૂદ મિન અઈરાનવેજ બરા યાતુનેત પવન કુફે ગેાપેસ્તાન[5] બરા વજ્લુનેત. મિન હમાક રૂદ અરકુસ્તર દયન જક વીશ ચેગુન ઈમલ્લુનેત આઈગ દાઈતી[6] રૂદ પુર અકુસ્તર. દગીન રૂદ પવન સુદે. જેન્દુ[7] રૂદ પવન કુફે પન્જસ્તાન વદીરેદ લખ્વાર વલ હરેા રૂદ રીજેત. હરેા[8] રૂદ મિન અપાસેંન ગર બરા તચેદ. હરેતુમંદ[9] રૂદ પવન સીસ્તાન. અવશ યુને ખાનાન મિન અપાસેંન ગર. દેન્મન જવીત મિન જકે ફ્રરાસ્યાવ[10] સેપુદે.

રૂદે ખાનશીર પવન કુમીશ. જરમંદ રૂદ પવન કુસ્તે સેાગ્દ લખ્વાર વલ બેજનન્દ રીજેત. બેજનન્દ[11] રૂદ પવન મીઆને સમરકંદ ફ્રરગાન બરા વજ્લુનેત અવશ રૂદચ અશારદ કરીતુનન્દ. મર્વ[12] રૂદ રૂદે ગદમનહુમંદ પવન ખેારાસાન મિન અપાસેંન ગર બરા તચેત. બલ્ખ રૂદ અપાસીંન કુફે ઈ આમીયાન[13] બરા યાતુનેત બરા વલ વેહે રૂદ રીજેત સ્પેદ રૂદ પવન આત્રેાપાતકાન. ઈમલ્લુનન્દ આઈગ દહાક આયકુત[14] મિન આહરીમન. શચ્ચેદાચ્યાન લેત્મમન ખ્વાસ્ત.

---

(૧) અરબી ક્રિયાપદ તેાડવું. (૨) ઍ ફકરામાં જણાવેલી 'ફરાત' નદી તે યુફ્રેટીસ છે, જે ઘણીક જગેાએ મારફતે આજુબાજુ આબાદી પાથરેછે. આ ફકરામાં જણાવેલા શબ્દો પ્રમાણે ફરાત નદીને કેાય આરાધી હેાય, એમ હાલના પુસ્તકેામાં મળતુ નથી. પણ આસ્પીને હફ્ત અમેશાસ્પંદ માં અરવંદ (ઊપલા અરગ) અને વેહે નદી સાથે એમને યાદ કરીછે. ત્યાં કહેછે કે

[illegible]

એ નદીના માર્ગનું વર્ણન જે યુનદેહેશમાં આપ્યું છે તે ખરૂં છે, કારણ કે યુફ્રેટીસ આરમીનીઆમાંથી નીકળી, સીરીઆમાંથી પસાર થઈ, ચાલ્ડીઆસને મળેછે.

(૩) એરબીક નક્કી હાલની તાઈગ્રીસ. (૪) પુરતી ખેરૂં આપેછે. એવું દિસેછે કે એ શબ્દની આગળનેા શબ્દ જે ભૂલમાં અસલ નકલ કરનારથી પ્રરીથી લખાયેા હશે તેથી પાછળના નકલ કરનારે એમાં તેને પાછળના ક સાથે જોડી 'લેવતમન' કરી નાખ્યેા. માટે ખરી ઈબારત તેા "દાઈતીક રૂદ મિન અઈરાન વેજ." એ પ્રમાણે છે. જે આગલા વાક્યેા સાથે જોતાં બરાબર છે.

(૫) બીજી કેાઈક નકલ, જેવી કે આંકુમેંટીલ અને ઉવીનદીયામાનવાળી 'ગેાપસ્તાન' આપેછે. બીજી નકલેા (મા. ગે. અને એમ. આ. અને પાજંદ નકલ.) [illegible] આપેછે.

(૬) એ દાજલી નદી તે અવસ્તા (વદી. ફરગ. ૧ ફ. ૩ની [illegible] છે. પુરતી એ નદીને હાલની Araxes મારેછે. ઉવેસ્ટ અવસ્તામાં એ વિરોધ નામ હેાય તે માટે શક બતાવે છે.

(૭) ડા. ઉવેસ્ટ એમને મદદ આપાળ વેહેતી 'તજેન્દ' નદી ગણેછે કે જે હેરાતની નદીમાં ભળેછે.

જણાયલું છે કે એ ઝરાઓનાં મૂળ મીનોચેહેરે ખોદ્યાં હતાં અને તે સઘળાં પાણીને પાછાં એક જગ્યાએ લઈ ગયો હતો (lit. ફૂંકયાં હતાં) કારણ કે કહેછે કે "માછલાંથી પુર ફરાત (નદી) ને આરાધુંછું કે જેને મીનોચેહેરે પોતાના રવાન(ના સવાબને) માટે ખોદી, પાણીને પકડયું અને પીવડાવ્યું" (એટલે એક જગ્યાએ પાણીને એકઠું કરી તેહરો મારફતે માણસોને વાપરવા આપ્યું).

દજલત નદી સલમાનમાંથી આવે છે (અને) ખોજસ્તાનમાંથી દરિયાતરફ વહેછે. દાઈતીક નદી ઈરાનવેજમાંથી આવે છે અને ગોર્દિસ્તાનના પહાડમાં જાયછે. સઘળી નદીઓ કરતાં એમાં ખરફસ્તરો ઘણા છે, કારણ કે કહેછે કે દાઈતી નદી બરફસ્તરોથી ભરપૂર છે. દગીમ નદી સુદેમાં છે. જેન્દ નદી પન્જસ્તાનના પહાડમાંથી પસાર થાયછે અને પાછી હરો નદીમાં ખાલી થાયછે. હરો નદી અપાર્સેન પહાડમાંથી વહેછે. હએતુમંદ નદી સીસ્તાનમાં (છે). તેના ઝરાઓનું મૂળ અપાર્સેન પહાડમાંથી છે. એ (નદી) જે અફ્રાસીઆબે બંધ કીધી તેથી જુદી છે.

~~આનશીર નદી કુસીશમાં છે. ~~ મંદ નદી તોજ્દની તરફ (જઈ) પાછી ખેજન્દ તરફ વહેછે. ખેજન્દ નદી સમરકંદ (અને) ફરગાનની વચમાંથી પસાર થાયછે અને તેને વળી અશારદ નદી પણ કહેછે. મર્વ નદી (જે) ખોરહવાણી નદી (છે તે) અપાર્સેન પહાડમાંથી ખોરાસાનના મૂળમા વહેછે. બલ્ખ નદી અપાર્સેન પહાડ, એટલે બામીયાન (માંથી) નિકળે છે (અને) વહે નદીમાં વહેછે.

રપેદ નદી આત્રો પાતકાનમાં છે, કહેછે કે જોહાકે આહરેમન અને દેવો પાસે આંખી મોરાદ માગી હતી.

---

(૮) એ અવસ્તાની [illegible] હેરાતની નદી છે, જે હેરાત બીજારોકો લેખોનું Harivā પુનાનીઓનું Aria છે.

(૯) હાલની હેલમંદ નદી. પુનાનીઓની [illegible]

(૧૦) અવ. [illegible] સ્કર. L. spargere ફા. [illegible]=to fold up, to wrap together. અફ્રાસીઆબે હએતુમંદ નામની એક બીજી નદીનો માર્ગ બંધ કર્યો હતો તે બાબત એ બાબમાં પાછળથી આવેછે.

(૧૧) ડા. ઉવેસ્ટ એ નદી તે સર દર્યા અથવા જક્ઝારટીસ ધારેછે. એનું બીજું નામ આરારદ તે Jaxartes ને મળતું છે. (૧૨) એ હાલની મુર્ગાબ છે. (૧૩) હાલના બામીઆનના પહાડો.

(૧૪) એ બલ્ખની નદી તો એકસમસમાં ખાલી થાયછે, પણ અહીં તેને વેહ, જેને સિંધુ ધારવામાં આવેછે, તેમાં ખાલી થતી જણાવેછે, તેનો ખોલાસો ડા. ઉવેસ્ટ એ કરેછે કે એક આરબીનીઅન લખનાર પ્રમાણે ખ્રિનાઓ કોરવિાર એકસમસ ને 'વેહ' નદી પણ ગણુતા. એવું દિસેછે કે એકસમસ કોઈ વખતે અરગ અથવા અરંગનો ભાગ ગણાતી તો કોઈ વખત વેહનો ભાગ ગણાતી.

(૧૫) અવ. [illegible]. આંવાયસ્ત (ફ. ૨૦) અને રામયસ્ત (ફ. ૨૦) માં જોહાકે શું દુઆ ગુજારી હતી તે માટે કહેછે કે તેણે એવું માગ્યું કે "તે હકૂત કેમર જમીનને માણસો વિનાની વેરાન કરે". એ દુઆ એણે આંવાયસ્ત પ્રમાણે બવરી યાને બાખલિાનમાં ગુજારી હતી. રામયસ્ત પ્રમાણે તેણે એ દુઆ [illegible] નામની જગા જે હામેસ્ટેકર હમઝાને આધારે દેખાડેછે તેમ [illegible] નામનો તેનો મેહેલ હતો ત્યાં ગુજારી હતી. એ મેહેલ પણ બાખલિાનમાં હતો. ત્યારે એ રોદ નદી પણ બાખલિાનની નજદીક હોવી જોઈએ.

તોરત (૧) ૩૬ મુન કોઈરીચે કરીતુન્દ મિન જરેહ ફીકલાન (૨) બરા યાતુનેત વલ જરેહે વેર્ગા રીજેત. જહાવથી જક ૩૬ મિન આત્રોપાતકાન બરા યાતુનેત પવન પાર્સે વલ જરેહ રીજેત. ખોહરે (૩) ૩૬ યુને ખાનાન મિન સ્પાહાન. પવન ખોજીસ્તાન બરા વદીરેહ ફરાજ વલ દાઇરીદ ૩૬ રીજેત અવશ પવન સ્પાહાન મેસ્ત્રકા ૩૬ કરીતુન્દ. હરહુજ (૪) ૩૬ પવન તખ્રિસ્તાન અવશ યુને ખાનાન મિન કુદે દમાવન્દ. તેરેમેત ૩૬ લખ્વાર વલ વેહ ૩૬ રીજેત. વેન્દેસેશ (૫) ૩૬ પવન પાર્સે મુન સીસ્તાન કરીતુન્દ.

કાસક ૩૬ પવન કાફ (૬) પવન તુસ શત્રો બરા યાતુનેત. અવશ તેમમન કાસ્પ ૩૬ કરીતુન્દ. દેનમન હમ ૩૬ વેહ તેમમન કાસક કરીતુન્દ પવન મેમન સીન્દ કાસક કરીતુન્દ. પએતાકમીઆન ઈ ૩૬ ચત્રમીઆન જક ઈ પવન કન્ગદીજ. દારજ ૩૬ પવન અદરાનવેજ મુનશ માને પુરશસ્પ અખીતરે જરતુહસ્ત પવન બાર (૭) વેહવુન્ત. અવારીક અમર મય વ ૩૬ વ ખાનીક કતસ (૮) અએત મિન વલમનશાન. યુન અયેાક. અએતુન પવન શત્રો શત્રો જનાક જનાક પવન શમ શમ કરીતુન્દ.

ફાસીઆવ (૯) રાએ ઈમિલ્લુનેત આઈગિશ દયન જરેહે કયાન્સેહ હજ્વર ખાનીક બરા સેપોર્દ ઈ મુસીઆ (૧૦) જહાક જમ્લા જહાક તોરા જહાક ઝએ જહાક જસ્પ કરાબ અનશ સેપોર્દ. દયન હમ જરેહ ખાને જરીનમંદ મુન હેદમંદ ૩૬ ઈમિલ્લુન્દ. અવશ ખાને એ વચએની ૩૬ હકુત મય એ નાવતાક દયન હમ જરેહ સેપોર્દ મર્દુમ ઇતીબુન્તે (૧૧) કર્દ.

---

(૧) આગળ એ નદીનુ નામ 'રદ' આપ્યુ છે તે ઉવેસ્ટ સુચવે છે તેમ અસલ નકલમાંથી 'તોરદ' માંનો 'તો' નિકળી ગયાથી હોય. એનું બીજું નામ 'કોઇરી' છે તે ઉપરથી યુસ્તી તેને જીએારજીઆની કુર નદી ગણેછે કે જે કેસ્પીઅન સમુદ્રમાં આવી થાય છે. એ કેસ્પીઅન સમુદ્ર વેર્ગોન (યુનદેહેશનો વેર્ગા, અવસ્તા. વેહકાન, યુનાની હીરકેનીઆ) તો સમુદ્ર ગણાય છે. (૨) બીજી નકલો એ નામ ફ્રાન્ગણ આપેછે. (૩) એ ખોરેહ તે હાલની કારુન, અવસ્તાની ખરેનેષ્ઠ હતી (જમ્યાદયષ્ટ ફ. ૬૭) યુનાનીઓની Eulœus અને એાહડ તેરેમેન્ટની Ulia છે. એ માટે જુઓ મારો રસાલો. (The River Karun 1889).

(૪) ઉવેસ્ટ પ્રમાણે એ આગુલ આગળ કેસ્પીઅન સમુદ્રમાં ખાલી થતી નદી છે.

(૫) આગળ ૭ મા ફરારામાં એનું નામ ખ્તનવિદીશ આપ્યું છે.

(૬) ફા. ગાફ પરથી, એાહ. આ કદાચ 'કુફ' પહાડનેમાટે જુલથી લખ્યાવા હોય. (૭) કોઈનકલોમાં બાવ છે.

(૮) ફીનારો. મીનાએદ (બાબ ૬૨ ફ. ૩૩) માં 'દયાવ બાર' એટલે 'દર્યા ફીનારો' એમ આવે છે. કદાચ ફા. Debouchure. Debentrance. (૯) ઉવેસ્ટ 'ખાનીક' પછી 'અને' નથી તોપણ તેમ લઈને 'કતસ'ને છુટો બોલ લેછે. અવ. જ્ઞ્ય યુસ્તી ફા. ન એટલે નાનાં સાથે સરખાવી 'ખાનીક' નું વિરોધણ લે છે કે " નાના ગ્રહરાઓ." આંકુએટીલ પણ એમ લે છે. ઊવીનદીરામાન ફા. ન તરફે લઈ 'તે' અર્થ કરે છે.

(૧૦) ઘણી નકલોમાં એ નામ જ્ઞ્ય 'પુરશસ્પ' (પેાઉરૂશસ્પ) મળે છે. પણ ડા. ઉવેસ્ટ કહે છે તે બરાબર છે કે એ નામ અને ફાસીઆવ જ્ઞ્ય ના ઇમિલા વચ્ચે જરાક મળતાપણું હોવાથી કોઈ અસલ નકલ કર્તાએ 'ફાસીઆવ'ને બદલે 'પુરશસ્પ' નામ લખી દિધેલુ દિસેછે. એ નામ ફાસીઆવ છે તેની સાબિતી એ છે કે આગળ એ બાબમાં આએ ફરારની 'હએતુમદ' નદી માટે ઇમિલો કર્યો છે ત્યાં 'ફાસીઆવ'નું નામ બોલ્યુ વાપરેલુ છે. વળી જે નકલમાંથી આંકુએટીલે તરજુમો કર્યો છે તેમાં ફાસીઆવ નામ હોવું જોઇએ કારણ કે તરજુમામાં Afrasiab (ફાસીઆવ) નામ આવેછે તેમજ ઊવીનદીરામાનની નકલ પણ Fracis નામ આપેછે.

તોરત નદી, જેને કોઈરી પણ કહેછે, તે કીકલાનના દરિયામાંથી નિકળે છે (અને) વેર્ગાના દરિયામાં ખાલી થાય છે. જહાવથી તે નદી (છે કે જે) આતોપાતકાનમાંથી નિકળે છે અને પાર્સમાંથી દરિયામાં ખાલી થાય છે. બોહરે નદી (ના) ઝરાઓનાં મૂળ ઈસ્પહાનમાંથી છે. તે બોજ્સ્તાનમાંથી પસાર થાયછે અને દાઈરીદ (એટલે દીજ્લત અથવા ત્રાઈગ્રીસ) નદીમાં ખાલી થાયછે, અને તેને ઈસ્પહાનમાં મેસ્કા નદી કહેછે. હુરહુજ નદી તખ્રીસ્તાનમાં છે અને તેના ઝરાઓનું મૂળ દમાવંદ પહાડમાંથી છે. તેરમેત નદી પાછી વેહે નદીમાં ખાલી થાયછે. વેન્દેસેશ નદી પાર્સ જેને સીસ્તાન કહેછે તેમાં છે.

કાસક નદી તુસ શેહેરમાં એક ફાટમાંથી નિકળે છે. તેને ત્યાં કાસ્પ નદી કહે છે. વળી એમ પણ છે કે વેહ નદીને ત્યાં (એટલે તુસ શેહેરમાં) કાસક કહે છે. સીન્દમાં પણ કાસક કહે છે. પએતાક મીઆન જે ચતુમીઆન નદી છે તે તે છે કે જે દજ્લાદેજમાં છે. દારજ રૂદ ઈરાનવેજમાં છે જેના કિનારા ઉપર જરથોસ્તના બાપ પોરૂશસ્પનું ઘર હતું.

બીજાં અગણિત પાણીઓ અને નદીઓ અને બોદેલા ઝરાઓ (એટલે નેહેરો) તેઓમાંથી (એટલે ઉપર નામ દીધલી નદીઓમાંથી) છે. તેઓનું મૂળ એકજ છે. એમ પ્રમાણે શેહેર શેહેર અને જગે જગ (લોકો જૂદે જૂદે) નામે નામે તેઓને બોલે છે.

અફ્રાસીઆબ માટે કહે છે કે તેણે કામું દરિયામાં હજાર ઝરાઓ સોંપ્યા, જે ઘોડા જેટલા (મોહટા) રોહના, ઉંટ જેવા રોહના, ખળદ જેવા રોહના, ગધેડા જેવા રોહના, મોહટા તેમ વળી નાના, તે સોંપ્યા (એટલે નાના મોટા ઝરાઓ તેમાં વેહતા કીધા). વળી તેણે તેજ દરિયામાં જરીનમંદ ઝરો જેને હેલમંદ નદી કહે છે તે સોંપ્યો. તેણે વચએની નદીનાં મૂળ (આને) ની નાવ ચાલી શકે તેવી સાત નદીઓ (અથ) તેજ દરિયામાં સોંપી (અને ત્યાં) માણસોને વસ્તાં કર્યા.

---

(૧૧) જુઓ પા. ૬૦ નોટ ૨.

(૧૨) અફ્રાસીઆબે નદીના માર્ગો ફેરવ્યા તે બાબેના પણાક ઇસારા બીજે ઠેકાણેથી મળે છે. પેહેલું તો એણે હેલમંદને કાંસુ દરિયામાં વેહેતી કીધી તેનો ઇસારો જમ્યાદ યશ્ત (ફ. ૬૬) માં મળે છે. ત્યાં જણાવે છે કે અફ્રાસીઆબે ત્રણ ત્રણ મરતબે ઇરાનીઓનું ઐશ્વર્ય અથવા ફ્રાતને છીનવી લેવાની કોશીશ કીધી હતી, પણ તે ફાવ્યો નહીં. એ ત્રણે કોશીશો બાદ ત્રણ સરોવરો પરપા થયાં. એ પરથી એમ દિસેછે કે એણે ઇરાનની નદીઓના માર્ગો ફેરવી નાખવાની કોસિસ કીધી હોય કે તેથી તે નદીઓ ઉપર આવેલાં શેહેરોને અડચણ થાય. એમ માર્ગ ફેરવવાથી તે નદીઓ બીજે માર્ગે જઈ ત્રણ સરોવરો ઉત્પન્ન થયાં. ત્યાર પછી કાંસુ દરિયા માટે બોલતાં તેને હેલમંદ નદીવાળો કહ્યો છે. [illegible] એણે પહોડા ફોડી નદીઓના માર્ગો નવા બનાવ્યા તે બાબે દાદેરતાને દીની (સવાલ ૬૯) માં પણ કહે છે. અફ્રાસીઆબે કાંસુ (હાલના હામુન)ના ખારા દરીયાને મીઠા કરવા માટે ઇરાનની કેટલીક નદીઓને તેઓના માર્ગો ફેરવી નાખી તેમાં વેહેતી કીધી તેને લગતી જુનવેહેશની બાબતના સંબંધમાં બીનાચેહેર માટે મીનાખેરદમાં કહે છે કે, [illegible] (દસ્તુર દારાબ પેશોતન સંજનાનું એદીશન પા. ૨૯ ફ. ૪૪) એટલે "કાંસુ દરિયાનો વધારો જે પ્રમાણે અફ્રાસીઆબે કર્યો હતો (તેના સંબંધમાં) તેણે (મીનો ચેહેરે) તેમાંથી પાણીને પાછાં દૂર કીધાં" એટલે મીનો ચેહરે ઇરાનની નદીઓને પાછી તેઓના અસલ માર્ગમાં વેહેતી કીધી હતી.

ભાગ ૨૧.

૧. પવન દીન હકૂત દેહ સદે મય ઈમિલ્લુન્દ, ચેગુન મય અચેાક મદમ ઉર્વિરાન ઈતી-યુનેત. દેદીગર જક ઈ ગીરાન તજશને અચેત ઈ રૂદીહા. સેદીગર જક ઈ વારાનીક(૧) મય. ચેહારૂમ જક ઈ અર્મેશ્ત(૨) અવારીક શમ-ચેશ્તીક. પન્જુમ સુસરે(૩) ગુસ્પન્દાન અનૂશુતાઆન. શશુમ ગેામીજે ગુસ્પન્દાન મર્દુમાન. હકૂતુમ ખઈ(૪) ગુસ્પન્દાન અનૂશુતાઆન. હશ્તુમ મય હ જકે દયન પુસ્તે ગુસ્પન્દાન મર્દુમાન. નેહુમ અસે(૫) ગીરાઆન(૬) અનૂશુતાઆન. દેહુમ ખુને ગીરા-આન મર્દુમાન. યાજદેહુમ રેાગન(૭) ઈ દયન ગીરાઆન મર્દુમાન દયન કેાલા દુ અહુવાન(૮) કામે(૯).

---

(૧) અવ. વારુ ફા. બારાન

(૨) અવ. અર્મશ્ત (અર્શ્મ સાત અને અર્શ્ત)

(૩) અવ. ~~કેાસ્રુસ્ત~~ From ~~સ્રુસ્ત~~ ફા. ઉસ્ત્ર L. oud-ere બીજુ કરવું. (૪) પહેલવી મય ઓએહા ફા. હુક્ક. જ્યારે પેહેલવી શબ્દકેાષ પ્રમાણે અવ. ~~ખ્વઈ~~ સ. સ્વેદ: sweat. Ger. schweiss. Tr. sueur પરસેવેા.

(૫) ફા. અસ્પ આંસુ.

(૬) ગીશુ ગરુ a lamb.

(૭) અવ. ગાઇરેનો ફા. ઉર્ગ્રુ. અહીં જે કહે છે કે માણસેાને જેમ આ દુનિયામાં તેલની બાદશા છે તેમ આવતી દુનિયામાં પણ છે તે "માનેાઇ તેલ" ની બાબત છે કે જે કહે છે કે તુખીનેા. એટલે આ દુનિયાની ચીજેથી દૂરેગ થાઈ સંતેાષ પામવાનેા ખ્યાલ આપવાને એક નિશાણી તરીકે રવાનને પેલી જેહાનમાં આપવામાં આવેછે. એને મઇધ્યાજરેમ રેાગન કહેછે. બાહારની બાસનની અધ-વચમાં બનાવવામાં આવતુ રેાગન અથવા બાબણુ ઘણું સરસ હેાય છે તેપરથી એ નામ દિસેછે. એ બાબે મીનેાએરદ (બાબ ૨ ૪. ૧૫૨) માં અહુરમજદ યજદાને કહેછે કે ~~બાબેાર બાબ~~ ~~બાબેા~~ ~~બાબેા~~ ~~બાબેા~~ "અવરા ખુરશતાને બસીમતુમ જકઈ મઇધ્યેાજરેમ રેાગન અબેાબરા કુદ્ધાદ" એટલે "અને તમેા સૌથી સરસ બેારાક કે જે મઇધ્યેાજરેમ રેાગનનેા તે તેની બાગળ લાવેા. " હાદેાખ્ત નૂશક (બાબ ૨ ફ. ૬૮) માં એ રેાગનને ફકત "જરેમય રેાગન" કહેછે અને એક સારા વિચાર વચન અને કામવાળા મરદ યા સ્ત્રીનેા તેને લાયક બેારાક ગણ્યેા છે.

~~બાબેાબાબ બાબેાબાબ બાબેા બાબ બુબ બાબબુબેા બાબબાબુબેા બાબબુબ બાબુબેા બાબબુબ~~
~~બાબેાબે બાબબાબ બાબેાબે બાબબુબેા બુબ બુબબેાબુબ બાબબ બાબેાબ બાબબુબેા બાબબુબેાબ~~
~~બાબેાબ બાબેાબબુબ બાબેાબબુબેા બાબબાબબુબ-બુબબેાબ બાબબેાબેા બાબેાબે બાબબુબ~~
~~બુબબેા બાબેા બાબબ~~

અર્થ—તેને માટે લાવવામાં આવતા બેારાકમાં જરેમય રેાગનનેા (બેારાક છે). તે સારા વિચાર, સારાં વચન અને સારાં કામવાળા અને સારી દીનવાળા એક જવાનનેા મરણ પછીનેા બેારાક છે. તે સારા વિચાર સારાં વચન અને સારાં કામવાળી સારી રીતે શીખેલી, ધણીને તાબેદાર અને અશે સ્ત્રીનેા (તેણીના) મરણ પછીનેા બેારાક છે." બેાડાક ફેરફાર સાથેનેા એનેજ મળતેા ફકરેા વીરતારસ મરતા (ફ. ૬૪) માં આવેછે. (૮) pl. of ~~બુબ~~ 'અહુ' અવસ્તા બાબ (૯) અવ. ~~બાબબ~~ કામ ફા. બબ

બાબ ૨૧.

૧. દીનમાં ૧૭ જાતના પ્રવાહીઓ કહે છે, જેમકે એક પ્રવાહી ઝાડપાનોમાં રહે છે. બીજું તે કે જે પહાડોમાંથી વહે છે કે જે નદીઓ છે. ત્રીજું તે કે જે વરસાદનું પાણી છે. ચોથું તે કે જે થમ અને બીજા એવાં નામનાં (એટલે એવા પ્રકારનાં છે.) પાંચમું ગોસ્પન્દો અને માણસની ધાત. છઠું ગોસ્પન્દ અને મરદોનું મુતર. સાતમું ગોસપન્દ અને માણુસોનો પરસેવો. આથમું પ્રવાહી તે કે જે ગોસપન્દો અને માણુસોની ચામડીમાં (હોય છે). નવમું ગોસ્પન્દો અને માણુસોનાં આંસું. દસમું ગોસપન્દ અને માણુસોનું લોહી. અગીઆરમું એક તેલ જે (મેળવવાને) બેહુ દુનિયામાં ગોસપન્દો અને માણુસોને આદેશ હોય છે. બારમું ગોસપન્દો અને માણુસોનો મુખ-રસ જેથી તેઓ (પેટમાં) બચ્ચાંઓને ઊધારે છે. તેરમું તે કે જે ઝાડોની છાલની નીચે છે જેમકે કહેલું છે કે દરેક છાલ, જેની ડાખળીમાં પાણીનું ટીપું તે આતશથી ચાર આંગળ દૂર (રાખવી જોઇએ). ચૌદમું ગોસપન્દ અને માણુસનું દુધ.

(અહીં મથાલે ૧૭ જાતનાં પ્રવાહી માટે બોલે છે. પણ વિગત ૧૪ ની છે. કોઈ નકલો 'હફતદેહુ' ને બદલે 'હફ્ત' અથવા 'હફ્તા' 'સાત' આપે છે તે મોતી બુનદેહેશ અને ઇજશનેનાં ૩૮ માં હા પરથી માલૂમ પડે છે કે ભૂલ છે. અહીં જે જૂદી જૂદી પ્રકારના પાણી જણાવ્યાં છે તે યજશને હા. ૩૮ માં જણાવેલાં પાણી છે જેનું વર્ણન તેના પેહેલવી તરજુમામાં આપેલું છે. "મય અપોક મદમ ઉર્વરામ ઇતીમુનેત." મોતી બુનદેહેશ (એ. તેહેમુરસવાળી) માં એ ફકરો નીચે પ્રમાણે છે. "નમી મદમ ઊર્વરામ ઇતીમુનેત." એ અવસ્તાનાં (હા. ૩૮ ફ. ૩) ના [illegible] પાણી માટે છે જેને માટે તેની પેહેલવી સરેહમાં કહેછે કે [illegible] બીજું "જકે ગીરાન તજશને" એ. હા. ૩૮ નું [illegible] છે જેની પેહેલવી સરેહમાં પણ [illegible] "ગીરાન તજશને" એવા શબ્દો આપ્યા છે. ત્રીજું. "જકે વારાનીક" તે હા. ૩૮ નું [illegible] છે જેની પેહેલવી સરેહમાં એને [illegible] વારાનીક કહ્યું છે. ચોથું. "જકે અમેશ્ત અવારીક શમચીશ્તીક" એ હા. ૩૮ નું [illegible] છે. તેની પેહેલવી સરેહમાં કહેછે કે [illegible] "અમેશ્ત આહીક અવારીક મયચ અનામચેશ્તીક." બુનદેહેશ કરતાં યજશ્તેની એ પેહેલવી સરેહમાં "આહીક" એટલે 'કુવાના' એ શબ્દ વધારે છે. પાંચમું સુસર, એ હા. ૩૮ નું [illegible] છે જેની પેહેલવી સરેહમાં પણ તેને [illegible] કહેછે. "ગોસપન્દાન અનશુતાઆન" શબ્દો અહીં વધારે છે. છઠું. ગોમીજ એ હા. ૩૮ નું [illegible] છે, જેની સરેહ [illegible] મેરાક છે જેનો અર્થ પણ મુતર થાયછે. સાતમું. "અઈ" એટલે પરસેવો અથવા થુક. છઠાં નામ સુધી અવસ્તાનાં નામો અને બુનદેહેશનાં નામો એક પછી એક બરાબર છે, પણ ત્યારપછી અવારનવાર થયાંછે. આ સાતમું હા. ૩૮ ના 11 મા નામ [illegible] ની સરેહમાં 'ખયુક' કરી છે. આઠમું. "મય ઈ જકે દયન

હવાજ દેહુમ ખયુએ(૧) ફીરાઆન મર્દુમાન મુન પુસ પતશ પરવરેન્દ. સીજદેહોમ (જક ઈ અજ્જરે(૨) અદવને(૩) ઓર્વરાન ચેગુન ગોકુત આઈગ કોલા અઈવની મય) ઈ સરરક(૪) પવન તેહ(૫) એ આતશ ચેહાર અંગુશ્ત પીશ પતશ. ચેહાર દેહુમ શીરે ફીરાઆન મર્દુમાન.

૨. દેન્મન હરવેસ્ત પવન વખ્શીઅ આયુપ તને કર્દે લખ્વાર વલ દેન્મન મયહા ગોમીજેત મેમન જક તને કર્દે વખ્શીઅ કોલા દો અયોક અએત.

૩. દેનમનચ ઈમિલ્લુનેત આઈગ દેન્મન તતીએ રૂદ અએત અરન્ગ રૂદ મર્વ રૂદ શપીર(૬) રૂદ અપુરસન્દ યેહુવુન્ત હુમંદ મીનોએ વલ્મનશાન, આઈગ દયન ગેતી લા તચીન્દ ગિન આહુ(૭) ફીનશને અમેંશ્ત જકશાન ખદીતુન્ત, આઈગ શાન દયન અએબદદીએ પતશ યેહુવુન્ત વદશાન જર્જુહસ્ત બરા ખદીતુન્ત. આઈગ બરા યહુબુનમ મુનત શશુમ જોર ઓબરા રીજેત હરવેસ્ત લખ્વાર વાદુનેત પાહરીજ બરા ઈમિલ્લુનેત.

૪. દેન્મનચ ઈમિલ્લુનેત આઈગ મય મુન જુર વીશ વ હીહર(૮) કમ જુર વીશ મદ ઇ-ખ્વીમુનેત પવન સે શન્ત લખ્વાર વલ મુને ખાન વજ્લુનેત. મુન હીહર(૯) વ જુર કોલા દો રાસ્ત મદમ મત ઇખ્વીમુનેત પવન શશ શન્ત લખ્વાર યામતુનેત. મુન હીહર વીશ વ જુર ક્રીમ પવન નોહ શન્ત લખ્વાર યામતુનેત. અવીનચ ઓર્વરાન રોયશને પવન દેન્મન

---

(૧) ફા. خيو saliva.

(૨) એટલો વલાયામાં મેળવો ભાગ બીજી નકલો (મા. ઉ. અને એ. આં) અને પાર્સદ નકલમાં નથી.

(૩) પુસ્તી, ઉવેસ્ટ, ઉવીનદીશામાન 'છાલ' અને આંકુ એટીલ 'રસ' અર્થ કરેછે (ફા. ખ્વ expressed juice of fruits, etc.) દામેરેટર 'થડ.' એ શબ્દ અવ. -ાન્ધ પેહેલવી ।।। વન tree પરથી દિસેછે અથવા થડ લાગે તો ।।। બુનપરથી.

(૪) ફા. خسرک a drop.

(૫) એ પેહેલવી ાન્ધ નું બીજું રૂપ દિસેછે જ્યાં પેહલવી શબ્દકોષ (ભા. ૪ પા. ૨૬) માં ાન્ધાન્ધાન્ધાન્ધાન્ધ ના અર્થ તરીકે ાન્ધ આપ્યોછે. તે પરથી દિસેછે કે એ શબ્દનો અર્થ 'ડાબણી' થાયછે.

(૬) નદીનું બીજું નામ 'પેહે' છે. તેનો એ શબ્દ તરજુમો છે.

(૭) ાજ આહુ ફા. خ્ર એમબ.

(૮) અવ. ાન્ધાન્ધ મુકો નથી.

(૯) પુસ્તીની નકલમાં એ શબ્દ પછી બીજા શબ્દ મેળવેછે તે ભૂલ છે. બીજી નકલોમાં નથી.

પુરતે...." એ હા. ૩૮ના સાતમા નામ [illegible] માટે છે જેની પેહેલવી સરેહમાં કહેછે કે [illegible] "આઈગ માન નમ દયન તન રોબાક યેહવુનાત" એટલે "ભીનાશ જે આપણાં શરીરમાં ચાલુ રહેછે." નવમું. 'અસ્ર' તે હા. ૩૮ ના આઠમા નામ [illegible] ની પેહલવી સરેહમાં [illegible] 'અસ્ર' તરીકેજ મળેછે. દસમું. 'ખુન' લોહી. એ મોટી બુનદેહેશમાં ૧૩ મું નામ છે. એ હા. ૩૮ નું ૧૩ મું નામ [illegible] છે, જેની પેહેલવી સરેહમાં પણ એને [illegible] 'ખુન' 'લોહી' ગણ્યું છે, અગીઆરમું. "રેાગની....દયન કેાલા દુ અહવાન કામે" "તે હા. ૩૮ ના દશમા શબ્દ [illegible] ની પેહેલવી સરેહમાં નીચે પ્રમાણે છે [illegible] "જક દયન કેાલા દેા અહવાન કામે મસીહા" એટલે "જે એઓ દુનિયામાં ઘણીજ ઈચ્છવામાં આવે છે." હું ધારૂં છું કે પેહેલવી સરેહના એ વાક્યમાં છેલ્લેા શબ્દ [illegible] 'મસીહા' ('મેાહટાઈથી,' ઘણીજ) છે તે ભૂલભર્યો ઈમલેા છે. તે ઈમલેા [illegible] 'નિશ્ગા' છે, જેને કેાઈ 'અશ્યા' પણ વાંચે છે અને જેનેા અર્થ 'રેાગન' થાયછે. અંહી રેાગન માટે બેાલવામાં આવે છે. તેથી સરેહ કરનાર કહેછે કે "જે (પ્રવાહી) બેઉ દુનિયામાં ઈચ્છવામાં આવે છે (જે) 'રએાગન' (મીશ્ગા) છે." બારમું. "[illegible]..... મુન પુસ પતશ પરરન્દ" મેાતી બુનદેહેશમાં એ ફકરેા નીચે પ્રમાણે છે. ત્યાં તે ૧૪ મું પ્રવાહી છે. "પ્રવાહી કે જે ગેાસપન્દ અને માણુસેાના ગર્ભસ્તાનમાં અને જે ગર્ભને ઊધારે છે." એ હા. ૩૮ ના ૧૪ મા નામ [illegible] નું વર્ણન છે. તેની પેહેલવી સરેહ નીચે પ્રમાણે છે [illegible] મય દયન પુસદાન એટલે "ગર્ભસ્તાનનું પાણી." તેરમું. એ મેાટી બુનદેહેશમાં ૧૫ મું નામ છે. એ હા. ૩૮ ના ૧૫ મા નામ 'નીચેા પર્હતીશ' ની પેહેલવી સરેહમાં નીચે પ્રમાણે છે. "મય ઈ પવન ઓવિર ખાને ઓવિર વખ્શીએત" એટલે "તે પ્રવાહી કે જે ઝાડપાનમાં, ઝાડપાનનાં મૂળ થડેામાં વધેછે. ૧૪મું. એ હા. ૩૮ નું [illegible] છે જે તેની પેહેલવી સરેહમાં જણાવવા પ્રમાણે [illegible] 'શીર' એટલે દુધ છે.)

૨. આ સઘળી (પ્રવાહીઓ) વધારા અથવા બનેલા શરીર મારફતે પાછી એ પ્રવાહીઓ સાથે મળી જાયછે કારણ કે બનેલું શરીર અને વધારેા બેઉ એકના એકજ છે. (એટલે ઊપલી જનદાર પેદાયશેા વિગેરેમાંની પ્રવાહીઓ પાછી પેાતાનાં મૂળ સાથે એક યા બીજે રૂપે મળી જાય છે).

૩. વળી એમ કહેલું છે કે આ ત્રણ નદીઓ, કે જે અરન્ગ નદી, મર્વ નદી (અને) વેહે નદી, તેઓના મીનેા નાખુશ થયા હતા, એટલે દુનિયામાં થમ રેહેવાની એબ જે તેઓના દીઠામાં આવી તેને લીધે તે (નદીઓ) વહેવા નહીં લાગી. તેથી કરીને જ્યાં સુધી તેઓ જરથેાશ્તના દીઠામાં આવી ત્યાંસુધી તેઓ એવા નુકસાનમાં હતી. (અહુરમજદ નદીને કહેછે કે) "હું એવી બખશેશ કરૂં કે જે (જરથેાશ્ત) તમારામાં (ખુનત) છ જોર (એટલે ક્રિયા કરેલું પાણી) રેડે (અને તમારી હાલત) પાછી દુરસ્ત કરે અને (લેાકેાને તમારીથી નસેા) દૂર રાખવાને કહે."

૪. આ પણ કહેલું છે કે તે પાણી, કે જેમાં સ્વચ્છ પાણી ઘણું અને નજીસાત ઓછી, તેમાં સ્વચ્છ પાણી ઘણું પહેાંચેલું હેાય છે (અને) તે ત્રણ વર્ષમાં પાછું ઝરાના મૂળમાં

102893

આઈનીને નીરૂ વલ યુન યુન્દ. અએતુનચ આફ્રીન ઈ આહલુબાન વાદુનન્દ પવન દેન્મન પત્માને લખ્વાર વલ બેનકુશમન યામતુનન્દ.

૫. ઈદે નાહવતાક રાએ ઈમિલ્લુનેત આઈગ ફ્રાસીઆવે તુર બરા વલ સેપુર્દ યુન હુર્શેદ્દર યામતુનેત અસ્પ જહાક લખ્વાર યામતુનેત. અએતુનચ ચશ્મેહા જરેહ કયામેહ. કયામેહ હના આઈગ તોખ્મે એ કયાન જક છનાક અએત.

બાબ ૨૨.

મદમ ચેગુનીઅએ વરહા.

૧. ઈમિલ્લુનેત પવન દીન આઈગ દેન્મન (૧) અન્દ ચશ્મે એ આપાન વલ પએતાકીએ મદ હુમંદ યુન વર કરીતુન્દ. અન્દાએકે (૨) ચશ્મે મર્દુમાન વલ્મનશાન ચશ્મે એ આપાન હુમંદ, (૩) ચેગુન વરે ચએચસ્ત વરે સોવબર વરે ખ્વારજમ વરે કૂજહાન વરે જરીનમેન્દ વરે આસ્વસ્ત વરે હુસ્ત્રે વરે સત્વેસ વરે ઝવાલ.

૨. અવશાન દોગાને ઈમિલ્લુનમ. વરે ચએચસ્ત (૪) દયન આતરેા પાતકાન. ગમે મય જવીત બીશ આઈગ મન્દવમીએ જનવર દયન લા યેહલુનેત. અવશ યુન વલ જરેહ કૂરાખોકન્ત પતવસ્ત ઇક્લીમુનેત. વરે સોવખ્વર પવન મદમ શત્ર વ યુમ પવન રોયશમને કુરે તુસ (૫) ચેગુન ઈમિલ્લુનેત આઇગ સુદ-બાદર (૬) હુ-ચશ્મે રાપીરે અકૂન્વયશનીક. રાદીએ અજરા બરા યહયુન્ત ઇક્લીમુનેત.

---

(૧) અવ. ફ્રાગ્રામ ફા. ગ્રા (૨) ફા. ગ્રાગ્રા (૩) અહીં 'ચરાગ' શબ્દ ઉપર જણે રમુજ આંખની મરખામણી કરીછે કે જેમ માણસની આંખો છે તેમ એ પાણીનાં સરોવરો છે. (૪) હાલનો ઉરૂમીઆ. આ ફકરાના વર્ણન પરથી દિસેછે કે એમનાં પાણી ખારાં છે. વળી આવાં (ફ. ૪૯) ગોરા (ફ. ૧૮, ૨૧, ૨૨) અને અશીસંગ (ફ. ૩૮, ૪૧) પથ્થરમાં એમને ઉંડા અને મોટા કહ્યોછે. ત્યારે એમનો એક મોટો અને ઊંડા તેમજ ખારો સરોવર (આતરોપાતકાન) આજકાલ બએજ્જનમાં જોતાં તે ઉરૂમીઆનોજ સરોવર દિસેછે. ઉપલી પથ્થરમાં એમને ગ્રાગ્રાગ્રા એટલે 'ખારાપાણી-વાળો' કહ્યોછે. હું ધારૂંછું કે હાલનું એમનું 'ઉરૂમીય' Urumiya નામ (એ અને ગ્રા અરેબીક'માં' એટલે પાણી) પણ એજ અર્થ દર્શાવેછે. (૫) એ તુમનો પહાડ તે બાબ ૧૨ પ્રમાણે કેન્દ્રારૂપ (અવ. કદ્રવ અસ્પા) પહાડ છે. તુસનો મુલક હાલના મરાદની નજદીક છે. માટે એ સરોવર મરાદ નજદીક હોવો જોઈએ. (૬) ફા. ગ્રા

પહોંચે છે. જેમાં નસો અને સ્વચ્છ પાણી બેઉ સરખાં થયલાં હોય છે, (તે પાણી) છ વર્ષે પાછું (મૂળને) પહોંચે છે. જેમાં નસો વધારે અને પવિત્ર પાણી કમ, તે નવ વર્ષે પાછું (મૂળને) પહોંચે છે. (અહીં મતલબ એ દિસેછે કે જે પાણી નજીસાત વિનાનું સ્વચ્છ હોય તેમાં બાફીકરણની ક્રિયા (evaporation) ત્રણ વર્ષમાં જલદી ચાલી તે પાણી જલદી વરાળરૂપે પહાડો, જ્યાંથી તે નીકળ્યું હોય, ત્યાં જાયછે. જેમાં સ્વચ્છ પાણી સાથે ગદલું પાણી પણ સરખું હોય તેને છ વર્ષ લાગે. પણ જે વધારે ગદલું હોય તેમાં બાફીકરણ ધીમે ચાલે અને તેને સ્વચ્છ થઈ પોતાનાં મૂળ આગળ જતાં નવ વર્ષ લાગે.) વળી એજ પ્રમાણે ઝાડોના ઊગવાની શક્તિને એ રીતે (તેના) મૂળ સાથે સંબંધ છે. વળી એજ પ્રમાણે જે દુઆ અશો માણસો કરેછે તે એજ પ્રમાણમાં તેને પોતાને પહોંચેછે.

૫. નાહવતાક નદી માટે કહેછે કે તુરના અફ્રાસીઆબે તેને બીજે માર્ગ સોંપ્યો હતો (અથવા તેને બીજે માર્ગે લઈ ગયો હતો). જ્યારે હોશેદર આવી પહોંચશે ત્યારે ઘોડાના જવા મોટા રોહ સાથે તે પાછી (પોતાના માર્ગપર) પહોંચશે. વળી એજ પ્રમાણે કાંસુ દરિયાનાં મૂળ ઝરાઓ. કાંસુ તે છે કે જે જગ્યાએ કેઆનીઓનું તોખમ હતું, (એટલે જ્યાં કેઆનીઓના વડાઓનું વતન હતું.)

બાબ ૨૨.

સરોવરની પ્રકૃતિ બાબે.

૧. દીનમાં કહેછે કે આએ કેટલાએક પાણીના ચશ્માઓ જેઓને સરોવર કહેછે તેઓ જાહેરીમાં આવ્યા છે. માણસોની ચશમ (આંખ) ની માફક તેઓ પાણીના ચશ્મા (મૂળો) છે. જેવા કે ચએચસ્ત સરોવર, સોવણર સરોવર, ખારજમ સરોવર, ફાજદાન સરોવર, જરીનમન્દ સરોવર, આસ્વસ્ત સરોવર, હસ્ચુ સરોવર, સત્વેસ સરોવર, ચીરીસ સરોવર.

૨. તેઓને માટે હું બીજી વખત (એટલે વિગતવાર) બોલુંછું. ચએચસ્ત સરોવર આતરોપાતકાનમાં છે. (તેનાં) પાણી ગરમ (અને) તુરસાનથી નીરાળાં (છે) કે કોઈપણ જનદાર ચીજ તેમાં હોતી નથી. તેનું મૂળ ફરાખોકન્ત દરિયા સાથે જોડાયલું છે. સોવણર સરોવર, ઊપરનાં શેહેર અને મુલકમાં તુસના પહાડની ટોચ ઊપર (છે) જેમકે કહેછે કે, તે ફાયદામંદ હિસ્સાવાળો, સારાં મૂળવાળો, ભલો અને વૃદ્ધિ કરનારો (છે). તેનેથી સખાવત આપવામાં આવેછે (એટલે તેનાં પાણી ઘણાં ફળદ્રુપ છે જેથી આબાદી ફેલાય છે.)

વરે ખ્વારજમ[1] રાએ ઈમલ્લુનેત આઈગ સુદ વ નીએાશ્ટી મિનશ બરા યહયુન્ત ઇક્વીમુનેત. અર્શેસ્વંન્ગ ઈ ખ્વાસ્તે તોમ્માનગરે હુબાહર અકુન્વાયશનીક ઊર્વાખ[2]મીનીએ. વરે ફ્રજ્દાન[3] પવન સીસ્તાન. ઈમલ્લુન્દ આઈગ આન્વત[4] ગશ્રાઈ આહુલોબન અન્દવમી અએાબશ રમીતુનેત મશીરૂનેત. અમત લા આહુલોબન લખ્વાર વલ બીરૂને આપ[5] રમીતુનેત. જકચ યુન ચશ્મે વલ જરેહ ફ્રાખોકન્ત પતવશ્ત ઇક્વીમુનેત. વરે જરીનૂમન્દ પવન હમદાન ઈમલ્લુન્દ. વરે આસ્વસ્ત રાએ પએાતાક આઈગ મયએ આવનસ્તી[6] ઈ અએાત હુમ્વાર દયન જરહ હુમાએ તએાત. અવીન રોશન ગદ્મન હુમંદ[7] ચેગુન ઈમલ્લુનેત આઈગ ખુર્શીદ પવન વલ મદ વરે આસવસ્ત રાએ દીદ દયન જક મય ઈ પવન ફ્રશેકન્ત આવાયદ રીસ્ત[8] વએરાસ્તન[9] રાએ દયન આવાયદ.

વરે હુખ્શ[10] પવન પન્જ ફ્રસંગ વરે ચએચસ્ત. વરે સત્વેસ જકે નપીશ્ત[11] પવન મીઆને જરેહ ફ્રાખોકન્ત જકે પુતીક. ઈમલ્લુનેત આઈગ પવન કમીનદાન જક્ષી અએાત યુન હુમ્વાર અજ્દશ યાતુનેત. કોલા મનદવમ દયન રમીતુનન્દ જવીત મિન જનવર અવશ લા પદીરેત. અમતશ જનવર અએાબશ દયન રમીતુનન્દ ફ્રરદ મંદ્રુનેત. મર્દુમાન ઈમલ્લુન્દ આઈગ મિન દુજ્મુ ચશ્મેઈ પતશ અએાત. વરે હુરવીસ પવન પુરતે હુગરે યુલંદ.

બાબ ૨૩.

મદમ ચેગુનીઅએ કપીક[12] વ ખર્સ[13].

૧. ઈમલ્લુનેત આઈગ જમ, અમત ગદ્મન અજ્દશ બરા વજલુન્ત, બીમે શએાદા રાએ શએાદાઅઈ પવન નીશમનીએ વખ્દુન્ત વ જમક યુન અશ્મનર[14] યુદ પવન

---

(૧) અવ. (મિહેર ય.૧૪) નો [illegible] એ કાસ્પીઅન સરોવરની પૂર્વે આવેલો મુલક છે અને એનો સરોવર તે હાલનો એરલ સરોવર છે. (૨) અવ. [illegible] ખુશાલી અને [illegible] મનસ [illegible] વિચાર, મન. (૩) અવ. (આવાંય ફ. ૨૦૮) નો [illegible], યુસ્તી પ્રમાણે ગીજનીની દક્ષિણે આવેલા 'આમે ઇસ્તાદે' નામનો સરોવર. આરમીનીઅન લખનારાઓ એને 'ફ્રજદાન' કહેછે.

(૪) અવ. [illegible] ફા. ગ્રાં

(૫) એ શબ્દ બીજી નકલોમાં નથી હોતો, તેથી અર્થમાં કાંઈ ફેર પડતો નથી.

(૬) 'અ' નહીં અને [illegible] વિનાશીતન (અવે જે) નાખુદ થવું. એ ઉપરથી 'અખુટ', ડા. ઉસ્તત અર્થ કરેછે કે 'નહીં નારા પામેલું' એટલે 'નહીં ખરાબ થયલું, સાફ.' પણ અહીં એના પાણી માટે કહેછે કે તે હમેશાં દરિયામાં વહેછે તે ઉપરથી 'અખુટ' અર્થ વધારે સહી દિસેછે.

(૭) બીજી નકલો [illegible] કેહુ મદ એમ ઇમલો આવે છે. જેનો અર્થ 'બુદ્ધિ ભરૂં' એટલે 'પુષ્કળ' થાય (મંદે અથવા મંદ કેહ તે અવ. [illegible] બુદ્ધિ.) (૮) અવ. [illegible] (૯) lit. સીંગારવું. ફા. [illegible] અથવા [illegible]

બારજમના સરોવર માટે કહેછે કે તેનાથી (આજુબાજુના મુલકોને) ફાયદો અને નેકી ઉત્પન્ન કરવામાં આવે છે. (તે ફાયદો એ કે) તલવાર, દોલતવાળી, સારા હિસ્સાવાળી, અશીસંગ (અને તેનાથી) વૃદ્ધિ અને ખુશી. (એટલે એ નદીથી આજુબાજુ લક્ષ્મી (અશીસંગ) નો ફેલાવો થયોછે અને વૃદ્ધિ અને ખુશી પથરાઈ છે.) ફ્રાજ્દાન સરોવર સીસ્તાનમાં છે. કહેછે કે એક મોટા મનનો અશો શખ્સ તેમાં કાંઈ ચીજ ફેંકેછે તો તે કબૂલ રાખે છે. જો તે અશો નહીં હોય તો પાછી પાણીની બહાર ફેંકી દે છે. તેના ચશ્માનું મૂળ પણ ફરાખોકંત દરિયાસાથે જોડાયલું છે. જરીનમંદ સરોવરને હમદાનમાં કહેલો છે. આસ્વરત સરોવરને માટે જાહેર થયલું છે કે (તેનું) અખુટ પાણી, જે કાયમ રહેછે, તે દરિયામાં વહેછે. તે એવું તો રોશન અને ખોરેહવાળું છે, કે જેમ કહેછે તેમ, (જાણે ખુદ) ખોર્શેદ તેની નજદીક પહોંચ્યો (હોય અને) અસ્વસ્ત સરોવરને (તેના) તે પાણીમાં જોયો હોય, કે જે (પાણી) ફ્રશોકંતની વખતે જોઇશે, ગુજરેલાંઓને પાછા ઉઠાડવા માટે જોઇશે. હુસ્રુ સરોવર અએચસ્ત સરોવરથી ૫૦ ફરસંગ છે. સત્વસ સરોવર તે (છે કે જે બાબે આગળ) લખાયલું છે. તે ફરાખોકંત દરિયા અને પુતીક દરિયાની વચ્ચે છે. કહેછે કે કમીનદાનમાં એક (પાણીનો) ખોહ છે જે હમેશાં તેમાંથી આવેછે (એટલે જેના પાણી હમેશાં ઉપલા સત્વસ સરોવરમાંથી આવેછે). જાનવર સિવાય તેમાં કોઇ પણ ચીજ તેઓ ફેંકેછે તે તે કબૂલ રાખતો નથી. જ્યારે જાનવર તેમાં નાખેછે ત્યારે તે (જાનવર) ને નીચે લઈ જાયછે. માણસો કહેછે કે તેમાં દોજખનો ચશ્મો (એટલે દોજખનાં પાણીનું મૂળ) છે. હુરવીસ સરોવર બુલંદ હુગરને મથાળે છે.

બાબ ૨૩.

વાંદરા અને રીંછની પ્રકૃતિ બાબે.

૧. કહેછે કે જમશેદ—જ્યારે તેનાથી નુર જતું રહ્યું ત્યારે—દેવની બીદીકને લીધે એક દેવીને બાયડીપણા માટે લીધી (એટલે તેણીને પોતાની બાયડી કરી), અને જમક

---

(૧૦) આતરા નીઆશ્મેરા અને જમાદયશ્ત (ફ. ૫૯) નો [illegible]. આતરા નીઆશ્મેરામાં "કવોઇરિ હશ્મોઅવંઘહે" અને 'વરોઇરિ હશ્મોઅવંઘહે' શબ્દો સાથે આવેછે તે ઉપરથી દિસેછે કે એ સરોવરે 'કએ ખુસ્રુ' પાદશાહના નામ ઉપરથીજ પોતાનું નામ લીધુછે. એ ઉરૂમીઆથી થોડેક દૂર આવેલો 'વાન' અથવા 'સેવન' સરોવર હોય એમ ઘણેસ્ટ ધારેછે.

(૧૧) બાબ ૨૩ માં એનું વર્ણન આવ્યું છે.

(૧૨) સં. ઋષિઃ ફા. [illegible] or [illegible] (૧૩) ફા. [illegible] (૧૪) અરબી હર્ફ. એમાં મેવટના 'ર' ની અગત્ય નથી. પણ ફારસીમાં 'ગેત'ને માટે [illegible] શબ્દ પણ આવે છે. તેવો 'ર' અહીં દાખલ કરેલો દિસેછે, કારણ પાજંદ નકલવાળાઓએ એ શબ્દને આતુમર [illegible] વાંચ્યો છે. એ બાબ જુઓ Cama Memorial Volume, p. 115. ડા. ઘેસ્ટનો રેસાલો.

નીશમનીઅ વલ શએદાઈ યહવુન્ત. અજ્શાન કપીક વ ખર્સ દુખ્મમંદ અવારીક વેનાસ-(૨)
શિનઅ સદેં અજશ યેહવુન્ત હુમંદ.

૨. દેન્મન મેમત ઈમિલ્લુન્દ આઇગ અજ્જદલાક દયન વુદાઇ યુદાન(૩) જન શએદા-
મદમ શદ્કુન્ત વ યુદાન ગઝા મદમ પરીક શદ્કુન્ત. અવ્શાન પવન દીદારી વલ મજ્જ(૪)ને
કદ મુન જક અયેાક ગેાશનીઅ જ્જન્ગે(૫) સીઆક પુશ્ત મિનશ યેહવુન્ત.

૩. અમત ફ્રીદુન મદ વલ વલ્મનશ્ન મિન અહિરાન શત્ર દેાબારેસ્તે(૬) પવન કેનારે
એ જરેહ્ હતીબુન્તે કદ. કુન દેાબારેસ્તને તાજ્જકાન લખ્વાર વલ ઇરાન શત્ર ગેામીશ્ન હુમંદ.(૭)

બાબ ૨૪.

મદમ રદીઅ એ મર્દુમાન કીરાઆન કેાલા મનદવમી.

૧. પવન દીન ઈમિલ્લુનેત આઇગ ફ્રદુમ મર્દુમ સદેં ગયેામદ બરહીનીદ રેાશને
સપીદે(૯) દેાસર(૧૦) મુન વલ મસ બરા ખદીતુન્ત. વલ્મન લેત્મમન જરતુહુશ્તર્ તુમ, હુમાક
મનદવમ રદીઅ મિન જર્તુહુશ્ત(૧૧) યેહવુન્ત.

૨. ખરબીજે(૧૨) સપીદ મુન સર ફ્રદ યબ્સુનેત બુન્દન રદ. ફ્રદુમે વલ્મનેશાન સદેગાન દાદ.

---

(૧) બાયડીપણું. અરબી ⌐ બાયડી. (૨) નુકસાનમંદ ناشدنی નાશ કરવેા. ક અને ن
(૩) અવ. ગાન્નાન્ન યુવજ્ઞ ફા. ૭૫૨ 'વ'નેા 'બ' થયેા અને ⌐ 'બ' ભૂલથી ⌐ 'દ' વંચાયેા હેાય.
(૪) ફા. ૬૨૦ sexnal intercourse. (૫) અવ. ગજ્જન્ગે from ગજ્જન્ગે વર્ક્ષ એટલે વાવવું; બી નાખવું. ફા. ૭૯૬ pregnancy. (૬) ફા. ૭૬૬

(૭) પુસ્તીની નકલ દેાબારેસ્તન આપેછે તે ભૂલ છે. કેાઈ નકલ دوبارستن આપેછે તેમાં ભૂલથી એક 'ا' વધવાથી એ ભૂલ થઈ છે. પાજંદ નકલ 'દેાબારેસ્ત' આપેછે, તે પણ બરાબર છે.

(૮) આ બાબ ઉપરથી પ્રેફેસર દાર્મસ્ટેટરે એક દલીલ રજુ કરી છે કે વુનદેહેશ કેતાબ ઈ. શને ૮૫૨ પછી લખાઇ હેાય. એ બાબમાં 'જ્જન્ગે સીઆક પુશ્ત' માટે બોલિછે. તેઓને દાર્મસ્ટેટર 'જંગા' સેકેા યાને જંગબારનાં સેકેા ગણેછે. "જંગબારનાં સેકેાએ ખલીફાઓના વખતમ થેાડા વખત સુધી ઘણી બાહાદુરી કરી હતી. ઇસવી ૮૬૮ માં અલી એબ્નએ અબદુલ રેહેમાન નામે એક રાજદરબારી સરદારે એમણે ઓટેા દાવેા કરેા કે તે હજરત અલીથી ઉતરી આવેલેા છે માટે તેને ખેલાફત ઘટે છે. એ વિચારથી તેણે જંગબારી ગેાલાઓ ખરીદ કરીને તેઓનું એક લશ્કર ઉભું કરેાયું અને તે લશ્કરની મદદથી ૨૦ વર્ષ સુધી લડી ઇરાનની પૂર્વના મુલકેા જીતી લઈને તેને તારાજ કરેા. પાછળથી ઇરાનીઓએ ૯મસવી ૮૬૨ માં તે જંગબારીઓને મારી હકાબ્યા હતા. માટે ધારી રાકામ છે, કે વુનદેહેશ લખનારનેા જમાનેા ૯મસવી ૮૬૨ થી ૮૬૭ની વચ્ચે હેાવેા જોઇએ." જરથેાસ્તી દીનની બેાળ કરનારી મંડળીના હેવાલ (૧૮૬૧) પા. ૨૫૦ પ્રેફેસર દાર્મસ્ટેટરનેા વિષય.

જેણી (તેની) પેન હતી, તેણીને એક દેવને બાયડીપણા માટે આપી. તેઓથી વાંદરો અને પુછડીવાળું રીંછ અને તેનીથી બીજી નુકસાનકારક જાતો પેદા થઇ.

૨. આપ્યે પણ કહેછે કે જોહાકની પાદશાહીમાં એક જવાન ઓરતને દેવ આગળ જવા દેવામાં આવી હતી અને જવાન નરને પરી (યાને દેવી) આગળ જવા દેવામાં આવ્યો હતો. તેઓએ એકમેકને જોઇને સંગત કીધી, જે એક સંગતથી તેઓથી કાળી ચામડીનો હબસી પેદા થઇ.

૩. જ્યારે ફરેદુન તેઓ આગળ આવ્યો ત્યારે ઇરાન શેહેરથી નાસીને તેઓએ દરિયાના કિનારાપર (ના મુલકોમાં) પોતાની બેઠક કીધી (એટલે રહ્યા). હાલમાં તાજીઓ (એટલે આરબો) ના હુમલા (સાથે) તેઓ ઇરાન શેહેરમાં પાછા (બીજાઓ સાથે) ભેળાઇ ગયાછે.

બાબ ૨૪.

માણસો અને જનવરો (અને) દરેક ચીજની સરદારી બાબે.

૧. દીનમાં કહેછે કે માણસજાતમાં પેહેલો ગયોમર્દને રોશન સફેદ આંખ સાથેનો પેદા કરવામાં આવ્યો હતો કે જે આંખો તે મોટા (સાહેબ એટલે ખોદા તરફ) જોતી હતી. તે અહીં (આપ્યે દુનિયામાં) જરથુસ્તતેમો (એટલે વડા ધર્મગુરૂ મિસાલે હતો). સઘળી ચીજની સરદારી જરથોશ્તથી છે.

૨. સફેદ ખરબીજ જે માથું નીચું રાખેછે તે બકરાઓનો સરદાર છે. તેઓની

---

(૯) અવ. ઞાંઠંહેન્ચ આંખ ધાતુ ૪૭ થી ફા. ૩૭૬૭ જોયું.

(૧૦) યુરતી 'મોટા' નો દાસારો 'મોટા સેતારો' તે 'સુરજ' માટે લેછે કે 'તેની આંખો ઞંજવા વગર સુરજ તરફ જોઇ શકતી હતી.' આંકુઞ્ટીલ અર્થ કરેછે કે 'ઞચે' જોતો હતો. ઉવીનદીરામાન 'મય' વાંચી પાણી અર્થ કરેછે પણ ઞે દાસેલો 'મય' થી જુદો છે.

(૧૧) 'વીસપરદ' જેનો અર્થ "સર્વ સરદારો" કરી થાયછે તેમાં આપ્યે અને પેલી દુનિયામાં સરદારી ભોગવનાર પેદાયશને યાદ કરવામાં આવેછે. તેનાં પેહલા કર્દમાં રાઇ આતમાં જમીનોને લગતા સરદારોને અને બીજા કર્દમાં ગેયોના લગતા સરદારોને યાદ કર્યા છે. તેની પેહેલવી સરેહમાં મીનોને લગતાઞોના સરદાર તરીકે હોરમજદને ગણ્યો છે ( ) અને ગેયોને લગતાઞોના સરદાર તરીકે જરથોશ્તને ગણેલો છે. ( )

(૧૨) અને (અવ.) સં. બુક્ક. ઞેચ Bouc જર્મન Bock બકરો) ઞેક બકરો જે ગધેડાને મળતો આવે તે, ass-goat. બાબ ૧૪ માં ઞેને બકરાના વર્ગનો ગણ્યો છે. મધ્ય ઞેશિઆમાં મળતા Ovis poli કદાચ ઞે હોય. વીસપરદ (ફરેદો ૧ ફ્ર.૧) ની પેહેલવીમાં 'ચરક અરજની કાન' (અવસ્તા) ઞેટલે ચરવા માટે લાયક સરજેલાં જનવરોમાં ઞે પરશુજને સરદાર ગણ્યુંછે

મીશે સ્યાક ઈ ગફ્રે[1] સપીદ અઈર્વાર[2] મીશાન રદ ફ્રૂહુમ મિન વલ્મનૂશાન સદ્ગાન વલ યહુબુન્ત. ગમૂલા એ સફીદ મુઇ હુજ્વનૂકે[3] દો કુફ્રાન ગમલાઆન રદ. ફ્રૂહુમ તોરાએ સીઆક મુઇ જર્દ હુજ્વનૂ[4] યહુબુન્ત, જક અએત તોરાઆન રદ. ફ્રૂહુમ સુસીઆ એ અરૂસ[5] જર્દ ગુશ, શએત વર્સ, સપીત ચશ્મ, પુસ્ત[6] ફ્રાજ[7] બરેહનીદ. જક અએત અસ્પાન રદ. ખમ્રાએ સફીદ--ગુરબે-રેગલમન ખમ્રાઆન રદ. ફ્રૂહુમ મિન કલબા કલબાએ અરૂસે જર્દ મુઇ બરેહનીદ. વલ અએત કલબાઆન રદ. બરગુશે બુર[8] ફ્રાજ બરેહનીદ. વલ અએત ફ્રાખુ રકુતારાન[10] રદ. વલ્મનૂશાન દદાન લા યદમન-આમુક[11] હુમંદ મેમન સલીઆ હુમંદ. ફ્રૂહુમ મિન મુરઆન[12] સીને સે આઇનીને યહુબુન્ત. લા વલ લેત્મ-

---

(૧) બા. ૧૫ માં એ શબ્દની નોંધ જુઓ. (૨) એ શબ્દનો અર્થ આંકુએટીલ 'ડાહ્યો કાન' કરેછે. ઉવીનદીશ્માન એ શબ્દનો અર્થ કરવાનો મુશ્કેલ દેછે. બુરુની અને ઉવેસ્ટ 'જરબુ' અર્થ કરેછે. હવે એ શબ્દ [illegible] તરીકે ઈજિશ્તેના ૧૩ મા હા માં (ફ. ૪ શીગલનો ૧૬ પા. ૮૪ લીટી ૧૩.) [illegible] શબ્દના તરજુમા તરીકે આવેછે ત્યાં તેનો તરજુમો કરતાં દસ્તુરએ એ શબ્દનો અર્થ 'ડાહ્યો કાન' [illegible] કરી બતાવ્યો છે. કોઈ દસ્તુરે "ભલે કાન" એમ અર્થ કર્યો છે. ત્યારે તે પરથી એ અઇરવાર શબ્દનો અર્થ પણ દસ્તુરો અને આંકુએટીલ 'કાન' કરેછે. એજ પ્રમાણે હારલે ઉપજ્યા 'હંમુહરેન' શબ્દનો અર્થ 'કાન' કરેછે. પણ નીરમ, શીગલ, કાંગા એ શબ્દનો અર્થ 'ખોરાક' કરેછે. ધાતુ [illegible] (એનું બીજું રૂપ [illegible]) આવ. દાર્મેસ્ટેટર એ 'હંમુહરેન' શબ્દનો અર્થ જડબું લેછે. એમ અર્થ લેઈ તે એ શબ્દ ઉપલા 'હવર' એટલે આવુ એ ધાતુ ઉપરથીજ લેછે, એટલે 'મોહડાનો જે ભાગ આગે તે.' ઈજિશ્તેમાં એ શબ્દનો જે પહેલવી શબ્દ [illegible] આવ્યો છે તેને મળતો દાર્મેસ્ટેટર પા. ૬૭૧ આપેછે. પણ 'જડબાંને' અર્થે યા બીજા કોઈ અર્થે એ શબ્દ રીચર્ડસના ડચ્ચાઇનગાસ, બુરાનેકાતે વિગેરે શબ્દ કોષોમાં આપણને મળતો નથી.

(૩) એ ફકરાની ઈબારત બીજી નકલોમાં હેરફેર ચુંથાયલી છે.

(૪) અવ. [illegible] ઝાનું ફા. [illegible] લા. genu ફે. genou. જર્મન knie. અં. knee.

(૫) ઉવી-દીરામાત નોટમાં અહીં 'ગુરા' શબ્દ લેઈ 'જર્દ ગુરા' લેઈ 'પીળા કાનવાળો' અર્થ કરેછે, કે જેને મળતો [illegible] શબ્દ બહેરામ યશ્ત (ફ. ૭ માં) બળદને માટે આવેછે. મીનોએ્દર (બાબ ૬૧ ફ. ૪) માં ત્યાં કેટલીક પેદાશોના સરદાર આગે બોલવામાં આવેછે. ત્યાં પણ 'કાન' નું વર્ણન છે ત્યાં કહેછે કે.

[illegible]

એટલે "ઓરેહવાળો, ઊંચા કાનવાળો, ગોવાળાંવાળો બળદ, બળદોનો સરદાર છે."

બતમાં તે પેહેલો પેદા થયોછે. કાળો મેંઢો જે ફરબે અને સફેદ જડબાવાળો છે તે મેંઢાઓનો સરદાર છે. તેઓની બતમાં પેહેલ વેહેલો તેને પેદા કર્યો હતો. સફેદ બાલવાળું ઊંટ (જે) સારા ગુંઠણવાળું અને બે ખુંધવાળું (છે તે) ઊંટોનો સરદાર છે. પેહેલાં કાળા બાલવાળા, પીળા, સારા ગુંઠણવાળા બળદને પેદા કરવામાં આવ્યો તે બળદોનો સરદાર છે. પેહેલાં, ક્ષીરમજ્જ (રંગના) પીળા કાનવાળા, ચળકતા બાલવાળા, સફેદ આંખવાળા, પોહોળી પીઠવાળા ઘોડાને પેદા કર્યો તે ઘોડાઓનો સરદાર છે. સફેદ બિલાડીના જેવા પગવાળો ગધેડો ગધેડાઓનો સરદાર છે. કુતરાઓમાં પેહેલાં ક્ષીરમજ્જ રંગનો, પીળા બાલનો કુતરો પેદા કર્યો. તે કુતરાઓનો સરદાર છે. બુરા રંગનું સસલું (પેહેલું) પેદા કરવામાં આવ્યું હતું. તે બુલંદ બાલવાળાં (જનવરો) માં સરદાર છે. તે જંગલી જનવરો સતાને માન આપનારાં નથી કારણ તેઓ બરાબ છે. પક્ષીઓમાં પેહેલાં ત્રણ તરીકાવાળાં સઅેનને પેદા કરવામાં આવ્યું છે. તે અહીં (આ દુનિયામાં) (પક્ષીઓના સરદાર તરીકે) નથી

---

(૬) અવ. [illegible] સં. અરુષ. પુસ્તી અને બીજી કોઇકે નકલમાં 'અસુસ' લખ્યોછે. (૭) અવ. [illegible] ફા. [illegible] (૮) પુસ્તી પુસ્ત ને ચામડીને અર્થે લીધેલછે (અવ. [illegible] ફા. [illegible]). તે બે શબ્દને આગલા શબ્દ સાથે લેઈ અર્થ કરેછે કે "સફેદ આંખની ચામડી સાથના." બેની પછીનો ફરાજ' શબ્દ બીજી નકલોમાં નથી. હું ધારૂંછું કે બે શબ્દ [illegible] ને બદલે [illegible] (અવ. [illegible] સં. વૃક્ષ. ફા. [illegible] પીઠ) લેવો અને "પુશ્ત ફરાજ"નો અર્થ 'પોહોળી (ફરાજ) પીઠવાળો' કરવો. બેક નકલ ('માં ઊ') માં બે શબ્દની હેઠ ફા. [illegible] આપોછે જે દેખાડે છે કે તેને ચામડી (પુશ્ત) ને બદલે પીઠ (પુશ્ત) ને અર્થે લેવો દુરસ્ત છે. ફરાજના બેવા અર્થ માટે સરખાવો [illegible] 'ફરાજ પીરતાન' બેટલે ફરાખ છાતીવાળો 'શબ્દ. (વીરાફ ના. ૪ ફ. ૧૯). પુસ્તી 'ફરાજ'ને પાછળના 'અરેહનીદ' શબ્દ સાથે લે છે કે જેવી ઇબારત આફ્રીન ફિકેરમાં આવેછે. અહીં ઘોડાનાં જે વિશેષણો આપ્યાં છે તેમાંનાં ઘોડાંક બહેરામ યશ્ત (ફ. ૯)માં ઘોડાનાં નીચલાં વર્ણનમાં મળેછે.

[illegible]

અહીં જેમ 'અરૂશ' રંગના ઘોડાને, ઘોડાઓનો સરદાર ગણ્યો છે તેમ મીનોખેરદ (ખા. ૬૧ ફ. ૧૦) માં પણ કહેછે. [illegible]

(૯) ફા. [illegible] અંગ્રેજી brown જર્મન braun ફ્રેંચ brun ગુજરાતી ભુરૂ.

(૧૦) મીનોખેરદમાં કહેછે કે [illegible] "જંગલી જનવરોમાં સસલું સરદાર છે." "ફરાખ રફતારાન" બે શબ્દ વીસપરદ (ક. ૧ ફ. ૧)માં [illegible] શબ્દના તરજુમા તરીકે આપ્યો છે.

(૧૧) ઇ. 'હાથ બેટલે મતા શીખનારાં'. આમુક બે [illegible] નું રૂપ લેવું. બાબ ૨૯માં 'યઝમને આમુખ્ત' બેવા શબ્દો નજદીક બેજ અર્થે મળેછે. બે વાક્યનો અર્થ જુદા જુદા તરજુમા કરનારાઓએ જુદો જુદો કર્યોછે. ઊવીનદીરૂમાન અર્થ કરેછે કે "તેઓનાં નામ દેવામાં આવતાં નથી કારણ તેઓ બુરાં છે." ઊપલા શબ્દને તે "રામ નામે હુમંદ" બેમ વાંચતો દિસેછે. આંકુબેટીલનો અર્થ કે "જે જનવરોના ગધેડાના જેવા પગ હોતા નથી તેઓ બુરા છે" તે તદ્દન ભુલભર્યો છે. ડા. ઊવેરટ અર્થ કરેછે કે "જેઓને હાથનો દર હોતો નથી."

(૧૨) બેને સીમિર્ગ પક્ષી ગણવામાં આવેછે.

અન મેમન કરશીપ્ત રદ્દ મુન ચર્ક કરીતુન્દ જક મુન દીન વલ(૨) વરે જમકર્દ ઈદ્રુન્ત.

૩. ફ્રદુમ મિન વસન્(૩)ગાન ફાકુમે સપીત બરહેનીદ. વલ અએત વર્સન્ગાન રદ્દ, ચેગુન ઇમલ્લુનેત આદ્રગ કાકુમે સપીદ મુન વલ્મન્શાન હુન્જમને અમશેાસ્પંદાન બરા મદ. કર માહીક(૪) અરજ(૫) દામાને આપીગાન રદ્દ. દાઇંતીક(૬) રૂદ તચકબાન રદ્દ. દારજ રૂદ રૂદબારાન(૭) રદ્દ મેમનશ માને અબીતરે જરતુહુશ્ત પવન બાલા જરતુહુશ્ત તેમમન(૮) બ્વદ.

૪. અરૂસે(૯) રબ્બુર રબ્બુરાન રદ્દ. હુગરે બુલન્દ મુન મય એ અરેદવયુસુર પતશ તચેત જહેત બાલેસ્તાન રદ્દ, મેમન મુન સેતરે સત્વેસ ગર્દશને અજ્જપર ગેાબરાન(૧૦) રદ્દ. હેામે ખેાદ(૧૧) બચગાન(૧૨) ઓર્વરાન(૧૩) રદ્દ. અગ સેતપર-દાને જુર્દાકાન(૧૪) રદ્દ. દરમનાએ દરતીક(૧૫) અબચગાન રદ્દ.

---

(૧) એ ભાગની ઇબારત બીજી નકલેામાં નીચે પ્રમાણે છે. "જક મુન દીન ઇમિલ્લુનેત વરે જમકર્દ ઇદ્રુન્ત" એટલે "તે કે જેને-દીન કહેછે કે-જમશેદના બનાવેલા ગેાકામાં લાવવામાં આવ્યું હતું." મુસ્તી આવ્યા ફકરાનેા અર્થ જુદી રીતે કરેછે કે "સએનને (સરદાર) પેદા કરવામાં આવ્યું હતું, કારણ કે કરસીપ્ત અહીં સરદાર નહેાતું હતું." તેના તરજુમા પ્રમાણે કરસીપ્ત જમશેદના વખતનું સરદાર હતું અને આકાશી પક્ષી હતું. તેથી જોકે તે સમળાં પક્ષીએાનું વડું હતું તેાપણ જ્યારે તે આકાશમાં હેાતું ત્યારે સએન સરદાર ગણાતું. બા'બ ૧૪ અને ૧૬ માં પણ સએનના ઇસારા છે. રશને ૪૮ (ફ. ૧૭) પ્રમાણે એ પક્ષીને બેસવાનું ઝાડ વેકિરકરા દર્યાની અધવચમાં છે. મીનેાએરદ (બા. ૬૨ ફ. ૩૭-૩૮) પ્રમાણે પણ એ પક્ષીની બેઠક એક એવાં ઝાડપર છે કે જેમાં સમળાં ઓડાનાં બીજ છે., અને જે દુઃખ દૂર કરેછે. વિગેરે. સુદરએા પ્રમાણે એ સએન (સીમોર્ગ) પક્ષી નહીં માની શકાય એવી ઇશ્વરની કરામતની એક નિશાની છે.

અહીં જે કરસીપ્ત પક્ષીમાટે જમશેદના 'વર'ના સંબંધમાં ઇસારેા છે તે વંદીદાદ (પરગરદ.૨ ફ. ૪૨)ને મળતેા છે જેમાં એ [illegible] ને જમશેદના વરમાં દીન ફેલાવનાર તરીકે જણાવ્યું હતું. કેાઇકિ એ નામનેા એક મરદ ગણેછે. બુનદેહેશના બા'બ ૧૯ માં પણ એને મળતેા ઇસારેા છે. ત્યાં કહેછે કે એ પક્ષી બેાલી જાણતું હતું. પેહેલવી વીસ્પરદમાં 'ઊડનારા પ્રાણીએામાં' કરશીપ્તને સરદાર ગણ્યું છે (ફ. ૧-૨) [illegible] મીનેાએરદ (બા. ૬૧ ફ. ૯) માં કહેછે કે [illegible] એટલે "ચીહરાવ પક્ષીએાનું સરદાર છે." એ ચીહરાવ તે કરસીપ્તનું બીજું નામ છે કારણ કે વંદીદાદ (પરગરદ.૨ ફ. ૪૨) ની પેહેલવી સરેહમાં વિરાકરિપ્તની સરેહમાં કહેછે કે તે [illegible] એટલે "ચેહારવાક જે મીનેાની દુનિયામાં પાછું જાયછે." બુનદેહેશના આ ફકરામાં કરશિપ્તનું બીજું નામ જે 'ચર્ક' જણાવેછે તે એને મળતું છે.

(૨) "બાલ અથવા રૂવાંવાળાં જનવરેા" અવ. [illegible] (lit. શરીરના ભાગને ઢાંકનાર from [illegible] વદ to cover) ફ્રા. [illegible] fur ફ્રેંચ fourrure. (૩) ફ્રા. [illegible]. વીસ્પરદના પેહેલવી તરજુમામાં એ પ્રાણીને ગેાસપંદેાનું સરદાર ગણ્યું છે (ફ. ૧ ફ. ૧) [illegible] (૪) બા. ૧૪ માં પણ કરમાહીને સર્વથી મેાટી ગણીછે. (૫) કેાઇકિ નકલેામાં અને પાજંદ નકલમાં એ નામ ઇરિજ. અરિજ. મળેછે. બા. ૧૪ માં એ અરિજને ૧૦ જાતની માછલીમાં પેહેલી પેદા કરેલી જણાવેછે. એ અરજ. તે કરમાહીનુંજ બીજું નામ છે એમ બા. ૧૮ માં માલમ પડેછે. એ માહીના વર્ણન બાબે જુએા. એ બા'બ. એ બા'બમાં એ માહીની જોવાની શક્તિ માટે જે વર્ણન આવેછે તેને મળતું વર્ણન બેહેરામ (ફ. ૨૬) અને દીન (ફ. ૭)

કારણ કે કરસીપ્ત, જેને ચર્ક કહેછે, તે સરદાર છે, તે કે જે જમશેદે બનાવેલા 'વર'માં દીન લેઈ ગયું.

૩. રૂઆંવાળાં પ્રાણીઓમાં પહેલાં સંજ્ઞ કાકુમને પેદા કર્યું. તે રૂઆંવાળાં પ્રાણીઓનું સરદાર છે, જેમકે કહેછે કે અમેશાસપંદોની અનજુમનમાં જે પહોંચ્યું હતું તે સંજ્ઞ કાકુમ હતું. કરમાહી (અથવા) અરજ, પાણીમાં રહેનાર પેદાયશની સરદાર છે. દાઇતી નદી વહેતાં પાણીઓની સરદાર છે. દારજ નદી મોટી નદીઓની સરદાર છે, કારણ કે તેની કુયાઝ (એટલે કિનારા) ઉપર જરથોસ્તના બાપનું રહેઠાણ (હતું, અને) જરથોસ્ત ત્યાં જનમ્યો હતો.

૪. અરૂસે રજુર (નું જંગલ) જંગલોનું સરદાર છે. બુલન્દ હુગર (પહાડ), જેની ઉપરથી અર્દવીસુરનાં પાણી વહે છે ને કુદે છે, તે ઊંચી જગ્યાઓનો સરદાર છે, જે પ્રમાણે કે તેની ઉપર ફરતો સત્વસ સેતારો સેતારાઓનો સરદાર છે. કુમળો હોમ એ કુમળાં ઝાડોનો સરદાર છે. મોટા દાણાના ધંઉ અનાજના સરદાર છે. જંગલનું દરમના (નું ઝાડ) સખ્ત (ઝાડો) નું સરદાર છે. ઊનાળાનું હરૂમ ઝાડ જેને 'પગ' પણ કહે છે તે નાનાં દાનાનાં

શોમાં આવેછે. વીસ્પરદ (ફ. ૧ ફ. ૧) ની પહેલવીમાં પણ એ માછલીને પાણીમાં રહેનારો પ્રાણીઓની સરદાર ગણીછે. (૬) એ નદી બાબે જુઓ બા. ૨૦. (૭) ફા. [illegible] મોટી નદી. દાઇતી નદીને નદીઓમાં ખરેખરી સરદાર ગણીછે, પણ તે ઉપરાંત જરથોસ્તની જન્મભૂમી તરીકે દરજ્જામાં દારજ નદીને સરદાર ગણીછે. (૮) એજ વિગત બા. ૨૦ માં આવેછે.

(૯) અવ. [illegible] from [illegible] ફા. [illegible] છોડી દેવું. છોડી દીધેલી જગ્યા એટલે જંગલ. આ "અરૂસો રજુર" એટલે 'સંજ્ઞ જંગલ' તે અવસ્તા (રામ યશ્ત ફ. ૩૧) નું [illegible] છે. બહમન યશ્ત (બાબ ૩ ફ. ૬) પ્રમાણે આ જંગલમાં ગુસ્તાસ્પ અને અરજાસ્પ વચ્ચેની ત્રણ લડાઈઓમાંની બીજી લડાઈ થઈ હતી. પાદગારે જરીરાન (મારી નકલ પા. ૬) પ્રમાણે પણ એ લડાઈની જગ્યા હતી. ત્યાં એને "હુતોરો રજુર" કહ્યું છે. જેમ બહમનયશ્તમાં તેમજ પાદગારે જરીરાનમાં એનો સરૂવ (મર્વ) શહેર સાથ સંબંધ દેખાડ્યો છે.

(૧૦) મા. ઊ. માં એ શબ્દની હેઠે લખ્યું છે કે [illegible] તે બરાબર દિસે છે. એ ગઝ્મોબર શબ્દ જેમ બાબ ૫ અને ૨૮ માં 'ગઝ્મો ચેહર' શબ્દ બરતા તારા માટે વપરાયલો છે, મ કોઈ તારા માટે છે.

(૧૧) [illegible] a young girl તેપરથી કુમળો.

(૧૨) ફા. [illegible] બરગાં જેવાં, એટલે પીળાં ફુટતાં કુમલાં tendrils, c. g. [illegible] bachagan-i-raz, i.e., the tendrils of the vine-tree. ઉપેસ્ટ ને 'હુદ' (અવ [illegible]) એટલે "ખુદલો" લેછે, અને આ 'બચગાન'ને પહેલવી 'બજ.ઇક'ના બિગડેલો બનેલો લેછે અને "બચગાન ઝાવેરાન" નો અર્થ "દવા દારૂના રોપાઓ" કરે છે.

(૧૩) ફા. [illegible] thick, hard. (૧૪) ફા. [illegible] worm-word.

(૧૫) *lit.* non-tendrils કુમળાં નહીં તે, એટલે સખ્ત ઝાડો.

(૧) હુરમે હામિનિ મુન પગચ કરીતુન્દ કુતક-દાને જુદીકાન ૨૬. કુરતી વસ્તર્ગાન ૨૬. (૩) બાજ આઇવાન જરેહા ૨૬.

૫. દો ગબ્રા અમત અક્વીન ફરાજ યામતુનન્દ જકે દાનાકતર રાસત-ગોબશ્નેતર ૨૬.

૬. દેન્મન મેમન ઈમલ્લુનેત પવન દીન આઈગ માને હુરવેસ્પ અહુ અસ્તુહુમન્દ ઓહરૂમજ્દ દાદ આઈગ હુમાક અયેાક હુમન્દ. મેમન રએ વ ગદમને ખ્વીશૂકારીએ પવન જેહાન કબદ અએત.

૭. કેાલાસુન જકે શપીર વર્જેત વાદુનેત ખય મય અર્જ મેમન મય લા હુમાક અર્જ યેહબુન્ત. મેમન અરેદવ્યુસુર મય ઈ મુન મહીસ્ત મય એ ખ્વનીરસ આસ્માન જમીક અર્જેત જવીદ મિન અરન્ગ રૂદ વેહ રૂદ.

૮. મિન ઓર્વરાન મોર્દ ખોર્મા મુન ઓર્વર મદમ કરીનીનેત ઈમલ્લુનેત હુરવેસ્પ ઓર્વરે ખ્વીનીરસ અર્જેત જવીદ મિન જક ગેાકર્દ દરખ્ત જ્જઅશ રીસ્ત પતશ વીરાયન્દ

૯. મિન કુરહા કુરે પાસીન યુન યખ્સુનેત પવન સીસ્તાન સર પવન ખેાજરસ્તાન અએતે હુમાક કુરે પાસે. ઈમલ્લુનેત હુરવેસ્પ કુરહા રદ જવીદ મિન અલયુર્જ.

૧૦. મિન મુરૂઆન ચમરૂસ રદ મુન વલ હુરવેસ્પ મુર એ પવન ખ્વનીરસ અર્જેત જવીદ મિન સીને સે આઇનીને.

૧૧. હુનગર્દ દેન્મન આઈગ કેાલાસુન કારે મસ વાદુનેત અદીનશ (૫) કસીચ વેહ.

બાબ ૨૫.

મદમ કારે દીન.

૧. ઈમલ્લુનેત પવન દીન "આઇગમ દામે ગેતી પવન સે સદ શસ્ત પંજ યુમ હુંગાર્દ (૬) યહુબુન્ત અએત શસ ગાસે ગાસાનબાર ઈ પવન શન્તી હુંગાર્દ ઇકવીમુનેત." હુમાએ નજદેસ્ત યુમ આવાયેદ હુરમારીનીદન, પવન આખેર લેલીઆ, મેમન નજદેસ્ત યુમ બરા વજ્લુનેત આખેર લેલીઆ બરા યાતુનેત. વ મિન મીદયેાકશેમ ગાસ ઇ અએત માહે તીર વેહુયજકીક (૭) યુમે પુર વદ મીઘારેમ ગાસ ઈ અએત બીનાએ દેએાએ વેહુયજકીક રજ

---

(૧) ફા. Name of a plant of the species called hamz. (૨) ફા. millet (panicum miliaceum (૩) આંકુમેટીલ અર્થ કરે છે કે Des Prières aux eaux celle qui est adresée aux sarés est la meilleure એટલે પાણીની બંદગીમાં દરિયાની બંદગી ઘણી સારી છે. જો એમ લઈએ તો ફા. a kind of Zoroastrian prayer બાજ અને ફા. or water નો બિગડેલો આકાર કોઈ નકલમાં આવ્યો=આવ છે the prayer for water. પણ આ બાબમાં સઘળી ચીજોનાં નામ છે, ત્યારે એ અર્થ દુરસ્ત દિસતો નથી. ઉપરસ્ટ અને પુરસ્ટી કોઈ દરિયાનું નામ ન છે.

(૪) ફા. અને time જો ' અકોદન ' વાંચે તો કદાચ ફા. એકદમ સાથે સરખાવાય. ફારસી તરજુમામાં આપેછે.

(૫) પુરસ્તી એની આગમચ ' મેમન ' આવે છે તે બીજી નકલોમાં મળતો નથી તે દુરસ્ત છે.

(૬) ફા. individuality, personality.

અનાજોમાં સરદાર છે, કુસ્તી પોષાકોમાં સરદાર છે. બાજ આઈવાન દર્યાઓમાં સરદાર છે.

૫. જ્યારે બે શખ્સો એકજ વખતે (કોઈ કામ માટે) બહાર પડે ત્યારે તેઓમાંથી જે કોઈ વધારે દાનાવ અને વધારે સાચ્ચું બોલનાર હોય તે સરદાર છે.

૬. આગે પણ દીનમાં કહેલું છે કે સઘળી હાડમેદ દુનિયાને માટે એક મથક ઓહુરમજ્દે પેદા કર્યું કે સઘળું એકજ છે (એટલે કે જેકે પેદાયશો એક બીજ્જની ઉપર સરદાર છે યાને ચહડ ઉતર દરજ્જાની છે તો પણ સઘળીને દાદારે એક જગ્યાએ એકજ રીતે પેદા કરી છે). વળી દુનિયામાં (ઓહુરમજ્દના) જાતી કામનું તુર અને દબદબો ઘણો છે.

૭. જે (શખ્સ) કાંઇ ભલું કામ કરે છે તે આબે હૈયાતની કિમતનું કામ કરે છે, કારણ કે પાણી પણ સઘળું એકજ કિમતનું (એટલે એક સરખું સરસ) પેદા કર્યું નથી. જેમ કે અર્દવસુરનું પાણી, જે બનીરસ આસમાન અને જમીનનાં પાણીમાં સર્વેથી સરસ કિમતનું છે સિવાય કે અરન્હા નદી અને વેહ નદીનાં પાણી.

૮. ઓડોમાં મેદી અને ખજુરી, જેનાં ઓડો બુલંદ બનાવ્યાં છે, તેઓ માટે કહે છે કે, તેઓ બનીસરનાં સઘળાં ઓડોની કિમતનાં છે, સિવાય કે તે ગોકર્દ દરખ્ત, કે જેમાંથી ગુજરેલાંઓને આરામને કરવામાં આવશે.

૯. પહાડોમાં પાર્સીનનો પહાડ પોતાનું મૂળ સીસ્તાનમાં અને સેવટ બોજ્જસ્તાનમાં ધરાવે છે, એટલે કે તે પારસના મુલકનો આબો પહાડ છે. તે માટે કહે છે કે તે સઘળા પહાડોનો સરદાર છે, સીવાય કે અલબુર્જ.

૧૦. પક્ષીઓમાં ચમરૂસ સરદાર છે, જે બનીરસનાં સઘળાં પક્ષીઓની કિમતનું છે, સિવાયકે ત્રણ આઈનવાળું સએન પક્ષી.

૧૧. સાર આ કે જે કોઈ મોટું કામ કરે તેની પ્રત્યેકતા સરસ.

બાબ ૨૫.

દીનના કામની બાબતમાં.

૧. દીનમાં કહેછે કે "મેં દુનિયાની પેદાયશ ઉદમ દહાડામાં એટલે કે ગાહમબારના ૬ અવસરો, જે એક વર્ષમાં તમામ થાયછે, તેમાં તમામ પેદા કીધી." હમેશાં જરૂરનું છે કે પેહેલે દિવસ ગણવો અને પછી રાત, કારણ કે પેહલાં દિવસ પસાર થાયછે અને પછી રાત આવેછે. મઇદયોશેમ ગાહમબાર, જે મુબારક તીર મહિનો ને ખોરશેદ રોજે છે, ત્યાંથી તે મઇદયારેમ ગાહમબાર, જે મુબારક દેહ મહિનો ને બેહરામરોજે છે, ત્યાં સુધી દિવસ નાનો

---

(૭) અવ. અલબ્સ ૧૯૪ તમામ. (૮) જા ફા. ૮ ભલું અને ચાહ પજદકી દેનારનાર. 'ભલાંને દેનારનાર એટલે 'મુબારક'. નીઆશ્મેશની પાછળ 'રોજ નેકનામ' બોલતાં 'રોજ' બોલતાં એમ 'રોજ' ને અને માહને 'મુબારક' શબ્દ લગાડવામાં આવેછે. જેમકે 'રોજ મુબારક માહ મુબારક'. અહીં એ શબ્દ તીર મહિનાને લગાડ્યો છે. એ શબ્દ ફા. ٥٥٥, ٥٥٥, ٥٥٥ pure સાથે પણ સરખાવી શકાય. ઝા. ઉવેસ્ટ વેહઇમ્શકાક (વેહમને હોમ) વાંચવું દુરસ્ત ધારેછે ને અર્થ કરેછે કે anything good.

વેહરામ યુમ કસ લેલીઆ અકુન્મયદ, વ મિન મીઘારેમ ગાસ વદ મીઘોકરોમ ગાસ લેલીઆ બરા કાહેદ યુમ અકુન્મયદ. યુમે હામીનીક ચન્દ દો યુમે જમેસ્તાનીક કાહેદ,[૧] લેલીઆ જમેસ્તાનીક ચન્દ દો લેલીઆ એ હામીનીક કેહેસ્ત. યુમે હામીનીક દ્રાજદેહ હાસર લેલીઆ શસ હાસર લેલીઆએ જમેસ્તાનીક દ્રાજદેહ હાસર યુમ શસ. હાસર ઈ જમાન ઈ પવન જમીક હમ આઇનીને. પવન હમીસ્પદમઇદેમ ગાસ—અએત પન્જે પવન બીના એ સ્પેન્દોમદ રોયેશ્મન-યુમ[૨] લેલીઆ રાસ્ત લખ્વાર યેહવુનેત. યેગુન મિન બીના એ ફ્રવર્દીન યુમે એાહરમજદ વેહ યજદીક વદ બીનાએ મીત્રો યુમે અનીરાન વેહ યજદીક યેહવુનેત હફ્ત બીના હામીન વ મિન બીનાએ આવાન યુમે એાહરમજદ વેહ યજદીક વદ માહે સ્પેન્દોમદ—ઇ વેહ યજદીક પન્જે બરા વલમન સર યેહવુનેત-પન્જ બીના જમેસ્તાન.

અએરપત વજરે[૪] નસાએ અવારીક મનદવમ પવન હામીન જમેસ્તાન મિન દેનમન હુશ્મારે[૫] વાદુનેત. પવન જક[૬] હફ્ત બીનાએ હામીન ગાસે યુમાન શપાન પન્જ, મેમન રપીતવીન વલ યજબહુનેત, યેગુન બામદાદ ગાસ હાવન, નીમરુજ ગાસ રપીતવીન, સેપારે[૭] ગાસ એાજરેન, અમત સેતારે વલ આસ્માન પએતાશ્ચ મદ વદ નીમ શપ ગાસે અઈબિસ્તુતીમ, મિન નીમ શપ વદ સેતારે અપએતાક યેહવુનેત ગાસ હુશા ઇન. પવન જમેસ્તાન યેહાર ગાસ, મેમન બામદાદ વદ એાજરેન હુમાક હાવન. અવારીક ચીમ ગોકૃત. અવશ ચીમ દેનમન આઇગ જમેસ્તાન એશારેહ[૮] પવન કેસ્તે અપાખ્તર આ-

---

(૧) એ શબ્દ જુના 'કેહેસ્ત' એટલે 'નાનામાં નાનો' તે અર્થ છે કે જે શબ્દ એવીજ ઇબારતમાં હવે પછીના વાક્યમાં આવેછે. બીજી નકલોમાં એ વાક્ય નીચે પ્રમાણે છે. "ઇજે હામીક ચન્દ દો ઇજે જમેસ્તાન. ચન્દ દો ઇજે જમેસ્તાન કાહેદ. લેલીઆ એ હામીક કેહેસ્ત" (મા. ઉ. નકલ). બીજી નકલ અને પાજદમાં એ ઇબારતમાં પણ થોડો ફેર છે. પણ મતલબ એકજ દિસેછે. ઉપલી ઇબારતનો અર્થ એમ છે કે "ઉનાળાનો દિવસ રિયાળાના બે દિવસ જેટલો. એટલા બધા રિયાળાના બે દિવસો ઘેટેછે. ઉનાળાની રાત નહાનામાં નહાની છે." એ બીજી નકલોની ઇબારત પણ દુરસ્ત દિસેછે. કદાચ તેમાંથી થોડોક ભાગ નિકળી ગયાથી આપણી નકલવાળી ઇબારત રહી હોય અને તેથી તે આગલી ઇબારતનો 'કાહેદ' શબ્દ રહ્યો હોય.

(૨) માર્યું. ફા. ૬૭ ની માફક, એ શબ્દનો અર્થ "રાઝ્યાત અને સેવટ" એવો થાય છે.

(૩) 'યેહ યજદીક' શબ્દનો અર્થ આંકુએટીલ 'comprse' એટલે 'અંદર ગણત્રિમાં લેતાં' (inclusive) કરેછે અને મુસ્તી પણ એ અર્થ કરેછે. તે અર્થ પણ આ પ્રકરામાં લાગુ પડી શકેછે. અંગ્રેજીમાં 'Both days inclusive' જે અર્થે વપરાય છે તે અર્થે એ લેવાઈ શકાય. આ ફકરામાં એ શબ્દ 'રોજ' ની પછી આવેછે તેથી એમ અર્થ લેવાય. પણ આગલા પેહલા ફકરામાં તે મહિનાના નામની પછી અને 'રોજ'ના નામની આગમચ આવેછે, તેથી તે ત્યાં એ અર્થે લેવાઈ શકાય નહીં. એ શબ્દના અર્થ બાબે ઘણો મતફેર છે. કબીસાની તકરારમાં એ શબ્દના અર્થને ઘણું વજન આપવામાં આવ્યું હતું. દસ્તુર એદલજી એને 'વધારાના દહાડા'ના અર્થે લેતા. એમ લેતાં એને ફા. ૬૭૬ , ૬૭૬ એટલે 'વધારે' એ શબ્દપરથી લેવાય. દસ્તુર મુલ્લાં ફીરોજ એને 'રાઝ્યાતના'ને અર્થ લેતા. બુનદેહરાની બેઇકિ નકલમાં એનો ફારસી અર્થ ૬૭૬ આપેછે તે એજ અર્થ છે. ત્યારે એ શબ્દને ફા. ૬૭૬ biginning સાથે સરખાવીએ. પણ આ ફકરામાં 'મિન' અને 'વદ' એવી ઇબારતથી રાઝ થતા ભાગમાં બે વખત એ શબ્દ આવેછે. તેમાં પેહેલી વખત એ ૬૭૬ ને મળતો અર્થ બાજુ પાડી બીજી વખત

(થાયછે અને) રાત વધેછે અને મઇદયારેમ ગાહમબારથી મઇદયોશેમ ગાહમબાર સુધી રાત કમી થાયછે (અને) દિવસ વધેછે. ઊનાળાનો દિવસ શિયાળાના નાનામાં નાના બે દિવસ જેટલો, અને શિયાળાની રાત ઊનાળાની નાનામાં નાની બે રાત જેટલી (હોયછે). ઊનાળાનો દિવસ ૧૨ હાસર, રાત ૬ હાસર અને શિયાળાની રાત ૧૨ હાસર અને દિવસ ૬ (હાસર હોયછે). હાસર એ વખતનો, તેવીજ રીતે જગ્યાનો (ભાપ છે). હમસપયમએદેમ ગાહમબાર—કે જે સપેન્દાદમદ મહિનાની સેવટના પાંચ (દહાડા) છે—તેમાં દિવસ અને રાત પાછાં સરખાં થાયછે, કારણ કે ફરવર્દીન મહિનો અને મુબારક ઓહરમજદ રોજથી તે મેહેર મહિનો અને મુબારક અનેરાન રોજ સુધી ઊનાળાના સાત મહિના થાયછે, અને આવાં મહિનો અને મુબારક હોરમજદ રોજથી તે સપન્દાદમદ મહિનો—કે જેની સેવટે મુબારક પાંચ દહાડા છે તે—સુધી શિયાળાના પાંચ મહિના છે.

૨. ઊનાળા અને શિયાળામાં નસાની અને બીજી ચીજોની વ્યવસ્થા એરવદ આ ગણુત્રિથી કરેછે. ઊનાળાના તે સાત મહિનામાં, દિવસ અને રાતની ગેહ પાંચ (છે),—કારણ કે રપીથવન ઇજવામાં આવેછે—જેમકે બામદાદે હાવન ગેહ, બપોરે રપીથવન, પાછલા પોહોરે ઓજરન, જ્યારે સેતારા આસમાનપર દેખાવા માંડે ત્યારથી મધરાત સુધી અઈવિસ્રુથ્રેમ ગેહ, મધરાતથી તે સેતારા બેમાલૂમ થાય ત્યાંસુધી હોશેનગેહ. શિયાળામાં ચાર ગેહ (હોયછે), કારણકે બામદાદથી ઓજરન સુધી સઘળી હાવન. બીજી (ગેહો ઉપર)

એ નકલવાળાએ આ શબ્દ ૧૭મા ને ૬ઠ્ઠા વાંચેછે અને ,ાઇ એટલે 'જાહેર' અર્થ કરેછે. એટલે ત્યારે એ શબ્દ ફા. ,ાઇ અથવા ,ાપ (open ઓલ્યુ) છે. દસ્તુર એદલજી એ શબ્દને વધારાના 'દહાડા' ને અર્થે લેતાં ફા. ડ્રસ્ટ્રેલ્ટ (Persian intercalary month) સાથે સરખાવે છે. (૪) ફા. ,ાજ્ the decree of a judge. (૫) એટલે ધર્મગુરૂઓ ઉપર પ્રમાણે વખતની ગણુત્રિ કરી નસાથી જગા સાફ કરવા વિગેરેનાં ફરમાનો આપેછે. (૬) બધી નકલોમાં પાંચ (પેજ) છે, પણ 'માત' (હકત) જોઇએ કારણ કે અહીં જણાવવા પ્રમાણે રપીથવન ગેહ સાત મહિના, ફરવર્દીન મહિનોને ઓહરમજદ રોજથી તે મેહેર મહિનાને અનેરાન રોજ સુધી, બતાવવામાં આવેછે.

(૭) પુરદીવાળી નકલમાં એ ઇમિલો ભૂલ ભરેલી રીતે લખાયલો છે. તેથી તે 'અઈ ફારક' વાંચેછે. ફા. ,ાજ્ ત્રીજો પોહોર, પાછલો પોહોર.

(૮) ફા. ,ાઇ a sign, token. નિશાણી. યુસ્તી અને ડા. ઊવેસ્ટ 'અસારીશ' વાંચી તેને ,ાજ્ઞ્ઞ્ઞ્ ને બદલે ભૂલ થયલી ગણેછે. એમ લખીએ તો તે ફા. ,ાઇ સં. आविष्कार (manifest open, આશ્કારા, જાહેર) શબ્દ છે. આંકુ એટીલ એ શબ્દને 'એશારેશ' વાંચી "Son sign" "તેની નિશાણી" એમ અર્થ કરેછે. બીજી નકલો ,ાજ્ઞ્ઞ્ઞ્ (એ. આં) અથવા ,ાજ્ઞ્ઞ્ (મા. ઊ.) ઇમિલો આપેછે. પાજદ નકલ ,ાજ્ઞ્ઞ્ઞ્ શબ્દ આપેછે. એ શબ્દની હેઠ ફારસીમાં કોઇકે નકલ (મા. ઊ.) માં અર્થ કરેછે કે ,ાઇ,ુ. દસ્તુર એદલજીએ એજ અર્થ કર્યો છે (જી આંગાર તાહાડ પા. ૨૯૪). એવું દિસેછે કે ૭૭ન્૭૭ 'પદતાખીઅ' (ફા. ાજ્ઞ્) શબ્દને બદલે એ નકલવાળાએ એ શબ્દને ભૂલથી લીધો હોય. વંદીદાદ (૫૨ગ. ૧ ફ. ૩) માં સખ્ત શિયાળાને દેવનો પેદા કરેલો (ન્૭૭-ેન્૭૭ ન્૭૭૭) જણાવ્યો છે તે ઉપરથી એ એ શબ્દને 'પદતાખીઅ' શબ્દને 'પદત્યાર' એટલે 'જીઆનકાર' અથવા નુકસાનકારક સમજી તેને સુધાર્યો હોય. 'ઇશારેહ' અથવા 'આશારેહ' કોઇપણ શબ્દ લેતાં અર્થ નજદીક મળતો આવેછે, કે જેને મળતો 'પએમતાખીઅ' શબ્દ કોઇ નકલવાળાએ પેહેલે વાપર્યો હોય.

ઈગ અપાખ્તર[૧] કેશ્વર વેારૂખરેશ્ત વેારૂજરેશ્ત. હામીનચ યુત ઈ કતે પવન નીમરૂજ આઈગ કેશ્વર ફૂર્દદફ્શ વીદદફ્શ.

૩. પવન બીનાએ આવાને વેહયજકીક યુમે ઓાહરૂમજ્દ જમેસ્તાન બુર વખ-દુનેત, પવન ગેહાન દયન યાતુનેત, મીનોએ ૨પીતવીન મિન અજપરે જમીક વલ અજ્રે જમીક વજ્લુનેત, આઈગ બાને આવાન ગર્મીએ વ બવીતીએ પવન આવો દયન શેદ્દુનેત. હુન્દ રીશ્ક દરખ્તાન પવન સર્દીએ ખુશ્ક લા યેહવુનેત[૨]; વ બીનાએ હેએા એ વેહયજકીક યુમે આતરો જક જમેસ્તાન પવન વીશ સર્દીએ વલ અઇરાનવેજ યામતુનેત. પવન બીના-એ રપેન્દોમદ વેહયજકીક વદ સર જમેસ્તાન પવન હુમાક ગેહાન બરા યામતુનેત. હુના-રાએ બીનાએ હેએા એ યુમે આતરો હુમાક જનાક આતશ અકુજેન્દ, નેશાન વખદુનેન્દ આઈગ જમેસ્તાન મદ. પવન જક પન્જ બીના મય એ ખાનીક[૩] કતસ હુમાક ગર્મ, મેમન ૨પીતવીન તેમમન ગર્મીએ બવીતીએ યખ્સુનેત. ગાસે ૨પીતવીન લા યજેત.

૪. યેગુન બીનાએ ફ્રવર્દીન યુમે ઓાહરૂમજ્દ યેહવુનેત જમેસ્તાન નીરૂ યખ્સુનેત અશ કાહેત, હામિન મીન યુને કતે એ ખ્વીશ દયન યાતુનેત નીરૂ પાતશાહીએ પદીરેદ. ૨પીતવીન મિન અજ્રે જમિક મદમ યાતુનેત બરે દરખ્તાન પન્જ[૪] મીનેદ. હુનારાએ પવન હામીન આવે ખાનીક સર્દ મેમન ૨પીતવીન તેમમન લવેત. જક હુકૂત[૫] બીના ૨પીતવીન વલ યજેત, હામીન પવન હુમાક જમીક બરા યામતુનેત, વ પવનચ કેસ્તે હીંદુસ્તાન[૬] તેમ-મન યુને કતે એ હામીન નજ્દીકતર, હુમ્વાર લા સર્દ લા ગર્મ હામીન, મેમન પવન જક હંગામ, યુન પાતશાહીએ હામીન, હુમ્વાર વારાન ગર્મીએ વીશ બરા જકૂતલુનેત, પએતાક લા યેહવુનેત, પવન જમેસ્તાન વારાન લા વારેત સર્દીએ વીશ પએતાક લા યેહવુનેત.

---

(૧) એ શબ્દ ઉવેસ્તની બીજી કોઈ નકલોમાં અને પાજંદ નકલમાં નથી પણ આંકુએ્ટીલની નકલમાં છે. પછવાડે એને મળતીજ ઇબારતમાં નીમરૂજ શબ્દ પાછો આવતો નથી તેથી અહીં પણ એ શબ્દની જરૂર દિસતી નથી.

(૨) કોઇકે નકલોમાં એ ઇબારત નીચે પ્રમાણે છે "પવન સર્દીએ વ ખુશ્કીએ લા ખુશીનેદ" એટલે 'સરદી અને સુકારાથી સુકાઈ જાય નહીં.' ફા. ખુશ્કીદન to dry. (૩) ફા. ખ જમીનમાં અંદરથી વેહતી પાણીની નીએા અથવા ઝરાએા.

(૪) પુખ્તીદન to cook, ripen.

(૫) યુસ્તી અને આંકુએ્ટીલ વાળી નકલો 'છ' મહિના આપેછે. બીજી નકલો (એ. આ. અને મા. ઊ.) અને પાજંદ નકલ 'પાંચ' મહિના આપેછે. પણ એ સંખ્યા સાત જોઇએ. આગળ પણ એવા પ્રકારની સંખ્યાની ભૂલ થઈછે. પણ જો એ શબ્દ પન્જ 'પાંચ' લઇએ તો અહીં તેનો બીજી રીતિ અર્થ

જેમ કહ્યું તેમ (છે). તેનો સબબ આંકે શિયાળાની નિશાણી ઉત્તર દિશા તરફ છે એટલે કે ઉત્તર તરફના કેશ્વર વોરૂબરેશ્ત અને વોરૂજરેશ્ત તરફ છે. વળી ઉનાળાનું મૂળ યાને મકાન દક્ષિણ તરફ, યાને ફૂદદકૂશ અને વીદદકૂશ કેશ્વર તરફ છે.

૩. મુબારક આંવા મહિનો અને ઔહરૂમજ્દ રોજથી શિયાળો જોર પકડેછે, અને દુનિયામાં દાખલ થાયછે, (અને) રપીથવનની મીનોઈ શકિત જમીનની ઉપરથી જમીનની નીચે જાયછે, કે જ્યાં પાણીના ઝરાઓ પાણીમાં ગરમી અને તાજગી ફૂંકે છે, કે જેથી ઝાડોનાં કેટલાંક મૂળો ભીનાશથી સુકાં થતાં નથી; અને મુબારક દેહ મહિનો અને આદર રોજે, તે શિયાળો ઘણી સરદી સાથે ઈરાનવેજમાં આવી પહોંચે છે. મુબારક અસ્પંદાદ મહિનામાં, સેવટ સુધીમાં શિયાળો આખી દુનિયામાં પહોંચી વળેછે. આ સબબને લીધે દેહ મહિનો ને આદર રોજે સઘળી જગ્યાએ (લોકો) આતશ સળગાવે છે, અને તેને નિશાણી ગણેછે કે શિયાળો આવી પહોંચ્યો. તે પાંચ મહિનામાં ઝરા અને નીખના પાણી સઘળાં ગરમ હોયછે, કારણ કે રપીથવન ત્યાં ગરમી અને તાજગી રાખેછે. (તે મહિનામાં) રપીથવન ગેહ ઇંજતા નથી.

૪. જ્યારે ફરવર્દીન મહિનો અને ઔહરૂમજ્દ રોજ થાય છે ત્યારે શિયાળો જે જોર ધરાવેછે તે આછું થાયછે, (અને) ઉનાળો ખુદ પોતાના અસલ મકાનમાંથી (એટલે જમીનના ભીતરમાંથી) દાખલ થાયછે અને જોર અને સત્તા અખત્યાર કરેછે. રપીથવન જમીનના ભીતરમાંથી ઉપર આવેછે અને ઝાડોનાં ફૂળોને પકવેછે. એ સબબને લીધે ઉનાળામાં ઝરાના પાણી ઠંડા હોય છે, કારણકે રપીથવન ત્યાં હોતી નથી. તે સાત મહિના રપીથવન ઇંજેછે અને ઉનાળો સઘળી જમીન ઉપર આવી પહોંચે છે. તોપણ હિંદુસ્તાનના મુલક તરફ—ત્યાં કે જ્યાં ઉનાળાનું અસલ મથક વધારે નજદીકમાં છે ત્યાં—હમેશાં ઉનાળો નથી (હોતો વધારે) ઠંડો કે ગરમ; કારણકે તે વખતે—કે જ્યારે ઉનાળાની હકુમત ત્યારે—હમેશાં વરસાદ ગરમીને મોટે ભાગે મારી નાખેછે (અને તેથી) તે માલૂમ પડતી નથી, અને શિયાળામાં વરસાદ વરસતો નથી તેથી ઠંડી વધારે માલૂમ પડતી નથી.

ઊઠી શકેછે. તે એ કે "તે પાંચ મહિના (જો) રપીથવન ઇંજવામાં આવે તો સઘળી જગ્યાએ ઉનાળો આવી પહોંચે" એટલે કે "રપીથવન ને તેના લાયક વખતેજ ઇંજવી. જો ઉનાળાને બદલે કોઈ શિયાળાનાં પાંચ મહિનામાં તેને ઇંજે તો ઉનાળો જેવી જાય."

(૬) અહીં હિંદુસ્તાનની ઋતુમાટે કહેછે કે ત્યાં હવા માફકસર છે. જે ઘણી ગરમીના મહિના તેમાં એ મુલકમાં વરસાદ પડેછે તેથી ગરમી સમતોલ રહેછે. વળી શિયાળાના મહિનામાં વરસાદ નહીં તેથી ઠંડી સમતોલ રહેછે. કોઈ નકલો હિંદુસ્તાનને બદલે મીસ્તાન નામ આપેછે.

૫. પવન કોસ્તે અપાખ્તર આઈગ આરાયશને[1] એ જમેરતાન, હમ્વાર સદ મેમન પવન હામીન. વીશ સેતામ્મેતર જમેરતાન તેમમન રાએ, સદીચ અએતુન લા તોખાન જદન ગર્મ બરા વાદુનેત. પવન મીઆને ઈનાક સર્મીક જમેરતાન, ગર્મીક હામીન ઝુરહુન મંદીઅ બરા યામતુનેત.

૬. દુદ શન્તી પવન વદ્રશનીક માહ લેવતૂમન શન્ત હુરમોર્દ લા રાસ્ત. હનારાએ મેમન બીના જવરી[2] પવન બીસ્તેા નોહ લખ્વાર યેહવુનેત જવરી પવન સી. અજશ જક અયેાક ચેહાર જમાન કબદ. યેગુન ઈમલ્લુનેત આઈગ કોલા વિસ્પ દરૂજનેત આઈગ પવન માહ ઈમિલ્લુન્દ બરા અમત ઈમિલ્લુન્દ આઈગ પવન શસ્ત યુમ દોમાર. મુન[3] શન્ત મિન વદ્રશને એ માહ યખ્સુનેત હામીન પવન જમેરતાન જમેરતાન પવન હામીન આમીઝેદ.

૭. દેનમન આઈગ માહે ફરવદીન વેહ યજદીક બીનાએ અર્તવહિશ્ત વ બીનાએ ખુર્દદ વહાર. બીનાએ તીર બીનાએ અમરૌદદ બીનાએ શતૂવીન હામીન. બીનાએ મિત્રો બીનાએ આવાન બીના આત્રો પાતીઝે[4]. બીનાએ દેએા બીનાએ વહુમન બીનાએ રપેન્દેા મદ જમેરતાન. વ ખુર્શીદ મિન જક ખુર્દે વર્ક વદ પવન ખુનીઅ બરા રકુત પવન રે સદ વ શસ્તોપંજ યુમ વ શશ જમાન ખુર્દે અએત શન્તી લખ્વાર વલ જક ઈનાક યામતુનેત યેગુન કોલા સે બીના પવન સે અખ્તર વીશ વ કમ બરા યામતુનેત. બીના પવન યક સદ હરતાદ યુમ લખ્વાર વલ જક ઈનાક યામુતુનેત મુન મિન ખુનીઅ બરા સાતુન્ત.

બાબ ૨૬.

૧. હાસરી[5] પવન જમીક ફ્રસંગે હજાર ગામે દો પાએ. ફ્રસંગી પત્માને અન્દ અન્દ ગબ્રાએ દુર વીનશને ફરાજ નગીરેદ, સતુરી બરા બદીતુનેત, આઈગ સીહાક આયુષ સપીદ શનાસેદ. વ ગબ્રાઈ પત્માન હસ્ત વિતરત દમાને.[6]

---

(૧) ફા. آرایش embellishment, institute. આંકુમ્પેટીલ એ શબ્દનો 'le sejour' 'મંજલ જગ્યા' એમ અર્થ કરેછે. કોઈકે નકલો અને પાજંદ નકલ એ શબ્દ 'આરામાન' આપેછે. ત્યારે અર્થ થાય કે "ઉત્તર તરફ એટલે આરામાન તરફ" અથવા 'ઉત્તર અને પૂર્વ તરફ.'

(૨) ફા. زی the state, condition તે ઉપરથી 'જવરી' એટલે એક હાલતમાં એટલે "એક વખતે" એ શબ્દ 'દાનર' પણ વંચાય, ત્યારે એ અવસ્તા ઉપરથી છે. તે વદીદાદમાં એક 'માપ'ને અર્થે આવેછે. 'દીનાર' શબ્દ એ ઉપરથી લેવામાં આવેછે. વીરાફ (બા. ૮૧ ફ. ૩) માં એ શબ્દ 'વખત' ને અર્થે વપરાય છે.

(૩) પુસ્તીમાં એ શબ્દ અને એની પછીનો 'મિન' શબ્દ ભૂલથી અવારનવાર થઈ ગયા છે.

(૪) ફા. ઝરૂ

(૫) આ બાબના માપનું કોષ્ટક નીચે મુજબ થાય

૨ પગલાં = ૧ કદમ. ૧ ફરસંગ = ૧ હાસર.

૨૦૦૦ કદમ = ૧ ફરસંગ. ૧ માણુસ પુર ઉંચાઈ = ૮ મોટા હાથની બિલસ.

૫. ઉત્તરનો મુલક, જ્યાં શિયાળાનો સીંગાર છે (એટલે જે શિયાળાના વધારાનું મથક છે), ત્યાં હમેશાં ઠંડી (છે) ઉનાળા વટીકમાં. ત્યાં શિયાળો ઘણો સખત હોવાને લીધે ઠંડીને એવી રીતે મારી શકાતી નથી કે ગરમી ઉત્પન્ન કરાય. વચમાં વચમાંની જગ્યાઓમાં શિયાળાની ઠંડી અને ઉનાળાની ગરમી ઘણી સખ્ત પડેછે.

૬. બીજું, ચંદ્રની ચાલ સાથેનું વર્ષ ગણુત્રિના વર્ષ સાથે એક મળતું નથી. તે એટલામાટે કે મહિનો કોઈ વખતે ૨૯ (દહાડે) પાછો આવેછે અને કોઈ વખતે ૩૦ (દહાડે). એવા એક (મહિનાથી) (બધો મહિનો) ચાર કલાક વધારે (હોયછે). કારણ કે કહેછે કે સર્વ જન, જ્યારે મહિનાને માટે બોલેછે ત્યારે, બોટું (એટલે ભૂલ ભરેલી રીતે) બોલેછે, સિવાય કે જ્યારે તેઓ બોલેછે કે સાઠ દહાડામાં બે વખત (મહિનો આવેછે). જે કોઈ વર્ષને ચાંદની ચાલ ઉપરથી ગણેછે તે ઉનાળાને શિયાળા સાથે અને શિયાળાને ઉનાળા સાથે ભેળી નાખેછે.

૭. આ (પણ બીજું કહેલું છે) કે મુબારક ફરવરદીન મહિનો, અર્દીબેહેશ્ત મહિનો અને ખોરદાદ મહિનો, બહાર (ની મોસમના મહિના છે). તીર મહિનો, અમરદાદ મહિનો, શેહરીવર મહિનો, ઉનાળો. મેહર મહિનો, આંવાં મહિનો, આદર મહિનો, પાનખર. દેહ મહિનો, બહમન મહિનો, અસ્પંદાદ મહિનો, શિયાળો. અને સૂર્ય, મેષનાં તે નક્ષત્રથી, તે શરૂઆતમાં દાખલ થયો હતો ત્યાંસુધી, તેજ જગ્યાએ ૩૬૫ દહાડા અને ૬ નાના વખત (એટલે કલાક)માં, એટલે કે એક વર્ષમાં પાછો આવી પહોંચે છે, કારણકે દર ત્રણ મહિને ત્રણ નક્ષત્રમાં વધતો યા ઓછો તે આવી પહોંચે છે. ચંદ્ર ૧૮૦ દહાડે પાછો તે જગ્યાએ આવી પહોંચે છે કે જ્યાંથી તે શરૂઆતમાં નિકળ્યો હતો.

બાબ ૨૬.

૧ જમીનનો હાસર (માપ) બે પગલાંનાં હજાર કદમનો એક ફરસંગ છે. એક ફરસંગનું માપ આ છે કે જેટલું એક દૂરનું જોઈ શકનાર માણસ આગળ જોઈ શકે, તે એક ઢોરને જોઈ શકે અને પીછાની શકે કે તે કાળું છે કે સફેદ. એક માણસ (પૂરું) માપ તે આઠ મોહોટી બિલસ.

---

(૧) ﻗﻮﻱ strong, powerful. અહીં કહેવાની મતલબ 'મોટી' બિલસની છે. કોઇકે નકલોમાં અને પાજંદમાં એમ પાછલી પ્રખારત ﻗﻮﻱ ﺗﺮ ﻭ ﺑﺰﺭﮒ મળેછે એટલે ત્યારે તેનો આગલા વાક્ય સાથે સંબંધ લેવો કે "એવો દૂરસુધીનું જોઈ શકનાર માણસ પેલા સફેદ યા કાળા ઢોરને પીછાની કબૂલ કરેછે કે તે (બરાબર) છે."

બાબ ૨૭.

મદમ ચેગુનીચ એ ઓર્વરાન.

૧. ઈમિલ્લુનેત પવન દીન આઈગ લવીન મિન મતને અચેબદત ઓર્વર ખાર વ પુસ્ત પતશ લા યેહવુન્ત, વ આખેર અમત અચેબદત મદ પુસ્ત્હુમંદ ખારહુમંદ બુદ, મેમન પત્યારે બરા વસ્ત કેાલા મનુદવમી ગેામીશ્ન. મિન જક ચીમ ઓર્વરચ અચેત વીશ[૧] ગેામીખ્તતર ચેગુન બીશ[૨] બાલા કીલા[૩] આઈગ જેહુરહુમંદ કેાલા. મર્દુમ અમત વસ્ત-મુનન્દ ઈમીતુનન્દ. કીરા મેમન હમગુને.

૨. લેવત્મન પન્જાહ પન્જ સર્દે જુર્તીક દવાજદેહ સર્દે ઓર્વરે બચેશાજ મિન તોરા એ અયેાકદાત બુદ ઈક્વીમુનેત. દેહ હુજ્વર સર્દે દયન સર્દે ઓર્વર આદેવર[૪], સદ હુજ્વર સર્દે દયન ઓર્વર વખ્શીદ હુમંદ મિન દેનમન હુમાક તોખ્મે ઈ વને જવીદ બીશ ઈ કમદ તોખ્મે દયન જરેહે ફરાહેાકન્ત રૂસ્ત ઈક્વીમુનેત[૫]. અમતશ દેનમન હુમાક ઓર્વર તોખ્મ પતશ લેવત્મન જક મિન તોરા એ અયેાકદાદ યેહવુન્ત ઈક્વીમુનેત કેાલા શન્ત જક મુરૂલ[૬] જક વન અવ્સીનેત[૭], જક હમ તોખ્મહા દયન મય ગેામીજેત. તીશતર લેવત્મન મય એ વારાનીક ઈનચ્યુનેત જક મય એ વારાનહા વારેત. નજદીક વલ જક વન હેામે સફીદે બચેશાજ અવનસ્ત[૮] રૂસ્ત ઇક્વીમુનેત દયન ચસ્મે એ મય એ અરેદ્વીયુસુર. કેાલા મુન વસ્તમુનેત અહુરા યેહવુનેત, અવશ ગેાકર્ન દરખ્ત કરીતુન્દ. ચેગુન ઈમિલ્લુનેત આઈગ હેામ દુરચ્અેાશ[૧૦] અજશ. પવન ફરીકન્ત અનુશગીખ અજશ વીરાયન્દ વ ઓર્વરાન રદ અચેત.

---

(૧) જીન ફા. جيس જે એ શબ્દને જા લેઈએ તેા જેહર.

(૨) ફા. جيس name of a poisonous plant resembling ginger (Steingass).

(૩) ફા. كيا an odoriferous grass. ઊવેસ્ટ ફા. كيا 'ઉંચું' લઈ પાછલા શબ્દનું વિશેષણ લે છે.

(૪) ફા. خرما or خرمك a medlar, a tree of the genus mespilus (M. Germanica.). એ ઇમિલેા પુસ્તીમાં ખેજ છે તેમ મેં વાંચી અર્થ કર્યોછે. ઊવેસ્ટ એ શબ્દ 'kand' ફા. كند આપી Hemp અર્થ કરેછે.

(૫) આંકુએ્ટીલ અને બીજાએા એ શબ્દને 'માદે નર' વાંચી 'માદા અને નર જાતિનાં ઝાડ' એમ અર્થ કરેછે.

(૬) એ બાબતમાટે જુએા બાબ. ૯ ફ. ૧. બાબ. ૧૮. અહીં કહેલું 'હમાક તોખ્મ' ઝાડ તે બાબ ૯ નું 'હરવેસ્પ તોખ્મ' ઝાડ છે. અહીં કહેવાની મતલબ એ છે કે એક બીજમાંથી, એક મૂળ ઝાડમાંથી, ઝાડની તરેહવાર જાતેા પ્રગટી નિકળીછે.

LIBRARY OF THE BOMBAY BRANCH OF THE ROYAL ASIATIC SOCIETY

બાબ ૨૭.

ઝાડોની પ્રકૃતિની બાબતપર.

૧. દીનમાં કહેછે કે, આહરેમનના આવી પહોંચવા આગમચ, ઝાડપાનોને કાંટા યા છાલ તેઓ ઉપર નહીં હતાં, અને સેવટે, જ્યારે આહરેમન આવી પહોંતો ત્યારે, તેઓ છાલવાળાં અને કાંટાવાળાં થયાં, કારણકે તેની અદાવત દરેક ચીજ સાથે ભેળાઈ. તે સબબને લીધે કેટલાંક ઝાડપાનો એવાં પણ છે કે જેઓ (ઝેહર સાથે) અતિ ઘણાં વધારે ભેળાયલાં છે, જેવાં કે બીશ, બાલા, કીલા' (નામનાં ઝાડો) કે જે ઝેહરી છે. જે કોઈ માણસો તેઓને ખાય છે તેઓ મરણ પામેછે. ગોસપંદો પણ એજ રીતે (ખાધાથી મરણ પામે છે).

૨. અનાજની પપ જાતોની સાથે તનદુરસ્તી આપનારાં ઝાડોની ૧૨ જાતો ગાએોદાદ ઘોધામાંથી ઉત્પન્ન થઈ છે. મુખ્ય ઝાડોની જાતમાંની ૧૦ હજાર જાત, (અને સાધારણ) ઝાડોની ૧૦૦ હજાર જાત આ 'હુમાક તોખ્મ' (એટલે સઘળાંઓનું બીજ ધરાવનાર ઝાડ), જે દુઃખોને દફે કરનાર ઝાડ છે, તેમાંથી ઊગી નિકળી છે, કે જે ઘણાંક બીજવાળું ઝાડ ફરાહોકન્ત દરિયામાં ઊગેલું છે. જ્યારે આ સઘળાં ઝાડોનાં બી, ગાએોદાદ ઘોધાનાં (બીજો) ની સાથે તે (હુરવેસ્પ તોખ્મ ઝાડ) ઉપર થાય છે ત્યારે દરશાલ પેલું પક્ષી તે ઝાડ ને ખરાબ કરેછે અને તે સઘળાં બીજોને પાણીમાં ભેળી નાખે છે. તીશ્તર તે (બીજો) ને વરસાદનાં પાણી સાથે ઊંચકી લે છે અને તે વરસાદનાં પાણીને વરસાવે છે. તે ઝાડની નજદીકમાં તનદુરસ્તી આપનાર, ખરાબ થવા વિનાનો સફેદ હોમ અદ્દવીસુરના પાણીના ચશ્મામાં ઊગેછે. જે કોઈ તે ખાએ તે અમર્ગ થાય છે, (અને) તેને સેકડો ગોકર્ન ઝાડ કહે છે. જે કોઈ કહે છે કે 'હોમ મોતને દૂર રાખનાર છે' તે તે ઉપરથી છે. ફરશોકન્તના વખતે તેનીથી અમર્ગી ઉત્પન્ન કરવામાં આવેછે અને ઝાડપાનોમાં તે (એટલે હોમ) સરદાર છે.

---

(૭) એકી ઈમારો કરેલું પક્ષી તે 'અમૂ' પક્ષી છે. મીનોખ્રદ (બાબ ૬૨ ફ. ૩૪)માં એ અમૂ અને તેની સાથેના અમૂ પક્ષી માટે કહે છે કે અમૂ પક્ષી જાદખાશ (એટલે દુઃખને દૂર કરનાર) નામના ઝાડપર બેસે છે ત્યારે તેના બેસવાથી સેકડો નાની ડાંખળીઓ ભાગી જાય છે, અને તેનાં બીઓ નીચે પડી પડે છે. તે જ્યારે તે ડાંખળી પરથી ઉડી જાય છે ત્યારે હજારો નવા પીલા ફુટી નિકળે છે. અમૂ પક્ષી અમૂની પેઠારામાંજ રહે છે અને અમૂના ઝાડપર બેસવાથી જે બીઓ નીચે પડે છે તે ઊંચકી લઈ જ્યાં તીશ્તર પાણી રેડે છે ત્યાં લેઈ જાય છે કે ત્યાં તે બીઓ પાણી સાથે જ મીનપર પડે. ફરવરદીન યશ્તમાં 'અમૂ' અને 'અમૂ'ના ફરોહરોને યાદ કર્યા છે.

(૮) 'અફ્સીનીદન' અથવા 'અવસીનીદન' એટલે "લેઈ લેવું, છીનવી લેવું, ખરાબ કરવું."

(૯) * નહીં અને ***છે નારા પામવું.

(૧૦) એટલે હોમને 'દૂર અખ્યાએ' એટલે મોતને દૂર રાખનાર કહે છે (યજ. હા. ૯. ફ. ૨) તે એ કારણથી (અજરા) છે કે જે કોઈ તે ખાએ છે તે અમર્ગ થાય છે.

૩. ઓર્વર દેન્મન હુન્દ આઈનીને વલ યેહવુનેત. દાર વ દરખ્ત વ મીવે જુર્તાક વ
(૧) (૨) (૩) (૪) (૫) (૬)
ગુલ વ સેપરમ તારકે વ અલબ્બરે ગીહાઃ વહાર દારૂ જતે હુમાક બરા વલા રેકન રન્ગ બનમે.

૪. મિનશ દેગાને ઈમલ્લુનમ. કોલા મુન બર પવન બારબારે મર્દુમાન લા મેહ-
(૭) (૮) (૯) (૧૦) (૧૧)
માન, સાલવાર અઝેત,-ચેગુન સરૂવ વ ચીનાર વ સપીતદાર વ શમશ્યાર વ અવારીક મિન દેન્મન આઈનીને-દાર વ દરખ્ત કરીતુન્દ. કોલા મન્દવમ બર પવન બારબારે મર્દુમાન
(૧૨) (૧૩) (૧૪) (૧૫) (૧૬)
મેહમાન સાલવાર અઝેત-ચેગુન બુર્મા વ મુર્તુ કનાર વ કર્મા વ સફરચર્યા વ તુફાખ વ
(૧૭) (૧૮) (૧૯)
વાતરીન્ગ અનાર શેફ્ત આલુ અન્જીર વ ગુચ વ વાદામ અવારીક પવન દેન્મન આઈ-
(૨૦) (૨૧)
નીને-મીવે કરીતુન્દ. કોલા મેમન પવન પેહની રૂચકાર શાયેત સાલવાર અઝેત દરખ્ત
(૨૨)
કરીતુન્દ. કોલા મેમન પવન રૂજકાર શાઝેત જહ્હાક બર ઈન્સ્યુનન્દ બુન બરા અઝો-
(૨૩) (૨૪) (૨૫) (૨૬) (૨૭)
સીનેદ અઝેત-ચેગુન અગ, શગ, વ બર્જ, વ જવીત જવીત બુનગાન ગવીન, નબુત અ-
(૨૮)
વારીક મિન દેન્મન આઈનીને-જુર્તાક કરીતુન્દ. કોલા વર્ગે બુયાક પવન યદ્મન-વર્જે મર્દુમાન શીરત ઇક્તિબુનેત હુમવાર અઝેત સેપરમ કરીતુન્દ. કોલા મેમન વશકુરે હુબુઈ પવન યદ્મન-વર્જે મર્દુમાન હુન્ગામે હુન્ગામે યેહવુનેત આયુપ બુન હુમવાર અઝેત પવન

---

(૧) ફા. ريحان basil સમજવે.

(૨) كلبه ફા. كرث "garden herbs in general; especially beets, spinach, cresses, leek or parsely." (Steingass). એ શબ્દને પછીના ફકરામાં كلبه તીરક લખ્યો છે.

(૩) ફા. بزاز apiceries. (૪) ફા. كبك (૫) ફા. بلسم "a species of odoriferous herb" (Steingass). (૬) ફા. دارو medicine, drug. (૭) ફા. كج gum.

(૮) ફા. خوارباز food. (૯) 'લા મેહેમાન' એટલે (ફલને) "મેહેમાન તરીકે લાયક નહીં" એટલે લાયક અથવા આવકારદાયક નહીં. (૧૦) ફા. بيد a willow. (૧૧) ફા. شمشاد "any tall and upright tree, box tree," અથવા ફા. شمشار cypress. (૧૨) ફા. ورد myrtle. (૧૩) કદાચ ફા. كلك banana or plantain fruit જો 'કેનાર' વાંચીએ તો ફા. كنار the lote-fruit જે 'ચેગ' અથવા આલુનાં જેવાં ફળ થાય છે.

(૧૪) કદાચ ફા. كرم "any species of plant growing by the water side પણ ફા. તરજુમો કરનારા એ શબ્દનો અર્થ كركند દરાખ આપે છે. ત્યારે એ શબ્દ મેમઠીક હોય. બુરહી તેને કેલ્કીક MSS સાથે સરખાવે છે.

(૧૫) અરબી. سفرجل a quince. ફારસી તરજુમો કરનારા એનો અર્થ بهدانه 'બેદાના' કરેછે.

(૧૬) અરબી تفاح an apple. ફારસી તરજુમો કરનાર سيب અર્થ કરે છે તે બરાબર છે.

(૧૭) ફા. بالنگ a species of cucumber; an orange.

(૧૮) ફા. گز એ બે અર્થે વપરાય છે. ૧) અખરોટ. ૨) મગજ અથવા કોપરૂ. એ શબ્દ જાયજ' પણ વપરાય અને ત્યારે તે ફા. جوز ગણાય જેનો અર્થ 'જાયફળ' (nutmeg) થાય છે. ફારસી તરજુમો કરનારાઓએ એ અર્થે એ શબ્દ લીધો છે. આજ બાબમાં પછવાડે એ ફળને ગોજ. جوز લખ્યો છે. (૧૯) ફા. ٩٥٩

(૨૦) ٩٥٩٥٥ ફા. پهلو arm બાજુ. એ શબ્દમાટે અને એ વાક્યના અર્થમાટે ઘણો મતફેર છે. એ કદાચ ફા. پهنا breadth, પોહોળાઈ હોય. એટલે છાતીની પોહોળાઈ એટલે 'બાજુનું બળ'. એ શબ્દ 'પહલૂ.' ફા. پهلو side; utility, profit, advantage નું બિગેડેલું રૂપ પણ હોય ('લ' પહેલે

૩. ઝાડપાનો આ (નીચલી) કેટલીક જાતોનાં છે. લાકડાં અને (સાધારણ) ઝાડ, અને મેવો, અનાજ અને ફુલ, સબજો, ભાજી, મસાલાના રોપાઓ, ઘાસ, ખુશબોદાર પાલા, દવાના પાલા, ગુંદરનાં ઝાડ, (અને) તેલ, રંગ અને કપડાં (બનાવવા) માટેનાં સબળાં (ઝાડો).

૪. તેઓ માટે બીજી વખત (એટલે વિગતવારે) બોલું છું. તે સર્વ, જેનાં ફળ માણસના ખોરાક માટે લાયક નહીં, અને જે વર્ષોવર્ષ ચાલુ ઊગનારાં-જેવાં કે સરવ અને ચીનાર અને સફેદા અને શમશ્યાર અને બીજાં આવાં પ્રકારનાં–તેઓને 'દાર અને દરખ્ત' (એટલે લાકડાંનાં અને સાધારણ ઝાડો) કહેછે. તે સર્વ, જેનાં ફળ માણસના ખોરાક માટે લાયક અને જે વર્ષોવર્ષ ચાલુ ઊગનારાં હોય–જેવાં કે ખજુર અને મેદી, કેળાં, દરાખ, સફરજન, સેબ, નારંગી, દારમ, શેફ્તુઆલુ, અન્જીર, અને અખરોટ અને બદામ (અને) આ પ્રકારનાં બીજાં–તેઓને 'મેવો' કહેછે. જે કોઈ (ઝાડો) ને હાથની મેહેનત જોઇએ છે, અને જે વર્ષોવર્ષ ઊગનાર છે તેને 'દરખ્ત' કહેછે. જે કોઈ રોજગાર માટે (એટલે જીંદગી નિભાવવા માટે) જરૂરનાં છે અને મોહોટો પાક ઉત્પન્ન કરેછે અને પોતાનાં મુળનો નાશ કરેછે– જેવાં કે ઘઉં, જવ અને ડાણા અને જૂદી જૂદી જાતનાં કઠોળ મઠ, અને બીજાં એ પ્રકારનાં (અનાજો)–તેઓને 'જુતીક' (એટલે અનાજ) કહેછે. જે ખુશબોદાર પાલો માણસની હાથની મેહેનતથી રોપાય છે (અને) હમેશાં થાયછે તેને સેપરમ (એટલે સબજો) કહેછે. જે કોઈ ખુશબોદાર ફુલ માણસની હાથની મેહેનતથી મોસમે મોસમ થાયછે, એટલે કે જેઓનાં મૂળ હમેશાં કાયમ હોયછે, પણ મોસમ પર ખીલેછે તેવાં નવાં ફુટતાં ખુશબોદાર ફુલો–જેવાં કે ગુલાબ અને નર્ગીસ અને ચમેલી અને રાનીગુલાબ, ગુલલાલા, ઇંદ્રવાણી, સીન્દ, ચમ્પો, હીરીનું ફુલ, કેસર, ગાજર, બેનફ્શે, કેવડો (અને) બીજાં આ પ્રકારનાં ફુલો–તેઓને ગુલ (એટલે ફુલ) કહેછે. જે કોઈ ચીજ જેનાં ખુશબોદાર

'૨' વંચાઈ એમ 'ા' લખ્યાની પછી 'ન' વંચાયો હોય). એમ લેઇએ તો અર્થ થાય કે "જે કોઈ (ઝાડો) દરરોજના ઉપયોગ માટે જોઇએ છે." આનકુએટીલ અર્થ કરેછે કે "Tout végétal qui sert á la vie" 'એટલે' સઘળી તરકારી જે જીંદગી નિભાવવા કામમાં આવેછે.' પણ તે જણાવતો નથી કે તે એ શબ્દને શા સાથે સરખાવે છે. એના અર્થ પ્રમાણે દિસેછે કે કદાચ તે એ શબ્દને utility ને અર્થે લેતો હોય. ગુજરાતી તરજુમો કરનાર દસ્તુરજી "બાજુ સાથે કામ કરવાથી કામમાં લાએક આવેછે." એમ અર્થ કરેછે. તેવણ પણ ત્યારે એ શબ્દ 'પહલુ' side 'બાજુ' જેવા દિસેછે. કદાચ એ અર્થ તે ફા. بازو arm બાજુ સાથે સરખાવામ. ફા. ઉવિસ્ટ પરાન્ગ ફા. پشو a grade ને બાટ્રીરંતિ વાંચવાથી એ શબ્દ બનેલો બારેછે. યુસ્ટી અર્થ કરેછે કે alle (pflanzen) welche man bei der Verrichtung des Tagewerkes braucht એટલે "સર્વ (ઝાડો) જે માણસો દરરોજનું કામ કરવામાં વાપરેછે."

(૨૧) ફા. رنج labour. (૨૨) એ શબ્દમાટે જુઓ ભાગ ૭ નોટ ૧૦. (૨૩) જુઓ ભાગ ૮ નોટ ૧. (૨૪) ફા. تخم seed, a sown field. (૨૫) ફા. جو a black intoxicating grain. (૨૬) ફા. ماش (૨૭) ફા. باقلا vetch, pulse. (૨૮) ફા. بنفشه a flower, blossom of fruit-bearing trees. (૨૯) 'મનદવમ' ને બદલે ૧૬ દરખ્ત દિસેછે.

હન્ગામે શકુફેત નોકશાક(૧) શકુફે હુબુઈ-ચેગુન ગુલ, વ નર્ગેસ વ યાસ્મિન વ નીસ્તરૂન(૨), આલાલે(૩), કવસ્તી સીન્દી(૪), ચમ્બા(૫), હેરી(૬), કોલ્કેમ(૭), જર્દ(૮), વનવશ(૯), કાર્દ(૧૦), અવારીક મિન દેનમન આઈનીને–ગુલ કરીતુન્દ. કોલા મનદવમીએ બરે હુબુઈ આયુપ શકુફે હુબુઈ લા યદ્મન વર્જે મર્દુમાન પવન હન્ગામે યેહવુનેત વહાર કરીતુન્દ. કોલા મેમન પવન ખ્વારબારે ગુસ્પન્દાન વ સેતોરાન મેહમાન ગીહા કરીતુન્દ. કોલા મેમન પવન પીશપારગીહા(૧૧) દયન વજ્લુનેત અવજ્જરીહા કરીતુન્દ. કોલા મેમન પવન લપ્મા(૧૨) ખુર્દન મેહમાન–ચેગુન સેતાકે(૧૩) તરીતી(૧૪) ગુરનીચ કર્દીજ(૧૫) ગુન્દુનાક(૧૬) અવારીક મિન દેનમન આઈનીને–તીરક કરીતુન્દ. કોલા મેમન મુન ચેગુન નીહાનાન્ત(૧૭) પીમ્બે(૧૮) આવારીક મિન દેનમન આઈનીને જમે કરીતુન્દ. કોલા મેમન મજગ(૧૯) ચરબીગાન(૨૦) હુમંદ ચેગુન કન્જીત(૨૧) દુશદાનક(૨૨) શેહદાને(૨૩) જન્દક(૨૪) અવારીક મિન દેનમન આઈનીને રોકન કરીતુન્દ. કોલા મેમન જમે પતશ શાયદ રિસ્તન(૨૫) ચેગુન ફલફમ(૨૬) દારપરન્યાન(૨૭) જચવ(૨૮) વહ(૨૯) અવારીક મિન દેનમન આઈનીને રન્ગ કરીતુન્દ(૩૦).

---

(૧) ફા. نو અને شاخ; a new branch. (૨) ફા. نسترن a narcissus, dog-rose (૩) ફા. لالا or لاله a tulip. (૪) ફા. كرست colocynth ઇંદ્રવાણીનાં ફળનાં ફળ. (૫) ફા. چمب acacin. એ એક કાંટાદાર ઝાડ છે. ઉપલો 'કવસ્ત' અને આ 'સીન્દ' મળી બેઉ શબ્દો 'કવસ્ત સિન્દ' ઉપરથી colocynth બનેલો દિસેછે. (૬) ફા. هرى a species of violet. (૭) ફા. كركم saffron. (૮) ફા. جزر a carrot, a parsnip. (૯) ફા. بنفشه violet. (૧૦) ફા. كيورة name of a plant with a strong scented flower (of the species of Pandanus odoratissimus).

(૧૧) ફા. پيشپار sweetmeats presented to a guest. અથવા જો એ બે શબ્દને છુટા લઈએ તો پيش (پيش નું બીજું રૂપ) 'આગળ' અને ફા. پار piece. મસાલા તરીકે વપરાતી ચીજને ઘણી ખરી જીણા જીણા દાણાના રૂપમાં હોય છે. તેનો એ ઇસારો છે. આંકુએટીલ અર્થ કરેછે કે Tout ce qui renferme beaucoup de parties. એટલે "જેમાં ઘણા ભાગો સમાયલા હોયછે." તે કદાચ એજ શબ્દ ઉત્પત્તિ પ્રમાણે હોય. વુસ્ટીપણ ફા. બોલ સાથે સરખાવે છે. મા. ઉ. નકલમાં જ્ઞાનેન્દ્ર નો અર્થ ફા. ફળ આપેછે, કે જે શબ્દ 'પાકેહા' પરથી બરાબર બની શકે. એમ લઈએ તો અર્થ થાય કે "જે ચાલે (પાદશાહોની) બારગાહ (દરબાર)માં દાખલ થવા પામેછે તે." તવંગરોનાં ખાણાંમાં તરેહવાર મસાલાઓ ભાગ લેછે, તેનો એ ઇસારો હોય. ગુજરાતી તરજુમો કરનાર દસ્તુરજી "પીરા પાલખી હા" લઈ અર્થ કરેછે કે "કોઈ એક ઝાડ જે આગળથી પાહલઈએચ" (એટલે પહોળું થાયછે). એ દેખીતી ભૂલ છે.

(૧૨) અરબી لقمه لુકમે a mouthful, morsel. ફારસી તરજુમો કરનાર ત્યાં 'રોટી' અર્થ કરેછે.

(૧૩) ફા. ستاک young tree, shoot, tendril.

(૧૪) ફા. ترتيدن to extract, draw out. ડા. ઉપરથી تيرتة torn shoots અર્થ કરેછે.

(૧૫) ફા. گشنيز 'ગિશનીજ' coriander seed. ધાણા, કોથમીર.

(૧૬) ફા. كنكنيز અથવા كنكنيش અથવા كنكنير the herb rocket.

(૧૭) ઉદાહ 'ગન્દના' a leek.

ફળ અથવા ખુશબોદાર કળી માણસની મેહનતે નહીં (પણ પોતાની મેળે) મોસમપર થાય છે તેને 'બહાર' (એટલે ખુશબોદાર પાલા) કહેછે. જે કોઈ ગોસ્પંદા અને ઢોરોના ખોરાક માટે આવકાર લાયક તેને 'ધાસ' કહેછે. જે કાંઈ મીઠાઈમાં વપરાય છે તેને 'અવજ્જરીહા' (એટલે મસાલો) કહેછે. જે કાંઈ ખુક (અથવા રોટલી) સાથે આવાલાયક હોય—જેવાકે છુટા પડેલા કુમળાપાલા, કોથમીર, કડીજનો પાલો, કુવારની બતનો પાલો, અને બીજા એ પ્રકારના પાલા—તેઓને તીરક (એટલે ભાજી) કહેછે. તે સર્વ, કે જે (કપાસીઆમાં) છુપાતા રૂની માફક હોય છે તે, અને એવા પ્રકારના બીજા પાલાઓને 'જમે' (એટલે પોષાકને લગતા પાલા) કહે છે. જે કાંઈ ચીકાસદાર મગજ છે-જેવાકે તલ, લાખ, સાણનાં બીઆં, ચંપેલીનું તેલ અને આ પ્રકારનાં બીજાં ઝાડો—તેઓને રોગન (એટલે તેલના વર્ગનાં ઝાડો) કહેછે. જે કાંઈથી કપડાં રંગવામાં આવેછે-જેવાં કે કેસર, પરન્યાનનું ઝાડ, મોરથુથું અને મજીઠ અને બીજા આ પ્રકારના પાલાઓ-તેઓને રન્ગ (એટલે રંગ ઉત્પન્ન કરનારાં ઝાડો) કહે છે. જે કાંઈ ખુશબોદાર મૂળીઆં અથવા છાલ અથવા લાકડાં-જેવાં કે

---

(૧૪) ન્હા નીહાનાન. ફા. نهان hidden. ગુજરાતી તરજુમો કરનાર "છુપેઆમાં રૂ રાખે છે." અર્થ કરે છે તે બરાબર દિસે છે. ડા. ઉવેસ્ટ એ શબ્દને 'નેશ્કુનાન' ને બદલે લેઈ spinning, twisting અર્થ કરે છે. ડા. યુસ્તા 'નાશીનાન'. વાંચી ફા. نشستن બેસવું ઉપરથી લેઈ અર્થ કરે છે કે was wie Baumwolle an (der Pflanze) sitzt એટલે "જે રૂની માફક ઝાડ પર બેસે છે." આંકુએટીલ રૂને 'બળતા આવતા' (qui ressemble,) એમ અર્થ કરે છે. કદાચ એ શબ્દ ફા. نشين 'નિશીન' the outward covering of a cushion ને અર્થે લેવાઈ રાકાય.

(૧૫) ફા. بيخ

(૨૦) ફા. بادام 'બદામ' a bitter almond tree. પુસ્તી ફા. مغز marrow, brain, મગજ સાથે સરખાવે છે. આંકુએટીલ પણ એમજ (moëlle) લેછે. ઉવેસ્ટ عدس a lentil, mountain almond સાથે સરખાવે છે. તે પણ દુરસ્ત દિસે છે.

(૨૧) ચર્બીગાન અથવા ચર્બહાન ફા. چربى fat. (૨૨) ફા. كنجد. sesame seed.

(૨૩) દુરાદાને دوش અને داو grain. دوش a kind of lac with which they fasten knife handles. આંકુએટીલ એ શબ્દને પછીના શબ્દ "રાહેદાને"નું વિરોધણ લઈ અર્થ કરે છે. કે "dont on exprime le jus avec la meule" એટલે "જેનો રસ ચક્કી મારફતે કહાડવામાં આવે છે" કદાચ એ دوش ને دوشيدن 'દોહી કાહાડવું. જેમ કાહાડવું' ને અર્થેલેછે. પણ એ અર્થબરાબર નથી.

(૨૪) ફા. داو شاه hemp seed. (૨૫) કદાચ એ આખી جمله 'જંજક' oil of jesamine હોય. એ كاف માં 'ખ'નું પાંખફે ફુકું થઇ જવાથી 'ક' બન્યું હોય. આંકુએટીલ ધારે છે કે કદાચ એ ફા. جرپى olive હોય, જેને ગુજરાતીમાં જીત વૃક્ષ એટલે 'જીતનું ઝાડ' અથવા જૈતુનનું ઝાડ કહે છે.

(૨૬) ફા. ريسيدن to spin, to scatter. lit. 'પાથરવું' પછી રંગવું.

(૨૭) ઉપર આવેલો نيل અને એ نيله એકજ છે. જુઓ આગમચ.

(૨૮) ફા. برزيل brazil-wood.

(૨૯) ફા. زاج vitriol, copperas, shoemaker's black. એ શબ્દ 'જગ્ગ' لجاج છે, તેમાં અસલ શબ્દ لجاج જગ્ગ (زاج) છે અને conjunction નો ا લાગનારે એ ભાગ હોય તેમ સાથે પાજંદ કુરકે લખી લીધો છે.

(૩૦) આંકુએટીલ પ્રમાણે Garence (garance) madder મજીઠનો રંગ.

કોલા મેમન રીશે આયુપ (૧) તુક્ આયુપ દાર બુઈ ચેગુન કેન્દ્રી (૩) ગ્રારત (૪) કુસ્ત ગેન્દર (૫) કાકુર (૬) કાકુર વાદ્રેન્ગબુદ (૭) આવારીક મિન દેનમન આઈનીને બુદ કરીતુન્દ. કોલા મેમન દોસરને (૮) મિન ઓવેરાન બરા યાતુનેત જતે કરીતુન્દ દાર ઈ વલમનશાન ઓવેરાન (૯) યાતુનેત અમતશ આયુપ બુરક આયુપ તર ચીબા કરીતુન્દ. દેનમન હુમાક ઓવેરહા પવન અયેાક અયેાક (૧૦) કશ દાર કરીતુન્દ.

૪. મીવે માદેવર સી આઈનીને અજશ દેહ સેર્દ અન્દરૂન વ બીરૂન શાયદ બુર્દન ચેગુન અન્જીર વ તુકમ્બ બીગ્રે (૧૨) વાતરન્ગ અન્જુર (૧૩) તુત (૧૪) ખર્બુર અવારીક મિન દેનમન આઈનીને. દેહ બીરૂન શાયદ બુર્દન, અન્દરૂન લા શાયદ બુર્દન—ચેગુન બુમી શકતઆલુ જર્દઆલુ સપીત અવારીક મિન દેનમન આઇનીને—જક અન્દરૂન શાયદ બુર્દન બીરૂન લા શાયદ બુર્દન ગેાજ (૧૫) બાદામ અનાર અનારગીર (૧૬) કુન્દક (૧૭) શાહબરેાદ (૧૮) વન (૧૯) વગીન (૨૦) મુનચ બીશ મિન દેનમન બબા કબદ માદેવર મીવે હુમંદ.

૫. દેનમનચ ઈમલ્લુનેત આજગ કોલા ગુલી અમશુરપન્દી નેકરામન. ચેગુન સમને (૨૧) સફીદ (૨૨) વહુમન રાચે. મુર્દ યાદિમન (૨૩) ઓહરમજદ નેકરામન મેરૈન્દન (૨૪) ગેાશ અસતહિશ્ત

---

(૧) ફા. ريشه the parts of a tree which are under the ground.

(૨) ફા. تو a rope of a single twist. ઉપેસ્ટ ફા. تاب tap spittle, saliva સાથે સરખાવી સુંદર અર્થ કરેછે. આંકુમેટીલ écorce એટલે છાલ અર્થ કરેછે.

(૩) પુસ્તી કુન્દુર અથવા કુન્દુર સાથે સરખાવી Binse અર્થ કરેછે. જે અંગ્રેજી rush એટલે 'નાગરમેાથ' નામનેા પાલા છે. આંકુમેટીલ પણ જોન (Jone એટલે rush) નામનેા પાલા ગણે છે. ઉપેસ્ટ ફા. كندر કુન્દુર frankincense 'લેાબાન' સાથે સરખાવેછે. હું ધારૂંછું કે એ અરબી كندر કિન્દુલ (an aromatic bark of a prickly tree) છે, અથવા અરબી مشك કિન્દીદ musk છે.

(૪) ફા. ورشن name of a plant resembling spinach growing on the banks of rivers.

(૫) આંકુમેટીલ એમનેા અર્થ cannelle (cinnamon) તજ, દાલચિની' કરેછે. ગુજરાતી તરજુમેા કરનાર બે શબ્દને 'કેાસ્ત' અને 'ગેન્દર' એમ જુદાં જુદાં નામ લે છે. એમ લેાકએ તેા કેાસ્ત ફા. قسط તે colloeynth (ઇંદ્રિવારૂણીના કડવાં ફળ) છે. ઉપેસ્ટ પણ એ બે જુદા શબ્દેા લે છે, અને તેમાં ગેન્દરનેા અર્થ sandal-wood સુખડ કરેછે. ત્યારે એ ગેન્દર શબ્દ ફા. صندل sandal-wood જુદી રીતે વંચાવાથી બન્યેા હેાય.

(૬) ફા. قاقلة cardamons. (૭) ફા. كافور camphor.

(૮) ફા. بادرنك mountain-balm. ઉપેસ્ટ orange-scented mint અર્થ કરેછે. જો એમ બહએ તેા તે ફા. وادارنگ or بادرنگ an orange સાથે સરખાવાય.

(૯) ફા. بهمكردن to glue, cement, stick together.

(૧૦) આમાં ને બદલે આમાન દુરસ્ત દિસે છે. જો યાતુનેત બહએ તેા આગલા વાકયની માફક (વલમનશાન ઓવેરાન) આગળ મિન વધારે લેવેા દુરસ્ત દિસે છે.

(૧૧) بش = كش અર્થ "કેતને."

(૧૨) ફા. بيه a quince. કેાઈ નકલમાં એનેા અર્થ ગોહેદાના કર્યો છે.

(૧૩) ફા. توت mulberry 'તુત' જે શબ્દ توت شاهى એટલે 'પાદશાહી તુતનેા' અપભ્રંશ છે.

(૧૪) ફા. خرمالو an ill-flavoured pear. અથવા ફા. خرمنزه a large tasteless

નાગરમોથ, ત્રારત, કુસ્ત, સુખ્બ, એલચી, કપૂર, વાદ્રન્ગ બુઈ, અને બીજા આ પ્રકારના (પાલાઓ)—તેઓને બુઈ (એટલે ખુશબોદાર પાલા) કહે છે. ઝાડોમાંથી જે કાંઈ ચીકાશ ઉત્પન્ન થાય છે તેને ગુંદર કહે છે. લાકડાં, જે એ ઝાડો ઉત્પન્ન કરેછે તે, જ્યારે તે સુકાં હોય છે અથવા લીલાં હોય છે ત્યારે તેને 'ચીબા' (એટલે લાકડાં) કહે છે. આ સઘળાં ઝાડો એકેએક (એવાં છે) કે તેને 'દારૂ' (એટલે દવાદારૂનાં ઝાડો) કહે છે.

૪. મુખ્ય મેવો ૩૦ જાતનો છે. તેમાંથી ૧૦ જાતનો અંદર અને બહારથી ખાવાલાયક છે—જેવો કે અંજીર, સેબ, સફરજન, નારંગી, દરાખ, સેંતુર, પેર (અને) બીજાં આ પ્રકારનાં (ફળો). દસ (જાત) બહારથી ખાવાલાયક, અંદરથી ખાવાલાયક નથી—જેવી કે ખજુર, શકુતઆલુ, સફેદ જર્દઆલુ અને બીજાં આ પ્રકારનાં (ફળો). તે કે જે અંદરથી ખાવાલાયક (અને) બહારથી ખાવાલાયક નહીં તે (નીચલાં છે). અખરોટ, બદામ, દાડમ, નાળીએર, ફિનદુક, શાહબલુત, વન વર્ગાન અને વગી તે (ફળો) કે જેના આ બાબમાં (જણાવવા) ઉપરાંત વધુ ઘણા મુખ્ય મેવા છે.

૫. આએપણ કહેછે કે દરેક ફુલ એક અમેશાસ્પન્દનું પોતાનું છે. જેમકે સફેદ સમન

---

pear. (૨૫) આજ બાબમાં આગળ એ શબ્દને બદ્દ યુચ લખ્યો છે.

(૨૬) ફા. ناريل સં. नारिकेर અથવા नारिकेल.

(૨૭) ફા. فندق a filbert nut; a nut good against the sting of a scorpion.

(૨૮) ફા. بلوط a chestnut. એક જાતનું લાલ ફળ.

(૨૯) ફા. ون a kernelled fruit called in Arabic al-habbātu'l khazrā. આંકુએદીલ 'pistachier' અર્થ કરે છે. ઉવેસ્ટ પણ એનજ અર્થ 'pistachio-nut' કરેછે. પણ 'પસ્તાં'ને માટે 'વન' ને મળતો કોઈ ફારસી શબ્દ મળતો નથી. પસ્તાંને માટેનો શબ્દ તો فستق અથવા بسته છે.

(૩૦) આંકુએદીલ એને પણ એક જાતની અખરોટ (noyer) ગણે છે. એ અને એની આગળનો શબ્દ 'વન' મળી બનેલા 'વન વર્ગાન' શબ્દને બુરટી એક શબ્દ ધારે છે. અને તેમાં 'વર્ગાન'તે 'વદ્દન'નો બિગડેલો આકાર ધારે છે. એમ લેઈતે એ શબ્દ 'વનવર્ગાન'ને 'વનવદ્દન' ધારે છે. જે ફા. وندرد 'બનવદ્દન' wild berries છે. જો એ શબ્દમાં છેલ્લો 'ન' 'ર'ને બદલે લઈએ તો કદાચ તે ફા. وبار 'fruit produced twice a year હોય.

(૨૩) ફા. Trefoil; a certain white fragrant flower. એ નામ Jassamine ના ફુલ આકાર તરીકે ચંગેલી માટે પણ વપરાય છે. કોઈ નકલમાં 'સમને સફેદ' ને બદલે સમને જર્દ અથવા કોઈ એટલે પીળું સમન મળેછે. (૨૨) અહીં બહમનનું નામ એોહરમજદની આગમચ આવેછે, પણ મા. ઉ. નકલમાં અને ગુજરાતી તરજુમામાં તે પછી આવેછે, તે બરાબર દિસેછે.

(૨૩) ફા. ઉવેસ્ટ અને યાસ્મિન એમ બે જુદાં નામો લે છે. પણ જ્યારે શરૂઆતમાં કહેછે કે દરેક અમેશાસપન્દ માટે એકેક ફુલ છે ત્યારે એોહરમજદ માટે અહીં બે જુદાં ફુલ લેવાં દુરસ્ત નથી. તેથી એ બે નામનું કોઈ એકજ ફુલ હોવું જોઇએ. દાખલા તરીકે 'મેદ' અને 'અરપરમ' નામનાં બે જુદાં ફુલો છે ખરાં; પણ 'મેદ અરપરમ' name of a fragrant flower with leaves like the myrtle, નામનું એક જુદું ફુલપણ આવેછે. ઉવેસ્ટ તે અંગ્રેજી myrtle, આપણું મેદીનું ફુલ છે.

(૨૪) گوش ورمه or گوش برمه sweet marjorum. એ ફુલને અંગ્રેજીમાં mouse-ear કહેછે તે નામ 'મર્જતગુરા'ને મળતું છે. કારણ ફા. موش તે અંગ્રેજી mouse છે અને گوش એટલે કાન ear. એ ફુલનાં પાતરાંના આકાર ઉપરથી અને તેની સુવાણી ચામડી ઉપરથી તેને એ નામ મળ્યું છે. ઉ. એદલજી એને 'લીલા રંગની રેહાન' ગણેછે. આશીર્વાદ અને આફ્રીનગાનની આફ્રીનમાં એ ફુલને નામે અને એની પછીનાં રોહેરીવરનાં શાહસ્પરેમ ફુલને નામે દુવા દેવામાં આવેછે.

નેકુશનત. (૧) શાહુસ્પરેમ શતવીર નેકુશમત. (૨) ફરન્જમશક સેપન્દોમદ. (૩) સુસન ખોર્દદ. (૪) ચમ્પે અમોર્દદ. (૫) દેહ વાદરૂજ ખુદ. (૬) આતરો આદરગુન. (૭) નીલોપર આવાન. (૮) મર્વે સ્પેદ ખુર્શીદ. (૯) રૂગેસ માહ. (૧૦) વનઓશ તીર. (૧૧) મેરેન ગોશ. (૧૨) કારદ દેહ (૧૩) પલન મીત્રો. (૧૪) હમાક વનુશ મીત્રો. (૧૫) ખેરી સોખે સરોશ. (૧૬) નીસતૂન રશને.

---

(૧) ફા. شاهسپرم અથવા شاهسفرم અથવા سپرغم અથવા شاهسپرغم છે. એ ફુલનો જે ન પોહેલવી અને ફારસી નામોમાં 'શાહ' અથવા 'પાદશાહ' સાથે સંબંધ દેખાડ્યો છે તેમ બીજી ભાષાઓના એનાં નામોમાં પણ દેખાડ્યો છે. દાખલા તરીકે એને અંગ્રેજીમાં basil-royal કહેછે. એ Basil શબ્દ પોતે Basilicus એટલે 'પાદશાહી' ઉપરથી નિકળ્યો છે. ફ્રેંચમાં એને La plante royale કહેછે. જર્મનમાં königskraut કહેછે, જેનો અર્થ પણ "પાદશાહી રોપો" એમ થાયછે. રોહરીવર અમેશાસ્પન્દ એહુરમઝદનો મરજી પ્રમાણે હકુમત કરનાર પાદશાહ તરીકેનો મીઠી ગુણ દરશાવે છે, તેથી એ ફુલનો એ અમેશાસ્પન્દ સાથે સંબંધ બરાબર દિસેછે. basil બે જાતના આવેછે. તેમાં એક તે હિંદુસ્તાનો તુળશીનો પાલો છે અને બીજો આપણો સાધારણ 'સબજા' નામનો બુરાશોદાર પાલો છે.

(૨) ફા. فرنجمشک અથવા فرنجمشک a sweet basil. અર્થ પ્રમાણે "ફરન્જ અથવા ફિરંગી સોકોની બુરક અથવા કસ્તૂરી." ફરન્જ (The Franks, the French ફિરંગી) નામથી સઘળા યુરોપિઅનો ઓળખાતા. (૩) ફા. سوسن a lily.

(૪) સં. ચંપક. એ ચંપાના ત્રણ ગુણ અને એક અવગુણ માટે હિંદુસ્તાની એક કહેવત છે કે "ચંપા! તુજ મેં તીન ગુણ, રંગ રૂપ, ઔર બાસ; લેકિન તુજમે યક અવગુણ કે ભમરા ન આવે તુજ પાસ" એટલે "તારામાં ત્રણ ગુણ એ છે કે તારો રંગ, રૂપ અને વાસ મારો છે. પણ તારામાં એક અવગુણ છે કે ભમરો તારી પાસે કદી આવતો નથી."

(૫) એ ઇમલો ઘણી નકલોમાં ૯૦ દીન મળે છે. પણ એ બાજદ નકલમાં જ્યાં હરફે ૭૭ 'દ્ચમે' મળે છે તે બરાબર છે. એવું દિસે છે કે ૭૭ શબ્દમાંથી આગલો ૭ 'દ' ભૂલથી નિકળી જવાથી ફક્ત ૯૦ રહી ગયો. 'દ્ચમે' એ 'દાદાર'નું નામ છે. અહીં ફક્ત દ્ચમે (અથવા ભૂલ ભર્યો 'દીન') આપ્યો છે પણ બીજે જોતાં તે "દ્ચમે પવન આદર" ૯૦ ૧૦૦ ૭૭ એટલે "આદરની આગમચનો દ્ચમે" અથવા "દાદાર હોરમઝદનો દલાલ" એમ હોવો જોઇએ. દેપાદર નામ આ "દ્ચમે પ (વન) આદર" પરથી બન્યું છે. પછવાડે દેપમેહેર, દેપદીન શબ્દો માટે "દ્ચમે (દીન) પવન મિત્ર (મેહેર)" અને "દ્ચમે પવન દીન" એમ આપ્યા શબ્દો આપ્યા છે. આ શબ્દ અહીં આંકુમ્બેટીલ પણ Dée દ્ચમે વાંચે છે તે બરાબર છે.

(૬) ફા. هرورزمان અથવા هرورزمان a kind of plant which smells like an orange એ શબ્દમાં هرورزمان અથવા هرورزمان તે ફા. نارنج અથવા نارنگ an orange છે. એ શબ્દ 'વાદરંગ બુઈ' પણ વંચાએ. એમ વાંચીએ તો તે ફા. نارنگبوی mountain-balm છે. આંકુમ્બેટીલ એનું સુજબ "la Melisse" (balm-mint, garden-balm) અર્થ કરે છે. એ એક સુગંધી રોપો છે. ગુજરાતી તરજુમો કરનાર "દમનાનું ફુલ" અર્થ કરે છે. જુઓ નીચે ગુમ્બાદનાં ફુલની નોંધ.

(૭) ફા. ارغوان the anemone (હવાર્ષ ફુલ), marigold, (ગલગોટાનું ફુલ), marsh mallows (થડક કરે એવો એક સુગંધી છોડ). પુસ્તી Mohn અને આંકુમ્બેટીલ Pavot એટલે 'ખસખસના છોડ'નો અર્થ કરે છે. ગુજરાતી તરજુમો કરનાર 'લાલાનું ફુલ' ગણે છે.

(૮) ફા. نیلوفر અથવા نیلوفر અથવા نیلوفر અથવા نیلوفر અથવા نیلوفر અથવા نیلوفر The water-lily (કમળનું ફુલ). આપણે જેને 'લીલાફાલનું રાયંત' કહીએ છીએ તે એ પાલાનું છે. એ પાલાને હાલ 'કુપરી' કહેછે અને એમાંથી બનાવેલાં રાયંતને લીલાફાલનું રાયંત કહેછે. દસ્તુર એદલજીએ એમાટે એને 'કુપરીનો પાલો' કહ્યો છે. સ્યાસ્નિગામ કહેછે કે ખોરદાદ મહિનો તે અમરદાદ રોજે એક જરાન પોકે છે તેને જરાને નિલુફર نیلوفر કહેછે. આવાંમજદ પાણી ઉપર મવક્કલ છે તેથી તેને માટે એ પાણીપર ઊગતો પાલો બરહક ફુલ છે. ખોર્દાદને પણ પાણી સાથે સંબંધ છે તેથી તે મહિનાના અને તેની સાથે અતલગનો સંબંધ રાખનાર અમરદાદના નામના અમરદાદ રોજને દિવસે એ પાલાનું જરાન ગણ્યું છે તેપણ એકરીતે બરહક છે.

બહમન માટે (છે). મેદી જાતની ચંપેલી ઓહરમજદની પોતાની છે. મેરેજન ગુશ અર્દી-બેહેશ્તનું પોતાનું છે. શાહરપરમ (અથવા સબજે) શેહરીવરનું પોતાનું છે. ફરવ્જ મુરક્ક, સંપદારમદનું; નર્ગીશ, ખોર્દાદનું; ચમ્પેા, અમર્દાદનું; દેપાદરનું, બાદરજ બુઈ (અથવા બાદરંગ બુઈ); આદરનું આદરગુન (ગોટો); નીલો ફૂલ, આવાંનું; સફેદ મર્વ, ખુર્શીદનું; રૂગેસ, મોહોરનું; વનઓશ, તીરનું; મેરેન, ગોશનું; કારદ, દેપ મેહરનું; સવળાં બેનફ્શે, મેહરનાં; રાતું ખેરી, સરોશનું; નીસ્તરન, રશ્નેનું; ગુલકેશ, ફરવર્દીનનું; સીસેનબર, બેહરામનું;

---

(૬) ફા. name of a fragrant herb. દસ્તુર એદલજી "હબસી દાડમનું ફુલ" જણાવેછે. આંકુએટીલ Le Marum જણાવેછે જે ઈંગ્રેજી cat-thyme નામનો પાલો છે, જે બાણાને ખુશબો આપનાર એક જાતનો પાલો છે. એ 'થાઇમ' શબ્દના અસલી ધાતુનો અર્થ to sacrifice, to smell થાયછે. કહેછે કે તેની ખુશબોને લીધે તે અસલમાં યજ્ઞકુંડ altar ઉપર ક્રિયામાં વપરાતો. ગુજરાતી તરજુમો કરનાર, "દાડમનું ફુલ" જણાવેછે તે પણ ક્રિયામાં વપરાય છે. એનું જર્મન નામ Katzenkraut (એટલે બિલાડીનો પાલો), એના અંગ્રેજી નામ cat-thyme ને મળતું છે.

(૧૦) પાજંદ નકલમાં એ ફુલનુ નામ હૂ 'લગ' આપેછે મા. ઊ. નકલમાં એ હૂ છે. એ. આં. માં હૂ છે. ગુજરાતી તરજુમામાં એ ગુલાબ જણાવેછે. ઉવેસ્ટ એ શબ્દ 'રન્ગેસ' વાંચેછે. જેમ પાજંદ નકલમાં 'રગ' હૂ આપ્યોછે તેમ એ શબ્દ લઈએ તો કદાચ તે અરબી ઉ 'રિક' a certain thorny plant હોય. આંકુએટીલ એને "joue" (rush) એટલે નાગરમોથ જાતનો પાલો અથવા (jubarbe એટલે Leek એટલે) કુંવારની જાતનો પાલો ગણેછે.

(૧૧) ઉવેસ્ટ અને યુસ્તી ફા. violet લેછે. ગુજરાતી તરજુમામાં મોગરાનું ફુલ આપેછે. પાજંદ નકલમાં અને એ. આં. અને મા.ઊ.માં એ નામ આપેછે. એમ હોય તો કદાચ એ ફા. pure frankincense હોય, અથવા ફા. અથવા gum of the tree 'wan' હોય. એને violet થી જુદું લેવાનું દુરસ્ત દિસેછે. કારણ એ ઇમલો પાજંદ હરકે વનઓશ છે અને બેનફ્શેનું violet ફુલ તો મેહેરયજ્દનું છે, તે પછવાડે જણાવ્યું છે જ્યાં તે ઇમલો પેહેલવી હરકે બોલો કહ્યા છે.

(૧૨) પાજંદ નકલમાં એ. આં. માં અને મા. ઊ. માં હૂગાજ છે. આંકુએટીલ પણ એજ શબ્દ અને અર્થ કરેછે કે "દરાક્ષના વેલાનું ફુલ" (fleur de vigne), પણ કહેછે કે એ કદાચ 'મેવરેગ' અથવા 'મીનો રેગ' (એટલે આસમાનના રંગનું) હોય. ગુજરાતી તરજુમો કરનાર દસ્તુરજી 'મેદીનું ફુલ' લેછે. ઉવીનદીરામાન અને યુસ્તી આંકુએટીલ માફક (Weinblüthe), અર્થ કરેછે. જેમ બીજી નકલોમાં છે તેમ જો એ ઇમલો 'મેનગ' લેઇએ તો કદાચ એ ફા. a herb whence broonus are made હોય.

(૧૩) યુસ્તી એને 'કેવડા'નું ફુલ લેછે કે જે અર્થ ગુજરાતી તરજુમો કરનાર પણ લેછે. એમ હોય તો તે ફા. name of a plant with a strong-scented flower (of the species of Pandanus odoratissimus) છે. આંકુએટીલ અને ઉવેસ્ટ એને કોઈ સાથે સરખાવતા નથી. હું ધારૂં છું કે એ કદાચ ફા. fern, brake (a fern of the genus Pteris) હોય. ફા. (name of a plant that bears a fragrant fruit) નામનો પણ એક રોપો છે.

(૧૪) ફા. આંકુએટીલ આ શબ્દ ' વનુશે' ને ' નવન્દે' વાંચી 'નવા જાહેર પડતાં" ફુલો (Tout ce qui paroît nouvellement) અર્થ કરેછે. વળી એ કહેછે કે કદાચ એ શબ્દ vandeh 'વન્દેહ' હોય જે ફા. cress (a plant of various species used as salad) છે.

(૧૫) ફા. (name of a certain flower of which there are several species as white, black, yellow, violet, etc.) જો એ શબ્દને ઐર વાંચી 'ઈ' ને ઈઝાફતની લઇએ તો ફા. the herb ox-eye, (*a*) plant of the genus Buphthalmum, (*b*) A plant of the genus Anthemis, (*c*) the chrysanthamum, (*d*) a plant of the genus Helenium. આંકુએટીલ passerage જે અંગ્રેજીમાં pepper grass અથવા pepper wort નામની cress ના વર્ગની તરકારી છે તેનો અર્થ કરેછે. યુસ્તી પણ એ અર્થ (Pfeffer kraut) કરે છે. (૧૬) ફા. or or or a narcissus; the dog-rose; the white rose of India. ગુજરાતી તરજુમો કરનાર સેવતી અર્થ કરેછે.

બોસ્તાન અઝોરોજ ફરવર્દીન સીસેનબર વાહરામ મેરી જર્દ રામ વાદરન્ગ બુઈ વાદ શમબલીત દએ પવન દીન ગુલે સદ વર્ગ દીન હુમાક હુમાક વહાર અર્દ હુમાક હોમે-સકીદ આસ્તાદ નના નાતુ સપરમે આસ્માન કલકમ જમ્યાદ અર્તશીશાન માંત્રિસ્પેન્દ અને-રાન હોમ દાતો અએ હોમ મિન સે આઈનીને હસ્ત.

૬. ઓવિરાન રાએ આઈગ કોલા આઈને વલ્મત પવન રોયશ્મન યખસુનન્દ આતશ ચેહાર અન્ગુશ્ત લવીન. મિન હુમાક અવજુન કેનાર અજ્રશ આઈગ ગુયન્દ.

---

(૧) ફા. بوستان افروز lit. dazzling the garden; ગુલકરા. Cock's comb (a plant of several species which produces red flowers resembling the comb of a cock). એ ફુલ બાગને સીંગાર આપનારૂં ગણાય છે. માટે એને એનું એ ફારસી નામ "બોસ્તાન અફ્રુજ" એટલે "બાગને રોશન કરનાર" મળ્યું છે. અંગ્રેજી "anemone" જે યુનાની શબ્દ Gr. ἄνεμος એટલે પવન wind ઉપરથી નીકળ્યું છે, તે ફુલ પણ એ ફારસી નામથી ઓળખાય છે. એનું ગુજરાતી નામ "હવાઈ ફુલ" ઉપલાં ઈંગ્રેજી અને યુનાની નામને મળતું છે. એને એ નામ એટલા માટે મળ્યું છે કે પવનથી તેની પાત-રીઓ જલદીથી ખરી જાય છે. ગુ. તરજુમામાં એને ગુલમોહોરનું ફુલ કહે છે.

(૨) ફા. بوستان અથવા بوستين એ શબ્દ અસલ યુનાની છે. Water mint; mother of thyme. ગુ. તરજુમામાં "બાતુ બારીક ફુદનાનું ફુલ." આંકુએટીલ 'serpolet' અર્થ કરે છે. તે ઉપ-લીજ thyme જાતનું ફુલ છે.

(૩) જુઓ આ બાબમાં સરોશનાં એરી ફુલની નોટ, જ્યાં જણાવ્યું છે કે પીળા રંગનું પણ 'એરી' ફુલ આવે છે.

(૪) જુઓ આ બાબમાં દેપાદરના ફુલ 'બાદરંજ બુઈ' શબ્દની નોટ. એ બેઉ શબ્દોના ઈમિલા લગભગ બધી નકલોમાં મળતા છે. ડા. ઉવેસ્ટ અને યુસ્તી બેઉનાં ફુલો એકજ લે છે. પણ તે બે જૂદાં હોવાં જોઇએ. હું ધારૂં છું કે અહીંનો ઈમિલો "વાદરન્ગ બુઈ" છે અને એ ફુલ ઉપલી નોટમાં જણા-વેલું mountain-balm છે. ગુ. તરજુમામાં 'ગુલબારા'નું ફુલ કહે છે. ત્યાં કુએટીલ 'દાદરન્ગ કબદ' ઈમિલો વાંચી એ શબ્દનો છુટો અર્થ કરે છે કે "ઘણા રંગનું ફુલ". પણ એ ઈમિલો કોઈ નકલોમાં મળતો નથી

(૫) ફા. شنبليد અથવા شنبليد અથવા شنبليد Fenu-greek. (lit. યુનાની ઘાસ). name of a flower. મથી. આંકુએટીલ એને Hyacinth નું ફુલ જણાવે છે. એ નામ મા. ઉ. માં مشكبوداد મળે છે જે 'મેમુલ લુબ્દા' વેચાય. આ નામ કદાચ ફા. مشك بوى 'મમન લ અબલ' (name of an odourless flower) હોય.

(૬) ફા. گل صد برگ ગુલે સદ બર્ગ. The hundred-leaved rose. Rosa centi-folia. (It is metaphorically used for the 'sun' also). ગુ. તરજુમામાં 'ગલગોટાનું ફુલ.'

(૭) યુસ્તી એને અરબી بابونه (a species of odoriferous herb; buphthalmus, ox-eye) લે છે. એ ફા. بابونه orange-flower પણ હોય. ગુ. તરજુમામાં 'સદા મોવાસન' આપે છે; તે બરાબર છે. એને હાલ આપણે "સદામોવાસન" કહીએ છીએ. એ ફુલને એ નામ આપ્યું છે કારણ મધણી મોસમમાં અઘારનવાર એ ફુલ થાય છે. એ ફુલને અશીસંગ માથે સંબંધ છે જે યઝદ સ્ત્રી યઝદ છે અને જેને 'લક્ષ્મી' દોલત માથે સંબંધ છે. તેમજ એક સ્ત્રીને સગન તરીકે 'સદા મોવાસન' કહેવામાં આવે છે.

(૮) મા. ઉ. અને પાઝંદ નકલ અને ડા. ઉવેસ્ટની નકલમાં આ વાક્યનું અનુક્રમ ફેરવાયલું છે કે "આસ્તાદ હુમાક હોને સકીદ."

(૯) તરીશ અને અરબી نعنا અથવા نعنا અથવા نعنع Mint, spearmint ફુદનો. આંકુએટીલ પણ (Menthe) એજ અર્થ કરે છે. ઉવેસ્ટ એ શબ્દને 'નાની' bread વાંચે છે. એ અને એની પછીના શબ્દનો ઇમલો મા. ઉ. માં કેવળ ગન્ના ગન્ના છે. ત્યારે ઉવેસ્ટે એ લખાણ પ્રમાણે પહેલાં શબ્દ 'નાન' અથવા 'નાની' ને ફા. نان નાન અથવા રોટીને અર્થે લીધો છે. બીજા શબ્દ ગન્ના ને baker 'રોટીવાળા'ને અર્થે લીધો છે. એમ લઈએ તો ત્યારે એ શબ્દ ફા. نانبا a baker ને મળતો છે. પછીનો શબ્દ

પીળું મેરી, રામનું; બાદરન્ગ બુઈ, મુઆદનું, મેથીનું ફુલ, ફેપદીનનું; સો પાત્રીનો ગુલાબ, દીનનું; હમેશાં હમેશાં (બહારની મોસમ મા ફક) ખીલતું ફુલ (સદા સોવાસન) અશીસંગનું; સધળા સફેદ હોમ, અસ્તાદનાં; રોટીની તરકારી માટેનો ફુદનો, આસમાનનો; કેસર (નું ફુલ), જમ્માદનું; અદ્દશીરાન ફુલ, મારેસ્પન્દનું; અનેરાનનું, હોમે પેદા કીધેલું (ફુલ છે) જે હોમ ત્રણ જાતનો છે.

૬. ઝાડોને માટે (કહે છે) કે તેની દરેક જાતને(માણસો) આતશમાં ચાર આંગળ નજદીકથી તેના છેડા (રાશયમન) પરથી મુકે. સધળાં (ઝાડો) માં કેનાર (નું ઝાડ) વધારે (એટલે બાશ કરી) એવું છે. તે માટે એ પ્રમાણે કહે છે. (એટલે અંહી

૧૭મ સ્પરમ તે basil અથવા સુગન્ધનું ફુલ છે, એમ જહે ઉપરથી bread-baker's basil અર્થ કીધો છે પુસ્તીએ પહેલા નના (એની નકલમાં એ શબ્દ નમ છે) શબ્દને ઉપલા અરબી ઉદા સાથે સરખાવી 'ફુદનો' અર્થ કર્યો છે અને પાછલા નાનુ સ્પરમ ' નો (Brotwürze) bread-vegetable અર્થ કર્યો છે. આંકુએટીલે જો કે 'નાના સ્પરમ' વાંચ્યો છે તો પણ તેનો તરજુમો કર્યો નથી. ગુજરાતી તરજુમો કરનારે "બાત બાતની રેહાન અથવા સબજે" અર્થ કર્યો છે. તે પરથી દિસે છે કે તેવણે એ શબ્દોમાં પહેલા બે શબ્દોને " નઅ્મા નઅ્મા " (તરેહવાર) વાંચ્યા છે જો કે જેમ ધ્યિલા છે તેમ તો એ ધ્યિારત વંચાઈ શકાય નહીં. હું ધારૂં છું કે પુસ્તીનો તરજુમો બરાબર દિસે છે. અહીં સ્પરમને સાધારણ 'તરકારી' ના પાલા તરીકે લેવો. ત્યારે અર્થ થાય કે " રોટી સાથે ખાવાની તરકારી, ફુદનો."

(૧૦) كركم saffron, crocus. કેસર. ગુજરાતી તરજુમામાં 'ગુલગુન' નું ફુલ કહે છે. પાજંદ નકલ અને એ. આંમાં એ ધ્યિલો ધ્યોખો કુલકુમ આપ્યોછે, જે આંકુ એટીલે goul-goum વાંચ્યોછે. ત્યારે ગુજરાતી તરજુમો કરનારે એજ અસલ નામ તરજુમામાં વાપરેલું દિસેછે.

(૧૧) ફા. ٥٢٥٥٥٦٠ name of a bitter plant. ગુજરાતી તરજુમામાં ગુલદાદીનું ફુલ આપેછે.

(૧૨) પુસ્તીમાં આ વાકયની ધ્યિારત ભુલભરી દિસેછે. માટે અહીં તે મા. ઉ. નકલમાંથી લીધી છે. પુસ્તી અને આંકુએટીલની નકલમાં એ ધ્યિારત "હોમ ઘતો અએ હોમ" તે બદલે ٥٥٥٥٥ મળે છે જે એમ્બો ' અમેસ્તાન સ્પમ ' વાંચી એ જાતનો કોઇ પાલો લેછે. એ લખનારની કોઈ ભુલ છે. આ ફકરામાં જણાવેલા ત્રણ હોમ તે હોમને લગતા ધ્યિારતોનાં ૯, ૧૧ અને ૧૦ મા હામાં જણાવેલા "હોમ. દુરએ્બાપ, હોમ કરામી, હોમ બાઝી," છે. એ ત્રણમાં ખરેખરો પાલો તે " હોમ બાઝી છે.

(૧૩) એ વાક્ય બીજી નકલોમાં જુદી રીતે છે. મા. ઉ. પ્રમાણે તે નીચે પ્રમાણે છે. " આઝગ કેલા આઝનીને ધ આવી સરરક પવન તેહ દારન્દ આતશ ચેહાર અનગુશ્ત પવન પીશ " એટલે કે 'દરેક જાતનું ઝાડ જે પાણીનું ઠીપું ડાબળીમાં ધરાવે તેનેથી આતશ ચાર આંગળ નજદીક (રાખવો).'' એજ વાક્યોની મતલબ એકજ છે. આ ઉપલી ધ્યિારતનો થોડોક ભાગ ૨૬ મા બાબમાં ૧૩ મી જાતના પ્રવાહી માટીની જે ધ્યિારત છે તેને થોડો મળતો છે. ત્યાં ધ્યિારત નીચે પ્રમાણે છે, " દરક અજીર અઝવને એંબરાત ચેગુન ગોફ્ત આઝગ કેલા અઝવિને મમ ધ સરરક પવન તેહ એ આતશ ચેહાર અનગુશ્ત પીશ પતરા." એવી બીજી લીલાં લાકડાંને આતશથી દૂર રાખવાની મતલબ છે. આ બે ફકરાની સરખામણી ઉપરથી દિસે છે કે ૨૬ મા બાબના ફકરામાંનો 'અઝવિની' જે ત્યાં જંદ હરફે લખ્યો છે તે પણ કદાચ આ ફકરાના શબ્દ પ્રમાણે 'આઝનીને' હોય. અથવા તો આ બાબના ફકરાનો 'આઝનીને' તે કદાચ બાબ ૨૬ નો 'અઝવની' હોય. એમ ધ્યિલો પણ જુદી જુદી નકલોમાં જુદી જુદી રીતે છે. મા.ઉ.માં તે બોલ્લી રીતે 'આઝનીને' લખ્યો છે. પણ પુસ્તીમાં બાબ એંઝનિ (ફા. ٥٥٥٥) છે જે 'અઝવિન' વંચાઈ શકાય. એ શબ્દ માટે જુઓ બાબ ૨૬ ની નોટ. આંકુએટીલના તરજુમા પ્રમાણે દિસે છે કે તે એ ફકરાને ધ્યિારતને વિષે ક્રિયામાં જે "એમમબોએ" આતશથી થોડે દૂર પથર ઉપર મુકવામાં આવે છે તેનો ધ્યિારો ગણે છે. તે અર્થ કરે છે કે "જ્યારે બંદગી કરે ત્યારે, એ એંબરોની દરેક જાતનો થોડોક ભાગ નીચે (તેહ'ને કદાચ ફા. ته bottom સાથ સરખાવતો હોય તો) એટલે પથર પર મેલવો જોઇએ. આતશથી ચાર આંગળ નજદીકમાં, અને જે ધણી જે બંદગી કરતા હોય (ગુયન્દ) તેએની પાસે (કેનાર) તે એંબરો બાળવા માટે મોટા જથ્થામાં (અવજુન) રાખવાં."

બાબ ૨૮.

મદમ દુશ કુનશનીઅ એ આહરમન વ શએદાઅન

૧. પવન દીન ઈમિલ્લુનેત આઈગ હુનાકીઅ ઇ ગનાકમિનોએ વલ દેહશને એ ઓહરમજદ કરીનીદ ઈક્વીમુનેત પવન અએ જમેશતાન બરા શાયદ ગોકુત. અવશ જકે કલપ વજગ દએવ્સ ઈ અવર્ચ.

૨. નીઓકીઅ એ દામે ઓહરમજદ લા મીનેત વ લા ઇમિલ્લુનેત વ લા વાકુનેત. અવશ કાર અનુઆમરજીદારીઅ વ જદારીઅ એ દેનમન આઈગ દામ ઈ ઓહરમજદ બરા અકુન્વયેદ વલમન બરા જનેદ વ ચશમ મીજશને મિન વજન્દ દામાન કદન લા ઈક્વીમુનેત. ચેગુન ઈમિલ્લુનેત આઈગ મિન જક અમત માન દામ દાદ લા લે આસાની-હા ઈતીમુનેસ્ત હુમનમ મુન ઓહરમજદ હુમનમ પાનાકીઅ એ દામાને નેકુશમન કદન રાએ, વ લાચ ઈ વલમન ઈ ગનાકમીનોઈ હુનાકીઅ વલ દામ કરીનીતન રાએ. પવન દાદે દીનીઅ એ ઓહરમજદ અનશુતા વલ દુસ્તીએ નેકુશમન વ અ-દુસ્તીએ ઓહરમજદ આખીજેત, આઈગ દીને ઓહરમજદ શદકુનન્દ વ જકે આહરેમન વર્જેન્દ. દેનમન વલ મીનશને એ મદુમાન રમીતુનેત આઈગ દેનમન દીને ઓહરમજદ લવેત પતશ અસ્તુબાન લા આવાયદ યેહવુન્તન. મુન જક મદુમ મુનશ દેનમન ગોબશને પવન દાદ યશત ઈક્વીમુનેત મનદવમ યેહબુનેત અદીનશ ગનાક મીનોએ રનાઈનેત આઈગશ પવન રામશને કદ યેહવુનેત.

૩. અકોમન કાર દેનમન આઈગ સરીત મીનશનીઅ અન-આશતીઅ વલ દામાન યેહબુન્ત. અન્દર શએદા કાર દેનમન આઇગ મીનશને એ દામાન મિન ફરારુનીઅ કદન અધીન અકુસારેદ ચેગુન સરદારે બુપ-અકુસાદ. દેનમન વલ મીનશને એ અનશુતાઅાન રમીતુનેત આઈગ શપીક વ કુસ્તીક લા આવાયદ દારતન. સાવર શએદા આઈગ સરદારે

---

(૧) આ બાબનો શરૂઆતનો ફકરો ૫ મુબીનો ભાગ D H માંથી લીધેલો છે, કારણ કે તે પુસ્તકમાં નથી.

બાબ ૩ માં મેબુનની સાથે પુસ્તકમાં ૧૭૬ દરુક શબ્દ છે તેનો બદલે D H અને T D માં ત્યાં ૭૭૬ દએવ્સ (અવ. ૧૧૭૭૬) છે. આ બાબમાં પણ તે ૭૭૬ દએવ્સ છે. બાબ ૩ જા માં જે કહેલું કે "ગનાકમીનોનું શરીર એક દેડકાના શરીરની નિશાણીવાળાં (બાંબલાની મીસાલે સીધું હતું) તેજ અહિંપણ કહેવાની મતલબ દિસેછે.

(૨) એ Avar-ch ફા. ૧૧૧ ugly, deformed અને ચ = also

(૩) = તહીં અને ૧૧૭૭૭૭ merciful ફા. ૭૭૧૧૧૧૧.

(૪) એટલે આહરેમનની બૂરી નજર વઠીક યેદામશને નુકસાન કરેછે.

કહેછે કે કોઇપણ જાતનાં ઝાડનાં લાકડાં આતશ ઉપર મેલવાં તો પેહેલે તે લાકડાંને તેને છેડેથી આતશ આગળ ચાર આંગળ દૂરથી રાખવાં કે જો કદાચ તે લાકડાં લીલાં હોય તો એમ કરવાથી તેનો ભીનાશ સુકાઈ જાય અને આતશને તેથી અજબ પુગે નહીં. કેનારનાં લાકડાં માટે ખાસ કરી એમ કરવું.)

બાબ ૨૮.

આહરેમન અને દેવોના બુરા કામની બાબત ઉપર.

૧. દીનમાં કહેછે કે તે હલાકી કે જે ગનામીનોએ ઓહરમજદની પેદાયશને માટે ઉત્પન્ન કરી છે તે એક શિયાળાથી વર્ણવી શકાય. તેનું જે શરીર તે દેડકાની નિશાણીવાળું અને વળી કદરૂપું (છે).

૨. તે (આહરેમન) ઓહરમજદની પેદાયશ માટે ભલું વિચારતો નથી, અને બોલતો નથી, અને કરતો નથી. તેનું કામ આ (પેદાયશ) તરફ બીરેહમ થવાનું અને તેને નુકશાન કરવાનું છે, કે તેથી જે પેદાયશને ઓહરમજદ વધારે તેને તે નુકશાન કરે અને તેની નજરનો મેલાપ પેદાયશને દુઃખથી દુર રાખે નહીં. કારણ કે કહેછે કે "જ્યારથી મારી પેદાયશ પેદા થઈ ત્યારથી હું જે ઓહરમજદ છું તે મારી પેદાયશનો બચાવ કરવા ખાતર આસાનીથી બેઠો નથી અને તેમજ તે જે ગનામીનો તે (મારી) પેદાયશને નુકસાન કરવાને ખાતર (આસાનીથી બેઠો નથી). ઓહરમજદના ઈનસાફ અને દીનની બાબતમાં તે માણસ જાતને પોતાની દોસ્તી તરફ અને ઓહરજદની દુશ્મની તરફ ઊશ્કેરે છે કે તેથી તેઓ ઓહરમજદની દીન છોડી દે અને આહરેમનની અખત્યાર કરે. માણસ જાતનાં મનમાં તે આ (વિચાર) ફેંકેછે કે "ઓહરમજદની આ દીન ખરેખરી હૈયાત નથી (અને તેથી) તે ઉપર ઓસ્તવાર રહેવું નહીં જોઇએ." જે કોઇ, તે મરદ, કે જેણે આ વચનોને કાયદા સર તરકિ આરાધીઆ હોય, તેને કાંઇ પણ ચીજ આપે, તે ત્યારે ગનામીનોને ખુશનુદ કરેછે એટલે કે તે (આહરેમનને) ખુશાલ કરવાનું કામ કરેછે (એટલે જે ધણી ઉપલા આહરેમનની ઉશકરણીના શબ્દો ખરા માને, તે ધણીને કાંઇ બક્ષીશ આપવું તે આહરેમનને ખુશાલ કરવા બરાબર છે).

૩ અકોમન (દેવ)નું કામ આ કે તેણે પેદાયશમાં બુરા વિચારો અને કુસંપ ઉત્પન્ન કર્યા. અન્દર દેવનું કામ આ કે પેદાયશનાં વિચારને ભલાઈ કરવાથી તે મુજબ મના કરેછે કે જે મુજબ એક સારી રીતે દાબનાર સરદાર (દુશમનને દાબે એટલે અટકાવી રાખે).

---

(૫) આ 'ઈ' ની ગરજ નથી TD માં તે નથી.

(૬) ... આ શબ્દોને બદલે T D માં ... શબ્દો છે, જે ડા. ઉવેસ્ટ yatuk-dinoik વાંચી witcheraft માને 'જાદુ' અર્થ કરેછે. T D માં ... શબ્દ નથી.

(૭) ફા. ... to squeeze, press, constrain. એમ જોતાં 'અફમારેદ' શબ્દ 'અવી દારેદ' keeps back 'પાછું રાખેછે' પણ વંચાય.

શએદાઆન, કાર દેનૂમન આઈગ દુશપાતખશાહીએ વ સેતામ વ અ-દાદસ્તાનીએ વ મુસ્ત[૧] કારીએ. નાઈક્યસ શએદા કાર દેનૂમન આઈગ અ-પુરસન્દીએ વલ દામાન યેહ્યુનેત.

૪. યેગુન ઈમિલ્લુનેત આઈગ યુન મનદવમ વલ જક મદુમાન યેહ્યુનેત યુન દાદ દેનૂમન આઈગ શપીક કુસ્તી લા આવાયદ દાશતન અદીનશ અન્દર વ સાવર વ નાઈક્યશ શનાયીનીત યેહ્યુનેત. તપ્રીવ શએદા જક યુન જેહર વલ ઝિવરાન દામાન ગોમીજેત યેગુન ઈમિલ્લુનેત આઈગ તપ્રીવ ઈ તરઘીનીતાર[૨] વ જાઈરીએ ઈ જેહર કેદાર.

૫. વલ્મનશાન કોલા સસ કુમારીકાન[૩] શએદાઆન ઈમિલ્લુનેત વ અવારીકાન હુમકાર હમ અઈબારે વલ્મન હુમનદ. દેનૂમનએ ઈમિલ્લુનેત યુન મનદવમ વલ વલ્મન ગશ્રા યેહ્યુનેત યુન ઈમિલ્લુનેત આઈગ મોગ[૪] અયોક આવાયદ દાશતન અવશ અઈ-મોગ[૫] દોબારશને પવન દાદ ખનખ્તુન્ત ઈકિવીયુનેત અદીનશ તપ્રીવ દરૂજ શનાઈનીત યેહ્યુનેત.

૬ તર મત શએદા યુન તર-મીનશનીએ યેહ્યુનેત. મીતોખ્ત શએદા દરૂજે ગન્દે ગનાક મીનોએ. અશ્કે શએદા દરૂજે કીનવર દુશ્-ચરમીએ. વલ્મનશાન હુમનમ[૬] અવજ્જરીએ એ એશમ શએદા હુમનદ, યેગુન ઈમિલ્લુનેત આઈગ હકૂત જુર એશમ દાદ આઈગ દામાન પતશ બરા અવસીનેત. ક્યાન વીરાન દથન જમાને એ નેકુશમત મિન જક હકૂત જુર હકૂત બરા જનેત, અયોક બરા માનેદ.[૭] તેમમન આઈગ મીતોખ્ત[૮] રસેદ અરશક મેહ્માન યેહ્યુનેત, એશમ યુન કૂરૂદ વખ્શુનેત. તેમમન આઈગ એશમ બરા યખ્શુનેત કબદ દામ અવસીનેત, કબદ અવીરાનીએ વાદુનેત. હુમાક હુનાકીએ વલ દામે ઓહરૂમજ્દ એશમ વીશ કરીનેત. વલ્મન કયાને વીરાન દુશ્-ખુનશનીએ એશમ રાએ અવીરતર યુદ મનદ, યેગુન ઈમિલ્લુનેત આઈગ એશમ પ્રવદરૂશ[૧૦] વલ વાદુનેત.

---

(૧) ફા. مستكارى 'mastkâri' drunkenness.

(૨) ગુજ. અવ. તુર્ક Lat. torquere, Fr. tortuer તોડવું દુઃખ દેવું.

(૩) જુઓ બાબ ૩ ફ. ૧ (૪) અરબી جمع

(૫) Cf. Patet s. 10. હું ધારૂં કે એમ શબ્દ 'અવીમોગ' ઉપરથી (એટલે જોડા વગર) નો અપભ્રંશ થયેલો છે. 'અવી'નો 'અમ્મે' થયો હોય. ઊઘાડે પગે ચાલવું એ ગુનાહ ભર્યું છે. એક પગે જોડો પહેરે અને બીજે પગે નહીં એમ તો કોઇજ કરે નહીં.

(૬) دلير (cf. Yâd gâr-i-Zariran. humanam sepâh, strong or brave soldiers. My edition, p. 11.) એટલે જોરાવર, બહાદુર. શાદમારે જરીરાનમાં પણ એ શબ્દ આવ્યો છે. ત્યાં ગાઇગર એ શબ્દને ભૂલ સમજ્યો છે. ડા. જીવેદ્ર પણ અહીં એ શબ્દને "હમ" "નો ભૂલભરેલો હમિલો ગણે છે. આંકુએટીલ "le plus puissant" એટલે "સૌથી શક્તિવાન" અર્થ કરે છે તે બરાબર છે.

(૭) એ કદાચ આ બાબતનો હવાલો હોય કે, સાત કેમાની બાદશાહો અવાર નવાર ઉપલા દેખાતા

આ (દેવ) માણસોનાં વિચારમાં (આ વિચાર) ફેંકેછે કે સદરો અને કુસ્તી રાખવો નહીં જોઈએ. સાવર દેવ, જે દેવોનો સરદાર, તેનું કામ આ, કે બુરી હકુમત અને જુલમ અને ઘેર-વ્યવસ્થા અને છાકટપણું (વધારવું). નાઈક્યશ (એટલે નાએંધઇય્ય) દેવનું કામ આ, કે તે પેદાયશને અસંતોષીપણું આપે છે.

૪. જેમ કહેછે કે કોઇ, કાંઇ ચીજ તે માણસોને આપે, કે જેઓનો રિવાજ એ હોય કે સદરો કુસ્તી રાખવી નહીં જોઈએ, તો તેનીથી ત્યારે અન્દર અને સાવર અને નાઈક્યશ (દેવો) ખુશાલ થાયછે. તપ્રીવ દેવ તે કે જે ઝાડપાનો (અને) પેદાયશ સાથે જેહર ભેળેછે, જેમ કે કહેછે કે તપ્રીવ દુઃખ દેનાર અને ઝહરીચ જેહર ઉત્પન્ન કરનાર (છે).

૫. તે સઘળા ૬ ને મુખ્ય દેવો કહેછે અને બીજાઓ તેઓની સાથે કામ કરનારા અને મદદ કરનારા છે. વળી એમ પણ કહેછે કે કોઈ કાંઈ ચીજ તે શખ્સને આપે કે જે કહે કે "એક જોડો (પગમાં) રાખવો બરાબર છે" અને જેને મનથી એક પગે ચાલવું કાયદા મુજબ ગણાયું હોય, તો તેનીથી તપ્રીવ દેવ ખુશાલ થાયછે.

૬. તરમત દેવ (તે કે) જે મગરૂરી ઉત્પન્ન કરેછે. મીતાખ્ત દેવ મનામીનોનો ગંધીલો દરૂજ છે. અર્શક દેવ બૂરી નજરનો (એટલે અદેખાઇનો) કીનાખોર દેવ છે. એઓ એશમ (એટલે ગુસ્સાના) દેવનાં મજબુત હથિયારો છે, કારણ કે કહે છે કે, એશમ દેવને સાત (ગણું) જોર આપેલું છે કે તેથી તે પેદાયશને ખરાબ કરે. પોતાના જમાનામાં સાત કેઆની પેહેલવાનોને (એશમ) તે સાત જોર મારફતે મારે છે અને એક બાકી રહે છે. જ્યાં (એટલે જે શખ્સના મનમાં) મીતાખ્ત (જુઠાનો દેવ) પહોંચે ત્યાં અર્શક (અદેખાઇનો દેવ) મેહેમાન થાય છે (યાને ઘર ધાલી બેસે છે અને) એશમ દેવ જડ પકડે છે. જ્યાં એશમ (દેવ જડ) પકડે છે ત્યાં તે ધણી પેદાયશને ખરાબ કરે છે અને ધણી વેરાની ઉત્પન્ન કરેછે. ઓહરૂમજદની પેદાયશને તમામ હલાકી એશમ મુખ્ય કરીને કરેછે. તે કેઆની પેહેલવાનોનાં બૂરાં કામો એશમને લીધે ઘણું કરીને થયાં હતાં, કારણ કે કહે છે કે મજબુત હથિયાર રાખનાર એશમ તે (બૂરાં કામો) કરેછે.

દુર્ગુણોને થોડા ઘણા કારણ થયા, પણ એક કારણ ન થયો અને તે કે જેનું લોભ લાલચ, રાજપદ તજી એકાંત વાસ પકડ્યો હતો.

(૮) અવસ્તાનો "મિથએાખ્ત." જીજરાને હા. ૬૦ ફ. ૫.

(૯) cf. વીરાફનામે બાબ ૧. ફ. ૬ ... ફા. ... uninhabited.

(૧૦) ... ઝહરીચ ... વંદીદાદ પરગરદ ૧૦ ફ. ૧૩. ... or ... ક્રોધ કરોધ, ગુસ્સે થવું અને ... = મ મજબુત થવું.

૭ વજ્ઞશ[૧] શએદા જક મુન રોબાને મર્દુમાને વદદ્દગાન જક યુમ વ લેલીઆ અમત પવન ગેતી લેવત્મન કોલા રપ તર્સ જનશની મદમ ઈદ્રુનેત પવન બબાએ દુશપ્રુ ઈતીપ્રુનેત. ઊદ[૨] શએદા જક મુન અમત મર્દુમાન પવન ખ્વાહેશનીએ ગાસ ઈતીપ્રુનેત આયુપ અમત પવન ખુરશને વશતમુનન્દ મીનોઈહા જનુ મદમ પુશત મખીતુનેત આઈગ "બરા-દરાય[૩] બરાનેગીર" આઈગ દરાયશને વશતમુનેત દરાયશને રીયેત[૪] દરાયશને મીજેત આઈગ વદ આન જક ઈ પાહલુમ ખાનાન લા યામતુનેત.

૮. અકતશ શએદા દરૂજે નીકીરાઈએ[૫] મુન દામાન મિન મનદવમે ફરારૂન નીકી-રાઈ વાદુનેત. યેગુન ઈમલ્લુનેત આઈગ મુન મનદવમ વલ જક તન યેહપ્રુનેત "મુન મર્દુમ મિન મનદવમે ફરારૂન નકીરાઈ યખ્સુનેત અદીનશ અકતશ શએદા શનાઈનીત યેહવુનેત. મુન મનદવમ વલ જક તન યેહપ્રુનેત"[૬] મુન દાદ દેન્મન આઈગ દસ્તોબર લા આવાયદ દાશતન અદીનશ એશમ શએદા શનાઈનીત યેહવુનેત. મુન મનદવમ વલ જક તન યેહપ્રુનેત મુન દાદ દેન્મન ઈમલ્લુનેત આઈગ મારાનરા આવા[૭]યેદ દાશતન અદીનશ આહરમન લેવત્મન કાદમન શએદાઆન શનાઈનીત યેહવુનેત. દેન્મન વલમન રાએ ઈમલ્લુનેત આઈગ અમત ખરફ્સ્તર ખદીતુનેત લા જકતલુનેત. માર્ગે[૮] દાર ઈ ચર્મી પવન શેયશમન વએરાસ્તે ઈક્વીમુનેત, પએતાક આઈગ કોલા યેહદીની અયેાશ્ટી[૯] ધન આવાયદ દાશતન આઈગ ખરફ્સ્તરાન વ વીનાસકારાન પતશ મખીતુનન્દ જકતલુનન્દ કેર્ફેહુમનન્દતર.

૯. જર્મીન શએદા જક મુન દુશપત[૧૦] ખાન્દેત[૧૧] મુન પીરીએ કરીતુનન્દ, ચીશમક જક મુન વજનન્દે વાદુનન્દ વાતે ગર્દેચ વાદુનીએન વલ પત્યારગીએ એ અવર વજલુનેત. વરૂન શએદા જક મુન અવારૂન મર્જશનીએ વાદુનીએન યેગુન ઈમલ્લુનેત આઈગ વરૂન અરાસ.

---

(૧) અવસ્તા (વંદીદાદ પરગરદ ૧૯ ફ. ૨૯) નો વીજરેશ દેવ, જેને માટે ત્યાં કહેલું છે કે, તે પાપી માણસોનાં રવાનને બાંધી દોજખમાં ધસડી લેઈ જાય છે.

(૨) આ નામ એ. તેહમુરસવાળી નકલમાં અનદક છે. D. H. માં તે પણ છે. તેથી ડા. જોક્સ તેને વંદીદાદની (પરગરદ ૧૮ ફ. ૩૦ ની પેહેલવી સરેહમાં જે દરજ પણ અકતક નામની છે (Spiegel Pahl. Vend. p. 202, l. 16) તે માટે મરબાવે છે.

(૩) આ પદીની ઈબારત D. H. માંથી લીધી છે.

(૪) ફા. ريختن to pour.

(૫) cf. Patet p. 10 ખુદપરસ્તી, મગરૂબી.

(૬) આ "નિશાની" વચ્ચ મેલેલા શબ્દો TD માં નથી પણ D. H. માં અને એ. તેહમુરસની એક બીજી જુની નકલમાં છે.

(૭) TD માં એ શબ્દ "મારવન લા" છે. ત્યારે અર્થ થાય કે "જે કહે કે મારવન (એટલે આપને

૭ વજ્રશ દેવ તે (છે), કે જે મુજરેલાં માણસોનાં રવાનને તે દહાડાઓ(૧૨) અને રાતોમાં, કે જ્યારે તેઓ આ દુનિયામાં સાથે (હોયછે), ત્યારે દર રાત્રે ધાસ્તીથી મારીને ખેંચી લઈ જાયછે અને દોજખના દરવાજાપર બેસેછે. ઊદ દેવ તે (છે), કે જે જ્યારે માણસો પોતાની બાહેશ બર લાવવાની જગ્યાએ બેસેછે, અથવા જ્યારે બોરાક બાયછે, ત્યારે તેબી રીતે તેની પીઠ ઉપર ધુંટણ મારેછે, (એવું કહીને) કે "મુમ પાડી ઊઠ, અને નજર કર" કે તેથી તે મુમ પાડતો બાય અને મુમ પાડતાં બાલી થાય અને મુમ મારતો પિશાબ કરે, કે તેથી તે પેહેલી પંક્તિનાં મકાનમાં (એટલે બેહેશતમાં) જાય નહીં (એટલે બાણું બાતી વખતે યા પિશાબ કરતી વખતે અને એવી બીજી વખતે બાજ ધરી રાખવી જોઈએ, યાને મોહોડેથી મોટે બોલવું ન જોઈએ. તેવી વખતે આ દેવ તેવા બણીને હેરાન કરી યા ઉસકેરી તેની બાજ મુકાવી દઈ મોહોડેથી બોલાવેછે કે તેમ કરવાથી તે બણી બેહેશતમાં જાય નહીં.)

૮. અકતશ દેવ બુદપરસ્તીનો દરજ્જ છે, જે પેદાયશને ભલી ચીજથી બુદપરસ્ત કરે છે. જેમકે કહેછે કે કોઈ, કાંઈ ચીજ તે શખ્સને આપે કે જે, માણસને ભલી ચીજથી તુંડાઈના માર્ગે લઈ જાયછે, તો તેનાથી અકતશ દેવ બુશાલ થાય છે. કોઈ, કાંઈ ચીજ તે શખ્સને આપે, કે જેનો કાયદો આ, કે દસ્તુર રાખવો નહીં જોઇએ, તો તેનાથી ત્યારે અશમ દેવ બુશાલ થાય છે. કોઈ, કાંઈ ચીજ તે શખ્સને આપે, કે જે પોતાનો કાયદો એ મુજબ કહે છે કે સાબોને પાળવા જોઇએ, તો તેનાથી આહરેમન સઘળા દેવો સાથે બુશાલ થાય છે. આ તે (બણી) માટે કહે છે કે જે, જ્યારે બરફ્સ્તરને જોયછે ત્યારે તેને મારતો નથી. સાપ મારવાનું હથિયાર એક લાકડી છે, જેને બથાળેથી આમડાંથી શણગારેલી હોય છે. (દિનમાં) જાહેર છે કે દરેક બેહેદીને એક સાપને મારવાનું હથિયાર રાખવું જોઇએ, કે બરફ્સ્તરોને અને ગુનેહગારોને તેથી વધારે સવાબ કારરીતે મારે અને મારી નાબે.

૯. જમીન દેવ તે કે જેને કદદ્રબો કહેછે અને જેને જઈફી કહે છે. અશમક (દેવ) તે કે જે નુકસાન કરેછે અને વંટોળીઆ ઉત્પન્ન કરેછે અને વાદળાંની સામે થવાને જાયછે. વરૂણ દેવ તે કે જે ઊંધો મેળાપ કરેછે, જેમકે કહેછે કે વરૂણ ક-માર્ગ છે.

મારવાનું હથિયાર) નહીં રાખવું." સાપોને મારવાનું હથિયાર વંદીદાદ મુજબ એક અઘોરનાનનું હથિયાર ગણાતું. જુઓ મારો વિષય. the Mâr-nâmeh.

(૮) TD માં એ શબ્દ ૧૪ પ્રેમ મારિગત છે. પેહેલવી વંદીદાદ XVIII. ૫. ૬ માં એ શબ્દ ૧૭૫૦૮ છે. અહીં આપેલા ૩૫૬ શબ્દ 'મારગત'નું લિગોડલું રૂપ દિસેછે. (૯) મારગતનું ટૂંકું રૂપ. (૧૦) ૧૭૭ અને ૧૭૭ ફા. ૬૬ spoiled, useless (૧૧) TD માં ૧૭૭૭ 'વાદુનેત' છે. તે બરાબર દિસેછે એમ. તેહમુરસની બીજી જુની નકલમાં ૧૭૭૭૭ 'કરીદુનેત' છે.

(૧૨) D H માં 'પુમ' ને બદલે સે (ત્રેલીઆ) એટલે 'બાણ રાત' છે.

૧૦. યુશારેપ શએદા જક યુન અશ્ગિહાનીએ[૧] વાદુનીએન. સીજ જક દરૂજ યુન અવાશાનશને[૨] વાદુનીએન. નીઆજ શએદા જક યુન તંગીએ. આજ શએદા જક યુન મનદવમ અએોપારેદ.[૩] અમત નીઆજ્જએ શએ મન્દવમ લા મદ ઈકવીયુનેત મિન તન વશતયુનેત. જક દરૂજ્જએ અએત ઈ અમતશ હુમાક ખ્વાસ્તે એ ગેતીહા બરા યેહયુના[૪] લા અબ્બારીદ્દ સીર લા યેહવુનેત. યેગુન ઈમલ્લુનેત આઈગ અશ્મે આજવરાન ગમન્દ[૫] અએત વ અવશ સામાન[૬] લવેત.

૧૧. પુશ જક શએદા યુન અંબાર વાદુનેત, લા વશતયુનેત, વલ અઈશ લા યેહયુનેત. દેનમનચ ઈમલ્લુનેત આઈગ આજ શએદા જુર મિન જક તન યુન પવન નીશમને નેકૂશમત લા ખુરસન્દ જકએ અઈશાન આજરેદ.

૧૨. નસ જક યુન રીમનીએ વ નિસ્બુશ્તીએ[૭] કુનેદ યુન નસાએ[૮] કરીતુન્દ. ફરીકૂતાર શએદા જક યુન મર્દુમ નીઆજ્વનીનેત. રપજગ[૧૦] શએદા જક યુન મલીઆ યાઇલ્યુનેત વ ઈદ્રુનેત. વ મનદવમી લવેત પવન હુમાનાશ્કીએ અવીન ઈમલ્લુનેત વ નુમાએત આઈગ મર્દુમ બેનકૂશમન જનેત વ અવખ્શીનેદ.[૧૧] અનાસ્ત શએદા યુન જુર ઈમલ્લુનેત. આઈગશ શએદા જક દરૂજે[૧૨] યુર અશ્મીએ યુન મર્દુમ પવન આઈનમિન[૧૩] જનેત. યુત શએદા જક યુનશ પવન હન્દુકાન પરસ્તેન્દ. અવશ વખ્શ પવન જક યુતીહા મેહમાન યેગુન યુતે અસ્પ પરસ્તેત. અસ્તેવીદાત વાએ સરીતર યુન ખય ઈનસ્યુનેત. યેગુન ઈમલ્લુનેત આઈગ અમત યદમન મદમ મર્દુમ માલેત યુશારેપ. અમતશ અયરક મદમ રમીતુનેત તપ. અમતશ

---

(૧) In Patet ગ્જ્જાહ્મ્ (૨) પા.જંદ અવાસીનીદન to put down. નાશ કરવો અવ. ્ to be destroyed અવ. ્ destruction. (૩) ફા. ્ or ્ to devour, to swallow. (૪) 'યેહયુન્ત'ને અર્થે. (૫) ફા. ્

(૬) TD માં ્ 'ગેહાન' એમ લેઈ ડા. ઉવેરટ અર્થ કરે છે કે 'તેમાં દુનિયા કાંઈચીજ નથી,' એટલે તેના લોભ આગલ દુનિયા ખીરાદ વગરની છે. ફા. ્ limit (૭) ફા. ્ to molest.

(૮) ન નહીં અને ્ તાબેદારી. અર્થ " (સકાઇનાં ફરમાનોની) નાફરમાની."

(૯) 'યુન નસાએ' શબ્દો બે વખત ભુલમાં બેવડા લખાયા છે.

(૧૦) T D માં એ ઈમલો ડઈ્ બરાબર લખેલો છે.

૧૦. બુશાસ્પ (એટલે આલસાદનો) દેવ તે, કે જે આળસાઈ કરેછે. સીજ (એટલે દુઃખનો દેવ) તે દરૂજ, કે જે નાશ કરેછે. નીઆજ (એટલે તંગીનો) દેવ તે, કે જે તંગી (લાવે છે). આજ (એટલે લોભનો) દેવ તે, કે જે દરેક ચીજ ખાઈ જાયછે. જ્યારે તંગીને લીધે કાંઇ ચીજ તેને પહોંચતી નથી ત્યારે (પુદ પોતાના) શરીરને ખાયછે. તે એવી દરૂજ છે, કે જે જ્યારે દુનિયાનો તમામ ખજનો તેને અપાઈ રહેછે (ત્યારે પણ) તે ભરાઈ રહેતી નથી અને સંતોષી થતી નથી. જેમ કહેછે કે લોભી માણસોની નજર એક કમન્દ છે અને તેની હદ નથી.

૧૧. પુશ તે દેવ કે જે સંગ્રહ કરેછે, (પોતે) ખાતો નથી (અને) કોઇને આપતો નથી. વળી આ પણ કહેછે કે લોભના દેવને જોર તે શખ્સથી (મળેછે) કે જે પોતાની સ્ત્રીથી સંતોષ પામતો નથી પણ બીજઓની (સ્ત્રીઓ) ને હેરાન કરેછે.

૧૨. નસ (દેવ) તે, કે જે રીમની અને નાફરમાની કરેછે, જેને નસો કહેછે. ફરીફતાર દેવ તે, કે જે માણસોને હાજતમંદ કરેછે. સપજગ (એટલે ચુગલીનો) દેવ તે, કે જે શબ્દો લાવે અને લેઈ જાય (એટલે એકમેકની વાત એક બીજાને કહે). અને જેમ તે કહેછે અને દેખાડે છે તેની બરાબરીની કોઇપણ ચીજ હોતી નથી (એટલે તે ઊંધું ચત્તું કહે છે અને દેખાડે છે), કે તેથી માણસો એકમેકને મારેછે અને માફ કરતા નથી. અનાસ્ત દેવ તે, કે જે જોર જુલમ (ની વાત) બોલે છે. આઈગશ દેવ તે પેલો બૂરી ચશમનો દરૂજ છે, કે જે માણસોને (પોતાની બૂરી) નજરથી મારેછે. પુત દેવ તે, કે જેને હિંદુઓમાં પુંજે છે. તે(ની પુંજા)નો વધારો તે પુતળાંઓમાં સમાયલો છે, જેમકે ઘોડાનાં પુતળાં પુંજેછે. અસ્તેવીદાત (દેવ) બૂરો પવન છે કે જે (માણસનો) જાન છીનવી લે છે. જેમકે કહેછે કે જ્યારે તે (પોતાનો) હાથ માણસ ઊપર મસળે છે ત્યારે સુસ્તી (ઉત્પન્ન થાય છે). જ્યારે તે નહીં બિમાર (યાને તનદુરસ્ત માણસો) ઊપર (હાથ) નાખેછે, ત્યારે તાપ (ઉત્પન્ન કરે છે). જ્યારે તે નજરથી જોયછે ત્યારે જાનને (ફટકો) મારે છે. તેને મર્ગ કહેછે. સુર ચશમીઅ

---

(૧૧) અવ. [illegible] અખરાવું. અથવા 'વક્ષ' 'વધવું'

(૧૨) Cf. [illegible] Patet s. 10 [illegible] confounded. (૧૩) [illegible] eye.

પવન ચશ્મ ખદીતુન્દ ખય બરા જનેદ, અવશ મર્ગ કરીતુન્દ.[૧] સુર ચશ્મીએ શએદા જક મુત મર્દુમ મન્દવમી ખદીતુન્દ પવન શમે યજદાન લા ઈમલ્લુન્દ બરા વનાસીએત.[૨]

૧૩. વલ્મન્શાન કોલા અયોક કબદ શએદા દરૂજ લેવત્મન હુમકારે હુમન્દ મુન પએતાશ્તીનીતન દોગાન દેરન્ગ. શએદાઆનચ અશ્મગાન[૩] પવન કબદ મકીએ ઈમલ્લુનેત. વલ્મન્શાન શએદાઆને સીચ વ દર્દ વ જ્વારાન વ બીશ વ જરીક[૪] દાતારાન વ ખ્વીશ-જ્વીન્દતરાન તુમ-તોખ્મેગાન વ યુન્દગીએ વ પ્રુતગીએ વ વદગીએ યાઈત્યુનતારાન[૫] મુન કબદ કબદ મર્ક કબદ નામચેશત. વ અવ્શાન હુમાક દયન તને મર્દુમીએ બાહરીએ ગોમીખ્ત ઈક્વીમુનેત વ પવન મર્દુમાન દખ્શે રોશન.[૬]

૧૪. અપએશ[૭] શએદા વ અસ્પાનજરવશ શએદા જક મુન લેવત્મન વારાન કેદારાન પવન કોખ્શશને ઈક્વીમુન્દ. ગનાકમીનોએ દાદ સલીતરીએ વ દીન યાતુકીએ વ જન દરૂજીએ[૮] વ કુનશને ગેહાન ખામીએ. અવશ કામે દેન્મન "આઈગમ અલ પુર્સીદ વ અવમ અલ શનાસીદ, મેમન આતમ પુર્સીદ વ શનાસીદ મિન આમેરે તે લા યાતુનીત."[૧૦]

૧૫. વ દેન્મનચ ઈમલ્લુનેત આઈગ ગનાકમીનોએ કલાએ વસ્ત દરાનાક[૧૧] વ વલચ કલાએ કુલીન્ગે સે સાલે[૧૨] વલચ કલાએ અમ્રા વલચ વાન્ગે ગપ્રાએ આહલોમન અમત અકામે-હુમંદીહા જનેત કલાઈ વાદુનેત કનુનેત.

૧૬. કુન્દક શએદા જક ઈ બારે યાતુકાન. નોક નોક શએદા જક ઈ નોક નોક

---

(૧) એ ઇમિલો ડાણ્ડ છે પણ તે T D માફક ડાણ્ડાક જોઇએ.

(૨) આ નજર લાગવાની બાબતનો ઇસારો છે, કે જ્યારે માણસો કાંઈ સુંદર ચીજ જોય ત્યારે તેએ ઓદાનું નામ યાદ કરવું નહીં તો તે સુંદર ચીજને નજર લાગે. હાલ પણ કેટલાકો કોઈ સુંદર ફળ યા ફુલ જોઈ 'શુકરાના' બોલેછે.

(૩) કદાચ ફા. ગુમાશ્તહ (૪) ફા. ઝરૂ fraud.

(૫) Lit. પોતાને ઉત્પન્ન કરનાર. ખ્વીશ ને બદલે T D માં ખ્વેશ શબ્દ છે જે ડા. ઉપેટ્ટ 'ખીવગીએ' વાંચી grief 'ગમ' અર્થ કરેછે.

(૬) D H માં એ શબ્દ "યાઇત્યુનતારીએ" છે. પણ આપ્યા વાક્યની ઇબારત મુજબ T D માં 'યાઇત્યુનતારાન' શબ્દ છે તે બરાબર છે. (૭) Lit. નિશાણી.

(૮) D H માં દરૂજ છે તે જરૂજ જે T D માં મળેછે, તેનું બિગડેલું રૂપ છે.

(૯) D H માં બાગ્રેડે છે તે T D માફક બગ્રેડે જોઇએ.

(એટલે બૂરી નજરનો) દેવ તે, કે જે જ્યારે માણસો કોઈ ચીજ જોયછે, ત્યારે ખોદાના નામથી બોલતા નથી, ત્યારે તેને ખરાબ કરેછે.

૧૩. તેઓ દરેક, ઘણા દેવો અને દરૂજ સાથે કામ કરનારા છે, કે જેઓનું વિગતવાર પુરેપુરું વર્ણન કરવું લંબાણ (થઈ જાય). વલી બોસ્સાના દેવો ઘણી સંખ્યામાં (છે એમ) કહેછે. તેઓ સંકટ અને દર્દ અને પુદાપો અને દુઃખ અને ઠગાઈ ઉત્પન્ન કરનારા અને સ્વાર્થ ઉત્પન્ન કરનારા અને અંધકારની બોલાદના અને ગંધકી અને નજીસાત અને રાઈ લાવનારા દેવો (છે), કે જેઓ ઘણી ઘણી સંખ્યામાં અને તરેહવાર નામનાં(છે). તે સઘળાઓએ માણસજાતનાં શરીરમાં (પોતાનો) અંશ ભેળવ્યો છે અને માણસોમાં તેઓની બાશિયત જાહેર (છે).

૧૪. અપઓશ દેવ અને અરપનજરવશ દેવ તે, કે જેઓ વરસાદ ઉત્પન્ન કરનારા (યજદો) સાથે લડાઈ કરતા રહેછે. ગનામીનોનો કાયદો, બદી; અને (તેની) દિન, બદદીન; અને હથિયાર, દરૂજ; અને કામ, દુનિયાને નુકસાન કરવું (છે). તેની મરજી આ કે "મને ના પુછો અને ના પીછાનો, કારણ કે અગરજો મને પુછશો અને પીછાનશો તો મારી પુઠે નહીં આવશો." (એટલે કે મારે માટે ઘણી પરપુછ કર્યા વગર આંખ વીંચી તમો મારે માર્ગે ચાલો).

૧૫. અને આ પણ કહેછે કે ગનામીનો, એક પોકારથી, વળી એક ત્રણ વર્ષના મરઘાના પોકારથી, વળી બચ્ચેદાના પોકારથી, વળી અશો માણસ, જ્યારે તેને અચાનક મારવામાં આવેછે ત્યારે પોકાર કરેછે, તેવા તેના પોકારથી, દૂર નાહસે છે (lit. રહેછે. મતલબ આ કે ઉપર કહ્યું કે ગનામીનો ઈચ્છતો નથી કે કોઈ તેને કાંઈ પુછપરછ કરે. તે કોઈપણ બાબતની પુછપરછથી બીહેછે, તે એટલે સુધી કે કોઈ સાધારણ પોકારથી પણ તે બીહીને દૂર નાહસેછે).

૧૬. કુન્દક દેવ તે કે જે બદુગરોનો ઘોડો (છે). તરેહ તરેહના દેવો તેઓ છે કે

---

(૧૦) ડા. ઉવેસ્ટ કહેછે તેમ આને મળતો વિચાર મીનોગેરદ બાબ ૪૦ ફ. ૨૭ માં છે. [illegible] કોઈને હો ૧૬ [illegible] ૬૮ [illegible] ૬૦ ૧ ૬૮ ઘરાબાદ. તેકરટ પા. ૬૦ [illegible] [illegible] ૪૦૧૧ ૪૦૮ હો.

(૧૧) ફા. બોજ. લાંબો તવાકતો, એટલે દૂર.

(૧૨) D H માં અમલ ઇમિલો [illegible] છે તે છેકીને પછવાડેથી કોઈએ ૬૬ 'શશ' એટલે 'છ' કર્યો છે. પણ TD માં તે 'સે સાલે' છે.

યુન વનાસે દામાન વાદુન્દ. અએોખશ દાદ. વલ્મનૂશાનચ અપાખ્તરાન ઈ દયન સેપેહર દોબારેન્દ કબદ કબદ મર્ક પવન કોખશરને ઈકવીમુનન્દ. અવૂશાન કમારીકાન વલ્મનૂશાન હફ્તાન ગોકચેહર રોયશ્મન વ દુમ્બ વ મુશ્પરીક દુમ્બહુમન્દ યેહુનેત દેહ. અજશાન દેનમન દેહ દેહશને એ ગેતીક, અએત આસ્માન વ મય વ જમીક ઓર્વર ગોસપન્દ વ અયોકુખ્શોસ્ત વાત વ રોશનીએ વ આતશ મર્દુમ પવન દેનમન હમાક સલીતરીએ આહુ-ક્રીનેત ઈકવીમુન્દ. વ મિન વલ્મનૂશાન વલ મય વ ઓર્વર વ અવારીક દેહશને વ મિન મય વ ઓર્વરાન આહુક વલ જનવરાન યામતુનેત. યેગુન દેનમન દેહ દેહશને યુન અએત ગેતીહા મિન જક દેહ દરૂજ્મ વજન્દ બીશે વ યસ્ક વ મગ વ અવારીક હનાક્રીએ વ આહુક્રીનશને હમાએ યામતુનેત. વલ્મનૂશાન શએદાઆન જ્મ હુરમોર્દ તેવતમન અએબારીએ વ અવજ્વરહુમન્દ ગોહરે આહર્મનીક.

૧૭. સર્દ વ ખુશ્ક જનાક વ તારીક વ ગન્દે દયન અફ્રાજ પએતાક દુશખુ રાએ ઈમિલ્લુનેત આઈગ તાર પવન યદમન શાયદ વખ્દુન્તન વ ગન્દગીએ પવન કારદ શાયદ ગોરીદન વ આત યક હજ્વર ગશ્રા દયન વતીસ્તા પાદેફ્રાહ વાદુનન્દ પવન હના યખસુન્દ આઈગ અયોતાક હુમન્દ. અવશ પાદફ્રાશ અયોતાક્રીએ સલીતર. અવશ બન્દ વલ હફ્તાન અપાખ્તરાન અએત ઈ પવન વીશ સર્દીએ યેગુન કએવાન અએત, પવન વીશ ગર્મીએ યેગુન વહરામ. અવશાન ખુરશને ગન્દગીએ વ મિન તર્શને વજ્જા અવારીક હનાક્રીએ પત્યાન.

બાબ ૨૯

મદમ યેગુનીએ એ કેશ્વરીહા.

૧. ઈમિલ્લુનેત પવન દીન આઈગ જક શશ રદીએ (કેશ્વર) કોલા અયોકી રદી અએત. યેગુન અર્જેહ રદ અધાપગજ્હુત એ ખ્વનદચાન, વ સવહ રદ હોહુજહુરોદથહુરીહુના પરેશત-

---

(૧) TD માં એ ઇમિલા ખ્વાબ છે, તે બરાબર છે.

(૨) તેઓમાથી, એટલે ઊપલા ગ્રહો અને બારતા અને પુચ્છડીઆ તારાઓ, જેઓ પૃથ્વીપર બૂરી અસર કરનારા છે તેઓમાથી.

(૩) એ ઇમિલા ખ્વાબ છે પણ તે ખ્વા. ર્ા નો ભૂલથી લખાયલો ઇમિલા દિસેછે.

(૪) અતિ ઘણાં અંધારાં માટે એ એક ઇરતલાહ છે કે "તે હાથમાં પકડી રાકાય એવું અંધારું છે." બીનાએરદમાં ડા. ઉવિન્સ્ટ કહેછે તેમ એવોજ કકરો છે કે

બાબ. VII ફ. ૩૧ ૧૫૬૦ ની ૫૭ ૧૭ ૧૭૩ અન્દર ૧૧૭૦ ૭૭૦૦૦ દ. ઘરાબ. બાબુ ૨૧.

જેઓ તરેહવાર રીતે પેદાયશનું નુકસાન કરેછે. અને તે (નુકસાન) માટે તેઓને પેદા કરેલા છે. વળી તેઓ તે ગ્રહો, જેઓ આસમાનમાં ઘણી મોટી સંખ્યામાં દોડેછે, તેઓ સાથે ઝગડો કરતા રહેછે. તેઓના મુખ્ય તે સાત (ગ્રહો) ગોચેહુર (એટલે ખરતાતારાઓ) નું ધડ અને પુછડું અને પુછડીવાળા મુશપરીક (એટલે પુછડી આ તારા મળી) ૧૦ છે. તેઓથી દુનિયાની આ ૧૦ પેદાયશ, જે આસમાન, અને પાણી, અને જમીન, ઓર્વર, ગોસ્પન્દ, અને ધાતુ, પવન, અને રોશની, અને આતશ, અને માણસો છે, તે (તેઓની) આ સઘળી બદીથી એબવંતી થાયછે. અને તેઓથી પાણી અને ઝાડપાનને અને બીજી પેદાયશને અને પાણી અને ઝાડપાનથી તે એબ જનવરોને પહોંચે છે. એ મુજબ આ ૧૦ પેદાયશો, જે દુનિયાઈ છે, તેને તે ૧૦ દરૂજથી, આફ્ત, દુઃખ અને બિમારી અને મર્કો અને બીજી હલાકી અને એબ હમેશાં પહોંચે છે. એ દેવો, કે જેની મેં (ઉપર) ગણત્રી કીધી, તેઓ આહુરેમની મદદ અને તાલમેલી ખાસિયત સાથેના છે.

૧૭. (દોજખની) સરદ અને સુકી જગ્યા માટે અને અંધારાં અને ગંધીલાં, છુપાંમાં જાહેર, દોજખ માટે કહેછે કે તેનું અંધારૂં હાથથી પકડી શકાય, અને તેની ગંધકી છરીથી કાપી શકાય, અને અગરજો એક હુન્નર આદમીઓને એક બીલસની જગ્યામાં સજા કરે તે તેઓ એમ ગણે કે તેઓ એકલા છે, તે (દોજખ) ની સજા એકાંતપણા કરતાં પણ વધુ બદતર છે. તે (દોજખનો) સંબંધ સાત ગ્રહો સાથે છે, કે જે ઘણી સરદીમાં સનીશ્વરની માફક છે (અને) ઘણી ગર્મીમાં બેહરામ (ગ્રહ) ની માફક છે. તેઓનો ખોરાક ગંધકી છે અને તરશ (બુજવાનાં પાણી) માટે ધસોડી અને બીજી હલાકી તેમના દુશમન તરીકે છે.

બાબ ૨૯.

કેશ્વરી (એટલે કેશ્વરોની હાકમી) ની બાબત ઉપર.

૧. દિનમાં કહે છે કે કેશ્વરોની છ સરદારીઓમાં દરેક માટે એક સરદાર છે. જેમ

---

(૫) આ. રાબ્દ ફારસી હરફથી [illegible] એમ D H માં લખ્યો છે. પણ T D માં તે બરાબર [illegible] લખ્યો છે. (૬) ફા. [illegible] adversary.

(૭) આ બાબનો તરજુમો કરતી વેળા પણ બુનદેહરાનો દસ્તુરજી ડા. હોશંગજી જમાસપજી પાસેનો ઘણો પુરાનો તેક્ષ્ટ DH જોવાનો મને લાભ મળ્યો છે. આ તેક્ષ્ટમાં આ બાબનું મથાળું [illegible] એટલે "કેશ્વરોની સરદારી ઉપર" એમ આપ્યું છે.

(૮) ઇ. હોશંગજીની D H નકલમાં આ કેશ્વર રાબ્દ વંચાતો નથી. તે પુરતીમાં નથી.

(૯) D.H. માં આ નામ [illegible] 'અરારાગહત એમ આકૃતિ નેપ્રદાન' છે. ડા. ગ્રેવેસ્ટ એ ફરવરદીન યશ્ત ફ. ૧૫૬ નો [illegible] ધારે છે.

યશૈ[1], કૂર્દદકૂશ રદ સ્વકૂતનિદ એ હુરપાંસન્યાન[2], વીદદકૂશ રદ અર્ઇરીજરાસ્ત ઉસ્પા-સીનાન[3], વોરૂખરશ્ત રદ હુગસ્પ[4], વોરૂજરશ્ત રદ ચખ્રવાક[5]. જર્તુહુશ્ત કેશ્વરે ખુનીરસ વ હર્વેસ્પચ કેશ્વરહા રદ. આહલોખાન ગેત રદ. ગોકૃત આર્ઇગ શાન હમાક દીન મિન જર્તુહુશ્ત મકીરૂન્ત[6].

૨. દયન કેશ્વરે ખુનીરસ કબદ જીનાક અન્યેત ખુનશ દયન જવીત સરીઅ[7] હમાક સેતામ્બે કાંશ્શસને પત્યારે. પવન મીનોઇહા નીરૂ વદર્ગ અવશ બસ્ત ઇકવીખુનેત, હુબાવનહા[8] એ ખુનીરસ કરીતુનેત.

અંગુશીદે[9] જક કેશ્વરહા એ દેદીગર ગેખુન કન્ગદેજ[10], જમીકે સાવકવસ્તા વ દસ્તે તાજીકાન[11] વ દસ્તે પગ્રેસાનસુ[12] ઇદે નાવતાક[13] અર્ઇરાનવેજ[14] વરે જમ કદે કેશમીરે અન્દરીનીન[15].

---

(૧) D. H. માં આ નામ [illegible] જોવામાં આવે છે. ડા. ઉવેસ્ટ તે ફરવ. ૫૬ ફ. ૧૧૦ નો [illegible] ધારેછે.

(૨) D. H. પ્રમાણે [illegible], ડા. ઉવેસ્ટ પ્રમાણે એ ફરવ. ૫ (૪.૧૨૩)નો [illegible] છે.

(૩) પુસ્તીમાં કૂર્દદકૂરા અને વીદદકૂરા બેઉ કેશ્વરના નામ સાથે આપી તેઓનો એકજ સરદાર ઉપલો સ્વકૂતનિદ એ હુરપાંસન્યાન જણાવ્યો છે. પણ દ. હોશંગજીની D H નકલમાં ઉપર નામ આપ્યાં છે. તેમ બે જુદા કેશ્વરનાં બે જુદાં રદ જણાવ્યા છે તે બરાબર છે. એ નામ ડા. ઉવેસ્ટ મુજબ ફરવર્દીન ય. ફ. ૧૨૧ નું [illegible] છે.

(૪) D. H. પ્રમાણે [illegible] એ ફરવ. ય. ફ. ૧૨૨ નો [illegible] છે.

(૫) ફરવ. ય. ફ. ૧૨૨ નો [illegible]

(૬) D. H. માં આ ઇબારત નીચે મુજબ છે. "જર્તુહુશ્ત દેનમન કેશ્વરે ખુનીરસ હર્વેસ્તચ આહ-લોખન ખોસ્તી રદ હમાકચ રદીઅ મિન જર્તુહુશ્ત આર્ઇગ શાન હમાક દીન મિન જર્તુહુશ્ત મકદ્દન્ત" એટલે "જરથોશ્ત આ ખનીરસના કેશ્વરનો અને સઘળા અરો લોકોના મુલકનો સરદાર હતો, અને સઘળાઓની સરદારી જરથોસ્તથી હતી: કારણ કે તે સઘળાઓએ દીન જરથોસ્તથી કબૂલ રાખી હતી." આ ફકરામાં D. H. ની નકલની ઇબારતમાં [illegible] ને મેં 'આહલોખન ખુસ્તી' વાંચ્યો છે, (જીઓ ફા. [illegible] a high way). એ જગાએ કેરકારથી 'આહલોખનાત ગેતી' એટલે 'અરો લોકોની દુનિયા' પણ વંચાય. પુસ્તીમાં 'ગેત' છે. તે 'ગેતી' માટે છે.

(૭) D. H. માં એ ઇબારત 'દયન દેનમન મલીહા જમાનગીઅ સેતામે કોંશ્શસનીઅ એ ગદ્દમારે' છે. એટલે 'આ મૂરા જમાનામાં આહરેમન (lit. હરીમ) ના જુલમગાર કબ્જાઆમાં છે.'

(૮) D H. ની નકલમાં આ શબ્દ પહેલવી હર્ફે [illegible] 'ખુમાનગાહ અથવા ખુમીશ્તેગાહ' ફા. [illegible] 'આરામનો જગ્યા' છે. તે ઉપરથી દિસે છે કે આ ઇમલો પાછંદ હર્ફે લખાતાં બગડ્યો છે.

કે અર્જેહનો સરદાર 'અપાપગચ્છહુત એ ખ્વનદહ્યાન' અને સવહનો સરદાર હોઙજરોદથ હીહના પરેશાત થશે. ફ્રૂદ્દકુશનો સરદાર સ્વઈતનિદ એ હુરપાંસન્યાન., વીદદકુશનો સરદાર અઈરીજરારેપ ઉરેપાસીનાન, વોરૂજરશ્તનો સરદાર હુગસ્પ, (અને) વોરૂજરશ્તનો સરદાર ચખ્રવાક. જરથોશ્ત ખનીરસ્ન કેશ્વરનો અને વળી સઘળા કેશ્વરોનો સરદાર છે. અશો સૌકોની દુનિયાનો સરદાર (તે છે). કહેલું છે કે તે સઘળા ઓએ દીન જરથોશ્તથી કબૂલ રાખી હતી.

૨. ખનીરસના મુલકમાં ઘણીક જગ્યાઓ છે કે જે બીજી સરદારીમાં (એટલે જરથોશ્ત સિવાય બીજાઓની સરદારીમાં) આહુરેમનના સઘળા જુલમ અને કુજ્જાઓમાં (રહેછે). મોનોઈ શક્તિથી તે (ખનીરસ) માં એક માગી બનાવેલો છે (કે જેને) ખનીરશની આરામગાહ કહેછે.

એના જેવા બીજા મુલકો (છે) જેવા કે કુંગદેજ, સાવકવસ્તાની જમીન, અને દશ્તે તાજ્કાન, અને દશ્તે પએસાનસુ, રૂદે નાવતાક, અઈરાનવેજ, (જે) જમશેદનું બનાવેલું સ્વસ્થાન અને માહેલું કેશ્મીર.

આ ચીનવદ પુલનો કીનારો દિસે છે કે ખનીરસના મુલકમાં એક જગ્યા છે જે માર્ગે ગેયરની આરામગાહે રવાનો બાબ છે.

(૯) પાજરદનો જરમુબેન્દહ્ય-બન્દ્ય. જુઓ ધમબારની આકીન, 'તેજ મુજમ'. (૧૦) આંવાયશ્ત ફ. ૫૬, ૫૭ નો બજાનક. જુઓ મારી અવસ્તાના વિરોધ નામોની ફરહંગ પા. ૩૯-૪૦.

(૧૧) યાદગારે જરીરાન ફ. ૫૦ પ્રમાણે એ મુલક ફરેદુને જીતી લઈ પોતાના વેહવાર્દ તે યમનના બાદબુશ્ન (શાહનામાના સર્વે પાદશાહને ભેટ આપ્યો હતો. જુઓ મારી યાદગારે જરીરાન પા. ૧૦૮થી ૧૧૦.

(૧૨) આંવામશ્ત ફ. ૩૩ નો બાબમ્બન્ય અફગાનીસ્તાનનો Peshin ની બીનનો મુલક. જુઓ મારી ૪૨હંગ પા. ૧૨૪. (૧૩) બાબ ૨૧ ફ. ૧૫ ની 'નાહવતાક' નદીનો મુલક. (૧૪) અઈરાનવેજ તે જમશેદે બનાવેલું (જમાર્દ) સ્વસ્થાન (૧૨) છે. તે બાબે જુઓ મારી જમશેદ, હોમ અને આતરા નામની ચોપડીમાં જમશેદનો વિષય. જુઓ મારી ફરહંગ 'યિમ' શબ્દ.

(૧૫) D. H. ગાર્ડનેર અન્દરૂન આપે છે તે વધુ સહી છે. Inner Kashmir. આ નકલ આ નામ કેશ્મીરને બદલે ઉચ્ચ કશ્મીર આપે છે, જેપરથી દિસે કે તે કદાચ પારેદોનું જગ્યા કશ્મર હોય અને તહીં કે હાલનું હિંદુસ્તાનનું કેશ્મીર. એ કશ્મર ઓરામાનમાં છે. જુઓ મારો B. B. Royal Asiatic Society આગળ વાંચેલો વિષય "Cashmere and the Ancient Persians," pp. 11, 12. પણ પછવાડે એ મુલકને હિંદુસ્તાનમાં જણાવેછે તે પરથી ખોટું દિસેછે કે એ કેશ્મીર છે.

૩. અવ્શાંન રદી અખ્ઓશ દયન પાતખ્શાહીએ (૧) ખતખ્તુનેત. ચેગુન ઈમિલ્લુનેત આઈગ પિશ્ઓતન વિશ્તાસ્પાન મુન ચત્રોમીનેઈ (૨) કરીતુનન્દ પવન કંગદેજ યુમ, અખ્મીરીથે (૩) પશેન્ગા પવન જમંદિ સાએઓકવસ્તા. અવશ ગોપતશાહ કરીતુનન્દ. પરેદગા (૪) ખેમ્બયાન પવન દશ્તે પેશ્યાનસઈ. હેન રાએ ખેમ્બયાન ચેશા મીમે (૫) ખશુમ રાએ દયન ખેમ્બે પવેરીદ.

---

(૧) આ ધ્વારત D. H. માં નીચે મુજબ છે. [illegible] અવશ કોલા અખ્ઓશ રદી અખ્ઓશ દયન રાસ્તીતાઈ વખ્શદુનેત" એટલે "તે દરેક (કિસ્સર) ને એક અમર સરદાર સરદારીમાં લેછે."

(૨) એ શાહ ગુશ્તાસ્પનો છોકરો હતો. દબિસ્તાને દીની પ્રમાણે એને "ચીત્રામીના" નામની એક નદી ઉપરથી એમ કહેતા હતા, કે જે નદી એના કંગદેજના મુલકમાં આવી છે. જુઓ મારી ફરહંગ "પેશીતન" શબ્દ પા. ૧૨૭. (૩) જુઓ મારી ફરહંગ 'અગ્રએરેથ' શબ્દ પા. ૭.

(૪) D.H. આ નામ [illegible] 'પરતાશ્તી' અથવા 'ફરતાશ્તી' આપેછે તે વધારે બરાબર દિસેછે. કારણ ફરવરદીન યશ્ત ફ. ૧૩૮માં એક 'ફ્રધાક્ષતી ખુનખ્ય' નામ મળેછે. જુઓ મારી ફરહંગ "ફ્રધાક્ષતી" શબ્દ પા. ૧૮૪. કોઈની ધાસ્તીથી બચ્ચાંને એમ્બે (ફા. [illegible] સં. 'ખુમ્બ' બરની) માં રાંતી રાખી બચાવવું, અને પછી તે બરની પરથી એમ્બયાન નામ આપવું, એ મનઘડી વાત દાર્મસ્ટેટર ધ્વારા કરેછે તેમ હિંદુઓ, આફ્રગાનો અને યુનાનીઓ ઉપરથી પણ મળેછે. હીરોડોટસ પ્રમાણે (Herodotus V., ch. 92) એથેનીઓનો સામે લડવાને અને તેઓનો એક આગેવો શેહેરી હિપીઅસ, જેને તેઓએ શેહેરમાંથી કાહાડી મુક્યો હતો, તેને તે શેહેરમાં વડા તરીકે પાછો સ્થાપવાને સ્પાર્ટનો કોશીશ કરતા હતા અને તે માટે તેઓએ પોતાને લગતાં બીજા શેહેરોના પ્રતિનિધિઓની સભા બોલાવી હતી. તેમાં કોરીન્થીઓનોના વડા સોસીકલીસે એ વાત નીચે મુજબ કહીછે.

કોરીન્થમાં પેહેલે થોડાં માણસોને હાથ રાજ્યનો અધિકાર (Oligarchy) ચાલતો. બેકાઆડી (Bacchiadæ) નામ ધરાવનારાઓ ત્યાં હકુમત કરતા હતા. એ કુટુંબવાળાઓ માહોમાહેજ લગન કરતા. એ કુટુંબમાં એમ્ફીઅન (Amphion) નામનો સંપન્ન હતો, જેની લબ્ડા (Labda) નામની એક લંગડી બેટી હતી. એ સબબે તેણીની સાથે બેકાઆડી કુટુંબનો કોઈ ધણી પરણવા નિકળ્યા નહીં. ત્યારે ઈતીઓન (Eetion) નામના પેટ્રા (Petra) ના મુલકનો એક ધણી પરણ્યો. તેણીને પેટે તેને કોઈ ફરજંદ નહીં થયાં. ત્યારે તે દેલફીના મંદિરમાં તે માટે આકારાવાણી (oracle) પુછવા ગયો. તેને જવાબ મળ્યો કે 'તારી ધણીઆણી હમેલદાર છે. તેણીને પેટે એક ગોળ પથ્થર જનમશે. તે પાદશાહોના માથાં ઉપર પડી કોરીન્થની આબરૂનો બચાવ કરશે." એવીજ એક આકારાવાણી કોરીન્થીઓનોને આગળ મળી હતી, પણ તે વખત તેઓ તેનો મતલબ સમજી શક્યા ન હતા. તેથી આ જરા વધારે ખોલ્લી આકારાવાણી જાણી તે બેકાઆડી કુટુંબવાળાઓ ચેતી ગયા અને દહીઓન ન જણે તેમ ચુપચુપ ગોઠવણ કીધી કે તેની બાયડી લબ્ડાને પેટે જે બાળક અવતરે તેને તેઓએ મારી નાખ્યું. બાળક અવતરતાં ૧૦ જણને તેઓએ તેણીને શેહેર મોકલ્યા કે તે બાળકને મારી નાખે. તેઓ પેટ્રા શેહર ગયા અને લબ્ડા પાસે તેણીનું બાળક માગ્યું. તેણીને તેઓની બુરી મતલબ બાબર ન હોવાથી તેણીએ તે બાળક તેઓમાંથી એકના હાથમાં આપ્યું. એવું ધારીને કે તેણીના વર દહીઓન માટેની મિત્રાચારી બાતર તેઓ તેના બાળકને રમાડવા આવ્યા છે. તેઓએ નક્કી કર્યું હતું કે તેઓમાંથી જેની કોઈના હાથમાં બાળકને આપવામાં આવે તેણે તે બાળકને જમીનપર પછાડી મારી નાખ્યું. જ્યારે લબ્ડાએ પોતાના બાળકને તે ૧૦ જણોમાંથી એકના હાથમાં આપ્યું ત્યારે તે બાળક કોઈ બોદાર બક્ષિસથી હસવા લાગ્યું. તે જોઈ તે લેનારને તે નિર્દોષ બાળક માટે દયા આવી અને તેથી તેણે તેને પછાડી મારી નાખવાને બદલે બીજાના હાથમાં આપ્યું. બીજાનો પણ મારી નાખવાનો જીવ ચાલ્યો નહીં. ત્યારે તેણે ત્રીજાને આપ્યું. ત્રીજાએ ચોથાને આપ્યું. એમ દસે જણના હાથમાંથી તે બાળક પસાર થતાં કોઈનો પણ જીવ તેને મારી નાખવાને ચાલ્યો નહીં. તેથી તેઓએ તે બાળકને તેની માતાને પાછું સોંપ્યું અને બહાર આવ્યા. દરવાજા ઉપર આવી તેઓ એકબીજાનો વાંક કાહાડવા મંડ્યા કે તેઓ બાળકને મારી નાખવા આવ્યા પણ મારી નાખ્યું નહીં. આમ કરી તેઓ પેહેલો ધણી, જેના હાથમાં પેહેલે બાળક આપવામાં આવ્યું હતું, તેનો વાંક કાહાડવા લાગ્યા કે તેણે ગોઠવણ પ્રમાણે તેને જમીનપર પટકીને મારી નાખ્યું હતું. તેઓએ મસલત કરીને ઠરાવ કીધો કે તેઓએ પાછા ઘરમાં જવું અને તે છોકરાને માગી બધા જણાઓએ સાથે મળીને તેને મારી નાખવું. પેલી માતા લબ્દાએ બારણા આગળથી આ મસલતની વાત સાંભ-

૩. તે (મુલકો) માં પાદશાહી માટે એક અમર સરદાર નેમેલો છે. જેમ કે કહેછે કે પેશોતન વિસ્તાસ્પાન જેને ચત્રોમીનોઈ કહેછે તે કુંગદેજના મુલકમાં, (અને) પશન્ગનો અગ્રેરસ સએોકવસ્તાના મુલકમાં (સરદાર છે). એને ગોપતશાહ કહેછે. પશેદગા મેમ્બયાન, દશ્તે પેશ્યાનસાહમાં (સરદાર) છે. એને મેમ્બયાન આ માટે (કહેછે) કે ખશુમ (એટલે ખશમ અથવા ગોસ્સા) ની ધારતીથી એને એક બરણીમાં ઉધારવામાં આવ્યો હતો.

ળી અને તેઓની બૂરી નજરથી વાકેફ થઈ. તેથી તેણીએ તુરત જઇને પોતાના બાળકને એક પેટીમાં સાંત્યું. પેલી દસે જણ પાછા ઘરમાં ગયા અને બાળકને માગ્યું અને પછી પોતે બધે ગોળું. પેટીમાં સુકવામાં આવ્યું હોય એવો શક ન જવાથી પેલી પેટી તેઓએ ખોળી નહીં. પોતાની રોષમાં નિષ્ફલ થઈ તેઓ કોરીન્થ પાછા ગયા અને સઘળી હકીકતથી એકીબાડી કુટુંબવાળાઓને વાકેફ કીધા. એ મુજબ એક પેટીમાં સંતાવાથી તે બાળકનો બચાવ થયો તે ઉપરથી તેનું નામ સીપસેલસ (Cypselus)* પડ્યું.

* પેટી (chest) માટેનો ગ્રુનાની શબ્દ κυψέλη kup-sa હોવાથી એને κυψελος, Cypselus નામ મળ્યું. (Smith's Classical Dictionary.) દાર્મસ્ટેટર કહેછે કે આ બેમ્બય નામ (અવસ્તા [illegible]) નામમાં જે [illegible] (સં. कुम्भ કુ. [illegible] શબ્દ છે, તે પણ ઉપલા વાર્તાના Cypselus સીપસેલુસના નામના મૂળ 'કુપસ' ને મળતો છે. અફગાન સરહદપરના એક તાયફાનું નામ 'કરરહી' છે, તે નામ પણ એક વાસણ (કરાહી) ઉપરથી પડ્યું છે. તેની વાત અફગાન સરહદની મારી સફરના એકેવાલ પરથી નીચે ઉતારું છું.

"આફગાનીસ્તાનના "ઓરમુર" નામના થોડા જણાયલા એક ટોળા વિષે કાંઈ જાણવું પારસીઓને અગત્નું ગણાશે. એ ટોળો આતરાની પરસતેશ કરેછે. એ ટોળો દર અઠવાડિએ એક વાર એ પરસતેશ માટે એકઠો થાયછે. જેમાં મરદ ઔરત સઘળાં સાથે ભાગ લીએછે. પરસતેશ ખલાસ થયા પછી તેઓનો વડો ધરમગુરૂ આતરાને બુજવી નાખેછે અને બોલે છે કે "ઓરમુર" એટલે આતરા (ઓર) બુજવી નાખ્યો ('મુર' એટલે મારી નાખ્યો.). એ શબ્દો ઉપરથી અને એ રીત ઉપરથી એ ટોળો એ નામથી ઓળખાયછે. આતરાને માન આપવા છતાં તેને થોડાક અરસાબાદ બુજવી નાખવાની રીત અજબ દિસેછે. પણ કહેછે કે આપણા ટોળાના કદમીવાળા સાહેબો પણ દર વરસે આતરા આદરાનના આતરો આતરા બેહેરામ સાહેબ મુનમુખ ગુલ થવા દીએછે અને પછી નવા બરપા કરેછે. કેટલાક ક્રિસ્તિઓની એક ક્રિયાની પણ એ ઉપરથી યાદ આવેછે કે જેમાં દેવલમાં બાળવામાં આવતી પવિત્ર મીણબત્તીઓ એક ચોકસ દિવસે બુજવી નાખી નવી સળગાવવામાં આવેછે. એ "ઓરમુર" નામના આતરા પરસ્ત તાયફાની એક શાખા "કરરાહી" નામે છે, જે શબ્દોનો અર્થ એક જાતનું રોધવાનું વાસણ થાયછે, જે વાસણ "કુરાહી" તે નામે આપણે પારસીઓના બાયરચીખાનામાં ઘણું સાધારણ છે. એ ટોળાના નામની તવારીખ રસુરૂ છે. કહેછે કે ઓરમુર નામના ઉપલા તાયફાના બે રાક્ષસ નામે અબદુલા અને જકરીઆ એક દિને રોકાર કરવા ગયા. તેઓ ફરતા ફરતા એક જગ્યાએ આવ્યા. જ્યાં થોડો વખત આગમજ એક લશ્કર છાવણી નાખી પડ્યું હશે. ત્યાં આવતાં અબદુલાને એક "કુરાહી" જડેલી માળી. આગળ ચાલતાં જકરીઆને એક નાનું નર બાળક મલ્યું. હવે જકરીઆને ઘણાં છોકરાં હતાં પણ અબદુલાને કોઈ ન હતાં. તેથી તેઓએ એકબીજાની ચીજ અદલ બદલ કરી લીધી. અબદુલાએ પોતાને મળેલી "કરાહી" આપી. જકરીઆ પાસે જે છોકરો લીધો તેને એ બનાવની યાદગારીમાં "કરાહી" કરીને નામ આપ્યું. પોતાને ઘેર પહોંચ જતાં તે છોકરાને પાળી પોષી મોટો કીધો અને પોતાના ટોળાની એક છોકરી સાથે પરણાવ્યો. તેને પેટે અવતરેલા વંશવેલાનો તાયફો તેના નામ ઉપરથી "કરરાહી" તરીકે જણાવા લાગ્યો. એ તાયફો "કરલાની" અથવા "કરરાની" ના અપભ્રંશ નામે પણ જણાયછે. આપ્રરીદી અને વજીરી તાયફાના જાણીતા ટોળાઓ એ વરગમાંથી નીકળ્યા છે." જમિજ મરોદ તા. ૨૩જુન ૧૮૮૩. The Races of Afghanistan by Dr. K. W. Bellow, p. 78.

હિંદુઓની એને મળતી વાર્તા અગાસ્ત્ય અને વસીશ્થની છે. તેમાં બરણીમાં પેદા પડવાની અને ઉધરવાની વાત ખાસ કરી અગાસ્તય માટે છે જેને એ સબબે બરણી (કુમ્ભ) ઉપરથી બેમ્બયાનની માફક 'કુમ્ભસમ્ભવ' કહેલો છે. He and Vasishtha are said in the Rigveda to be the offspring of Mitra and Varuna, whose seed fell from them at the sight of Uvasi; and the commentator Sayana adds that Agastya was born in a water-jar as a "fish of great lustre, whence he was called Kalasi-suta, Kumbha-sambhava and Ghatodbhava." Dowson's Classical Dictionary of Hindu Mythology, *vide* Agastya. જુઓ આજ પુસ્તક Vasistha શબ્દ "O Vasishtha . . . . . all the God placed in the vessel thee the drop which had fallen through divine contemplation." Cf. આવી બીજી વાત માટે જુઓ Lettre de Tansar au Roi de Tabaristan. Journal Asiatique Vol., III., 1894, p. 527.

(૫) આ 'ખશુમ' ગોસ્સો, તે ફરવરદીન યશ્તમાં એજ ધણીની બાબતમાં "[illegible]" 'એશમ અથવા ગોસ્સાના દેવ' માટે બોલવામાં આવેછે તે છે.

૪. વને જવીત બીશ(૧) પવન અઈરાનવેજ. ઊર્વતદનરે જર્તુહુસ્તાન પવન જમ કર્દ વર. વલ્મનશ્ન(૨)ાન રાએ ઈમિલ્લુનેત આઈગ અએાશ હુમન્દ યેગુન નરેઈ(૩) વીવન્ધહાન તોસે નવ્હરાન ગીવે ગેાદર્જન ઈબઝિરજે કેાખ્શરતે કેદાર અશવન્દ પુસે પેાઇદાખ્શતાઈ. વ વલ્મનશ્ન હુમાક પવન કુર્શકર્દ કેદાર બરા વલ અએેબારીએ સેાશ્યેાસ બરા યામેતુનન્દ.

૫. સામ(૪) રાએ ઈમિલ્લુનેત આઈગ અએાશ(૫) યેહવુન્ત પવન જક મુનશ તરમીનશ્નીએ(૬) દીને માજદયસ્નાન તુરકી મુન નેહાવન(૭) કરીતુન્દ અમત ખરમુન્ત ઈકવીમુનાત પવન તીર બરા વનાસ્ત. તેમમન પવન દશ્તે પેશ્યાનસઈ અવશ જક ઈ અવાઇન મુશારેપ મદમ ગેાઈ ઈકવીમુનાત. મીઆને ગર્મેા(૮) શેકસ્ત. અવશ કુરે અજવર યેહેસ્ત ઈન્વીમુનેત. પવન જક કાર આઈગ અમત અજ્જદહાક અરચ્ચક(૯) યેહવુનેત વલ્મન આખીજેત મિનશ ગશ્ના જકતલુનેત. અવશ બીવર કુરેાહુરે આહુરેાખાન પવન પાનકીએ(૧૦) હુમન્દ. દહાક મુન બીવરસ્પ કરીતુન્દ દેનમનચ ઈમિલ્લુનેત આઈગ.કુરીહુન અમતશ દહાક બરા વખ્શદુન્ત પવન કુશતન લા શાયસ્ત. અવશ આખેર પવન કુકે દેમાવન્દ બરા બસ્ત. અમત અરચ્ચ યેહવુનેત સામ આખીજેત અવશ મખીતુનેત વ જકતલુનેત.

૬. કંગદેજ રાએ પવન કાસ્તે ખેારાસાન મિન વરે જરેહ કુરાખેાકન્ત વલ જક કાસ્તે પવન કખદ કુરસન્ગ. દશ્તે પેશ્યાનસઈ પવન કાવુલસ્તાન યેગુન ઈમિલ્લુનેત આઈગ બાલીસ્ત પચ્ચેતાકતુમ પવન કાવુલસ્તાન આઈગ પેશ્યાનસઈ. તેમમન ગર્મતર, પવન બાલા બુલન્દતર લવીત ગર્મેા. અઈરાનવેજ પવન કાસ્તે આતરેા માતકાન. જમીક સાએેાકવસ્તાન પવન રાએ તુર્કસ્તાન વલ ચીનસ્તાન પવન કાસ્તે અપાખ્તર. વરે જમ કર્દ મીઆને પાસે પવન સુવા. અચ્ચેતુન ઈમિલ્લુન્દ આઈગ વરે જમકર્દ.અજ્જરે કુકે યમકાન(૧૨). કેશ્મીર દયત હીંદુસ્તાન.

---

(૧) આ 'હમાક તોખ્મે' એટલે "સર્વે ઝાડનાં બીજવાળું ઝાડ" છે. જુએા બાબ ૨૭ ફ. ૨૬ બાબ ૯ અને ૧૪. આ ફકરેા સઘળા કેશ્વરેાના સરદારેાની બાબતની વચ્ચે શા કાજે આવ્યેા છે તે સમજ પડતી નથી. (૨) D H પ્રમાણે એ દમિલેા સુધાર્યેા છે.

(૩) D H માં 'આઇગ' છે તે બરાબર છે. પુસ્તકમાં 'મુન' છે તે દુરસ્ત નથી.

(૪) એ નામ ઉપરથી T D નકલ પ્રમાણે નસાઈ આપે છે તે દુરસ્ત છે. D H નસાઈ આપે છે તેથી દિસે છે કે તેમાંથી 'ર' નિકળી ગયેા છે.

(૫) 'અહી 'સામ'ના બાનદાની નામથી કેરમાસ્પનેા દમિસારેા છે કે જેના બપાવાનું નામ સમ અથવા સામ હતું. પરવરદીન યસ્ત (ફ. ૬૧) માં એને ********** એટલે 'સામનેાકેરેમાસ્પ' કહેલેા છે. જુએા મારી અવસ્તાના વિશેષનામની ફરહંગ પાનાથી ૬૩ ********** રાખ્યું. જેમાં આ બાબતનાં દમિસારા સમજાવ્યા છે. (૬) આ ફકરામાં તેની અમર્ગતિના અને સમાધી (trance) ની હાલતમાં ગીશીનની બીનમાં રહેવાનેા જે દમિસારેા છે તે અવસ્તામાંથી પણ મળે છે. વદીદાદ (પરગ ૨ ફ. ૧૦) માં તેને બ્યાથલતી પરી વળગવાનેા જે દમિસારેા છે, તે આ બાબતનેા છે.

(૭) માજદયસ્ની દીન તરફની તેની બીદરકારીનેા આ દમિસારેા છે. તે તેણે આતરા ઉપર ફટકેા મારવાની બાબતનેા છે કે જેને લીધે તેની આકારામાં તપાસ થઈ હતી અને તેને બેહેશ્તમાં જવાના કામમાં અડચણ થઈ હતી (જુએા મારા દમિની વિષયેા ભાગ બીજો પા. ૨૮ અર્દીબેહેશ્તનેા વિષય. કામા મિમારી અલ વેાલુમ ઈનનેાહરાન.)

૪. દુખને દૂર કરનાર ગાડ ઈરાનવેજમાં (છે). જરથોસ્તનો ઊર્વતદનર જમશેદ બનાવેલાં સ્વસ્થાનમાં છે. તેઓ માટે કહેછે કે તેઓ અમર છે, જેમ કે વીવધહાન નરેઈ, નોઝરનો તુસ, ગોઝરેજનો ગેવ, લડાઈ કરનાર કંબઈરિજ (અને) અશવન્દ, જે પોરૂહાખ્શતીના છોકરો. અને એ સધળાઓ ફ્રશોકર્દના કામ માટે સોશ્યોશની મદદે આવશે.

૫. સામને માટે કહેછે કે તે અમર્ગ થયો હતો, પણ તે, કે જે માજદયશ્નની દીન તરફનો તેનો પૂરો વિચાર, તેને લીધે એક તૂર્કી, કે જેને નેઝાવન કહેતા હતા, તેણે જ્યારે તે સુતેલો હતો ત્યારે, તેને તીરથી માર્યો. ત્યાં પેશ્યાન સાઈના જંગલમાં તે, કે જે અણઘટતી આળસાઈ, તેણે તેને કબજામાં લીધો. ગરમીની વચમાં તે હારીખાઈ ગયો હતો. તેને સૌથી અહડતાં (અજવર) બેહેશ્તનું નુર છે. તે કામને લીધે જ્યારે ઝોહાક છુટો થશે ત્યારે તે (ઊંઘમાંથી) બીદાર થશે અને તેથી તે માણસ(એટલે બાપલા નેઝાવ)ને મારીનાખશે. ૧૦,૦૦૦ અશો ફ્રશોહરો તેની પાસબાનીમાં છે.

ઝોહાક જેને બીવરસ્પ કહેછે તે માટે આ પણ કહેછે કે, જ્યારે ફ્રેદુને ઝોહાકને પકડ્યો, ત્યારે મારી નાખી શકયો નહીં. તેને સેવટે દેમાવન્દ પહાડ ઉપર બાંધ્યો. જ્યારે તે છુટો થશે ત્યારે સામ ઊઠશે અને તેને મારશે અને મારી નાખશે.

૬. કંગદેજ માટે (જાણવું કે તે) ખોરાસાનની તરફ ફરાખોકન્ત દર્યાની પથારીથી પેલી બાજુએ ઘણાક ફરસંગ (દૂર આવેલો છે.) પેશ્યાન સાઇનું જંગલ કાબુલસ્તાનમાં છે; કારણ કે, કહેછે કે કાબુલસ્તાનમાં ઘણીજ જાહેર (એટલે દૂરથી સર્વને નજરે પડે તેવી) ઉંચી જગ્યા છે, કે જયાં પેશ્યાન સાઈ (આવ્યું છે). ત્યાં વધારે ગરમ છે. પણ વધારે ઊંચી ઉંચાણની જગ્યામાં ગરમી નથી. ઈરાનવેજ આતરો પાતકાનના મુલક તરફ છે. સાઓકવસ્તાનની જમીન તુર્કસ્તાનથી ચીનસ્તાનના રસ્તા ઉપર ઉત્તર તરફ છે. જમશેદનો બનાવેલો વર પારસમાં સ્રુવામાં છે. એમુજબ કહેછે કે જમશેદનો બનાવેલો વર યમકાનના પહાડની નીચે (છે). કેશ્મીર હિંદુસ્તાનમાં છે.

---

(૫) આઓ જરમાદયશ્ત (ફ. ૨૧) નો ઉલ્લેખ છે, જેને ફેરેસાસ્પે માર્યો હતો. એમ દિસેછે કે આ રાખસે પહેલે ફેરસાસપને, જ્યારે પીશીનની ખોનમાં તે સુતેલો હતો, ત્યારે તીર માર્યો હતો. ત્યારપછી ફેરસાસ્પે બીદાર થતાં તેને માર્યો હતો. જમીઆદયશ્ત અને બીજાં પુસ્તકોમાં વર્ણવેલાં ફેરસાસ્પનાં કેટલાંક પરાક્રમોમાંનું આ એક પરાક્રમ હતું.

(૯) lit. ગરમીની વચમાં તે આજે જ થયો. એટલે ગરમીથી થાકી તે હદબાહેર આળસાઈથી સુતો હતો. વંદીદાદમાં પરીએ ઘેરવા સાબેતો જે ઉતારો છે તે આ દિસેછે.

(૧૦) = નહીં અને ઉપર ફા. ઉપર હાર row. અર્થ 'બંધીવગરનો. છુટો.' (૧૧) cf. Dadistani-i-Dinik ૯૭મો ૨૬૬ લોક જે નાશવમાના ૫૬ ૧૮ ૫૧૦૧૦ ૨૦૦૬૦

(૧૨) એ યમકાન ૨૫૬ હું ધારૂંછું કે પછવાડેથી ૨૬૬ યમદાન બન્યું છે જે વળી પાછળથી ૨૬૬ હમદાન બન્યું હોય તે સંભવિક છે. હું ધારૂંછું કે એ હમદાન અથવા Ecbatana છે. એ યમકાન ૨૬૬ પણ હું ધારૂં છું કે "યરે જમકર્દ" માના ૨૧૬ તો હરફના ફેરફારથી બનેલો છે. આગલો ભાગ ૬ 'યમ' અથવા 'જમ' જેવામાં સરખો છે, પછવાડેનાં ૨૧૬ કલમમાં કદાચ સેવેદના ૬ 'ત' નો લોપ થઈને 'કન' રહ્યો હોય અને પછી તે ૧૬ 'કન'નો ૨૬ કાન બન્યો હોય. ત્યારે હમદાન ૨૬૬ પણ જમકર્દ પરથી બનેલો ગણાએ. Ecbatana પણ હું એ નામપરથીજ બનેલું ધારૂં છું.

બાબ ૩૦.

મદમ ચેગુનીઅ એ રશતાખેજ વ તન-પસીન.

૧. પવન દીન ઈમલ્લુનેત આઈગ, મિન જક ચેગુન મશી વ મશ્યાની, યુન મિન જમિક મદમ રૂસ્ત હુમન્દ, નજદેસ્ત મય વ આખેર ઓવૈર. આખેર શીર વ આખેર બસ્ત્રીઅ ખુરશને વશત યુન્દ, મર્દુમાનીય અમત શાન જમાને મોદેન મદ, નજદેસ્ત બસ્ત્રીઅ વ આખેર શીર આખેર મિન તોખ્મા વશતયુન્તન બરા ઇક્વીયુનન્દ, વદ યુન બરા મિરેન્દ, મય હુમાએ વશતયુન્દ. અચ્ચેતુનચ પવન હબ્બરે એ હુર્શીદર, માહ નીરૂ આજ અચ્ચેતુન બરા કાહેત, અમત અનશુતા પવન અચેાક પશુન (૧) ખુરશનીઅ સે યુમ તેલીઆઆન પવન સીરીઅ ઇક્વિયુન્દ. આખેર મીન બસ્ત્રીઅ ખુરશનીઅ બરા ઇક્વીયુન્દ, ઓવૈર પીમ વશતયુન્દ. આખેર મિન પીમ ખુરશનીઅ લખ્વાર ઈક્વીયુન્દ મિન ઓવૈર ખુરશનીઅ લખ્વાર ઈક્વીયુનન્દ મય ખુરશનીઅ યેહવુનન્દ. લવીન પવન અસ્ત્રીઅ શન્ત અમત સેાશ્યેાસ યાતુનેત વલ અ-ખુર શનીઅ ઈક્વીયુનન્દ લા ઈમીતુનન્દ.

૨. આખેર સેાશ્યેાસ રીસ્ત લાલા વીરાયન્દ ચેગુન ઈમલ્લુનેત આઈગ જરતુહુશ્ત મિન ઓહરમજદ પુર્સીદ આઈગ તન ઈ વાત બોદ, મય વજ્જદ (૨) મિન આઈગ લખ્વાર વખ્દુનેત રીસ્તાખેજ ચેગુન યેહવુનેત.

૩. ઓહરમજદ પાસખુન કદ આઈગ અમતમ આસ્માન અવી--સેતુન પવન મીનોઈ ઈક્વીયુનશ્નીઅ અરીક (૩) કેનારે રેાશન મિન ગેાહરે ખુનઆહીન (૪); અમતમ જમીક

---

(૧) ૧૭૦ pashun is the Pahlavi equivalent of the Zend ૨૭૬૯૦ which appears to mean a part of the day. See Zend Pahlavi Glossary p. 39. ૨૭૬૯૦ શબ્દનેા અર્થ અવસ્તામાં ખેારાક food થાય છે. આ શબ્દેા ૧૭૦૮ ૧૭૦૦ યુરેાપિયન તરજુમેા કરનારાઓ ' ઇજશને ખુરશનીઅ ' વાંચેછે અને તે મુજબ અર્થ કરે છે. Anquetil અર્થ કરેછે કે "faisant izeschné et mangeant." Windischmann. " opferessen. " ઓપ્ટ્રે (ઇજશનેની) ક્રિયા કરવેલેા ખેારાક. ઓજ મુજબ Justi. opferspeise. West " consecrated food. " ઓ મુજબ સઘળા યુરેાપિયન તરજુમેા કરનારાઓએ આ શબ્દને ' યજશને ' વાંચેાછે. સઘળા આતકુઓટીલના પેહેલવેહેલા આધારે ચાલિલા દિસેછે. તેણે પાજંદ ખુનદેહેશના આધાર લીધેલેા દિસેછે. કારણ તેમાં એ શબ્દેા બોલ્યા ૨૭૬૯૦૧૭૦. ૨૭૬૯૦૧૭૦ છે. પણ એવું દિસે છે કે પાજંદ તરજુમેા કરનારે એ બેાલ ભુલભરેલી રીતે વાંચેાછે તેને આધારે ઉપલા તરજુમા કરનારાઓએ ભુલભરેલેા તરજુમેા કર્યોછે. અંહી કહેવાની મતલબ ફક્ત આટલી છે કે હેારોદર માહના વખતમાં એવેા વખત આવશે કે માણસેાની ભુખ એાછી થતી જશે. તેઓ ફક્ત એક ભેાજન અથવા બાણુ ૧૭૦ અથવા ૨૭૬૯૦ થી ત્રણ રાત દહાડા સુધી વગર ભુખે સંતાપ પામી રહેશે. પછી આસ્તે આસ્તે તેઓની પણ જરજ રહેશે નહીં અને ગેાસ્તનેા ખેારાક તજશે. પછી તરકારી અને પછી દુધ તજશે અને પછી ફક્ત પાણી ઉપર રહેશે. ત્યારે અહીં "ઇજશનેના ખેારાક" ઓપ્ટ્રે જેમ પાજંદ અને યુરેાપિયન તરજુમેા કરનારાઓ કરેછે તેમ "ક્રિયા કરેલા ખેારાક" સાથે કાંઈ લાગતું વળગતું નથી. અવસ્તાના ૨૭૬૯૦ અંગ્રેજી pith (marrow)

બાબ ૩૦.

રસ્તાખેજ અને ભવિષ્યની શરીરની હાલતની હકીકત બાબે.

દીનમાં કહે છે કે, જેમ મશી અને મશ્યાની, જેઓ જમીનમાંથી ઊગી (એટલે પ્રગટી) નિકળ્યાં હતાં, તેઓ પેહેલે પાણી, અને પછી ભાજીપાલો, પછી દુધ અને પછી માસનો ખોરાક ખાતાં, તેમ માણસો પણ, જ્યારે તેઓનો મરવાનો વખત પોહોંચે છે ત્યારે, પેહેલે માસ, અને પછી દુધ, તે પછી રોટી ખાધા ઊપર રહેછે, તે ત્યાં સુધી કે જ્યારે તેઓ મરણ પામેછે ત્યારે હમેશાં પાણીનોજ ખોરાક ખાઈ રહેછે. વળી એજ મુજબ હોશેદર માહના હજારામાં (બાબાની) મરજીની શક્તિ એ મુજબ કમતી થશે કે જ્યારે માણસો એક ખાણું ખાધા ઊપર ત્રણ દિવસ અને રાત સંતોષ સાથે રહેશે. પછી માસના ખોરાકથી દૂર રહેશે (અને) તરકારી, દુધ ખાશે. તે પછી દુધના ખોરાકથી દૂર રહેશે, તરકારીના ખોરાકથી દૂર રહેશે (અને ફકત) પાણીના ખોરાક પર રહેશે. સોશ્યોસ આવશે તેની દસ વરસ આગમચથી વગર ખોરાકે રહેશે (અને તેથી) મરી જશે નહીં.

૨. પછી સોશ્યોસ ઊજરેલાંઓને ઊભાં કરશે, કારણ કે કહેછે કે જરથોશ્તે અહુરમજ્દથી પુછ્યું કે શરીર, જેને પવન લઈ ગયો હોય, પાણી લઈ ગયું હોય, તે ક્યાંથી પાછું (રૂપ) પકડે? (અને) રસ્તાખેજ કેમ થાય?

૩. અહુરમજ્દે જવાબ આપ્યો કે જ્યારે મેં આસમાન, વગર સ્થંભનો, મીનોઈ ટેકા સાથેનો, દુર દરાજ હદ (કિનારે) સાથેનો, લાલના ગોહરથી રોશન (ઉતપન્ન કર્યો છે);

એટલે 'ખોરાક' શબ્દનો આ પેહેલવી 'પશુન' શબ્દથી તરજુમો કરવામાં આવેછે, તેજ અર્થ અહીં લેવો દુરસ્ત દિસેછે. એમ અર્થ આપણા લોકો આગળ લેતા હતા તેની સાબેતી મને આ દિસેછે કે આ 'રસ્તાખેજ' વાળો વુનદેહેશનો ભાગ પેહેલવી જમાસ્પીમાં લગભગ એકસરખો મળેછે. તેમાં મારી પાસેની એ નકલમાં એ ૧૭૭૦ શબ્દની હેઠે ફારસીમાં ﻃﻌﺎﻡ 'તઆમ' એટલે ખોરાક કર્યો અર્થ કર્યો છે, એટલુજ નહીં પણ વુનદેહેશની એકનકલ મા. ઉ. માં એ શબ્દને ફારસી હરફે ખ્વ એમ વાંચ્યોછે અને હેઠે અર્થ લખ્યોછે કે ﺧﻮﺭﺩﻧﻰ એટલે ખોરાક.

(૨). અવ્યન્હ વહ L. Vehere Fr. en-voyer. Eng. convey ફા. ﺑﺮﺩﻥ અહીં "પવન અને પાણી શરીરને લેઇ જાય" એમ કહેવાની મતલબ આ કે હવા અને પાણીના અસરથી શરીર ખુવાર પડી જાય (decompose by the action of air and water).

(૩) દસ્તુર હોશંગજીની નકલ D H માં ﻫ દુર શબ્દ આપ્યો છે. (૪) lit. લાલીના રંગનું લોઢું, તીખું લોઢું, મીનોખેરદ (બાબ ૯ ફ. ૩) માં એ શબ્દ આસમાનના સંબંધમાં આવેછે ત્યાં નેરીસંગ તિક્ષ્ણ લોહેન અર્થ કરેછે. ફારસી તરજુમો કરનાર પણ ﻳﺎﻗﻮﺕ એટલે લોઢાં જેવો અર્થ કરેછે. ઊવીનદીરામાન Edelstein અને બુરતી પણ rubin Edelstein એટલે 'માનક અથવા લાલ' અર્થ કરેછે. ઉવેસ્ટ પણ એજ અર્થ કરેછે. તો એ અર્થ લેઇએ તો એ શબ્દને અસન (અવ. ﺍﺳﻦ અશન પથ્થર) સાથે સરખાવવો. ઉવેસ્ટ કહેછે તેમ જ્યારે મીનોખેરદમાં એ બાબે કહેછે કે ﺁﺳﻤﺎﻥ ﺭﺍ ﺍﺯ ﺁﻫﻦ ﺁﻓﺮﻳﺪﻡ (દસ્તુર દારાબની નકલ પા. ૨૪) એટલે "આસમાનને હું આસીન (પથ્થર અહીત), જેને અલમાસ્ત (adamant) પણ કહેછે, તેના ગોહરમાંથી બનાવ્યું છે" ત્યારે દિસેછે કે એ શબ્દ લોખંડના પદાર્થને બદલે માનક જેવા કિમતિ હીરા માટે લેવો વધારે દુરસ્ત છે. આ ફકરા સાથે સરખાવો. ﺧﻮﺩﺵ ﻓﺮﻣﻮﺩ ﻛﻪ ﺁﺳﻤﺎﻥ ﺭﺍ ﺑﺮ ﺳﺘﻮﻥ ﺍﺳﺘﻮﺍﺭ ﺁﻓﺮﻳﺪﻡ ﺑﺮ ﺳﺘﻮﻥ ﺍﻟﻤﺎﺱ ﺍﺳﺘﻮﺍﺭ ﺁﻓﺮﻳﺪﻡ અર્થ "એ જરથોસ્ત હું આસમાનને ઉપર ટેકવું છું કે જે ઉપર અને રોશન અને દુરથી દેખાય એવો છે."

યેહ્યુન્ત (૧) યુન અહુ એ અસ્તહોમન્દ દ્રુન્ત અવશ દાશ્તારીએ (૩) એ ગેતી લવેત; અમતમ યુશીદ વ માહ વ સેતારેગાન દયન અન્દરવાએ રેશન કર્ષિદા વજ્જત હુમન્દ; અમતમ જેર્તાક દાત આઇગ દયન જમીક બરા પરગન્દ લખ્વાર રૂસ્ત પવન અવજુન લખ્વાર યેહ્યુન્ત; અમતમ દયન ઓર્વિર (૪) રન્ગ યેહ્યુન્ત ગુને ગુને; અમતમ દયન ઓર્વિર અવારીક મનદવમ આતશ યેહ્યુન્ત અસુજશ્નીએ (૫); અમતમ દયન ઓર્તારે (૬) અમ પુસ (૭) યેહ્યુન્ત (૮) સરીશ્તેત (૯) જવીદ જવીદ પુસ્તે (૧૦) નાખુન ખુન પએ ચશમ વ ગુશ અવારીક મનદવમ પીશક (૧૧) બરા દાદ; અમતમ વલ મય રેગલમન (૧૨) યેહ્યુન્ત આઇગ બરા તચેત અવર

---

(૧) બધી નકલોમાં જ્ઞાજ્ઞ યેહ્યુન્ત છે. પણ હું ધારૂં છું કે જ્ઞાજ્ઞ 'યેહ્યુન્ત' નો બગડેલો આકાર છે. _ 'અ' માંનું માથું પલાખડું નિકળી ગયાથી ' 'વ' બન્યો. D H નકલમાં એ શબ્દ જ્ઞાજ્ઞ 'ઘાત' આપ્યો છે તે ઉપરથી આ શબ્દ 'યેહ્યુન્ત' લેવો ચોકસ દિસેછે. (૨) બીજી નકલોમાં ન્ન આપેછે. પાજંદ નકલમાં એને મળતોજ આપેછે. જમાસ્પીમાં પણ એ કરામાં 'મિન' છે. પણ યુસ્તી અને D H વાળી નકલ ન્ન આપેછે. (૩) કેટલિ નકલો અને પાજંદ નકલ અને જમાસ્પી જ્ઞાજ્ઞજ્ઞ 'દાશ્તાર' આપેછે. D H દાશ્તા રીએ આપેછે. અર્થ. 'રાખવાનું કામ' એટલે 'ટેકો.' આ ફકરાની મતલબ એ કે "મે આ હાડમંડ જમીન પેદા કીધી કે જેને મારા સિવાય આ જેથીનો બીજો ટેકો નથી. આસમાન અને જમીન બેઉને મારા સિવાય કોઇનો ટેકો નથી." ઉવીન દીરામાન અને ઉવિસ્ટ જણાવેછે તેમ ફરવરદીન યસ્તનો ૬) નો ફકરો આ બાબતની યાદ આપેછે. તે લગભગ તરજુમા જેવો છે.

ન્નાજ્ઞ જ્ઞજ્ઞજ્ઞાજ્ઞજ્ઞ જ્ઞજ્ઞજ્ઞ જ્ઞજ્ઞજ્ઞજ્ઞજ્ઞજ્ઞ જ્ઞજ્ઞજ્ઞજ્ઞજ્ઞજ્ઞ જ્ઞજ્ઞજ્ઞજ્ઞજ્ઞજ્ઞ જ્ઞજ્ઞજ્ઞજ્ઞજ્ઞજ્ઞ જ્ઞજ્ઞજ્ઞજ્ઞજ્ઞજ્ઞ જ્ઞજ્ઞજ્ઞજ્ઞજ્ઞજ્ઞ

(૪) બધી નકલોમાં એ શબ્દ ન 'રગ' એટલે 'નસ' અથવા 'રગ' છે પણ ઉવિસ્ટની અટકળ ખરી છે કે એ શબ્દ 'રન્ગ' હોવો જોઇએ કારણ D H વાળી નકલમાં એ બરાબર ઉપે છે. મા. ઉ. માં પણ જોઇ કે આ શબ્દ ન આપ્યોછે પણ ગુજરાતીમાં તેની હેઠે 'રગ' અર્થ કર્યો છે. બાબ ૨૭. માં 'રગ' શબ્દ પણ 'રંગ' ને અર્થે વપરાયેલો છે, જે પણ અસલ 'રન્ગ' હોવો જોઇએ.

(૫) "નહીં બાળે એવો આતશ" તે ગરમીના જુદાં જુદાં રૂપો (manifestations of heat) છે. જેવાં કે animal heat, vegetable heat.

(૬) બધી નકલોમાં 'અમત' છે પણ 'D H માં જ્ઞજ્ઞ છે. તે બરાબર છે. (૭) અવ. ઓર્તાર્ન્ જે માતા તેમજ માતાનું ગર્ભસ્થાન એ બેઉ અર્થે આવેછે.

જ્યારે મેં જમીન પેદા કરી છે કે જેણે હાડમંદ જીંદગી પકડી અને તેને આ ગેથીનો ટેકો નથી; જ્યારે મારેથી ખુર્શેદ અને ચંદ્ર અને સેતારાઓ (પોતાનાં) ચળકતાં શરીરો વાતાવરણમાં ફરતાં રાખે છે (lit. લેઈ જાયછે); જ્યારે મેં અનાજ પેદા કર્યો છે કે તે જમીનમાં વાવવામાં આવી પાછો ઊગેછે અને વધારા સાથે પાછો થાયછે; જ્યારે મેં ઝાડોમાં જૂદા જૂદા રંગો ઉત્પન્ન કર્યા છે; જ્યારે મેં ઝાડપાન (અને) બીજી ચીજોમાં નહીં બાળી નાખનારો આતશ પેદા કર્યો છે; જ્યારે મેં માતાના ગર્ભસ્થાનમાં ફરજંદને પેદા કર્યું છે (અને) જૂદી જૂદી રીતે ચામડી, નખ, લોહી, પગ, આંખ, કાન અને બીજી ચીજો પેદા કરી છે (સરીશ્તેત) અને તે (ફરજંદ) નો ઘાટ બનાવ્યો છે; જ્યારે મેં પાણીને પગો આપ્યા છે કે તે વહે અને વાદળાં પેદા કર્યાં કે જે દુનિયાના તે પાણીને ધસડી લઈ જાય અને ત્યાં, કે જ્યાં બાહેશ (યાને જરૂર) હોય, ત્યાં વરસે; જ્યારે મેં હવા પેદા કરી છે, કે જે આંખના પલકારામાં પવન મારફતે નીચેથી ઉપર મરજી પ્રમાણે જોર લઈ જાય છે અને હાથમાં પકડાઈ શકાતી નથી; જ્યારે એઓમાંથી (એટલે ઉપલી પેદાયશોમાંથી) એક પછી એક મેં પેદા કર્યું છે, ત્યારે તેમાં રસ્તાખેજ કરવા કરતાં વધુ મુશ્કેલ (કામ) હતું, સબબ કે મને રસ્તાખેજમાં મદદ હતી, કારણ કે તેઓ હૈયાત છે. (પણ) જ્યારે મેં એઓને પેદા કર્યા ત્યારે કાંઈ નહીં હતું. હોયલાં (યેહવુન્ત) માંથી (કાંઈ ચીજ) બનશે.

---

(૮) D H માં [illegible] છે.

(૯) ઉબીનદીરામાત અને ઉવેસ્ટ ફરવરદીન યસ્ત (ફ. ૨૬, ૨૨, ૨૮) સાથે આ ફકરાને સરખાવે છે. ત્યાં કહેછે કે

[illegible]

(૧૦) ફા. [illegible] to mix, to create (૧૧) D H ની નકલમાં ૮ 'મુઝ' એટલે 'બાલ' શબ્દ 'પુસ્ત' આગળ વધારે છે.

(૧૨) એ શબ્દ ઉવેસ્ટ 'પીરાક' વાંચી structure અર્થ કરેછે. પુરતી એ ફા. [illegible] ને મળતો લઈ Beschaftigung એટલે 'ધંધો' અર્થ કરેછે. ઉબીનદીરામાત પણ એજ અર્થ (Verrichtungen) કરેછે. કદાચ આ શબ્દ અવસ્તાના ઉપલા ફકરાના છેલ્લા શબ્દ [illegible] the sexual organ માટેનો શબ્દ હોય. જે રીતે [illegible] urine ને માટેનો શબ્દ [illegible] ઉપરથી બન્યો તેમ એ બનેલો દિસેછે. મા. ઉ. એ શબ્દ ફક્ત [illegible] 'પીરા' છે. 'પીરા બરા ઘદ' એટલે "આગળ પેદા કર્યું." 'પાજંદ નકલ પણ [illegible] આપેછે.

(૧૩) D H [illegible] આપેછે. આનકુ એટીલ ('પગ આગળ' એટલે) 'નીચે' 'આ જમીન ઉપર' અર્થ કરેછે. અને પછીના વાક્યના અવર (વાદળાં) નો અર્થ 'ઉપર (આસમાનમાં)' કરેછે. એટલે કે "મેંજ પાણી જમીન અને આસમાન બેઉ જગાએ પેદા કીધું."

યેહયુન્ત મુન જક્ક ગેતી મય બોર્દ તેમમન આઇગશ કામે વારેત; અમતમ વાઞ્ચે[૨] યેહયુન્ત મુન ચશ્મદીદ[૩] પવન વાત નીરૂ અજિર વલ અજપર યેગુન કામે વજંત પવન યદ્મન ફરાજ[૪] લા તોબાન ગીરફ્તન; અયેાક અયેાક મિન વલમનશાન અમતમ યેહયુન્ત પતશ કુશખ્વારતર યેહવુન્ત આઇગ રસ્તાખેજ કર્દન. ચીમ[૫] દયન રસ્તાખેજ અઞ્ચેબારીઞ, યેગુન વલમનશાન અઞ્ચેત. અમત[૬] વલમનશાન કર્દ લા યેહવુન્ત. યેહવુનેત મીન યેહવુન્ત.

મદમ નગીર[૭] આઇગ અમત જક્ક લા યેહવુન્ત અદીન[૮] બરા કર્દ, જક્ક ઈ યેહવુન્ત ચીમ લખ્વાર લા શાયેદ કર્દન? મેમન પવન જક્ક હંગામ મિન મીનોઞે જમીક અસ્ત, વ મિન મય ખુન, મિન ઓર્વર મુઇ, મિન આતશ ખય[૯] યેગુન શાન પવન યુનદેહુરનીઞ પતીરફ્ત[૧૦] ખ્વાહેદ.[૧૧]

૪. નજદેરત અસ્ત જક્કે ગયેામર્દ લાલા અંગીજેદ, આખેર જક્કે મશી મશ્યાની, આખેર જક્કે અવારીક મર્દુમાન.[૧૨] પવન પન્જાહ હકુત શન્તે સેારયેાસ હમાક રીસ્ત વીરાયન્દ[૧૩] હમાક મર્દુમ મદમ ધક્વીમુનન્દ,[૧૪] મુનચ આહુલેાબનચ મુનચ દરવન્દ. મર્દુમ કેાલા અઈશ મિન તેમમન લાલા અંગીજેદ આઇગ શાન જન બરા વજ્જલુનેત.[૧૫] આખેર અમત-શાન હરવેરૂપ આહુ એ અસ્તહુમન્દ તન કર્પ લખ્વાર યેહવુનન્દ,[૧૬] અદીનશાન આઇનીને[૧૭]

---

(૧) આ શબ્દ પછી D H નકલમાં અવાદ 'મીનોઞક' શબ્દ વધુ મળેછે. એ ઉપરથી આંકુએઠીલના અર્થને ટેકેા મળેછે કે આ ફકરામાં પાણીને જમીન ઉપર અને આસમાનમાં પેદા કરવાનેા ઇસારેા છે. જો એ શબ્દ કબૂલ રાખીએ તેા તરજુમેા થાય કે "મીનેાઇમાં (એટલે આસમાનમાં) વાદળાંને પેદા કર્યાં કે જે ..."

(૨) આંકુએઠીલ આ શબ્દની જગ્યાએ 'l 'homme' એટલે માણસ અર્થ કરેછે. ત્યારે દિસેછે કે તે આ શબ્દનેા બદલે 'અમરીહ' mankind (અવ ...an Aryan) લેછે. એવા ફકરેા જ્યારે રૂપીમાં આવેછે ત્યાં તેનેા ફારસીમાં કરજુમ એટલે 'પક્ષી' અર્થ કરેાવેછે જે પરથી દિસેછે કે તેના લખનારે એ "વાઞ્ચે" શબ્દને અવ. ...L. avis bird ગણ્યેા છે. પણ પાછળથી જે વર્ણન આવેછે કે તે 'હાથમાં પકડી ન રાકાય' તે ઉપરથી એ અર્થ ખેાટેા દિસેછે.

(૩) 'આંખનું જોવું' એટલે 'આંખના પલકારા', in the glance of an eye. અહીં મતલબ આ છે કે હવા આંખના પલકારામાં નીચેથી ઉંચે કુદરી પવનનું રૂપ પકડી જોર પકડે છે.

(૪) D H ... (૫) ફા. ... D H માં. ...

(૬) D H ... (૭) Lit. (આ બાબત) ઉપર જો. (૮) D H ... અદીનમ.

(૯) એને બદલે D H માં ... છે. એટલે "પવનમાંથી હેવાતી."

(આ લાંબા ફકરાની મતલબ એ છે કે ઓહરમજદને સવાલ કરવામાં આવે છે કે "કુઆમતને દીને રસ્તાખેજ તે કેમ ઉત્પન્ન કરશે? સઘળાં ગુજરેલાંઓને તે પાછાં કેમ ઊભાં કરશે?" ત્યારે ઓહરમજદ જવાબ દે છે કે "એ રસ્તાખેજનું કામ મારે માટે નવી પેદાયશો પેદા કરવા કરતાં કાંઈ મુશ્કેલ નથી. જ્યારે હું આસમાન, પાણી, સૂર્ય, ચંદ્ર, હવા, ઝાડપાન વિગેરે ચીજો અવ્વલમાં પેદા કરી શક્યો તો સેવટે રસ્તાખેજ કરવાનું કામ મારે માટે મુશ્કેલ નથી, કારણ, દાખલા તરીકે, માણસો મરણ પામ્યાં તો તેઓનાં શરીરના પદાર્થો કાંઈ તદ્દન નીસ્તીમાં ગયા નથી. તેઓના બાલ, નખ, વિગેરે શરીરના બીજા ભાગો હવા, પાણી, જમીન વિગેરેમાં ભેળાઇ ગયા છે. તેમાંથી રસ્તાખેજ ઉત્પન્ન કરવું એ મુશ્કેલ નથી. જ્યારે હું તદ્દન નવી પેદાયશ પેદા કરી શક્યો ત્યારે જે પેદાયશ હૈયાત છે—જો કે તે છુટી વીખરાઇ ગયલી છે—તેમાંથી કાંઇ ઉત્પન્ન કરવું એ મુશ્કેલ નથી.)

ધ્યાન રાખ કે જ્યારે જે કાંઈ નહીં હૈયાત હતું તે કરવામાં આવ્યું ત્યારે જે કાંઇ હતું તે શા કાજે પાછું બની નશકે? કારણ કે તે (રસ્તાખેજના) વખતે જમીનના મીનો પાસેથી હાડકાં, પાણી(ના મીનો) પાસેથી લોહી, ઝાડપાન પાસેથી બાલ, આતશ પાસેથી જન, જે મુજબ કે તેઓએ પેદાયશની શરૂઆતમાં કબૂલ રાખ્યાં હતાં તે મુજબ માગવામાં આવશે.

૪. પેહેલે ગયોમર્દનું શરીર (lit. હાડકાં) ઊભું થશે, પછી મશી મશ્યાનીનાં, પછી બીજાં માણસોનાં. સોશ્યોસનાં પ૭ વર્ષમાં સઘળાં ગુજરેલાંઓને તેઓ આરાસ્તે કરશે અને સઘળાં માણસો-શું અશો કે વણી શું દરવન્દ-ઉભા થશે. દરેક માણસ ત્યાં, કે જ્યાં તેનો જન ગયો હશે ત્યાંથી, ઉઠી ઉભો થશે. પછી સઘળી હાડમેદ દુનિયા પોતાના શરીર

---

(૧૦) D H [illegible] (૧૧) D H માં [illegible] છે, જે [illegible] હોવું જોઇએ એમ એમ્હલે જે "તેને મરણ આપ્યું પેદા કર્યું." આ ફકરાની બાબત માટે જુઓ મારા બે વિષયો. Astodân અને The Belief about the future of the soul among the ancient Egyptians and Irânians.

(૧૨) D H માં એમ શબ્દ નથી, પણ તેને બદલે [illegible] 'અંગીજીનેત' ક્રિયાપદ છે. એમ્હલે કે "પછી બીજાં (માણસો) નાં શરીરોને ઉઠાડશે."

(૧૩) D H. [illegible] એમ્હલે ઊઠાડશે. (૧૪) D H [illegible] ઊંચે ઉઠાડશે. આ ફકરાનાં "પન્નાહ હઝર સાલ"નો પતેતનાં છેલ્લા કરદામાં પણ ઉલ્લેખ છે. (Patêt. Kardo 12).

(૧૫) D H માં આ વાક્ય છે કે [illegible] "આયુપ નમ્દેશ્ત વલ જમીક ઊપસ્ત હુમન્દ" એમ્હલે "અથવા તો પેહેલે જમીનપર પડેલાં હતાં." આગલા વાક્યનો આ ફકરાથી વધારે ખુલાસો કરેછે કે "જ્યાં તેઓનું કાલબૂદ થયું હતું ત્યાંથી તેઓ ઉઠી ઉભા થશે."

(૧૬) D H [illegible] વારાયેદ "ઉભા થાયછે, આરાસ્તે થાયછે."

(૧૭) એમને માટે ફારસી શબ્દ [illegible] 'રેશ' આપ્યોછે એમ્હલે 'ચાલ' અથવા તરીકો system, order.

બરા યેહયુનન્દ. જકઇ રોશનીઅ(૧) લેવત્મન ખુર્શીદ નીમી બરા વલ ગયેામર્દ વ નીમી પવન અવારીક મર્દુમાન બરા શનાસીનેત(૨) આઇગ રોબાન તન બરા શનાસેત આઇગ દેન્મન જકે લે અએત અબુ, દેન્મન(૩) જકે લે અએત અમ, વ દેન્મન જકે લે અએત બરાદ, વ દેન્મન જકે લે અએત નાઇરીક, દેન્મન જકે લે અએત કતાર્યાએ જકે નજદીક પતવન્દતર.

૫. આએર યેહવુનેત અન્જમને ઇસદ્વાસ્તરાન(૪) પએતાક આઇગ મર્દુમ પવન દેન્મન જમીક(૫) હમાક બરા ઇકવીમુનન્દ. દયન જક અન્જમન કેાલા અઇશ નીએાક કુનશનીઅ એ નેકુશમન વ સલીઆ કુનશનીઅ એ નેકુશમન બદીતુનેત. આએર દયન જક અન્જમન(૬) દરવન્દ અએતુન પએતાક ચેગુન કીરાઇ સફીદ દયન જકે સીહાક યેહવુનેત. દયન જક અન્જમન આહુસેાબન મેમન પવન ગેતી દરવન્દ દુસ્ત યેહવુન્ત, દરવન્દ ગર્જેત મિન જક આહુસેાબન, આઇગ ચીમ અમત દયન ગેતી મિન કુનશને નીએાક ઇ બેનકુશમન વર્જ્ત લે આકાસ લા કદ. આત જક ઇ આહુસેાબન વલ્મન લા આકાસ-નીત અદીનથ પવન જક અન્જમન(૭) શર્મ અએતુન આવાયદ વદાદન.

૬. આએર આહુસેાબન મિન દર્વન્દ જવીતાક વાદુનન્દ. આએર આહુસેાબન વલ ગરૂત્માન વ દર્વન્દ લખ્વાર વલ દુશપુ રસીતુન્દ. તતા યુમ સેલીઆઆન તનહુમન્દીહા દયન દુશપુ પાદફ્રાસ વાદુનન્દ.(૮) આહુસેાબન(૯) દયન ગરૂત્માન તનહુમન્દીહા જક સે(૧૦) યુમ સે-લીઆ ઉર્વાખમની(૧૧) વીનેત. ચેગુન ઇમિલ્લુનેત આઇગ પવન જક યુમ અમત આહુસેાબન મિન દર્વન્દ જવીતાક યેહવુનેત કેાલા અઇશ અસે(૧૨) વદ જન્ય(૧૩) પતશ ફરૂદ યાતુનેત.(૧૪) અમત

---

(૧) પુરતી 'રેારાન' બેાલ આપેછે પણ D H ... આપેછે તે બરાબર છે.

(૨) D H ... આપેછે. આ શબ્દની પછી D H માં આ ફકરેા વધારેછે ... "સેવટે માણસ માણસેા એકબીજાને પિછાનશે."

(૩) D H માં ... શબ્દ આ અને પછીના ફકરામાં નથી.

(૪) D. H. અને 'મા.ઉ' ... આપેછે તે બરાબર છે. પુરતી અને બીજી નકલેા ... આપેછે. એ પાછલા શબ્દને પુરતી, ઉવેસ્ટ, ઉવીનદીરામાન 'સદવાસ્તારાન' વાંચેછે અને વિશેષ નામ તરીકે અર્થ કરેછે. આગલેા શબ્દ 'ઇસિદ વાસ્તારાન' વંચાય. ઉવેસ્ટ ધારેછે કે એ જરથેાસ્તના બેટા ઇસિદ વાસ્તાર હેાય અને તેને સેવટની અનજુમનનેા વડેા ધાર્યેા હેાય. પણ એમ દિસતું નથી. જરથેા-સ્તના બેટાઓમાં ઇસિદ વાસ્તાર કાંઈ રસ્તાએજની વખતમાં આગેવાન ભાગ લેનાર ગણાયેા નથી. એ શબ્દ વિશેષ નામ નહીં પણ સામાન્ય નામ દિસેછે. દસ્તુર એદલજી (પાનું ૫૨૬) એ ફકરાનેા અર્થ આપેછે કે "તમામ આદમીએા વાસતરીએાસ જે બુરજીગર લેાગેા તેના અનજુમનને જોવું કરશે. એવણનેા અર્થ બરાબર તરજુમેા નથી પણ તે દેખાડે છે કે એવણ એ શબ્દના પાછલા ભાગ 'વાસ્તરાન' ને વાસતરેાસ અથવા બુરજીગર લેાકેા સમજે છે. આંકુએઠીલ પણ એ શબ્દને સામાન્ય નામ

(અને) કાલજુદમાં પાછી થશે અને ત્યારે તેઓને ચોકસ તરીકા આપવામાં આવશે. ખુશીદ સાથે જે રોશની છે તેમાંથી અર્ધી ગયોમર્દને અને અર્ધી બીજાં માણુસોને ઓળખાવશે એટલે કે રવાન તનને પિછાનશે કે આ મારો બાપ છે, આ મારી માતા છે, અને આ મારો ભાઈ છે, અને આ મારી બહેરી છે અને આ મારૂં નજદીકનું કોઈ સગું છે.

૫. સેવટે આ દુનિયાની જનદાર પેદાયશની અનજુમન જાહેર થશે કે જ્યારે માણસો આ જમીનપર ઉભાં થશે. તે અનજુમનમાં દરેક માણસ પોતાની નેક કરણીને અને બૂરી કરણીને જોશે. સેવટે તે અનજુમનમાં પાપી એ મુજબ જાહેર થશે કે જેમ એક સફેદ મેંઢો કાળાં (મેંઢાઓ) માં (જાહેર) થાય. તે અનજુમનમાં કોઈ અશો, જે દુનિયામાં પાપીનો દોસ્ત થયો હશે, તે અશો માટે પાપી પોકાર કરશે કે "જ્યારે હું દુનિયામાં (હતો ત્યારે) નેક કામો જે તેણે પોતે કીધાં તેથી મને શા માટે વાકેફ નહીં કીધો?" તો તે અશોને, જે તેણે તેને વાકેફ નહીં કીધો હશે તો, તે અનજુમનમાં તે મુજબ શરમ સાથે પસાર થવું પડશે.

૬. પછી અશોને પાપીથી જુદા કરેછે. પછી અશોને ગરોથમાનમાં અને પાપીને પાછાં દોજખમાં નાખેછે. ત્રણ દિવસ (અને) રાત દોજખમાં શારીરિક સજા કરેછે. અશો, ગરોથમાનમાં તે ત્રણ દહાડા અને રાત શારીરિક સુખ જોએછે. કારણકે કહેછે, કે જ્યારે

ગણેછે. તે તરજુમા કરે છે કે "Ensuite paraîtra sur la Terre l'assemblée de tous les êtres du Monde avec l'homme". ત્યારે એ શબ્દનો અર્થ તે "દુનિયાની સઘળી હસ્તી" કરેછે, પણ એ શબ્દ તે કેમ વાંચેછે તે જણાવતો નથી. મને દિસેછે કે કદાચ એ શબ્દ [illegible] 'ગેતીએ ગેતીઆન' (the world of the earthly creatures) નો અપભ્રંશ નકલ કરનારાઓને હાથે થયોછે. એમ લેતાં આનકુએટીલના અર્થને એ દમિલો મળતો આવેછે.

(૫) ડા૦ ઉવેસ્ટ એ શબ્દનો અર્થ વખત કરેછે. ત્યારે તેની નકલમાં 'જમાન' શબ્દ હોવો જોઇએ કે જેમ D. H., મા. ઉ., પેહલવી જમામણી, આંકુ એટીલ, પુરતી, ઉવીનદીશમાન પાજંદ બુનદેહેશમાં નથી. સઘળી નકલો 'જમીન' આપેછે.

(૬) [illegible] ને બદલે D. H. માં નીચલી દમિારત છે [illegible] 'આહલોબન દયન દરબન્દ' એ દમિારત પાછલા ભાગ સાથે સરખાવતાં વધારે દુરસ્ત દિસેછે કે "અશો માણસ દરબંદામાં એ મુજબ જાહેર થશે કે જેમ સફેદ મેંદુ કાળા મેઢાંઓમાં જાહેર થઈ આવે."

(૭) આ ફકરાની મતલબ આ છે કે એક માણસે પોતે ભલાં કામો કરી સંતોષ પામવો એટલુંજ નહીં પણ પોતાના આજુબાજુના એળખાણુ પિછાનવાળાઓને પણ ભલાં કામો દેખાડવાં અને તે અખત્યાર કરવાને શિખાડવું. જે ઘણી એ ફરજ ભૂલે તેને પછવાડે રારમાવું પડે.

(૮) તતો.....વાદુનન્દ. આ દમારતને બદલે D. H. માં નીચેપ્રમાણે છે.

[illegible]

અર્થ-તેઓ ત્રણ દિવસ અને રાત દોજખી શરીરવાળા થાયછે. દોજખમાં સજા ગુજારવામાં આવેછે.

(૯) પુરતી અને ઉવેસ્ટની નકલો એ શબ્દ [illegible] 'આએર' લેછે, પણ D. H. માં [illegible] આહલોબન આપેછે તે બરાબર છે. (૧૦) D. H. માં [illegible] વધારે છે તે બરાબર દિસેછે.

(૧૧) અવ. [illegible] ખુશાલી. (૧૨) ફા. [illegible] (૧૩) અવ. [illegible] સં. ગ્રહ્યા leg.

(૧૪) એટલે દોજખીઓને આજાબ પહોંચે તેના દેખાવથી ઘણાંઓની આંખમાંથી પુષ્કળ આંસુ પડશે.

આખેર મિન હમબાજશ અબુ વ અખ મિન વલ બરાદ, દુસ્ત મિન દુશ્ત, જવીતાક વાદુનન્દ કેાલા અઈશ જકે નેકુશમન કુનશને વદારેન્દ ગીરીઅન્દ; આહુલેાબન દયન દર્વેન્દ વ દર્વેન્દ મદમ નેકુશમન, મેમન અખેત મુન અબુ આહુલેાબન બેત્મન દર્વેન્દ, અખેત મુન અખી આહુલેાબન અયેાશી દર્વેન્દ. વલ્મનશાન મુનશાન બેનેકુશમન કુનશને રાએ કર્દ ઈકવીમુનેત ચેગુન દહાક વ ફરાસીઆને તુર અવારીક મિન દેનમન આઈનીને ચેગુન મર્ગેરજ્વનાન પાદફરાસ વદારેન્દ. હીચ મર્દુમ લા વદારેન્દ પાદફરાસ ઈ તીઆમ ક્ષફુનામ કરીતુન્દ.

દયન જક ફરીકર્દ કેરદારીચ વલ્મનશાન મર્દાને આહુલેાબાન ઈ નપેરત આઈગ જવન્દે હુમન્દ પાન્જદેહ ગશ્રા વ પાન્જદેહ કનીક વલ અખેબારીઅ એ સેાશ્યેાસ બરા યામતુનન્દ. ગુર ચેહર ચેગુન દયન સેપેહેર મિન તહી બીના બરા વલ જમીક નકુનેત. જમીક અવીન હુમાનાક દર્દ ચેહવુનેત ચેગુન મીશ મુન ગેાર્ગ નકુન્દ. આખેર આતશે અમારતીન અયેાફ્શેાસ્ત દયન કુફ્રાન ગેરાન તાફેન્દ પવન જમીક રૂદ હુમાનાક ઈકવીમુનેત. આખેર હરવેસ્પ મર્દુમ દયન જક અયેાફ્શેાસ્ત વતાખ્તે બરા વદીરેન્દ વ દકય બરા ચેહવુનન્દ. મુન આહુલેાબન અદીનશ અવીન મયમમુનેત ચેગુન અમત દયન શીરે ગર્મ હુમાએ રેાયેત. અમત દર્વેન્દ અદીનશ પવન જક આઈનીને મયમમુનેત આઈગ પવન ગેતી દયન અયેાફ્શેાસ્તે વદાખ્તે હુમાએ રેાયેત.

---

(૧) ફા. playmate, associate; *lit.* 'સાથી.' D. H. મા આ ફકરેા નીચેપ્રમાણ છે. "અનમન મિન હમબાજે અબુ" એટલે "છેાકરાને બાપની સંગતમાંથી (છુટેા કરેછે)." મા. ઉ. માં એ શબ્દની હેઠે અર્થ આપેછે.

(૨) D. H. માં આપ્યું છે. જે જોઈએ. (Semetic) to cry, arab. weeping.

(૩) D. H. આપેછે.

(૪) આ "તીરારામ ક્ષફનામ" અથવા "ત્રણ રાતની સજા" મારે વંદીદાદની સાતમી ફરગરદના પદ્યપદમાં ફકરા, જે બાકી બેહલવી સરેહના છે, તેમાં છ સારા છે. આ સજા સખ્તમાં સખ્ત ગણાતી. ઉપર રેાશ્યેાસના વખ્તના પંદર વર્ષ જણાવ્યાં છે. તેજ સંખ્યા આગી કહેછે કે એ ત્રણ રાતમાંની દરેક પંદર વર્ષ લાંબી હેાયછે." જેણે ૪ મેાટા મરગરજની ગુનાહ કીધા હેાય...અને જેણે મરતી વખત પેતે નહીં કીધી, તેનું રવાન રસ્તાએજ લગી દેાજખમાં રહે અને રસ્તાએજમાં તેના રવાનને દેાજખથી બહાર લાવે, અને દરેક મરગરજની ગેાનાહે એક વાર તેનું મડ કાટે અને વળી પાછેા તેને દેાજખમાં નાખે તે મિસાલની તેવીજ તે ઉપર બાદિહફરા (સજા) તીઆમ "ક્ષપનામ" ની તે ઉપર કરે, યાને તે રવાનને એક રાત પંદર વર્ષની થાય, એવેા તે ઉપર આજાબ કરે" (બેહલવી સરેહનેા ગુજરાતી સરેહ સાથેનેા મરહુમ એમ. ક્રાવસજી મનચેરજી મેાદીનેા હાથનેા લખેલેા મારી પાસેનેા તરજુમેા પા. ૨૧૩).

(૫) D. H. માં કેદારીચ આપેછે તે વધારે દુરસ્ત છે. ગુરતી અને બીજી નકલેા "ફરીકર્દ કેરદારે વલ્મન" આપેછે. એટલે "તેના સેાશ્યેાસના ફરીકર્દ કરનારાઓ."

(૬) મા. ઉ. માં ને બદલે (ઉચ્ચાર) મળેછે. એટલે કે "તે અશેા મરદેા પેતે કે જેઓ જીવતા છે."

અશો પાપીથી છુટો પડેછે તે દિવસે દરેક શખ્સનાં આંસુ પગ સુધી વહેછે. જ્યારે પછી બાપને પોતાની બાયડીથી અને ભાઇને તેના ભાઈથી અને દોસ્તને દોસ્તથી છુટાં કરેછે ત્યારે દરેક જણ પોતપોતાની કરણી ભોગવેછે અને રડેછે; અશો પાપી માટે અને પાપી પોતા માટે, કારણ કે એવું બને કે જે બાપ, તે અશો હોય અને છોકરો પાપી હોય; એવું બને કે જે એક ભાઈ, તે અશો હોય (અને બીજો) એક પાપી. તેઓ કે જેઓએ પોતાની કરણીને, જેહાક અને તુરનાં અફ્રાસીઆબ અને આવા તરીકાના બીજાઓની માફક કરી હશે તેઓ મર્ગરજનોની માફક સજા ભોગવશે. કોઈ માણસ (આવી સજા) કે જેને ત્રણ રાતની સજા કહેછે તે ભોગવશે નહીં.

૭. તે ફ્રશોકર્દના કામમાં તે અશો મરદો, કે જેઓ માટે લખેલું છે કે તેઓ જીવતા છે, તેઓ ૧૫ મરદો અને ૧૫ કુંવારીકાઓ, સોશ્યોસની મદદે પહોંચશે. (તે વખતે) ગુરચેહર આકાશમાં ચન્દ્રનાં કિરણોમાંથી જમીન ઉપર પડશે. (તેથી) જમીન એ મુજબ દુઃખી થશે કે જેમ મેઢાંઓ, જ્યારે તેઓવચ્ચે વર આવી પડેછે. સેવટે શાંત આતશ મોટા પહાડોમાં ધાતુને ગરમ કરશે અને તે (ધાતુ) જમીન પર નદીની માફક (પીગળેલી) રહેશે. સેવટે સઘળાં માણસો તે પીગળેલી ધાતુમાં પસાર થશે અને પાક થશે. જે કોઈ અશો (હોયછે) તો તેને એમ માલૂમ પડેછે કે જેમ જાણે તે ગરમ દુધમાંથી પસાર થાયછે. જે દર્વન્દ (હોયછે) તો તેને એ રીતે માલૂમ પડેછે કે દુનિયામાં તાવેલી ધાતુમાંથી તે પસાર થાયછે.

---

(૭) મા. ઉ. માં એ શબ્દ ખિઈપ આપી ફા. ગુર્દેહર વાંચેછે. એ શબ્દ બાબ પાંચના ૨ લા ફકરામાં પણ આવ્યોછે. એ તરેહવાર રીતે વંચાયેછે જેમકે ગુરચેહર, દુરચેહર, ગુર્ગદાર, ગુર્જદાર, વિગેરે. ઉવીનદીશમાન આ બાબમાં આ શબ્દને ગુર્જચેહર વાંચેછે, કારણ તે અર્થ કરેછે કે Komet Keulenkopf એટલે 'ગુર્જની સિકલનો પુછડીઓ તારો' (club-headed comet). ઉવીનદીશમાન એને પુછડીઓ તારો ગણવામાં ભૂલ કરેછે. તે ખરતો તારો છે. બાબ ૪ માં તે 'ગુરચેહર' વાંચેછે. આ બાબનાં પછવાડે 'ગુર્ગ' વરુની મરબામણી આપીછે. તે ઉપરથી એ શબ્દ 'ગુર્ગચેહર' હોય એ સંભવિક છ. ગુર ચેહર લેઇએ તો "ગુર (boar ગુરબર) નો સિકલનો" એમ અર્થ થાય. આકાશી પદાર્થોનાં જનવરની સિકલ ઉપરથી નામ હોયછે તે ઉપરથી આ પણ કોઈ જનવર ગુર યા ગુર્ગ ઉપરથી નામ હોય. કોઈપણ રીતે તે કોઈ ખરતા તારા માટેનો શબ્દ છે. એ ખરતા તારાનો વરસાદ પડવાથી માણસો હબતી જાયછે તેના ઘણાક દાખલા નોંધાયલા છે. કહેછે કે ઈ.સ. પુર્વે ૯૫૨ માં આલવન પહાડપર એમ ખરતા તારાઓનો પથરા સાથે વરસાદ વરસવાથી ખુદ રોમન સૈનિકે તેને મોટો ગજબનાક બનાવ સમજી ૧૯ દહાડા કામકાજ બંધ રાખ્યું હતું કે તેટલા દિવસો ઓદાની યાદ અને ધર્મક્રિયામાં ગુજારવામાં આવે. એ ખરતા તારાઓના પથરાને કરામતી પદાર્થો (miraculous objects) ગણી ખ્રિસ્તિ દેવલોમાં આગળના વખતમાં જળવી રાખવામાં આવતા. જેમ આ બાબતમાં કહેછે, તેમ કેટલાકો ખરતા તારાનો વરસાદ પડવાથી જાણે કે આફત આવી હોય તેમ સમજતા.

(૮) ફા. ماه or مهر a moon beam. D. H. ૪૬ ૪૯ 'તાબે માહ' ફા. ભાષાંતર આપેછે.

(૯) Cf. અવસ્તા ... Cf. Afrin-i-Ardâfravash 17 ...

(૧૦) D H ૪૯૬ આપેછે.

(૧૧) Cf. Yacna LXII. 8 ... Lit. 'બોડેલા શાંત આતશ'. અહીં કહેવાની મતલબ એ છે કે "કેઆમતને વખતે જમીનપરનો શાંત આતશ પહોડાપર ધાતુને પિગળાવશે." એટલે એ વિજલીનાં તોપાનોનો ઇસારો છે. D H એ શબ્દ ૧૯૦ ૪૯૬ આપેછે.

(૧૨) ફા. ગેરાન આગળા 'ગેરાન' શબ્દમાંનો। આ શબ્દ માથે ઝેર પુરતી અને ઉચ્ચર આ શબ્દને 'વતા શબ્દ' લઈ તેને ફા. ગેરાંડ નું રૂપ લેછે. તે પણ દુરસ્ત દિસેછે.

૮. આખેર પવન જક મહીસ્ત દુશામે હરવેસ્પ મર્દુમ વલ હુમ યામતુનન્દ. અબુ વ બેનમેન વ અખ વ દુસ્ત અયેાક વલ દુદ પુસેંદ આઈગ "દેનૂમન અન્દ શન્ત આઈગ યેહવુન્ત હુમની[1] ? અવત પવન રેાબાન દાતસ્તાન મેમન યુદ ? આહુનેાબન યેહવુન્ત હુમની[2] આયુપ દરવન્દ" ? નજદેસ્ત રેાબાન[3] તન વીનેત અવશ પુસેંદ પવન જક ગેાફ્ત-અન્યુતા હુમાક હેમ-કાલા યેહવુનન્દ. યુલન્દ સેતાયશને વલ ઓહરૂમજ્દ વ અમશુસ્પ-ન્દાન ગીરીઅન્દ.

૯. ઓહરૂમજ્દ પવન જક ગાસ હનૂગદીનેદ[4] દામ યેહવુનેત આઈગશ કારી મદમ લા આવાયત કર્દન. દયન જક મુનૂશાન રીસ્ત વીરાસ્ત કારી મદમ લા આવાયેદ[5] કર્દ. યજશને પવન રીસ્ત વીરાયશનીઅ સેારયેાસ લેવતૂમન અઓેબારાન્ વાદુનેત. તેારા હુધયઓેાશ[6] પવન જક યજશને નકસુનન્દ. મિન પીઓે[7] જક તેારા વ હેામ્ સફીદ હેાશ[8] વી-રાયન્દ વલ હરવેસ્પ મર્દુમ યેહેબુનન્દ વ હરવેસ્પ મર્દુમ અહેાશ બવન્દ વદ હુમાક હુમાક રેાબશનીઅ. દેનૂમનચ ઈમિલ્લુનેત આઈગ મુન ગબ્રા પતમાન યુદ ઈકવીમુનેત અદીનશ પવન દાતે[9] યેહલ શન્તે આવાજ વીરાયન્દ. જક મેમન ખુર્દે રીસ્તે યુદ હુમન્દ અદીનૂશાન પવન દાતે પાનજદેહ શન્તે લખ્વાર વીરાયન્દ વ કાલા અઈશ જન યેહબુનન્દ વ ફરજન્દ લેવ-તૂમન જન નુમાયન્દ. અવીન વાદુનન્દ ચેગુન કુન દયન ગેતી. બરા ફરજન્દ જયશનીઅ લા યેહવુનેત.

૧૦. આખેર સેારયેાસ મિન દાદાર ઓહરૂમજ્દ ફર્માન હુમાક મર્દુમ મેાજ્દ પાદેહશને યેહબુનન્દ પવન કુનશને સજ્દકીહા. દેનૂમનચ અઓેતે આહુનેાબન આઈગ ઈમિલ્લુ-નેત આઈગ વજ્લુનન્દ વલ વેહેશ્ત. ગફ્તમાને ઓહરૂમજ્દ ચેગુન બેનકુશમન આવાઓેદ કર્પ લાલા ઈનસ્યુનેત. વદ હુમાક હુમાક રેાબશનીઅ પવન જક પાકીઅ[10] હુમાક સાતુનેત.

---

(૧) D. H. ... આપેછે તે બરાબર છે. બુસ્તી અને બીજી નકલેા 'હુમનમ' આપેછે તે ભુલ છે.

(૨) D. H. ... આપેછે તેમ મે વાંચ્યું છું, બુસ્તી ... 'બુદરા' આપેછે તે પણ અહીં ચાલે. ત્યારે એમ અર્થ કરીએ કે "(તારૂં રવાન) અરેા થયું હતું કે દરવન્દ."

(૩) બધી નકલેામાં ... છે, પણ એ કદાચ ... ને બદલે ભલ હેાય કે "એક રવાન પેહલ બેહેલે બીજાં રવાનને આ રાબ્દેાથી પુછેછે". અહીં રવાન (તનને) શરીરને પુછે એ દુરસ્ત દિસતું નથી, કારણ અહીં કેઆમતને દહેાડે સઘળાં રવાનેાની વાત છે.

(૪) અવ. ...-... completing.

(૫) "કારી મદમ લા આવાયદ કર્દ." આ ફકરેા D H માં નથી. ત્યારે અર્થ થાય કે "જ્યારે ગુજરેલાં ઉઠશે ત્યારે સેારયેાસ ઇજદને કરશે" વિગરે.

૮ સેવટે મોટી ખુશી સાથે સઘળાં માણુસો સાથે મળશે. બાપ અને બેટો અને ભાઈ અને દોસ્ત એક બીજાને પુછશે કે આ આટલાં વર્ષ તું ક્યાં હતો ? તારા રવાનને શું ઈનસાફ મળ્યો હતો? તું અશો બન્યું હતું કે દરવન્દ? જે પેહેલ વેહેલાં રવાનને શરીર બેશે તેને તે આ (ઉપલા) શબ્દોથી પુછશે. સઘળાં માણુસો એક પોકાર કરનાર થશે. ઓહરમજદ અને અમેશાસ્પન્દો તરફ તેઓ બુલંદ સેતાયશ પોકારશે.

ઓહરમજદ તે વખતે (પેદાયશનું કામ) સંપૂર્ણ કરશે, કે પેદાયશ (તૈયાર) થશે, કારણ કે તેને કાંઈ મોટું કામ કરવા જેવું ન હતું. (એટલે રસ્તાખેજને વખતે આગળી પેદાયશમાંથી પેદાયશને પાછી ઉભી કરવાનું કામ હતું તે કાંઈ પેહેલી પેદાયશ જેવું મુશ્કેલ ન હતું. તેથી તે જલદી તમામ થશે). જેઓ ગુજરી ગયલાં હતાં તેઓમાંથી પાછાં ઉભાં કરવાં તે કાંઈ મોટું કામ કરવા જેવું ન હતું. સોશ્યોસ (તેના) મદદ કરનારાઓ સાથે ગુજરેલાંઓને ઉભાં કરવાં માટે ઈજશને કરશે. હધયઓશ ગાયને તે ઈજશને માટે કાપશે. તે ગાયની ચરબી અને સફેદ હોમથી હોશ તૈયાર કરશે અને સઘળાં માણુસોને આપશે, અને સઘળાં માણુસો હમેશ અને હમેશની (વખતની) ચાલ સુધી અમર્ગ થશે. વળી આ પણ કહેછે કે જેઓ માણુસના પ્રમાણના હોતાં, (એટલે જેઓ પુખ્ત ઉમરે ગુજરી મરણ પામેલાં) તેઓને ૪૦ વર્ષની ઉમરનાં પાછાં ઉભાં કરશે. જેઓ નાનાં (નાની વયનાં) ગુજર્યા હશે, તેઓને ૧૫ વર્ષની ઉમરનાં પાછાં ઉભાં કરશે; અને દરેક જણને તેઓની ઓરતો આપવામાં આવશે અને સ્ત્રીઓ સાથે (તેઓને તેઓનાં) ફરજંદો દેખાડવામાં આવશે. તેઓ એ મુજબ કરશે, કે જેમ જ્યારે તેઓ દુનિયામાં હતા ત્યારે (કરતા હતા), સિવાય કે ફરજંદનું જણવું નહીં થશે. (આ ફકરાની મતલબ આ કે કેઆમતને દહાડે સઘળાંએ એકમેકને પિછાનશે અને મળશે. બાપ પોતાનાં ફરજંદોને અને પોતાની સ્ત્રીને મળશે)

૧૦. પછી સોશ્યોસ દાદાર ઓહરમજદનાં ફર્માનથી સઘળાં માણુસોને (તેઓનાં) કામ મુજબ લાયક રીતે બદલો (અને) ઈનામ આપશે. વળી એઓ, કે જેઓ અશો છે,

---

(૬) જુઓ બાબ ૧૯ ફ. ૬. આ ગાયની ચરબીમાંથી 'હોમ' નામનું એક મેતાબ આપનારૂં પીણું બનાવવામાં આવશે કે જેથી રસ્તાખેજ વખતે માણુસનાં રવાનોને સેવટની તૃપ્તિ મળશે. તેનો હસિયો દાદેસ્તાને દીની (સવાલ ૮૬ અને સવાલ ૩૭ માં) પણ મળે છે. એ ગાયની બાબત કોઈ અલંકારિક વર્ણન દિસેછે કે સેવટે માણુસો સર્વ રીતે સંતોષ પામી તદન વગર હાજતનાં થશે.

(૭) ફા. પ્યુ fat. D H ૧૭૮ 'તર્બા' આપેછે, જેનો પણ એજ અર્થ છે.

(૮) એક જાતનું હુરિયાવરી આપનાર તેમજ તૃપ્તિ આપનારૂં પીણું, જે કહેછે કે સેવટે કેઆમતને વખતે રવાનોને આપવામાં આવશે. અવ. ગ્યુ ફા. ૧૭૮ the mind, the soul. એ 'હોમ' શબ્દનો અર્થ 'નારા' 'મોત' પણ થાયછે, જેમકે આજ ફકરામાં તે 'અ' તકાર સાથે એ અર્થે આવેછે. D H એ શબ્દ ૧૭૮ (આ ૧૭૮૭૭૭૭૭૭) આપેછે જેનો અર્થ a drink producing immortality થાય છે.

(૯) ફા. ૧૭૭ life, age, year.

(૧૦) D H ૧૭૭૭ 'માવાઝોમ' આપેછે. અવ. ૭૭૭૭૭ મદદ.

દેન્મન ઈમલ્લુનેત આઈગ યશત લાકર્દ ઈક્વીમુનેત વ ગેતી(૧) ખરીદ લા ફ્રર્મુદ ઈક્વીમુનેત વ જમે આહુલોખન(૨) દાદ લા દાદ ઈક્વીમુનેત તેમમન બરહુને. અવશ ઔહુરમજદ યશત વાહુનેત અવશ મીનોએ ગાસાન(૩) કારે વસ્તગી વલ વાહુનેત.

૧૧. આખેર ઔહુરમજદ ગનાક મીનોએ, વહુમન અકોમન, અશવહિશ્ત અન્દેર, શતવીન સાએોર, સ્પેન્દોમદ તરોમત હુસ્ત નાએોંધ્હુસ, ખુર્દદ અમોર્દદ તારીચ જરીચ રાસ્ત ગોબશ્નીએ જકે દરૂગ ગોબશ્નીએ, સરૂશ અશમ વખ્દુનન્દ.(૪) આખેર દો દરૂજ ફ્રરાજ કનુન્દ આહુરેમન વ આજ્.(૫) ઔહુરમજદ વલ ગેતી સાતુનેત બેનકૂશમન જુત વ સરૂશ રાસ્પી અર્ઇવીંગ્હુનાન(૬) પવન યદ્મન યખ્સુનેત. ગનાકમીનોએ વ આજ પવન જકે ગહાન નીરન્ગ જદ અવ્જરીએ અકારીહાતર વખ્દુનન્દ જકે વદગે આસ્માન પતશ દયન દોબારેસ્ત લખ્વાર વલ તુમ તાર દોબારેત. ગોચેહર માર(૭) પવન જકે અયોકશોસ્ત વતાખ્તે સુજેત.(૮) જકે ગન્દગીએ રીમનીએ દયન દુશખુ બુદ પવન જકે અયોકશોસ્ત સુજેત દખ્યા બરા

---

(૧) 'ગેતી ખરીદ' એ એક જરથોસ્તી ક્રિયા છે. જેમાં ૬ દિવસ ગેસ્તરાતી મીનો નાવરની ઈજશ્ને કરવામાં આવેછે અને પછી ખમબારના વીસપરદ, સીરોજાની અને રપીથવનની ઈજશ્ને કરવામાં આવેછે. અર્થ પ્રમાણે "દુનિયાની ખરીદી કરવી" એગ્રેજીમાં ધર્મ સંબંધી ભાષામાં જે અર્થે redeem, redemption (re and emere, to buy) શબ્દો વપરાયછે, તેજ અર્થ અસલમાં આ શબ્દનો છે, એટલે કે "પોતાના ભલાં કામોથી દુનિયાને ખરીદી લેવી" એટલે રવાનને ગુનાહ ભર્યાં કામોથી છુટું કરવું. આ ફકરામાં એ અસલ અર્થ આ શબ્દ વપરાયેલો દિસેછે.

(૨) 'આહલોખન દાદ' એ શબ્દ પાછળથી વપરાતા 'અશો દાદ' શબ્દનું અસલ રૂપ છે. ગરીબ-ભલા અશો મરદોને સખાવતમાં કપડાં ભેટ આપવાનાં વસ્ત્ર દાન માટે એ ઈસારો છે. D H માં [illegible] 'વલ અજ્દનીકાન' એટલે 'લાયકોને' શબ્દો વધારે છે. એટલે કે અશો દાદ તરીકે વસ્ત્ર (શીઆવ) આપવો તે લાયકોને આપવો.

(૩) પુસ્તીમાં અને બીજી નકલોમાં પાજંદમાં આ શબ્દ [illegible] લખ્યો છે. પણ D H માં તે ઘેહેલવીમાં [illegible] ગાસાન લખ્યો છે, તે વધારે બરાબર છે અને તે ગાથા [illegible] ને માટે છે. Cf. Yaçna LV. 2 [illegible]. એનો ઘેહેલવી તરજુમો નીચે મુજબ છે [illegible] p. 604, the Bodlein MS એટલે "તે ગાથાઓ અમારા રવાનને માટે બેગે ખોરાક અને વસ્ત્ર માફક છે." એ હામાં ગાથાને [illegible] મીનોઈ રીતે ખોરાક અને વસ્ત્રની જરૂર સારતા જણાવ્યા છે. ત્યારે એ વર્ણન અલંકારિક છે. કહેવાની મતલબ એ છે કે આ જેહાનમાં માણસે ખોદાની બંદગી કરતા રહેવું, ગેતી ખરીદ કરતા રહેવું. એટલે ભલાં કામોથી દુનિયાને ખરીદી રવાનને ગુનાહથી સ્વચ્છ રાખતા રહેવું. લાયક ભલા અશો માણસોને જમે-અશો-દાદ (શીઆવ) ની એટલે વસ્ત્રની ભેટ આપી વસ્ત્ર દાન કરતા રહેવું. એમ કરે તેનું રવાન મરણ બાદ તેનો ભલો બદલો પામે. નહીં તો તેનું રવાન જાણે નાયું હોય તેમ રહે. જેઓ અહુમજદને યાદ કરતાં રહે

તેઓ માટે કહે છે કે તેઓ બેહેશ્તમાં જશે. ઓહરમજ્દનું ગરોથમાન તેઓના શરીરને, જેમ તેને ઘટતું હોય તેમ, ઉપર ખેંચી લેશે. તે (મરનાર અશો) તે પાકીથી હમેશ અને હમેશ સુધી ચાલુ (આગળ અને આગળ) ચાલતું રહેશે. એમ કહે છે કે જ્યારે (ખોદાની) આરાધના નહીં કીધી હશે અને ગેતી ખરીદ કરવાને ન ફરમાવ્યું હશે, અને પોષાકની અશોદાદ નહીં આપી હશે તો ત્યાં (એટલે પેલી જેહાનમાં તે રવાન) નાખું (રહેશે) જો તે ઓહરમજ્દની આરાધના (યશ્ત) કરે તો ગાથાની મીનો પોષાકનું કામ કરે (એટલે ગરજ સારે).

૧૧. પછી ઓહરમજ્દ ગનામીનોને, બહમન અકોમનને, અર્દીબેહેશ્ત અન્દેરને, શેહરેવર સાઓરને, સપેન્દારમદ તરોમત, (જે) નાઓંધહસ છે તેને, ખોર્દાદ અમરદાદ તારીચ અને જ્વરીચને, સાચ્ચું બોલવું જુઠાં બોલવાને, (અને) સરોશ એશમને પકડશે. પછી બે દરૂજો છુટા રહેશે, આહરેમન અને આજ. ઓહરૂમજ્દ દુનિયામાં આવશે. પોતે જેતી અને સરૂશ રાસ્પી (થઈ) અર્ઈવ્યંઘહાન હાથમાં પકડશે. ગનામીનો અને આજ તે દુનિયામાં નિરંગથી મારેલા બની, હથિયારો વગર કામે (એટલે અસર ઉપજાવવા વગર ફોકટ) પકડશે, અને જે રસ્તે આસ્માન ઉપર ઘસ્યા હતા તે રસ્તે પાછા સીહા અંધકારમાં દોડશે. ગોચેહર, તે સાપને તે પીગળેલી ધાતુથી બાળી નાખશે. દોજખની અંદર જે ગંધકી અને રીમની હતી તે, તે ધાતુથી બળી જશે (અને) સાફ થઈ જશે. તે લેઆનતી ભર્યો જે

અને ઉપર પ્રમાણે ભલાં કામો કરતાં રહે તેઓ જાણે ગાથાના ફરમાનો પ્રમાણે ચાલી પોતાને હાથે પોતાનું બેહેશ્ત ખરીદે છે. માટે તે ગાથાની મીનોઈ શક્તિઓ જાણે તેઓને મરણ બાદ વચ્ચેથી ઢાંકેલા રાખશે એટલે તેઓને ફરજ નહીં બજાવવા માટે રારમાવું પડશે નહીં.

(૪) આ ફકરામાં અમેશાસ્પંદો વિશે સદ્‌ગુણો અને તેઓની સામેની ખૂરી શક્તિઓ અને દુર્ગુણોનાં નામ દીધાં છે કે સેવટે કેઆમતને વખતે સઘળી સારી શક્તિઓ અને સદ્‌ગુણો ખૂરી શક્તિઓ અને દુર્ગુણો ઉપર ફાવશે. (૫) ફા. jʃ લોભનો દેવ.

(૬) અવે. ... ઇજસ્તેમાં બરસમના તાર બાંધવામાટે વપરાતી ખજુરીની પાતરી.

(૭) અહી 'સાંપ' તે આહરેમનને માટે દિસેછે.

(૮) D H માં આ ઇમિલો ... સુજ્ઇમ્મેત આપ્યોછે. એ કદાચ ગેર કાયદે અવસ્તાના પ્રયોજ્યપદનાં ... ની માફક 'અય' થી પ્રયોજ્ય બનાવવા માટે હોય. અર્થ બાળવું. આ શબ્દ પછી D H માં નીચલી ઇબારત વધારે છે ... કે ... "અયોકરોશ્ત દયન વલ દુરાખ્ત તચેત" એટલે "ધાતુ તે દોજખમાં વહેછે."

(૯) D H ... "દયન જમીક આદ્રગ" શબ્દો વધારે છે. ત્યારે અર્થ થાયછે કે "જમીનમાં જ્યાં દોજખ હતું ત્યાં જે ગંધકો અને રીમની હતી તે ધાતુથી બળી જશે."

યેહવુનેત. જક (૧)અમર ઈ ગનાકમીનોએ પતશ બરા દોબારેસ્ત પવન જક અયેાકશોસ્ત વખદુનેત. જક જમીક દુશમુ લખ્વાર વલ ફરામુઈએ એ ગેહાન યાઈત્યુનેત વ યેહવુનેત ફરીકદે દયન બાનાન પવન કામે. ગેહાન અમર્સ વદ હમાક હમાક રોબરનીએ.

૧૨. દેનૂમનચ ઈમિલ્લુનેત આઈગ દેનૂમન જમીક અન્ (૨)હીહર અનશીપ (૩)હામુન (૪)બરા યેહવુનેત. કુદે ચેકાતચ ચીનબર લાલા યખસુનરનીએ ફરૂદ દારેન્દ લા યેહવુનેત.

બાબ ૩૧.

મદમ તોખ્મ વ પતવન્દે (૫)કેખ્યાન.

૧. હોશેન્ગ ઈ ફરીકદ સીઆકમક ઈ મશી ઈ ગયોમર્દ. "(૬)તખ્મોરૂપ દીવંઘહાન ઈ યંઘહત હોશંગ. જમ" તખ્મોરૂપ સ્પીતુર નારેસ ઈ મુન રૂશનુ એ ચીનક કરીતુન્દ હમાક બરાત બુદ હુમન્દ. મિન જમ વ જમક ઈ અખ્તમનર યેહવુન્ત જદ (૭)યોખ્તી ગશ્રા જન. અકવીન (૮)જયરની બુદ હુમેન્દ. (૯)મીરક અસ્પયાન વ જખ્માનક (૧૦)જરદાહીમ શમ યેહવુન્ત હુમન્દ. પતવન્દ બરા રકૂત. સ્પીતુર જક યેહવુન્ત (૧૧)મુન લેવતૂમન (૧૨)દહાક જમ બરા (૧૩)કરીનીદ. નસૌ અદીનચ જવસ્ત. નેસર (૧૪)યાવાત કરીતુન્દ. ઈમિલ્લુનેત આઈગશ જક ગદમને મદમ દાત ઈબ્લીસુનાત આઈગ કોલા યુમ દયન (૧૫)અચારીહા બરા વદીરેદ હમાક (૧૬)ખુરશને યોશદાસર પાક બરા વાહુનેત.

---

(૧) આ શબ્દ જુદી જુદી નકલમાં તરેહવાર છે. મા. ઉ. અને એ. આં. માં ... છે તેની હેઠે ફારસીમાં ... લખ્યો છે. પાજંદ નકલોમાં ... આપ્યો છે. આંકલેસેટીલ પણ Aharimanı લખ્યું છે. D H માં ... છે. ઇ. એ. ની જમાસ્પીના આ બાબતના બાબમાં ... આહરમન છે. પુરતી ... શોહમન આપી 'દોજખ' અર્થ કરે છે (હીબુ). ઉવીનદીનશમાન verfluchte એટલે "લેઆનતી ભર્યો" અર્થ કરે છે. ઉવેસ્ટ એ શબ્દ આલામ ધારી vault અર્થ કરે છે. D H ની જુની નકલમાં જેમ આ શબ્દ આપ્યો છે તેમ હું વાંચી એને ફા. ... અમરર more bitter ... bitter સાથ સરખાવું છું. અર્થ 'ઘણો કડવો' એટલે "લેઆનતી ભર્યો" ધિક્કારવાજોગ.

(૨) એ શબ્દ 'અનખરાર' પણ વંચાય. અર્થ (ફા. ... loss) imperishable. એનો બીજો ભાગ 'ખસર' અથવા 'હસર' અથવા 'હસીર' પણ વંચાય જે ફા. ... યા ... અને ... છે જેનો અર્થ ice થાય છે. ત્યારે અર્થ 'બર્ફ વિનાનો.' ઉવેસ્ટ એમ અર્થ લે છે. (૩) ફા. ... declivity, descent.

(૪) D H માં એ ઇમિલો ... હામુન છે જે ફા. ... a desert, a plain છે. પુરતી વિગેરે ... આપે છે. તે ડા. ઉવેસ્ટ ધારે છે તેમ ઉપલા જુની નકલના ઇમિલાનું બિગડેલું રૂપ છે.

(૫) D H આ. ... શબ્દ આપે છે તે બરાબર છે. બીજી નકલોમાં નથી.

(૬) આ બાબમાં કોઇક નામોને D H ની નકલ પ્રમાણે વાંચ્યા છે અને જે ભાગ પુરતીમાં નથી તે તેમાંથી વાંચ્યો છે. આ બાબમાં થોડાક પાછલા ભાગમાં T. D. ની એક નકલનો સરખામણી માટે લાભ લીધો છે.

ગનામીનો તે (દોજખ) માં દોડી ગયો. તેને તે ધાતુથી પકડશે. તે દોજખની જમીન દુનિયાની ફરાખીમાં પાછી લાવશે, અને દુનિયામાં ફરશોકર્દ (બોદાની) મરજ્જ મુજખ થશે (અને) જેહાન હમેશાં હમેશ સુધી ચાલુ અમર થશે.

૧૨. વળી એમ કહેછે કે આ જમીન હેર (નસા) વગરની ખાડાખબોચીઓ વગરનાં મેદાનની થશે. ચેકાત (દાઈતી) નો પુલ જે ચીનવદ (પુલ) ને ઊંચે ધરી રાખવા માટે છે, તે વઠીકને નીચો (એટલે સપાટ) રાખશે. તે (પહાડ તરીકે ઊંચો) હસ્તી ભોગવશે નહીં.

બાબ ૩૧.

કેઆનીઓના તોખમ અને બુનીઆદની બાબદપર.

૧. હોશન્ગ ફ્રવાકનો, (છોકરો હતો, જે ફ્રવાક) સીઆમકનો, (જે) મશીનો, (જે) ગયોમર્દનો (છોકરો હતો). તખ્મોરૂપ વીવંધહાનનો, (જે) યંધહત હોશંગનો (છોકરો હતો). જમ, તખ્મોરૂપ, સ્પીતુર, નર્સી કે જેને રશનુ એ ચીનક કહેછે, તે સઘળા ભાઈ હતા. જમ (શેદ) અને જમક, જે તેની બેન હતી તેઓથી એક જોડકું, મરદ અને સ્ત્રી, પેદા પજ્યું. તેઓનાં મેળાપથી વૃદ્ધિ થઈ. મીરક અસ્પયાન અને જ્યાનક જરૂદાહીમ તે (જોડકાં) નાં નામ હતાં. (એમ) ઓલાદ ચાલુ રહી. સ્પીતુર તે હતો, કે જેણે જોહાક સાથે મળીને જમશેદને કાપી નાખ્યો. નર્સી પણ તે વખતે જીવતો હતો. (તેને) નેસર ગ્યાવાન કહેતા હતા. કહેછે કે તેને એવું બુલંદ નસીબ આપેલું છે કે દરેક દિવસ ગરીબીમાં ગુજરે છે (અને પોતાનો) સઘળો ખોરાક પવિત્ર અને પાક કરે છે.

---

(૭) "આ નિશાનીવાળો" ભાગ D H માંથી લીધોછે.

(૮) ફા. ૬૮ અને ૫ વીન એટલે વખત (*vide* Viraf. Ch. 66, 6).

(૯) ફા. ૬૮; increase (૧૦) આ ફકરા બદલે D H માં ૭૦ ૫૦૧ છે.

(૧૧) D H જરદાહુમ ૬૭૦૬ આપેછે. (૧૨) D H ૧૬ આપેછે તે દુરસ્ત છે.

(૧૩) આ શબ્દ પછી પુસ્તીમાં ૬ 'જરમ' શબ્દ છે તે ભૂલ છે. D H માં નથી.

(૧૪) Cf. Yasht XIX 46 ૭૮૬૬૬

૨. દહ્યકે પ્રુતાસ્પે જહ્નીગાવે(૧) વીરકૂશેંધે તાજે કૂવાકે સ્યામક. એજ માહ્ર(૨) દહ્યકે ઉદયે(૩) એ બયકે તમબયકે(૪) ઓવોખ્મે(૫) પઉવીએસમે(૬) ગયઉવીથવે દ્રુવીએ(૭) ઈસ્કા(૮) એ ગનાકમીનોએ. ફ્રીદુને અસ્પયાન, પુરતોરા અસ્પયાન, સોક તોરા અસ્પયાન, યુર તોરા અસ્પયાન, સીહાકતોરા અસ્પયાન, સપીદ તોરા અસ્પયાન, ગેકર તોરા અસ્પયાન, રમકતોરા અસ્પયાન, વનકૂગેશની અસ્પયાન, જમ વીવંઘહાન. યેગુન વહ્મનૂશાન જવીત મિન અસ્પયાને પુરતોરા દેહ(૧૦) પતવન્દ યેહવુન્ત હુમન્દ. કોલા અયોક સદ શન્ત બરા જ્વસ્ત હુમન્દ ઈ યેહવુનેત હ્વર શન્ત. જક હ્વર શન્ત દહ્યક દુશ પાતશાહીએ યેહવુન્ત. મિન અસ્પયાન પુરતોરા ફ્રીદુન જદ મુન કીને જમ ખાસ્ત હાનીચ(૧૧) ફ્રરજન્દ યેહવુન્ત હુમન્દ બરમાયુન(૧૨) કતાયુન(૧૨). ફ્રીદુન મુન વહ્મનશાન પુર પરહીખ્તતર(૧૩) યેહવુન્ત.

૩. મિન ફ્રીદુન જદ સે યેનમન, સેહ્મ વ તુચ વ અઈરીચ. મિન અઈરીચ દો યેનમન(૧૪) દુખ્તી જદ. યેનમને દુગાને(૧૫) વાનીતાર અનાસ્તોખ(૧૬) શમ યેહવુન્ત. યેન્તમન ગન્જ(૧૭) યેહવુન્ત. સેહ્મ વ તુચ અઈરીચ વ ફ્રજન્દાન હુબખ્તગાન હમાએ જકતલુન્ત. જક યેન્તમન ફ્રીદુન પવન નેહાન દારત. મિન જક દુખ્ત દુખ્તી જદ. વહ્મનૂશાન આકાસીએ બુદ. અવશાન અમીતર જકતલુન્ત. જક દુખ્ત ફ્રીદુન પવન નેહાન કદે વદ દેહ પતવન્દ અમત માનુશે પુર્શીદ પવન વીનીક "મિન અમ જરહુન્ત. મદમ યેગુન બરા જરહુન્ત

---

(૧) એ નામો D H માં નીચે મુજબ છે. [illegible] જહ્નીગાવ બસોએ રાફ્રશાનીશ.

(૨) D H માં [illegible] એટલે 'માંએની તરફવાળાએ' (૩) D H [illegible] ઉદક.

(૪) D H માં [illegible] આગળ મીડું મુકી નામ છુટું પાડ્યું છે. એટલે અહીં વાક્ય તમામ કીધેલ છે. પછી [illegible] 'બયક'ને છુટો લેઈ તેની વંશાવળી ચાલુ કીધી છે.

(૫) D H માં [illegible] ઓવોખ્મ.

(૬) D H માં એ નામને બદલે બે છુટા નામ છે [illegible]

(૭) એ બે છુટા નામોને બદલે D H માં એકજ નામ મળેછે. તે [illegible] છે.

(૮) [illegible] ને ૧૦ એ શબ્દો D H માં આપ્યા છે તે બરાબર છે. પુસ્તીમાં નથી તે ભુલ છે. કારણ પછવાડે કહેછે કે [illegible] "એટલે પુરતોરા અસ્પયાન (અર્થ પ્રમાણે પુરકળ ગામવાળા આસ્પયાન)થી ફ્રીદુનનો જન્મ થયો." એ ૧૦ તે અવસ્તાની સીતમાન જરથોશ્તની આશ્રીનનો કેહ-ગોએ છે. 'પોઉરૂગો અવાહિ યથ આથ્યાનોહ્રા એટલે "આથ્યાનના જેવાં પુષ્કળ ગોરાપંદવાળો થાજે." શાહનામા મુજબ ફરેદુનને દુધ પાનાર ગાયનું નામ [illegible] હતું. તે સાથે કદાચ એ નામને સંબંધ હોય.

(૯) D H માં ૧૭ સુકતોરા નામ છે તે બરાબર દિસેછે, કારણ 'સીહાક તોરા' જે પુસ્તી આપેછે, તે નામ તો પછવાડે આવેછે.

૨. દહાક (જોહાક) ખુતારપનો (છોકરો હતો), (જે) જર્હની ગાવનો, (જે) વારકશંધનો, (જે) તાજનો, (જે) કવાકનો, (જે) સ્યામકનો (છોકરો હતો). મા તરકથી જોહાક ઊદય (ના વંશનો હતો, જે ઉદય) બયકનો, (જે) તમબયકનો, (જે) ઓવોખ્શમનો, (જે) પઉર્વએસમનો, (જે) ગંધઉવીશ્વનો, (જે) દ્રુવીનો, (જે) ઈસ્કાનો, (જે) ગનામીનાના (વંશનો હતો). ફરીદુન અસ્પયાનનો, (જે) પુરતોરા અસ્પયાન (નો, જે) સોકતોરા અસ્પયાન (નો, જે) બુરતોરા અસ્પયાન (નો, જે) સીહાકતોરા અસ્પયાન (નો, જે) સપીદતોરા અસ્પયાન (નો, જે) ગેફરતોરા અસ્પયાન (નો, જે) રકમતોરા અસ્પયાન (નો, જે) વનફ્રગેશની અસ્પયાન, જે જમશેદ (નો, જે) વીવંધહાન (નો બેટો યા વંશનો હતો). ત્યારે તેઓની અસ્પયાને પુરતોરા પછીથી જુદી દસ પેઢેડી હતી. (અને) દરેક (પેઢેડીવાળો શખ્સ) ૧૦૦ વર્ષ જીવ્યો હતો જે (ત્યારે) ૧૦૦૦ વર્ષ થયાં. તે હજાર વર્ષ જોહાકની બુરી બાદશાહી હતી. અસ્પયાન પુરતોરાથી ફરેદુન જનમ્યો, જેણે જમશેદનો કીનો ઈચ્છ્યો. (અસ્પયાન પુરતોરાને ફરેદુન ઊપરાંત બીજાં) વલી સાથે બરમાયુન અને કતાયુન (નામનાં) ફરજંદો થયાં હતાં, જેઓમાં ફરેદુન વધારે પરહેજગાર હતો.

૩. ફરીદુનથી ત્રણ છોકરાઓ જનમ્યા, સેલમ, તુચ (તુર) (અને) ઐરચ. ઐરચથી બે છોકરા અને એક છોકરી જનમ્યાં. (તે) બેડકા છોકરાઓનાં નામ વાનીતાર (અને) અનાસ્તોખ્ હતાં. છોકરી ગન્જ (નામની) હતી. સેલમ અને તુચે ઐરચને અને (તેનાં) બખ્તાવર ફરજંદોને સધળાંને મારી નાખ્યાં. તે છોકરીને ફરીદુને છુપાવી રાખી. તે છોકરીથી એક છોકરી જનમી. તેઓને (એટલે ઐરચના ભાઇઓને તેની) ખબર પડી. તેઓએ માએને મારી નાખી. પેલી છોકરીને ફરીદુને દસ પેઢેડી સુધી છુપાવી રાખી (એટલે તેણીને અને તેણીની પછીની દસ પેઢેડીનાં ફરજંદોને છુપાવી રાખ્યાં) કે જ્યારે માનુશે-પુર્શીદ-પવન-વીનીક તેની માએથી જનમ્યો. (તેના આ નામનું આ) કારણ કે

---

(૧૦) ગણત્રી પ્રમાણે તો ૧૦ ને બદલે ૮ પેઢેડી થાયછે, કારણ જમશેદ અને વીવંધહાનને નહીં ગણવા જોઇએ, સબબ કે જમશેદને મારી તે પછી જોહાકે ૧૦૦૦ વર્ષ બૂરી બાદશાહીનુ રાજ્ય કર્યું.

(૧૧) D H બાજ્ય 'હાનીચ' આપેછે તે વધારે દુરસ્ત દિસેછે. અર્થ "વલી (અસ્પયાન પુરતોરાને) બીજા ફરજંદો થયાં હતાં. પુરતી 'અફ્નીનચ' આપેછે.

(૧૨) شاهنامهنا كيانوش અને پرماية شاد كام

Mohl. I. p. 90. يكي بود ازيشان كيانوش نام .·. دگر نام پرمايهٔ شاد كام

(૧૩) D H માં ગ્યેને બદલે ૧૦ 'પુર ગદમનતર' એટલે 'વધારે દબદબાવાળો' છે.

(૧૪) D H બે છોકરા ... આપેછે તે બરાબર છે. પુરતી ... આપેછે તે ભૂલ છે, કારણ પછવાડે બે છોકરાના નામ છે. (૧૫) ... twins.

(૧૬) D H માં, ... 'અનરતઓ' છે. (૧૭) D H માં ... એટલે "યુજક નામ હતું."

રોશની એ બુર્શીદ પવન વીનીક[૧]" નકુન્ત.[૨] મિન મનોશ બુર્શીદ વીની[૩] બાહુર મનોશ બર્નાર. મિન મનોશ બર્નાર મનોચેહર બ્વદ, મુનશ સેલમ વ તુચ જકતલુન્ત[૪] પવન કીને અઈરિચ. મિન મનોચેહર બ્વદ કીશ, નોદર, વ દુરાસ્તો.[૫]

૪. ચેગુન મનોચેહરે, મનોશ બર્નારે, મનોશ બર્નાકે કમામસોજકે[૬] બુતેરકે[૭] થ્રીતકે બીતગે ફ્રબુશગે બુશકે, ફ્રગુજગે ગનજકે અઈરીચે ફ્રરીદુન, ફ્રાસીઆવે[૮] પશંગે બ્વદશમ[૯] તુરકે સપએનસ્પે દુરેશાસ્પે તુચે ફ્રએદએોન. જફ્રાન, કર્સેવજ કે કદાન[૧૦] બાનન્દ અગ્રેરદ[૧૧] કોલા સે બરાત બુદ હુમન્દ.

૫. પશન્ગ વીસે કોલા દુ બેરાદ બુદ હુમન્દ. વ મિન વીસે પીરાન વ હોમાન વ શાન[૧૨] વ અવારીક બેરાદરાન બ્વદ હુમન્દ. મિન ફ્રાસીઆવ ફ્રરીસ્પો એે ચુર વ શાન[૧૩] શીદે વ અવારીક ફ્રરજન્દાન જરહુન્ત હુમન્દ. વીસ્પાન ફ્રરશ[૧૪] કએ બુસ્તુઈ અજશ જરહુન્ત બેન્ત-મને ફ્રાસીઆવ યેહવુન્ત વ લેવનમન ફ્રરીસ્પેચુર હમ-માદે યેહવુન્ત. મિન ફ્રરીસ્પેચુર સુરાક અસુરીક વ અવારીક ફ્રરજન્દાન. મિન વલમનશાન ખ્વાસ્તો અઈરીખ્ત વ યજદાન અઈરીખ્ત વ યજદાન દારાદ ફ્રરાહુબુર્દ લા વડાક અવારીક બ્વદ હુમન્દ મુન દુગાન[૧૫] દીરન્ગ.[૧૬]

---

(૧) આ " " નિશાનીઓ વચ્ચેના શબ્દો D H માંથી લીધાછે. તે પુસ્તીમાં ભૂલથી નીકળી ગયાછે.

(૨) D H માં એને બદલે [illegible] ફા. ઇઓ છે. (૩) D H માં એ નામ ફક્ત વાદ છે.

(૪) D H માં એ શબ્દના આગમચ [illegible] 'એન' શબ્દ વધારે છે. (૫) D H માં એ [illegible] ભારત [illegible] ઇમ નામ । છે એટલે " અને એરચનો કિનો લીધો."

(૬) D H માં [illegible] દુરાએાબ છે.

(૭) ડા. ઉવેસ્ટ પહેલા 'ક'ને ફા. ક ને અર્થે લઈ અર્થ કરેછે કે "જે મામસોજક હતો." D H માં એને બદલે [illegible] 'મુન અમ યુજક' છે એટલે " જેની માએ યુજક હતી."

(૮) D H માં [illegible] અઇરક છે. (૯) D H માં [illegible] પશન્ગ નામ છે તે બરાબર છે, શાહનામાનું پشنگ (૧૦) શાહનામાનો زادشم

چون بشنید سالار تورران پشنگ ∴ بسی کرد یاد از پدر زادشم

(૧૧) [illegible] નું બીજું નામ 'કદાન' હતું તે તબરી પરથી માલુમ પડેછે. ત્યાં તે નામ ગેન્દેર આપ્યું છે. Il (Afrâsiâb) avait deux fils, nommés Schahré et Schîdé et un frère, nommé Guender (Tabari par Zotenberg I. p. 464).

(૧૨) શાહનામાનો افرسیاب

તે જનમ્યો ત્યારે ખુર્શીદની રોશની તેનાં નાખ (વીનીક) ઊપર પડી. મનોશ ખુર્શીદ વીની અને બેહનથી મનોશ ખનોર (વીનીક). મનોશ ખનોરથી મીનોચેહર જનમ્યો, કે જેણે સેલમ અને તુચને એરચના ફીનામાં મારી નાખ્યા. મીનોચેહરથી ફીરા, નોધર અને દુરાસ્રો જનમ્યા.

૪. જે મુજબ મીનોચેહર, મનોશ ખનોરનો (બેટો હતો, જે) મનોશ ખનોકનો, (જે) કમામ સોજકનો, (જે) ખુતેરકનો, (જે) ગ્રીતકનો, (જે) બીતર્ગનો, (જે) ફ્રજુશગનો, (જે) જુશકનો, (જે) ફ્રયુજગનો, (જે) ગનજકનો, (જે) અર્ઝરચનો, જે ફ્રરીદુનનો (હતો. તેજ મુજબ), ફ્રાસીઆવ, પશંગનો, (જે) જદશમનો, (જે) તુરકનો, જે સ્પએનસ્પનો, (જે) દુરેશાસ્પનો, (જે) તુચનો, (જે) ફ્રરેદુનનો હતો. (એટલે જેમ મીનોચેહર ફ્રરેદુનનાં વંશથી ઊતરેલો હતો, તેમ અફ્રાસીઆબ પણ ફ્રરેદુનના વંશનોજ હતો.) તે અફ્રાસીઆબ અને) કર્સેવજ, જેને કહાન કહે છે (અને) અયેરદ, એ ત્રણે ભાઈ થતા હતા.

૫. પશન્ગ (અને) વીસે બેઉ ભાઈઓ હતા. અને વીસેથી પીરાન, હોમાન અને શાન અને બીજા ભાઈઓ જનમ્યા હતા. અફ્રાસીઆબથી ફ્રરીસ્પો એ ચુર, અને શાન અને શીદે અને બીજાં ફ્રરજંદો જનમ્યાં હતાં. વીસ્પાન ફ્રરંશ, જેનીથી કએખુસ્રુ જનમ્યો હતો, તે અફ્રાસીઆબની છોકરી હતી અને ફ્રરીસ્પે ચુર સાથે એક માએની હતી. ફ્રરીસ્પેચુરથી, સુરાક, અસુરીક, અને બીજા ફ્રરજંદો (થયાં હતાં). તેઓથી ખ્વારેતો અઈરીખ્ત, અને યજ્દાન અઈરીખ્ત અને યજ્દાન દારાદ, ફ્રારાહખુર્દ લા વહાક (અને) બીજાં (ફ્રરજંદો જનમ્યાં હતાં), જેઓની વિગત લંબાણ (છે).

---

(૧૩) એ નામ ખ્વ ને છુરો ખ્વ કહાન અથવા ખાન લેખએ તો તે વિષેનો ફ્રરેખાન નામનો બેટો હોય. Mohl. I. 407. જો એ 'શાન'ને પીલસમનો દુજો આકાર લેખએ તો એ નામનો 'વીસે' નો એક છોકરો શાહનામાં પ્રમાણે હતો.

دليرى كه بد پيلسم نام اوى ... گوئى كى نژادى پاى نامجوى

كه ويسه بدش نام فرخ پدر ... برادرش پيران پيروز گر

Vuller I. p. 426.

(૧૪) એ "શાન" અને "શીદે" નામના બે બેટા તે તબરીએ કહેલા Schehré અને Schidé છે. જુઓ આ ફકરાની આગલી નોટ. શાન નામ 'શાર' પણ વંચાય. (૧૫) શાહનામાનો فرنگيس Vuller II. 612. (૧૬) ફા. دوگون double, hence, repetition, details.

(૧૭) ફા. درنگ slow, tedious, causing delay.

૬. મિન અગ્રીરદ ગોપત(૧) મલકા જરહુન્ત વ અમત ફારસીઆવ માનુશચેહર લેવલ્-મન અઈરાનગાન દયન ગરે પાદશખ્વારગર ગેરકૃતાર કર્દ સીજ(૨) વ હાત(૩) મદમ શેદકુન્ત અગ્રીરદ મિન યજ્દાન અયાકુત બવીહુનસ્ત. અવશ જક નીઓકીઅ શકહુન્ત(૪) આઈગશ જક સેપાહે(૫) નીવે અઈરાનગાન મિન જક સખ્તીઅ બોખ્ત. ફારસીઆવ પવન જક આહુ-ઈ(૬) અગ્રીરદ જકતલુન્ત. અગ્રીરદ પવન જક પાદેહુરને ફરજન્દ ચેચુન ગોપત મલકા જરહુન્ત(૭).

૭. ઓજઓ, ઈ તોહુમાસ્પ ઈ કુઆંનકુ ઈ, બીરીજ્રત, અરઝીવશ અનાઈસ્પ વઓ-તન્ત ઈ રાગી વોધ યના ઈ મશ્વાક ઈ નોતર ઈ માનુશચેહર(૮). મિન ઓજઓ જરહુન્ત સે બેન-મન બેન્તમન(૯). કવાદ(૧૦) અપર્નાએ દયન કરપુદી(૧૧) ચેહલુન્ત(૧૨). અવૂશાન પવન ૩૬ બરા શેદકુન્ત. પવન કવાદકાન(૧૩) બરા અકુસદે(૧૪). ઓજઓ બરા બદીતુન્ત વ ઈનરચુન્ત બરા પરારીન(૧૫) ફરજન્દ વન્દીદે(૧૬) નવીદ(૧૭) શમ બનખ્તુન્ત.

---

(૧) [illegible] આ ફકરામાં આ નામ બંધક વખત આ મુજબ (ગોકપતમલકા) છે. ઉપરટ ગોપત શાહ નામ આપેછે, જે મુજબ બીજી જગ્યાએ આજ ફકરામાં ગોપતમલકા છે.

(૨) ફા. [illegible] trouble અને બીજાઓ.

(૩) અવ. [illegible] from [illegible] to cut at mith destruction, sharp or acute pain.

(૪) [illegible] હરકહુનતન to obtain. (૫) ફા. [illegible] intrepid, bold, warlike.

(૬) અવ. [illegible] ફા. a [illegible] vice, fault, defect.

(૭) આ ફકરામાં અફ્રાસીઆબે, અગ્રેરસને, તેણે ઈરાનીઓની બજવેલી સેવાની સજામાં મારી નાખવાનો ઇસારો છે. તેની હકીકત ફીરદાસી પ્રમાણે એમ છે કે અગ્રેરસની ઇરાનીઓ ઉપર મહેર-બાની હતી. જ્યારે આફ્રાસીઆબે નોજરને મારી નાખ્યો ત્યારે તે બીજા ઇરાની સેપાહો અને સરદારોને પણ મારવા નીકળ્યો હતો. પણ અગ્રેરસે તેને સમજાવીને તેમ કરતો અટકાવી તે ઇરાનીઓને 'સારી'ના કિલામાં બંદ કરાવ્યા. પછી જ્યારે (Mohl. I. p. 428) નોજરનો બદલો લેવા ઇરાનીઓ હુમલો લાવ્યા ત્યારે સારીમાં બંદ પડેલા બંદીવાનોએ જાણ્યું કે હવે આફ્રાસીઆબ સાહુચેતી દાખલ બીનાથી તેઓને આગમચથી મારી નાંખશે. તેથી તેઓએ અગ્રેરસને તેઓને છોડી મુકવાની અરજ કરી. અગ્રેરસે કહ્યું કે "જો તમોને એમ છોડી મેલું તો આફ્રાસીઆબ મારી ઉપર ગુસ્સે થાય. માટે જો બલેજર આ મુલક પર હુમલો લાવે તો હું આ જગ્યા, જાણે તેના હુમલાથી બીહીને છોડીને, હું ચાલી જાઉં ને તમારો તેથી છુટકો થાય." તેથી સારીમાં બંદ પડેલાં લશકરે ઇરાનીઓ ઉપર છુપો પેગામ મોકલ્યો કે સારી ઉપર હુમલો લાવે. બલેજરે કેરસાદને લશકર આપી સારી ઉપર હુમલો કરવા મોકલ્યો. ત્યારે અગ્રેરસ તે ગામ છોડી ચાલી ગયો અને ઇરાની સેપાહોનો છુટકો થયો. એ વાતની આફ્રાસીઆબને સેવટે ખબર પડી અને તેથી તેણે અગ્રેરસને મારી નાખ્યો. ઇરાનીઓની બજવેલી આ સેવા માટે જોકે એ તુરાની હતો તો પણ અગ્રેરસ નર અરો (અગ્રએરેથહે નરવહે અયએનો ક્રવયીમ યજમઇદે. (ય ૬૩ ફ. ૧૩૧) તરીકે ફરવરદીન યશ્તમાં અને આફ્રીનગાનના દીબાચામાં તેને યાદ કરવામાં આવેછે.

૬. અગ્રેરસથી ગેાપત મલકાનેા જનમ થયેા, અને જ્યારે અફ્રાસીઆબે મીનેાચેહરને ઈરાનીઓ સાથે પાદશખ્વારગર પહાડમાં બંદ કીધેા, અને તેની ઉપર રંજ અને દુઃખ નાખ્યું ત્યારે અગ્રેરસે ખેાદા પાસે દુઆ માગી. તેણે તે દુઆ મેલવી કે તેણે તે બહાદુર ઈરાની લશકરને તે મુશ્કેલીથી છેાડવ્યું. અફ્રાસીઆબે તે વાંકને માટે અગ્રેરસને મારી નાખ્યેા. અબ્રીરદ ને ત્યાં તે (ભલા કામ) નાં બદલામાં ગેાપત મલકા જેવું ફરજન્દ જનમ્યું.

૭. ઓજબેા જે તેાહમાસ્પનેા (છેાકરેા હતેા), જે કુઆનકુનેા, જે બીરીજ્જસ્ત અરઉશ અનાઈરિપ વગ્ગેતન્તનેા, જે રાગીવેાધયનાનેા, જે મશ્વાકનેા, જે નેાદરનેા, જે મીનેાચેહરનેા (છેાકરેા હતેા). ઓજબેાથી ત્રણ છેાકરા (અને એક) છેાકરી જનમ્યાં હતાં. કવાદ એક ચામડાંનાં કટકાપર બચ્ચાં તરીકે રહ્યેા હતેા. તેઓએ તેને નદીમાં નાખ્યેા હતેા. તે ઘરના ઊંબર ઉપર બેસુદ્ધ પડી ગયેા. ઓજબેાએ તેને જેયેા અને ઊંચકયેા અને એક ભલાં ફરજંદ તરીકે તેને મેલવીને (એટલે ઊધારીને) ખુશી ભર્યું નામ આપ્યું.

---

(૮) પસ્ત ૧૩—૧૩૧ નેા ... زو طهماست شاهનામાનેા

... كه روز كيان داشت و فرينگ گو ندينده جز پور طهماسپ زو

Vuller I. p. 279 તબરી પ્રમાણે એનાં જુદાં જુદાં નામ હતા. "Les uns disent qu'il s'appelait Zew, les autres Zâb ou Zâgh (Tabari por Zotenberg I. p. 406.)

(૯) તબરીમાં એ એાજબ અથવા જબની જે વંશાવલી આપી છે તેનાં નામ આ નામેાને મલતાં છે. Zâgh, fils de Yo'hannâ, fils de Mio, fils de Nowder, fils de Minotschehehr (ibid p. 407) એમાં Yohannâ તે આ ફકરાનેા ... 'વેાયધના' છે. Mio ... 'મરાવાક છે.' ઉપર બીજે નામેા છે તે ક્યાં છે તે સમજ પડતી નથી. કદાચ એ કેાઈ ચાલુ ઈબારત હેાય કે જે નકલ કરનારાઓએ વિષમ નામ ગણી તરેહવાર રીતે લખ્યાં હેાય. (૧૦) ... كيكوباد كوبكاباد.

(૧૧) ફા. ... a bit of leather worn by a waterman on his left hip on which he rests the bag containing water. ડા. ઉવેસ્ટ (kuspud) waist cloth અર્થ કરેછે. તે આ અર્થ શા ઉપરથી લેછે તે માલમ પડતું નથી. કદાચ તે ... drum અને ... cloth woven in stripes of different colours હેાય.

(૧૨) અહીં જણાવવા પ્રમાણે કેાબાદ કેાઈ જંગલમાં સાધારણ રીતે ઉધર્યો હતેા. તેના આડકતરેા ઇસારેા શાહનામામાંથી મળેછે. જુઓ મારી અવસ્તાની ફરહંગ ... શબ્દ. અહીં નદીનેા ઇસારેા છે તેમ એનું મકાન પણ નદી કીનારે હતું તે શાહનામા પરથી માલમ પડેછે.

... نشستند در زير آن سايه دار بيامد دمان تا لب رود بار

(૧૩) ડા. ઉવેસ્ટ ફા. ... The wooden sill of a door.

(૧૪) ફા. ... to grow faint, feeble, dejected.

(૧૫) ફા. ... good, excellent, (Steingass) એ ... ફા. ... proper, excellent નેા બીજો આકાર છે.

(૧૬) ... or ... અવ. ... સં. વિદ. Ger. find-en અંગ્રેજી find મેળવવું. ડા. ઉવેસ્ટ trembling child અર્થ કરેછે તેા કદાચ T. D. માં એ શબ્દ ... હેાય. તેા તે ફા. ... to sleep, to tremble. (૧૭) ફા. ... good news.

૮. મિન કવાદ કએ અપીવેહ જરહુન્ત. (મિન કએ અપીવેહ[૧]) કએ અર્શીન કએ બીઆરશ કએપીશીન વ કએકાઉસ જરહુન્ત. મિન કએકાઉસ સીઆવોખ્શ જરહુન્ત. મિન સીઆવોખ્શ કએખુસ્રુઈ જરહુન્ત. કરીશસ્પ[૨] અઉર્વાખ કોલા દો બરાત યેહવુન્ત હુમન્દ, ઈ ત્રીત ઈ સહામ ઈ તુર્ક ઈ સપએન્યસ્પ ઈ દુરૂશ્પ ઈ તુચ ઈ ફ્રીદુન. લોહરાસ્પ ઈ ઊજ્વ ઈ માનુશ કએ પીસીન કએ અપીવેહ કએકવાદ. મિન કએ લોહરાસ્પ વીશ્તાસ્પ વ જરીર[૩] અવારીક બેરાદરાન જરહુન્ત હુમન્દ. વ મિન વીશ્તાસ્પ સ્પેન્દદાત જરહુન્ત હુમન્દ, પેશોતન જરહુન્ત હુમન્દ. વ મિન સ્પેન્દદાત વહુમન આત્રો[૪] તરસહ વ મીત્રોતરસહ[૫] વ અવારીક જરહુન્ત હુમન્દ.

૯. અતીખ્શતર ઈ પાપકાન, મુનશ અમ બેન્તમન, ઈ સાસાન ઈ વેશ આફ્રીદ જરીર ઈ સાસાન ઈ અતીખ્શતર મુન વહુમન[૬] સ્પેન્દદાતાન ગોકુત.

૧૦. અમીતરે કએ અપીવેહ ફ્રાનક ઈ વધરસ્ના[૭] ફ્રશતા ઊર્વત ગાઈ ઈ ફ્રશત ઈ રાક ઈ દુરાસ્રુબ માનુશયેહર. દેન્મનચ ઈમલ્લુનેત આઈગ ગદ્મને ફ્રીદુન દયન જરેહે ફ્રાખોકન્ત પવન કુશી[૯] યુન ઈતીયુનેસ્ત, વોકતગી[૮] પવન યાતુશીચ તોરાઈ વલ યુર્ગ્દે[૯] કદેં વલ તેમમન યજદઇન્ત[૧૦]. સે શન્ત તેમમન કશી[૧૧] અજદઇન્ત[૧૨]. વલ તોરા યેહયુન્ત વદ ગદ્મન બરા વલ તોરા વજલુન્ત. તોરા યાઈત્યુન્ત શીર દુખ્ત વ વલ સે બેન્મન ઈ [illegible] ચેગુન નામન વ શાન વ ચંશંઘહા. ગદ્મન વલ બેનમનાન લા બરા વલ ફ્રાનક વજલુન્ત.

---

(૧) આ શબ્દો યુસ્ટીની નકલમાં નથી પણ તે ૪બારત પ્રમાણે જરૂરના છે. તે ભૂલથી રહી ગયા છે. T.D. માં છે. એમના ચાર છોકરા એ માટે શીરદુસી નીચે પ્રમાણે બોલેછે. અઈપીવંધુ કોબાદના વખતમાં મરી ગયો હોય, માટે શીરદોસી એમએમને કોબાદના પોતાનાજ છોકરા ગણે છે.

پسرند خردمند اورا چهار ∴ که بودند ازو در جهان یادگار
نخستین چو کاوس با آفرین ∴ کی آرش دوم به سیوم کی نشین
چهارم کی ارمین بودش نام ∴ سپردند گیتی بآرام و کام

એ નામોમાં 'બીઆરરા' તે શાહનામાનો 'અર્શીન' છે. અર્શીન, તે આરશ અને પીશીન તે નશીન છે.

(૨) ઇજિશને હા. ૯ ફ. ૧૦ પ્રમાણે ગ્રીતએ હોમની સ્તુતિ કરીને બોરાદ ચાહવાથી તેને ત્યાં એ બેટા [illegible] નો જનમ થયો હતો. આશીનગાનના દીબાચ્યામાં એ ભાઈઓની પેઢીનાં નામ નીચે પ્રમાણે લેવામાં આવેછે. કેરસાસ્પ, અતરત, સમ, તુર્ક, શેદસ્પ, ઉર, જમશેદ. યુનદેહેશમાં એ પેઢી ફ્રેદુનને પહોંચાડી છે.

(૩) એના દાસ્તાન બાબે જુએ મારી 'યાદગારે જરીરાન' નામની ચોપડી. તેમાં જણાવવા પ્રમાણે ગુશ્તાસ્પના ભાઈ અને છોકરાઓમાંથી ૨૩ જણ અરજાસ્પ સાથેની લડાઇમાં માર્યા ગયા હતા. તેમાં તેના એક ભાઇનું નામ 'પાતખુશ્ખુ' જણાવેછે.

૮. કવાદથી કએ અપીવેહનો જનમ થયો. (કએ અપીવેહથી) કએ અર્શન, કએ બીઆરશ, કએપીશીન અને કએકાઉસ જનમ્યા. કએકાઉસથી સીઆવક્ષ જનમ્યો. સીઆવક્ષથી કએખુસ્રુ જનમ્યો. ફેરશાસ્પ અને અઉર્વાખ બેઉ ભાઇઓ હતા, જે ગ્રીતનાં (બેટા હતા), જે સામનો, જે તુર્કનો, જે રપએન્યસ્પનો, જે દુરૂશપનો, જે તુચનો, જે ફરીદુનનો (બેટા હતો). લોહરાસ્પ ઊજવનો (છોકરો હતો), જે માનુશનો, જે કએપીસીનનો, જે અપીવેહનો, જે કએકોબાદનો (છોકરો હતો). કએ લોહરાસ્પથી ગુશ્તાસ્પ અને જરીર (અને) બીજા ભાઇઓ જનમ્યા હતા. અને ગુશ્તાસ્પથી સ્પેન્દોદાત (એટલે અસફંદયાર) જનમ્યો હતો, (અને) પેશોતન જનમ્યો હતો. અને અસ્પન્દયારથી, બહમન, આતરો તરસહ અને મીત્રો તરસહ અને બીજાઓ જનમ્યા હતા.

૯. અર્દેશર બાબેગાન, જેની માએ (પાપકની) છોકરી હતી, તે સાસાનનો (છોકરો હતો), જે વેશ આફ્રીદ જરીરનો, જે સાસાનનો, જે અર્દેશરનો (છોકરો હતો), જે (અર્દેશર) ને અસ્પન્દયારનો બહમન[૧] કહેતા હતા.

૧૦. કએ અપીવેહની માએ ફ્રાનક (હતી), જે વધરશના ફ્રશ્તા ઊર્વત ગાઇની (છોકરી હતી), જે ફ્રશ્તનો, જે રાકનો, જે દુરાસ્રુબનો, (જે) મીનોચેહનો (છોકરો હતો). વળી આ કહે છે કે ફરીદુનનું ખોરેહ ફરાખોકન્ત દર્યામાં કુશીયુન ઉપર બેઠું હતું. વોકતર્ગા જાદુઈથી એક ગાયને ખેતીના કામમાં લાવીને ત્યાં લઈ ગયો. ત્રણ વર્ષ સુધી ત્યાં કુટુંબને લઈ ગયો. જ્યાં સુધી કે તે ખોરેહ તે ગાયને ગયું ત્યાં સુધી તે ગાયને આપ્યું. તે ગાયને લાવ્યા અને દુધ દોહ્યું, અને ત્રણ છોકરા, જે તેને થયા હતા, જેવાકે નામન અને શાન અને ચંચયહા તેઓને આપ્યું. ખોરેહ છોકરાઓને નહીં પણ ફ્રાનકને ગયું. વોકતર્ગાએ ફ્રાનકને દુઃખ

---

(૪) શાહનામાના سهرنوش آذر افروز અને Mohl. IV. p. 437.

پسر بود اورا گزیده چهار ... سه رزم جوی و سه فیزه دار
یکی نام بهمن یکی سهرنوش ... سوم آذر افروز گرد سروش
چهارم بدش نام نوش آذرا ... که بنهاد او گنبد آذرا

(૫) અસફંદીઆરના છોકરા બહમનને ઘણાંક પુસ્તકોમાં અરદેશર કહ્યો છે, તેમ અહીં કહે છે.

(૬) દબિસ્તાને દીનીમાં એ નામ 'વીધારીશા' તરીકે આવે છે, જ્યાં ફરહંગ (ફ્રાનક) ને તેણીની જણાવી છે (West S. B. E. Pab. Text II. p. 171.)

(૭) કદાચ કોઇ જગ્યાનું નામ. ઉવેસ્ત્ર કન્યા Kanya વાંચી reed અર્થ કરે છે. જો એ શબ્દ કન્યા વાંચીએ તો પેઇ hollow within ને અર્થે લેવું વધારે દુરસ્ત છે. અર્થ થાય કે "ફરાખોકન્ત દર્યાના પેટાંમાં તે ખોરેહ બેઠું." પણ આ શબ્દમાં જ બરાની હરફની રીતિ લખ્યાછે તે 'રા' વંચાવો જોઇએ.

(૮) ઉવેસ્ત Nôktargâ વાંચેછે, જે યુસ્તી ઉપલા (વીધારીશા) નો બીજો આકાર ગણેછે. (Iranisches Nameubuch Justi p. 373). (૯) ફા. جستن to sow.

(૧૦) T. D. માં ماندک છે તે દુરસ્ત નથી D H માં ماندک છે.

(૧૧) અરબી عشر children, family. (૧૨) અરો બહમો ماندکرد to carry છે.

વોકતર્ગી ફ્રાનક રન્જ્દન યજ્બમુનેસ્ત. ફ્રાનક પવન ગદમન મિન[૧] તંએ અબીતર વ-
જલુન્ત પતીસ્તાક કર્દ આઈગ નજ્દેસ્ત ફ્રજન્દ વલ ઓશ્બામ[૩][૨] યહુબુનમ. આમેર ઓ-
શ્બામ વલ્મન મિન અબીતર બુખ્ત વ નજ્દેસ્ત ફ્રજન્દ કએ અપીવેહ વદ વલ ઓશ-
બામ યેહુબુન્ત. વોક લેવત્મન ઓશ્બામ હમકાર હોશબામ દયન ગોમીજગીઅ સાતુન્ત.[૪][૫]

૧૧. અમીતરે ઓજએા બેન્તમને વહુમુને દાતુક—આમત.[૬][૭] હમે લેવત્મન ફ્રાસપ અજશાન હમચ.

૧૨. મિન સામ જરહુન્ત શશ ફ્રજન્દ પવન યુખ્ત જકર વ નફ્ર, અયેાક દમનક વ અયેાક ખુસ્રૂ વ અયેાક મારાનીક શમ યેહુવુન્ત હુમન્દ. વ ગબ્રા વ નિશ્મન અકવીન શમ અયેાક યેહુવુન્ત. અવ્શાન અયેાક દમસ્તાન શમ યેહુવુન્ત. મિન વલ્મન્શાન વલ્મન ફ્રા-
જતર દાશ્ત. અવશ સે અન્દાજ[૮] કેાસ્તે અએાબશ યેહુબુન્ત. અવશ અળરશત્ર કર્દ ખુદા-
ઈએ વલ્મન અવર્નક યેહુબુન્ત. અવરશત્ર હુના ઈમલ્લુનેત આઈગ અવર્નક શત્ર. સરૂશ[૯] અર્ત
વહીશ્ત[૧૦] આફ્રીન પવન પતવન્દ વલ્મન્શાન શાહુવર કર્દ. હુના રાએ અસ્પ હુમનદીએ,
જન હુમનદીએ વ સેતવર-દીન-વરીએ પાકીજગીએ વ પએેતાકીએ વ રામેશને વ હુવહા-
કીએ[૧૧] વ ફ્રાજ શમિએ પવન વલ્મન્શાન વીશ.

૧૩. દમન[૧૨] અસુરીસ્તાન કતેખુદાઈએ અએાબશ યેહુબુન્ત. ખુદાઈએ વ દાદે ખુદાઈએ
આરાસ્તન વ દરહાએ[૧૩] વર્જેશ વ હર્ઇ[૧૪] ઈ સાપ્ત યઝ્દન્દ પવન વલ્મન્શાન યેહુવુન્ત. સેપરનક
સેપાહાક[૧૫] કતેખુદાઈએ અએાબશ યેહુબુન્ત. ખુસ્રુઈ રએે કતેખુદાઈએ અએાબશ યેહુબુન્ત.
મારીનરક[૧૬] પતશખ્વારગર મલેકાઈએ નુશે[૧૭] માલશ્નીએ[૧૮] વ દર્મોનશ્નીએ[૧૯] અએાબશ યેહુ-

(૧) ફા. ખ્ર્ ruin. ઉવેસ્ટ તીવ્ર સિવાય fierce અર્થ કરે છે. ત્યારે તે ખ્ર્ hasty, impatient શબ્દ છે.

(૨) અવ. ખ્ર્ખ્ર્ to desire. (૩) ડા. ઉવેસ્ટ એને ફ્રવ. યશ્ત (૪. ૧૨૩) નો બાબ્દાબ્બા ધારેછે, જેની બાબડીનું નામ ત્યાં ફ્રેની જણાવ્યું છે. એ ફ્રેની નામ ડા. ઉવેસ્ટ અહીનું 'ફ્રાનક' ધારેછે. (૪) આ ખ્ર્ખ્ર્ નામ ઉપર આપ્યું છે તેનો ટુંકો આકાર દિસેછે.

(૫) બુસ્તી (Iranisches Namenbuch માં) કહેછે કે આ ફકરામાંની વાત જે અલંકારિક દિસેછે અને બરાબર સમજ પડતી નથી તે એક બાબીલોન દંતકથાની યાદ આપેછે. એ વાર્તા મુજબ Merodack દેવતાને Gudi-bir એટલે the bull of light રોશની (ગદમન અથવા ઓરેહ) નો ગોધો (તોરા) કહેતા. સૂર્યને આકાશના મેદાનમાં પોતાનો હલકેડતો જણાવતા. (Lectures on the origin and growth of Religion as illustrated by the Religion of the ancient Babylonians. Hibbert Lectures, 1887 by A. H. Sayce, p. 290).

(૬) એ નામ દીનકર્દમાં પણ આવેછે. S. B. E. West Pah. Text. IV., p. 30, Bk. VIII., Ch. XIII. 18. (૭) દીન કર્દના ઉપલા દફ્તરમાં સ્પેન્દરોત નામ છે જે ઉવેસ્ટ સ્પેન્દાદનું

દેવાને ઈચ્છયું, (પણ) ફરાનક ખોરેહ સાથે બાપના નુકસાનથી જતી રહી, (એટલે નાહી અને) ખાહેશ કીધી કે પેહેલવેહેલું ફરજંદ (અને થાય તે) ઓશબામને આપું. ત્યારે ઓશબામે તેને બાપથી છોડવી, અને પેહેલું ફરજંદ કઈ અપીવેહ (તેણીને ત્યાં) જનમ્યું તે ઓશબામને આપ્યું. વોક (તરગા) ઓશબામની સાથે સરખું કામ કરનાર થયો અને હોશબામ સાથે ભેળાઇને ફરવા માંગો.

૧૧. ઓજઝોની માએ વહુમને દાતુક-આમતની છોકરી હતી. ફરારપસાથે સપળાંઓ તેઓથીજ છે.

૧૨. સામથી છ ફરજન્દો નર અને નારી જોડકામાં જનમ્યાં. એકનું દમનક અને એકનું ખુસ્રુ અને એકનું મારાનીક નામ હતું. અને નર અને નારીનાં જોડ્યાં એકજ નામ હતાં. ઓઓમાં એકનું નામ દમસ્તાન હતું. તેઓમાં તેને વધારે ચઢતે દરજ્જેનો ગણતા હતા. તેઓએ તેને ત્રણ ભાગ મુલક આપ્યો. તેને અવરશત્ર (નામનું શેહર) અને તે અવર્નક (શેહરની) પાદશાહી આપી. અવરશત્ર માટે એમ કહેછે કે તે અવર્નક શેહર છે. ત્યાં તેઓએ સરોશ અને અર્દીબેહેસ્તની આફ્રીન એકમેકના સંબંધ સાથે પાદશાહી રીતે કીધી. તેને લીધે ઘોડાની માલેકી, હથિઆરોની માલેકી, અને દીનની ઓસ્તવારી અને પાકી જગી અને બહેરી અને રામશની અને સારી ઇજ્જત અને નેકનામી તેઓને ઘણી (મળી.)

૧૩. દમનને અસુરીસ્તાનની પાદશાહી આપવામાં આવી. પાદશાહી, અને પાદશાહીના ઈનસાફને સોંગારે આપવો, અને કામકાજના ઈલાજો અને ચપળતા, જે સખ્ત રીતે તેઓ ખેચેછે, એ સઘળાં તેઓમાં (એટલે ત્યાનાં લોકોમાં) હતાં. સેપરનકને ઈસ્પહાનની પાદશાહી આપવામાં આવી. ખુસ્રુઇને રઅેની પાદશાહી આપવામાં આવી. મારીનરકને પતશખ્વારગરની પાદશાહી (અને તેમાં) નરમાશથી સબ્ત કરવાનું કામ અને ઉપાય કરવાનું કામ આપવામાં આવ્યું હતું. પ્યાદા ચાલવું, ભરવાડીનું કામ કરવું, સારીરીતે (ફર-

---

અપભ્રંશ થારેછે. તેનો આ પણ બિગડેલો દમલો હોય. (૮) For ڕاڵا or ڕاڵ, a determinate measure. ઉવેસ્ત આપ્યા દમલાને સગાનસીહ વાંચેછે, પણ D H માં. જેમ હમેશાં 'મે' નો દમલો આવેછે તેમ અહીં જુદો દમલો છે. (૯) હવે પછી કેટલી દબારત D H માં ભૂલથી આગળ આવી ગયલી પાછી લખાઇ છે. (૧૦) D H માં ભૂલથી એ દમલો 'હન વહીશ્ત'

(૧૧) ۴ માટે અને ۱۰۰ ફા. ۱۰۴ worth.

(૧૨) T. D. માં દમનક ۶۴

(૧૩) ફા. زورش ۱۰۰ means of exertion.

(૧૪) ફા. حرک moving, visible. (૧૫) T. D. માં ۸۰۰۰ છે તે બરાબર દિસેછે.

(૧૬) T. D. માં ڤَرْمِنْد મારીન્દક છે જે ઉવેસ્ત મારગન્દક વાંચે છે. T D ની બીજી નકલમાં D H માફક છે. (૧૭) ફા. شوخ sweet, cheerful, prosperous ઉવેસ્ત ફા. بیشه forest વેછે.

(૧૮) ફા. عتاب chastisement. ઉવેસ્ત عتاب 'રેહયુ' વેછે. પણ બધી નકલોમાં 'ન' નથી પણ બીજો 'ર' છે. (૧૯) ફા. علاج remedy. ઉવેસ્ત મર માનશ્ની વેછે. کوه mountain.

યુન્ત. પીક[૧] સાતુનતન શપાન[૨] કદેન હુજ્વયશનીઅ[૩] ખ્વાર[૪] જ્વયશનીઅ હમીશે પીરૂજ્જઅ પવન દુશ્મનાન.

૧૪. મિન દસ્તાન[૫] ઇતસ્તામ વ હુજ્જવારે[૬] જરહુન્ત હુમન્દ.

બાબ ૩૨.

મદમ પતવન્દે પોરશસ્પ ઇ પિતરસ્પ ઇ ઉર્વદસ્પ ઇ હઓચદસ્પ ઇ ચખ્શાનુશ[૭] ઇ પઇતરસ્પ ઇ હર્શાન[૮] ઇ હદીર ઇ સ્પેતામાન ઇ વીદશ્ત ઇ અયજેમન ઇ રજન ઇ દુરાસ્રુન ઇ મનોશચેહર.

૧. યુન પઇતરસ્પ દુ પુસ અયોક પોરૂશસ્પ અયોક આરાસ્તી[૧૦]. મિન પોરૂશસ્પ જરૂતુહશ્ત વલ દર્ગા[૧૧] હિદઇનિશ[૧૨] જ્વદ હુમન્દ. મિન આરાસ્તિ મીતોકમાહ જ્વત. જરૂતુહશ્ત અમતશ દીન યાઇલ્યુન્ત કૂર્દુમ દયન અઈરાનવેજ[૧૩] ફરાજ યશ્ત[૧૪] પર્શુન્ત. મીતોકમાહ દીન મિનશ મશીરૂન્ત. માવપત[૧૫] પારસ હમોક લખ્વાર વલ દેનમન તોખ્મે એ માનુશચેહર હુમન્દ.

૨. દોગાન ઈમલ્યુનમ. મિન જરતુહશ્ત જ્વદ[૧૬] સે યેનમન સે દુખ્ત. અયોક ઇસદ્વાસ્તર, અયોક ઊર્વતદ્નર અયોક ખુર્શીદ ચેહર. ચેગુન ઈસદ વાસ્તર આસરવન રદ માવપતાન માવપત યેહવુન્ત. સદ શન્ત આખ્મેરે દીન બરા વદર્દ. ઊર્વતદ્નર વાસ્રચેસ રદ ઈ વરે જમકદ્દ ઈ અજ્જર જમીક. ખુર્શેદ ચેહર અર્તેશ્તર સેપાહપત પેશોતન વીશતાસ્પાન પવન કંગદેજ કવુનેત. સે દુખ્ત અયોક ફ્રીન, અયોક સ્રીત, અયોક પુરજ્જસ્ત શમ યેહવુન્ત હુમન્દ

---

(૧) ફા. پیک footman. (૨) ફા. شبان shepherd.

(૩) અવ. જ્વદમ્ર્ય યસ્ત હા. ૬૫ ફ. ૨ યસ્ત આંવા ફ. ૨. (૪) ફા. خوار અવ. ખ્વદ્ર

(૫) એ જાળનું બીજું નામ હતું.

(૬) રાહનામાનાં કોઠાં

(૭) એ નામ જરન્દ હરફે ચાખ્શ્ર લખ્યું છે. તે D H અને T D માં પેહેલવી હરફે લખ્યુછે તેમ ચખ્શાનુશ વાંચવું દુરસ્ત છે, કારણ એજ રીતે તેને આફ્રીનગાનના દિબાચામાં યાદ કરવામાં આવે છે.

(૮) D H અને T D માં ખ્શાહ્રેવર અદેદરસ્ત છે તે દુરસ્ત છે. તેમજ ભણવામાં આવે છે.

(૯) D H અને T D ખ્શહ્ર ચેગુન આપેછે તે વધારે દુરસ્ત છે. એ શબ્દ નહીં હતે તો પણ ચાલત.

(૧૦) D H અને T D 'આરાસ્પી' નામ આપેછે. (૧૧) બાબ ૨૦ ની વ્યુખ્યા નું બીજું રૂપ હું ધારૂંછું. કે જે નદીના કિનારા ઊપર જરથોસ્તનો જનમ થયો હતો.

જંદોને) જનમ આપ્યો, આસાનીથી જનમ આપ્યો. હમેશાં દુશ્મનો ઉપર ફતેહમંદી (એ સઘળું એ મુલકમાં હતું).

દરતાનથી[13] ઇરતમ અને હુજ્વારેનો જનમ થયો હતો.

બાબ ૩૨.

પોરશસ્પના બેશીઓ (ની બાબત) ઉપર, કે જે (પોરશસ્પ) પીતરસ્પનો (છોકરો હતો), જે ઊર્વદસ્પનો, જે હએચદસ્પનો, જે ચખ્શનુશનો, જે પઇતિરસ્પનો, જે હર્શનનો, જે હદ્દારનો, જે સ્પેતામાનનો, જે વીદ્રશ્તનો, જે અયજેમનનો, જે રજનનો, જે દુરાસુનનો, જે મીનોચેહરનો (છોકરો હતો)

૧. જેમકે પઇતિરસ્પને બે છોકરા (હતા). એક પોરૂશસ્પ (અને) એક આરાસ્તી. પોરૂશસ્પથી જરથોશ્ત ઈરાનવેજની દારજ નદી, ઉપર જનમ્યો હતો. આરાસ્તિથી મેદયોમાહ જનમ્યો. જરથોશ્ત, જ્યારે તે દીન લાવ્યો ત્યારે, પેહેલે તેણે તેને ઈરાનવેજમાં આરાધી અને ફેલાવી. મેદયોમાહે તેની તરફથી દીન કબૂલ રાખી. પારસના બેશેદો સઘળા પાછા મીનોચેહરની આ પેઢીના છે.

૨ હું વિગતવારે (હવે) કહું છું. જરથોશ્તથી, ત્રણ છોકરા (અને) ત્રણ છોકરી જનમ્યાં. એક ઈસિદ્વાસ્તર, એક ઊર્વતદ્નર, એક ખુર્શીદચેહર. ઇસદ્વાસ્તર આશ્વનોનો સરદાર (હતો) તેથી મોબેદાન મોબેદ થયો. દીન પછી તે ૧૦૦ વર્ષે ગુજરી ગયો. ઊર્વતદ્નર બેકુંતોનો સરદાર, જે જમશેદનો બનાવેલો વર, જે જમીનની નીચે (છે ત્યાં હતો). ખુર્શીદચેહર લડવૈયો, (અને) વીશ્તાસ્પના પેશોતનના લશ્કરનો સરદાર, કંગદેજમાં રહેછે. ત્રણ છોકરીઓ, એક ફ્રીન, એક સ્રીત અને એક પુરૂશ્સ્ત નામની હતી. ઊર્વતદ-

---

(૧૨) આ અને આગલા શબ્દને ડા. ઊવેસ્ટ 'દગોસ ઍ હુદીનોઇહ'નું ભિઓડોનું પાજંદ રૂપ ધારે છે ને અર્થ કરેછે કે "a sanctuary (ફા. ૪૬૭૦) of good religion. ઍ શબ્દ T D માં ૧૦૧૭૭ ૧૦ છે જે હું ધારૂંછું કે બાબ ૨૦ માં દારજ નદી સાથે જે ૭૭ ૧૦૧૭૭ ઈરાનવેજ શબ્દ આવેછે તે છે. ત્યાં જે કહેછે કે ૭૭૦૧૭૭ ૧૭૦ ૦૧૭ ૧૭૭૦૧૭૭ તેને મળતું આ વર્ણન હું ધારૂંછું.

(૧૩) મા. ઊ. માં ફારસી હરફે નીચે ૭૭૭ અર્થ આપ્યો છે. જે દેખાડે છે કે તેનો લખનાર ઍ શબ્દ ૭૦૮ સે છે. પાજંદ નકલ ૧૭૭૭૭૦ 'યશ્ત' આપેછે.

(૧૪) ૧૭૭૭૦૭ પેહેલવી પાજંદ શબ્દકોષમાં ઍનો અર્થ ૧૭૭૭૭૭ ફા. ૭૭૭૭૭ to pass on (a message) થી સમજાવ્યો છે. ત્યારે અર્થ 'ફેલાવવું' (૧૫) ફા. ૭૭૭૭૭૭ or ૭૭૭૭૭૭,

(૧૬) જરથોસ્તનાં ફરજંદોનાં નામો અવસ્તા (ફરવરદીન યશ્ત) પ્રમાણે નીચે મુજબ છે. ઇસિદવાસ્ત્રા, ઊર્વતદનર, હવરેચીશ્ર, ફ્રેની, સ્રીત અને પોઉરૂચીસ્તી છે.

ઝર્વતદનર વ ખુર્શીદ ચેહર મિન નીશ્મને ચકર[૧] યેહવુન્ત હુમન્દ. અવારીક મિન નીશ્મને પાતશાહીઅ[૨] બુદ હુમન્દ. મિન ઈસદવાસ્તર બદ બેનમની ઊરૂરવીજ શમ યેહવુન્ત. અવશાન અરન્જે બેયરદા કરીતુન્દ. હના રાએ અમત મિન નીશ્મને ચકર યેહવુન્ત અદીનશાન પવન સેતવરીઅ એ ઈસદવાસ્તર બરા ગુમાર્દ.

૩. દેનમનચ ખદીતુનેત આઈગ[૪] સે[૫] બેનમને જરતુહશ્ત ચેગુન હુર્શીદદર હુર્શીદમાહ[૬] વ સોશ્યોસ મિન હવોવ બુદ. ચેગુન ઈમલ્લુનેત આઈગ જરતુહશ્ત સે[૭] બનવર વલ નજદીક હવોવ[૮] હમાએ વજ્લુન્ત. કોલા બનવર જક તોખમ વલ જમીક હમાએ વજલુન્ત. નીર્યોસન્ગ[૯] યજદ ઝશ્નીઅ બુરીઅ એ જક તોખમ હમાએ પદીરફ્તા, પવન નીકાસદારીઅ વલ અનાહીત યજદ અવસ્પાર્દ પવન હન્ગામ[૧૦] બરા વલ અમીતર ગોમીજેદ. નોહ હન્બર નોહ સદ નવદ્દા નેહ બીવર ફ્રોહરે આહુવોખાન પવન પાનશ્રીઅ ગુમાર્દ હકવીમુનન્દ, આઈગ શએદાઅન લા વનાસેન્દ.[૧૧]

૪. અમીતરે જરતુહશ્ત દુગદા શમ બુદ. અબીતરે માદરે જરતુહશ્ત ફ્રહિમ્રવા[૧૨] શમ યેહવુન્ત.

બાબ ૩૩.

દુદે માવપતાન (અથવા મગોપતાન.)

૧. બહુક ઈ વેહશુખ્તાન ઈ આતરોશુન્દક ઈ માહદદ ઈ મીતોકમાહ ઈ ફ્રારહવખ્શ વિન્દાદ[૧૩] ઈ મીતોકમાહ ઈ[૧૩] કાદ ઈ મીતોકમાહ ઈ આરાસ્તીહ ઈ પીરતાસ્પ. ચેગુન બહુક[૧૪] દયન શાહપુહર[૧૫] ઈ ઓહરમજદાન માવપતાન માવપત યેહવુન્ત કાદ દયન દારાએ વજ્રેગ[૧૬] ફ્રમોર યેહવુન્ત.

---

(૧) 'ચકરજન' બાયડી, તે રેવાયતો પ્રમાણે, એક વિધવા હોયછે, કે જેણીને પોતાના પેહેલા ખાવિંદને પેટે કાંઈ ફરજંદ થયાં નહીં હોય. તેણીને બીજા ખાવિંદને પેટે જે ફરજંદો થાય, તેમાંનાં અર્ધા જણે પેહેલા ખાવિંદનાં (પછવાડેથી દતક થયલાં) ફરજંદો ગણાય. દીનના રિવાજની નજરે જોતાં તેણી પેહેલા ખાવિંદનીજ બાયડી ગણાય, એટલે તેણીનું નામ તેની સાથેજ લેવાય.

(૨) પાતખ્શાહ અથવા પાદશાહ અથવા શાહીતાશાહ (D H અને T D) અથવા શાહજન બાયડી, તે કે જે સાધારણ રીતે, હકદાર રીતે, પોતાના માતપિતાની ખુશીથી કાંઈ પણ મરત વિના પરણી હોય તે. એટલે તેણીને પેટે અવતરેલાં ફરજંદ સઘળાં તેણીના ખાવિંદનાંજ ગણાય, કોઇના દતક ન ગણાય. (૩) D H અને T D માં [illegible]

નર અને ખુર્શીદચેહર ચકર બાયડી (ના પેટ) થી હતા. બીજ્ઓ પાતશાહી બાયડી (ના પેટ) થી હતાં. ઈસિદવાસ્તરથી એક છોકરો જનમ્યો. તેનું નામ ઊરૂરવીજ હતું. તેઓ તેને બેયરદાનો અરન્જ કહેતા, તે આ સબબે કે જ્યારે તેની ચકર બાયડીથી પેદા પડ્યો હતો ત્યારે તેને ઈસિદવાસ્તરને દતક તરીકે નેમી આપ્યો હતો.

૩. આ પણ (લોકો) જાણે છે કે જરથોશ્તના ત્રણ છોકરાઓ, જેવા કે હોશેદર, હોશેદરમાહ અને સોશ્યોસ હવોવીથી (જનમ્યા) હતા, કારણ કે કહેછે કે જરથોશ્ત ત્રણ વખત હવોવીની નજદીક ગયો હતો. દરેક વખત તેનું બીજ જમીન ઉપર પડ્યું. નેર્યોસન્ગ યજદે તે બીજની રોશની અને જોર કબૂલ રાખ્યું, (અને) સંભાળથી અનાહીત યજદને સોપ્યું, (કે તેના) વખતે એક માતા સાથે તેને આમેજ કરે. ૬૬૬૬ દસાહજર અસો ફરોહરો તેના રક્ષણ માટે નેમાયલાં છે, કે દેવો તે (બીજ) ને નુકસાન કરે નહીં.

૪. જરથોશ્તની માએનું નામ દુગદા હતું. જરથોશ્તની માએના બાપનું નામ ફ્રહિમ્રવા હતું.

બાબ ૩૩.

મોબેદોનું કુટંબ.

૧. બહુક વહ પુષ્તાનનો (છોકરો હતો), જે આતરો પુન્દકનો, જે માહદદનો, જે મીતોકમાહનો, જે ફ્રાહવખ્શ ચિન્દાદનો, જે મીતોકમાહનો, જે કાદનો, જે મીતોકમાહનો, જે આરાસ્તીહનો, જે પીરતાસ્પનો (છોકરો હતો). જેમ બહુક હોરમજ્દના શાપુર (ના રાજ્ય)માં મોબેદાન મોબેદ હતો તેમ કાદ દારાએ(ના રાજ્ય)માં મોટો ધર્મસંબંધી ફરમાન આપનારો હતો.

---

(૪) T D અને D H માં અહીં સુધીના ત્રણ શબ્દો નથી. (૫) T D અને D H માં એ 'એ' શબ્દ વધારે છે તે દુરસ્ત દિસેછે. (૬) T D and D H [illegible] અને [illegible] આપેછે. તે નામ વધારે દુરસ્ત દિસેછે, કારણ તે બીજી ચોપડીઓમાં પણ મળેછે. (૭) ફા. જુઓ પાનું ૧૧૮ નોટ ૨. (૮) અવ. [illegible] T D અને D H માં [illegible] (૯) આ ફરેસ્તાનું કામ બાદશાના પેગામ પહોંચાડવાનું છે. (૧૦) T D અને D H માં [illegible] શબ્દ વધારે છે તે વધારે દુરસ્ત દિસેછે. "હન્ગામે નફ્રશમન" એટલે "પોતાના ઘર વખતે." (૧૧) "આદ્રગ .... વનાસેન્દ" એ ફકરો T D અને D H માં નથી. (૧૨) D H [illegible] આપેછે.

(૧૩) D H માં 'ઈ' નથી તે ભૂલ છે. T D માં 'ઈ' બરાબર છે. (૧૪) આ શબ્દ T D માં છે તે બરાબર છે. D H માં નથી. (૧૫) આ શબ્દનો છેલ્લો ભાગ D H માં [illegible] છે પણ T D માં [illegible] તે બરાબર છે. (૧૬) D H અને T D માં એ [illegible] છે. ડા. ઉવેસ્ટ એને 'ફર્માબર' એટલે હુકમ આપનાર માટે લે છે તે બરાબર દિસેછે.

૨. આતરેાપાત ઈ મારેસ્પન્દ દાદ અતી ઈ દાદ દરાદ ઈ હુદીન ઈ આતરેા દાદ ઈ માનુશચેહર વહુમન-ચેહર ઈ ફ્યાન ઈ બાહક ઈ ફ્રીદુન ઈ ફ્રશુસ્તર પરશરેાા[1] ઈ ચીનાસ્પ ઈ નિવર ઈ વખ્શ ઈ વહિધેાવ ઈ ફ્રશ્ત ગાક ઈ વખ્શ ઈ ફ્રશ રજ્મ ઈ દુરાસ્રુખા માનુશચેહર.

૩. મીત્રેાવરાજ ઈ નર્સેહી ઈ અવજ્નુદશન ઈ શીરીનશસ્પ ઈ પશેાતન ઈ ઊર્વઅદ્ગા ઈ તાહમ ઈ જરગર ઈ દેારાસ્રુખ ઈ માનુશ દુરનામીક ઈ જ્વગ ઈ મશ્યાક ઈ નેાતર ઈ માનુશચેહર.

૪. મીત્રેાઅકાવીદ ઈ મર્દાન વેહ ઈ અફ્રેાબ ઈ ઈવન્દાદ ઈ વન્દાદ ઈ પએતાક વેહનવખ્ત ઈ બાહક ઈ વેહસ્રુખ્ત,

૫. અમીતર મુનશ લે અજ્શ જરહુન્ત હુમનમ દુખ્તે ફ્રેરેહમાહ ઈ માહરેાબખ્ત ઈ માહઅઈયારીઅ વ માહ મુન્દક ઈ માહબેાખ્ત.

૬. પુસનશાદ ઈ મર્દાનવેહ (ઈ)[3] અફ્રેાબ (ઈ) ઈવન્દાદ ઈ વન્દાદ (ઈ) પએતાક વેહસ્રુખ્ત[4] ઈ બાહક ઈ વેહસ્રુખ્ત.

૭. અવારીક કેાલા મગેાપતાન ઈ જરૂશાન પવન ખુદાઈઅ નામે[5] મિન હુમદુદે હમદલ્લુનેત મિન દેન્મન તેાખ્મે માનુશચેહર હુમન્દ. વહુમનુશાનચ મગેાપતાન ઈ કુન હુમન્દ હમાક મિન હુમદુદે-હુમન્દ કરીતુન્દ વ લેચ લે બન્દે[1] કરીતુન્દ દાતશીઅ ઈ અશવહીશ્ત ઈ ગેાશનજમ[6] ઈ વાહુરામશાદ ઈ જરતુહશ્ત ઈ[7] જરતુહશ્ત આતરેાપાત માસ્રેાન્દાન[8].

૮. જદસ્પરમ[10] ઈ ગેાશનજમ આતરેાપાત હામીદાન ઈ અશેા વહીશ્ત ઈ ફ્રેરેહ સરૂશ વ અવારીક મગેાપતાન મિન હુમદુદે વેહવુન્ત હુમન્દ.

૯. દેન્મનચ ઈમલ્લુનેત આઈગ પવન અચેાક જમસ્તાન પન્જાહ યુમે દીને મજદયસ્નાન પવન શસ કેશ્વર દેહીગર બર મદ[11].

---

(૧) T D માં ાબ્બ્ાેા પેારશરેા છે.

(૨) T D માં એ રાબ્દો માટે 'ઈ' વધારે છે, તે મુજબ અર્થ કર્યો છે. જો એ 'ઇ' નહીં લેઇએ તો એ વંશાવળી તુર્ત જ જુદા જુદા ઘણાઓની અંહીથી મૂક થયલી ગણીએ. T D ની ગેાપતશાહવાળી નકલ D H કરતાં વધારે જુની છે. માટે તે પ્રમાણે અર્થ કરવાનું દુરસ્ત દિસ્યું છે. એ. તેહમુરસની બીજી જુની નકલ જે T D ની પછીની છે અને જે ગેાપતશાહના વરાના એક ઘણીએ લખી છે તેની ઇબારત D H ને મળતી છે.

(૩) આ નામેા ફ. ૪) માં આપ્યાં છે ત્યાં 'ઈ' વધારે છે તે અંહી પાછી લીધી છે.

(૪) આ નામ ફ. ૪ માં વેહન વખ્ત છે. (૫) 'ખાદાઈ નામે' નામનું એક પેહેલવી પુસ્તક હતું. જે ઉપરથી ફીરદોસીએ પેાતાના શાહનામાની હકીકત લીધી હતી. 'ખાદાઈ' શબ્દ અંહી પાદશાહીને અર્થે છે. 'ખાદાઈ નામે' શબ્દ નેાજ 'શાહનામે' જાણે એક બીજું રૂપ છે. ડા. ઊવેસ્ટ સામાન્ય નામ લઈ અર્થ કરેછે કે જેમ્શા પાદશાહી (ખાદાઈ) માં મશહુર (નામે) હતા."

(૬) એ ઇમલેા જુદો છે. પણ ભૂલથી 'ન' અને 'બ' અદલબદલ થઈ ગયલા દિસેછે. ત્યારે અહીં ઇમલેા જુદો લે બન્દે છે. T D માં તે એમજ છે. (૭) ડા. ઊવેસ્ટ એ નામ Yudan

૨. આદરબાદ, મારેસ્પન્દનો (છોકરો હતો) (જે) દાદ અર્તાનો, જે દાદ દરાદ-નો, જે હુદીનનો, જે આતરોદાદનો, જે માનુશચેહરનો, (જે) વહુમનચેહરનો, જે ફ્યા-નનો, જે બાહકનો, જે ફ્રીદુનનો, જે ફ્રશુસ્તરનો, (જે) પરશસ્પનો, જે વીનાસ્પનો, જે નીવરનો, જે વખ્શનો, જે વહિશ્તોવનો, જે ફ્રશતનો, (જે) ગાકનો, જે વખ્શનો, જે ફ્રશીનો, જે રજ્મનો, જે હુરાસ્પુખનો, (જે) મીનોચેહરનો (છોકરો હતો).

૩. મીત્રોવરાજ નર્સીહીનો (છોકરો હતો), જે અવજ્દુશનનો, જે શીરીનશસ્પનો, જે પશીતવનો, જે ઊર્વ્યદગાનો, જે તાહમનો, જે જરૂગરનો, જે દ્વારાસ્પુખનો, જે માનુશ હુરનામીકનો, જે જાગનો, જે મશવાકનો, જે નોદરનો, જે માનુશચેરનો (છોકરો હતો).

૪. મીત્રોચ્યકાવીદ મર્દાનવેહનો (છોકરો હતો), જે અફ્રોબ્યનો, જે ઈવન્દાદનો, જે વન્દાદનો, જે પચ્યેતાક વેહનવખ્તનો, જે બહકનો જે વેહપુખ્તનો (છોકરો હતો).

૫. (મારી) માતા જેનાથી હું જનમ્યો તે માહુઅઈયારીઅના માહરો બખ્તની (છોકરી) ફ્રેહમાહની અને માહબોખ્તના માહપુન્દકની છોકરી હતી.

૬. પુસાનશાદ મર્દાનવેહનો (છોકરો હતો), જે અફ્રોબ્યનો, જે ઈવન્દાદનો, જે વન્દાદનો, જે પચ્યેતાક વેહપુખ્તનો, જે બહકનો, જે વેહપુખ્તનો (છોકરો હતો).

૭. બીજ સધળા મોબેદો, કે જેઓને ખોદાઈ-નામે (નામની કેતાબ) માં એક કુટંબના કહેછે, તેઓ મીનોચેહરના આ તોખ્મનાં છે. વળી તે મોબેદો, કે જેઓ હાલમાં છે, તેઓ સર્વ એકજ કુટંબના (પોતાને) કહેછે, અને હું બંદો પણ (એજ કુટંબનો છું) કે જેને લોકો દાતકીઅ કહેછે કે જે અશ વહીશ્તનો (છોકરો છું), જે ગોશનજમનો, જે વાહરામશાદનો, જે જરથોશ્તનો (છોકરો છે), જે જરથોશ્ત આદરબાદ મારેસપન્દનો (છોકરો છે).

૮. જાદસ્પરમ જે ગોશનજમનો, (અને) આદરબાદ, જે હામીદનો, જે અશો વહીશ્તનો, જે ફ્રેહ સરૂશનો, અને બીજ મોબેદો આ એકજ કુટંબના હતા.

૯. વળી આપણ કહેછે કે એક શિયાળામાં ૫૦ દિવસમાં માજ્દયસ્ની દીન છ બીજ કેશવરોમાં ફ્રી વળી.

Yim વાંચેછે. પણ એ દમિલો D H અને T D બીજી દરાની નકલોમાં ન્ય છે જેમાં 'પુ' પછીનો હરફ જેવી રીતે તે લખાયલો છે તેવી રીતે હમેશાં 'રા' વંચાય છે.

(૮) એ 'ધ' D H માં નથી પણ એ. તેહમુરસવાળી બીજી જુની નકલમાં છે.

(૯) આદરબાદ મારેસ્પન્દાનનો જરથોશ્ત નામે છોકરો હતો, એમ આપણ એના પંદનામાપરથી જાણીએ છીએ. ત્યારે દિસેછે કે આદરબાદ મારેસપન્દ પછી તેની ૬) થી ઘઢીનો એક આનદાની નામે 'દાતકીઅ' યુનદેહરાનો અસલ લખનાર હોય.

(૧૦) આ નામ T D માં જે વખ્ત છે પણ D H અને એ. તેહમુરસની બીજી નકલમાં એકજ વખ્ત છે. (૧૧) આ ફકરો પહેલવી નજરે આ આખને લાયુ પડતો દિસતો નથી. પણ કદાચ એમ કહેવાની મતલબ હોય કે ઉપલા મોબેદોએ ટુંક અરસામાં જરથોશતી દીનને તેઓના વખ્તમાં બધે ફેલાવી.

બાબ ૩૪.

મદમ શન્ત મર્ફીએ જમાન દવાજદે હજાર શન્ત બુદ.(૧)

૧. ઈમલ્લુનેત પવન દીન આઈગ સે હજાર શન્ત મીનોઈ ઈક્વીમુનશને યેહવુન્ત, આઈગ દામ અમિનીતાર(૨) અરોબાક અગેરફ્તાર(૩) યેહવુન્ત. સે હજાર શન્ત ગયોમર્દ લેવતૂમન તોરા પવન ગેતી ઈકવીમુનશને યેહવુન્ત હુમન્દ.

૨. યેગુન યેહવુન્ત શશ હજાર શન્ત અપત્યારે હજારે એ ખુદાઈએ એ કર્ચીન્ગ વ શીર વ ખુશે યેહવુન્ત હુમન્દ. યેગુન યેહવુન્ત શશ હજાર શન્ત અમત હજારે એ ખુદાઈએ વલ તરાજુક મદ પત્યારે દયન દોબારેસ્ત વ ગયોમર્દ દયન અએબદદીએ સી શન્ત જવસ્ત. આખેર મિન યેહલ શન્ત મશી મશ્યાની મદમ ફ્રસ્ત હુમન્દ. પન્જ શન્ત જક ખુદ અમત-શાન જનીએ શુઈએ લા યેહવુન્ત. નોદ સે શન્ત અક્વીન જનીએ શુઈએ યેહવુન્ત હુમન્દ વદ જક અમત હોશેન્ગ મદ.

૩. હોશેન્ગ યેહલ શન્ત. તખ્મોરપ સી શન્ત. યમ વદ ગદ્મન બરા વજ્લુન્ત શશ સદ શાન્જદેહ શન્ત વ શશ બીના. આખેર મિન જક સદ શન્ત દયન નેહાનીક યેહવુન્ત. આખેર હજારે ખુદાઈએ વલ ગજ્દુમ મદ વ દહ્યાક હજાર શન્ત કર્દ. આખેર હજારે ખુદા-ઈએ વલ નીમારપ મદ. ફ્રીદુન પન્જ સદ શન્ત. દયન હુમ પન્જ સદ શન્ત ફ્રીદૂન અઈરીએ દવાજદેહ શન્ત. માનુશચેહર શન્ત સદો બીસ્ત. દયન હુમ ખુદાઈએ એ માનુશ-ચેહર અમત પવન દુશ્ખ્વારગર(૧) યેહવુન્ત ફ્રાસીઆવ દવાજદેહ શન્ત. જુએ તોહમાસ્પાન પન્જ શન્ત. કએકોબાદ પાન્જદેહ શન્ત.(૨) કએકાવુસ વદ વજ્લુન્ત વલ આસ્માન હફ્તાદ વ પન્જ શન્ત. આખેર મિન જક (હફ્તાદ વ પન્જ)(૩). અક્વીન સદો પંન્નહ શન્ત. કએ ખુસ્રુ શસ્ત શન્ત. કએ લોહરાસ્પ સદો બીસ્ત શન્ત. કએ ગુશ્તાસ્પ વદ મતને દીન સી શન્ત.(૪)

---

(૧) D H માં એ મથાળું નીચે મુજબ છે. [illegible] ને [illegible] ને બદલે એટલે, એમાં એ ગણુત્રિ 'તાજીઅન' એટલે "આરબો"ની જણાવે છે. T D માં એવુંજ મથાળું છે પણ ને બદલે પુસ્તીની માફક ૮૬ રાખ્યું છે. (૨) D H અને T D માં એ ઇમલો [illegible] છે.

(૩) D H અને T D માં નીચલી ઇબારત વધારે છે. [illegible] એટલે "વર્ષ અને તોરા અને દોપતકર (રાશિઓ)ની હકુમતનો એ હજારો હતો."

(૧) એ પાદશાખ્વારગરનું ટુંકુ રૂપ છે. એનો બાબ ૩૧ માં ઇસિરો છે કે મીનોચેહર એ પહાડમાં અફ્રાસીઆબને હાથે બંદ પડ્યો હતો. D H અને T D માં એ ઇમલો બરાબર [illegible] છે.

બાબ ૩૪.

વર્ષની ગણુત્રિ કે જે ૧૨૦૦૦ વર્ષના જમાનાની હતી તેની બાબત ઉપર.

૧. દીનમાં કહેછે કે ૩૦૦૦ વર્ષ (પેદાયશની) મીનોઈ સ્થિતિ હતી, એટલે કે પેદાયશ, વિચાર વગરની, હીલચાલ વગરની, અને પકડી ન શકાય એવી હાલતની હતી. ૩૦૦૦ વર્ષ ગયોમર્દની દુનિયામાં ગોસપંદ સાથેની હાલત હતી.

૨. જ્યારે (આહુરેમનની) વગર દુશ્મનીનાં ૬૦૦૦ વર્ષ હતાં ત્યારે કરક્ક અને સિંહ અને કન્યા (રાશિ) ની હકુમતનો હજારો પસાર થયો હતો. જ્યારે ૬૦૦૦ વર્ષ પસાર થયાં (અને) જ્યારે તોલા (રાશિ) ની હકુમત નો હજારો આવી પહોંચ્યો ત્યારે દુશ્મન (આહુરેમન) (પેદાયશની) અંદર દોડી આવ્યો અને ગયોમર્દ (આહુરેમનની) એબ દેનારી હકુમતમાં ૩૦ વર્ષ સુધી જીવ્યો. ૪૦ વર્ષ પછી મશી મશીઆની પ્રગટી નીકળ્યાં. ૫૦ વર્ષ એવાં હતાં કે જ્યારે તેઓ ઓરત અને બાવિદની હાલતમાં નહીં હતાં. ૬૩ વર્ષ તેઓ સાથે ઓરત અને બાવિદની હાલતમાં રહ્યાં હતાં, તે ત્યાં સુધી, કે જ્યારે હોશંગ આવી પહોંચ્યો.

૩. હોશંગે ૪૦ વર્ષ (પાદશાહી કીધી). તેહમુરસે ૩૦ વર્ષ. જમશેદે, તેનું નુર જતું રહ્યું ત્યાં સુધી ૬૧૬ વર્ષ અને ૬ મહિના. તે પછી ૧૦૦ વર્ષ તે ભરાઈ રહ્યો હતો. પછી હજારાની હકુમત વૃશ્ચિક રાશિને પહોંચી અને જેહાકે ૧૦૦૦ વર્ષ (પાદશાહી) કીધી. પછી હજારાની હકુમત ધન રાશિને પહોંચી ફરીદુને ૫૦૦ વર્ષ. ફરીદુનના તેજ ૫૦૦ વર્ષમાં એરથે ૧૨ વર્ષ. મીનોચેહરે ૧૨૦ વર્ષ. મીનોચેહરની તેજ પાદશાહીમાં, જ્યારે તે પાદશખ્વારગર (પહાડ) માં હતો, ત્યારે અફ્રાસીઆબે ૧૨ વર્ષ. જુએ તોહમાસ્પાને ૫ વર્ષ. કએકોબાદે ૧૫ વર્ષ. કએકાવુસે, તે આસમાનપર ગયો ત્યાંસુધી ૭૫ વર્ષ. તે પછી ૭૫ વર્ષ. બધું મળી ૧૫૦ વર્ષ. કએખુસ્રુએ ૬૦ વર્ષ. કએ લોહરાસ્પે ૧૨૦ વર્ષ. કએગુશ્તાસ્પે

---

(૨) D H અને T D માં નીચલી ઈબારત વધારે છે. [illegible] એટલે "સેહામ" (સામ) ની પાદશાહી એબાજુબ અને (કએ) કોબાદ અને મીનોચેહર (ની પાદશાહીના વખત)માં હતી." એ 'સામ' તે ઉરેસાસ્પ દિસેછે કે જેને 'સામનો' કહેતા. શાહનામામાં એનું રાજ્ય જણાવે છે. (૩) આ શબ્દો યુસ્તીમાં નથી પણ એ D H અને T D માં છે તે જરૂર જોઇએ.

(૪) આ શબ્દ પછી D H અને T D માં નીચલી ઈબારત વધારે છે.

[illegible] એટલે "કુલે ગણુત્રિ હજાર વર્ષની. એ હજારની આખેરીએ હકુમત નાકીદ (?) ને પોહતી. અને જરથોશ્ત સ્પીતામાન દાદાર એહુરમજદ તરફથી પએગમબરી માટે ગુસ્તાસ્પ પાદશાહ આગળ આવ્યો અને ગુસ્તાસ્પ શાહે દીન કબુલ કરવા પછી ૭૦ વર્ષ (પાદશાહી કીધી).

અક્વીન સદોગીશત શન્ત. વહુમને સ્પેન્દાદ સદો દવાજદેહ શન્ત. હોમાઓ[૧] ઈ વહુમન દુખ્ત સી શન્ત. દારાએ ચેહર આન્વદાન[૨] ઈ અએત વહુમન દવાજદે શન્ત. દારાએ દારાયાન ચેહાર દેહ શન્ત. સીકન્દરે અરૂમક[૩] ચેહારદેહ શન્ત.

૪. અશકાનાન પવન આહુલોણન[૪] ખુદાઈઅ શમ યદ્વુન્દ દો સદો હુશ્તાદો[૫] ચેહાર શન્ત. અર્દશીર બાબકાન સાસાનગાન અમર ચેહાર સદ શસ્ત શન્ત. આખેર વલ તાજ્જકાન[૬] વજ્લુન્ત.

---

(૧) D H માં અને ઞ. તેહમુરસની ઞેક બીજી જુની નકલમાં ઞ નામ નથી.

(૨) ઞ હોમાઞેનું બીજું નામ હતું. જુઓ મારી અદયાદગારેજરીરાન શત્રોઇહાઞ અદરાન પાનું ૧૦૧ (૩) D H અને ઞ. તેહમુરસની ઞેક બીજી જુની નકલ T D ઞ શબ્દ ઞ 'હોમાઞે' આપેછે. કેટલાક ઇરાની લખનારાઞો સિકંદરને ઇરાની વંશનો અને બહમનની છોકરીનો છોકરો ગણેછે તેને મળતો આ ઇસારો છે કે "હોમાઞેનો સિકંદર."

(૪) D H અને T D ઞ ઇમલો ١٢٩٧ આહલોણન ઞેટલે પાક આપેછે તે દુરસ્ત દિસેછે.

(૫) D H અને T D ઞ અંક ٥٠٠ દો સદ નહોદ ઞેટલે ૨૯૦ આપેછે. (૬) આ છેલ્લા વાક્યને બદલે D H અને T D માં નીચલો વાક્ય છે.

ઞેટલે "લ્યાં સુધી કમબખ્ત (અનશકુઈ 'અન' નહીં અને ફા. ઇઝ્ઝત dignity) આરબોઞે (ઇરાનના મુલકનો) જમા મેળવી ૪૪૭ પારસીઞોનાં વર્ષ. હાલ પારસીઞોનાં પાંચ ૨૭ વર્ષ. (?)

(જરથોશ્તી) દીન આવી પહોંચવા સુધી ૩૦ વર્ષ. કુલે ૧૨૦ વર્ષ. અસફન્દયારના બહમને ૧૧૨ વર્ષ. હોમાએ, જે બહમનની છોકરી, તેણીએ ૩૦ વર્ષ. એહર આબદ, જે બહમનની (છોકરી) છે, તેણીના (છોકરા) દારાએ ૧૨ વર્ષ. દારાના દારાએ ૧૪ વર્ષ. સિકંદર રૂમીએ ૧૪ વર્ષ.

૪. અશકાનીએનોએ ૨૮૪ વર્ષ ભલી પાદશાહીનું નામ કાઢયું. અર્દેશર બાબેગાન (અને) કુલે સાસાનીએનોએ ૪૬૦ વર્ષ (પાદશાહી કીધી). ત્યારપછી આરબોને (હાથે પાદશાહી) ગઈ.

LIBRARY OF THE BOMBAY BRANCH OF THE ROYAL ASIATIC SOCIETY

વધારો.

મદમ ચીનવર વ રોબાને વદદીગાન.

૧. ઈમલ્લુનેત પવન દીન આઈગ ચેકાતી ઈ યક સદ(૨) ગઝા(૩) બાલા મીઆને ગેહાન વ મુન ચેકાતે દાઈતી કરીતુન્દ. ગોક(૪) તરાજુ રસ્તે યાતુન. તહી પવન મુને કુફે અલમુજે પવન કુસ્તે અપાખ્તર, વ તહી પવન રોયશુમને કુફે અલમુજે પવન કુસ્તે નીમરજ, મીઆન મદમ જક ચેકાતે દાઈતી ઈક્વીમુનેત. પવન જક મીઆને ગ્રનાક(૬) ઈ તાશે(૭) તીજ યુપશીર(૮) હુમાનાક (ઈક્વીમુનાત)(૯) ઈક્વીમુનેત, મુનશ નેઝ નીજે દની(૧૦) વ પહાના વ તેમમન ઈક્વીમુનેત મીનોયાન યજદાન(૧૧), મુન મીનોઈકહા રોબાને આઝલોબાન(૧૨) યોશદાસ્તેન્દ વ કલબાચ્ચે(૧૩) મીનોઈ પવન રોયશુમને જક પુહર વ દુશપુ અજ્જરે જક પુહર.

૨. અમત મર્દુમ બરા વદીરેન્દ, સે લેલીઆ રોબાન પવન નજદીક તન તેમમન આઝગશ રોયશુમન યેહવુન્ત ઇતીમુનેત, વ જક લેલીઆ મુન બીજરીશ શએદા વ હુમકારાન કબદ આન રાપ અવશ્થાન ઇતીમુનેત વ હુમાચ્ચે પુરત લખ્વાર વલ આતશ

---

(૧) આ નામ ઇથાઝ અથવા ઇથાઝ પણ લખાય છે. આ બાબતમાં વર્ણવેલી બાબત બીજાં પુસ્તકોમાં પણ આવેછે. વંદીદાદ, પરગરદ ૧૮ ફ. ૨૦ થી ૨૨. વીરાફનામું બાબ ૪ ફ. ૮ થી ૩૫. મીનોખેરદ બાબ ૨ ફ. ૧૨૩ થી ૧૫૭. દદિસ્તાને દીની પુરસેશ ૨૯, ૨૦ West. Pahlavi Texts II, S. B. E., XXIII., ch. 20, 21. પણ આ બાબમાં, રવાન સાથે તેની હેરફાર આવેછે. તેને લગતાં રૂપની બાબત થોડીક વધારે અને નવી છે.

(૨) આ ઇનઝ નહમઝ નું ટુંક રૂપ છે. આ પહાડને દુનિયાની અધ્યવચમાં ધારવામાં આવેછે. અર્થ પ્રમાણે કાયદામુજબનો (અવ. ઇનઝ) અથવા દાઈતી નદી આગળનો પહાડ. ફા. ઇનઝ the summit of a mountain.

(૩) *Cf.* બાબ ૧૨ ફ. ૨ પાનું ૩૮. ચેકાતદાઈતી જક મીઆને ગેહાન સદ ગઝા બાલા મુનરા મીનવર પુહર પતસા ઈક્વીમુનેત.

(૪) T D માં એમ ઇમલો ઓર યોહ (ઇ ઇજાફતની લેવી) લખ્યો છે. ત્યારે તે ફા. ઇજ a unit સાથે સરખાવી '(તરાજુનું) એક પલ્લું' અર્થ થાય. પણ D. H માં ઇજ છે તેને 'ગોક' વાંચી ફા. ઇજ a button સાથે સરખાવી અથવા ઇજ a dome સાથે સરખાવી પણ પલ્લું અર્થ કરીએ; અથવા ફા. ઇજ a wheel વાંચી પણ પલ્લું અર્થ થાય; અથવા ઇજ a disc વાંચી પણ પલ્લું scale અર્થ કરીએ. કદાચ એમ જરૂરે વાંચવો, જેને કે એ શબ્દનો ખરો ઇમલો ઇજ છે. અર્થ 'પીળું.' રંગને બદલે તરાજુ માટે એ શબ્દ વીરાફનામામાં આવેછે. cf ઇજ ઇજ ઇજ ઇજ ઇજ ઇજ ઇજ (Ardâi Virâf V. 5) એ તરાજુ સોનેરી હોવાથી તેને જરૂરે એટલે પીળું કહ્યું છે.

વધારો.

ચીનવદ (પુલ) અને ગુજરેલાંઓનાં રવાનની બાબત ઉપર.

૧. દીનમાં કહેછે કે ચેકાતી, જે ૧૦૦ માણસની ઊંચાઇનો (છે, તે) દુનિયાની વચ્ચે છે અને જેને ચેકાતો દાઈતી કહેછે. તરાજુનું પલ્લું રશ્ને યજદ (ના હાથમાં છે). તે (ચીનવદ પુલ) નો એક છેડો અલબુર્જ પહાડની તળેટીએ ઉત્તર દિશાએ, અને એક છેડો અલબુર્જ પહાડની ટોચઉપર દક્ષિણ દિશાએ (અને) તેનો મધ્યભાગ તે ચેકાત દાઈતી ઉપર છે. તેની અધવચમાં એક જગ્યા છે જેની શમશીરના જેવી તેજ ધાર છે, જેની લંબાઈ અને પોહળાઈ નવ (નેજા જેટલી છે), અને ત્યાં મીનો યજદો રહેછે, જેઓ મીનોઈ રીતે અશો રવાનોને પાક કરેછે અને મીનોઈ કુતરા તે પુલના છેડા ઉપર છે અને દોજખ તે પુલની નીચેછે.

૨. જ્યારે માણસો ગુજરી જાય છે, ત્યારે ત્રણ રાત (તેનું) રવાન (તેના) શરીરની આગળ જ્યાં તેનું માથું હોય ત્યાં બેસે છે, અને તે રાત્રે જે વીજરશ દેવ અને તેના સાથીઓ (છે), તેઓ તે રાત્રે તેઓને ઘણુ જોએ છે અને હમેશ પોતાની પીઠ આતશ

---

(૫) ફા. ـه Single, odd; button. *Cf.* Pahlavi Vendidad, XIX., 30, Sp. p. 217, l. 21 ... (અર્થ) ... એટલે "(ચીનવદ પુલના) બે છેડા છે. એક ચેકાત દાઈતીકપર અને એક અલબુર્જપર." આ બાબમાં એક છેડાને અલબુર્જની તળેટીએ મુકેલો છે અને બીજાને ચેકાત દાઈતીકપર મુકેલોછે. *Cf.* Dadistan-i-Dinik, Ques. XIX., S. B. E., Pahlavi Texts II. West, ch. XX. 4.

(૬) D H માં ... પણ T D માં ... છે તે દુરસ્ત છે. (૭) *Cf.* ફા. ... to sharpen, to give an edge અથવા એ ... પણ ઊપલા તીક્ષ્ણ end નુંજ રૂપ હોય. દબિસ્તાન બાબ ૨૨) માં એ શબ્દ આવેછે ત્યાં કોઈ નકલમાં ... ફા. ... point of a spear છે.

(૮) T D માં ... ફા. ... છે. ફા. માં શુમશીર ... શબ્દ તલવાર માટે મળતો નથી, પણ ... pl. ... છે. તેને મળતો આ શબ્દ હોય. પણ D H ના લખનારને પણ કદાચ આ શબ્દ માટે શક હોય કારણ તે એ શબ્દની નીચે ફારસીમાં લખેછે કે ... "બા મીમ" એટલે ... 'મીમ' અક્ષરથી વાંચવો.

(૯) આ શબ્દ બેવડાયો છે T D₂ માં એ નથી. (૧૦) *Cf.* Dadistan-i-Dinik, Ques. XX., S. B. E. XVIII. West Pahlavi Texts II., ch. XXI., 5. ... D H માં ... છે તે T D અને દબિસ્તાનમાં બરાબર ... છે.

(૧૧) Cf. Pahlavi Vend. XIX. 30 Sp. p. 216. Dastur Darab's Text, p. 207. ... એટલે "જે (પુલના) પોતાના (બે) મીનો યજદો છે" (જેઓ બે નદિ છે. એક ચેકાત દાઈતી ઉપર અને એક અલબુર્જ ઉપર). (૧૨) *Vide* my "Funeral Ceremonies of the Parsees," p. 9, n. 11

(૧૩) ... આન રાપ ... છે અથવા એ શબ્દને અન્દાજ (ફા. ... purpose, intention) વાંચીએ તો અર્થ થાય કે "તેઓની મતલબ ઘણીવાર જોએછે."

વાદુનેત ઈ તેમમન અકુખ્ત ઇકવીમુનેત. હતા રાએ જક સે લેલીઆ વદ યુમ તેમમન આઇમશ રોયશમન યેહવુન્ત આતશ પવન અકુજરને યખ્સુન્દ વ અમત જક આતશ લવેત પુરત લખ્વાર વલ આતશે વાહુરામ આયુપ આતશાને હુમ અકુન્ગ(૧) હુમન્દ વાદુનેત. દયન જક સે લેલીઆ અમત કરીનશને(૨) વ વશુપશને(૩) વલ તન યામતુનેત અદીનશ અએતુન કુશ્ખ્વાર મયમમુનેત યેગુન ગબ્રાઈ અમેતશ માન(૪) ખકુન્દ(૫).

૩. જક સે યુમ રોબાન પવન બાલીને તન પવન જક આમીદ(૬) ઈતીમુનેત આઈગ યેહવુનેત અમત ખુન તાપેત વ વાત વલ તન વજલુનેત વ લે લખ્વાર વજલુન્તન તોબાન યેહવુનાત વ આખેરે લેલીઆએ સેઉમ દયન બામી આત જક રોબાને આહુલોબાન દેન્મન ઈમિલ્લુનેત આઈગ નીએાક વલ્મન મુન મિન જકે વલ્મન નીએાકીએ કતાર્યોએ આઈગ લે નીએાક અજમ હરકસ નીએાક અવમ એાહરમજદ પવન કામે થરીતાઈ(૭) યેહવુન્ત(૮)

૪. વ આત જક રોબાન દરવન્દ ઈમિલ્લુનેત દેન્મન જક તન, જાન વ કર્ષ મુનશ લેવતુમન પવન દોબારરને, દોબારેત(૯), હુમનમે(૧૦) આખેર મિન લેતુમમન વલ આઈગ હુબારમ(૧૧).

૫. વ આત આહુલોબન તીજ પવન જક ગોબરને વાતી પતીરે યાતુનેત ઈ શરીર નીએાકતર વ હુ બુઈતર પીરૂજગરતર મિન હમાક વાતાન ઈ પવન ગેતી, મુન રોબાન બરા ઉર્વાખ્મિનેતુ. વ આત દરવન્દ વાતી પતીરે યાતુનેત ગન્દેતર વ પુતેતર અપીરૂજગરતર મિન હમાક વાતાન પવન ગેતી, મુન રોબાન હુશમરીએ(૧૨) પીમ(૧૩) યામતુનેત.

---

(૧) પ્ર. فرنگ dignity, grace, grandeur, power. (૨) ગુજ. કરવું to cut.

(૩) ગુજરાતી to ruin ફા. گشتن to decay, perish, disappear. અવસ્તા. ક્ષ અને ગુજરાતી to be perplexed. (૪) DH માં 'માની' છે. પણ T D ની બીજી બધી નકલમાં ફક્ત મ છે. ફા. مان અવ. મમ્ના ઘર. એનો અર્થ કુટુંબ લેવ એ તો અર્થ થાય કે "જ્યારે તેના કુટુંબને કોઈ પામમાલ કરે."

(૫) અરબીક حفر digging.

(૬) આ શબ્દ હમેશાં ખરાબ અર્થમાં છે ગુજરાતી

(૭) ગુજરાતી (મિમેટીક) પાદશાહ.

(૮) TD. *Of.* હોશંગ નુક્ષ્ભાખ્ II. ફ. ૫. નું પેહેલવી, હાઉગનો તેરહ વિરાફનામા વિગેરેનો. પાનું ૨૮૬. ગુજરાતી ક્રિયાપદ ફરમાવવું

(૯) એટલે જે ધણીનું શરીર અને જાન એટલે આ દુનિયામાં દોડતી યાને ભટકતી અને રખડતી હાલતમાં હોય, તે ધણી બીજી દુનિયામાં પણ દોડતો યાને રખડતો ફરે છે.

તરફ્ માછી કરે છે કે જે આતશ ત્યાં (લાસની જગ્યાએ) સળગાવેલો હોય છે. તે સબબને લીધે તે ત્રણ રાત દિવસ સુધી (એટલે ત્રીજી રાત તમામ થઈ ચોથો દિવસ થાય ત્યાં સુધી) જ્યાં તે (મરનાર)નું માથું હતું, ત્યાં આતશ બળતો રાખે છે, અને જ્યારે આતશ (ત્યાં) હોતો નથી (ત્યારે તે વીજરશ દેવ પોતાની) પીઠ આતશ બેહેરામ તરફ્ યાને સઘળા દબદબાવાળા આતશ તરફ્ કરે છે. તે ત્રણ રાત તે શરીરને જ્યારે દુઃખ અને આજાર પહોંચે છે, ત્યારે તેને એ મુજબ દુઃખ લાગે છે કે જેમ એક માણસને જ્યારે કોઈ તેનું ઘર ખોદી નાખે. (ત્યારે લાગે.)

૩. તે ત્રણ દહાડા રવાન, લાસના માથા આગળ એવી ઉમેદથી બેસે છે, કે એવું બને કે, જ્યારે લોહી ગરમ થાએ અને પવન શરીર તરફ્ જાએ અને "હું પાછું (શરીરમાં) જઈ શકું" એમ બને; અને ત્રીજી રાત પછી બામદાદને વખતે, જો તે અશોનું રવાન (હોય તો), આ મુજબ બોલે છે કે "નેક તે, કે જેની તરફ્થી નેકી બીજા કોઈને (પહોંચે) એટલે હું નેક (તો) મારાથી હરકોઈ નેક (થાય). મને ઓહરમજદે પાદશાહીની ઈચ્છા સાથે પેદા કર્યો."

૪. અને અગરજો તે દરવન્દનું રવાન (હોય તો) આ મુજબ બોલે છે "તે ધણી, જેનો જાન અને શરીર (દુનિયામાં) સાથે દોડતી હાલતમાં (હતાં) તે દોડે છે. હું હવે પછી કંહીથી ક્યાં દોડું?"

૫. અને અગરજો (તે રવાન) અશોનું (હોય છે તો), ઝડપથી તે શબ્દો સાથે એક પવન સામેથી આવે છે, કે જે સઘળા પવનો કે જે દુનિયામાં હોય છે, તેના કરતાં ભલો, વધારે નેક, વધારે સુગંધી, અને વધારે મુબારક (હોય છે) કે જે રવાનને ખુશી કરે છે. જો (તે રવાન) દરવન્દનું (હોય છે તો) એક પવન સામેથી આવે છે, કે જે દુનિયાના સઘળા પવનો કરતાં વધારે ગંધીલો, વાસ મારતો, બદબખ્ત (હોય છે), જે રવાનને બૂરી યાદની ધારતી પહોંચાડે છે.

---

(૧૦) એ શબ્દ અહીં નઈ 'હું' ને અર્થે છે. એમ એ કેટલીક વાર વપરાય છે. જુઓ હાડિગનો વીરાફ્નો શબ્દકોષ પા. ૫૫.

(૧૧) *Cf.* Viraf. XVII. 7 ગાથા ૧૬૮ ૪૭૧ ૩

(૧૨) જોખ્મ બૂરી યાદ ફા. ... calculation અથવા કદાચ એ જોખ્મ દુશમીઅ unpleasant શબ્દ હોય, જેમાં ' અને ઇ ફેરબદલ થઈ ગયા હોય.

(૧૩) ફા. ... જે પેહેલવીમાં ... પણ લખાયલો મળે છે. ધારતી awe ને અર્થે ... શબ્દ વીરાફ્ ફ. ૨૦ માં વપરાયલો મળે છે.

૬. આખેર યદરૂન્દ આત જક રોબાન વલ હુમાક મુન આહલોબન મુનચ દરવન્દ. આત આહલોબન દયન રાસ અદીનશ તોરા(૧) કર્ષ વલ પતીરે યામતુનેત, કર્ષેહ, પુર બીમ, મુન રોબાન અજશ પતીખુઈઅ(૨) વ ચર્બીઅ(૩) યામતુનેત. દુદ કનીક કર્ષ પતીરે યામતુનેત, હુકર્ષ ઈ સપીદ વરતગ ઈ પાન્જદેહ સાલે મુન મિન હુમાક કાસ્તે નીઓક, મુન રોબાન પતશ શાદ(૪) શયેદ. દુદ બોસ્તાન કર્ષ યામતુનેત, પુર બર, પુર મય, પુર મીવે, પુર પતીખુઈઅ મુન રોબાન ઉર્વાખમીનાઅ વ પતીખુઈઅ મીનશનીઅ યામતુનેત. અએત(૫) ખુમે વહીશતીક દેનમન પીશ મિન(૬) હુમાર(૭) દખ્શે પવન ગેહાન ખદીતુનેત.

૭. અએત મુન જક રોબાન અયોક અયોક પુર્સેત અમતશ પતીરે યેહતુનેત. પુર્સેત આઈગ લક મુન હુમની મુન તે અએતુન મયમમુનીત આઈગત હરવેરપ ખારીઅ વ આસાનીઅ. પતશ અએતુન વલમનશાન અયોક અયોક પાસખુન ઇમલ્લુન્દ તે હુમનમ આહલોબન દીને લક જક કુનશને(૮) જ્જઅત વર્જદ, અમત લક નીઓકીઅ કર્દ તે લક રાએ તેતમમન યેહતુન્ત હુમનમ.

૮. આત જક રોબાન દરવન્દ અદીનશ તોરા કર્ષ વલ પતીરે યામતુનેત ખુશક વ જ્વર(૯) સહમગીન મુન રોબાન ખુશક ખુશકીઅ વ જ્વર ચર્બીઅ અજશ યામતુનેત. દુદ કનીક કર્ષ રસેત સહમગન દુશ કર્ષ મુનશ તર મીનશનીઅ નેકુકૃત ઈકવીમુનેત. મિન હુમાક કાસ્તે સહમગન, મુન રોબાન અજશ બીમ વ તસ્બીને યામતુનેત. દુદ બોસ્તાન કર્ષ યામતુનેત, અવીમય ઈ અવીદરખ્ત(૧૦) ઈ અવીખ્વારીઅ, મુન રોબાન દુશનમિશનીઅ યામતુનેત. અએત ઈ બીમે દુશખુઈક દેનમન પીશ અમાર દખ્શે ખુયેદ(૧૧).

૯. અએત મુન વલમનશાન અયોક અયોક પુર્સેદ આઈગ "લક મુન હુમની? મિન લક હુનાકતર પવન ગેતી લા ખદીતુન્ત". પાસખુન વલ વલમન ઇમલ્લુન્દ આઈગ "આઈ

---

(૧) અહીં યા દરવન્દ રવાનની સામે તેઓની કેરદાર બાયની સિકલમાં આવવાનો વિચાર આ બાબમાં તદન નવોજ છે.

(૨) મીનોખેરદ બા. II. ફ. ૨ માં એનો પાજંદ ... છે. આબાદી. ઉવેરટ પહેલી ઉપરથી પારે છે. એ અવ. ... or ... to nourish, fertilize ઉપરથી છે. ... nourishment. Cf. Áfrini-Rapithavin. (૩) ફા. ... ease, facility.

(૪) ... T. D. માં ... છે, જે શાદ રાયેદ ફા. ... વચાય. પાજંદમાં ... ફા. ... બેમ ... ને અર્થે વપરાય છે. (મીનોખેરદ. પાજંદ. એ. તેહમુરસનો તેક્ષ્ટ પા. ૨૨ બા. ૨ ફ. ૧૧૫). તેથી કદાચ આ લખનારે 'રાયદ' ને અર્થે એ લખ્યો હોય. અથવા કદાચ ... શાદ યેહતુનેત પરથી એ ઇમલો બગડી ગયો હોય.

(૫) T D માં ... છે, તે બરાબર છે. D H માં ... છે. (૬) ફા. ... number.

૬. પછી તે સઘળાં રવાનને, પછી જે અશો હોય કે જે વળી દરવન્દ હોય, તેઓને આગળ લઈ જાય છે. જો તે અશોનું (રવાન હોય છે તો) રસ્તામાં તેનીસામે ગાયની સિકલ ફળે અને દુધ સાથેની સામે આવે છે, જેનાથી તે રવાનને આબાદી અને આરામ પહોંચે છે. બીજું એક કન્યાની સિકલ સામે આવે છે, (જે) સારા બદનની, જે સફેદ પોષાકની, જે ૧૫ વર્ષની, જે સઘળી બાબતથી નેક, જેનાથી રવાન ખુશ થાય છે. બીજું બાગની સિકલ (સામે આવી) પહોંચે છે, (જે) ફળોથી ભરપૂર, પાણીથી ભરપૂર, મેવાથી ભરપૂર, ફળદ્રુપપણું (એટલે પાક) થી ભરપૂર (હોય છે) જેથી રવાનને સુખ અને આબાદીનો વિચાર પહોંચે છે. દુનિયામાં જે નિશાણી જોવામાં આવે છે તેના કરતાં ગણુત્રિ ઉપરાંત વધારે આ બેહેશ્તનો મુલક છે.

૭. કેટલાંક રવાનો જ્યારે સામા સામા થાય છે ત્યારે એક પછી એક (અથવા એકમેકને) પુછે છે. તે પુછે છે કે "તું કોણ છે કે જે મને આ મુજબ દેખાય છે? એટલે કે તું સઘળું સુખ અને આસાની છે?" તેઓએ તેને આ મુજબ એક પછી એક જવાબ આપ્યો કે "ઓ અશો! હું છું તારી દીન, તે કરણી, કે જે તેં કીધી. જ્યારે તેં મેળી કીધી ત્યારે હું તારે માટે અહીં બની હતી."

૮. અગરજો તે રવાન પાપી હોય છે તો ગાયની સિકલ તેની સામે આવે છે, (જે) સુકી (એટલે નબળી) અને દુઃખી અને ભયંકર (છે), જેનાથી તે રવાનને સુકા સુકાશ અને નબળું સુખ (એટલે આછું સુખ) પહોંચે છે. બીજું કન્યાની સિકલ, (જે) ભયંકર અને બૂરા શરીરની, (તે) આવી પહોંચે છે, કે જેનો બૂરો વિચાર છુપો હોય છે. તે સઘળી બાજુથી ભયંકર (હોય છે), જેનાથી તે રવાનને ધાસ્તી અને બીક પહોંચે છે. બીજું બાગની સિકલ (સામે આવી) પહોંચે છે, (જે) પાણી વિનાની, જે ઝાડપાન વિનાની અને આસાની વિનાની (છે), જેનાથી રવાનને બૂરા વિચારો પહોંચે છે. આ હોજખી ધાસ્તી છે જેની નિશાણી (અથવા એબ) ગણુત્રિ ઉપરાંત કહે છે.

૯. તેઓ (એટલે તે સિકલો) છે કે જેઓને તે (રવાન) એક પછી એક પુછે છે કે "તું કોણ છે? તારા કરતાં વધારે હલાકી આપનાર દુનિયામાં મેં કોઈને જોઈ નથી."

---

(૭) અત્ર [illegible] નિશાણી. (૮) T D મુજબ આ પ્રમાણે સુધારી છે. D H માં નીચે મુજબ છે [illegible]. દેખીતું છે કે એમાંથી [illegible] હરફો બૂલથી નીકળી ગયા છે. પણ જે જેમ છે તેમ અર્થ કરીએ તો "તે હાલા(કુત) જે તેં કીધું એમ અર્થ થાય. *Cf.* Virâf. IV. 23, 24 [illegible]

(૯) [illegible] weak, afflicted.

(૧૦) [illegible] miswritten for. [illegible]

(૧૧) [illegible] Zend Pahlavi Glossary, p. 33, l. 2. 'જવીદ' વાંચીએ તો "તેની નિશાણી ગણુત્રિ ઉપરાંત જૂદીજ રીતની (એટલે નવાજ પ્રકારની) છે."

દરવન્દ લે દીને લક મુનત નેફુશમન કુનરને હુમનમ. અમત લક જક ઇ સલીતર વજ્ઞત લેતૂમમન લક રગ્યે યેહવુન્ત હુમનમ " આઈ પગ્યેતાક આઈગ કાલા અઈશ કુનરનીગ્ય ગ્યે નેફુશમન પતીરે યેહવુનેત.

૧૦. આખ્પેર જક રોબાન રાઈનીન્દ યુને કુરે અલબુર્જ આઈગ તીગે[૨] ચેગુક[૩] મદમ જક સાતુનેત વદ બાલીસ્તે ચૈકાત આઈગ જક તીગે તીજ ઈક્વીમુનેત. આખ્પેર આત આહલોબન જક તીગે તીજ પવન પાહના બરા ઇક્વીમુનેત. આતરો ફરબગે પીરૂજગર તારીદીગ્ય બરા જનેત. પવન આતશ કર્પ જક રોબાન પવન જક તીગ વદારેદ. અવશ જક મીનોયાન યજ્દાન યેાશદાસ્નેન્દ. મીનોઈહા પવન ગોકે[૪] દેદીગર વદારેદ વદ વલ બાલીસ્તે અલબુર્જ. અવશ વાગ્યે શપીર યદ્મન મદમ વખ્તુનેત, વલ જ્ઞનાકે નેફુશમન યદ્તુનેત, ચેગુન જક અમત રોબાન મફ્દરનેત તેમમન અવસ્પારેદ. તનચ અમત પવન ગેતીહા યેાશદાસ્નેન્દ પવન જક અનૂશુશીદે મીનોઈક.

૧૧. આત જક રોબાન દરવન્દ અમત પવન ગોક મદમ વલ ચૈકાત યાતુનેત જક તીગે તીજ પવન હુમ તીગી બરા ઈકવીમુનેત વ વદર્ગ લા યેહબુનેત. અવશ ગ્ય-કામગીહા મદમ હુમતીગ સાતુનતન આવાયેદ પવન સેગામ ઈ ફ્રારજ ખનખ્તુનેત અગ્યેત ઈ દુશમત દુશહુખ્ત દુશહ્વરીત જ્ઞગ્યશ વજ્ઞત ઈકવીમુનેત. ફ્રરદ બદનેત. મિન રોયશ્મને પુહર સર નેગુન વલ દૂશપુ ઉકૃનેત વ ખદીતુનેત કાલા હનામીગ્ય.

૧૨. દેતૂમનગ્ય ઈમિલ્લુનેત આઈગ મુન પવન રાદીગ્ય આહલોબન યેહવુન્ત ઈક્વીમુનેત અમતશ જક વાત વલ પતીરે રસેત દયન જક વાત કનીક કર્પ ખદીતુનેત. જક પુર્સીશને વાદુનેત અવશ જક કનીક પવન રાસ નુમાઇગ્ય વલ સરતી[૫] યદ્તુનેત મુનશ સે પાઈક પતશ વ પવન જક સરત વલ ગરૂતમાન વજલુનેત, પવન સે ગામ, ઇ અગ્યેત[૬] હુમત વ હુખ્ત વ હુવરર્ત. નજ્દેસ્ત ગામ વદ વલ સેતર પાઈક, દેદીગર વદ વલ માહપાઈક, સેદીગર વદ વલ ખુર્શીદ પાઈક આઈગ ગરૂતમાને રોશન.

---

(૧) D H માં = T D માં ~ છે તે બરાબર છે.

(૨) ફ્રા. ટ્યૂ point, edge.

(૩) કદાચ ફ્રા. ક્રોચ્ or ક્રોક્ clasp-knife. D H. માં ચેગુક છે. T D. માં ચેગ્ક છે. કદાચ ગ્યે ડોગ્ક ચીનવદનો બીજો આકાર હોય કે "ચીનવદની ટોચ સુધી ચલિ છે" જો 'ચ' ને આગલા શબ્દ 'તીગ' સાથે લેવામાં આવે તો ' તીગચે ગોક' વાંચીગ્યે અને અર્થ કરીગ્યે કે " ત્યાં તે (પહાડના) ના ગુંબજ (ગોક) ની ટોચ" ત્યારે ગ્યે શબ્દ ગ્યૅ ફ્રા. ક્રુક્ a dome.

તેઓએ તેને જવાબ દીધો કે "ઓ પાપી! હું તારી દીન છું એટલે કે તારી પોતાની કરદાર છું. જ્યારે તેં કાંઈ બૂરું કીધું ત્યારે હું તારે માટે અહીં બની હતી" એટલે કે ખોલ્લું છે કે દરેક જણ પોતાની કરણીની મુકાબેલ થાય છે.

૧૦. સેવટે તે રવાનને અલબુર્જની તળેટીએ હાંકી લઈ જાય છે, જ્યાં તે તેની ઉપર, છરીની ધાર ઉપર, ચેકાતની ટોંચ સુધી, જ્યાં તે ટોંચ તેજ થાય છે, ત્યાં સુધી ચાલે છે. પછી જો તે (રવાન) અશો હોય છે, તો તે તેજ અણી પોહળી થાય છે. મુબારક આદર ફરેબા અંધકારને મારી કાઢે છે. આતશની સિકલથી તે રવાન તે અણીપરથી પસાર થાય છે. તેને તે મીનોઇ યજદો પાક કરેછે. તે (પહાડનાં) ગુંબદ (યાને ટેકરી) ઉપર મીનોઈ રીતે બીજ્વાર અલબુર્જની ટોંચ સુધી પસાર થાયછે. ભલો પવન તેનો હાથ પકડે છે, તેની પોતાની જગ્યાએ લઈ જાએછે, જે મુજબ કે તે રવાન પસંદ કરેછે ત્યાં તેને સોંપેછે. વળી જ્યારે તે દુનિયામાં (હતું ત્યારે) તેના શરીરને પાક કરતા હતા તે મુજબ મીનોઈ રીતે (પાક કરેછે).

૧૧ જો તે રવાન પાપી (હોય છે તો), જ્યારે તે ટેકરી પરથી ચેકાત ઉપર આવે છે, ત્યારે તે બારીક ધાર, તેજ (અસલની) ધારની રહેછે અને રસ્તો આપતી નથી. તેને પોતાની મરજી વિરૂધ તેજ અણીઉપર ત્રણ પગલાંથી ચાલવું પડેછે કે જે (પગલાં) તે આગળ ભરે છે અને જે દુશમત, દુજ્વુખ્ત અને દુજવર્શત છે, કે જે તેણે કીધાં હતાં. ત નીચે જાય છે. પુલના મથાળાપરથી તે ઉંધેમસ્તક દોજખમાં પડેછે અને દરેક હલાકી જોએ છે.

૧૨. વળી એમ પણ કહેછે કે જે કોઈ સખાવતથી અશો બન્યો હોય તેની સામે જ્યારે પેલો (એટલે ઉપર વર્ણન કરેલો) પવન આવી પહોંચેછે ત્યારે તે પવનમાં તે કન્યાની સિકલ જોએછે. તે સવાલ કરેછે અને તેને તે કન્યા રાહનુમાઈ કરીને એક ખુશનુમાં જગ્યાએ લેઈ જાયછે, જેની ઉપર ત્રણ તબ્બકા (છે), અને તે ખુશનુમાં જગ્યાએથી ગરોથમાનમાં ત્રણ પગલે જાયછે કે જે હુમત, હુખ્ત અને હવર્શ્ત છે. પેહેલું પગલું સેતર પાયા (બેહેશ્ત) સુધી, બીજું માહ પાયા સુધી, (અને) ત્રીજું ઓર્વેદ પાયા સુધી (છે) કે જ્યાં રોશન ગરોથમાન (છે).

---

(૪) ફા. كوك dome, ગુંબજ, ટોંચ, T. D. બીજી નકલ ૭૭૫ 'નીઓકીઅ' આપેછે. તે પ્રમાણે અર્થ કરીએ તો "તે મીનોઈ રીતે નેકીથી બીજીવાર અલબુર્જની ટોંચસુધી પસાર થાયછે."

(૬) અરબી سرة Surrat, the choicest part of a valley. (૭) D H માં ૭૭૫ છે પણ ઉપર દરેક રવાનની બાબતમાં ૭૭૫ છે, તેમ આ કમિલો જોઇએ. T D માં તે તેમ છે.

૧૩. આત પવન પુજ્જ્ય[1] દરવન્દ યેહવુન્ત ઈક્વીમુનેત અમતશ જક વાત પતીરે યેહવુન્ત દયન જક વાત કનીક કર્પ રસેત વ જક પુર્સશને વાદૂનેત. અચેત કુનશને તીગે તીજ હુમાનાક વર્દેદ મુન હમાક તીગે તીજ. વલ જક રોબાન ઈમલ્લુનેત આઇગ દરવન્દ અમતત કામે વ અમતત લા કામે? મદમ દેન્મન પવન ગામ સાતુન્તન આવાયેદ.

૧૪. અદીન રોબાન ઈમલ્લુનેત આઇગ આતમ પવન કાર્દો[2] એ કબદ તીગી બોરીનીન્દ શપીર મયમમુનીત આઇગ પવન ગામ મદમ દેન્મન સાતુનમ. દેદીગર હમ આઇનીને ઇમલ્લુનેત, રોબાન પાસબ્બન ઇમલ્લુનેત આઇગ આતમ પવન તીર બરા મબીતુની શપીર મયમમુની[3] આઇગ મદમ દેન્મન પવન ગામ સાતુનમ. સેદીગર હમ આઇનીને ઇમલ્લુનેત વલુમન પાસુબ્બન ઇમલ્લુનેત આઇગ આતમ બય મિન તન બરા મબીતુની શપીર મયમમુની[3] આઇગ મદમ દેન્મન પવન ગામ સાતુનમ.

૧૫. અદીન આત જક કુનશને દ્દી સહમકુનેદ લા-દરતમુક[4] હુમાનાક યેહવુનેત લવીને રોબાન બરા ઇકવીમુનેત. જક રોબાન અવીન તરસેદ આઇગ મદમ જક પવન ગામ સાતુનેત વ પવન સે ગામ ફરદ બર્દનેત[5] વલ દુશબુ ઉફ્તેત. મુનશ વનાસ વ દેરફે કોલા દો રારત અદીનશ વલ હમીસ્તેગાન યેહબુન્દ. હમીસ્તેગાન રાએ ઈમલ્લુનેત આઇગ જનાકી યેગુન ગેતી હુમાનાક. કોલા અઈશ પવન જક પાઇક જશાન કેર્દે વ જનાક[6] યેહબુન્દ ઇતીબુનન્દ.

---

(૧) ફા. ફ્રજ્ vile, base. બાદ એમ લઇએ તો તે આગલા અરોના સંબંધના વાક્યમોના 'રદીઅ' એટલે 'સબાવત'થી ઉબો અર્થ એટલે 'કે' 'કુજુમાઈ' ભિક્ષાને અર્થ બરાબર દિસેછે.

(૨) ફા. ર્ડાર્ knife. (૩) જાદ્દદ આગલા ભાગ માફક દુરસ્ત દિસેછે.

(૪) ફા. ડ્રાર્ટ બ્રાર્ lit. 'હાથથી રોખવી રાકાય' એટલે 'પાળેલાં.' (૫) ફા. બ્રાર્ટ્ to retire, to retreat.

(૬) ખુબ એ કદાચ બબ 'દીના' નો ભૂલથી લખાયલો હોય તેમ દરેક જણ પોતાના સવાબ અને દીન અથવા કરણી મુજબના દરજ્જામાં બેસેછે. T D માં એ ઇબારત નીચે મુજબ છે બાજ્ઞ ખુબ ૧૭૦૧ બબર્ક ર્ક ૧૦ બબ બાદ એટલે 'દરેક જણને તેમાં, તેનો જે સવાબ તે પ્રમાણે જગ્યા આપે છે.'

૧૩. અગરજો હલકાપણાથી જો કોઈ પાપી બન્યો હોય, તો જ્યારે પેલો પવન તેની સામે આવેછે ત્યારે તે પવન (ના રૂપ) માં કન્યાની સિકલ આવેછે અને તે સવાલ કરેછે. એટલે તેની કરણી તેજ તલવારની માફક જેમ બીજી સઘળી તેજ તલવારો (કરેછે) તેમ કરેછે. તે (કરણી) પેલા રવાનને કહેછે કે "ઓ પાપી! તારી શું ઈચ્છા છે? અને તારી શું ઇચ્છા નથી? તે મુજબ પગલાં ભરી ચાલવું જોઇએ."

૧૪. ત્યારે રવાન કહેછે કે "અગરજો મને ધણી ધારવાળી છરીથી કાપે તો હું આની ઊપર પગલાં ભરી ચાલું તેના કરતાં બેહેતર દેખાય." (એટલે આ તેજ તલવારની જોખમ ભરી જગ્યા ઊપર ચાલવા કરતાં મને કોઇ કાપી નાખે તે બેહેતર દેખાય). બીજી વખત તેજ મુજબ (તે કરણી) કહેછે (ત્યારે) રવાન જવાબ આપેછે કે "અગરજો મને તીરથી મારો તો આ ઊપર હું પગલાં ભરી ચાલું તેના કરતાં તે બેહેતર દેખાય." ત્રીજીવાર (તે કરણી) એ મુજબ કહેછે, (ત્યારે) તે (રવાન) જવાબ કહેછે કે "અગરજો મારા તનમાંથી જાન તું દૂર કરે (lit. કાપી કાઢે) તો તે આ ઊપર પગલાં ભરી હું ચાલું તેના કરતાં તે બેહેતર દેખાય.

૧૫. પછી તે કરણી એક ભયંકર નહીં પાળેલાં જનવરની માફક બને છે (અને તે) રવાનની આગળ ઊભી રહેછે. તે રવાન એ મુજબ બીહેછે કે તે (ઊપલા જોખમ ભર્યા રસ્તા) ઊપર પગલાં ભરી ચાલેછે અને ત્રણ પગલાંથી નીચે હઠેછે (અને) દોજખમાં પડછે. જેનો ગુનાહ અને સવાબ એણ સરખાં, તેને હમીસ્તેગાનમાં સોંપેછે. હમીસ્તેગાન માટે કહે છે કે તે દુનિયાના જેવી એક જગ્યા છે. દરેક જણ તે દરજ્જાને કે જે તેને તેના સવાબ અને જગ્યા મુજબ આપવામાં આવે છે, તેમાં બેસેછે.

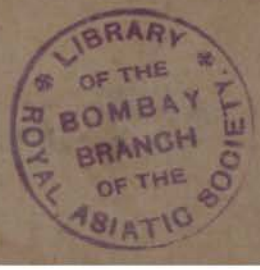

00102893

Digitized with financial assistance from the
Mr. Sangi
on 12 April, 2019